This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

WIDENER LIBRARY
HX Q4JB L

LP 26.170

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

M. ACCII PLAUTI

COMŒDIÆ

EX EDITIONE J. F. GRONOVII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITÆ.

VOLUMEN TERTIUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1829.

L 226.170

M. ACCII PLAUTI

MERCATOR.

DRAMATIS PERSONÆ.

CHARINUS, *Adolescens.*
ACANTHIO, *Servus.*
DEMIPHO, } *Senes.*
LYSIMACHUS, }
LORARII.
EUTYCHUS, *Adolescens.*
PASICOMPSA, *Meretrix.*
DORIPPA, *Uxor.*
SYRA, *Anus serva.*
COCUS.

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

*M*issus mercatum ab suo adolescens patre
*E*mit atque apportat scita forma mulierem.
*R*equirit, quæ sit, postquam eam vidit, senex.

Juvenis mercator, missus a suo patre, mercatur atque advehit mulierem præditam *egregia pulchritudine. Senex eam conspicatus, sciscitatur, quæ* illa *sit. Ser-*

1 *Missus mercator* Delph. Bipont. et al. ap. Pareum, contra codd.—4 *Con-*

NOTÆ

1 *Missus mercatum* [*mercator*] Hic auctor Periochæ quia brevis esse laborat obscurus fit. Nam videtur innuere hoc versu et sequenti missum fuisse a patre filium ad emendam mulierem. Itaque ut lux fiat hæc supple: Charinus mercator adolescens, missus Athenis Rhodum ad mercatum a patre suo Demiphone, emit Pasicompsam mulierem præditam sci-

Confingit servos emtam matri pediseqnam.
Amat senex hanc, ad se simulans vendere, 5
Tradit vicino: eum putat uxor illius
Obduxe scortum: tum Charinum ex fuga
Retrahit sodalis, postquam amicam invenerat.

vus mentitur eam *esse emtam*, ut esset *pedisequa matris* Charini. *Senex hanc deperit, ac fingens se* eam *vendere, dat vicino. Uxor hujus arbitratur eum ductare meretricem* ante oculos. *Tum socius Charini eum dehortatur ab exilio* voluntario, *amica* ejus *reperta.*

ficit servus B. 1. *Conficit servos* Pll.— 5 C. *adsimul;* C. 2. *se adsimul;* al. ap. Pareum, *seque assimulans; τὸ ad* deest in B. 1. *se adsimulans* margo ed. Gronov. ex codd.—6 B. 1. *uxor sibi.*—7 *Obduxisse* C. et Parei 3. *Obduxe sibi* Bipont. *cortuum* C.—8 B. 1. C. et C. 2. *invenit.*

NOTÆ

ta forma, atque apportat Epheso Athenas.

4 *Servos*] Rursum caligo. Confingit Achantio servus Charini, esse emtam Pasicompsam ab hero Charino, ut suæ matri daret pedisequam.

6 *Tradit vicino*] Id est, Lysimacho.

Eum putat uxor illius] Id est, Dorippa, uxor Lysimachi, non Demiphonis. Itaque pro *illius*, ponendum videretur *hujus*.

7 *Obduxe scortum*] Id est, ducere ob oculos meretricem, ad augendum contemtum uxoris legitimæ. Eo enim contumelia esse major videtur, quo minus fugias conspectum ejus cui infers.

8 *Sodalis*] Eutychus filius Lysimachi et Dorippæ.

ARGUMENTUM.

Mercatum a se dum filium extrudit pater,
Is peregre unius redimit ancillam hospitis
Amore captus: ut venit, navi exsilit.
Pater advolat, visam ancillam deperit.
Quojus sit, percontatur: servos, pedisequam 5
Ab adolescente matri emtam ipsius.
Senex sibi prospiciens, ut amico suo

Cum pater ejicit filium ab ædibus, et cogit proficisci *ad mercatum, filius, longe agens, amore accensus ancillæ, quæ pertinebat ad hospitem,* eam *mercatur. Statim atque reversus est, e navi egreditur alacriter. Pater accurrit. Conspicatus ancillam, ejus amore capitur. Sciscitatur ad quem pertineat. Servus respondet Charinum eam mercatum esse, ut esset pedisequa suæ matris. Senex, providens*

1 C. *ad sotium filium;* C. 2. *a se dum filium;* al. *a sese filium.* Particula *dum* deest etiam in B. 1. et Ven. 1.—2 *Is peregre militis* B. 1. *Is peregre*

Veniret, natum orabat: natus, ut suo.
Hic filium subdiderat vicini; pater
Vicinum: præmercatur ancillam senex. 10
Eam domi deprehensam conjux illius
Vicini scortum insimulat: protelat virum.
Mercator exspes patria fugere destinat:
Prohibetur a sodale, qui patrem illius
Orat suo cum patre, nato ut cederet. 15

suis utilitatibus, *filium rogat, ut vendatur suo amico. Natus* rogat patrem, *ut suo* amico vendatur. *Hic supponebat filium vicini* Eutychum, *pater* ipsum *vicinum* Lysimachum. *Senex emit ancillam. Uxor vicini domi deprehendit, eamque putat esse mariti amicam. Maritum incessit. Mercator, spe* omni *abjecta, statuit patria excedere. Vetat sodalis, qui cum suo patre obtestatur patrem illius, ut* mulierem *concedat filio.*

militis Pll. Pro *hospitis*, C. habet *militis.*—3 Pll. *ut vehit.*—4 Parei 3. *visamque*, contra codd.—5 C. *servi.*—10 *Vicinus* B. 1.—13 C. et C. 2. *expers.*—14 *Prohibebere* C. et C. 2.—15 *Onerat* edd. quædam vett. contra codd. Post hunc vs. codex B. 1. addit, *Absente cum lenone perfido.*

NOTÆ

12 *Protelat*] 'Protelare' est incitare, exagitare; (cui oppositur 'hærere,' 'consistere') quod veteres dicebant 'strigare.' 'Protelum' est tractus jumentorum.

15 *Orat suo cum patre*] Patet ex lectione solutionis hujus fabulæ, non Eutychum orare cum patre Lysimacho Demiphonem, sed onerare hominem maledictis. Unde conjicit Guillelmius, pro *orat*, scribendum *onerat*.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

Argumentum hujus Fabulæ futile et flagitiosum est. Quemadmodum autem prodest, venena nota esse, ut respuantur; ita talia dum legimus, execrari debemus. Sed neque venena nulli prorsus usui sunt; et hæc ad turpitudinem fugiendam et convertendos animos ad timorem Dei assumi possunt. Producitur senex immitis, et tamen dissolutus: itemque alter levis atque iners. Hic iniquior in filium juveniliter peccantem sævis dictis illum in mercatum abigit; qui reversus ancillulam adduxerat, quam animi causa sibi paraverat. Hanc visam amare senex cœpit, et amatam præripit astute filio, allegato sene amico, qui illam præmercaretur. Nam et suum sodalem adolescens subornarat, ut illam emeret. Postea adducta muliere in ædes senis vicini, et conductis cocis ad cœnam coquendam, advenit illius senis uxor, et turbas movet: et tandem res per adolescentes componitur.

PROLOGUS.

CHARINUS.

DUAS res simul nunc agere decretum est mihi,
Et argumentum et meos amores eloquar.
Non ego idem facio, ut alios in Comœdiis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut die,
Aut soli, aut lunæ miserias narrant suas: 5
Quos pol ego credo humanas querimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potius meas nunc miserias.
Græce hæc vocatur Emporos Philemonis,
Eadem Latine Mercator Marci Accii. 10
Pater ad mercatum hic me meus misit Rhodum.
Biennium jam factum est, postquam abii domo.
Ibi amare occepi forma eximia mulierem.

CH. *Ego statui obire nunc duas res uno tempore; exponam et Argumentum et meos amores. Ego non id ago quod vidi agere alios amatores in Comœdiis; qui exponunt suas calamitates, aut nocti, aut diei, aut soli, aut lunæ, quos* Deos *credo per Pollucem non magni facere querelas hominum,* neque admodum curare *quid exoptent, quid metuant. Exponam, non Diis, sed vobis potius nunc meas ærumnas. Hæc* fabula *appellatur Græce* Ἔμπορος *Philemonis, eadem Latine Mercator Marci Accii* Plauti. *Hic meus pater me misit Rhodum ad mercaturam; jam effluxit biennium ex quo discessi domo: ut discessi statim incepi deperire* Pasicompsam mu-

3 *Non ego id est* C. 2. *Non ego dem* C. *Non ego item* al. ap. Pareum.—4 B. 1. C. et C. 2. *amoris facere;* al. ap. Pareum, *facere amantes.* Mox, B. 1. *noctu.*—6 Pll. *humanis.*—10 Pro *Marci Accii,* C. habet *mactici;* C. 2. et B. 1. *mattici.*—11 C. *hic meneus misit.* Mox, C. et C. 2. *Rodus.*—12 Margo ed. Gronov. *abii amore,* ex codd.—13 *Abii* Pll. *Occepi amare,* omisso *Ibi,* B. 1. *occepit* C. et

NOTÆ

4 *Qui aut nocti, aut die*] *Die* pro *diei:* veteres dicebant etiam 'dii,' quasi a *dies,* 'diis,' 'dii.'

7 *Non tanti facere*] Nonnulli ethnici, ad quorum sese mentem accommodat Charinus, existimabant indignum esse divina natura curare inferiora hæc, et aurem præbere mortalibus. Alii aliter et verius sentiebant; nihil in terris, nisi nutu numinis evenire, idemque orantium preces audire et exaudire.

9 *Emporos*] Græce Ἔμπορος, est a πείρω, *transeo,* et significat *vectorem,* maxime eum qui mare trajicit; unde sumtum est ad significandum *mercatorem;* non illum sellularium, sed qui ultra citraque maria merces comportet.

Philemonis] Philemon erat poeta

Sed, ea ut sim implicitus, dicam ; si opera est auribus,
Atque ad advortendum huc animum adest benignitas. 15
Et hoc parum etiam more majorum institi :
Prius, ac percontatus sum vos, sumsi indicium illico.
Nam amorem hæc cuncta vitia sectari solent,
Cura, ægritudo, nimiaque elegantia :
Hæc non illum modo qui amat, sed quemque attigit, 20
Magno atque solido mulctat infortunio.
Nec pol profecto quisquam sine grandi malo,
Præquam res patitur, studuit elegantiæ.
Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minus,
Insomnia, ærumna, error, terror, et fuga, 25
Ineptia, stultitiaque adeo, et temeritas,

lierem pulchritudine præstanti. Sed aperiam, quemadmodum sim ea irretitus ; si præbeatis aures, atque pro vestra *benevolentia advertatis huc mentem. Et non secutus sum vestigia majorum in ea re,* utpote qui *antequam rogavi* licentiam, *narravi statim amores ; etenim universa illa mala consueverunt comitari amorem ; solicitudo, molestiæ, nimium studium cultus ; hæc mactat ingentibus et gravibus pœnis, non solum amatorem, verum etiam quemcumque tenet ; neque per Pollucem ullus animum adhibuit elegantiæ cultus plusquam par est citra magnum damnum. Verum hæc quoque quæ non recensui amorem consequuntur, insomnia, molestiæ animi, inconstantia, metus, nugæ, amentiaque, adeo et temeritas, imprudentia, impudentia,*

C. 2.—14 *Sed eam* Pll. et B. 1. *ut simplicius* B. 1. *simplicitus* Non.—15 *Atque advortendam* Pll. *ut animus* B. 1. *ut animum* C. et C. 2.—16 *Eit hoc* C. *esse more matorum* in eodem cod. *esse more majorum* B. 1. *esse more majorem* C. 2. —17 *Per me percontatus* B. 1. *Per mea percontatus* C. et C. 2. *sum sumque index illico* B. 1. *sum vos sumque inde ilico* Pll.—18 C. *sectare.*—20 *Nec non modo illum* B. 1.—21 C. *solitudo mutat.*—22 C. *grande malo.*—23 C. 2. B. 1. *studet ;* C. *studit ac legantiæ.*—24 B. 1. *quæ diximus ;* C. *quod dixi minus.*—25 C. *erumna errore terrore furga ;* C. 2. *erumna error et terror et fuga ;* B. 1. *et*

NOTÆ

Syracusanus Comicus : annis ante Plautum 136. scripsit.

14 *Si opera est auribus*] Id est, si aures vacuæ sint ; si operam mihi dare possunt. Dare autem operam præceptori est audire præceptorem.

16 *Et hoc parum*] Deprecatur a se culpam audaciæ, quod minime obtenta dicendi licentia, nedum petita, aliquot versibus orsus sit amorum suorum narrationem ; moremque esse positum innuit publice dicentibus, ut benevolentiam captarent. Refundit hanc suam inurbanitatem in amorem, quasi cæcus cæcos faciat in officiis illis urbanitatis.

20 *Quemque*] Quemcumque.

21 *Magno atque solido mulctat infortunio*] Solidum opponitur levi et cavo, et significat grave. Terent. 'Gaudium solidum ;' id est, minime inane. Donat. 'Solidum est plenum et integrum.' In Epidico 'malefacta solida,' id est, gravia.

23 *Res patitur*] Supple familiaris.

25 *Insomnia*] In sexto casu, ut est

Incogitantia, excors immodestia,
Petulantia, cupiditas, et malevolentia :
Inhæret etiam aviditas, desidia, injuria,
Inopia, contumelia, et dispendium, 30
Multiloquium, pauciloquium : hoc ideo fit, quia,
Quæ nihil attingunt ad rem, nec sunt usui, hæc
Amator profert sæpe advorso tempore.
Hoc pauciloquium rursum idcirco prædico,
Quia nullus unquam amator adeo 'st callide 35
Facundus, quæ in rem sint suam, ut possit loqui.
Nunc vos mihi irasci ob multiloquium non decet :
Eodem, quo amorem, Venus mihi hoc legavit die.
Illuc revorti certum, ut conata eloquar.
Principio atque animus ephebis ætate exiit, 40

vecordia, protervitas, libido, et malevolentia : adjuncta est quoque cupido, socordia, dedecus, egestas, probrum, et impensæ, loquacitas, taciturnitas. Hoc idcirco contingit, quia amator profert ea adverso tempore, quæ non pertinent ad rem, et inutilia sunt. Rursum laudo hanc taciturnitatem, quia nullus amator est unquam præditus tanta eloquentia, ut possit edicere ea quæ sunt e re sua. Nunc non oportet vos succensere mihi propter loquacitatem ; Venus mihi impertiit id eodem die, quo amorem : statui reverti eo, ut perficiam ea quæ inchoavi. Ubi primum animus ex-

terror et fuga.—26 Pll. *temeritast.*—28 C. et C. 2. *et cupiditas malivolentia ; τὸ et* deest in B. 1.—29 *Ineret* C. *desidia, incuria* Acidal.—31 B. 1. *pauciloquii ;* Pll. *parum loquium.*—32 B. 1. *nec sumptus videt Tum amator, proferri, &c.* C. *nec sunt vidi Tum amator proferri, &c.*—34 *Hoc p. sumit* C.—35 C. *usquam.* Mox, *adeos callide* C. *adeo calidus* B. 1.—36 *Facundusque* B. 1. *in rem insit sua* Pll. *in rem infit suam* B. 1.—38 *Eodem quo Amor et Venus me hoc legarunt die* Scal. *hanc mihi legavit diem* B. 1.—39 B. 1. *est ut conata ;* C. *et conata ;* C. 2. *iconata ;* unde aliqui *incoata.*—40 *Principio ut ex ephebis ætate exii* Muret. *atque ætas ex ephebis exiit* al. ap. Pareum ; *atque anni ephebitated exii* al. ibid.

NOTÆ

etiam in Cicerone, Sallustio, et aliis.

26 *Ineptia*] Perinde in singulari, atque in plurali dicitur tantum ab auctoribus notæ melioris.

29 *Desidia*] Alii *vesidia*, ut 'vecordia,' 'vesania ;' alii *residia* a 'reses,' ut 'desidia' a 'deses.'

35 *Callide Facundus*] Id est, callidus et facundus.

40 *Ephebis exiit... animus*] Ephebus est ab ἐπὶ et ἥβη, *pubes.* Donatus dicit esse primam ætatem adolescentiæ, et extremam pueritiæ. Censorinus distinctius : notat enim quemadmodum nos decimo-quinto ætatis anno, cum primum pueritiam egressi sumus, dicamur μελλέφηβοι, hoc est, *futuri ephebi ;* decimo-sexto, ἔφηβοι· decimo-septimo, ἐξέφηβοι, quasi ephebiam egressi. Est autem hic translatio ab ephebia et pubertate, quæ corporis est ad maturiorem animum et firmiorem.

Atque animus studio amotus puerili est meus,
Amare valide cœpi hic meretricem : illico
Res exulatum ad illam abibat clam patris.
Leno importunus, dominus ejus mulieris,
Vi summa quidque, ut poterat, rapiebat domum. 45
Objurgare pater hæc me noctes et dies,
Perfidiam, injustitiam lenonum expromere :
Lacerari valide suam rem, illius augerier.
Summo hæc clamore : interdum mussans colloqui,
Abnuere : negitare adeo me natum suum : 50
Conclamitare tota urbe et prædicere,
Omnes tenerent mutuitanti credere :
Amorem multos illexe in dispendium :
Intemperantem, non modestum, injurium ;
Trahere, exhaurire me, quod quirem, ab se domo : 55
Rationem pessumam esse, ea, quæ ipsus optuma
Omnes labores invenisset perferens,
Amoris vi diffunditari ac deteri :

cessit ex ephebis per ætatem, et a studio puerili, incepi amare perdite meretricem in hac urbe. Bona patria statim commearunt ad illam, inscio patre. Leno molestus, herus hujus mulieris, rapiebat domum, vi summa, quicquid poterat : pater me increpabat dies et noctes; ob oculos ponebat perfidiam et injustitiam lenonum ; suas fortunas dilapidari magnopere : angi animo idcirco : hæc summo clamore : nonnunquam mussitans secum loqui : movere caput ; negare adeo me esse suum filium : vociferari tota urbe, et monere omnes, ut ne mihi crederent pecuniam mutuanti ; amorem vocasse complures in ruinam : me vino deditum esse, superbum, contumeliosum : me suffurari, et abs se efferre domo quicquid possem : esse insulsum agendi *rationem, ea bona profundi ac dilapidari impetu amoris, quæ ipse quæ-*

animus phœbus B. 1. C. et C. 2.—41 B. 1. *puerilest meum est ;* Pll. *puerili meust.*—43 *Rex* C. et C. 2. *jam patris* Pll. *jam abibat patris* B. 1.—45 *Vi s. quoque ut p. rapibat* C.—46 Pll. *hæc noctes ;* B. 1. *hæc noctes dies.*—49 Pll. *mussas ;* C. *missa ;* C. 2. *mussa ;* B. 1. *mussat loqui.*—50 C. *necitare.*—51 C. *prædicaeret.*—52 C. *mutuanti ;* C. 2. *mututanti ;* B. 1. *nutu tanti.*—53 Pll. *inlexit ;* B. *illexit.*—55 B. 1. et C. *exurire me.* C. *querem ;* B. 1. *qui rem.* Mox, *domum* C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—56 *Ratione pessum a eaque ipsus* B. 1. *ipsius* Pl. vetustissimus ; *ipius* C. 2.—57 *Omnis* Pll. *invenisse pseris* B. 1. *invenisset perferis* Pll.—58 *Mores*

NOTÆ

46 *Objurgare pater hæc me*] Id est, me propter hæc.

49 *Mussans*] Summisse et compressis labris loquens et obmurmurans.

52 *Omnes tenerent mutuitanti credere*] *Tenerent* pro abstinerent : *mutuitanti*, pro volenti mutuam sumere pecuniam. *Mutuitanti* a 'mutuito,' quod est frequentativum a 'mutuo.'

Convitium tot me annos jam se pascere;
Quod nisi puderet, ne luberet vivere: 60
Sese extemplo, ex ephebis postquam excesserit,
Non, ut ego, amori, neque desidiæ in otio
Operam dedisse, neque potestatem sibi
Fuisse; adeo arcte cohibitum esse a patre:
Multo opere immundo rustico se exercitum: 65
Neque nisi quinto anno quoque posse tum visere
Urbem, atque extemplo inde, ut spectavisset peplum,
Rus rursum confestim exigi solitum a patre.
Ibi multo primum se familiarium

siisset in perferendis omnibus laboribus: mihi esse pudendum me a se pasci, jam tot annos: si non me puderet hujus rei, oportere me tædere vitæ: se, adultiorem factum, non statim indulsisse amori, ut ego, neque segnitiæ in quiete, neque sibi fuisse copiam faciendi: *esse coërcitum a patre; se fuisse occupatum variis laboribus agrestibus, sordidis; neque potuisse interim venire in urbem, nisi quinto quoque anno, et statim atque conspicatus esset peplum, se pelli consuetum rus rursum a patre. Incubuisse operi ibi, tanquam unum servum, eumque primarium, patre sibi*

vidi funditari B. 1. *Mori sui difunditari* Pll. *More sui diffunditari* C. 2. Pro *deteri*, C. habet *die heret*; C. 2. *diedere*; Ven. 1. *dedere*; al. *diffunditare ac dedere.* —59 *Conjurium* Pll. *Commulcium* al. ap. Pareum. *jam si* B. 1. Post hunc vs. legitur in Parei 3. *Suisque ingratis me vitum agere perperam:* qui vs. nusquam apparet in codd.—60 *Quod nisi luderet* B. 1. *Quod nisi luderet ne luderet viveret viveret* C. *Quod nisi luderet ne luberet vivere sese* C. 2.—61 C. *exphebis.*—62 *Nonne ut* Pll. *neque insidiæ* C.—63 B. 1. *potestam.*—64 Gruter. conj. *sese a patre;* Delph. Taubm. Bipont. al. *esse se a patre;* τὸ *se* deest in codd. et edd. vett.—65 *Multos o. i. rusticos exercitum* B. 1.—66 Al. ap. Pareum, *quoque anno.* Mox, pro *posse tum*, Pll. habent *positum;* al. ap. Pareum, *assuetum visere.*—68 *Rus rusum* C. et Parei 3.—69 Pro *primum*, quod servant Pll. *plurimum*

NOTÆ

59 *Convitium tot me annos jam se pascere*] Id est, me filium suum, qui sum convitio, probro, dedecori, et patri et familiæ, *le reproche de son père.*

65 *Immundo rustico se exercitum*] Alii legunt *in mundo*, id est, in ornatu et apparatu rustico, ut dicitur 'mundus muliebris,' mulierum ornatus.

67 *Ut spectavisset peplum*] Peplum erat vestis candida aureis clavis distincta, sine manicis, quæ simulacris Deorum circumponebatur. Servius pallam fœmineam exponit. Aliis est pallii Græci genus: pallium autem Græcorum erat frustum panno excisum integro, quantum satis esset tegendo corpori, longum magis quam latum, sine ulla forma; nisi quod ejus utraque extremitas ad pares angulos secta penderet. In peplo Minervæ erat victoria Enceladi a Minerva prostrati. Depicta erant et nomina duodecim tribuum Atheniensium, et salutarium reipublicæ virorum. In solennibus Minervæ supplicationibus tantum peplum ostendebatur. Hæ quinto quoque anno celebrabantur, et Panathenaica Magna appellabantur; nam Panathenæa Parva annis singulis agitabantur, sed peplum non ostendebatur.

Laboravisse : quom hæc pater sibi diceret: 70
Tibi aras, tibi occas, tibi seris, tibi eidem metis :
Tibi denique iste pariet lætitiam labos.
Postquam recesset vita patrio corpore,
Agrum se vendidisse, atque ea pecunia
Navim, metretas quæ trecentas tolleret, 75
Parasse, atque eapse merces vectatum undique,
Adeo dum, quæ tum haberet, peperisset bona.
Me idem decere, si, ut deceret me, forem.
Ego me ubi invisum meo patri esse intellego,
Atque odio esse me, quoi placere æquom fuit, 80
Amens, amansque, utut animum offirmo meum,
Dico esse iturum me mercatum, si velit ;
Amorem missum facere me, dum illi obsequar.
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum ;
Sed mea promissa non neglexit persequi. 85
Ædificat navim Cercurum, et merces emit :

id inculcante hæc : aras tibi, occas tibi, seris tibi, metis eidem tibi. Uno verbo hic labor tibi afferet gaudium. Postquam anima reliquisset corpus patris, se vendidisse agrum ; mercatum esse navim ea pecunia, quæ ferret trecentas mensuras, et portasse easdem merces in omnes regiones, usque eo dum comparasset opes quibus tum potiretur ; me oportere idem agere, si essem ut me oporteret esse. Ego ubi animadverto me esse minime gratum meo patri, atque me esse odio ei cui par erat esse acceptum, amans et amens, animo, quacumque ratione potui, corroborato, affirmo patri, *me iturum ad mercatum, si cupiat ; me desertum amorem, dummodo illi placeam. Mihi agit gratias, atque approbat meum consilium ; sed non intermittit ad finem promovere ea quæ eram pollicitus. Cercurum navim exstruit, et emit mer-*

habent al. ap. Pareum.—70 *Laboragisse* C.—71 B. 1. *tibi occassis ;* C. *tibi occasus ;* C. 2. *tibi occasis.* Mox, *tibi saris* C. 2. *tibi eris* C. *tibi sarris* al.—72 C. *isti.* Mox, B. 1. *leticiam habes.*—73 Parei 3. *recessit ;* Pll. *recesset.* C. *corpora.*—75 *Navem* C. 2.—76 B. 1. *atque eam semper cis vectatam ;* Pll. *atque eam semper scis vectaund ;* Parei 3. *se in Persis.*—77 Pro *quæ tum,* C. C. 2. et B. 1. habent *quæstum.* Mox, C. 2. et B. 1. *peperisse.*—78 *Me i. diceret* B. 1. C. et C. 2. Mox etiam *diceret* Pll.—80 *Atque hodie* C. *me quod* B. 1. C. et C. 2.—81 Alterum *ut* deest in B. 1. C. et C. 2.—86 C. *navem gubernatorum ;*

NOTÆ

75 *Metretas*] Pondus amphoræ, sive dolii, sive metretæ vini, centum erat librarum. Navim quæ trecentas metretas tolleret, nos modo diceremus, *un navire de trois cents tonneaux ;* quanquam mensuræ nostræ illis minime respondeant.

86 *Cercurum*] Nonius : 'Cercurus navis Asiana prægrandis, aliis oneraria, aliis geraria.' *Un vaisseau marchand.*

Parata navi, imponit: præterea mihi
Talentum argenti ipsus sua annumerat manu:
Servom una mittit, qui olim a puero parvulo
Mihi pædagogus fuerat; quasi uti mihi foret 90
Custos: iisce confectis navim solvimus:
Rhodum venimus: ubi, quas merces vexeram,
Omnes, ut volui, vendidi ex sententia,
Lucrum ingens facto, præterquam mihi meus pater
Dedit æstimatas merces: ita peculium 95
Conficio grande: sed, dum in portu illi ambulo,
Hospes me quidam agnovit, ad cœnam vocat.
Venio, decumbo, acceptus hilare atque ampliter.
Discubitum noctu ut imus, ecce ad me advenit
Mulier, qua mulier alia nulla est pulchrior: 100
Ea nocte mecum illa hospitis jussu fuit.
Vosmet videte, quam mihi valde placuerit!
Postridie hospitem adeo, oro ut vendat mihi:
Dico ejus pro meritis gratum me et munem fore.
Quid verbis opus est? emi, atque advexi heri. 105
Eam me advexisse nolo resciscat pater.
Modo eam reliqui ad portum in navi, et servolum.

ces: et iis onerat instructam navim. Præterea ipse mihi numerat sua manu talentum argenti: mittit mecum famulum, qui fuerat olim meus pædagogus a prima pueritia, quasi ut mihi esset custos: hisce peractis solvimus navim: venimus Rhodum, ubi vendidi ad voluntatem omnes merces quas attuleram: facio magnum quæstum, præter æstimationem mercium a patre factam: sic cogo magnum peculium: sed interea dum ambulo in portu, illic, quidam hospes me agnovit; invitat ad cœnam. Venio, decumbo, exceptus hilariter et opipare: quando imus discubitum noctu, ecce mulier venit ad me, qua nulla alia mulier est pulchrior: ea illa fuit mecum ea nocte imperio hospitis: judicate vos ipsi, quantum tum mihi placuerit. Postridie rogo hospitem, ut mihi vendat. Affirmo me futurum esse gratum et munificum pro ejus meritis. Quid opus est verbis? Emi, atque attuli heri. Nolo ut pater sciat me eam attulisse; eam reliqui modo ad portum, cum servulo in navi:

C. 2. *navim gerariam;* et sic edidit Pareus.—88 B. 1. *ipse sua.* Mox, Pll. *abnumerat.*—89 *Servom vana mittit* C.—91 B. 1. *isce confestim;* Pll. *isset confectis.* Mox, C. *navem.*—94 Douza *ingens facio,* contra codd.—96 B. 1. *ibi ambulo.*—102 C. *illi.*—104 *Dicens pro meritis* al. ap. Pareum. Mox, B. 1. *et memorem fore;* et sic Lambin.—105 B. 1. *est dat mihi atque.*—106 C. *rescitat*

NOTÆ

88 *Talentum argenti*] *Six cents écus.*

90 *Pædagogus*] Medici, pædagogi, et alii qui nunc ferme sunt in honore, ut plurimum erant servi.

104 *Munem*] Id est, obligatum, obnoxium. 'Immunis' contrarium.

Sed quid currentem servom a portu conspicor,
Quem navi abire vetui? timeo, quid siet.

sed quare video servum currentem a portu, quem prohibui discedere navi? metuo quid sit.

pater.—107 B. 1. *ut servolum.*—108 Idem codex, *a porta.*—109 C. *temeo.* B. 1. et C. 2. *quid sit.*

ACTUS PRIMUS.

ACANTHIO, CHARINUS.

Ac. Ex summis opibus viribusque usque experire, nitere,
Herus ut minor opera tua servetur: agedum, Acanthio,
Abige abs te lassitudinem: cave pigritiæ prævorteris:
Simul enicato suspiritus: vix suffero hercle anhelitum.
Simul autem plenissume eos, qui advorsum eunt, aspellito, 5
Detrude, deturba in viam: hæc hic disciplina pessuma est,
Currenti, properanti, haud quisquam dignum habet decedere.
Ita tres simitu res agendæ sunt, quando unam occeperis:
Et currendum, et pugnandum, et autem jurgandum est in via.

Ac. *Conare semper summa ope, et totis viribus incumbe, ut junior herus servetur tua opera: agedum, Acanthio, excute omnem segnitiem; vide ne te pigritia occupet. Obliviscere asthmatis tui per Herculem: vix duco spiritum; propelle autem, submove, averte a via una omnes eos qui fiunt obviam: est hic mos incommodus; nemo dignatur viam facere acceleranti: sic currenti attendendum est tribus rebus, quando unam instituisti; et acceleradum, et contendendum, et rixandum in via.*

2 Pll. *agendum Achantio.*—3 Al. ap. Pareum, *pigritia prævortier.*—4 B. 1. *enicat spiis;* C. *emicat suspiritus;* C. 2. *enicat spiritus.* Hunc versum post vs. 14. exhibet ed. Bipont. hoc modo: *Simul emicat spiritus, &c.*—5 B. 1. *plenissime tis qui;* Pll. *plenissime eos qui;* al. ap. Pareum, *planissime.* Mox Pll. *advorsum erunt.* Palm. *cispellito.*—6 *Detrudetur jam in viam* C. *de turba* B. 1. Mox, idem codex, *disciplina hic.*—7 C. *heu quisquam.*—8 *Ita tres simul res*

NOTÆ

1 *Ex summis opibus*] Summopere, magnopere.

3 *Cave pigritiæ prævorteris*] Id est, cave ne te antevertat pigritia.

4 *Enicato suspiritus*] Id est, vince crebros anhelitus pectoris.

Vix suffero anhelitum] Id est, vix recipio anhelitum, et aërem resorbeo.

CH. Quid illud est, quod ille tam expedite exquirit cursuram sibi? 10
Cura est, negotii quid sit, aut quid nuntiet. AC. nugas ago.
Quam maxume resisto, tam res in periculo vortitur.
CH. Mali nescio quid nuntiat. AC. genua hunc cursorem deserunt.
Perii! seditionem facit lien, occupat præcordia.
Perii! animam nequeo vortere: nimis nihili tibicen siem! 15
CH. At tu edepol sume laciniam, atque absterge sudorem tibi.
AC. Nunquam edepol omnes balineæ mihi hanc lassitudinem eximent.
Domin' an foris dicam esse herum Charinum? CH. ego animi pendeo,
Quid illud sit negotii: lubet scire ex hoc me, ut sim certior.
AC. At etiam asto? at etiam cesso foribus facere hisce assulas? 20
Aperite aliquis: ubi Charinus herus? domin' est an foris?

CH. *Quare ille exoptat viam tam liberam in currendo? Sum solicitus, quid sit rei, aut quid nuntiet.* AC. *Nugor; quo magis moror, eo magis res periclitatur.* CH. *Apportat nescio quid mali.* AC. *Genua labant huic cursori. Occidi: lien concitatur: invadit in præcordia. Interii! non possum spiritum ducere et mittere: sim malus tibicen.* CH. *At tu per ædem Pollucis accipe imam oram vestis, et absterge sudorem.* AC. *Per ædem Pollucis nunquam omnia balnea me recreent ab hac lassitudine: herus Charinus estne foris an domi?* CH. *Ego anceps sum quid rei sit: id libet scire ex hoc, ut sim certior.* AC. *At consisto adhuc? At moror adhuc comminuere assulatim has fores? aperite aliquis: ubi herus Charinus? Est-*

B. 1.—9 C. *et autem jurigandum;* B. 1. *et ante jurgandum.*—11 *Curast* B. 1. *nuntient* C.—12 *Quam resisto tam maxime* Pll. *resisto tam* desunt in B. 1.—15 C. et C. 2. *nil tibi en siem;* B. 1. *nihil tibi censiem.*—16 B. 1. *sume tibi laciniam.*—17 Parei 3. *balneæ*, contra codd. *eximeant* C.—19 *Quid illuc sit n. l. s. me ex hoc metu ut sim certus* B. 1. *ex hoc med ut sim* Pll.—20 C. *his cassulas;* B. 1. *his casulas.*—21 C. *Charinus servus;* C. 2. *Charinus erus;* al. ap. Pa-

NOTÆ

14 *Seditionem facit lien*] Lien mihi currenti molestus est, et in præcordiis movetur huc et illuc. Credibile est Plautum hic consulto introducere servum parum congrue loquentem de partibus corporis internis, et motum lienis accipere pro motu cordis; nam cum incitatius cucurrimus, non lienis motum, sed cordis sentimus.

15 *Nimis nihili tibicen siem*] *Je ne serois pas bon à jouer de la flute.* Quia tibicines spiritu expedito et copioso indigent ad inflandas tibias.

17 *Omnes balineæ*] Balneæ salutares, et jucundæ fessis recreandis viribus ac reficiendis, adimendæ lassi-

Num quisquam adire ad ostium dignum arbitratur? CH. ecce me, [navior.
Acanthio, quem quæris. AC. nusquam est disciplina ig-
CH. Quæ te res male agitant? AC. multæ, here, te atque me. CH. quid est negotii? 24
AC. Periimus. CH. principium inimicis dato. AC. at tibi sortito id obtigit. [acquiescere.
CH. Loquere id negotii, quicquid est. AC. placide: volo
Tua causa rupi ramices, jamdudum sputo sanguinem.
CH. Resinam ex melle Ægyptiam vorato, salvom feceris.
AC. At tu edepol calidam picem bibito, ægritudo abscesserit.
CH. Hominem ego iracundiorem, quam te, novi neminem. 30

ne domi, an foris? omnes dedignantur adire ad januam. CH. *Adsum, Acanthio, quem investigas.* AC. *Nusquam disciplina domestica est neglectior.* CH. *Quæ res te male incitant?* AC. *Complures, here, te atque me* insectantur. CH. *Quid est rei?* AC. *Occidimus.* CH. *Da principium orationis inimicis.* AC. *Sed id tibi obvenit sortito.* CH. *Die id rei quid est?* AC. *Da moram: volo recipere spiritum: rupi intestina tua causa, exspuo jamdudum sanguinem.* CH. *Vora resinam Ægyptiam ex melle factam, te sanabis.* AC. *At tu per ædem Pollucis pota picem ferventem; morbus curabitur.* CH. *Ego novi neminem iracundiorem te,*

reum, *Charinus, heus! Domine.* MOX, B. 1. *domi est.*—24 B. 1. *malæ res;* C. *res mala agitant.*—25 *Perimus* B. 1.—27 C. *ramites;* C. 2. *tramites.*—29 *At ædepol tu* B. 1.—30 Pronomen *ego* deest in B. 1. et C. 2. *Hominem pol iracun-*

NOTÆ

tudini idoneæ.

25 *Principium inimicis dato*] Mos erat apud veteres, ut si quod ominis mali verbum excideret in colloquio, id a se vehementer deprecarentur, et derivare in inimicos saltem voto conarentur. Itaque Acanthioni dicenti 'periimus,' Charinus respondet, Orationis tuæ initium eveniat nostris inimicis, id est, pereant inimici nostri, non nos.

27 *Rupi ramices*] 'Ramex' est Plauto, quod est 'hernia' Martiali. 'Hernia' autem est, quando e nimio conatu contentioneque seu virium seu vocis, in imo ventre tumor extus existit; quod nos Gallice appellamus *descente.* Sed quia mentio est hic misti cum sputo sanguinis, patet Plautum per *ramices* intelligere venas pulmonis. 'Ramex' autem originem videtur habere a 'ramo,' qui sive in hernia sive in venis repræsentari videtur.

28 *Resinam ex melle*] Id est, resinam cum melle, quod quam salutare sit sistendo sanguini ex ramicibus ebullienti medicorum est videre.

29 *Calidam picem*] Paulo familiarius Acanthio herilem jocum servili remetitur. Mos erat apud veteres, ut qui Deorum nomina usurpassent irreligiosius calidam picem bibere cogerentur.

Ac. At ego maledicentiorem, quam te, novi neminem.
Ch. Sin saluti quod tibi esse censeo, id consuadeo.
Ac. Apage istiusmodi salutem, cum cruciatu quæ advenit.
Ch. Dic mihi, an boni quid usquam est, quod quisquam uti possiet
Sine malo omni: aut, ne laborem capias, cum illo uti voles? 35
Ac. Nescio ego istæc: philosophari nunquam didici, neque scio.
Ego bonum, malum quo accedit, mihi dari haud desidero.
Ch. Cedo tuam mihi dexteram, agedum, Acanthio. Ac. hem, dabitur: tene. [opera licet
Ch. Vin' tu te mihi ob esse sequentem, an nevis? Ac.
Experiri, qui me rupi, causa currendo tua, 40
Ut quæ scirem, scire actutum tibi liceret. Ch. liberum
Caput tibi faciam, paucos cis menses. Ac. palpo percutis.
Ch. Egon' ausim tibi usquam quicquam facinus falsum proloqui? [ah!
Quin jam priusquam sim elocutus, scis, si mentiri volo. Ac.
Lassitudinem hercle verba tua mihi addunt, enicas. 45
Ch. Siccine mihi obsequens es? Ac. quid vis faciam? Ch. tun'? id quod volo.

Ac. *At ego novi neminem maledicentiorem quam te.* Ch. *Te doceo, quod existimo esse tibi salutare.* Ac. *Apage istam sanitatem, quæ advenit cum cruciatu.* Ch. *Dic mihi, num est alicubi aliquid boni, quod quisquam usurpare possit, citra aliquod malum; aut quod adhibere queas, quando libebit, citra laborem?* Ac. *Ego hæc ignoro: hæc nunquam ego didici argutari, neque novi; aut opto mihi tribui bonum, ad quod accedit malum.* Ch. *Da mihi tuam dextram: agedum, Acanthio.* Ac. *Hem, dabitur: accipe.* Ch. *Visne tu mihi esse morigerum, an non vis?* Ac. *Profecto potes intelligere experientia, qui me rupi accelerando tui gratia; ut disceres statim, quæ didiceram.* Ch. *Te manumittam citra paucos menses.* Ac. *Tu mihi obblandiris.* Ch. *Egone audeam tibi dicere quicquam falsum? Quin scias etiam antequam sim locutus, si volo mentiri.* Ac. *Ah! interimis; per Herculem tua verba mihi adjiciunt defatigationem.* Ch. *Siccine mihi es obtemperans?* Ac. *Quid vis ut agam?* Ch. *Tune* petis? *id quod volo.* Ac. *Quid est igitur,*

---

diorem Parei 3.—31 *At ego pol* Parei 3.—33 Particula *cum* deest in B. 1.—34 Idem codex et Pll. *possit.*—35 *Sine malo homine .... ut voles* B. 1.—37 C. *quod accedit;* C. 2. *quod accidit;* Ritters. *quoi accedit.*—38 Ach. *en dabitur lene* B. 1.—39 *Vin tute* B. 1. *esse obsequentem* al. ap. Pareum.—40 C. *quam merupi;* al. ap. Pareum, *quoniam,* vel *qua me rupi.*—42 Particula *cis* deest in C. C. 2. et B. 1.—44 Pll. *sum.* Mox, B. 1. C. 2. *scisse;* C. *eloquius scisset*

Ac. Quid est igitur, quod vis? Ch. dicam. Ac. dice. Ch. at enim placide volo.

Ac. Dormientes spectatores metuis ne e somno excites.

Ch. Væ tibi. Ac. tibi equidem a portu apporto hoc. Ch. quid fers? dic mihi.

Ac. Vim, metum, cruciatum, curam, jurgiumque atque inopiam. 50

Ch. Perii! tu quidem thesaurum huc mihi apportavisti mali.

Nullus sum. Ac. immo es. Ch. scio: jam miserum dices. Ac. tu dixti, ego taceo.

Ch. Quid istuc est mali? Ac. ne rogites: maxumum infortunium est.

Ch. Obsecro, dissolve jam me: nimis diu animi pendeo.

Ac. Placide: multa exquirere etiam prius volo, quam vapulem. 55

Ch. Hercle vero vapulabis, nisi jam loquere, aut hinc abis.

quod vis? Ch. *Dicam.* Ac. *Dic.* Ch. *At enim volo dicere leniter.* Ac. *Times ne excites e somno spectatores qui dormiunt.* Ch. *Væ tibi.* Ac. *Equidem tibi apporto id a portu.* Ch. *Quid affers? aperi mihi.* Ac. *Violentiam, timorem, erumnam, solicitudinem et contentionem, et egestatem.* Ch. *Interii, profecto tu mihi attulisti huc thesaurum mali: sum perditus.* Ac. *Immo es.* Ch. *Scio te dicturum me miserum.* Ac. *Tu dixisti; ego sileo.* Ch. *Quid mali est istud?* Ac. *Ne sciscitetis: est summa labes.* Ch. *Rogo libera me nunc cura: nimis diu mens est anceps.* Ac. *Pedetentim volo adhuc sciscitari complura antequam pœnas dem.* Ch. *Per Herculem vero dabis pœnas, nisi loquaris jam, aut abeas hinc.*

. . . . *ha!*—46 C. *tum.*—48 C. C. 2. et B. 1. *ex somno.*—49 B. 1. *a porta a. hæc.*—50 B. 1. *jurgium atque.*—51 *Peri* Pll. *hunc apportavisti* B. 1.—52 C. *tu dixi: ego taceo;* al. ap. Pareum, *tu dixti.* Ch. *ergo taces.*—54 Hunc et tres seqq. versus nonnulli hoc modo trajiciunt, 54. 57. 56. 55. *jamne minis* C.—55 Al.

NOTÆ

51 *Thesaurum mali*] Id est, cumulum malorum.

54 *Dissolve jam me*] Moris erat, ut servi pendentes virgis exciperentur, et postquam excepti fuissent dissolverentur: igitur 'dissolve jam me, nimis diu animi pendeo;' id est, jampridem animi pendeo, et vapulo non virgis, sed verbis tuis; itaque dissolve me, et aperi quod nuntiatum advenis.

55 *Quam vapulem*] Id est, quam tibi pœnas dem: verebatur enim Acanthio, ne suæ indiligentiæ tribueretur quod Pasicompsa visa fuisset a Demiphone, et idcirco pœnas daret Charino.

Ac. Hoc sis vide, ut palpatur! nullus est, quando occepit, blandior. [dices:
Ch. Obsecro hercle oroque, ut, istuc quid sit, actutum in-
Quandoquidem mihi supplicandum servolo video meo.
Ac. Tandem indignus videor. Ch. immo dignus. Ac. equidem credidi. 60
Ch. Obsecro, num navis periit? Ac. salva est navis, ne time. [quin tu expedis,
Ch. Quid alia armamenta? Ac. salva et sana sunt. Ch.
Quid siet, quod me per urbem currens quærebas modo.
Ac. Tu quidem ex ore orationem mihi eripis. Ch. taceo. Ac. tace.
Credo, si boni quid ad te nuntiem, instes acriter; 65
Qui nunc, cum malum audiundum 'st, flagitas me, ut eloquar.
Ch. Obsecro hercle te, istuc uti tu mihi malum facias palam.
Ac. Eloquar, quandoquidem me oras: tuus pater. Ch. quid meus pater?
Ac. Tuam amicam. Ch. quid eam? Ac. vidit. Ch. vidit? væ misero mihi!
Hoc, quod te interrogo, responde. Ac. quin tu, si quid vis, roga. 70
Ch. Qui potuit videre? Ac. oculis. Ch. quo pacto? Ac. hiantibus.

Ac. *Vide hoc, si vis, ut obblanditur! est nemo urbanior quando occepit.* Ch. *Per Herculem quæso et apprecor, ut aperias nunc demum quid sit istud, quandoquidem video me supplicem esse oportere meo mancipio.* Ac. *Tandem tibi videor aspernandus.* Ch. *Immo magnifaciendus.* Ac. *Equidem existimavi.* Ch. *Rogo, navis num periit?* Ac. *Navis est incolumis, ne metue.* Ch. *Quid alia armamenta?* Ac. *Sunt salva et integra.* Ch. *Quin aperis tu quid sit quod quærebas me modo currens per urbem.* Ac. *Tu profecto mihi adimis sermonem ex ore.* Ch. *Sileo.* Ac. *Sile. Urgeres acerrime, ut quidem existimo, si tibi nuntiarem aliquid boni, qui me rogas nunc aperiam, quando est audiendum malum.* Ch. *Te obtestor etiam atque etiam, ut tu mihi detegas istud malum.* Ac. *Edicam quoniam me* sic *rogas: tuus pater.* Ch. *Quid meus pater?* Ac. *Tuam amicam.* Ch. *Quid eam?* Ac. *Vidit.* Ch. *Vidit? Væ mihi infortunato! responde, hoc quod a te postulo.* Ac. *Quin tu pete, si quid optas.* Ch. *Quomodo potuit videre?*

ap. Pareum *vapules.*—56 *Hercule vero* C. 2. *nisi a jam loquere et hinc* C.—57 *Hoc si vide* C. *quum occæpit* edd. quædam vett.—62 *Quid a. ornamenta* C. *et sarta sunt* al. ap. Pareum.—63 Gronov. *te quod me, &c.*—64 Al. ap. Pareum, *eripis: tace.* Ch. *taceo.* Ac. *credo.*—66 *Quin hunc* B. 1.—67 C. *ut tu mihi malum f. palum.*—68 Idem codex, *me ocras.*—69 Aliqui hos vss. ita transponunt, 69. 71. 72. 73.

CH. I hinc dierectus: nugare in re capitali mea.
AC. Qui, malum, ego nugor, si tibi, quod me rogas, respondeo? [tu me vides.
CH. Certen' vidit? AC. tam hercle certe, quam ego te, ac
CH. Ubi eam vidit? AC. intus intra navim, uti prope astitit, 75
Et cum ea confabulatus est. CH. perdidisti me, pater!
Eho tu, eho tu, quin cavisti, ne eam videret, verbero?
Quin, sceleste, abstrudebas, ne eam conspiceret pater?
AC. Quia negotiosi eramus nos nostris negotiis:
Armamentis complicandis et componendis studuimus: 80
Dum hæc aguntur, lembo advehitur tuus pater pauxillulo:
Neque quisquam hominem conspicatu'st, donec in navi super.
CH. Nequicquam mare subterfugi sævis tempestatibus.
Equidem jam me censebam esse in terra atque in tuto loco:
Verum video me ad saxa ferri sævis fluctibus. 85
Loquere porro, quid sit actum. AC. postquam aspexit mulierem, [illico
Rogitare occepit, quoja esset. CH. quid respondit? AC.

AC. *Oculis.* CH. *Quo pacto?* AC. *Patentibus.* CH. *Apage, furcifer: nugaris in re mihi capitali.* AC. *Quomodo, malum, ego nugor, si tibi respondeo iis quæ a me rogas?* CH. *Certe vidit?* AC. *Per Herculem tam certo, quam ego te video, ac tu me vides.* CH. *Ubi eam vidit?* AC. *Intus in navi cum primum accessit propius, et confabulatus est cum ea.* CH. *Me perdidisti pater. Eho tu, eho tu verbero, quare non operam dedisti, ne eam cerneret? quare non abscondebas, sceleste, ne pater eam conspicaretur?* AC. *Quia nos eramus occupati nostris negotiis; studuimus armamentis complicandis et componendis: interea dum fiunt hæc, tuus pater advehitur parvulo navigio: neque quisquam animadvertit hominem, donec esset in navi.* CH. *Frustra evasi mare cum sævis tempestatibus; equidem arbitrabar me esse jam in terra, atque in securo loco: verum me sentio referri ad scopulos sævientibus undis. Loquere præterea quid sit gestum.* AC. *Postquam conspicatus est mulierem, cœpit rogare, cuja esset.* CH. *Quid respondit?* AC. *Illico ad-*

70. 74. CH. *quidam* C.—71 Parei 3. *eam videre*, contra codd.—72 *I* deest in B. 1. *I hinc hodie dierectus a me* Parei 3.—73 C. *respondebo.*—74 *Certon* B. 1. —75 C. *navem.* B. 1. *ut proræ;* C. *ut prope;* C. 2. *uti prora.*—77 *Eho tu hoc cavisti* C. *neve eam* C. 2.—80 Al. ap. Pareum, *componendis tumicibus.*—82 C. *conspicatus, donec.*—83 C. *subter atuis temptatibus.*—84 B. 1. *in terram.*—87 C.

NOTÆ

82 *Conspicatu'st, donec in navi super*] Id est, in super navi: solebant autem interdum præpositiones geminare veteres, ut 'in circum,' pro 'circum quaque.' 'In super,' 'in ante,' 'ad ex,' 'ad ultra,' 'ab ante,' 'in coram,' 'in palam,' 'ab usque,' 'ex usque,' 'in usque.'

Occurri, atque interpello, matri te ancillam tuæ
Emisse illam. CH. visu'st tibi credere id? AC. etiam rogas?
Sed scelestus subigitare occepit. CH. illamne, obsecro? 90
AC. Mirum, quin me subigitaret. CH. edepol cor miserum meum,
Quod guttatim contabescit, quasi in aquam indideris salem.
Perii! AC. hem istuc unum verbum dixisti verissumum:
Stultitia istæc est. CH. quid faciam? credo, non credet pater,
Si illam matri meæ emisse dicam: post autem mihi 95
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credet, neque credibile est forma eximia mulierem,
Eam me emisse ancillam matri. AC. non taces, stultissume?
Credet hercle; nam credebat jam mihi. CH. metuo miser,
Ne patrem prehendat, ut sit gesta res, suspicio. 100
Hoc quod te rogo, responde mihi. AC. quæso, quid rogas?
CH. Num esse amicam suspicari visus est? AC. non visus est;
Quin quicque, ut dicebam, mihi credebat. CH. verum, ut tibi quidem
Visus est? AC. non; sed credebat. CH. væ mihi misero! nullus sum!

volavi, atque interrupi sermonem, *te illam emisse ancillam tuæ matri.* CH. *Tibine visus est credere id?* AC. *Postulas adhuc? Sed nequam cœpit subigitare.* CH. *Illamne quæso?* AC. *Mirum, quod non me subigitaret.* CH. *Per Pollucem meum cor miserum liquatur guttatim, quasi injeceris salem in aquam. Perii.* AC. *Hem dixisti istud unum verbum certissimum: istæc est amentia.* CH. *Quid agam? Existimo patrem non mihi fidem habiturum, si dicam me illam emisse meæ matri. Præterea mihi videtur esse scelus, me dicere mendacium parenti. Neque ille credet, neque est credibile me esse mercatum eam servam matri, mulierem pulchritudine præstanti.* AC. *Non siles stultissime? Credet per Herculem. Nam mihi confidebat modo.* CH. *Timeo infelix ne suspicio veniat in animo, quomodo res fuerit gesta. Responde, obsecro, quomodo res est gesta.* AC. *Quid petis?* CH. *Num est visus suspicari esse amicam?* AC. *Non est visus, quin mihi credebat quælibet, sicut dicebam.* CH. *Sed ut est tibi visus?* AC. *Non, sed credebat.*

cui esset; C. 2. et B. 1. *cujus esset.*—89 B. 1. C. 2. *visum tibi;* C. *visum tibi.*—90 Edd. quædam vett. *subagitare.*—94 Al. ap. Pareum, *quid faciam cedo.*—100 *Ne p. prendat* B. 1.—101 Pronomen *mihi* deest in C. C. 2. et B. 1. *responde, quæso.* AC. *quid rogas?* Delph. et Bipont.—103 Hæc verba, *Quin q. u. d. m. c.* CH. *v. u. t. q. Visus est,* desunt in B. 1.—104 Pronomen *mihi* deest in

NOTÆ

90 *Subigitare*] Idem quod *subagitare.* De hoc supra non semel.

Sed quid ego hic in lamentando pereo, ad navim non eo? 105
Sequere. Ac. si istac ibis, commodum obviam venies patri. [illico
Posteaquam aspiciet te timidum esse atque exanimatum,
Retinebit, rogitabit, unde illam emeris, quanti emeris;
Timidum tentabit te. Ch. quin hac ibo potius: jam censes patrem
Abiisse a portu? Ac. quin ea ego huc præcucurri gratia,
Ne te opprimeret imprudentem, atque electaret. Ch. optume. 111

Ch. *Væ mihi infelici! perii. Sed quid ego intereo hic in lamentando, et non eo ad navim? sequere.* Ac. *Si ibis istac, commode ibis obviam patri. Posteaquam te intuebitur esse timidum atque exanimatum, illico retinebit, sciscitabitur, unde illam emeris; quanti emeris; te tentabit timidum.* Ch. *Quin ibo potius hac; censes patrem jam excessisse e portu?* Ac. *Quin ego præcucurri huc idcirco, ne te obrueret imprudentem, et circumveniret.* Ch. *Optime.*

B. 1.—105 C. *navem.*—107 *Postea aspicit te* Pll. *Postquam aspiciet te* B. 1.—109 Pll. *temptabit.* Mox, C. *hac ibi.*—110 C. *quinne ego huc;* C. 2. *quin ego hac.*—111 B. 1. *ejectaret;* Pll. *electaret;* al. ap. Pareum, *eluctaret.*

NOTÆ

111 *Electaret*] Id est, rogando et appellando blandius eliceret.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

DEMIPHO.

Miris modis Di ludos faciunt hominibus,
Mirisque exemplis somnia in somnis danunt.
Velut ego nocte hac, quæ præteriit, proxuma
In somnis egi satis, et fui homo exercitus.

De. *Dii ludificant homines mirum in modum, et dant somnia dormientibus mirifica, sicut mihi contigit, hac nocte proxima præterita in somno, in quo fui egre-*

2 Pro *somnia*, quod servant C. C. 2. B. 1. et Ven. 1. Passer. et Ritters. conj. *emina.* Mox *insomnis* Pll. *in somnis* Passer. et Parei 3. *in somniis* Gro-

NOTÆ

2 *Danunt*] Dant.
4 *Egi satis*] Est metathesis, pro 'sategi,' id est satis feci.

Mercari visus mihi sum formosam capram : 5
Ei ne noceret, quam domi ante habui capram,
Neu discordarent, si ambo in uno essent loco ;
Posterius quam mercatus fueram, visus sum
In custodiam eam simiæ concredere.
Ea simia adeo post haud multo ad me venit, 10
Male mihi precatur, et facit convitium :
Ait sese illius opera atque adventu capræ,
Flagitium et damnum fecisse haud mediocriter.
Dicit, capram, quam dederam servandam sibi,
Suæ uxoris dotem ambadedisse : oppido 15
Mihi illud videri mirum, ut una illæc capra
Uxoris simiæ dotem ambadederit.
Instare factum simia : atque hoc denique
Respondet, ni properem illam ab sese abducere,
Ad me domum intro ad uxorem ducturum meam. 20
Atque oppido, hercle, bene velle illi visus sum ;
Ast non habere quoi commendarem capram :
Quo magis, quid facerem, cura cruciabar miser.

gie exagitatus. Mihi visus sum emere pulchram capram : et ne offenderet illam capram, quam haberem antea domi, neu altercarentur, si ambæ convenirent in unum locum, mihi *visus sum eam tradere simiæ custodiendam, postquam emi. Paulo post simia venit ad me, mihi male dicit, et convitiatur : dicit* me *admisisse ingens scelus, et intulisse maximum detrimentum opera atque adventu illius capræ. Dicit capram, quam sibi crediderat custodiendam, circumrosisse dotem suæ uxoris : illud mihi videri mirum magnopere, ut illa una capra arroserit dotem conjugis simiæ. Simia urgere id esse factum : denique hoc innuit, nisi velociter clam abducam ab sese, inducturum ad meam uxorem apud me domum, et per Herculem visus sum illi bene apprecari ; sed non habere cui commendarem capram, quo angebar majore so-*

nov. Pro *danunt*, C. habet *clamant ;* C. 2. *donant*.—7 C. *nisi ambo nunc essent ;* C. 2. *nisi ambæ*.—9 *In custodiam Simiæ* B. 1. C. et C. 2. *In custodelam Simiæ* al. ap. Pareum.—12 *Ait se illius* C.—13 C. 2. Parei 3. *dampnum*.—15 C. *dotem ambe dedisse ;* C. 2. *doteam pededisse ;* B. 1. *dotem ambedisse*.—17 C. *dotem dederit ;* C. 2. *dotem ambe dederit ;* B. 1. *dotem ambederit*.—20 Edd. quædam vett. *intro domum*.—21. 22 Hi vss. transpositi sunt in B. 1. Ven. 1. non vero in Pll.

NOTÆ

17 *Ambadederit*] Compositum ex 'am,' 'ad,' et 'edo.' 'Am' autem est Græca, seu e Græco facta præpositio, ab ἀμφὶ, *circum*, eandemque significationem retinet. Quando autem præpositio hæc concurrit in compositione vocis cum *a*, *e*, *i*, *u*, interponitur *b* euphoniæ causa : sic dicitur 'ambages,' 'ambedo,' 'ambio,' 'ambustus.'

Interea ad me hædus visus est aggredirier,
Infit mihi prædicare, sese ab simia 25
Capram abduxisse, et cœpit irridere me :
Ego enim lugere, atque illam abductam conqueri.
Hoc quam ad rem credam pertinere somnium,
Nequeo invenire : nisi capram illam suspicor
Jam me invenisse quæ sit, aut quid voluerit : 30
Ad portum hinc abii mane cum luci simul.
Postquam hic, quod volui, transegi, atque ego conspicor
Navem ex Rhodo, qua est heri advectus filius,
Collibitum est illud mihi, nescio qui, visere :
Escendi in lembum, atque ad navim advehor : atque ego
Illam conspicio forma eximia mulierem, 36
Filius quam advexit meus matri ancillam suæ.
Quam ego postquam aspexi, non ita amo ut sani solent
Homines ; sed eodem pacto ut insani solent.
Amavi hercle equidem ego olim in adolescentia : 40
Verum ad hoc exemplum nunquam, ut nunc insanio !
Unum quidem hercle jam scio, periisse me.
Vosmet videte ceterum quanti siem.

licitudine miser, quid agerem : interea hædus visus est venire ad me, et mihi dicere sese abduxisse capram ab ædibus simiæ, et cœpit illudere mihi : ego vero plorare, atque expostulare illam fuisse abductam. Ad quam rem existimaverim hoc somnium spectare, nequeo reperire ; nisi existimo me reperiisse nunc quæ sit illa capra, aut quid sibi velit. Abii hinc ad portum mane statim atque illuxit : postquam egi, quod optabam, continuo video navem ex Rhodo, qua meus filius est advectus : mihi libuit illam visere, nescio quomodo : ascendi in lembum, atque deferor ad navim. Continuo ego video illam mulierem pulchritudine singulari, quam meus filius abduxit servam suæ matri. Postquam ego eam intuitus sum, non amavi sicut consueverunt sani homines, sed sicut insani solent : per Herculem ego amavi olim in adolescentia ; sed non eo modo, quo ego nunc desipio. Per Herculem jam scio unum, me occidisse. Ceterum quanti sim spectate vos ipsi. Profecto ita se res

—23 *Quod agis* B. 1.—24 B. 1. *ædus.*—27 *Ego e dudere* Pll. *illam* deest in C. —30 C. *aut quod.*—31 B. 1. *hinc abi.* Mox, C. C. 2. B. 1. *luce.* C. 2. *semul.*— 32 *Postquam hic id quod* B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *voluit* C.—33 *Navem exhrodio* B. *Navim* Parei 3. *qua 'st heri* C. et Parei 3. Mox, C. *misere* pro *visere.*— 35 *Scendere limbum* C. *Ascendere in lembum* C. 2. *navem* Pll. *atque illic ego* B. 1.—36 *Illam* deest in B. 1. *aspicio forma* C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—38 C. *non*

NOTÆ

36 *Illam conspicio*] Alii *ellam*, pro *eam.*

43 *Quanti siem*] Alii *qui siem*, id est, qui sim ; *Ce que c'est que de moi.*

Nunc hoc profecto sic est: hæc illa est capra:
Sed simia illa atque hædus, timeo, quid velint. 45
Sed conticescam: vicinum eccum! exit foras.

habet: hæc est illa capra: sed vereor quid sibi *velint illa simia, et hædus. Sed sileo; ecce vicinus! prodit foras.*

ita amarem ut.—43 B. 1. C. 2. *quanti sim;* C. *qui sim.*—46 *Sed conticiscam* C. *vicinus* B. 1.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO, LORARII.

LY. PROFECTO ego illunc hircum castrari volo,
Ruri qui nobis exhibet negotium.
DE. Nec omen illud mihi, nec auspicium placet.
Quasi hircum, metuo, ne uxor me castret mea,
Atque illius hæc nunc simiæ partes ferat. 5
LY. I tu hinc ad villam, atque istos rastros villico
Pisto ipsi facito coram ut tradas in manum.
Uxori facito ut nunties, negotium
Mihi esse in urbe, ne me expectet: nam mihi
Tres hodie lites judicandas dicito. 10
I, et hoc memento dicere. LO. numquid amplius?

LY. *Equidem volo castrari illum hircum, qui nobis facessit negotium ruri.* DE. *Illud omen non mihi jucundum est, neque augurium. Pertimesco ne mea conjux me castret, tanquam hircum, et ne ipsa impleat nunc partes illius simiæ.* LY. *Proficiscere tu hinc ad villam, et fac ut des in manum istos rastros Pisto ipsi* meo *villico. Dic uxori mihi esse rem in urbe, ne me operiatur. Dic tres lites dirimendas hodie, et recordare hoc dicere.* LO. *Visne*

1 Pll. *ircum.*—2 *Rura que vobis exhibent* C.—4 *Quasi id q'm metuo* C. *ne uxor nunc castret* B. 1.—7 *Præsto* Parei 3. *Pisto* B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *Pusto* al.

NOTÆ

1 *Profecto*] Erat molestus Lysimacho hircus aliquis ruri. Mandat servis, ut quamprimum castretur. Demipho quia in somnis viderat hircum, et eum de se erat interpretatus, accipit Lysimachi verba de hirco in malum omen.

10 *Lites judicandas dicito*] Id est, in judicio mihi cum adversario disceptandas, neque enim Lysimachus est judex. Sic condemnare adversarium dicitur is qui litem vincit, quanquam ille non sit qui condemnet, sed judex.

11 *I, et hoc memento dicere*] Alii *ei* pro *i*, vade.

LY. Tantum est. DE. Lysimache, salve. LY. euge! Demipho,
Salve: o quid agis? quid fit? DE. quod miserrumus.
LY. Di melius faxint. DE. Di hoc quidem faciunt. LY. quid est?
DE. Dicam, si videam tibi esse operam aut otium. 15
LY. Quanquam negotium est, si quid vis, Demipho,
Non sum occupatus unquam amico operam dare.
DE. Benignitatem tuam mihi experto prædicas.
Quid tibi ego ætatis videor? LY. Acherunticus,
Senex, vetus, decrepitus. DE. pervorse vides. 20
Puer sum, Lysimache, septuennis. LY. sanun' es,
Qui puerum te esse dicas? DE. vera prædico.
LY. Modo hercle in mentem venit, quid tu diceres:
Senex cum extemplo est, jam nec sentit, nec sapit;
Aiunt solere eum rursum repuerascere. 25
DE. Immo bis tanto valeo, quam valui prius.
LY. Bene hercle factum, et gaudeo. DE. immo si scias,
Oculis quoque etiam plus jam video, quam prius.
LY. Bene est. DE. malam rem dico. LY. jam istuc non bonum est.

aliquid amplius? LY. *Volo tantum* id. DE. *Salvus sis, Lysimache.* LY. *Euge, Demipho!* fac quoque *salvus sis. O quid facis? Quid agitur?* DE. *Quod infortunatissimus.* LY. *Dii faciant melius.* DE. *Dii sic volunt quidem.* LY. *Quid est?* DE. *Aperiam, si animadvertam me a te posse audiri, aut tibi esse otium.* LY. *Tametsi mihi est negotium, Demipho, si quid optas, nunquam sum impeditus, quando est audiendus amicus.* DE. *Dicis id apud eum qui periculum fecit tuæ urbanitatis. Qua ætate* natus *tibi videor?* LY. Tu mihi videris *capularis, senex, vetus, effatus, silicernium.* DE. *Vides male: eum puer septennis, Lysimache.* LY. *Insanisne, qui te affirmes esse puerum?* DE. *Prædico vera.* LY. *Per Herculem mox venit in mentem, quid tu loqueris. Quando homo est senex, statim neque sentit, neque sapit. Dicunt eum consuevisse repuerascere.* DE. *Immo vires sunt altero tanto majores, quam fuerunt prius.* LY. *Per Herculem bene est, et lætor.* DE. *Immo, ut non ignores, video magis etiamnum quoque oculis, quam antea.* LY. *Bene est.* DE. *Dico rem malam.* LY. *Istud*

ap. Pareum.—11 *Ei et hoc* C. B. 1. et Ven. 1. *Fiet hoc* C. 2.—12 Parei 3. *et tu Demipho* contra codd.—13 *Salveto* al. ap. Pareum. *quid miserrumus* B. 1.—14 B. 1. C. 2. Ven. 1. *faciant.* Mox, *quid id est* B. 1.—20 *Senex vietus* al. ap. Pareum.—21 *Lusimache* C.—25 Idem codex *rusum.*—27 Pll. B. 1. Ven. 1.

NOTÆ

20 *Senex, vetus*] Alii *vietus.* Festus: 'Vietus est languidus sine vi ac naturalibus.' Valerius Maximus: 'Vietæ cicatrices, veteres, putridæ.'

25 *Repuerascere*] Bis pueri senes.

26 *Bis tanto valeo*] Scilicet ab ani-

DE. Sed ausimne ego tibi eloqui, si quid velim? 30
LY. Audacter. DE. animum advorte. LY. fiet sedulo.
DE. Hodie ire in ludum occepi literarium,
Lysimache: ternas scio jam. LY. quid, ternas? DE. Amo.
LY. Tun' capite cano amas, senex nequissume?
DE. Seu canum, seu istuc rutilum, sive atrum est, amo.
LY. Ludificas nunc tu me hic, opinor, Demipho. 36
DE. Decide collum, si falsum est, uti loquar:
Vel, ut scias me amare, cape cultrum, seca
Digitum vel aurem, vel tu nasum, vel labrum:
Si movero me, seu secari sensero, 40
Lysimache, auctor sum, uti me amando hic enices.
LY. Si unquam vidisti pictum amatorem, hem! illic est.
Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus senex
Tantidem est, quasi sit signum pictum in pariete.
DE. Nunc tu me, credo, castigare cogitas. 45
LY. Egon' te? DE. nihil est jam, quod tu mihi succenseas:
Fecere tale ante alii spectati viri.
Humanum amare est, humanum autem ignoscere est.

non est jam bonum. DE. *Sed audeamne ego tibi eloqui, quod velim?* LY. *Audacter.* DE. *Adhibe mentem.* LY. *Adhibeo serio.* DE. *Incepi hodie ire in ludum literarium, Lysimache: teneo jam tres literas.* LY. *Quid, per tres literas?* DE. *Amo.* LY. *Tune amas capite cano, pessime senex?* DE. *Seu caput est canum, seu istuc flavum, sive atrum, amo.* LY. *Tu me ludis hic nunc, arbitror, Demipho.* DE. *Amputa caput, si id quod dico est falsum: vel ut intelligas me amare, sume gladium, amputa digitum vel aurem, vel nasum, vel labrum: si me movero, seu sensero amputari, Lysimache, volo ut me eneces amando.* LY. *Si vidisti unquam amatorem pictum, hem! adest: nam meo judicio quidem, effætus senex capularis est tanti faciendus, quanti imago picta in pariete.* DE. *Credo tu vis nunc me reprehendere.* LY. *Egone te?* DE. *Est nihil quare tu me reprehendas: jam alii viri nobiles fecere idem ante. Est humanum amare, est autem humanum condona-*

immo scias, omisso *τῷ si.*—29 C. *mala e re dico;* C. 2. *mala re dico.* C. et Parei 3. *non bonum'st;* C. 2. *quam bonum est.*—32 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *literarum.*—35 *Si canum* C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—37 B. 1. C. 2. Ven. 1. *si falsum ad te loquar;* C. *si falsum stati loquor;* al. ap. Pareum, *falsum est, nec uti loquor.*—40 *Si moveo me* B. 1. *seu secare censeo* C.—41 B. 1. *ut me amando enices; τὸ hic* deest etiam in C. 2.—42 C. *vidistis.*—44 *Tantundem est* Acidal. *Tam idem est* C. *quasi si* al. ap. Pareum.—46 Pll. *suscenseas.*—47 *Facere* C. *alii* deest in B. 1.

NOTÆ

mo. Id est, bis plus sentio ac sapio quam olim; altero tanto.

33 *Ternas scio jam*] Scilicet literas. Hæ literæ sunt A, M, O.

Ne sis me objurga: hoc non voluntas me impulit.
LY. Quin non objurgo. DE. at ne deteriorem tamen 50
Hoc facto ducas. LY. egone te? ah, ne Di siverint!
DE. Vide sis modo etiam. LY. visum 'st. DE. certen'?
LY. perdis me.
Hic homo ex amore insanit: numquid vis? DE. vale.
LY. Ad portum propero: nam ibi mihi negotium est.
DE. Bene ambulato. LY. bene valeto. DE. bene sit tibi. 55
Quin mihi quoque etiam est ad portum negotium.
Nunc adeo ibo illuc: sed optume gnatum meum
Video, eccum! opperiar hominem! hoc nunc mihi viso est opus,
Huic persuadere, quomodo potis siem,
Ut illam vendat, neve det matri suæ: 60
Nam ei dono advexe audivi: sed præcauto est opus,
Ne ad illam me animum adjecisse aliqua sentiat.

re. Ne mihi succense, si vis: voluntas non me impulit ad hoc. LY. *Neque vituperо.* DE. *Attamen ne putes me pejorem hoc facto.* LY. *Egone te* ducam deteriorem? *Ah, ne Dii patiantur.* DE. *Vide si vis modo.* LY. *Video.* DE. *Verumne est?* LY. *Me perdis. Hic homo insanit ex amore: visne adhuc aliquid?* DE. *Vale.* LY. *Ad portum revertor; nam mihi est res ibi.* DE. *Bene vale.* LY. *Bene vale.* DE. *Tibi sit bene: quin mihi etiam res est ad portum; nunc adeo ibo illuc; sed video opportune meum filium. Ecce expectabo hominem: mihi est nunc opus ut videam quo pacto potero huic persuadere, ut illam vendat, et ne det suæ matri: nam audivi eum huc advexisse, et dono daturum esse; sed est opus ut provideam ne sentiat me adjecisse animum ullo modo ad illam.*

—49 *Nescis? ne objurga* Douz. et sic C. 2. *Nescis me objurgare* C. *huc non* edd. quædam vett.—50 *Qui non* Pll. B. 1. Ven. 1.—51 B. 1. *egone te Athenæ desiverint;* C. et C. 2. *athene dessiverint.*—52 B. 1. *certon.*—53 Idem codex, *nunc quid vis.*—55 C. *bene valete.*—57 C. *cnatum.*—59 *Huic persuadeo quom* Pll. *potissim* B. 1. C. C. 2. Ven. 1.—60 C. *ne det.*—61 *Nam idoneo* C. 2. *præcauto'st* Pll.—62 *Ne hic illam* C. et C. 2.

NOTÆ

49 *Hoc non voluntas me impulit*] Pro ad hoc. Alii *huc*. Hoc se purgat edentulus amator apud amicum, quod non voluntate, sed necessitate amet.

51 *Ne Di siverint*] Absit: μὴ γένοιτο.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

CHARINUS, DEMIPHO.

CH. HOMO me miserior nullus est æque, opinor,
Neque advorsa quoi sint plura sempiterna.
Satin', quicquid est, ut quam rem agere occepi,
Proprium nequit mihi evenire, quod cupio?
Ita mihi mala res objicitur aliqua, 5
Bonum quæ meum comprimit consilium:
Miser amicam mihi paravi, animi causa, pretio,
Ratus clam patrem meum posse habere.
Is rescivit, et vidit, et perdidit me.
Neque, is cum roget, quid loquar, cogitatum est; 10
Ita animi decem in pectore incerti certant.
Nec, quid corde nunc consilii capere possim
Scio, tantus cum cura meo est error animo.
Dum servi mei perplacet mihi consilium,
Dum rursum haud placet: nec pater potis videtur 15

CH. *Arbitror esse neminem perinde infelicem atque ego* sum, *nec cui accidant semper plura infortunia. Nonne quando incipio quidpiam, quicquid sit, nunquam mihi contingit quod exopto? nimirum mihi sese offert semper aliquid mali, quod evertit meum consilium. Emi amicam, miser, animi gratia, ratus me posse habere meo patre inscio: is rescivit, et eam vidit et me interemit: neque meditatum est quid reponam, quando is interrogabit, quasi decem animi ancipites pugnent in pectore. Ne scio quid consilii capiam, adeo animus vagus est, et solicitus. Modo sententia mei servi mihi valde probatur, modo non probatur: neque mihi vide-*

1 C. *est atque opinor.*—2 B. 1. *plura sint.*—3 Particula *ut* deest in C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—4 B. 1. *nequid.*—5 Pll. *obicitur aliqua;* B. 1. *aliqua objicitur.*—7 B. 1. *precio eripui.*—10 *Ne quis cum r. q. l. cogitat unde est* C.—11 *Ita animi in pectore i. c. decem* al. ap. Pareum; *in pectori* B. 1.—13 C. *meu'st;* C. 2.

NOTÆ

3 *Satin'*] *Satisne.* Ubicumque occurrit in Plauto *satisne*, sive *satin'*, id accipiendum est citra interrogationem, aut certe pro 'nonne.' Itaque, *Satin', quicquid est, &c.* aut *nonne quicquid est, &c.* si vis retinere interrogationem, quæ magis convenit homini incitato aliquo animi affectu graviore, qualis est hoc loco Charinus.

4 *Proprium*] Id est quod penitus meum sit, ut adimi non possit.

11 *Ita animi decem*] Certus numerus pro incerto. Id est, cogitationes, curæ, incertum reddunt. Alii, *med incertant*, pro *me incertant. Incerti certant*, ludus syllabarum.

Induci, ut putet matri ancillam emtam esse illam.
Nunc si dico, ut res est, atque illam mihi me
Emisse indico, quemadmodum existimet me?
Atque illam abstrahat, trans mare hinc venum asportet.
Scio, sævos quam sit, domo doctus: igitur hoccine est 20
Amare? arare mavelim, quam sic amare.
Jam hinc olim invitum domo extrusit ab sese,
Mercatum jussit ire: ibi hoc malum inveni: ubi
Voluptatem ægritudo vincat, quid ibi inest amœni?
Nequicquam abdidi, abscondidi, abstrusam habebam. 25
Musca est meus pater, nihil potest clam illum haberi.
Nec sacrum, nec tam profanum quicquam est, quin
Ibi illico adsit: nec, qui rebus meis
Confidam, mihi ulla spes in corde certa est.
De. Quid illuc est, quod solus secum fabulatur filius? 30
Solicitus mihi, nescio quare, videtur. Ch. attate!
Meus pater hic quidem est quem video: ibo, alloquar: quid fit, pater?

tur posse adduci meus pater, ut existimet illam ancillam esse emtam pro matre. Nunc si aperio quod res est, atque confiteor me illam emisse pro me, quid de me sentiet? continuo illam mihi adimet avehetque hinc et vendet ultra mare. Novi quam sit crudelis, idque didici domi. Itaque hocce est amare? Malim arare, quam sic amare. Olim me ejecit hinc reluctantem ab sese; mandavit proficisci ad mercatum: ibi in hoc malum incidi. Id *in quo molestia superet jucunditatem, quid in eo sit suavitatis? Incassum occultam, tectam, clausam servavi: meus pater est musca; nihil potest haberi hoc inscio. Nihil est aut sacri, aut profani, quin intersit statim ibi; nulla spes certa affulget in animo, qua confidam meis rebus.* De. *Quid est quod filius solus secum sermocinatur? Nescio cur mihi videtur anceps.* Ch. *Attate! adest profecto meus pater quem conspicor: accedam; affabor: quid agitas, pater?* De. *Unde venis? Quare ac-*

meo'st.—14 *Dum mei servi* B. 1.—19 *Atque illam abstrahet . . . asportans* al. ap. Parenum.—20 Pro *domo doctus*, quod servant Pll. *homo durus* exhibet B. 1. *quam sit homo et durus* al. ap. Parenum.—22 *Jam hin* B. 1. *extruxit* C. 2.—23 C. *jussi tibi*; B. 1. *ego inveni.*—25 *Ne quiquam* Pll. et Parei 3. *abscondi* B. 1.—28 *Tibi illico* edd. quædam vett.—30 C. *solum.*—31 B. 1. *at at*; C. *at*

NOTÆ

20 *Scio domo doctus*] Id est, domestico experimento.

21 *Arare mavelim, quam sic amare*] Veteres labores arationis gravissimos existimabant.

26 *Musca est meus pater*] Ægyptii curiosum hominem, et impudentem, musca exprimebant. Nos de acuto accipimus, quando dicimus, *c'est une fine mouche.*

31 *Attate*] Interjectio est subita mirantis et metuentis.

DE. Unde incedis, quid festinas, gnate mi? CH. recte, pater. [color?
DE. Ita volo: sed istuc quid est, tibi quod commutatu'st
Numquid tibi dolet? CH. nescio quid meo animo est ægre, pater. 35
Postea hac nocte non quievi satis mea ex sententia.
DE. Per mare ut vectus, nunc oculi terram mirantur tui.
CH. Magis opinor. DE. id est profecto: verum actutum abscesserit.
Ergo edepol palles: si sapias, eas, ac decumbas domi.
CH. Otium non est: mandatis rebus prævorti volo. 40
DE. Cras agito, perendie agito. CH. sæpe ex te audivi, pater,
Rei mandatæ omnes sapientes primum prævorti decet.
DE. Age igitur; nolo advorsari tuam advorsus sententiam.
CH. Salvos sum, siquidem isti docto solida et perpetua est fides.
DE. Quid illuc est, quod ille solus se in consilium sevocat? 45
Jam non vereor, ne illam me amare hic potuerit resciscere:
Quippe haud etiam quicquam inepte feci, amantes ut solent.

celeras, mi gnate? CH. *Non accelero, pater.* DE. *Sic volo: sed quare color tuus immutatus est? Estne aliquid quod tibi ægre sit?* CH. *Est nonnihil mihi acerbum; præterea, non satis somnum cepi hac nocte ad meum arbitrium.* DE. *Quia fuisti jactatus mari, tui oculi obstupescunt intuiti terram.* CH. *Equidem sic existimo.* DE. *Nihil aliud est sine dubio; verum id desinet modo. Idcirco per Pollucem palles; si sapis, perge domum, ac decumbe.* CH. *Non vacat: est mens antea perficere ea quæ mihi demandata sunt.* DE. *Crastina die perficies.* CH. *Persæpe a te accepi, pater, viros prudentes debere ante omnia perficere res sibi demandatas.* DE. *Fac ergo quod volueris; nolo obluctari tuæ sententiæ.* CH. *Profecto bene est, si hic doctor habet fidem firmam ac sempiternam.* DE. *Quid est id, quod ille solus seorsum sese recipit ad sese consulendum? Non metuo nunc ne animadverterit illam a me amari: nimirum hactenus nihil commisi leviter, ut*

tace.—32 *Meus quidem hic pater est* B. 1. C. 2. Ven. 1. *ibo* deest in C.—34 C. *quid est tibi: quid commutatu est.*—36 *Postehac nocte* C. *me ex sententia* Pll.—37 C. *nunc odi*, i. e. *ocli*, pro *oculi*.—39 Voc. *palles* deest in B. 1. Ven. 1.—43 Pll. et Parei 3. *advorsum sententiam.*—44 *Salvus sum* edd. quædam vett. contra codd.—45 C. *quod mea me solus sed in, &c.* C. 2. *quod illa me s. se in, &c.*

NOTÆ

33 *Recte, pater*] Id est, minime festino. Veteres hoc adverbio utebantur, quando negabant quidem, sed negationis particulam ponere nolebant.

CH. Res adhuc quidem hercle in tuto 'st: nam hunc nescire sat scio
De illa amica: quod si sciret, esset alia oratio.
DE. Quin ego hunc aggredior de illa? CH. quin ego hinc me amolior? 50
Eo ego, ut, quæ mandata, amicus amicis tradam. DE. immo mane.
Paucula etiam sciscitare prius volo. CH. dic, quid velis.
DE. Usquene valuisti? CH. perpetuo recte, dum quidem illic fui: [mihi dolet.
Verum, in portum huc ut sum advectus, nescio qui animus
DE. Nausea edepol factum credo: verum actutum abscesserit. 55
Sed quid ais? ecquam tu advexti tuæ matri ancillam Rhodo? [edepol mala.
CH. Advexi. DE. quid? ea ut videtur mulier? CH. non
DE. Ut morata est? CH. nullam vidi melius mea sententia. [an vidisti, pater?
DE. Mihi quidem edepol visa est, cum illam vidi. CH. eho,
DE. Vidi: verum non ex usu nostro est, neque adeo placet. 60
CH. Qui vero? DE. quia non nostra formam habet dignam domo.
Nihil opus nobis ancilla, nisi quæ texat, quæ molat,

mos est amatorum. CH. *Per Herculem res adhuc est in integro; nam satis intelligo hunc nihil scire de mea amica: quod si sciret, ejus sermo esset alius.* DE. *Quare ego non aggredior* dicere *de illa?* CH. *Quin ego me proripio hinc? Ego proficiscor, ut dem, amicus amicis, quæ mihi sunt commendata.* DE. *Immo* dabis *mane: volo præterea percontari pauca.* CH. *Dic quid cupias.* DE. *Semperne valuisti?* CH. *Semper bene dum quidem mansi illic; sed ex quo sum asportatus huc in portum, nescio quo pacto mihi animo ægre est.* DE. *Per ædem Pollucis existimo id tribuendum nauseæ; sed hæc ægritudo reliquerit statim. Sed quid ais? Nonne tu ancillam aliquam apportasti Rhodo, ad tuam matrem?* CH. *Apportavi.* DE. *Quid? hæc mulier qualis videtur?* CH. *Per ædem Pollucis non est deformis.* DE. *Qui sunt ejus mores?* CH. *Non novi laudabiliores, meo judicio.* DE. *Per ædem Pollucis mihi visa est* ejusmodi esse, *quando illam conspexi.* CH. *Eho, an conspicatus es, pater?* DE. *Conspicatus sum: sed ea uti non possumus; atque adeo minime placet.* CH. *Quare?* DE. *Quia ejus species non conveniet nostræ familiæ. Nobis non est opus ancilla, nisi quæ texat, quæ molat, quæ secet*

B. 1. *se vocat.*—46 *Jam non vereo* B. 1.—47 Pll. *aut etiam.*—48 Voc. *hercle* deest in B. 1. *huc nescire* C.—52 C. *suscitare.*—53 *Usque valuisti* C.—54 Idem codex, *quia nimis.*—56 B. 1. *erhodio;* C. 2. *e Rhodo.*—59 *Sic quidem* edd. quæ-

Lignum cædat, pensum faciat, ædis verrat, vapulet;
Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum.
Horunc illa nihilum quicquam facere poterit admodum. 65
CH. Ea causa equidem illam emi, dono quam darem matri meæ. [juvant!
DE. Ne duis, neu te advexisse dixeris. CH.—Di me ad-
DE. Labefacto paulatim: verum quod præterii dicere,
Neque illa matrem satis honeste tuam sequi poterit comes,
Neque sinam. CH. qui vero? DE. quia illa forma matremfamilias 70
Flagitium sit, si sequatur: quando incedat per vias,
Contemplent, conspiciant omnes, nutent, nictent, sibilent,
Vellicent, vocent, molesti sint, occentent ostium:
Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus:

lignum, faciat pensum, mundet domum, vapulet, et quæ coquat escam quotidianam familiæ. Hæc nihil poterit agere harum rerum. CH. *Equidem illam mercatus sum ea mente, ut donarem meæ matri.* DE. *Ne dederis, neque dixeris te apportasse.* CH. *Dii me adjuvant.* DE. *Vinco* filium *sensim sine sensu: sed quod prætermisi, illa non poterit satis honeste comitari tuam matrem, neque patiar.* CH. *Quare?* DE. *Quia esset piaculum, si mulier* prædita tam eleganti *venustate comitaretur matremfamilias. Quando ambularet per vicos, omnes eam spectarent; conspicarentur, innuant, conniveant, sibilent, vellicent, appellent, sint importuni, cantent ante* meum *limen; meæ fores exarentur laudibus carbone* scriptis. *Atque,*

dam vett.—64 *Quæ habeat* C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—65 *Horum* B. 1. *Horum ancilla nihil unquam* C.—67 *Ne des neve te* B. 1. *Netuas neu te* C. *Ne duas neu te* C. 2.—68 *Lababefacto* B. 1.—71 *Flagitium'st* B. 1.—72 Voc. *omnes* deest in eodem codice. Mox, Pll. *nectent, sibilent.*—73 C. *molestis innocent ostium.*—

NOTÆ

73 *Occentent ostium*] Festus: 'Occentare dicebant pro convicium facere, cum id clare et cum quodam canore fieret, ut procul exaudiri posset: quod turpe habebatur, quia non sine causa fieri putatur.' Unde lex vetus: 'Si quis carmen occentassit quod alteri flagitium faxit, capital esto flagitium,' id est, infamia. 'Capital,' id est, reus capitis et mortis. 'Flagitatores' dicti sunt fœneratores, quod convicio repetant fœnus: idem dicebatur, 'pipulo poscere,' 'pipulo differre;' 'pipulus' est etiam convicium.

74 *Impleantur fores elogiorum*] 'Elogium' hybris vox, mixta e præpositione Latina, et voce Græca, ut 'prologus,' 'antelogium,' Gallice appellamus *blason*. Porro amatores fores amicarum solebant unguento vinoque perfundere, et ante januam earum noctem vigiliis et cantu transigere. Si quid in laudem amicarum inscriberent, id creta; si quid in vituperationem, carbone notabant. Ex hoc loco tamen patet, et laudes carbone notatas. Laudes autem erant breves, et paucissimis verbis comprehensæ, ut 'Pasicompsa pulchra.'

Atque, ut nunc sunt maledicentes homines, uxori meæ 75
Mihique objectent lenocinium facere: nam quid eo est opus?
CH. Hercle quin tu recte dicis: et tibi assentior ego.
Sed quid illa nunc fiet? DE. recte: ego emero matri tuæ
Ancillam viraginem aliquam non malam, forma mala,
Ut matrem addecet familias, aut Syram, aut Ægyptiam: 80
Ea molet, conficiet pensum, pinsetur flagro, neque
Propter eam quicquam eveniet nostris foribus flagitii.
CH. Quid si igitur reddatur illi unde emta est? DE. minime opu'st:
gentium.
CH. Dixit se redhibere, si non placeat. DE. nihil istoc
Litigare nolo ego vos: quam tuam autem accusari fidem, 85
Multo edepol, si quid faciendum est, facere damni mavolo,
Quam opprobramentum aut flagitium muliebre efferri domo.
Me tibi illam posse opinor luculente vendere. [pater.
CH. Dum quidem hercle ne minoris vendas, quam ego emi,
DE. Tace modo: senex est quidam, qui illam mandavit mihi 90

ut homines sunt nunc maledici, exprobrent meæ conjugi, mihique me exercere lenocinium: quid opus habemus iis? CH. *Per Herculem tu recte dicis, et ego tibi assentior; sed quid fiet nunc ex illa?* DE. *Bene; ego emam tuæ matri aliquam servam, aut Ægyptiam, aut Syram virili robore, bonam* ministerio, *sed deformem, ut decet matrem familias; ea molet, conficiet pensum, vapulabit, et nulla fiet injuria nostris liminibus ejus causa.* CH. *Quid ergo si remittatur ad illum, a quo eam mercatus sum?* DE. *Nullomodo.* CH. *Pollicitus est se redditurum pretium, si minime grata sit.* DE. *Non oportet facere; nolo ego inter vos intercedere litem. Profecto multo malo affici detrimento, si quid perferendum est, quam desiderari tuam fidem, aut manare ab ædibus aliquod dedecus, aut crimen muliebre: opinor me posse illam vendere carissime tuo nomine.* CH. *Dummodo non vendas minoris quam ego mercatus sum, pater.* DE. *Sile modo: est quidam senex qui me rogavit;*

74 Pll. *elegeorum;* B. 1. *carbonibus elegeorum.*—76 C. *obicient.* B. 1. *quid est.*—77 Pll. *qui tu.* Mox, *ego* deest in B. 1.—80 C. *aut Syram, aut Cypiam.*—81 *Ea molet, coquet, conficiet* C. et Parei 3. *pensetur* B. 1.—82 C. *flagiti;* B. 1. *flagitium.*—84 C. *opus,* omisso *est.*—85 *Litigari* C. et C. 2. *neque tuam autem* Acidal.—87 C. *exferri;* C. 2. *ecferri.* Al. ap. Pareum *afferri domo.*—90 Aci-

NOTÆ

84 *Se redhibere*] Pro redhibiturum esse; nam redhibere est hoc loco recipere, quasi dicas rehabere, litera *d* interjecta; 'redamare,' quasi reamare; 'redintegrare,' quasi reintegrare. Igitur *redhibere* est receptum esse. Nisi *redhibere* hoc loco significet illum, qui vendidit Pasicompsam, redhibiturum, et redditurum pecuniam pro illa acceptam; nam *redhibere* apud jurisconsultos, significat reddere. Ulpianus: '*Red-*

Ut emerem ad istanc faciem. CH. at mihi quidam adolescens, pater,
Mandavit ad illam faciem, ita ut illa est, emerem sibi.
DE. Viginti minis, opinor, posse me illam vendere.
CH. At ego, si velim, jam dantur septem et viginti minæ.
DE. At ego. CH. quin ego, inquam. DE. at nescis, quid dicturus sum: tace. 95
Tres minas accudere etiam possum, ut triginta sient.
CH. Quo vortisti? DE. ad illum, qui emit. CH. ubinam est is homo gentium? [minas.
DE. Eccillum video: jubet quinque me addere etiam nunc
CH. Hercle illunc Di infelicent, quisquis est. DE. ibidem mihi
Etiam nunc adnutat; addam sex minas. CH. septem, mihi 100
(Nunquam edepol me vincet hodie) commodis poscit, pater. [licitus est prior.
DE. Nequicquam poscit: ego habebo. CH. at illic pol-
DE. Nihili facio. CH. quinquaginta poscit. DE. non centum datur.

ut unam mercarer. præditam *ea pulchritudine.* CH. *Sed est quidam juvenis, pater, qui me rogavit ut compararem suo nomine ea venustate qua est.* DE. *Existimo me posse accipere de illa viginti minas.* CH. *At ego si velim, numerentur nunc viginti septem minæ.* DE. *At ego.* CH. *Quin ego, inquam.* DE. *At ignoras, quid sim dicturus: sile. Possum adhuc adjicere tres minas, ut sint triginta.* CH. *Quo te convertisti?* DE. *Ad illum, qui emit.* CH. *Ubinam est is homo?* DE. *Ecce, video; me jubet addere adhuc nunc quinque minas.* CH. *Per Herculem Dii illum infelicem reddant, quisquis est.* DE. *Idem mihi innuit nunc, ut adjungam adhuc sex minas.* CH. *Per ædem Pollucis non me superabit hodie:* at is cui emi innuit *mihi, ut septem addam. Pater, postulat eam integris* minis. DE. *Ille frustra offert: ego habebo.* CH. *Sed ille obtulit prior.* DE. *Nihil curo.* CH. *Offert quinquaginta minas.* DE. *Non habebit si centum offerat. Vime pretio*

dal. *qui olim.*—92 Pll. *ad istanc.* Mox, *mulierem emerem* Parei 3. contra codd. —95 Pll. *ah nescis.*—97 C. et C. 2. *ubinam'st.*—98 C. *jubet quoque me.* Mox, C. 2. *adere.*—99 C. *illuc Dii felicent.*—100 Al. ap. Parenn *innutat.*—101 B. 1. *hodie inveniet hodie.*—102 *Nequiquam* Pll. *ego habeo* C. *pollicitust* B. 1.—

NOTÆ

hibere est facere, ut rursus habeat venditor quod habuerit: et quia reddendo id fiebat, idcirco *redhibitio* est appellata. Quasi *redditio.*'

91 *Ad istanc faciem*] *Une fille de cet air là.*

101 *Commodis*] Commodæ minæ sunt integræ, totæ justi ponderis quibus nihil accisum est, quæ orbem et circulum habent integrum ac rotun-

Potine ut ne licitere advorsum animi mei sententiam?
Maxumam hercle habebis prædam: ita ille est, quoi emitur, senex. 105
Sanus non est ex amore illius: quod posces, feres. [perit
CH. Certo edepol adolescens ille, quoi ego emo, efflictim
Ejus amore. DE. multo hercle ille magis senex, si tu scias.
CH. Nunquam edepol fuit neque fiet ille senex insanior
Ex amore, quam ille adolescens, quoi ego do hanc operam, pater. 110
DE. Quiesce, inquam: istanc rem ego recte videro. CH. quid agis? DE. quid est?
CH. Non ego illam mancupio accepi. DE. sed ille illam accipit: sine. [videro.
CH. Non potes tu lege vendere illam. DE. ego aliquid
CH. Post autem communis est illa mihi cum alio: qui scio
Quid sit ei animi; venirene eam velit, an non velit? 115
DE. Ego scio velle. CH. at pol ego esse credo aliquem, qui non velit. [æquom est in manu.
DE. Quid id mea refert? CH. quia illi suam rem esse

decertare contra voluntatem meam? Profecto obtinebis ingentem quæstum: sic est affectus senex cujus gratia emitur. Insanit præ amore illius: accipies quod postulabis. CH. *Profecto ille juvenis pro quo eam emo, emoritur penitus ejus amore.* DE. *Per Herculem ille senex multo magis ardet, si tu nosces.* CH. *Per ædem Pollucis nunquam ille senex fuit, neque fiet amentior ex amore, quam ille juvenis, cui ego colloco hanc operam, o pater.* DE. *Mane, inquam: ego examinavero bene hanc rem.* CH. *Quid facis?* DE. *Quid est?* CH. *Non illam accepi mancipio.* DE. *Sed ille illam accipit: sine.* CH. *Tu non potes illam vendere lege.* DE. *Ego videro aliquid.* CH. *Præterea illa mihi est communis cum alio. Quomodo scire possum, quid sit ejus mens; utrum velit eam vendi, an nolit?* DE. *Ego scio velle.* CH. *Sed per Pollucem ego existimo esse quempiam, qui nolit.* DE. *Quid id mea refert?* CH. *Quia est par, suas res illi esse in potestate.* DE. *Quid*

104 *Potinne ut ne licitere* Parei 3. *Potinne ut ne litigere* C. 2. *ut liceret* C. *Putin ut ne* al. ap. Pareum. Mox, *mei* deest in C. C. 2. et B. 1.—105 C. *q̃m mentitur senex.*—107 C. *efflectim.*—112 Pll. *accepit.*—116 Hic vs. deest in

NOTÆ

dum. *Poscit*, id est, licitatur.

112 *Sed ille illam*] Rejicit pater objectionem filii. Nihil referre de mancipio; quoniam licet ipse non acceperit, accipere tamen illum senem, nec deterreri ab emtione, quod evictionis periculum non præstetur.

DE. Quid ais? CH. communis mihi illa est cum alio: is nunc hic non adest. [vendo, pater.
DE. Prius respondes, quam rogo. CH. prius tu emis quam
Nescio, inquam, velit ille illam, necne abalienarier. 120
DE. Quid illic quidam, qui mandavit, cum ille nolet? nihil agis. [quem ego volo.
Nunquam edepol quisquam illam habebit potius, quam ille,
Certum est. CH. censen' certum esse? DE. quin ad navim jam hinc eo. [non placet.
Ibi venibit. CH. vin' me tecum illo ire? DE. nolo. CH.
DE. Meliu'st te, quæ sunt mandatæ res tibi, prævortier. 125
CH. Tu prohibes. DE. at tu excusato, te fecisse sedulo.
Ad portum ne bitas, dico jam tibi. CH. auscultabitur.
DE. Ibo ad portum, et ne hic resciscat, cauto opu'st: non ipse emam,
Sed Lysimacho amico mandabo: is se ad portum dixerat
Ire dudum: me moror, cum hic asto. CH. nullus sum, occidi. 130

dicis? CH. *Habeo illam communem cum alio: ille non adest nunc hic.* DE. *Respondes antequam interrogo.* CH. *Tu emis antequam vendo, pater. Nescio, inquam, utrum velit illam vendi, necne.* DE. *Quis ille, quem dicebas modo tibi mandasse ut emeres, si ille,* cui est tecum communis, *nolit? nihil proficis. Per ædem Pollucis nullus eam habebit potius, quam ille quem ego volo. Hoc decretum est.* CH. *Putasne certum esse?* DE. *Hinc ad navim pergo; ibi vendetur.* CH. *Visne me pergere tecum eo?* DE. *Nolo.* CH. *Non placet.* DE. *Est satius te antea obire res, quæ tibi sunt demandatæ.* CH. *Tu vetas.* DE. *Sed tu excusato temet te fecisse quicquid in te fuit. Tibi dico ne eas ad portum.* CH. *Obtemperabo.* DE. *Ibo ad portum; et cavendum est, ne hic resciat; non emam ipse, sed rem demandabo amico Lysimacho. Dixerat sese iturum ad portum: me moror, quando asto hic.* CH. *Perii, occidi.*

quibusdam edd. extat vero in C. C. 2. et B. 1.—120 C. *nec me.* MOX, C. 2. *ab aliena* [lacuna].—121 C. *tum ille;* Parei 3. *quom ille.*—122 B. 1. *prius quisquam.*—123 C. *navem.* MOX, B. 1. *jam nunc eo.*—125 C. *mandatæ tres tibi.*—126 C. *excusatio.*—127 *Ad p. ne ibis* B. 1. *Ad p. ne vitas* C. *Ad p. ne bites* C. 2.—130 Parei 3. *sed me moror,* contra codd.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

CHARINUS, EUTYCHUS.

CH. PENTHEUM diripuisse aiunt Bacchas: nugas maxumas
Fuisse credo, præut quo pacto ego divorsus distrahor.
Cur ego vivo? cur non morior? quid mihi est in vita boni?
Certum est, ibo ad medicum, atque ibi me toxico morti dabo,
Quando id mihi adimitur, qua causa vitam cupio vivere. 5
EU. Mane, mane obsecro, Charine. CH. qui me revocat? EU. Eutychus
Tuus amicus et sodalis, simul vicinus proxumus.
CH. Non tu scis, quantum malarum rerum sustineam. EU. scio.
Omnia ego istæc auscultavi ab ostio: omnem rem scio.
CH. Quid id est, quod scis? EU. tuus pater volt vendere. CH. omnem rem tenes. 10

CH. *Referunt Bacchas discerpsisse Pentheum. Arbitror fuisse nugas meras, si id conferatur cum dolore, quo ego differor in varias partes. Quare ego sum superstes? Quare non intereo? Quid mihi est jucundi in vita? Ratum est me conferre ad medicum, et me extinguere hausto veneno, quandoquidem id mihi eripitur, cujus gratia exopto vivere.* EU. *Amabo, Charine, sta, sta.* CH. *Quis me revocat?* EU. *Eutychus tuus amicus, et socius, et una vicinus proximus.* CH. *Tu nescis quantum mali perferam.* EU. *Novi. Audivi universa hæc ab janua: teneo rem omnem.* CH. *Quid tenes?* EU. *Pater tuus vult vendere.* CH. *Tenes rem*

2 B. 1. *præ ut.*—3 C. 2. et B. 1. *quid mihist;* C. *quid mihist sustinuit boni.*—4 *Certumst* B. 1. *me ibi* C.—8 Edd. quædam vett. *Num tu.*—9 Pronomen *ego*

NOTÆ

1 *Pentheum*] Pentheus Thebarum rex cum curiosius observaret orgia Bacchi, quæ celebrabantur a fœminis, quæque citra grande piaculum viri non possent videre, Agave ejus mater, matertera Ino, et Autonoë Bacchi œstro percitæ, eum in frusta discerpserunt, ratæ esse aprum.

4 *Toxico*] Plin. XVI. 10. 'Hanc (de taxo loquitur) Sestius similacem vocari dixit, et esse in Arcadia, tam presentis veneni, ut si quis sub ea dormiat, cibumve capiat, moriatur. Sunt, qui et toxica hinc appellata dicunt venena, quæ nunc taxica dicimus, quibus sagittæ tinguntur.'

8 *Non tu scis*] Quasi dicat, si scires meam vicem, doleres.

EU. Tuam amicam. CH. nimium multum scis. EU. tuis ingratiis. [meam?
CH. Plurimum tu scis: sed qui scis esse amicam illam
EU. Tute heri ipsus mihi narrasti. CH. satin' ut oblitus fui, [te nunc consulo.
Tibi me narravisse? EU. haud mirum factum est. CH.
Responde, quo leto censes me ut peream potissumum? 15
EU. Non taces? cave istuc dixis. CH. quid vis me igitur dicere? [volo.
EU. Vin' patri sublinere pulchre me os tuo? CH. sane
EU. Visne eam ad portum? CH. qui potius, quam voles? EU. atque eximam
Mulierem pretio? CH. qui potius, quam auro expendas? EU. unde at erit id?
CH. Achillem orabo, aurum mihi det, Hector qui expensus fuit. 20
EU. Sanun' es? CH. pol sanus si sim, non te medicum mihi expetam. [rium
EU. Tanti quanti poscit, vin' tanti illam emi? CH. aucta-
Adjicito, vel mille nummum plus quam poscet. EU. jam tace.

universam. EU. *Tuam amicam.* CH. *Tenes multo nimium.* EU. *Te invito.* CH. *Tu nosti apprime; sed quomodo nosti illam esse meam amicam?* EU. *Tu ipse mihi dixisti heri.* CH. *Itane vero oblitus sum me tibi aperuisse?* EU. *Non est ita mirum.* CH. *Te consulo nunc. Repone, quo fato putas mihi esse occumbendum?* EU. *Non siles? vide ne id dixeris.* CH. *Quid vis igitur ut dicam?* EU. *Visne ut ludificem egregie tuum patrem?* CH. *Volo sane.* EU. *Visne eam ad portum?* CH. *Quomodo velocius eas, quam si volaveris?* EU. *Atque emam mulierem auro?* CH. *Quid melius, quam ut auro redimas?* EU. *Sed unde id habebis?* CH. *Rogabo Achillem, ut mihi numeret aurum, quo Hector fuit redemtus.* EU. *Esne sanus?* CH. *Per Pollucem si essem sanus non optarem te esse meum medicum.* EU. *Visne illam* emi *tanti, quanti postulat?* CH. *Adde vel mille numos plusquam efferet.* EU. *Jam sile: sed quid ais? Unde habebis*

deest in B. 1.—12 Alterum *scis* deest in edd. quibusdam vett.—13 B. 1. *statim ut.*—16 C. *cave tu istuc.*—17 B. 1. *sublinire.*—18 B. 1. *quid potius.*—19 B. 1. *unde atteritis;* Pil. *unde at eritis;* al. ap. Pareum, *unde at id.*—20 B. 1. *ut det.*—21 B. 1. *si sim præ te medicum;* C. 2. *medicinum.*—22 Al. *illanc,* contra

NOTÆ

18 *Qui potius, quam voles*] Quasi dicat, utinam potius volares, quam ires, adeo sum moræ impatiens.

19 *Qui potius, quam auro expendas*] Utinam aurum contra emas.

Sed quid ais? unde erit argentum, quod des, cum poscet pater?
CH. Invenietur, exquiretur, aliquid fiet. EU. enicas. 25
Jam istuc, aliquid fiet, metuo. CH. quin taces? EU. muto imperas. [CH. non potest.
CH. Satin' istuc mandatu'st? EU. potin' ut aliud cures?
EU. Bene vale. CH. non edepol possum, priusquam tu ad me redieris. {EU. ego fecero.
EU. Melius sanus sis. CH. vale, et vince, et me serva.
Domi maneto me. CH. ergo actutum face cum præda recipias. 30

pecuniam, quam des, quando postulabit pater? CH. *Reperietur; fiet aliquid.* EU. *Interimis; metuo jam istud* verbum *fiet aliquid.* CH. *Quare non taces?* EU. *Mandas elingui.* CH. *Istudne est satis imperatum?* EU. *Aliud cura.* CH. *Nequeo.* EU. *Bene vale.* CH. *Per ædem Pollucis, nequeo bene valere, antequam reversus sis ad me.* EU. *Sis magis sanus.* CH. *Vale, et vince, et me serva.* EU. *Ego perficiam; expecta me domi.* CH. *Igitur fac ut te recipias statim huc cum præda.*

codd.—23 *Adicito* Pll.—26 B. 1. *qui taces.*—27 B. 1. *ut aliquid.*—30 *Domi me ergo maneto* Pll. *cum præda me ut recipias* Douz. *prædam* B. 1. *cum præda ut recipias* al. ap. Pareum; *face prædam ut recipias* al. ibid.

NOTÆ

26 *Aliquid fiet*] Idcirco abhorret ab hac voce Eutychus, 'aliquid fiet,' quod et in futurum tempus videtur rejici remedium doloris, et incertum adhuc sit.

29 *Melius sanus sis*] Melius tibi consulueris, si sanus sis.

30 *Domi maneto me*] Id est, expecta me.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

LYSIMACHUS, PASICOMPSA.

LY. AMICE amico operam dedi: vicinus quod rogavit,
Hoc emi mercimonium: mea es tu: sequere sanè:
Ne plora: nimis stulte facis, oculos corrumpis tales.

LY. *Opitulatus sum amice amico: emi hanc mulierem sicut* Demipho *meus vicinus precatus est. Tu ad me pertines; sequere profecto: ne lacrymare. Agis*

NOTÆ

1 *Operam dedi*] Opem tuli.

3 *Tales*] Id est, tam pulchros.

Quid? tibi quidem quod rideas magis est, quam ut lamentere.
PA. Amabo ecastor, mi senex, eloquere. LY. exquire quidvis. 5
PA. Cur emeris me? LY. tene ego? ut, quod imperetur, facias. [est,
Item quod tu mihi imperes, ego faciam. PA. facere certum
Pro copia et sapientia, quæ te velle arbitrabor.
LY. Laboriose nihil tibi quicquam operis imperabo.
PA. Namque edepol quidem, mi senex, non didici bajulare, 10
Nec pecua ruri pascere, neque pueros nutricare.
LY. Bona si esse vis, bene erit tibi. PA. tum pol ego perii misera. [bene esse solitum 'st:
LY. Qui? PA. quia illic unde advecta huc sum, malis
Nec mos meu'st ut prædicem, quod ego omnes scire credam.
LY. Oratio edepol pluris est hujus, quam quanti hæc emta est: 15
Quasi dicas, nullam mulierem bonam esse. PA. haud equidem dico.
LY. Rogare hoc unum te volo. PA. rogahti respondebo.
LY. Quid ais tu? quod nomen tibi dicam esse? PA. Pasicompsæ.

insulsius: fœdas ejusmodi oculos. Quid? est magis quod lœteris, quam quod doleas. PA. *Dic quæso, mi senex.* LY. *Sciscitare. Quid vis?* PA. *Quare me mercatus es?* LY. Quærisne *cur ego te* emerim? *ut agas quod mandabitur. Item ego exequar quod tu mihi demandaveris.* PA. *Constitui apud me agere, quæ arbitrabor te optare pro viribus et ingenio.* LY. *Nihil tibi mandabo quicquam operis gravioris.* PA. *Per ædem Pollucis, mi senex, non assuevi onera portare; neque enutrire pecudes ruri; neque educare pueros.* LY. *Si vis esse bonu, tibi erit bene.* PA. *Tum per Pollucem ego perii infelix.* LY. *Quare?* PA. *Quia mos est apud eos a quibus profecta sum, ut sit bene malis: neque soleo dicere id quod ego existimem omnes tenere.* LY. *Per ædem Pollucis hujus sermo pluris æstimandus est, quam quanti emta est. Quasi dicas nullam mulierem esse bonam.* PA. *Sane non dico.* LY. *Volo a te sciscitari hoc unum.* PA. *Reponam interroganti.* LY. *Dic mihi, quod nomen habes?* PA. *Pasicompsæ.* LY. *Nimirum hoc nomen est*

4 *Qui tibi* C. 2. *Quid est tibi? quid? quod rideas* al. ap. Pareum. *Quin tibi quidem* Acidal. *quod lamentere* edd. quædam vett.—6 *Cur empris me* Pll. *ut q. i. factas* C. unde Pareus conj. *factes*; nam et alibi hoc verbo utitur noster. —9 *Laboriosi* Parei 3. *Laboriose* Pll. et B. 1.—10 *Non edepol equidem* B. 1. *bajolare* Pll.—11 *Nec peculia* C. *Nec pecula* C. 2. B. 1. *nec pueros* B. 1.—13 Pll. *quia illim unde;* B. 1. *illuc unde advecta sum.*—18 Pll. *quid nomen.* Mox, *Pa-*

LY. Ex forma nomen inditum est: sed quid ais, Pasicompsa?
Possin' tu, si usus venerit, subtemen tenue nere? 20
PA. Possim. LY. si tenue scis, scio te uberius posse nere.
PA. De lanificio neminem metuo, una ætate quæ sit.
LY. Bonam hercle te et frugi arbitror, matura jam inde ætate, [didici.
Quoniam scis facere officium tuum, mulier. PA. pol docta
Operam accusari non sinam meam. LY. hem, istæc hercle res est, 25
Ovem tibi ancillam dabo natam annos sexaginta
Peculiarem. PA. mi senex, tam vetulam? LY. generis Græci est.
Eam si curabis, perbona est, tondetur nimium scite.
PA. Honoris causa quicquid est, quod dabitur, gratum habebo.

impositum a venustate. Dic mihi, Pasicompsa, possene tu, si opus fuerit, nere subtemen tenue? PA. *Possem.* LY. *Si possis nere tenue, scio te posse nere crassius.* PA. *Nulli concedo meæ ætatis in lanificio.* LY. *Per Herculem existimo te esse mulierem bonam, et probam, in adulta ætate, quoniam scis fungi tuo officio.* PA. *Per Pollucem didici a docta magistra. Non patiar reprehendi meum laborem.* LY. *Hem, per Herculem si ita se res habet, tibi addam ancillam peculiarem ovem natam sexaginta annos.* PA. *Mi senex, tot annis natam?* LY. *Est Græca; si ejus curam geras, est optima; tondebitur nimis scite.* PA. *Mihi erit acceptum*

sycompsa B. 1.—20 B. 1. *subtegmen.*—21 *Possum* B. 1.—23 Edd. quædam vett. *jam indu ætate.*—24 *Quam scis* B. 1. *Qum scis* C. *Cum scis* C. 2. *pol a docta didici* Donz. *pol a muliere docta didici* al. ap. Pareum: *muliere pol docta* B. 1.—26 *Quin tibi ecce illam* B. 1. *Quem tibi ecce illam* C. 2. *Quem tibi ancillam* C. *Quin etiam tibi ovillam* al. ap. Pareum.—27 B. 1. *tam vetula.* C. *græciat;* C. 2. *granat;* al. ap. Pareum, *generis gratiast;* B. 1. *generis gracia est.*—

NOTÆ

20 *Subtemen*] A 'sub' et 'temen.' 'Temen' a 'texo,' quasi 'teximen.' Varro: 'Stamen a stando, quod eo stat omne in tela velamentum. Trama quod trameat subtemen, quod subit stamini.'

26 *Ovem tibi ancillam dabo natam annos sexaginta*] Moris erat apud Græcos, ut nonnisi deformes et vetulas darent ancillas uxoribus suis, ac ferme Afras, aut Ægyptias; unde eis dabant nomina quibus earum deformitas notaretur, quemadmodum 'Pitecium' a nomine Græco, quod simiam significat; quod idcirco faciebant, ne lenocinium exercere viderentur, si et juvenes et formosas uxoribus suis addidissent comites. Ovem appellat vetulam capite cano, et velleri ovili simili.

27 *Generis Græci est*] Id est, Tarentina est; Tarentum autem erat urbs Magnæ Græciæ. Ovium Tarentinarum erant laudatissima velleria, quæ quo molliora essent, vestitæ pascebantur oves.

LY. Nunc, mulier, ne tu frustra sis, mea non es, ne arbitrere. 30
PA. Dic igitur, quæso, quoja sum? LY. tuo hero redemta es rursum;
Ego redemi te: ille me oravit. PA. animus rediit,
Si mecum servatur fides. LY. bono animo es, liberabit
Ille te homo: edepol deperit atque hodie primum vidit.
PA. Ecastor jam biennium est, cum mecum rem cœpit. 35
Nunc, quando amicum te scio esse illius, indicabo.
LY. Quid ais tu? jam biennium est, cum tecum habet rem? PA. certo.
Et inter nos conjuravimus, ego cum illo, et ille mecum,
Ego cum viro, et ille cum muliere: nisi cum illo, aut ille mecum,
Neuter stupri causa caput limaret. LY. Di immortales! 40
Etiam cum uxore non cubet? PA. amabo, an maritus est?
Neque est, neque erit. LY. nolim quidem: homo hercle perjuravit.
PA. Nullum adolescentem plus amo. LY. puer est ille quidem: stulta:
Nam illi quidem haud sane diu est, cum dentes exciderunt.

quicquid dabitur honoris gratia, quicquid sit. LY. *Nunc, mulier, ne fallaris, non ad me pertines, ne putes.* PA. *Dic igitur, rogo, ad quem pertineo?* LY. *Fuisti emta iterum pro tuo hero; ego te redemi: ille me rogavit.* PA. *Recreata sum, si fides mihi servatur.* LY. *Esto bono animo, ille homo te manumittet. Per ædem Pollucis ubi primum te conspicatus est hodie, te perdite amavit.* PA. *Per ædem Castoris jam sunt anni duo, ex quo incepit rem mecum. Nunc detego quoniam intelligo te esse amicum ejus.* LY. *Quid dicis tu? jam est biennium, ex quo habet rem tecum?* PA. *Certo; et conjuravimus inter nos, ego cum illo, ille mecum; ego cum viro, et ille cum muliere; nisi ego cum illo, aut ille mecum, neuter limaret caput causa stupri.* LY. *Dii immortales, non cubet etiam cum uxore?* PA. *Rogo, estne maritus? Neque est, neque erit.* LY. *Nolim per Herculem. Sane homo est perjurus.* PA. *Nullum juvenem diligo magis.* LY. *Ille quidem est puer, stulta: nam non diu est sane ex quo dentes illi exciderunt.* PA. *Quid,*

31 C. *cujus sum.*—32 *Ego te redemi* B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *rediit mihi* Parei 3. contra codd.—34 Delph. Bipont. al. *ita edepol deperit te.*—35 Parei 3. *cepit habere*, contra codd.—36 Hic versus et sequens transpositi sunt in edd. quibusdam vett.—40 B. 1. *caput liniaret.*—41 Pll. *amabo, amaturus.*—46 Prono-

NOTÆ

34 *Atque hodie primum vidit*] Id est, simul atque vidit; statim atque vidit.

40 *Neuter stupri causa caput limaret*] Conjungeret.

PA. Quid, dentes? LY. nihil est: sequere sis huc me:
diem unum oravit 45
Ut apud me præhiberem locum: ideo, quia uxor ruri est.

dentes? LY. *Est nihil: sequere me huc si vis. Oravit ut præberem hodie locum apud me diem unum, quia uxor est ruri.*

men *me* deest in C. *perhiberem* al. ap. Pareum.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

DEMIPHO.

TANDEM impetravi, ut egomet me corrumperem.
Emta est amica clam uxore mea et filio.
Certum est, antiqua recolam, et servibo mihi.
Decurso in spatio, breve quod vitæ reliquum est,
Voluptate, vino et amore delectavero. 5
Nam hanc se bene habere ætatem nimio est æquius.
Adolescens cum sis, tum cum est sanguis integer,
Rei tuæ quærendæ convenit operam dare:
Demum igitur cum senex sis, tunc in otium
Te colloces, dum potestur: id jam lucro est 10

DE. *Demum sum consecutus a me, ut ego me ipse corrumperem. Emta est amica mea uxore inscia et filio; ratum est ut repetam antiquam rationem vitæ, et mihi indulgeam; oblectavero spatium breve* vitæ *quod superest, conficiendum voluptate, vino, et amore. Etenim est æquissimum hanc partem vitæ jucunde traducere. Quando es juvenis, quando sanguis calet, decet te incumbere parandis fortunis: itaque quando es senex, tum tu concedas in otium, dum fieri potest. Id jam appo-*

2 Parei 3. *et clam;* Pll. *clam uxorem etiam;* B. 1. *uxorem et filio.*—4 *Decurso jam spatio* Grut. *relicuumst* C. *reliquomst* Parei 3.—7 *A. quomsis* Parei 3. *tecum cum* Pll.—8 *Rei tui* B. 1.—9 B. 1. *sis senex.*—10 B. 1. *dum potes sane id;* Pll. *dum potestuer sid jam lucrost;* C. 2. *dum potest ave sidium;* al. ap.

NOTÆ

4 *Decurso in spatio*] Supple 'vitæ.'

7 *Sanguis integer*] Purior videlicet in juvenibus est sanguis, quam in senibus: calet etiam magis juvenilis sanguis, quam senilis; atque adeo in eo plus vitalium spirituum, quo fit ut et integer dicatur.

10 *Dum potestur*] Dum potes.

Quod vivis : hoc ut dico, factis persequar.
Interea tamen huc intro ad me invisam domum.
Uxor me expectat jamdudum esuriens domi.
Jam jurgio enicabit, si intro rediero.
Verum hercle postremo ut ut est, non ibo tamen, 15
Sed hunc vicinum prius conveniam, quam domum
Redeam : ut mihi ædes aliquas conducat volo,
Ubi habitet istæc mulier : atque eccum it foras.

nitur lucro, id quod vivis. Faciam ut dico; attamen interim ingrediar huc ad me: uxor me expectat jampridem esuriens domi; jam obruet conviciis, si reversus sim in ædes. At tandem quoque modo se res habet, tamen non ingrediar; sed adibo hunc vicinum antequam revertar in ædes. Volo ut mihi conducat quasdam ædes, ubi maneat hæc mulier: sed ecce egreditur.

Pareum, *Te dum potestur, colloces: si vales id, &c.*—11 *Cominus hac* B. 1.—12 Donz. *huc ad me intervisam;* Pll. *ad me huc invisam.*—13 B. 1. a m. pr. *esurientes.*—15 Alterum *ut* deest in B. 1.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO.

LY. ADDUCAM ego illum jam ad te, si convenero.
DE. Me dicit. LY. quid ais, Demipho? DE. est mulier domi? [mane.
LY. Quid censes? DE. quid si visam? LY. quid properas?
DE. Quid faciam? LY. quod opus est facto, facito ut cogites.
DE. Quid cogitem? equidem hercle opus hoc facto existumo, 5
Ut illuc introëam. LY. itane vero, vervex, introëas?

LY. *Ego illum ad te adducam mox, si invenero.* DE. *Loquitur de me.* LY. *Quid dicis, Demipho?* DE. *Pasicompsa est in ædibus?* LY. *Quid existimas?* DE. *Quid si conspiciam?* LY. *Quid acceleras? consiste.* DE. *Quid agam?* LY. *Da operam ut mediteris, quid oporteat agere.* DE. *Quid meditabor? equidem per Herculem arbitror oportere, ut illuc ingrediar.* LY. *Itane vero, vervex, ingredia-*

1 B. 1. *ad te sicut venero.*—3 Idem codex, *quid mi visam.* Mox, *mane* deest

NOTÆ

6 *Vervex*] Homo impudicus, et propter ætatem effœtus, ut vervex.

DE. Quid aliud faciam? LY. prius hoc ausculta, atque ades.
Prius etiam est, quod te facere ego æquom censeo.
Nam nunc si illo introieris, amplecti voles,
Confabulari, atque osculari. DE. tu quidem 10
Meum animum gestas: scis quid acturus siem. [nus.
LY. Pervorse facies. DE. quodne ames? LY. tanto mi-
Jejunitatis plenus, anima fœtida,
Senex hircosus, tu osculere mulierem?
Utine adveniens vomitum excutias mulieri? 15
Scio pol te amare, quom istæc præmonstras mihi.
DE. Quid si igitur (unum factum hoc si censes) coquum
Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat
Apud te hic usque ad vesperum? LY. hem istuc censeo.
Nunc tu sapienter loquere atque amatorie. 20
DE. Quid stamus? quin ergo imus, atque opsonium

ris? DE. *Quid agam aliud?* LY. *Audi hoc antea, atque ades* animo. *Est adhuc* aliquid, *quod reor par esse te agere antea: nam si ingrediaris illuc nunc, voles complecti, colloqui, et osculari.* DE. *Tu profecto tenes meam mentem: scis quid sim facturus.* LY. *Ages male.* DE. Dicisne id, *quia* eam *amas?* LY. *Minime vero: sed tu macilentus anima grave olenti, senex putidus, osculere mulierem? Idne facies ut tuo adventu moveas vomitum mulieri? Intelligo per Pollucem me a te diligi, quando mihi ostendis hæc.* DE. *Quid si ergo accipiamus aliquem coquum, qui percoquat prandium hic apud te usque ad vesperam, si existimas esse faciendum id?* LY. *Profecto existimo; jam tu loqueris sapienter et amatorie.* DE. *Igitur quid stamus? Quin perginus et curamus opsonia, ut epulemur festive?* LY. *Ego*

in eodem.—4 Voc. *facto* deest in eodem codice.—5 C. *existimo.*—7 Parei 3. *adis*, contra codd.—8 Pll. *quo te.* C. *ego ḡm.*—9 C. *si illuc.* B. 1. *introireres;* et a m. sec. *introires.*—10 Pll. *auscultari.*—11 Pll. *quid acturus sim;* B. 1. *quod a. sim.*—13 *Jam ætatis plenus* B. 1. C. et C. 2. *animaque* Parei 3.—14 *Senex irquo osus* Pll. et Parei 3. *Senex vir quosustu* C. *Senex ircosus tu* C. 2.—17 *Quid igitur si hoc bonum f. censes?* al. ap. Pareum. *una factam* B. 1.—

NOTÆ

7 *Ausculta, atque ades*] Alii, *atque adis;* id est, antequam adeas Pasicompsam, audi me, et deinde adibis si volueris.

12 *Quodne ames*] Idne dicis idcirco, quia amas Pasicompsam?

13 *Jejunitatis plenus* [*Jam plenus ætatis*], *anima fœtida*] Alii, *Jejunitatis plenus;* ii enim qui nondum gustarunt cibum, graviorem solent habere animam.

14 *Hircosus*] Sidonius Apollinaris 'specus alarum hircosos' appellat axillas graveolentes.

17 *Unum factum*] Id est, bonum factum: bonum autem factum est formula approbantis, quod propositum est, orationis. Etiam in edictis inscribi solita.

Curamus, pulchre ut simus? LY. equidem te sequor.
Atque hercle invenies tu locum illi, si sapis.
Nullum hercle, præter hunc, diem, illa apud me erit:
Metuo ego uxorem, cras si rure redierit, 25
Ne illam hic offendat. DE. res parata est: sequere me.

per Herculem te sequor, et si sapis tu illi reperies locum. Illa non erit apud me præter hunc diem: ego timeo ne uxor, si reversa fuerit, illam offendat. DE. *Res est instructa: sequere me.*

20 Pronomen *tu* deest in quibusdam edd. vett. *amatorio* C. et C. 2.—22 *Curemus* Pll.—23 C. *illic si.*—26 B. 1. *paratast.*

NOTÆ

22 *Pulchre ut simus*] Pro, pulchre ut nobis sit.

ACTUS TERTII SCENA QUARTA.

CHARINUS, EUTYCHUS.

CH. SUMNE ego homo miser, qui nusquam bene quèo quiescere? [est.
Si domi sum, foris est animus: sin foris sum, animus domi
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium:
Ni oculos lacrymæ defendant, jam ardeat, credo, caput.
Spem teneo, salutem amisi: redeat an non, nescio. 5
Si opprimit pater, quod dixit, exulatum abiit salus,
Sin sodalis, quod promisit, fecit, non abiit salus.
Sed tandem si podagrosis pedibus esset Eutychus,

CH. *Nonne ego sum infelix, qui nullibi possum quiete frui? Si sum in ædibus, mens est foris; si sim foris, mens est in ædibus. Tantum incendium amor excitat in pectore, atque in corde: nisi fletus prohiberent ignem ab oculis, puto caput nunc incenderetur. Spes est in manu; perdidi salutem: nescio utrum revertatur, an non: si pater me obruit, sicut dixit, salus fugit longe: sin socius egit id quod pollicitus est, salus non fugit. At denique si Eutychus podagra laboraret, nunc*

4 *Ni ex oculis l. descendant* B. 1.—6 *Si opprimit pater nos vixi* Palm. *Si o. p. quod ei sit* al. ap. Pareum.—8 *Sed tandem jam* Parei 3. *Sed tamen dem si* C.

NOTÆ

6 *Si opprimit pater*] Id est, si pro auctoritate, qua pollet pater in filium, abducat a me Pasicompsam.

8 *Podagrosis pedibus*] Quia qui podagra laborant ægre incedunt.

Jam a portu rediisse potuit: id illi vitium maxumum 'st,
Quod nimis tardus est, advorsum mei animi sententiam. 10
Sed isne est, quem currentem video? ipsus est: ibo obviam.
Divum atque hominum quæ spectatrix atque hera eadem es hominibus,
Spem speratam cum obtulisti hanc mihi, tibi grates ago.
Numquid restat? eheu disperii! voltus neutiquam hujus placet:
Tristis incedit, pectus ardet: hæreo, quassat caput. 15
Eutyche. Eu. heu! Charine. Ch. priusquam recipias anhelitum, [tuos?
Uno verbo eloquere: Ubi ego sum? hiccine an apud mor-
Eu. Neque apud mortuos, neque hic es. Ch. salvos sum: immortalitas
Mihi data est: hic emit illam: pulchre os sublevit patri.
Impetrabilior qui vivat nullus est: dic, obsecro: 20
Si neque hic, neque Acherunti sum, ubi sum? Eu. nusquam gentium.

reversus esset a portu: hoc tenetur vitio maximo, quod est valde lentus, contra meam sententiam: sed estne ille quem conspicio accelerantem? Est ipse; occurram. O Fortuna! *quæ contemplatrix atque domina eadem Deorum atque hominum es, tibi ago gratias, quod jam mihi dedisti hanc spem certam. Nonne aliquid* spei *superest? Heu occidi! vultus hujus nullo modo placet. Ambulat mæstus; mens flagrat: sum anceps, concutit caput. Eutyche.* Eu. *Heu! Charine.* Ch. *Antequam resorbeas spiritum edic uno verbo: Ubi sum ego? Sumne hic an apud mortuos?* Eu. *Neque apud mortuos es, neque hic.* Ch. *Sum salvus: mihi data est immortalitas: hic illam mercatus est: fefellit ingeniose patrem. Est nullus qui impetret facilius quicquid velit. Dic amabo, si non sum, neque hic, neque in infe-*

Sed tamen dempsi C. 2. *pedibus isset* al. ap. Pareum.—10 Voc. *mei* deest in C. Duo proximi versus desunt in edd. Bipont.—11 *Sed is nest* B. 1. *Sed in est* C. C. 2. et Parei 3.—13 Pll. *quam obtulisti.* Mox, C. C. 2. et B. 1. *hunc mihi.*—14 *Nunc quod* B. 1. C. *Nunc quid* C. 2. *restat et hei* C. 2. B. 1. *restat et ei* C.—15 Al. ap. Pareum *pectus sarret.* Mox, B. 1. *heret, cassat caput.*—16 *Eutihe.* Ev. *Eleucharine* B. 1.—19 C. *pulchr'os.*—20 *Impenetrabilior* B. 1. C. 2. et Lamb.

NOTÆ

12 *Quæ spectatrix*] Fortuna antiquitus dicebatur spectatrix. Hera hominum δέσποινα. Catullus, 'Hostia cœlestes pacificasset heros:' id est, Deos. Idem, 'Quem temere invitis suscipiatur heris.'

14 *Numquid restat*] Quod sperem.

15 *Pectus ardet*] In vehementioribus animi affectibus gravius vibratur cor, et motu incalescit.

20 *Impetrabilior*] 'Impetrabilis' active dicitur, qui aliquid impetrare potest.

21 *Nusquam*] Id est, plusquam mortuus. Ovidius: 'nescit an vita fruatur, An sit apud manes: sed quam

CH. Disperii! illæc interemit me modo oratio.
Odiosa est oratio, cum rem agas, longinquom loqui.
Quicquid est, ad capita rerum perveni. EU. primum omnium
Periimus. CH. quin tu illud potius nuntias, quod nescio. 25
EU. Mulier alienata est abs te. CH. Eutyche, capital facis. [enicas.
EU. Qui? CH. quia æqualem et sodalem civem liberum
EU. Ne Di sirint. CH. demisisti gladium in jugulum: jam cadam.
EU. Quæso, hercle, animum ne desponde. CH. nullus est, quem despondeam.
Loquere porro aliam malam rem: quoi est emta? EU. nescio. 30
Jam addicta, atque abducta erat, cum ad portum venio. CH. væ mihi!
Montes tu quidem mali in me ardentes jamdudum jacis.
Perge: excrucia, carnufex, quandoquidem occepisti semel.
EU. Nec tibi istuc magis dividiæ est, quam mihi hodie fuit.

ris, ubi sum? EU. *Nusquam gentium.* CH. *Interii! ille sermo me confodit; nunc est sermo odiosus, longa oratione uti, quando de re agitur. Quicquid est, descende ad id, quod est caput rei.* EU. *Ante omnia occidimus.* CH. *Cur non aperis tu potius id quod ignoro?* EU. *Mulier est abducta abs te.* CH. *Eutyche, committis* crimen *capitale.* EU. *Quomodo?* CH. *Quia enecas civem liberum tuum æqualem et sodalem.* EU. *Dii ne patiantur.* CH. *Infixisti ensem in jugulum: corruam mox.* EU. *Rogo per Herculem, ne despondeas animo.* CH. *Mihi nullus est, quo despondeam. Dic porro aliud infortunium; cui est vendita?* EU. *Nescio: erat jam addicta pretio, et abducta quando perveni ad portum.* CH. *Væ mihi! profecto tu contorques jampridem montes igneos mali in me: prosequere, macta, carnifex, quandoquidem incepisti semel.* EU. *Tibi non est istud majori dolori,*

vivit al. ap. Parenm.—23 *Odiosa ne oratio* B. 1. *Odio sane oratio* C. 2. *Hodie sat oratio* C. *cum rem aveas* Acidal. *longinquum longinqui* B. 1.—24 *Equidem ad capita* B. 1. *omnium* deest in eodem codice.—26 *Eutyche hec capital facis* C.—28 *Ne dixeris* B. 1. *Ne desierint* C. *in gulam* B. 1.—30 B. 1. *aliam rem mala;* al. *aliam rem, malum!*—31 *Jam abdicata* B. 1.—33 C. et C. 2. *carnifexa.*—

NOTÆ

non invenit usquam, Esse putat nusquam.' Statius, 'Nusquam capita ardua belli;' id est, interiere duces. Propertius, 'Dilapsis nusquam est Amphiaraus equis.'

31 *Jam addicta, atque abducta erat*] Pasicompsa videlicet, quæ addicta fuerat Lysimacho, et ab eo abducta. 'Addictus' et 'abductus' duo verba sunt auctionis.

CH. Dic, quis emit? EU. nescio hercle. CH. hem! istuccine est operam dare 35
Bonum sodalem? EU. quid me facere vis? CH. idem, quod me vides,
Ut pereas: quin percontatu's, hominis quæ facies foret,
Qui illam emisset, eo si pacto posset indagarier
Mulier? EU. heu me miserum! CH. flere omitte, istuc quod nunc agis.
EU. Quid ego feci? CH. perdidisti me et fidem mecum tuam. 40
EU. Di sciunt, culpam meam istanc non esse ullam. CH. euge, papæ!
Deos absentes testes memoras: qui ego istuc credam tibi?
EU. Quin tibi in manu est, quod credas: ego quod dicam, id mihi mea in manu est.
CH. De istac re argutus es, ut par pari respondeas:
Ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis. 45
Promittebas te os sublinere meo patri: egomet credidi
Homini docto rem mandare; is lapidi mando maxumo.
EU. Quid ego facerem? CH. quid tu faceres? men' rogas? requireres,

quam mihi fuit hodie. CH. *Dic, quis emit?* EU. *Nescio per Herculem.* CH. *Hem! istudne est adjuvare bonum sodalem?* EU. *Quid vis me facere?* CH. *Idem, quod me vides facere, ut pereas: quin interrogasti, quis vultus foret hominis, qui illam emisset, si posset quæri mulier hoc modo?* EU. *Heu me miserum!* CH. *Omitte flere, istud quod nunc facis.* EU. *Quid ego egi?* CH. *Me perdidisti et tuam fidem mecum.* EU. *Dii norunt, meam non esse culpam.* CH. *Euge papæ! appellas Deos testes, qui sunt absentes: quomodo ego tibi fidem habeam in istis?* EU. *Quin tibi est in tua potestate mihi fidem habere; in mea potestate est id quod dico.* CH. *Es acutus in istis, ut remetiaris responso responsum; sed es claudus ad ea quæ demandantur, cæcus, mutus, mancus, debilis: polliceberis futurum ut circumvenires meum patrem. Egomet existimavi commendare rem acuto viro: commendo eam lapidi obtuso.* EU. *Quid ego molirer?* CH. *Quid tu molireris? Mene*

35 B. 1. *istuc mest operam.*—36 Idem codex *me vis.*—37 C. *percunctatus;* C. 2. *percuntatus.* Mox, Pll. *quæ pacies.*—38 B. 1. *indagari.*—39 B. 1. C. et C. 2. *fieri omitte.*—41 Al. ap. Pareum *istic non.* Mox, B. 1. CH. *Eutyche,* omisso *papæ;* Pll. *Eugepæ.*—43 *Quia tibi* Pll. et B. 1. *ea in manu est* B. 1.—46 C. et Parei 3. *sublinire;* C. 2. *sublimere.*—47 B. 1. *mandas lapidi maxumo.*—48 B.

NOTÆ

39 *Istuc quod nunc agis*] Supp. age, ut sis miser.

47 *Lapidi maxumo*] Id est, stolido homini et obtuso.

Rogitares, quis esset, aut unde esset, qua prosapia;
Civisne esset, an peregrinus. EU. civem esse aiebant Atticum. 50
CH. Ubi habitaret, invenires saltem, si nomen nequis.
EU. Nemo aiebat scire. CH. at saltem hominis faciem exquireres. [tibi:
EU. Feci. CH. qua forma esse aiebant? EU. ego dicam
Canum, varum, ventriosum, bucculentum, breviculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, pansam aliquantulum. 55
CH. Non hominem mihi, sed thesaurum, nescio quem, memoras mali. [sciam.
Numquid est, quod dicas aliud de illo? EU. tantum, quod
CH. Edepol næ ille oblongis malis dedit mihi magnum malum.
Non possum durare, certum est exulatum hinc ire me.
Sed quam capiam civitatem, cogito potissumum: 60
Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum,
Sicyonem, Gnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam.
EU. Cur istuc cœptas consilium? CH. quia enim me afflictat amor. [neris?
EU. Quid tu ais? quid, cum illuc, quo nunc ire paritas, ve-

interrogas? Pervestigares, interrogares, quis esset, aut unde esset, quo genere, civisne esset, an inquilinus. EU. *Dixerunt se esse civem Atticum.* CH. *Reperires saltem, ubi maneret, si non posses recordari nominis.* EU. *Nemo dicebat se scire.* CH. *At peteres saltem, qui vultus esset homini.* EU. *Petivi.* CH. *Qua forma dicebant esse?* EU. *Ego tibi commemorabo: canum, varum, ventriosum, bucculentum, breviculum, oculis subnigris, genis pendentibus, pandum aliquantulum.* CH. *Mihi narras non hominem, sed nescio quem cumulum deformitatis. Numquid est aliud, quod dicas de illo?* EU. *Scio tantum hoc.* CH. *Per ædem Pollucis ille mihi attulit magnum malum, malis oblongis. Nequeo durare: constitutum est me proficisci in exilium; sed quam civitatem capiam potissimum recogito: Megara, Eretriam, Corynthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum, Sicyonem, Gnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam.* EU. *Quare istud statuis?* CH. *Quia videlicet amor me urget.* EU. *Quid ais tu? Quid facies, quando veneris illuc quo nunc paras ire?*

1. *quid faceres.* MOX, C. *requereres.*—51 B. 1. *nequires.*—53 Parei 3. *aiebat ergo?* EU. *ego, &c.* contra codd.—55 Parei 3. *pansum;* C. 2. *pansuali quantulum.*—56 C. *thensaurum.*—61 *Megare, Feretriam* B. 1.—62 *Hiacynthum* B. 1.—

NOTÆ

61 *Megara*] Urbs Achaiæ, Eretria Thessaliæ, Chalcis Eubœæ.

62 *Sicyonem*] Sicyoniæ in Peloponneso, Gnidus Doridis in Asia, Zacynthus urbs et insula maris Ionii, Lesbos urbs et insula maris Ægæi, hodie *Mitylene;* Bœotia regio contra Eubœam intermedio Euripo.

Si ibi amare forte occipias, atque item ejus sit inopia, 65
Jam inde porro aufugies? deinde item illinc, si item evenerit;
Quis modus tibi exilio tandem eveniet? qui finis fugæ?
Quæ patria aut domus tibi stabilis esse poterit? dic mihi.
Cedo, si hac urbe abis, amorem te hic relicturum putas?
Si id forte ita sat animo acceptum est: id pro certo si habes, 70
Quanto te satiu'st rus aliquo abire, ibi esse, ibi vivere,
Adeo dum illius te cupiditas atque amor missum facit!
CH. Jam dixisti? EU. dixi. CH. frustra dixti: hoc mihi certissimum est.
Eo domum, patrem atque matrem ut meos salutem: postea
Clam patrem patria hac effugiam, aut aliquid capiam consilii. 75
EU. Ut corripuit se repente, atque abiit! heu misero mihi!
Si ille abierit, mea factum omnes dicent esse ignavia.
Certum est præconum jubere jam quantum est conducier,
Qui illam investigent, qui inveniant: post ad prætorem illico
Ibo, orabo, ut conquisitores det mihi in vicis omnibus: 80
Nam mihi nihil relicti quicquam aliud jam esse intellego.

Si forte incipias amare ibi, atque item non adsit quod ames, jam inde aufugies longius? Deinde item illinc, si item contigerit: tandem quis modus erit tibi exulandi? Qui finis fugiendi? Quæ natio, aut quæ domus tibi poterit esse fixa? Dic mihi; si ex hac urbe exeedis, existimasne amorem te relicturum? si forsitan id tum infixum est in animo: si habes id pro certo, quanto melius est te proficisci aliquo rus, ibi esse, ibi vivere, usque eo dum cupiditas illius, et amor dimittatur? CH. *Jam dixisti?* EU. *Dixi.* CH. *Incassum dixisti: hoc mihi est constitutum. Eo domum ut salutem meum patrem et meam matrem: postea proficiscar ex hac gente insciis patre et matre, aut capiam aliquid consilii.* EU. *Ut se proripuit subito, atque evasit! heu mihi misero! Si ille profectus sit, omnes dicent esse factum mea culpa. Certum est conducere nunc omnes præcones, ut illam quærant, atque reperiant. Postea ibo illico ad prætorem; rogabo, ut mihi det conquisitores in omnibus vicis: nam video nunc mihi superesse nihil quicquam aliud.*

65 C. *forti.*—70 *Si id fore ita sit* C. *Si id fore ita sat* al. ap. Pareum. *certum id pro certo* B. 1. et C.—71 B. 1. *sacius est.*—75 *Clam patre* B. 1.—77 Voc. *factum* deest in eodem codice.—78 Jan. Guliel. *præconium.*

NOTÆ

78 *Præconum quantum est*] Id est, quotquot sunt præcones. Pretium indicii εὐαγγελιον, 'indicium,' 'nuntium,' 'evangelium' dicebatur.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

DORIPPA, SYRA.

Do. QUONIAM a viro ad me rus advenit nuntius,
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,
Reveni, ut illum persequar qui me fugit.
Sed anum non video consequi nostram Syram,
Atque, eccam, incedit tandem : quin is ocyus? 5
Sy. Nequeo mecastor, tantum hoc oneris est, quod fero.
Do. Quid oneris? Sy. annos octoginta et quatuor :
Et eodem accedit servitus, sudor, sitis :
Simul hæc, quæ porto, deprimunt. Do. aliquid cedo,
Qui hanc vicini nostri aram augeam, Syra. 10
Sy. Da sane hanc virgam lauri. Do. abi jam tu intro.
Sy. eo.
Do. Apollo, quæso te, ut des pacem propitius;
Salutem et sanitatem nostræ familiæ,
Meoque ut parcas gnato pace propitius.
Sy. Disperii, perii misera, væ miseræ mihi! 15
Do. Satin' tu sana es, obsecro? quid ejulas?
Sy. Dorippa mea, Dorippa! Do. quid clamas, obsecro?
Sy. Nescio quæ est mulier intus hic in ædibus.

Do. *Quandequidem nuntius allatus est ad me rus a viro, non venturum rus, ego morem gessi animo meo, reversa sum, ut illum consequar, qui me declinat. Sed non conspicio anum nostram Syram nos sequi. At ecce tandem venit. Quin incedis celerius?* Sy. *Non possum per Castorem, adeo magnum est onus quod fero.* Do. *Quod onus?* Sy. *Annos octoginta et quatuor: quo accedit servitus, sudor, sitis: simul hæc quæ gero obrumunt.* Do. *Cedo aliquid, Syra, quod imponam huic aræ vicini nostri.* Sy. *Da hunc ramum lauri.* Do. *Abi ingredere tu.* Sy. *Eo.* Do. *Apollo, rogo te, ut impertias pacem favens, salutem et sanitatem nostræ familiæ; et ut parcas meo filio pace placatus.* Sy. *Interii, occidi infelix! Væ mihi infelici!* Do. *Esne tu satis sana, amabo? Quid clamas?* Sy. *Dorippa mea, Dorippa.* Do. *Quid vociferaris, amabo?* Sy. *Nescio quæ mulier est in ædibus.*

5 *Atque incedit eccam* B. 1. *otius* Pll.—7 C. 2. *quattuor.*—10 C. et B. 1. *augeram.* Mox, *Syra* deest in B. 1.—11 Particula *jam* deest in C. et B. 1.—15 *Dispersi* C.—17 Pro *quid clamas*, quod servant B. 1. C. 2. Ven. 1. et edd. vett. *quod volebas* legitur in C.—18 C. 2. et Parei 3. *mulier quæ est;* C. *quæ*

NOTÆ

12 *Apollo*] Προστατήριος, vel ἀγυιεύς· id est, qui stabat ante limen, idque extra limen, versa in vicum facie.

Do. Quid? mulier? Sy. mulier meretrix. Do. veron' serio?
Sy. Nimium scis sapere, ruri quæ non manseris: 20
Quamvis insipiens poterat persentiscere
Illam esse amicam tui viri bellissumi.
Do. Credo mecastor. Sy. i hac mecum, ut videas simul
Tuam Alcumenam pellicem, Juno mea.
Do. Ecastor vero! istuc eo, quantum potest. 25

Do. *Quid? mulier?* Sy. *Mulier meretrix.* Do. *Verene et serio?* Sy. *Tu nimis sapis, quæ non morata sis ruri: quantumvis insipiens poterat animadvertere illam esse amicam tui viri lepidissimi.* Do. *Credo per Castorem.* Sy. *Veni hac mecum, ut conspicias mecum tuam pellicem Alcmenam, mea Juno.* Do. *Per ædem Castoris! eo istuc, quam velocissime possum.*

est mulier.—19 Acidal. Do. *veron'.* Sy. *serio: Nimium, &c.*—21 *Quam insipiens* B. 1.—23 *Credo me castor* B. 1. *ei hac* C. *semul* idem codex.—24 *Alcmenam* B. 1. *pelicem* C.

NOTÆ

24 *Tuam Alcumenam pellicem*] Id est, Pasicompsam Dorippæ pellicem, ut Alcmena fuit Junonis.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

LYSIMACHUS.

Parumne est malæ rei, quod amat Demipho,
Ni sumtuosus insuper etiam siet?
Decem vocasset si ad cœnam summos viros,
Nimium opsonavit: sed cocos, quasi in mari
Solet hortator remiges hortarier, 5
Ita hortabatur: egomet conduxi cocom:

Ly. *Est malum mediocre, quod Demipho amat, nisi præterea etiam sit profusus? Si invitasset decem nobiles viros ad cœnam, plus esset opsoniorum quam par est. Sed urget coquos, ut hortator solet urgere remiges in mari. Egomet conduxi*

1 Parei 3. *hoc male*, contra codd.—3 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *si ad cœnam vocasset.*—4 B. 1. *sed quocos.*—5 *Solet olim hortator* Parei 3. contra codd. *hosta-*

NOTÆ

5 *Hortator*] Κελευστής.

Sed eum demiror non venire, ut jusseram.
Sed qui hinc nam a nobis exit? aperitur foris.

coquum; at miror eum non venire ut mandaveram: sed quis exit e nostris ædibus? Limen reseratur.

tor C. 2. *hqritator* al. ex Diomede.—6 C. et C. 2. *coquam.*—8 *Sed quinam hinc* B. 1.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

DORIPPA, LYSIMACHUS.

Do. Miserior mulier me nec fiet, nec fuit,
Tali viro quæ nupserim: heu miseræ mihi!
Hem! quoi te, et tu quæ habeas, commendas viro!
Hem! quoi decem talenta dotis detuli,
Hæc ut viderem, ut ferrem has contumelias! 5
Ly. Perii hercle! rure jam rediit uxor mea:
Vidisse eam credo mulierem in ædibus.
Sed quæ loquatur, exaudire hinc non queo:
Accedam propius. Do. væ miseræ mihi! Ly. immo mihi.
Do. Disperii! Ly. ego quidem hercle oppido perii miser! 10
Vidit: ut omnes te, Demipho, Di perduint!
Do. Pol hoc est, ire quod rus meus vir noluit.
Ly. Quid nunc ego faciam, nisi ut adeam atque alloquar?
Jubet salvere suus vir uxorem suam.

Do. *Neque extitit, nec existet mulier infelicior me, quia collocata sum ejusmodi marito; heu mihi infelici! En vir cui te et tua commisisti! En ad quem attuli dotem decem talentorum, ut essem horum testis, ut afficerer his probris!* Ly. *Interii sane: mea conjux jam reversa est rure. Arbitror eam vidisse illam mulierem domi. Sed nequeo percipere hinc quæ fabulatur: accedam propius.* Do. *Væ mihi infelici!* Ly. *Immo mihi.* Do. *Occidi.* Ly. *Equidem funditus sum perditus infelix:* Dorippa *vidit* Pasicompsam: *omnes Dii te perdant, Demipho!* Do. *Profecto idcirco meus vir noluit proficisci rus.* Ly. *Quid agam ego nunc hic, nisi ut accedam, atque alloquar? Suus maritus optat salvere suam uxorem: urbani*

1 B. 1. *me ne fuit.*—3 *Hem! quoi te, et tua, quæ tu habeas* Pll. et Parei 3.—4 *Hem qui* B. 1.—5 *Hæ ut* B. 1.—7 *Vidisse credo,* omisso τῷ *eam,* B. 1. C. et C. 2.—8 Pll. *non quo;* B. 1. *nequeo.*—10 Ly. *equidem hercle.*—11 *Ut Dii te*

NOTÆ

14 *Jubet salvere suus vir uxorem suam*] Formula salutationis antiquæ.

Urbani fiunt rustici. Do. pudicius 15
Faciunt illi, quam qui non fiunt rustici.
Ly. Num quid delinquunt rustici? Do. ecastor, minus
Quam urbani, et multo minus mali quærunt sibi.
Ly. Quid autem urbani deliquerunt? dic mihi.
Do. Quoja illa mulier intus est? Ly. vidistine eam? 20
Do. Vidi. Ly. quoja ea sit, rogitas? Do. resciscam tamen:
Cupio hercle scire: sed tu me tentas sciens.
Ly. Vin' dicam quoja est? illa, illa: edepol! væ mihi!
Nescio quid dicam. Do. hæres? Ly. haud vidi magis.
Do. Quin dicis? Ly. quin, si liceat. Do. dictum oportuit. 25
Ly. Non possum, ita instas: urges quasi pro noxio.
Do. Scio, innoxius. Ly. audacter quamvis dicito.
Do. Dic igitur. Ly. ego dicam. Do. atqui dicundum est tamen.
Ly. Illa est: num etiam vis nomen dicam? Do. nihil agis.
Manifesto teneo; in noxia es. Ly. qua noxia? 30
Ista quidem illa est. Do. quæ illa est? Ly. illa. Do. iohia!

evadunt rustici. Do. *Illi agunt magis pudice, quam qui non fiunt rustici.* Ly. *Nonne peccant rustici?* Do. *Profecto,* peccant *minus quam urbani, et sibi accersunt multo minus mali.* Ly. *Quid vero urbani peccaverunt? dic mihi.* Do. *Cujus est illa mulier, quæ est in ædibus?* Ly. *Vidistine eam?* Do. *Vidi.* Ly. *Petisne, cuja sit ea mulier?* Do. *Discam tamen: per Herculem exopto scire: sed tu me tentas gnarus* veritatis. Ly. *Visne dicam cujus est? illa, illa per ædem Pollucis! væ mihi, ignoro quid loquar.* Do. *Hæsitas?* Ly. *Non vidi magis* hæsitare. Do. *Quare non dicis?* Ly. *Quare? non licet.* Do. *Oporteret te jam dixisse.* Ly. *Nequeo adeo; urges, premis veluti noxium.* Do. *Scio, tu innocens es.* Ly. *Eloquere tametsi* feceris *audacter.* Do. *Dic ergo.* Ly. *Ego dicam.* Do. *Atqui tandem dicendum est.* Ly. *Illa est. Jubesne etiam me dicere nomen?* Do. *Nihil assequeris; captus es manifeste; es in culpa.* Ly. *Qua culpa? ista quidem est illa.* Do. *Quæ est illa?* Ly. *Illa.* Do. *Io, ea.* Ly.

omnes Demipho disputant B. 1. *ut omnes te perdunt* C.—16 B. 1. *quam illi.*—18 B. 1. *lelinquunt et multo.* Pro *mali,* al. *malum.*—20 *Quia* Pll. *Cuja* al.—21 B. 1. *cuja ea sit cogitas.*—23 C. *cui est illa;* C. 2. *cujast illa.*—26 B. 1. *noxia.*—27 Pll. *quodvis dicito;* B. 1. *quid vis dicito.*—28 Pronomen *ego* deest in B. 1.—29 *Illa sicut etiam* B. 1. *Illa sunt etiam* C. et C. 2. *nihil magis* B. 1.—31 Pro *iohia!* Douz. legit *io, alla!* B. 1. et Parei 3. *io illa;* al. *johia illa.*—

NOTÆ

15 *Urbani fiunt rustici*] Dorippa non resalutaverat maritum. Hic notat ejus inurbanitatem: id est, Dorippa, ex quo abiit rus, est facta rustica.

31 *Iohia*] Alii, *io, ea.* Forsitan ve-

LY. Jam si nihil usus esset, jam non dicerem.
DO. Non tu scis, quæ sit illa? LY. immo etiam scio:
De istac sum judex captus. DO. judex? jam scio:
Hac tu in consilium istam advocavisti tibi. 35
LY. Immo sic sequestro mihi data est. DO. intellego.
LY. Nihil hercle istius quicquam est. DO. numero purgitas.
LY. Nimium negotii reperi: enimvero hæreo.

Si non esset opus jam non dicerem. DO. *Tu ignoras quæ sit illa?* LY. *Immo sane scio: delectus sum de ista arbiter.* DO. *Arbiter? jam teneo: tu advocasti hanc ut eam consuleres.* LY. *Immo illa deposita est apud me, ut apud sequestrum.* DO. *Audio.* LY. *Per Herculem nihil horum quæ dixi est verum.* DO. *Tu te purgas citius.* LY. *Incidi in negotium nimis magnum. Profecto* quid dicam *nescio.*

33 B. 1. *immo jam scio.*—34 Edd. quædam vett. *captus? jam scio.*—36 *Immo sequestro* edd. quædam vett. *datast* B. 1.—37 B. 1. *purgas.*

NOTÆ

tus est fœmininum ab *is, ea, id;* ut est jam, *is, ea, id.*

35 *Hac tu in consilium istam advocavisti*] Irridet maritum suum Dorippa.

36 *Sic sequestro mihi data est*] Sequester dicitur apud quem plures rem de qua controversia est deponunt, a *sequendo* dictum; *sequestro positum* dicebatur adverbialiter.

37 *Numero purgitas*] *A point nommé.*

38 *Enimvero hæreo*] *Je ne sais où j'en suis.*

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

COCUS, LYSIMACHUS, DORIPPA, SYRA.

CO. AGITE: ite actutum: nam mihi amatori seni
Coquenda 'st cœna: atque equidem cum recogito,
Nobis coquenda est, non quoi conducti sumus.
Nam qui amat, quod amat, si id habet, id habet pro cibo;
Videre, amplecti, osculari, alloqui. 5

CO. *Agite, ite velociter: nam oportet me coquere cœnam pro sene amatore: verum, ut puto, coquam pro nobis, non pro eo pro quo sumus conducti. Nam qui amat, si adest id quod amat, id illi est pro esca; conspicari, complecti, deosculari, colloqui.*

2 Voc. *equidem* deest in C. C. 2. B. 1. Ven. 1. Mox, *cum cogito* B. 1. *cum egito* C. 2.—3 B. 1. C. C. 2. *non ducti sumus.*—4 B. 1. *si habet, id habet.*—

Sed nos confido onustos redituros domum.
Ite hac: sed eccum, qui nos conduxit, senex.
LY. Ecce autem, perii! cocus adest. Co. advenimus.
LY. Abi. Co. quid? abeam? LY. st, abi. Co. abeamne? LY. abi.
Co. Non estis cœnaturi? LY. jam saturi sumus. 10
Sed interii! Do. quid ais tu? etiamne hæc illi tibi
Jusserunt ferri, quos inter judex datus?
Co. Hæccine tua est amica, quam dudum mihi
Te amare dixti, cum opsonabas? LY. non taces?
Co. Satis scitum filum mulieris! virum hercle avet. 15
LY. Abin' dierectus? Co. haud mala est. LY. at tu malus. [abis?
Co. Scitam hercle opinor satis concubinam hanc. LY. non
Non ego sum, qui te dudum conduxi. Co. quid est?
Immo hercle tu istuc ipsus. LY. væ misero mihi!
Co. Nempe uxor ruri est tua, quam dudum dixeras 20
Te odisse æque atque anguis. LY. egon' istuc dixi tibi?
Co. Mihi quidem hercle. LY. ita me amabit Juppiter,
Uxor, ut ego illud nunquam dixi. Do. etiam negas?

Idcirco spero nos reversuros domum onustos edulis. *Ite hac: sed adest senex, qui nos conduxit.* LY. *Ecce autem, occidi! adest coquus.* Co. *Adsumus.* LY. *Abi.* Co. *Quid? abibo?* LY. *Sile; et abi.* Co. *Abibone?* LY. *abi.* Co. *Non estis cœnaturi?* LY. *Sumus jam pransi; sed occidi!* Do. *Quid dicis? illi inter quos constitutus es arbiter mandaveruntne etiam hæc ad te deferri?* Co. *Estne illa tua amica, quam mihi dixisti modo te amare, quando* curabas *parari opsonia?* LY. *Non siles?* Co. *Lineæ vultus hujus mulieris non sunt inelegantes; profecto desiderat virum.* LY. *Abi, furcifer.* Co. *Non ita deformis est.* LY. *At tu nequam.* Co. *Per Herculem crediderim hanc concubinam esse satis egregiam.* LY. *Non abis? non ego sum, qui te modo conduxi.* Co. *Quid est? immo sane tu ipse.* LY. *Væ mihi infelici!* Co. *Nimirum tua uxor est ruri, quam dicebas olim te aversari perinde atque serpentem.* LY. *Tibine ego dixi istud?* Co. *Mihi dixisti per Herculem.* LY. *Ita me amet Jupiter, uxor, ut ego nunquam*

5 Parei 3. *oscularier;* C. *auscultare;* C. 2. *ausculari.*—7 *Eite hac* Pll.—9 *Abei* C. et C. 2. *Abii* C. a m. sec.—11 *'St interii* Acidal.—12 C. *interii judex.*—14 Pll. *dixisti.*—15 Pll. *filium.* B. 1. *verum hercle aut haud.*—16 *Abi indirectus* B. 1. *malast* idem codex.—17 B. 1. *opinor sane.*—20 C. *rur' est;* C. 2. B. 1. *rus est.*—21 Particula *atque* deest in C. *anguis* B. 1. et Parei 3. *angis*

NOTÆ

15 *Satis scitum filum mulieris*] Id est, lineæ vultus quibus constat pulchritudo. Constat et similitudo dissimilitudoque. Lucretius, 'Esse pari filo similique effecta figura.'

Co. Non te odisse aiebat, uxorem verum suam.
Do. Palam istæc fiunt, te me odisse. Ly. quin nego. 25
Co. Et uxorem suam ruri esse aiebat. Ly. hæc ea est.
Quid mihi molestus? Co. quia me non novisse ais.
Ni metuis tu istanc? Ly. sapio: nam mihi unica est.
Co. Vin' me experiri? Ly. nolo. Co. mercedem cedo.
Ly. Cras petito; dabitur: nunc abi. Do. heu miseræ mihi! 30
Ly. Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:
Aliquid mali esse propter vicinum malum.
Co. Cur hic astamus? quin abimus? incommodi
Si quid tibi evenit, id non est culpa mea.
Ly. Quin me eradicas miserum. Co. scio jam, quid velis. 35
Nempe hinc me abire vis. Ly. volo, inquam. Co. abibitur,
Drachmam dato. Ly. dabitur. Co. dari ergo sis jube:
Dari potest, interea dum illi ponunt. Ly. quin abis?
Potin' ut molestus ne sis? Co. agite, apponite
Opsonium istuc ante pedes illi seni. 40
Hæc vasa aut mox aut cras jubebo abs te peti:
Sequimini. Ly. fortasse te illum mirari cocom,

dixi id. Do. *Adhuc negas?* Co. *Dicebat te non aversari, sed suam uxorem.* Do. *Illud patet, te me odisse.* Ly. *Quin inficior.* Co. *Et dicebat suam uxorem esse ruri.* Ly. *Hæc est ea: quare mihi molestus es?* Co. *Quia dicis me a te non cognosci: nisi tu times istam?* Ly. *Sapio; nam mihi est una.* Co. *Visne me tecum judicio contendere?* Ly. *Nolo.* Co. *Da mercedem.* Ly. *Rogabis cras; pendetur: nunc abi.* Do. *Heu mihi infelici!* Ly. *Ego jam intelligo illud vetus verbum esse verum, semper aliquid mali esse juxta malum vicinum.* Co. *Quare astamus hic? Cur non discedimus hinc? Si quid tibi accidit acerbi, non accidit mea culpa.* Ly. *Immo vero tu me funditus perdis infelicem.* Co. *Intelligo jam quid velis: nimirum vis me demigrare hinc.* Ly. *Volo, inquam.* Co. *Abibo: da drachmam.* Ly. *Dabitur.* Co. *Igitur, si placet, manda dari, interea dum illi ponunt* opsonium. Ly. *Quin abis? Potesne a te impetrare ut non sis importunus?* Co. *Agite, apponite illud opsonium ante pedes illius senis: mandabo cras, aut modo abs te peti hæc vasa: sequimini.* Ly. *Miraris forsitan illum coquum ve-*

C. et C. 2.—24 *Non non te* C.—27 B. 1. *molestus es.*—29 Pll. *volo.* Mox, B. 1. *mercedem dato.*—30 Al. ap. Pareum, *misero.*—34 B. 1. *eveniet.* Mox, *id* deest in edd. quibusdam vett.—35 *Quin m' eradicas* Pll.—36 C. *adibitur.*—39 Parei

NOTÆ

29 *Vin' me experiri*] Experiri mercenarium, id est, ejus opera uti.

Quod venit, atque hæc attulit: dicam quid est.
Do. Non miror, si quid damni facis, aut flagitii.
Nec pol ego patiar, sic me nuptam tam male, 45
Measque in ædes sic scorta obductarier.
Syra, i, rogato meum patrem verbis meis,
Ut veniat ad me jam simul tecum. Sy. eo.
Ly. Nescis negotii quid sit, uxor: obsecro!
Conceptis verbis jam jusjurandum dabo, 50
Me nunquam quicquam cum illa: jamne abiit Syra?
Perii hercle! ecce autem hæc abiit: væ misero mihi!
At te, vicine, Di Deæque perduint,
Tua cum amica, cumque amationibus.
Suspicione implevit me indignissume: 55
Concivit hostes: domi uxor est acerruma.
Ibo ad forum, atque Demiphoni hæc eloquar,
Me istanc capillo protracturum esse in viam,
Nisi hinc abducit, quo volt, ex hisce ædibus.
Uxor! heus uxor! quanquam tu irata es mihi, 60
Jubeas, si sapias, hæc intro hinc auferrier:
Eadem licebit mox cœnare rectius.

nisse et attulisse hæc: aperiam quid sit. Do. *Non miror, si pateris aliquid detrimenti, aut* committis *aliquod scelus: neque per Pollucem ego ferum me sic nuptam tam male, sicque induci scorta in meas ædes. Syra, i, roga meum patrem meis verbis, ut veniat ad me nunc una tecum.* Sy. *Eo.* Ly. *Nescis quid sit rei, uxor: obtestor. Interponam jam jusjurandum conceptis verbis, me nunquam commisisse quicquam cum illa: Syra jamne abiit? Occidi per Herculem; ecce autem Dorippa sese hinc proripit: væ mihi misero! At te, vicine, Dii Deæque perdant, cum tua amica, cumque amoribus. Me objecit suspicioni indignissima; concitavit hostes; uxor est irata domi: ibo ad forum, atque edicam hæc Demiphoni, me rapturum esse istanc capillis in viam, nisi abducit hanc ex hisce ædibus, quo velit. Uxor, heus uxor! quanquam tu es irata mihi, manda, si sapis, auferri hæc hinc in ædes: cœnabimus modo lautius iis.*

3. *opponite.*—42 Edd. quædam vett. *istum.*—47 *Syra ei* C. *meis verbis* B. 1. *verbis meis eo* C.—48 Pll. *semul.* Parei 3. *tecum huc,* contra codd. *eo* deest hic in C.—52 B. 1. *uhe misero mihi.*—54 *Cum tua* B. 1.—55 *Suspicionibus* C. *Suspicionum* al. ap. Pareum.—56 B. 1. *hostis domi uxor acerrimast.*—57 Idem codex, *atque hæc D. eloquar.*—58 *Me istac c. protracturum* C.—59 *Nisi h. adduxit* edd. quædam vett.—60 *Heus, uxor, uxor* al. ap. Pareum.—61 C. *si sapeas.* Mox, *hinc* deest in B. 1.

NOTÆ

46 *Scorta obductarier*] Id est, in omnium conspectu domum ducere, et addicta sibi habere.

55 *Suspicione implevit*] Me suspectum libidinis uxori fecit.

62 *Eadem*] Id est, idcirco.

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

SYRA, EUTYCHUS.

SY. HERA quo me misit ad patrem, non est domi:
Rus abiisse aiebant: nunc demum renuntio.
EU. Defessus sum urbem totam pervenarier,
Nihil investigo quicquam de illa muliere.
Sed mater rure rediit; nam video Syram 5
Astare ante ædes: Syra. SY. quis est qui me vocat?
EU. Herus atque alumnus tuus sum. SY. salve, alumne.
EU. Jam mater rure rediit? responde mihi.
SY. Sua quidem salute ac familiæ maxuma.
EU. Quid istuc negotii est? SY. tuus pater bellissumus 10
Amicam adduxit intro in ædes. EU. quomodo?
SY. Adveniens mater rure eam offendit domi.
EU. Pol haud censebam istarum esse operarum patrem.
Etiam nunc mulier intu'st? SY. etiam. EU. sequere me.

Hisce vett. Editiones continuo ista attexunt:

Quid? Peristratam hic Demiphonis contuor? 15

SY. Meæ heræ *pater, ad quem hera me misit, non est domi. Dicebant profectum esse rus: nunc demum* revertor *ut renuntiem.* EU. *Sum defatigatus in perlustranda tota urbe: nihil audio de hac muliere. Sed mater reversa est rure; nam cerno Syram astantem ante ædes.* Heus, *Syra.* SY. *Quis me nominat?* EU. *Sum tuus herus atque alumnus.* SY. *Salve, alumne.* EU. *Mater reversa est rure? dic mihi.* SY. *Reversa est ad salutem suam maximam et familiæ.* EU. *Quæ est ea res?* SY. *Tuus pater festivissimus induxit amicam in ædes.* EU. *Quo pacto?* SY. *Mater reversa rure eam reperit domi.* EU. *Per Pollucem non existimabam patrem esse* obnoxium *istis rebus. Mulier estne etiamnum domi?* SY. *Est.* EU. *Sequere me. Quid? conspicio hic Peristratam uxorem Demiphonis? gradus pro-*

1 *Hera quam* C. *Hera quæ* al. ap. Pareum; *Hera quem* al. ibid.—2 Pll. *abisse.*—3 *Defessum* C. *pervenatier* al. ap. Pareum.—4 *Nihil invenisti ergo quicquam* C.—7 Parei 3. *alumne mi,* contra codd.—9 *Cum quidem* C. C. 2. B. 1. Ven. 1. aliæ vett. *a familia* B. 1. C. et C. 2. *ex familia* al.—15 Hic et duo sequentes versus desunt in B. 1. C. et C. 2. item Scenæ duæ sequentes.

NOTÆ

7 *Alumnus*] Hic passive sumitur alumnus: nonnunquam sumitur et active.

13 *Haud censebam istarum esse operarum patrem*] Id est, amori operam dare: *Je ne pensois pas que mon père fût homme à cela.*

Gradus grandit; emittit oculos, circumfert se, obstipat verticem. [quæritat.
Asservabo hinc rerum quid gerat: magnum est, quicquid

ducit; oculos circumfert; jactat caput: speculabor ex hoc loco, quid negotii moliatur: quicquid quærit est magnum.

Quam Scenam statim excipiunt duæ aliæ.

SUPPOSITA.

PERISTRATA, SYRA, LYCISSA.

PE. DIVA Astarte hominum Deorumque vis, vita salus: rursus eadem quæ est
Pernicies, mors, interitus, mare, tellus, cœlum, sidera. [perant;
Jovis quæcumque templa colimus, ejus ducuntur nutu, illi obtem-
Eam spectant: quod illi displicet, facile excludunt ceteri.
Quicquid complacitum, id sequontur, quæ vivont omnia, atque sentiunt. 5
Alios enicat, extinguit; alios suo lacte fovet, atque erigit: sed quos enicat,
Hi vivont et sapiunt: quos properat alere ac erigere,

PE. *Dea Astarte* est *virtus, vita, salus hominum et Deorum: rursus eadem est exitium, fatum, ruina, O mare! o terra! o cœlum! o astra! Quotquot veneramur delubra Jovis, parent ejus voluntati, illi obsequuntur, ab ea pendent. Alii ultro eliminant quicquid illi non placet. Universa quæ prædita sunt vita et sensu amant quicquid* illi *gratum est. Alios interficit, perimit; alios nutrit suo lacte atque erigit: sed illi, quos interficit, vivunt et sentiunt; quos* vero *gaudet alere ac*

NOTÆ

1 *Diva Astarte*] *Astarte* Ciceroni est Venus, quæ Adonidi nupsit. Sane quæcumque totis septemdecim versibus primis hujus Scenæ dicuntur, quamvis implicata omnia, confusaque et obscura, Plautoque indignissima, de Venere et Amore commode interpretari licet.

2 *Mare, tellus*] Auctor Supplementi videtur hoc loco innuere Astarten, seu Venerem, esse mare, terram, cœlum, sidera. Quod quomodo accipiatur minime video. Lucianus Astarten Lunam interpretatur; Apuleius Venerem, et reginam cœli. Sed eandem esse mare, terram, cœlum, quis dicat? Itaque interpretari malui per invocationem: 'O mare! o tellus!' &c. Dicit autem Peristrata Venerem afferre exitium mortalibus, exemplo Charini filii, qui perit amore.

6 *Sed quos enicat*] Id est, vivos perimit, quia amatorum vita morti simillima est.

7 *Quos properat alere*] Id est, quos

Hi quidem confestim pereunt, atque male sapiunt miseri.
Jacent benevolentes, odiosi humum mordent, caput reptant,
Fremunt, perstrepuntque: cumque putant vivere, tunc ruunt maxume, 10
Tunc, tunc student persequi, labant juvenes, itidem rapiuntur senes.
Illi se amant: quod amant, amatum volunt, atque cognitum.
Illi vero si amare ea ætate occeperunt, multo insaniunt acrius.
Verum si non amant, oderunt, molesti itidem, atque difficiles;
Garruli, osores, infensi, iracundi, sibi suisque invidi. 15
Quod in se olim admisere turpiter, id si fiat modestius,
Nec tolerant, ut æquom est patres; sed clamant, indecenter obstrepunt. [rum.
Sy. Quantum intelligo, et hanc male habet Demipho. Pe. id ve-
Amat filius et perit: id quom resciscit pater, insanit vehementius.
Quæ istæc intemperies? abegit vir meus olim ipse ad mercatum Rhodum filium: 20
Nunc ut fert Acanthio, ipse sibimet faciet exilium.
O iniquom patrem, o infortunatum filium, quo te recipies?
Ubi matrem relinques? sola degam? filium amittam? non patiar.
Vendidit pater? ubi ubi erit inventa, mater redimet.
Dic tu, Lycissa, num in hanc viciniam adductam autumant? 25
Ly. In hanc opinor, in amici senis quojusdam ædes. Pe. hic, præter Lysimachum,
Nullus quem sciam. Sy. Lysimachum nominant.

erigere, intereunt statim, atque sensu carent infelices. Amici affiguntur, mordent terram invisi, repunt capite, fremitum strepitumque edunt: et quando arbitrantur se vivere, tum pereunt maxime. Tunc cum exoptant juvenes prosequi quod amant, *titubunt, et senum instar corruunt. Illi amant, et volunt amari atque cognosci id quod amant. Hi vero si inceperint amori indulgere ea ætate, desipiunt multo magis. Quod si minime indulgeant, odiosi sunt, incommodi, morosi, verbosi, osores, infesti, iræ obnoxii, invidi sibi et suis. Quod si committatur modeste id quod olim commisere turpiter, non ferunt, ut par est a patribus ferri: sed vociferantur obstrepuntque summo cum dedecore.* Sy. *Ut animadverto, Demipho hanc male habet.* Pe. *Id est verum. Filius amat et perit; quando pater id discit, excandescit acrius. Quæ est ista intemperantia? Meus maritus expulit olim filium Rhodum ad mercatum: nunc, sicut ab Acanthione accipio, ipse ultro abibit in exilium. O injustum genitorem! o natum infelicem! Quo confugies? Ubi deseres genetricem? Vitam agam sola? Dimittam filium? Non sinam. Pater vendidit? Mater redimet ubicumque eam inveniet. Dic tu, Lycissa, num dicunt eam fuisse adductam in hanc viciniam?* Ly. *Arbitror in hanc* viciniam, *in tecta cujusdam vicini.* Pe. *Est nullus, quem norim, nisi Lysimachus.* Sy. *Lysimachum appel-*

NOTÆ

lactat Venus spe voluptatis, longa morte interimit.

24 *Vendidit pater*] Id est, Pasicompsam.

Mirum ni senes vicini in unum nidum conspiraverint.

PE. Dorippam ejus uxorem conveniam. LY. quid, convenias? non eam vides?

PE. Video equidem: auscultemus: nescio quid secum iracunda mussitat. 30

lant. Mirum nisi senes vicini convenerint de uno nido. PE. *Adibo Dorippam ejus uxorem.* LY. *Quid, adibis? Non eam conspicaris?* PE. *Conspicor equidem: auscultemus. Mussitat nescio quid secum irata.*

DORIPPA, SYRA, LYCISSA, PERISTRATA.

DO. SYRA non redit, quam accersitum patrem jamdiu est quod miseram: [gida.

Tarda nimium aut lapis obriguit, aut angue demorsa cessavit tur-

SY. Nulla sum: adest hera, me quærit. DO. domi manere nequeo:

Bellulam istanc pellicem mei non patiuntur oculi: exclusissem foras,

At me meus continuit Eutychus: sed omnino quod fert non creduam. 5

LY. Audin', hera? PE. audio: sine pergat. LY. sino. DO. amici inquit senis [filio.

Gratia huc ad nos venisse: habet venalem, amanti dum detrahat

Hæc quidem aut viri aut gnati fallacia: dissident sententiæ.

Sequestro vir ait datam: eandem vero venalem dicit filius.

SY. Ibo de improviso obviam, ne cessasse intelligat. DO. istæc filio 10

Non credam, qui obsequitur patri: huic vero ut mero cuculo,

DO. *Syra non revertitur, quam miseram jampridem ad vocandum patrem: aut in lapidem versa est pigra* illa, *aut inflata morsu serpentis hæsit.* SY. *Perii: adest domina, me quærit.* DO. *Non possum consistere in ædibus: mei oculi non possunt ferre hanc meretricem tam venustam. Ejecissem domo, sed meus Eutychus prohibuit. Verum nullomodo credo quod dicit.* LY. *Audisne, hera?* PE. *Audio: patere ut prosequatur.* LY. *Patior.* DO. *Dicit* eam *huc venisse apud nos amici senis gratia; proponit venalem, ut subducat filio, qui eam deperit. Hæc est versutia aut mariti, aut filii. Sententiæ non conveniunt. Maritus dicit* eam *sibi datam esse sequestro. Filius ait eandem venalem.* SY. *Pergam obviam ei incogitanti, ne animadvertat me hæsisse alicubi.* DO. *Non fidem habebo filio hac in re,* utpote *qui obtemperat genitori: præpositum est enim in gratiam hujus ut meri cu-*

NOTÆ.

11 *Cuculo*] Cuculus, vernacule *coucou*, non semel in Plauto accipitur pro adultero; utpote qui insidiatur alieno cubili, quemadmodum cuculus ova ponit in alieno nido, currucæ videlicet, quam vernacule appellamus

Id certum est mentiri ampliter: equidem coco creduam.
Eccam Syram: ut currit venefica! Syra! Sy. quis me vocat?
Do. Malum quod Di tibi danunt. Sy. hera, si sapis, hoc potius
Tuæ pellici, et marito dato. Do. istuc dictum tibi non amplius irascor. 15
Sed ubi pater? quid cessat? an hominem podagra impedit?
Sy. Nec podagricus nec articularius est, quem rus ducunt pedes.
Do. Non domi? Sy. non. Do. ubi? Sy. ruri esse autumant;
Atque numquid redeat incertum hodie: cum villico rationis satis.
Do. Omnia mihi hodie eveniunt præter sententiam: non vivam vesperi, 20
Nisi illanc a me scelestam abigam: eo domum. Ly. hera abit.
Pe. Hem, abit? compella. Ly. Dorippa, Dorippa. Do. quid molestiæ [lens,
Hoc est? quis me revocat? Pe. non sum molesta: sed benevo-
Et amica te compellat tua Peristrata: mane quæso.
Do. Hem Peristrata, te pol non noram: mala bilis cruciat 25
Me atque exagitat. Pe. istuc volo; quæso, ne neges:
Te audivi modo: dic mihi, quæ te nunc habet solicitudo?
Do. Peristrata, sic Di tibi unicum gnatum sospitent, da mihi benignius operam,

culi mentiri largiter: equidem fidem adhibebo coquo. Ecce Syra. Quantum accederat venefica! Syra! Sy. *Quis me appellat?* Do. *Malum quod Dii tibi accederent.* Sy. *Hera, si sapis, hoc impertire potius meretrici et viro.* Do. *Propter istam orationem non irascor amplius tibi. Sed ubi est pater? Quare moratur? An podagra eum tenet?* Sy. *Neque podagra, neque articulari laborat ille, quem sui pedes ferunt rus.* Do. *Non est domi?* Sy. *Non.* Do. *Ubi?* Sy. *Dicunt esse rure: et minime constat utrum revertatur hodie: satis est rationum* examinandarum *cum villico.* Do. *Universa mihi accidunt præter voluntatem. Non vitam protraham ad vesperum, nisi ejiciam a meis ædibus illam nefariam: contendo in ædes.* Ly. *Hera proficiscitur.* Pe. *Hem, proficiscitur? Alloquere.* Ly. *Dorippa, Dorippa.* Do. *Quis est adeo molestus? Quis me revocat?* Pe. *Non sum molesta: sed Peristrata amica tua et benevola te cupit: mane quæso.* Do. *Hem Peristrata, per Pollucem minime te noram: mala bilis me discruciat ac præcipitem agit.* Pe. *Istud a te peto; ne recuses, obsecro; te audivi mox: dic mihi, quæ solicitudo te angit?* Do. *Peristrata, Dii præstent incolumem tuum filium unicum: commoda*

NOTÆ

fauvette. Nos in Gallia notamus eum hoc nomine cujus est uxor adultera; quod evenisse crediderim, quia quemadmodum cucula, si ita loqui fas est, seu cuculi fœmina in alieno nido, sic adultera uxor in alieno lecto cubat.

15 *Tuæ pellici*] Pellex dicitur uxoris, non mariti, quia locum occupat uxoris. Cicero 'filiæ pellicem,' 'matris pellicem,' dicit.

17 *Articularius*] Sic dictus, quia morbo laborat, qui vel per omnes artus vagetur, vel quia in articulis sentiatur artuum.

Nulla dari mihi poterit melius: par est ætas: una crevimus,
Pares ætate habemus viros: nulli colloquor lubentius. 30
Solicitor merito quidem, quid tibi animi esse nunc possiet,
Si amicam hac ætate ante oculos tuus adduxerit Demipho? [coci
Pe. Adduxit? Do. factum. Pe. domi est? Do. domi: immo
Conducti: parabatur convivium, ni meus disturbasset adventus omnia.
Senem miserum Venus et Cupido alieno satis vexant tempore. 35
Pe. Sed ista levia sunt, Dorippa: utinam non ego essem miserior!
Do. Levia? Pe. levia quidem. Do. quæ pejora tibi tuus faceret?
Pe. Immo pejoribus pejora. Do. quæ istæc sunt? quæso loquere:
Ut tu mihi, ego tibi, quæ facto opus sunt demus consilium.
Vetus id dictum est, Feliciter is sapit, qui periculo alieno sapit. 40
Pe. Unicus mihi, Dorippa, est gnatus: scis? Do. scio. Pe. hunc pater
Olim a se extrusit Rhodum. Do. quare? Pe. quoniam amaret.
Do. Ob id ipsum? Pe. id quidem nunc quoque, quom ancillam domum
Adduxisset, hanc resciscens pater produxit, venalem præbuit.
Do. Atat novi: verum dixerat filius: ego mariti amicam putabam mei. 45
Quoi data est? Pe. seni quoidam in hac amico vicinia.
Credo hic alium, præter tuum, amicum habere neminem.
Do. Ea quidem est: quid filius? Pe. urbem hanc se deserturum autumat.
Do. In portu res est: quid si invenerit? Pe. mansurum credito.

mihi aurem benigne; nequit mihi præberi melius: æquales sumus; simul adolevimus; habemus maritos æqualis ætatis. Cum nulla confabulor lubentius. Jure sum solicita, quæ sit tua mens nunc, si tuus vir Demipho adduxerit amicam ante oculos, hac ætate? Pe. *Adduxitne* Lysimachus? Do. *Actum est.* Pe. *Estne in ædibus?* Do. *Domi: immo coci sunt conducti: instruebantur epulæ, nisi meo adventu evertissem universa. Venus et Cupido exagitant senem infelicem satis intempestive.* Pe. *Sed illa sunt minimi facienda, Dorippa. Utinam non essem infelicior!* Do. *Minimi facienda?* Pe. *Minimi quidem facienda.* Do. *Quid potest tuus moliri in te pejus?* Pe. *Immo* sunt *atrociora atrocioribus.* Do. *Quæ sunt ista? obsecro, dic, ut videamus quid agendum sit, tu mecum, ego tecum. Hoc est antiquum adagium, Ille recte sapit, qui sapit alieno periculo.* Pe. *Habeo filium unicum, Dorippa: tenes?* Do. *Teneo.* Pe. *Pater ejus olim ablegavit Rhodum.* Do. *Cur?* Pe. *Quia amabat.* Do. *Ob id ipsum?* Pe. Facit *idem nunc etiam; cum adduxisset domum ancillam, pater* id *sciens, eam produxit et proposuit venalem.* Do. *Atat intelligo: natus* meus *verum dixerat: ego arbitrabar esse amicam mei viri. Cui tradita est?* Pe. *Cuidam seni amico ex vicinis. Puto eum nullum habere amicum alium, quam tuum* virum. Do. *Ea sane est. Quid natus?* Pe. *Dicit se abiturum ab hac urbe.* Do. *Res est in tuto.*

Do. Præter spem salvæ sumus, ne dubita: apud me ea est. 50
Pe. Apud te? ea erat opinor, de qua loqui te audivi modo.
Do. Ea. Pe. o factum bene: merito te amo, restituisti filium.
Fac videam. Do. eamus intro. Pe. eamus. Lycissa ades,
Acanthioni hæc nuntia: ego ad Dorippam huc devortam.

Quid si repererit? Pe. *Crede eum esse mansurum.* Do. *Sumus salvæ præter expectationem; ne dubita: est ea apud me.* Pe. *Apud te? Ea est, arbitror, de qua audivi te mox verba facere?* Do. *Ea.* Pe. *O factum bene! Merito te amo, reddidisti filium. Da, ut conspiciam.* Do. *Ingrediamur.* Pe. *Ingrediamur. Adesdum Lycissa, hæc renuntia Acanthioni: ego me confero huc ad Dorippam.*

NOTÆ

49 *In portu res est*] Id est, in tuto: allegoria a nautica; navis enim in portu tuta, aut nusquam.

52 *Factum bene*] Non uno in loco vox illa ab ipso Plauto usurpatur, a judiciis translata.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

SYRA.

Ecastor lege dura vivunt mulieres,
Multoque iniquiore miseræ, quam viri.
Nam si vir scortum duxit clam uxorem suam,
Id si rescivit uxor, impune est viro.
Uxor viro si clam domo egressa est foras, 5
Viro fit causa, exigitur matrimonio.
Utinam lex esset eadem, quæ uxori est, viro!
Nam uxor contenta est, quæ bona est, uno viro:

Sy. *Profecto uxores vitam agunt sub dura lege, et longe duriore quam mariti; nam si maritus amavit meretricem inscia sua conjuge, si conjux rem detegit, maritus fert id impune. Si mulier effert pedem ex ædibus foras, inscio conjuge, maritus habet causam, cur expellat uxorem e conjugio. Utinam eadem lex esset posita marito! Nam mulier, quæ est bona, est contenta uno marito; cur maritus*

2 B. 1. *iniquiores miseræ.*—5 *Uxor viro* desunt in eodem codice.—6 *Uxor viro fit causa* B. 1.—7 Verba, *viro! Nam uxor contenta est, quæ bona est,* desunt

NOTÆ

4 *Impune est viro*] Cato apud A. Gellium: 'In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine judicio impune necares; illa te, si adulterares, digito non auderet contingere, neque jus est.'

6 *Exigitur matrimonio*] *Exigitur* repudio consecratum. Cicero: 'Mimam suas res sibi habere jussit, ex duodecim tabulis causam addidit, exegit.'

8 *Uxor contenta est, quæ bona est,*

Qui minus vir una uxore contentus siet?
Ecastor, faxim, si itidem plectantur viri, 10
Si quis clam uxorem duxerit scortum suam,
Ut illæ exiguntur, quæ in se culpam commerent;
Plures viri sint vidui, quam nunc mulieres.

non erit contentus una conjuge? Si qui inscia sua uxore amaverunt meretricem, ea pœna afficiantur, qua illæ afficiuntur quæ in se culpam admiserunt, plures viri sint vidui, quam mulieres.

in C.—12 *Ut illa* C. et C. 2. *quæ insculpam convenirent* C.—13 B. 1. *sunt vidui.*

NOTÆ

uno viro] Horatius: 'Dos est magna, parentum Virtus, et metuens alterius viri Certo fœdere castitas.'

13 *Viri vidui*] De viris dicitur, nondum mortuis uxoribus, sed repudio sejunctis: 'viduus' enim nihil aliud significat quam 'divisus,' 'separatus;' unde in mensis partibus 'idus' dicuntur, quod 'iduent,' id est, dividant mensem.

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

CHARINUS.

Limen superum inferumque, salve, simul autem vale.
Hunc hodie postremum extollo mea domo patria pedem.
Usus, fructus, victus, cultus jam mihi harunc ædium
Interemtu'st, interfectu'st: alienatu'st, occidi!
Di penates meum parentum, familiæ Lar pater, 5

Ch. *Salve limen superum et inferum, et una vale. Effero hodie postremo hunc pedem e meis ædibus paternis. Usus, fructus, victus, cultus harum ædium mihi est ademtus, sublatus est, translatus est; perii. Dii penates meorum parentum,* et

1 C. *superam.*—2 B. 1. *me a domo.*—3 B. 1. *harum.*—5 Parei 3. *familiæque.*

NOTÆ

1 *Limen superum inferumque, salve*] Romani nonnihil religionis in liminibus et postibus esse arbitrabantur, utpote Laribus consecratis: itaque in exilium abituri, aut voluntarium, aut coactum, limina osculabantur postesque, precabanturque, ea manu tenentes: erat et Deus Limentinus a limine.

Vobis mando, meum parentum rem bene ut tutemini.
Ego mihi alios Deos penates persequar, alium Larem,
Aliam urbem, aliam civitatem: ab Atticis abhorreo:
Nam ubi mores deteriores increbescunt indies,
Ubi, qui amici, qui infideles sint, nequeas pernoscere, 10
Ubique id eripiatur, animo tuo quod placeat maxume;
Ibi quidem si regnum detur, non est cupita civitas.

tu *Lar, pater familiæ; vobis commendo ut custodiatis bene fortunas meorum parentum. Ego quæram alios Deos penates, alium Larem, aliam urbem, aliam civitatem: detestor Atticos. Nam si datur imperium ibi, ubi instituta vitæ evadunt iniquiora in dies* singulos, *ubi nequeas decernere qui sunt amici fideles, qui infideles, et ubi adimatur id quod oblectet maxime tuam mentem; jus civitatis non est magnopere optabile.*

—9 B. 1. *increbrescunt.*—10 *Ubique amici* C. et C. 2. *sient* B. 1. et Pll.—11 *Ubi quid* B. 1. C. 2. *Ubiqui deripitur* Pll.—12 C. *cupida civitas.*

NOTÆ

12 *Non est cupita* [*cupida*] *civitas*] Id est, civitas non est magnopere expetenda. *Cupida*, passive.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

EUTYCHUS, CHARINUS.

EU. DIVUM atque hominum quæ spectatrix atque hera eadem es hominibus,
Spem speratam quoniam obtulisti hanc mihi, grates ago.
Ecquis nam Deus est, qui mea nunc lætus lætitia fuat?
Domi erat quod quæritabam: ibi sex sodales reperi,
Vitam, Amicitiam, Civitatem, Lætitiam, Ludum, Jocum. 5

EU. *Ago gratias, o tu quæ es speculatrix dominaque Deorum atque hominum, quia mihi ostendisti id quod sperabam. Quis Deus tanto gaudio fruitur, quanto ego? Id quod investigabam erat domi, ubi inveni sex socios, Vitam, Amicitiam,*

1 C. et C. 2. *que speratrix.*—2 Pll. *quam obtulisti.*—3 C. et B. 1. *fiat;* C. 2. *fiet.*—4 Parei 3. *quod foris*, contra codd. Mox, *ibi* deest in C. C. 2.

NOTÆ

1 *Spectatrix atque hera*] Sic vocabatur Fortuna, III. 4. 12.

4 *Domi erat quod quæritabam*] Id est, Pasicompsa.

Eorum inventu res decem simitu pessimas pessundedi;
Iram, Inimicitiam, Stultitiam, Exitium, Pertinaciam,
Mœrorem, Lacrymas, Exilium, Inopiam, Solitudinem.
Date Di, quæso, conveniendi mihi ejus celerem copiam.
CH. Apparatus sum, ut videtis: abjicio superbiam. 10
Egomet mihi comes, calator, equus, agaso, armiger:
Egomet sum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
Egomet mihi fero, quod usu'st. O Cupido, quantus es!
Nam tu quemvis confidentem facile tuis factis facis,
Eundem ex confidente actutum diffidentem denuo. 15
EU. Cogito, quonam ego illum curram quæritatum. CH. certa re'st
Me usque quærere illam, quoquo hinc abducta est gentium.
Neque mihi ulla obsistet amnis, neque mons, neque adeo mare; [dinem.
Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque gran-
Imbrem perpetiar, laborem sufferam, solem, sitim: 20
Non concedam, neque quiescam usquam noctu, neque interdius,

Civitatem, Lætitiam, Ludum, Jocum: contrivi eorum inventione decem res pestiferas, Iram, Inimicitiam, Amentiam, Exitium, Contumaciam, Tristitiam, Fletus, Exilium, Egestatem, Solitudinem. Date mihi obsecro, o Dii, facultatem celerem ejus adeundi. CH. *Meus apparatus est, ut cernitis: depono superbiam; ego mihi sum comes, servus, equus, agaso, armiger; ego mihi sum dux; ego ipse mihi obtempero; ego ipse mihi comparo quod est opus. O Cupido, quantus es! Nam tametsi tu reddis tua ope audacem, reddis rursus eundem statim timidum ex audaci.* EU. *Meditor, quo ego vadam illum quæsitum.* CH. *Ego constitui illam investigare, quo quo terrarum est abducta hinc, neque ullus fluvius mihi obsistet, neque mons, neque mare; nec æstus, nec frigus timeo, nec ventum, nec grandinem. Tolerabo pluviam: subibo laborem, solem, sitim. Non concedam in ullum locum, neque conqui-*

B. 1. et Ven. 1.—6 *Forum inventurus sum ita, &c.* B. 1. *inventurust decem* C. *inventurus decem* C. 2.—7. 8 *Iram, Inimicitiam, Mœrorem, Lacrumas, Exilium, Inopiam, Solitudinem, Stultitiam, Exitium, Pertinaciam* B. 1.—9 B. a m. pr. *celebrem.*—10 Pll. *abicio.*—11 C. *caltor.*—16 B. 1. *certa res est.*—18 Edd. quædam vett. *Neque mihi ullus.* B. 1. *nec mons.* Mox, *neque adeo mare, Neque calor, nec frigus* Scal.—19 *Nec calorem* B. 1. *Neque frigus, neque calor metuo* Philargyr. ad Virgil. Georg. II. 349.—21 Al. ap. Pareum, *Non considam.*

NOTÆ

10 *Abjicio superbiam*] Omitto commeatum meæ conditioni convenientem, incomitatus eo.

18 *Ulla amnis*] Veteres genus utrumquo promiscue tribuebant.

19 *Nec calor*] *Calor* hic in neutro genere. Ut 'ador' et 'adus;' 'decor' et 'decus;' sic 'calor' et 'calus.'

21 *Non concedam*] In nullum locum

Prius profecto quam aut amicam aut mortem investigavero. [invoco
EU. Nescio, quoja vox ad aurem mihi advolavit. CH. Vos, Lares viales, ut me bene juvetis. EU. Juppiter! Estne illic Charinus? CH. cives, bene valete. EU. illico 25
Sta, Charine. CH. qui me revocat? EU. Spes, Salus, Victoria. [tem quærite:
CH. Quid me voltis? EU. ire tecum. CH. alium comi-
Non amittunt hi me comites, qui tenent. EU. qui sunt ei?
CH. Cura, Miseria, Ægritudo, Lacrymæ, Lamentatio.
EU. Repudia istos comites, atque hoc respice, et revortere. 30
CH. Si quidem mecum fabulari vis, subsequere. EU. sta illico.
CH. Male facis, properantem qui me commorare: sol abit.
EU. Si huc item properes, ut istuc properas, facias rectius. Huc secundus ventus nunc est; cape modo vorsoriam:

escam, neque diu, neque noctu, antequam invenero vel amicam, vel letum. EU. *Nescio quæ vox pervenit ad meas aures.* CH. *Oro vos, o Lares viarum* præsides, *ut me adjuvetis bene.* EU. *O Jupiter! Estne hic Charinus?* CH. *Cives, bene valete.* EU. *Charine, sta illic.* CH. *Quis me retrahit?* EU. *Spes, Salus, Victoria.* CH. *Quid me vultis?* EU. *Ire tecum.* CH. *Quærite alium sodalem: si sodales, qui me constringunt, non dimittunt.* EU. *Qui sunt hi?* CH. *Solicitudo, Calamitas, Molestia, Fletus, Gemitus.* EU. *Segrega illos sodales, atque converte te huc et revertere.* CH. *Si vis verba facere mecum, subsequere.* EU. *Sta illic.* CH. *Agis improbe qui me retines accelerantem: sol occidit.* EU. *Si acceleres huc, sicut acceleras illuc, agas melius. Ventus secundus flat nunc huc, accipe modo ver-*

Mox, B. 1. *neque diu;* C. *neque vis;* C. 2. *neque dnis.*—23 B. 1. et C. *ad aures;* C. 2. *ad auris.*—24 B. 1. C. 2. *ut bene tutetis;* C. *ut bene vivetis.*—28 B. 1. *qui sunt ii.*—30 Edd. quædam vett. *atque huc,* contra codd. *ac revortere* al. ap.

NOTÆ

secedam ad captandam quietem.

23 *Invoco Vos, Lares viales*] *Lares viales* Dii sunt qui viæ præsunt: ex iis erat Mercurius: erant et 'Semitales.' Erat 'Dea Bivia,' Dea compitorum; 'Dii vii,' id est, Dii viarum.

24 *Bene juvetis*] Bene tutemini.

34 *Cape modo vorsoriam*] Vorsoria est funis, quo vertitur velum secundum auram. Itaque metaphora ducta a re nautica. Revocat a voluntario exilio et fuga Carinum: *cape vorsoriam;* id est, sententiam muta, revortere.

Hic Favonius serenu'st, istic Auster imbricus: 35
Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.
Recipe te ad terram, Charine, huc: non ex advorso vides?
Nubis ater imberque instat: aspice nunc ad sinistram,*
* Cœlum ut est splendore plenum ex advorso vides.
CH. Religionem illic objecit: recipiam me illuc. EU. sapis, 40
O Charine: contra pariter fer gradum, et confer pedem.
Porrige brachium, prehende: jam tenes? CH. teneo. EU. tene. [CH. quod miser.
Quo nunc ibas? CH. exulatum. EU. quid ibi facere vis?
EU. Ne pave, restituam jam ego te in gaudia, antequam is. CH. eo.
EU. Maxume quod vis audire, id audies quod gaudeas. 45
Sta illico: amicus advenio multum benevolens. CH. quid est? [CH. tun' obsecro?
EU. Tuam amicam. CH. quid eam? EU. ubi sit, ego scio.

seriam: Favonius est hic serenus, hic Auster imbrifer: hic afferi serenitatem; ille concitat cunctas undas: repete terram, Charine, huc. Nonne vides ex adverso? nubes atra et pluvia impendet: contemplare jam ad lævam, vides ex adverso ut cœlum est perfusum claritate. CH. *Ille objecit religionem; me conferam illuc.* EU. *Sapis, o Charine! confer gradum contra, confer pedem, extende brachium, occupa; jam tenes?* CH. *Teneo.* EU. *Tene. Quo ibas nunc?* CH. *In exilium.* EU. *Quid ibas actum illuc?* CH. *Quod calamitosus.* EU. *Ne time, ego te reducam modo in lætitiam, priusquam proficisceris.* CH. *Pergo exulatum.* EU. *Accipe, si vis, id quod exoptas maxime accipere, et quod exoptes: sta illico. Advenio amicus valde benevolus.* CH. *Quid est?* EU. *Tuam amicam.* CH. *Quid eam?* EU. *Ego scio,*

Pareum.—35 *Hic serenus favonius est* B. 1. *imbrius* C. 2. a m. pr.—37 *Recipite ad terram* Pll. *Respice ad dextram* Meurs. *Respice huc ad terram* al. ap. Pareum.—38 *Nubis atra* Parei 3. *inverque* C. *aspice non at sinistra atque ut detis* C. 2. *aspiciæ non ad sinistram atque detis* C. *ad sinistram atque vides* B. 1. Alii hos vss. sic concinnarunt, *Recipe te retro, Charine, hac: non ex adverso vides? Nubis atra, imberque instat. Cœlum hic plenum splendoris est Religionem, &c.*—39 B. 1. et Pll. *splendore est.*—40 B. 1. *illi objecit.*—42 Pll. *prende.*—43 B. 1. *quid tibi facere.* Pro *vis*, al. *his*; unde Grut. *is.* Mox, C. *quot miser*; C. 2. *quod miser st*; B. 1. *quod miser est.*—44. 45 B. 1. *in gaudium utique ut sis maxime quod vis .... id audis*; τὸ *id* deest in C. *it audis* C. 2. *audis* etiam C. *audi sis quo* Grut.—46 C. 2. *Studio amicus at venio*; al. ap. Pareum, *nuntius advenio.* Mox, Pll. *benevoles.* Verba *quid est* desunt in B. 1.—47 C. 2. et

NOTÆ

35 *Hic Favonius serenu'st*] Allegoria perpetua et elegans.

40 *Religionem illic objecit*] Incussit scrupulum, ut nunc loquimur.

Eu. Sanam et salvam. Ch. ubi eam salvam? Eu. quo
ego scio. Ch. ego me mavelim. [fluctuat?
Eu. Potin' ut animo sis tranquillo? Ch. quid si animus
Eu. Ego istum in tranquillo et tuto sistam: ne time. 50
Ch. Obsecro te, loquere, ubi sit, ubi eam videris.
Quid taces? dic: enicas me miserum tua reticentia.
Eu. Non longe hinc abest a nobis. Ch. quin ergo commonstras, si tu vides? [videam facis?
Eu. Non video hercle nunc, sed vidi modo. Ch. quin ego
Eu. Faciam. Ch. longinquom istuc amanti est. Eu. etiam metuis? omnia 55
Commonstrabo: amicior mihi nullus vivit, atque is est,
Qui illam habet: neque est, quoi magis me velle melius æquom siet. [dico tibi.
Ch. Non curo istuc, illam quæro. Eu. de illa ergo ego
Sane hoc non in mentem venit dudum, uti tibi.
Ch. Dic igitur, ubi illa est? Eu. in nostris ædibus. Ch. ædis probas, 60
Si tu vera dicis, pulchre ædificatas arbitror.

ubi est. Ch. *Tune obsecro?* Eu. *Sana et salva.* Ch. *Ubi ea salva?* Eu. *Ubi ego scio.* Ch. *Ego malim scire, quam te.* Eu. *Potesne esse animo quieto?* Ch. *Quid si animus æstuat?* Eu. *Ego illam sistam in quieto et tuto; noli pertimescere.* Ch. *Oro te, dic ubi sit, ubi eam conspicatus sis: quid siles? Loquere, me enecas infelicem tuo silentio.* Eu. *Non abest longe a nobis.* Ch. *Quare igitur non indicas, si tu cernis?* Eu. *Per Herculem non conspicor nunc, sed conspicatus sum modo.* Ch. *Quare non efficis, ut ego cernam?* Eu. *Efficiam.* Ch. *Illud* efficiam *est diuturnum amanti.* Eu. *Metuis adhuc? Commonstrabo cuncta: nullus est magis amicus mihi, atque est ille qui illam servat; neque est, cui sit æquius me optime velle.* Ch. *Non curo id; quæro illam.* Eu. *Ergo tibi nuntio de illa. Profecto id non venit in animum, sicut tibi.* Ch. *Loquere ergo, ubi est illa?* Eu. *In nostris ædibus.* Ch. *Arbitror esse laudatam domum, egregieque exstructam, si tu dicis*

Parei 3. *tun' autem obsecro.*—48 Particula *quo* deest in B. 1. *malim* C.—49 C. et C. 2. *antimus fluctuant.*—50 C. *in tranquietuo;* C. 2. et B. 1. *in tranquieto tuto.*—51 Parei 3. *loquere nunc.*—52 Pll. *tua recentia.*—53 Verba *a nobis,* quæ servant codd. C. C. 2. et B. 1. desunt in edd. quibusdam vett. *cum ergo commonstrasset, ut vides* C. *quin ergo commostras* C. 2.—54 C. *si vidit modo;* C. 2. *sit vidim modo.* Mox, *quem ego video* C. *videa* C. 2.—55 C. et C. 2. *longnicum.* B. 1. *amantist.*—56 *Commonstrabor* C. 2. *Cum monstrabor* C.—57 C. *cum magis me velle me melius a sient;* C. 2. *qui magis;* al. ap. Parenm, *neque quin magis me, &c.*—58 *Non curam de istuc* B. 1. C. 2. *Nunc curam de istu ulla* C.—59 B. 1.

NOTÆ

56 *Vivit*] Id est, 'est.'

61 *Pulchre ædificatas*] In venditionis formulis semper adhibebant hæc verba, 'ædes bonas, beneque ædifi-

Sed quid ego istuc credam? vidistin'? an de audito nuntias?
EU. Egomet vidi. CH. quis eam adduxit ad vos? EU. inique rogas. [pudet.
CH. Vera dicis. EU. nihil, Charine, te quidem quicquam
Quid tua refert, qui cum istac venerit? CH. dum istuc siet. 65
EU. Est profecto. CH. opta ergo ob istunc nuntium, quid vis tibi. [copiam.
EU. Quid, si optabo? CH. Deos orato, ut ejus faciant
EU. Derides. CH. servata res est demum, si illam videro.
Sed quin ornatum hunc rejicio: heus aliquis, heus actutum huc foras
Exite, illinc pallium mihi huc ferte. EU. hem, nunc tu mihi ut places! 70
CH. Optume adveniens, puere, cape chlamydem atque hæc: istinc sta illico, [exequar.
Ut, si hæc non sint vera, inceptum hoc itiner perficere
EU. Non mihi credis? CH. omnia equidem credo, quæ dicis mihi.

vera. Sed, tibine fidem habeam? vidistine ipse, *an narras de audito?* EU. *Conspicatus sum ipse.* CH. *Quis eam adduxit ad vos?* EU. *Maligne interrogas.* CH. *Dicis vere.* EU. *Nonne te pudet, Charine? Quid tua refert, qui venerit cum ista?* CH. *Dummodo istud sit* verum. EU. *Est sine dubio.* CH. *Igitur pete a me quicquid volueris* in præmium *hujus nuntii.* EU. *Quid, si petam?* CH. *Precare Deos ut dent ejus* videndæ *facultatem.* EU. *Irrides.* CH. *Denique omnia sunt salva, si illam videro; sed cur non depono hunc ornatum? Heus aliquis, heus prodite e vestigio huc foras; afferte mihi illinc pallium.* EU. *Hem, ut tu mihi places nunc!* CH. *Puer optime, quoniam advenisti, accipe chlamydem et hæc; consiste istinc, ut si hæc non sint vera, prosequar hoc iter inceptum.* EU. *Non mihi fidem habes?* CH. *Equidem fidem habeo iis omnibus, quæ mihi nuntias. Sed*

dudum, ut ob.—61 Parei 2. Delph. Bipont. *pulchreque.* Pll. *arbitro.*—62 C. et C. 2. *vidistis ante audito in ocias.*—63 Interrogativum *quis* deest in Pll. *ad* deest in B. 1.—65 *Quid amare fert* C. *Quid ima refert* C. 2. *istuc sit* C. C. 2. et B. 1.—66 Pll. *ob istuc.*—67 Al. ap. Pareum, *orabo.*—69 Pll. *reicio.* B. 1. *heus aliquo est huc actutum Exite, &c.*—70 Pll. *hec ferte;* unde Pareus *ecferte.*—71 B. 1. *istic sine illico.*—72 C. *hoc itinere;* C. 2. *hoc itime re.*—73 C. *quia*

NOTÆ

catas.' Cicero: 'Quod si qui proscribunt villam bonam beneque ædificatam; non existimantur fefellisse, etiamsi illa nec bona est, nec ædificata ratione.'

66 *Opta ergo*] Præmium olim dabatur iis qui jucundum aliquem nuntium attulissent.

69 *Sed quin ornatum hunc rejicio*] Charinus, accepto de Pasicompsa a-

Sed quin introducis me ad eam, ut videam? EU. paulisper mane.
CH. Quid manebo? EU. tempus non est intro eundi.
CH. enicas. 75
EU. Non opus est, inquam, nunc intro te ire. CH. responde mihi,
Qua causa? EU. operæ non est. CH. cur? EU. quia non est illi commodum.
CH. Itane commodum illi non est, quæ me amat, quam ego contra amo?
Omnibus hic ludificatur me modis: ego stultior, 79
Qui isti credam: commoratur: chlamydem sumam denuo.
EU. Mane parumper, atque hoc audi. CH. cape sis, puer, hoc pallium.
EU. Mater irata est patri vehementer, quia scortum sibi
Ob oculos adduxerit in ædis, dum ruri ipsa abest:
Suspicatur illam amicam esse illi. CH. zonam sustuli.
EU. Eam rem nunc exquirit intus. CH. jam machæra est in manu. 85

cur me non inducis ad eam, ut videam? EU. *Mane tantisper.* CH. *Quid manebo?* EU. *Non est tempus ingrediendi.* CH. *Enecas.* EU. *Non est opus, inquam, te ingredi nunc.* CH. *Responde mihi, qua causa?* EU. *Non est opus.* CH. *Cur?* EU. *Quia illi non est opportunum.* CH. *Itane? illi non est opportunum, quæ me diligit, quam ego ex adverso amo? Hic me irridet omni ratione; ego stultus, qui confido isti. Remoratur: accipiam rursus chlamydem.* EU. *Mane tantisper, et hoc accipe.* CH. *Accipe, puer, si vis, hoc pallium.* EU. *Mater est irata patri magnopere, quia sibi adduxit meretricem ob oculos in ædes, dum ipsa abest ruri: suspicatur illam esse ejus amicam.* CH. *Da zonam.* EU. *Investigat nunc eam rem domi.*

edicis tibi; C. 2. *quia edicis mihi.*—74 *Sed cum introducis* C.—76 Pronomen *te* deest in C. extat tamen in C. 2. et B. 1.—77 Pll. *commodi.*—78 C. *quam ego contraiam;* C. 2. *quem ego contraham.*—79 C. *stultitior.*—80 *Qui istic* C. *Quid istic reddam* C. 2. *commorator* al. ap. Pareum; *com morat* al. ibid.—81 B. 1. *hæc audi.*—82 *Mane irata* C. *Mater* deest in C. 2.—83 *Ab oculis abduxerit* B. 1.

NOTÆ

mica nuntio, peregrinandi consilium, cum omni peregrinationis ornatu, deponit.

84 *Zonam sustuli*] Charinus ratus se delusum esse ab amico Eutycho in iis quæ nuntiata fuerant de amica Pasicompsa, deposita peregrinationis ornamenta resumit; incipit a zona, qua colligi defluentes vestes solebant, et in qua viaticum reponebatur.

EU. Nam si eo te introducam. CH. tollo ampullam, atque hinc eo. [potes.
EU. Mane, mane, Charine. CH. erras, me decipere haud
EU. Neque edepol volo. CH. quin tu ergo itiner exequi meum me sinis?
EU. Non sino. CH. ego me moror: tu puere, abi hinc intro ocyus.
Jam in currum escendi, jam lora in manus cepi meas. 90
EU. Sanus non es! CH. quin, pedes, vos in curriculum conjicitis
In Cyprum recta? quandoquidem pater mihi exilium parat.
EU. Stultus es: noli istuc quæso dicere. CH. certum exequi 'st,
Operam ut sumam ad pervestigandùm, ubi sit illæc. EU. quin domi est.
CH. Nam hic quod dixit, id mentitu'st. EU. vera dixi equidem tibi. 95
CH. Jam Cyprum veni. EU. quin sequere, ut illam videas quam expetis.
CH. Percontatus non inveni. EU. matris jam iram neglego.

CH. *Machæram jam teneo.* EU. *Nam si te inducam nunc ad eam.* CH. *Accipio ampullam, atque proficiscor.* EU. *Mane, mane, Charine.* CH. *Falleris: non potes me fallere.* EU. *Neque ego te volo fallere sane.* CH. *Quin ergo tu me pateris prosequi meum iter?* EU. *Non patiar.* CH. *Ego me retardo; tu, puer, ingredere potius. Jam ascendi in currum, jam cepi lora in meas manus.* EU. *Desipis!* CH. *Quare, pedes mei, non vos confertis in curriculum recta in Cyprum? quandoquidem pater mihi parat exilium.* EU. *Insanis; noli amabo id dicere.* CH. *Est certum exequi, ut incumbam pervestigando ubi illa sit.* EU. *Quin est domi.* CH. *Profecto hic mentitus est, quod dixit.* EU. *Equidem tibi dixi vere.* CH. *Veni jam Cyprum.* EU. *Quin sequere, ut videas illam quam deperis.* CH. *Eam quærendo non reperi.* EU. *Jam aspernor iram matris.* CH. *Eo longius quæsitum:*

—84 Pll. *sonam sustuli;* B. 1. *senam sustuli.*—86 *Nam scio te* C. *te nunc* Delph. Bipont.—87 *Heus, mane, mane* Parei 3. contra codd. *haud potest* C.—88 C. *iter.*—89 Pll. *puer.*—90 *Jam in cursum vescendi* C. *jam hora* Pll.—91 *Sanus ne es* edd. quædam vett. *conicitis* Pll.—92 Al. ap. Pareum, *exilium imperat.*—93 Parei 3. *exequi,* omisso *'st.*—94 C. *ad vestigandum.* Mox, B. 1. *ubi illæc sit.*—95 *Nam id* B. 1. *mentitumst* C. *vera dico* B. 1.—97 *Percontatus est* B. 1.

NOTÆ

86 *Tollo ampullam*] Viatores ampullam ferebant, in qua, aut oleum erat ad perungendos pedes; aut vinum, et tunc vocabatur 'œnophorum:' quoniam vero ampullæ illæ erant ventriosæ, Horatius inde metaphora ducta affectata verba appellat 'ampullas.'

CH. Porro proficiscor quæsitum: nunc perveni Chalcidem:
Video ibi hospitem Zacyntho: dico, quid eo advenerim:
Rogito quis eam vexerit, quis habeat, si ibi inaudiverit.
EU. Quin tu istas omittis nugas, ac mecum huc intro ambulas? 101
CH. Hospes respondit, Zacyntho ficos fieri non malas.
EU. Nihil mentitus est. CH. sed de amica sese inaudisse autumat,
Hic Athenis esse. EU. Chalcas iste quidem Zacynthiu'st.
CH. Navem conscendo, proficiscor, illico: jam sum domi. 105
Jam redii exilio: salve mi sodalis Eutyche:
Ut valuisti? quid, parentes mei valent? cœna dabitur.
Bene vocas, benigne dicis: cras apud te, nunc domi.
Sic decet; sic fieri oportet. EU. eho! quæ tu somnias!
Hic homo non sanus est. CH. medicari amicus quin properas? 110
EU. Sequere sis. CH. sequor. EU. clementer quæso, calces deteris.

perveni nunc Chalcidem; video ibi hospitem Zacynthium; eloquor cur eo accesserim; postulo si quis audiverit quis eam advexerit, quis habeat. EU. *Quare tu non prætermittis istas nugas, ac ingrederis huc mecum?* CH. *Hospes respondit haberi ficos non malas Zacynthi.* EU. *Non est mentitus.* CH. *Sed existimat sese audivisse de amica esse hic Athenis.* EU. *Hic profecto est alter Calchas Zacynthi.* CH. *Conscendo navim; jam jam discedo: nunc sum domi, nunc reversus sum ab exilio: salve, mi comes Eutyche! Quomodo valuisti? Quomodo mei parentes valent? Invitaborne epulo? Commode invitas; loqueris humaniter: cras apud te; hodie domi. Sic decet: oportet sic fieri.* EU. *Eho! quæ tu deliras? Hic homo est insanus.* CH. *Quare non festinas mederi, amice?* EU. *Sequere si vis.* CH. *Se-*

Percunctatus Pll.—98 Parei 3. *profleiscar.*—99 B. 1. *hiacyntho d. quid ibi, &c.*—100 *Cogito* C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *si ibi inde audiverit* B. 1. C. et C. 2. *inaudiverit* Grut.—101 *Cum tu* C. *naugas* C. 2.—102 B. 1. *hiacyntho.*—103 B. 1. *se audisse;* Pll. *se inaudisse.* Iidem codd. *autumant.*—104 B. 1. *hiacynthust;* C. *zacyntust.*—105 *Navim* edd. vett. *ea sum domi* Pll.—106 *Jam redi* B. 1. C. et C. 2. *me sodalis* B. 1.—107 Pll. *parentis.* B. 1. C. et C. 2. *metuat mater dati.* Mox, *cœna dabitur* desunt in Pll.—109 *Si decet* B. 1. *eloqueni somnias* C. et C. 2. *eloque insomnias* B. 1.—110 *Hic homo insanust* C. et Parei 3. *est* deest in B. 1. et C. 2. *amicis* B. 1.

NOTÆ

99 *Hospitem Zacyntho*] Id est, e Zacyntho. Uxor Lemno: anus Corintho: vinum Chio.

102 *Respondit Zacyntho ficos fieri*] Id est, petebam ab hospite, num audivisset de amica Pasicompsa. Ille respondet de aliis, quasi parum solicitus de iis de quibus interrogarem.

104 *Calchas*] Vates in obsidione Trojæ celebris.

Audin' tu? CH. jamdudum audivi. EU. pacem componi volo
Meo patri cum matre: nam nunc est irata. CH. i modo.
EU. Propter istanc. CH. i modo. EU. ergo cura. CH. quin tu ergo i modo.
Tam propitiam reddam, quam cum propitia est Juno Jovi. 115

quor. EU. *Amabo leniter, tales premis: audisne tu?* CH. *Jampridem audivi.* EU. *Volo iniri pacem a meo patre cum mea matre: nam est nunc irata.* CH. *I modo!* EU. *Propter Pasicompsam.* CH. *Perge modo.* EU. *Igitur da operam.* CH. *Quin, ergo tu i modo! Efficiam tam placatam, quam quando Juno est propitia Jovi.*

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO.

Huic Scenæ, 'Quasi tu nunquam quicquam,' &c. *præscripserant Vett. Edd. versus* 11. *sequentes:**

LY. Demipho, sapientum illud dictum te audisse reor sæpius,
Voluptas est malorum esca: quod ea non minus homines
Quam hamo capiantur pisces: hanc quando fugiant senes,
Tu tamen senectuti gratiam non habeas: quoniam hæc tibi
Non abstulit modo, sed in amorem conjecit fortius. 5
Quo te consiliumque tuum atque mentem perdit funditus,
Atque oculorum tibi præstringit aciem: me quoque
In magnum conjecisti malum: nec quid faciam scio. [tecum
DE. Lysimache, Deum hoc arbitrium est, non hominum: tute hoc
Si cogites, non æquom te facere arbitrabere, 10
Quom amico homini, tuique conscio, ita succenseas misere;

LY. *Demipho, arbitror audivisse frequenter hoc adagium sapientum, Voluptas est esca malorum: quia ea homines non minus capiuntur, quam pisces hamo: tametsi senes ab ea sint immunes, tamen non habes eam gratiam senectuti* tuæ: *nam illa non solum non ademit amorem, sed in eum temet impulit vehementius. Hoc te prorsus perimit consiliumque tuum, et tuum mentem, et obtundit aciem oculorum tuorum. Me etiam impulisti in magnum incommodum: neque video quid agam.* DE. *Lysimache, hoc pendet a Diis, non ab hominibus: si id apud te perpendas, animadvertes id non te facere merito, quando sic inveheris in hominem* tuum *amicum, non*

* Hi undecim versus desunt in B. 1. C. C. 2. et Ven. 1.

QUASI tu nunquam quicquam assimile hujus facti feceris.
LY. Edepol nunquam: cavi ne quid facerem: vix vivus sum miser!
Nam mea uxor propter illam tota in fermento jacet.
DE. At ego expurgationem habebo, ut ne succenseat. 15
LY. Sequere me: sed exeuntem filium video meum.

ignarum tuæ vitæ; quasi tu vitæ; quasi tu nunquam perpetraveris quicquam nunquam perpetraveris quicquam ejusmodi. LY. *Nunquam profecto; cavi ne agerem aliquid. Sum vix vivus infelix! etenim mea uxor tota est in fermento ejus causa.* DE. *Sed ego te excusabo, ut non irascatur.* LY. *Sequere me. At conspicio meum natum prodeuntem.*

12 B. 1. *quicquam ad simile.*—13. 14 Hi versus transpositi sunt in B. 1. C. et C. 2. al. *quid facere multum miser;* C. 2. *vix vivum.*—14 C. *prope illam;* C. 2. *propte ellā.*—15 *At ego eam* Parei 3. *At ergo* Pll. *succenseat* C. et C. 2.

NOTÆ

12 *Quasi tu*] Verba sunt Demiphonis increpationem Lysimachi amici utcumque a se deprecantis. Quasi dicat, Tu qui mihi meos amores exprobras, nonne amasti ipse?

14 *Uxor tota in fermento jacet*] Fermentum symbolum est et acerbitatis, et tumoris præ acerbitate; quasi dicat poëta, turget iracundia.

15 *Expurgationem habebo*] Te excusabo apud eam.

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

EUTYCHUS, LYSIMACHUS, DEMIPHO.

EU. AD patrem ibo, ut matris iram sibi esse sedatam sciat.
Jam redeo. LY. placet principium: quid agis? quid fit, Eutyche?

EU. *Proficiscar ad patrem, ut discat iracundiam matris sibi esse placatam: nunc revertor.* LY. *Initium juvat. Quid moliris? Quid cogitas, Eutyche?*

1. 2 Hi versus transpositi sunt in B. 1. C. et C. 2.—2 *Jam credo* edd. vett.

NOTÆ

2 *Placet principium*] Initium boni ominis est. Quia videlicet læto sese vultu et alacri offert Eutychus. Inde bene auguratur Lysimachus. Crediderim hoc loco ludere in nomen Eutychi Lysimachum; Græce enim Eutychus perinde sonat ac bona fortuna. *Placet initium,* id est, faustum fortunatumque est.

EU. Optuma opportunitate ambo advenistis. LY. quid rei est? [jam.
EU. Uxor tibi placida et placata 'st: certe dextras nunc
LY. Di me servant. EU. tibi amicam nullam esse nuntio. 5
DE. Di te perdant: quid negotii est nam quæso istuc? EU. eloquar. [ram damus.
Animum advortite igitur ambo. LY. quin tibi ambo ope-
EU. Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo,
Suapte culpa genere capiunt genus, ingenium improbant.
DE. Verum dicit hic. LY. tibi ergo dicit. EU. eo illud verum est magis. 10
Nam te istac ætate haud æquom fuerat filio tuo
Adolescenti amanti amicam emtam argento eripere suo.
DE. Quid tu ais? Charini amica 'st illa? EU. ut dissimulat malus!
DE. Ille quidem illam sese ancillam matri emisse dixerat.
EU. Propterea igitur tu mercatus, novos amator, vetus puer? 15

EU. *Venisti uterque admodum tempestive.* LY. *Quid est negotii?* EU. *Tua uxor est placata et mansuefacta: date manus nunc jam.* LY. *Dii me servant.* EU. *Renuntio tibi nullam esse amicam.* DE. *Dii te perdant: quidnam rei est, amabo?* EU. *Edicam itaque; audite uterque.* LY. *Ecce sumus attenti uterque.* EU. *Qui sunt procreati nobili sanguine, si sunt improbo animo, addunt labem suo generi, et inquinant ingenium.* DE. *Hic dicit verum.* LY. *Idcirco tibi dicit.* EU. *Id est hoc magis verum: nam non erat justum te ista ætate abducere a tuo filio, adolescente amanti, amicam emtam suo ære.* DE. *Quid dicis tu? illa est amica Charini?* EU. *Ut dissimulat nequam!* DE. *Ille profecto affirmarat sese illam emisse suæ matri.* EU. *Idcirco tu ergo emeras,*

—3 C. *ut venistis;* C. 2. *aut venistis;* B. 1. *autem venistis.*—4 Edd. quædam vett. *pacata.* Mox, *cette* Parei 3.—6 *Di me perdunt* Pll.—8 Verba *si sunt* non leguntur in B. 1. *si* deest in Pll.—9 'Al. *degener,* vel *de genere, capiunt genus;* al. *genere capiuntur;* al. *ex genere cadunt;* al. *degeneres abeunt;* al. *Suopte culpam genere capiunt genus;* al. *genere cadunt; genus ingenium ingenio improbant;* al. *Suapte culpa culpam generi addunt g. i. improbant;* al. *Sua a culpa genere castiunt ingenium ingenuum improbant.*' Pareus.—10 B. 1. *hic dicit* . . . .

NOTÆ

3 *Optuma opportunitate*] Inter numina sua numerabant veteres opportunitatem.

4 *Certe* [*cette*] *dextras*] Id est, date. Nonius: 'A cedo cette:' quasi per contractionem 'cedite.'

9 *Suapte culpa genere capiunt genus*] Alii, *ex genere,* quasi dicas 'degenere,' ab 'degeneris,' et hoc 'degenere.' Id est, qui sunt nati bono genere, si sunt ingenio malo, genere bono suo capiunt malum genus et ingenium depravant. Id est, abutuntur dotibus a natura concessis, ut deteriores siant.

LY. Optume hercle; perge! ego assistam hinc altrinsecus.
Quibus est dictis dignus, usque oneremus ambo. DE. nullus sum.
LY. Filio suo qui innocenti fecit tantam injuriam.
EU. Quem quidem hercle ego, in exilium cum iret, reduxi domum:
Nam ibat exulatum. DE. an abiit? LY. etiam loquere, larva? 20
Temperare istac ætate istis decebat artibus.
DE. Fateor: deliqui profecto. EU. etiam loquere, larva?
Vacuom esse istac ted ætate iis decebat noxiis:
Itidem, ut tempus anni, ætatem aliam aliud factum convenit:
Nam si istuc jus est, senecta ætate scortari senes, 25
Ubi loci res summa nostra est publica? DE. hei, perii miser! [dare.
EU. Adolescentes rei agendæ isti magis solent operam
DE. Jam obsecro, vobis hercle habete cum porcis, cum fiscina.

novus amator, senex juvenis. LY. *Optime per Herculem: prosequere: ego stabo hinc ex altera parte; oneremus usque ambo hominem conviciis quæ commeretur.* DE. *Perii.* LY. *Qui affecit tanta injuria suum filium immeritum.* EU. *Hunc profecto revocavi domum proficiscentem in exilium; nam ibat exulatum.* DE. *An profectus est?* LY. *Adhuc loqueris, larva? Oportebat abstinere in ista ætate, ab istis artibus amatoriis.* DE. *Fateor, peccavi profecto.* EU. *Adhuc loqueris, larva? Oportebat te carere hac ætate ista culpa: aliæ actiones decent aliam ætatem, perinde atque in tempestatibus anni. Nam si illud est jus, senes scortari illa ætate, quo devenit summa nostræ reipublicæ?* DE. *Heu, perii infelix!* * * * *Per Herculem obsecro vos, habete hanc cum porcis, ac fiscina.* EU. *Restitue tuo*

illud est verum.—12 B. 1. *redimere suo.*—16 C. et C. 2. *alterinsecus.*—20 *Nam ibit* C. 2. *Nam exibat exilium* C. *larva tu* Parei 3. contra codd.—21 B. 1. *decet te artibus.*—23 B. 1. *istac te ætate his decet noxiis;* C. *istac ætate diis,* omisso *téd;* C. 2. *ætate his.* Pro *Vacuom,* al. ap. Pareum habent *Vacivum.*—25 B. 1. *istuc juvisset.*—26 *Ubi locist r. s. nostra* Pll. *est* deest in B. 1. Ven. 1.

NOTÆ

15 *Vetus puer*] Id est, delirus senex. Isaias Propheta, 'Puer centum annorum.' Philostratus, Ἐν παισὶ μὲν γέρων, ἐν δὲ γέρουσι παῖς· *Puer inter senes, senex inter pueros.*

20 *Etiam loquere, larva*] Non homo, sed larva hominis.

26 *Vobis habete cum porcis, cum fiscina*] Hoc significat Demipho Pasicompsam filio dimittere se et concedere. Nata formula loquendi ex iis qui cum fundo porcos habent; id est, pecudes omnes in eo natas, quarum vilissima est porcus et fiscina. Id est,

EU. Redde filio: sibi habeat. DE. jam ut volt, per me sibi habeat licet.
EU. Temperi edepol! quoniam, ut aliter facias, non est copiæ. 30
DE. Supplicii sibi sumat, quid volt ipse, ob hanc injuriam;
Modo pacem faciatis, oro ut ne mihi iratus siet.
Si hercle scivissem, sive adeo joculo dixisset mihi,
Se illam amare, nunquam facerem, ut illam amanti abducerem.
Eutyche, ted oro, sodalis ejus es, serva, et subveni: 35
Hunc senem para me clientem: memorem dices beneficii.
LY. Ora, ut ignoscat delictis tuis atque adolescentiæ.
DE. Pergin' tu autem, eia! superbe invehere? spero ego mihi quoque
Tempus tale eventurum, ut tibi gratiam referam parem.
LY. Missas jam ego istas artes feci. DE. et quidem ego dehinc jam. LY. nihil. 40
Consuetudine animus rursus te huc inducet. DE. obsecro,

nato: habeat. DE. *Habeat nunc, ut vult; per me licet.* EU. *Per ædem Pollucis tempestive! quandoquidem non potes facere aliter.* DE. *Sibi capiat ipse supplicium quod volet propter hanc contumeliam, dummodo sanciatis pacem; rogo, ut non sit infensus mihi. Per Herculem si scivissem, sive adeo mihi dixisset vel joco, se illam amare, nunquam commisissem, ut illam avocarem ab amante. Eutyche, te rogo; es ejus socius, tuere et succurre: accipe me tuum clientem, qui sum senex; dices me esse memorem beneficii.* LY. *Roga ut ignoscat tuis peccatis et juventuti.* DE. *Pergisne tu vero, eia! increpa re arroganter? Ego spero fore ut ejusmodi tempus mihi contingat etiam, ut tibi referam parem vicem.* LY. *Ego missas feci jam illas artes.* DE. *Et ego quidem dehinc jam faciam.* LY. *Nihil proficis; animus te*

—28 Pll. et Parei 3. *hercle vobis habete.* Mox, Acidal. *cum sportis.*—29 *Rede f. si habeas jam volt.*—30 *Semper ædepol* B. 1. et Ven. 1. *Temperare edepol* C. *Temperie edepol* C. 2.—31 Pronomen *sibi* deest in B. 1.—32 C. *faciat misero;* C. 2. *faciatis ora;* Bipont. *faciatis, misero ut, &c.* Delph. *faciatis, mis: oro, ut, &c.* Mox, *iratus est* Pll. *siet* deest in B. 1.—33 B. 1. C. et C. 2. *loculo.*—34 *Sed illam* B. 1. C. 2. Ven. 1.—35 Pll. *te oro.* Mox C. et C. 2. *ejus esse rua et subveni.*—36 C. *benefiet;* C. 2. *benefici.*—37 Pll. *deliciis tuis;* al. *deliciis suis;* al. *delictis hujus.*—38 C. 2. *hia superbe;* B. 1. *hya superbe;* C. *huc superbe.*—40 *Missus* Pll. *artifici et quidem* C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—41 C. *nimus* Pll.—

NOTÆ

supellectilia omnia mortua, quorum in vilissimis est fiscina. Id est, sporta viminea. Alii, pro *porcis*, legunt *sportis et fiscina.* Quod hoc magis probandum videtur, quod Pasicompsa forte attulisset secum ex navi apud Lysimachum sportas quasdam et fiscinam.

30 *Temperi*] Id est, *tempori*, seu tempore et tempestive, quod dicitur per ironiam pro contrario.

Satis jam ut habeatis: quin loris cædite etiam, si lubet.
LY. Recte dicis: sed istuc uxor faciet, cum hoc resciverit.
DE. Nihil opu'st resciscat. EU. quid istuc? non resciscet, ne time.
Eamus intro, non utibilis hic locus factis tuis, 45
Dum memoramus, arbitri ut sint, qui prætereant per vias.
DE. Hercle quin tu recte dicis: eadem brevior Fabula
Erit: eamus. EU. hic est intus filius apud nos tuus.
DE. Optume est: illac per hortum nos domum transibimus.
LY. Eutyche, hanc volo prius rem agi, quam meum intro refero pedem. 50
EU. Quid istuc est? LY. suam quisque homo rem meminit: responde mihi:
Certon' scis non succensere tuam matrem? EU. scio.
LY. Vide! EU. me vide. LY. satis habeo: at quæso hercle, etiam vide! [tuo miser.
EU. Non mihi credis? LY. immo credo, sed tamen me-
DE. Eamus intro. EU. immo dicamus senibus leges censeo, 55
Priusquam abeamus, quas leges teneant, contentique sint.
Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus,
Seu maritum, seu hercle adeo cœlibem, scortarier,

reducet huc rursus. DE. *Te rogo, ut id vobis sufficiat; quin me cædite flagris etiam, si lubet.* LY. *Loqueris recte; sed uxor aget id, quando didicerit hoc.* DE. *Non est opus ut discat.* EU. *Quid istud? non sciet; ne metue. Ingrediamur: hic locus non est commodus tuis factis commemorandis dum arbitri commeant per vias.* DE. *Per Herculem, tu dicis recte: eadem ratione fabula erit brevior; eamus.* EU. *Tuus filius est hic apud nos in ædibus.* DE. *Bene est: nos præteribimus illac per hortum et ibimus domum.* LY. *Eutyche, volo fieri hanc rem, antequam referam meum pedem in ædes.* EU. *Quid est hoc?* LY. *Quisque recordatur suæ rei: responde mihi; sciene pro certo tuam matrem non esse iratam?* EU. *Scio.* LY. *Vide.* EU. *Me vide.* LY. *Sum contentus, et rogo etiam atque etiam, vide.* EU. *Non mihi confidis?* LY. *Immo confido, attamen metuo infelix.* DE. *Ingrediamur.* EU. *Immo existimo nobis esse scribendas leges senibus, priusquam proficiscamur, quas senes observent, et iis contineantur: si sciamus aliquem, seu maritum, seu etiam non maritum, qui erit natus annos sexaginta, amare, nos*

42 B. 1. *quin locis.*—43 Pll. *quom hoc.*—44 *Nihil opus*, omisso *'st*, al. ap. Pareum.—45 B. 1. *non utibile;* Pll. *non utibile'st;* C. 2. *non utibile si hic, &c.* Mox idem codex *factus.*—46 C. *arbitrium.*—47 Pll. *qui tu.*—48 C. *tuos.*—49 B. 1. *illac perortum.*—50 C. *introire fero.*—52 Pll. *suscensere.* B. 1. *mihi tuam.*—53 Pll. *video; me fide.* C. *id queso;* C. 2. *id quese;* B. 1. *id quæro.*—56 *Priusquam habeamus* Pll. *qua se lege* Gulielm. et Parei 3. *quas e lege* Pll. *queis se teneant* al. ap. Pareum.—57 C. *qu'erit, κατ' ἀποστροφήν.*—58 *Sive m.*

Cum eo nos hic lege agemus: inscitum arbitrabimur:
Et per nos quidem hercle egebit, qui suum prodegerit. 60
Neu quisquam posthac prohibeto adolescentem filium,
Quin amet, et scortum ducat; quod bono fiat modo.
Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quam si præhibuerit palam.
Hæc adeo, ut ex hacce nocte primum lex teneat senes.
Bene valete, atque, adolescentes, hæc si vobis lex placet, 65
Ob senum hercle industriam, vos æquom est clare plaudere.

*eum vocabimus in judicium; judicabimus eum esse minime scitum: ille qui suum profuderit, egebit, nobis sinentibus. * * * Hæc lex sit senibus* posita *primum ex hacce nocte. Bene valete; et si hæc lex vobis placet, juvenes, fas est vos plaudere clare propter industriam senum.*

---

sive edd. quædam vett. *scotarier* C.—61 Pll. *filia.*—63 Particula *quam* deest in Pll. B. 1. et Ven. 1. Post hunc vs. aliqui malint legi vs. 60.—64 B. 1. *ex hac nocte p. lex t. senex.*—66 *Obsenum* B. 1. Mox idem codex, *plaudite.*

M. ACCII PLAUTI

PSEUDOLUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

PSEUDOLUS, *Servus.*
CALIDORUS, *Adolescens.*
BALLIO, *Leno.*
LORARII quatuor.
SIMO, } *Senes.*
CALLIPHO, }
HARPAX, *Caculu.*
CHARINUS, *Adolescens.*
PUER.
COCUS.
SIMIA, *Sycophanta.*
PHŒNICIUM, *Meretrix.*

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

*P*ræsentes numerat quindecim miles minas:
*S*imul consignat symbolum, ut Phœnicium
*E*i det leno, qui eum cum reliquo afferat.
*V*enientem Caculam intervortit symbolo,

Miles solverat quindecim minas præsenti pecunia: una obsignat symbolum, ut leno tradat Phœnicium servo, qui illud cum ceteris afferat. Pseudolus ait se esse

2 Pil. *simbolum.* C. *Phœnicum;* C. 2. *Pheonicum.*—3 *Sibi det* B. 1. *qui eum*

NOTÆ

1 *Præsentes*] Dictum est in argumento Fabulæ militem emisse Phœni-

*D*icens Syrum se Ballionis, Pseudolus: 5
*O*pemque herili ita tetulit: nam Simiæ
*L*eno mulierem, quem is supposuit, tradidit.
*V*enit Harpax verus: res palam cognoscitur:
*S*enexque argentum, quod erat pactus, reddidit.

Syrum servum Ballionis, et intercipit symbolum a calone adveniente: et sic opitulatus est filio heri: nam leno dedit Simiæ, quem Pseudolus *summisit, meretricem. Venit verus Harpax: res detegitur: senex restituit pecuniam quam erat pollicitus.*

cum reliquom al. ap. Pareum.—5 B. 1. *se tabellionem.*—6 Pll. *ita tulit.* C. et C. 2. *si nimiæ.*

NOTÆ

cium puellam viginti minis a lenone, et quindecim numeravisse.

3 *Cum reliquo*] Cum reliquis quinque minis.

6 *Herili*] Calidoro.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

Hujus Fabulæ laudatio extat Ciceroniana: in cujus Catone ipse Cato dicit: 'Quam gaudebat bello suo Punico Nævius; quam Truculento Plautus, quam Pseudolo!' Ac est Truculentus quidem ita depravatus, ut nulla alia Fabula Fabularum Plautinarum magis, tam in expressis, quam in Mss. libris. Pseudolus autem et beneficio veterum librorum, et nostra diligentia, maxima parte restitutus integritati, facile probat lectori, se non sine causa tantopere placuisse Ciceroni. Argumentum est varium et plane mirificum. Senes duo satis commodi. Adolescens amore perditus. Servus veterator et fraudulentus. Leno sceleratus et perfidus; a quo per fallacias subitæ occasionis abducitur amica filii herilis consilio servuli. Hæc exponuntur admodum copiose et luculente, cum actione multiplici.

PROLOGUS.*

STUDETE hodie mihi: bona in scenam affero:
Nam bona bonis ferri reor æquom maxume;

Favete mihi hodierna die; apporto fausta in theatrum: etenim existimo aequissi-

* 'Hic Prologus Plauti non est.' *Pareus.* Nec in codd. C. C. 2. B. 1. ex-

Ut mala malis: ut, qui mali sunt, habeant mala;
Qui boni, bona: bonos quod oderint mali,
Sunt mali: malos quod oderint boni, bonos 5
Esse oportet: vosque ideo estis boni; quandoquidem
Semper odistis malos; et lege, et legionibus
Hos fugitastis, Quirites, successis bonis.
Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
Qui bonus est, et hodie ad bonos affert bona. 10
Aures, oculi, animus, ampliter fient saturi.
In scenam qui jejunus venerit, aut sitiens,
Is risu et ventre raso vigilabit sedulo:
Dum ridebunt saturi, mordebunt famelici.
Nunc si sapitis, cédite, jejuni, atque discedite: 15
Vos, saturi, state, immo sedete, atque attendite:
Non argumentum, neque hujus nomen Fabulæ
Nunc proloquar ego: satis id faciet Pseudolus:
Satis id dictum vobis puto jam, atque deputo.
Ubi lepos, joci, risus, vinum, ebrietas decent, 20
Gratiæ, decor, hilaritas, atque delectatio;

mum apportari bona ad bonos, sicut mala ad malos; ut, qui existunt mali, sentiant mala; qui boni, bona. Mali sunt mali, quia aversantur bonos: oportet bonos esse bonos, quod odio prosequantur malos. Itaque vos estis boni; quandoquidem aversati estis semper malos; vos eos fugastis, Quirites, feliciter et legibus et armis. Præbete nunc attentionem huic turbæ actorum, *quæ est bona, et apportat hodie bona ad bonos. Aures, oculi, mens largiter pascentur. Is qui accesserit impransus ad theatrum, aut sitibundus; idem insomnis erit attente risu, et abdomine depresso: intereadum cœnati ridebunt, jejuni* nos *carpent. Nunc si sani estis, egredimini famelici, atque abite: vos pransi consistite; immo sedete et audite attente. Ego non propono nunc argumentum, neque nomen hujus Comœdiæ. Pseudolus id præstabit; existimo nunc id esse satis dictum. Ubi festivitas, joci, risus, vinum, temulentia adsunt; gratiæ, decor, jucunditas atque oblectatio; is qui expectat alta,*

tat, nisi duo postremi versus.—1 Gulielm. *bonam scævam.*—11 Parei 3. *saturi*

NOTÆ

1 *Bona in scenam affero*] Alii, *bonam scævam*, quasi dicat, auspicato, bono auspicio venio; quia auspicia, quæ fiunt a *scæva*, seu sinistra, ad dextram, sunt fausta.

8 *Fugitastis*] Id est, fugastis, a 'fugo,' 'fugito.'

Successis bonis] Successibus. Successa bona, quæ bene succedunt. Cicero: 'Nam cum omnia mea causa velles mihi successa, tum etiam tua.' 'Homo ventus,' 'adventus,' 'discessus,' 'antecessus,' qui venit, advenit, discessit, antecessit. 'Sol occasus,' qui occidit.

13 *Risu*] Spectatorum.

Ventre raso] Ventre depresso, et cibis vacuo.

Qui quærit alta, is malum videtur quærere.
Curas malas abjicite jam, ut otiosi hodie.
Exporgi meliu'st lumbos, atque exsurgier.
Plautina longa fabula in scenam venit. 25

videtur expectare infortunium. Deponite nunc molestas solicitudines, ut sitis *hodie quieti. Est satius explicare lumbos et surrigere. Longa Comœdia Plauti procedit in theatrum.*

fient ampliter.—13 Al. pro *raso*, habent *lasso.*—22 *Qui q. alia his* Parei 3.—24 *Exporci* Pll. *Ex porci* B. 1. *melius lumbos* C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *exurger* B. 1. Pll. et Ven. 1.

NOTÆ

24 *Exporgi*] *Exporrigi* lumbos; qui enim sedent, incurvis sunt lumbis; qui stant rectis, exporrectis; *exporgi*, igitur, idem est ac surgere.

Exsurgier] Id est, *exsurrigere* lumbos; quod idem est ac 'exporgere,' seu 'exporrigere' lumbos, quod est utrumque discessum meditantis.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS, CALIDORUS.

Ps. Si ex te tacente fieri possem certior,
Here, quæ miseriæ te tam misere macerant,
Duorum labori ego hominum parsissem lubens,
Mei te rogandi, et tui respondendi mihi.
Nunc, quoniam id fieri non potest, necessitas 5

Ps. *Here, si possem discere ex te silente quæ ægritudo te conficiat tam miserabilem in modum; ego abstinerem libenter a molestia utriusque nostrum, mea in te percontando, et tua in reponendo: sed quia jam id nequit fieri, necessitas me cogit,*

2 B. 1. *macerat.*—3 *Duum laboris* al. ap. Pareum. *libens* B. 1.—4 *Mei inter-*

NOTÆ

2 *Miseriæ te tam misere*] Est battologia in Plauto passim obvia, pro miseriæ, quæ te tantopere macerant.

Macerant] 'Macero' nonnunquam macrum et exsuccum reddo significat: interdum et madefacio, quod est ferme contrarium. In Captivis, 'satis me cura et lacrymis maceravi.'

3 *Parsissem*] 'Parco' habet interdum 'parsi,' pro 'pepersi,' et vetus 'parcui.'

4 *Mei te rogandi*] Pro labori meo in te rogando; est Hellenismus, ut πόνος μοῦ.

Me subigit, ut te rogitem: responde mihi:
Quid est, quod tu exanimatus jam hos multos dies
Gestas tabellas tecum, eas lacrumis lavis,
Neque tui participem consilii quenquam facis?
Eloquere, ut quod ego nescio, id tecum sciam. 10
CA. Misere miser sum, Pseudole! PS. id te Juppiter
Prohibessit. CA. nihil hoc Jovis ad judicium attinet.
Sub Veneris regno vapulo, non sub Jovis.
PS. Licet me id scire quid sit? nam tu me antidhac
Supremum habuisti comitem consiliis tuis. 15
CA. Idem animus nunc est. PS. fac me certum quid tibi est.
Juvabo aut re, aut opera, aut consilio bono.
CA. Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,
Quæ me miseria et cura contabefacit.
PS. Mos tibi geretur: sed quid hoc quæso? CA. quid est? 20
PS. Ut opinor, quærunt literæ hæ sibi liberos,
Alia aliam scandit. CA. ludis me ludo tuo.
PS. Has quidem pol, credo, nisi Sibylla legerit,

ut a te sciscitet. Repone mihi, quare jam a compluribus diebus, tu mortuo similis portas tecum epistolas, eas aspergis fletibus, neque reddis ullum conscium tuorum consiliorum? Aperi mihi, *ut cognoscam, perinde atque tu, id quod ego ignoro.* CA. *Pseudole, sum infelicitter infelix!* PS. *Jupiter arceat a te id.* CA. *Hoc non pendet ab arbitrio Jovis. Do panas sub regno Veneris, non sub* regno *Jovis.* PS. *Possumne scire quid id sit? Nam tu voluisti hactenus me esse inprimis participem tuorum consiliorum.* CA. *Est adhuc eadem mens.* PS. *Aperi mihi quid tibi sit; tibi opitulabor, aut fortunis, aut labore, aut bono consilio.* CA. *Accipe has literas; inde doce teipse quæ ægritudo et solicitudo me maceret.* PS. *Tibi obtempero. Sed quid est hoc amabo?* CA. *Quid est?* *.* * PS. *Equidem existimo nemi-*

rogandi B. 1. *et te respondendi* Pll.—12 B. 1. *nil hoc.*—14 B. 1. *antehac.*—

NOTÆ

13 *Sub Veneris regno*] Olim juvenes et virgines ab anno decimo ad decimum octavum sub regno Veneris esse credebantur: itaque icunculas et togulas Veneri offerebant, quam fortunam virginalem appellabant, ut Junonem mulieres vocabant fortunam muliebrem. Votis vero suis virgines et juvenes potiti, munera Veneri offerebant; et illæ quidem coronas florum, hi vero zonas amasiarum. Sic videlicet vapulabat sub regno cupiditatis corrupta per peccatum primi parentis natura.

23 *Nisi Sibylla legerit*] Quia partim legendæ erant literæ, partim divinandæ.

Interpretari alium potesse neminem.
CA. Cur inclementer dicis lepidis literis, 25
Lepidis tabellis, lepida conscriptis manu?
PS. An obsecro hercle, habent quoque gallinæ manus?
Nam has quidem gallina scripsit. CA. odiosus mihi es.
Lege, vel tabellas redde. PS. immo enim pellegam:
Advortito animum. CA. non adest. PS. at tu cita. 30
CA. Immo ego tacebo, tu hinc ex cera cita:
Nam istic meus animus nunc est, non in pectore. [cro?
PS. Tuam amicam video, Calidore. CA. ubi ea est, obse-
PS. Eccam in tabellis porrectam: in cera cubat.
CA. At te Di Deæque quantus es. PS. servassint quidem. 35
CA. Quasi solstitialis herba paulisper fui:
Repente exortus sum, repentino occidi.
PS. Tace, dum tabellas pellego. CA. ergo quin legis?
PS. Phœnicium Calidoro amatori suo
Per ceram et linum literasque interpretes 40

nem posse has legere præter Sibyllam, nullumque alium posse explicare. CA. *Quare maledicis venustis literis, epistolæ venustæ, epistolæ exaratæ venusta manu?* PS. *An amabo, sunt gallinis etiam manus? Nam sine dubio gallina has exaravit.* CA. *Invisus mihi es. Lege epistolam, vel restitue.* PS. *Immo perlegam: adhibe mentem.* CA. Mea mens *non præsto est.* PS. *At tu* eam *revoca.* CA. *Immo ego silebo. Tu revoca eam ex hac cera; nam mea mens est nunc istic, non in pectore.* PS. *Conspicor tuam amicam, Calidore.* CA. *Ubi est, quæso?* PS. *Adest strata in epistolis; jacet in cera.* CA. *At Dii et Deæ quantus es* te perdant. PS. *Servent sane.* CA. *Vixi parumper; velut herba Ephemeris, natus repente, interii repente.* PS. *Sile, interea dum lego epistolam.* CA. *Quare non legis igitur?* PS. *Phœnicium mittit salutem Calidoro suo amatori per ceram et linum, et literas*

16 Pll. *tibi'st;* B. 1. *tibi sit.*—19 Al. ap. Pareum *contabescit.*—24 Parei 3. *posse reor neminem;* C. 2. *Interpretari posse neminem.*—25 *Cur clementer* C. 2.—27 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *habentque galinæ.*—31 Parei 3. *tu hinc eum,* contra codd.—32 *Jam istic* B. 1.—33 B. 1. *ubi east.*—35 *At Dii* al. ap. Pareum. *quantust* C. 2. *quantumst* B. 1. *quantus 's* Parei 3.—36 *Quasi solsticial* C. *Quasi*

NOTÆ

36 *Solstitialis herba*] Solstitialis herba, quæ et Ephemerus, solstitiali die, calente videlicet maxime sole, nascitur, et intra unum diem arescit: sic dicit se paulisper fuisse, id est vixisse, Calidorus.

40 *Per ceram et linum*] Alii *lignum;* nimirum epistolæ scribebantur in tabulis ligneis cera inductis; deinde involutæ lino circumposito sigillo muniebantur, alia cera impresso, ne aperirentur. Nos sericeo filo complicatas cartas sigilloque munimus.

Salutem mittit, et salutem abs te expetit,
Lacrumans titubanti animo, corde, et pectore.
CA. Perii! salutem nusquam invenio, Pseudole,
Quam illi remittam. PS. quam salutem? CA. argenteam.
PS. Pro lignean' salute vis argenteam 45
Remittere illi? vide sis, quam tu rem geras.
CA. Recita modo: ex tabellis jam faxo scies,
Quam subito argento mihi usus invento siet.
PS. Leno me peregre militi Macedonico
Minis viginti vendidit, voluptas mea: 50
Et priusquam hinc abiit, quindecim miles minas
Dederat; nunc unæ quinque remorantur minæ:
Ea causa miles hic reliquit symbolum,
Expressam in cera ex anulo suam imaginem,
Ut qui huc afferret ejus similem symbolum, 55
Cum eo simul me mitteret: ei rei dies
Hæc præstituta est, proxuma Dionysia.
CA. Cras ea quidem sunt: prope adest exitium mihi,
Nisi quid mihi in te est auxilii. PS. sine pellegam.
CA. Sino: nam mihi videor cum ea fabularier. 60

suas internuntias, et exoptat a te salutem, plorans mente ancipiti, corde, et pectore. CA. *Occidi! Pseudole, reperio nusquam salutem, quam illi remittam.* PS. *Quam salutem?* CA. *Argenteam.* PS. *Visne illi remittere salutem argenteam pro lignea? Vide si vis, quid facias.* CA. *Lege modo; efficiam nunc ut intelligas ex epistolis, quam celeriter mihi pecunia sit reperienda.* PS. *Leno me vendidit militi peregrino Macedonico viginti minis, mea voluptas! et miles numeravit quindecim minas antequam proficisceretur hinc; nunc quinque minæ tantum retardant; idcirco miles reliquit suam imaginem expressam ex annulo in cera* pro tessera, *ut* leno *me mitteret cum eo, qui afferret similem notam. Proxima Dionysia est dies destinata ei rei.* CA. *Dionysia profecto sunt cras. Exitium instat, nisi mihi est quiddam adjumenti a te.* PS. *Patere ut perlegam.* CA. *Patior: nam mihi videor loqui cum ea: lege; mihi propinas nunc*

solsticias C. 2.—38 Pll. *pelligo.*—40 Meurs. et Lips. *Per ceram et lignum.*—43 *Peri* C.—45 *Pro lignea* B. 1.—49 C. pro *militi*, habet *milicia.* Bipont. *Macedonio.*—53 C. *symboulum;* C. 2. *simbolum.*—55 C. *symbulum.*—60 Pll. *quom ea.*—

NOTÆ

53 *Symbolum*] Symbola est pecunia, quam quisque pendit pro se in cœnam communem; nos Galli appellamus *chacun son écot.* Symbolum est aliquod signum de quo conveniunt in aliquam rem, ut arrha est signum rei venditæ. Sigillum est a signo, quia erat in annulo signatorio imago, aut emblema ejus cujus erat signum, seu sigillum. Isidorus: 'Veteres quando aliquid sibi promittebant stipulam tenentes frangebant, quam iterum jungentes suas sponsiones agnoscebant.' 'Symbolus' est Plauto idem

Lege, dulce amarumque una nunc misces mihi.
Ps. Nunc nostri amores, mores, consuetudines,
Jocus, ludus, sermo, suavis saviatio,
Compressiones arctæ amantum comparum,
Teneris labellis molles morsiunculæ, 65
Papillarum horridularum oppressiunculæ,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
Distractio, discidium, vasticies venit,
Nisi quæ mihi in te 'st aut tibi est in me salus.
Hæc quæ ego scivi, ut scires curavi omnia: 70
Nunc ego te experiar quid ames, quid simules: vale.
Ca. Est misere scriptum, Pseudole! Ps. o miserrume!
Ca. Quin fles? Ps. pumiceos oculos habeo: non queo
Lacrumam exorare ut exspuant unam modo.
Ca. Quid ita? Ps. genus nostrum semper siccoculum fuit. 75
Ca. Nihilne adjuvare me audes? Ps. quid faciam tibi? Ca. heu!
Ps. Heu? id quidem tibi hercle, ne parsis, dabo.
Ca. Miser sum; argentum nusquam invenio mutuom,

una dulce et amarum. Ps. *Nunc divelluntur ab invicem, discinduntur, evertuntur amor, obsequia, familiaritates, jocus, ludus, confabulatio, oscula,* * * * * *et omnes voluptates tuæ meæque, nisi mihi est in te aliquid præsidii, aut tibi in me. Curavi ut intelligeres omnia hæc, quæ ego accepi. Nunc ego periculum faciam utrum diligas, utrum simules. Vale.* Ca. *Id est scriptum tristissime, Pseudole!* Ps. *O miserrime Calidore!* Ca. *Non lacrymaris?* Ps. *Habeo oculos pumiceos: nequeo ab his impetrare ut depromant vel unam lacrymulam.* Ca. *Quare?* Ps. *Nostrum genus fuit semper durum ad lacrymas.* Ca. *Nonne potes mihi opitulari?* Ps. *Quid tibi opis afferam?* Ca. *Heu!* Ps. *Tibi suppeditabo, heu! ne parce utaris.* Ca. *Sum infelix; reperio nullibi pecuniam mu-*

63 Edd. quædam vett. *suaviatio*, contra codd.—64 B. 1. *arte amantium comparatæ.* C. *corporum.*—67 C. et C. 2. *ibidem tibi.*—68 C. *vastities;* B. 1. *vastigies.*—70 *Hæc q. e. scibi* C. et C. 2.—71 Doux. *nunc ego re experiar.*—73 C. *puniceos.*—74 B. 1. *ut expuam;* C. *ut exputant.*—76 Pll. *me ades.* Mox, B. 1. *eheu.*—77 *Eheu* C. C. 2. et Parei 3. *tibi* deest in B. 1. *ne par sis* Phlug. C. C. 2.

NOTÆ

quod symbolum.

71 *Nunc ego te experiar*] Alii *re.*

74 *Lacrumam ut exspuant*] Translatio vernilis.

77 *Ne parsis*] Ne peperceris, ne parce, ejules. Alii *neparcis*, uno verbo, eoque adverbio, scribunt: ut in eodem comico est 'ingratiis,' 'invitis.' *Neparcis* est idem atque minime parce, abunde.

Pseudole. Ps. heu! Ca. neque intus nummus ullus est.
Ps. eheu!
Ca. Ille abducturus est mulierem cras. Ps. eheu! 80
Ca. Istoccine pacto me adjutas? Ps. do id quod mihi est:
Nam is mihi thesaurus jugis in nostra est domo.
Ca. Actum hodie de me est: sed potes nunc mutuam
Drachmam dare mihi unam, quam cras reddam tibi?
Ps. Vix hercle opinor, si me opponam pignori. 85
Sed quid de drachma facere vis? Ca. restim volo
Mihi emere. Ps. quamobrem? Ca. qui me faciam pensilem.
Certum est mihi ante tenebras persequi tenebras.
Ps. Quis mihi igitur drachmam reddet, si dederim tibi?
An tu te ea causa vis sciens suspendere, 90
Ut me defraudes drachma, si dederim tibi?
Ca. Profecto nullo pacto possum vivere,
Si illa a me abalienatur atque abducitur.
Ps. Quid fles, cucule? vives. Ca. quid ego ni fleam?

tuum, Pseudole. Ps. *Heu!* Ca. *Neque habeo ullum nummum.* Ps. *Eheu!* Ca. *Ille abducturus est crastina die mulierem.* Ps. *Eheu!* Ca. *Itane vero mihi auxiliaris?* Ps. *Do id quod habeo: nam habeo illum thesaurum perennem in nostris ædibus.* Ca. *Est actum de me hodie; sed nonne potes nunc mihi dare unam drachmam mutuam, quam tibi reddam cras?* Ps. *Profecto vix arbitror posse, etiamsi me dem in pignus. Sed quid opus est drachma?* Ca. *Volo mihi comparare funem.* Ps. *Quapropter?* Ca. *Ut me suspendam: constitui mihi consciscere mortem, antequam dies abeat.* Ps. *Quis igitur mihi restituet drachmam, si tibi dederim? An idcirco tu vis te suspendere consulto, ut mihi suffureris drachmam, si tibi dederim?* Ca. *Profecto nequeo vivere, si alius eam habeat, et abducitur a me.* Ps. *Quid fles, cucule? vives.* Ca. *Quare non plorem? Qui*

ne parcus al. ap. Pareum; *ne parcis* al. ibid.—78 C. *inveno.*—79 B. 1. *eheu....heu;* Pll. *heu .... heu.*—80 *Ille adjecturus* B. 1. et a m. sec. *advecturus.*—81 B. 1. *adjuvas;* Pll. *adtuas;* unde Pareus conj. *adduas.*—82 C. *thensauros.*—83 B. 1. *hodie jam est de me.* C. *quod potes.*—84 C. *beddam tibi;* Bipont. *reddibo tibi.*—86 B. 1. C. C. 2. et Parei 3. *opinor est.* Mox, B. 1. *pigneri.*—86 *Sed quid una dragma* B. 1. *Sed quidem a drachuma* Pll.—88 Bipont. *tenebras persequi.*—89 C. *drachumam sic dederim;* C. 2. etiam *drachumam.*—91 C. *defrudes.*—

NOTÆ

85 *Si me opponam pignori*] *Si je me mettois en gage.*

87 *Faciam pensilem*] Me suspendam.

88 *Ante tenebras*] Id est, noctem. *Persequi tenebras*, id est, mortem.

94 *Cucule*] Adulter. Nota avis quæ alieno in nido ova ponit. De hac supra.

Cui nec paratus nummus argenti siet, 95
Neque cui libellæ spes sit usquam gentium.
Ps. Ut literarum ego harum sermonem audio,
Nisi tu illi drachmis fleveris argenteis,
Quod tu istis lacrumis te probare postulas,
Non pluris refert, quam si imbrem in cribrum geras. 100
Verum ego te amantem, ne pave, non deseram.
Spero, alicunde hodie me bona opera, aut hac mea,
Tibi inventurum esse auxilium argentarium.
Atque id futurum unde, unde dicam nescio;
Nisi quia futurum est: ita supercilium salit. 105
Ca. Utinam quæ dicis, dictis facta suppetant!
Ps. Scis tu quidem hercle, mea si commovi sacra,
Quo pacto et quantas soleam turbellas dare!
Ca. In te nunc sunt omnes spes ætati meæ.
Ps. Satin' est, si hanc hodie mulierem efficio tibi, 110

ne nummum quidem habeam in promtu, neque ullam spem nummi ullibi. Ps. *Ut ego audio ex contextu illarum literarum, nisi tu fleveris illi drachmis argenteis, amorem quem vis ostendere istis lacrymis non pluris faciet quam si portare velis aquam in cribro. Sed ego non te deseram amantem, ne metue; confido me tibi reperturum esse hodie auxilium, suppeditata pecunia aliqua ex parte, sive bona arte, sive hac mea* mala. *Atque ignoro unde suppeditaturus sim, nisi quia sum suppeditaturus. Nam supercilium sic monet* suo motu. Ca. *Utinam facta respondeant dictis!* Ps. *Profecto si succutiam meas fraudes, nosti quot et quantos soleam concitare motus.* Ca. *Omnis spes meæ salutis est nunc in te.* Ps. *Estne satis, si efficio hodie ut habeas hanc mulierem, aut si tibi*

94 Grut. *vive.*—96 *Neque habere spes* B. 1.—98 *Nisi tu illis* B. 1. *dracmis* Pll. —99 B. 1. *lacrumis argenteis te.* Mox, C. *provare.*—100 Bipont. *in cribrum ingeras.*—101 Particula *non* deest in C.—102 B. 1. et Meurs. *bona opera aut mala;* al. ap. Pareum, *bona avi opera mala.*—103 C. *aut xilium.*—104 *At id* al.

NOTÆ

96 *Libellæ*] Libella nummus argenteus, decima denarii pars. A libra, libella.

102 *Bona opera, aut hac mea*] Aut recta ratione, aut via aliqua dolosa, ac me servo digna.

105 *Ita supercilium salit*] Captabant ex motu cujusvis partis corporis superstitiosi veteres seu bona, seu mala auspicia: hic ex supercilii motu. Isidorus: 'Salisatores seu salitores vocati sunt; quia dum eis membrorum quæcumque partes salierint, aliquid exinde sibi prosperum, seu triste significari prædicunt. Ad hæc omnia pertinent et ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars medicorum condemnat,' &c. Id est, fascina.

107 *Mea si commovi sacra*] Meas artes.

Tua ut sit, aut si tibi do viginti minas?
CA. Satis, si futurum est. PS. roga me viginti minas.
Ut me effecturum tibi, quod promisi, scias,
Roga obsecro hercle: gestio promittere.
CA. Dabisne argenti mihi hodie viginti minas? 115
PS. Dabo, molestus nunc jam ne sis mihi.
Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,
Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.
CA. Di te mihi omnes servent! verum si potes,
Pietatis causa, vel etiam matrem quoque. 120
PS. De istac re in oculum utrumvis conquiescito.
CA. Oculum utrum, anne in aurem? PS. at hoc pervolgatum est minus.
Nunc ne quis dictum sibi neget, dico omnibus,
Pube præsenti, in concione, omni populo,
Omnibus amicis, notisque edico meis, 125
In hunc diem a me ut caveant, ne credant mihi.
CA. St! tace obsecro hercle. PS. quid negotii est? CA. ostium.
Lenonis crepuit. PS. crura mavellem modo.

numero viginti minas? CA. *Satis, si feceris.* PS. *Pete a me viginti minas. Ut intelligas me facturum quod tibi sum pollicitus; pete a me amabo: exopto pelliceri.* CA. *Mihine numerabis hodie viginti minas argenti?* PS. *Numerabo; ne mihi sis nunc importunus: et ne dicas tibi non esse dictum, id tibi dico prius: circumveniam tuum patrem, si neminem potero alium.* CA. *Cuncti Dii te mihi servent! sed si potes, vel etiam* adorire *matrem propter pietatem.* PS. *Quod ad istud spectat quiesce in utrumque oculum de ista re.* CA. *Utrum in* utrumque *oculum, an in* utramque *aurem?* PS. *Illud est minus pervulgatum. Nunc, ne quis dicat sibi non esse dictum, dico universis, coram juventute in concione, universæ plebi, cunctis amicis, et meis notis, ut caveant a me in hanc diem, ne mihi credant.* CA. *St! sile, amabo.* PS. *Quid est rei?* CA. *Ostium lenonis crepuit.* PS. *Mallem*

ap. Pareum.—108 Edd. quædam vett. *turbelas.*—113 *Ut me affecturum* C. *quo promisi* Pli.—115 *Davisne* C. C. 2. et Parei 3. *hodio* C.—117 C. *tibi neces.*—119 Voc. *omnes* deest in B. 1.—122 Al. ap. Pareum, *an in aurem.*—124 Bi-

NOTÆ

118 *Tuum tangam patrem*] Tangere, hoc loco, fraudare, circumvenire.

124 *Pube præsenti*] Festus: 'Pubes, adolescens, qui etiam vesticeps vocatur. Cui contrarium investis pubes, et pro plurium puberum numero dici solet.'

CA. Atque ipse egreditur penitus perjurum caput.

ut crura crepuissent. CA. *Et ipse infidus homo egreditur ex ædibus.*

pont. *omni poplo.*—127 *'St taceo* C.—129 Meurs. *egreditur Pœnus, perjurum caput;* Pll. *ipse egreditur intus perjuri caput;* C. 2. *ipse egreditur intus perjurum caput;* B. 1. *ipse e. penitus perjurium caput.*

NOTÆ

129 *Perjurum caput*] Homo perjurus.

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

LENO, LORARII IV., PSEUDOLUS, CALIDORUS.

LE. EXITE, agite, ite, ignavi, male habiti, et male conciliati,
Quorum nunquam quicquam quoiquam venit in mentem, ut recte faciant: [pari usura.
Quibus nisi ad hoc exemplum experior, non potest usur-
Neque ego homines magis asinos unquam vidi, ita plagis costæ callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagritribæ, 5
Qui hæc habent consilia, ubi data occasio est, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge: hoc est eorum opus: [todes.
Ut mavelis lupos apud oves linquere, quam hos domi cus-

LE. *Agite, prodite, pergite, socordes servi, quos adeo piget habere et emisse, quorum nullus unquam induxit in animum, ut recte ageret; quibus uti nequeo nisi excipiam hoc modo. Nunquam ego vidi homines magis contumaces; adeo latera indurata sunt verberibus. Quando eos cædis, te cædas magis: nam illi mastigiæ sunt eo animo, ut ineant ejusmodi consilia: quando occasio sese offert,* inquiunt, *aufer, furare, retine, attrahe, pota, liguri, fuga te proripe. Hoc est eorum institutum: adeo ut malis lupos versari inter oves, quam hos custodes domi. Sed quando*

3. B. 1. *usura usurpari.*—5 Idem codex, *flagritibe;* al. ap. Pareum, *flagricibæ.* —6 C. 2. *rape, depe.*—7 *Bibe, confuge* B. 1. *Bile es fugi* C. *Bibe es fugi* C. 2.

NOTÆ

1 *Male habiti, et male conciliati*] Convicia in eos jaci solita quibuscum nos piget aliquam inivisse societatem. Hic de segnibus servis, alibi de infidis amicis.

6 *Clepe*] Furare, a κλέπτω, *furor.*

At faciem cum aspicias eorum, haud mali videntur; opera fallunt.
Nunc adeo, hanc edictionem nisi animum advortitis omnes, 10
Nisi somnum socordiamque ex pectore oculisque amovetis,
Ita ego vostra latera loris faciam, ut valide varia sint:
Ut ne peristromata quidem æque picta sint Campanica,
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.
Atque heri ante dixeram omnibus, dederamque eas provincias: 15
Verum ita vos estis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium vostrum ut vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati estis vos: vincite hoc duritia ergo atque me. [vortite,
Hoc vide sis, ut alias res agunt! hoc agite, hoc animum ad-
Huc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera genera hominum. 20
Nunquam edepol vostrum durius tergum erit, quam terginum hoc meum. [spernit.
Qui nunc? doletne? hem! sic datur, si quis herum servos

intueris eorum vultum, tibi apparent minime mali; decipiunt revera. Nunc adeo, nisi animadvertitis omnes hæc monita, nisi avertitis somnolentiam et negligentiam a pectore et oculis, ego efficiam ut vestra latera sint sic notata loris, ut peristromata Campanica, aut tapetes Alexandrini sint perinde conchyliis tincti, et belluis picti. Atque dixeram antea cunctis, præscripseramque ea mandata, verum vos estis ita nequam, segnes, perversa mente, ut me adigatis vos admonere vestri officii adhibitis pœnis. Nimirum vos estis ita affecti. Superate igitur hoc lorum *et meas vires duro* tergo. *Animadverte, si vis hoc, quomodo faciunt alias res! Agite hoc, animadvertite hoc, commodate aures huc, audite quæ ego edicam, o homines plagis gerendis idonei. Per ædem Pollucis vestra latera nunquam erunt solidiora quam hoc lorum bubulum. Quo animo estis? doletne? si quis servus contemnit he-*

—8 *Ut induellis lupos* Pll.—10 Douza, *Nunc habeo hanc edictionem;* Al. ap. Pareum, *edictionem animum advortite;* C. *advortetis;* B. 1. *editionem* n. a. *advortis.*—11 Edd. quædam vett. *amovebitis.*—12 Parei 3. *varia sient;* C. 2. *varia sunt.*—14 Pll. *beluata.* Mox, *consuta tapetia* Grut. *consiliat appetia* C. *consilia tappetia* C. 2. *consulta tapetia* al. *consiliata tapetia* Parei 3.—15 C. *heri a me dixi;* C. 2. *heri a me dixeram.*—16 Pll. *præditi.*—18 B. 1. et al. ap. Pareum, *vincere hoc duritia tergi atque me.*—21 C. *qua tergin.*—22 *Quid nunc*

NOTÆ

13 *Peristromata*] Cicero, 'peripetasmata.' Juvenal. 'velaria.'

14 *Belluata*] In quibus erant belluæ acu pictæ.

Conchyliata] E cœruleo purpureoque tincta.

Assistite omnes contra me, et quæ loquor, advortite animum. [sit cito.
Tu qui urnam habes, aquam ingere, face plenum aënum
Te, cum securi, caudicali præficio provinciæ. 25
LO. At hæc retunsa est. LE. sine siet: itidem vos quoque estis plagis omnes.
Num qui minus ea gratia tamen omnium opera utor?
Tibi hoc præcipio, ut niteant ædes: habes quod facias: propera, abi intro.
Tu esto lectisterniator: tu argentum eluito, idem exstruito.
Hæc, cum ego a foro revortor, facite, ut offendam parata, 30
Vorsa, præsterga, strata, lautaque, coctaque omnia uti sint.
Nam mihi hodie natalis dies est: decet eum omnes vos concelebrare. [satin' audis?
Pernam, callum, glandium, sumen, facito in aqua jaceant:
Magnifice volo enim summos viros accipere, ut mihi rem esse reantur.

rum, sic dat pœnas. Adeste omnes coram me, et animadvertite ea quæ edicam. Tu qui tenes urnam infunde aquam, fac ut labrum sit celeriter plenum. Te vero præpono muneri scindendi ligni cum securi. LO. *Sed hæc est obtusa.* LE. *Esto, sit; vos estis quoque cuncti verberibus. Attamen non adhibeo minus operam vestram idcirco. Tibi commendo hoc, ut domus sit munda. Est quod agas; accelera; ingredere. Tu esto, lectos sterne; tu detergito argentum, idem disponito. Date operam, ut cum ego redeam a foro inveniam hæc instructa, ut cuncta sint versa, tersa, strata, lautaque et cocta. Nam est hodie meus dies natalis; oportet vos cum celebrare universos. Comparate pernam, callum, glandium, sumen; sint in aqua; audisne bene? Nam volo invitare opipare magnates viros, ut arbitrentur*

dolet, hem B. 1.—23 C. *quo loquor;* C. 2. *eque loquor.*—24 C. *sit scito et.*—26 Alii delent *τὸ quoque.*—28 C. *ab' intro.*—29 B. 1. *id extruito.*—30 *Hæc cum eo a foro re vortor* Pll.—31 Steph. *præstega, strata;* Acidal. *sparsa, tersa, strata;* C. *Vorsa spra terga strata;* C. 2. *Vorsus prastegastrata;* Bipont. *lauta, structaque omnia.* Mox, *lauta coctaque* al. ap. Pareum; *lauta stroctaque* al. ibid. *uti sunt* C. 2.—32 C. *concebrare.*—33 *Paternam* C. 2. *gallum* C. et C. 2. *Pernam gallum* B. 1.—34 *M. volo me summos* Pll. *ut mihi remorentur* B. 1.—

NOTÆ

25 *Te, cum securi, caudicali præficio provinciæ*] 'Caudex' et 'codex' est truncus arboris: igitur 'præficere caudicali provinciæ' est findendo ligno præficere.

29 *Tu esto lectisterniator*] Lectos sterne.

Exstruito] E thecis expromtum disponito.

31 *Vorsa*] A 'verro.'

Præsterga] Alii *prastega*, est tecti longior prominentia ad arcendos imbres et æstus, ut sunt in vestibulis.

Intro abite, atque hæc cito celebrate, ne mora quæ sit, cocus cum veniat 35
Mihi: ego eo in macellum, ut piscium quicquid est, pretio præstinem. [est.
I, puere, præ: ne quisquam pertundat cruminam, cautio
Vel opperire: est quod domi dicere pæne fui oblitus.
Auditin'? vobis, mulieres, hanc habeo edictionem:
Vos, quæ in munditiis, mollitiis, deliciisque ætatulam agitis, 40
Viris cum summis inclytæ amicæ: nunc ego scibo, atque hodie experiar, [somno studeat:
Quæ capiti, quæ ventri operam det, quæque suæ rei, quæ
Quam libertam fore mihi credam, et quam venalem, hodie experiar. [conveniant.
Facite hodie, ut mihi munera multa huc ab amatoribus
Nam nisi penus annuus hodie convenit, cras populo prostituam vos. 45
Natalem scitis mihi diem esse hunc: ubi isti sunt, quibus vos oculi estis?
Quibus vitæ? quibus deliciæ estis? quibus savia? mammilla? mellitæ? [sint.
Manipulatim mihi munerigeruli facite ante ædis jam hic as-

mihi esse divitias. Introite et celebrate celeriter hæc, ne sit ulla mora, quando cocus ad me veniat; ego eo in macellum, ut mercer pretio quicquid est piscium. Puer præi; vereor ne aliquis perforet crumenam: vel expecta; est aliquid, quod fui ferme oblitus dicere domi. Auditisne, mulieres? Sunt mihi vobis dicenda: vos quæ ducitis vitam in lautitia, mollitia, et voluptate cum summis viris, amicæ egregiæ: ego cognoscam nunc, atque periculum faciam hodie, quæ curet libertatem, quæ ventrem, et quæ suam rem, quæ somnum: faciam hodie periculum, quæ liberta mihi erit futura, et quæ venalis. Curate hodie ut plura munera ad me conferantur huc ab amatoribus; nam nisi penus in totum annum præbeatur hodie, vos vulgabo cras plebi. Scitis hunc diem esse meum natalem. Ubi sunt isti, qui vos habent in oculis? quibus estis vita? quibus deliciæ? quibus suavia? quibus mammilla, mellitæ? Efficite ut adsint et mihi offerant munera huc turmatim ante do-

35 Al. *cito celerate.* Mox, *quæ* deest in B. 1.—36 B. 1. *ut picium.* Pll. *pretio præsentinem;* unde Pareus conj. *pretio præsenti emam.*—38 *Vel operire* B. 1. *pæne sum* al. ap. Pareum.—39 C. *ediccionem;* B. 1. *edilionem.*—41 C. *inclutæ.* —42 *Quæ capitis* Pll.—45 B. 1. *prostruam vos;* C. *prosti va vos.*—46 *Natalem*

NOTÆ

37 *Pertundat cruminam*] Metuit sectores zonarios.

Cur ego vestem, aurum, atque ea, quibus est vobis usui, præhibeo? quid mihi
Domi, nisi malum, vostra opera est hodie, improbæ? vino modo cupidæ estis: 50
Eo vos vostros panticesque adeo madefacitis, cum ego sim hic siccus.
Nunc adeo hoc factum est optumum, ut nomine quamque appellem suo;
Ne dictum esse actutum sibi quæpiam vostrarum mihi neget: advortite animum cunctæ.
Principio, Hedylium, tecum ago, quæ amica es frumentariis,
Quibus cunctis montes maxumi acervi frumenti sunt domi: 55
Fac sis sit delatum huc mihi frumentum, hunc annum quod satis [to affluam,
Mihi, etiam familiæ omni sit meæ: atque adeo ut frumen-
Ut civitas nomen mihi commutet, meque ut prædicet
Lenone ex Ballione regem Jasonem. CA. audin' furcifer
Quæ loquitur? satin' magnificus tibi videtur? PS. pol iste, 60
Atque etiam maleficus: sed tace, atque hanc rem gere.

mum. Quare ego vobis suppedito aurum, et ea quibus vobis est opus? Quid habeo domi vestra opera, nisi malum? Improbæ vos estis! avidæ vini: vos proluitis vestra abdomina, intereadum ego sum siccus. Nunc adeo est bonum, ut vocem unamquamque suo nomine, ne ulla vestrum mihi neget esse sibi dictum. Animadvertite cunctæ. Principio, Hedylium, dissero tecum, quæ es amica frumentariis omnibus, quibus sunt domi montes maximi acervi frumenti: cura ut frumentum mihi deferatur huc quantum mihi sufficit et cunctæ familiæ hoc anno: atque adeo abundem frumento, ut urbs mihi commutet nomen; atque me vocet regem Jasonem ex Ballione lenone. CA. *Audisne furcifer quæ dicit? Tibine videtur satis magnificus?* PS. *Profecto iste videtur et maleficus. Sed sile,*

sitis Pll. *esse diem* B. 1.—49 Al. *usus.* C. 2. *perhibeo.* B. 1. *cum mihi.*—50 B. 1. *vino meo cupidæ.*—51 Idem codex, *pantices adeo madefactis.*—52 Pll. *quemque.*—54 *Hedillum* Pll. *ædillium* B. 1. *ædilis sum tecum* Colv. *amic' es* C. *amicis* C. 2.—55 Parei 3. *ac acervi,* contra codd.—57 Pll. *afluam.*—59 Al. *Jasionem.*—61 *Adque etiam* C. *maleficus* B. 1. *et hanc rem* al. ap. Pareum.—

NOTÆ

51 *Pantices*] Plinius, 'lactes:' prisco et obsoleto verbo *pantices* Plautus appellat. 'Lactes,' *le mésentère.*

Siccus] Abstemius, invinius, sobrius.

52 *Factum optumum*] Bonum factum erat de formula edictorum.

54 *Hedylium*] Nomen meretricis.

59 *Jasonem*] Thessaliæ regem, Epaminondæ æqualem.

LE. Æschrodora tu, quæ amicos tibi habes lenonum æmulos [audi:
Lanios, qui item ut nos jurando jure malo quærunt rem,
Nisi carnaria tria grandia tergoribus oneri uberi hodie
Mihi erunt, cras te quasi Dircam olim, ut memorant, duo
Gnati Jovis devinxere ad taurum, item, hodie stringam ad carnarium: id tibi 66
Profecto taurus fiet. PS. nimis sermone hujus ira incendor.
Hunccine hic hominem pati colere juventutem Atticam?
Ubi sunt, ubi latent, quibus ætas integra est, qui amant a lenone?
Quin conveniunt, quin una omnes peste hac populum hunc liberant? 70
Sed nimis sum stultus, nimium fui indoctus: ne illi audeant
Id facere? quibus ut serviant suus amor cogit, simul
Prohibet, faciant advorsum eos quod volunt. CA. vah! tace. PS. quid est?
CA. Male morigerus male facis mihi, cum sermone huic obsonas. PS. taceo.
CA. At taceas malo multo, quam tacere te dicas. LE. tu autem 75

et hoc age. LE. *Tu, Æschrodora, quæ habes amicos lanios, imitatores lenonum, qui, sicut nos, comparant divitias perjuriis, audi. Nisi hodie mihi erunt tria magna carnaria plena tergoribus boum, te constringam hodie ad carnarium, sicut memorant duos filios Jovis devinxisse olim Dircen ad taurum; sane id erit tibi taurus.* PS. *Nimis inflammor iracundia ejus oratione.* Oportetne *pati juventutem Atheniensem servire huic homini? Ubi sunt, ubi latent ii quibus est ætas integra, qui amant mulieres a lenone* emtas? *Quin assunt? Quin liberant omnes simul hunc populum hac peste? Sed sum nimis amens, fui nimis stolidus: audeantne illi id agere? quibus suus amor cogit ut serviant, una prohibet* ne *faciant quod volunt adversus eos.* CA. *Vah! tace.* PS. *Quid est?* CA. *Me offendis immorigerus, quando obstrepis huic oratione.* PS. *Taceo.* CA. *At malo multo taceas, quam di-*

63 Al. ibid. *jure jurando; τὸ jurando* deest in B. 1. *malam quærunt rem* Don. *vide*, pro *aude*, B. 1.—64 Pll. *tria gravida.* Al. *onere;* al. *ornatu.*—65 *Dircem* edd. vett. *olim memorant, duo gnatos* al. ap. Pareum.—66 Edd. quædam vett. *devinxe.*—68 B. 1. *colere viventem.*—70 *Qui* C.—74 Pass. *huic obscævas.*

NOTÆ

63 *Jurando jure malo*] Malo jure-jurando, perjurio.

65 *Dircam*] Zethus et Amphion, Jovis et Antiopæ filii, Dircen, quam Lycus, Antiopa eorum matre relicta, uxorem duxerat, tauri indomiti cen-

Xystilis, fac ut animum advortas, quojus amatores olivi
Dynamin domi habent maxumam.
Si mihi non jam huc culleis oleum deportatur,
Te ipsam culleo ego cras faciam ut deportere in pergulam.
Ibi tibi adeo lectus dabitur, ubi tu haud somnum capias,
Sed ubi usque ad languorem: ... tenes, quorsum hæc tendant, quæ loquor? 81
En excetra tu, quæ tibi amicos tot habes, tam probe oleo onustos,
Num quoipiam est hodie tua tuorum opera conservorum
Nitidiusculum caput? aut num ipse pulmento utor magis
Unctiusculo? sed scio, tu oleum haud magni pendis, vino te 85
Devincis: sine modo: reprehendam ego cuncta hercle una opera, nisi
Quidem hodie tu omnia facis, scelesta, hæc uti loquor.
Tu autem quæ pro capite argentum mihi jam jamque sæpe numeras,
Ea pacisci modo scis, sed quæ pacta es non scis solvere.
Phœnicium, tibi hæc ego loquor, deliciæ summatum virum:

cas te silere. LE. *Tu vero Xystilis, cujus amatoribus est domi tanta copia olei, fac ut animadvertas. Si non mihi affertur jam huc oleum in pellibus, ego faciam ut deportere ipsa cras in culeo ad porticum; tibi dabitur ibi cubile, in quo tu non capias somnum, sed ubi* divexeris *usque ad mortem. Intelligis quo* tendant *quæ dico? Vipera, quæ habes tot amicos tam bene onustos oleo, an tuo quæstu caput cujusquam tuorum conservorum est unctius oleo? aut capio ipse cibum unctiorem? Sed novi; tu haud magni facis oleum: te obruis vino. Sine modo. Profecto animadvertam uno tempore in te pro cunctis tuis sceleribus, nisi tu facis hodie omnia hæc sicut dico. Tu vero quæ mihi numeras sæpe jamjam argentum pro libertate; scis modo spondere id, sed non scis pendere quæ es pacta; phœnicium, deliciæ*

—76 *Xitalis* C. *Xittilis* C. 2. *Xutilis* B. 1. Ven. 1. *Xystylis* Gronov. *olivinam In domo habent* B. 1. *amato Resolivi dynam indomi* Pll.—78 B. 1. *culeus olivi.* Pll. *cullius oleum deportatum.*—79 Al. ap. Pareum, *faciam deportere.*—80 Pll. *aut somnum.*—81 Iidem codd. *quo se hæc.*—82 C. *onustus.*—83 *Nunc etiam est hodie tuorum* B. 1.—84 *Nitidissimum* B. 1. et Ven. 1.—85 *Unio invisculo* B. 1.—86 *Deungis* Acidal. *rependam* al. ap. Pareum.—88 Prius *jam* deest in B. 1.—89 Idem codex, *patisci* . . . . *sed quod* . . . . *nescis.* C. 2. *sed*

NOTÆ

dæ alligarunt, Lycumque interfecerunt.

77 *Dynamin*] Vim, copiam.

79 *Pergulam*] 'Pergula' est porticus, seu appendix ædificii.

85 *Unctiusculo*] Melius condito.

Nisi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur, 91
Cras Phœnicium Phœnicio corio invises pergulam.

summorum virorum, ego tibi dico hoc: Nisi omnis penus mihi affertur huc hodie ex agris tuorum amicorum, invises cras porticum strata corio Phœnicio.

que.—91 Al. ap. Pareum, *annua huc, &c.*—92 *Cras phœni phœnicio . . . pergulam* B. 1.

NOTÆ

92 *Phœnicio corio*] Id est, purpureo flagris facto.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

CALIDORUS, PSEUDOLUS, BALLIO.

CA. PSEUDOLE, non audis quæ hic loquitur? PS. audio, here, equidem, atque animum advorto.
CA. Quid mihi es auctor, huic ut mittam, ne amicam hic meam prostituat? [curabo.
PS. Bene curassis: liquido es animo: ego pro me et pro te
Jamdiu ego huic bene et hic mihi volumus, et amicitia est antiqua.
Mittam hodie huic suo die natali malam rem magnam et maturam. 5
CA. Quid opus est? PS. potin' aliam rem ut cures? CA. at. PS. bat. CA. crucior. PS. cor dura.

CA. *Pseudole, non intelligis quæ hic dicit?* PS. *Profecto, here, intelligo atque animadverto.* CA. *Quid suades ut huic mittam, ne hic prostituat meam amicam?* PS. *Bene feceris si curaveris. Esto æquo animo! ego curabo pro me et te. Jampridem benevolentia sumus conjuncti, ego illi, et ille mihi, et amicitia vetus intercedit. Ad eum mittam hodie suo die natali infortunium grande et velox.* CA. *Quid opus est facto?* PS. *Esto solicitus de aliis rebus.* CA. *At.* PS. *Bat.* CA. *Discrucior.*

3 *Tu ne curassis* Pist. *Bene: ne curassis* al. ap. Pareum; *Sine cura sis* al. ibid.—4 Pll. *amicicium.*—5 C. et B. 1. *natalio;* C. 2. Parei 3. *natalitio.*—6 Pll.

NOTÆ

3 *Bene curassis*] Diligenter cura, quid tibi incumbat.

Liquido es animo] De ista re securus esto.

6 *Cor dura*] Animum obfirma. Ovidius, 'durare animum;' Tacitus, 'mentem.' Catullus, 'obdurare se.'

CA. Non possum. PS. fac possis. CA. quonam pacto possim vincere animum? [auscultes.
PS. In rem quod sit prævortaris, quam re advorsa animo
CA. Nugæ istæc sunt: non jucundum est, nisi amans facit stulte. PS. pergin'?
CA. O Pseudole mi, sine sim nihili: mitte me sis. PS. sino, modo ego 10
Abeam. CA. mane, mane: jam ut voles me esse, ita ero. PS. nunc tu sapis. [quin revocas?
BA. It dies: ego mihi cesso: i præ, puere. CA. heus, abiit:
PS. Quid properas? placide! CA. at priusquam abeat.
BA. Quod hoc malum? tam placide is, puere.
PS. Hodie nate heus! hodie nate, tibi ego dico, heus hodie nate, redi, et 15
Respice ad nos, tametsi occupatus, moramur: mane: sunt colloqui
Qui volunt te. BA. quid hoc est? quis est qui moram occupato molestam obtulit?
CA. Qui tibi sospitalis fuit. BA. mortuus est, qui fuit: qui est, vivos est.

PS. *Animum obfirma.* CA. *Nequeo.* PS. *Da operam ut queas.* CA. *Quo modo potero coërcere impetum mentis?* PS. *Age quod ex re est potius, quam obsequaris animo in rebus quæ non sunt ex re.* CA. *Hæ sunt nugæ: est illepidum, nisi amans est amens.* PS. *Pergisne* desipere? CA. *O mi Pseudole, patere me insanire: dimitte me si placet.* PS. *Patior. Ego modo abibo.* CA. *Sta, sta: ero jam sicut voles me esse.* PS. *Tu sapis jam.* BA. *Dies abit; ego cunctor: puer, præi.* CA. *Heus! profectus est; revoca eum.* PS. *Quid acceleras? leniter!* CA. *At antequam proficiscatur.* BA. *Quid est hoc malum? quam lente procedis, puer!* PS. *Heus! hodie-nate, hodie-nate, ego tibi dico; heus! hodie-nate, revertere, et respice ad nos; quanquam acceleras, tamen retardamus. Sta! sunt qui cupiunt tecum verba facere.* BA. *Quid est hoc? Quis est qui me sistit importune accelerantem?* CA. *Qui tibi fuit salutaris.* BA. *Qui fuit, est mortuus: qui est, vivit.*

opust; al. *opis est.*—7 Edd. quædam vett. *animum vincere,* contra codd.—8 B. 1. *quod sic . . . rem adverso.*—9 B. 1. *jocundum . . . pergam.*—10 O, *o, pseudole* B. 1. C. *sine, modo, &c.* Gronov. et Delph. *sino modo* B. 1. *nichili* C. 2.—11 B. 1. *ita oro.*—13 *Quod properas* C. *placid' is* Pll. *placide is* al.—14 B. 1. *tam placidus puere.*—16 Pll. *occupatu's;* Lamb. *occupatum.* B. 1. *mane est loqui.*

NOTÆ

15 *Hodie nate*] Tu, cujus hodie celebratur dies natalis.

Ps. Nimis superbe. Ba. nimis molestus. Ca. reprehende hominem: assequere.
Ba. I, puere. Ps. accedamus hac obviam. Ba. Juppiter te perdat, quisquis es. 20
Ps. Te volo. Ba. at vos ego ambos: vorte hac te, puere. Ps. non licet
Colloqui te? Ba. at mihi non lubet. Ca. sin tuam est quidpiam in rem? Ba. licet-
Ne obsecro vivere, an non licet? Ps. vah, manta. Ba. omitte. Ca. Ballio, [dum fuit.
Audi. Ba. surdus sum: profecto inanilogus es. Ca. dedi,
Ba. Non peto quod dedisti. Ca. dabo, quando erit. Ba. ducito, 25
Quando habebis. Ca. heu, heu, quam ego malis perdidi modis, [facis.
Quod tibi detuli et quod dedi! Ba. mortua re, verba nunc
Stultus es, rem actam agis. Ps. nosce saltem hunc, qui est. Ba. jam diu
Scio, qui fuit: nunc quis est is, ipsus sciat: ambula tu.

Ps. *Nimis arroganter.* Ba. *Nimis importune.* Ca. *Arripe hominem; assequere.* Ba. *I, puer.* Ps. *Occurramus hac obviam.* Ba. *Jupiter te perdat, quisquis es.* Ps. *Volo te* perdat potius. Ba. *At vos ambos* perdat. *Puer, verte iter hac.* Ps. *Non licet colloqui tecum?* Ba. *At non mihi lubet.* Ca. *Si aliquid est e re tua,* sines? Ba. *Quaeso, licetne* per vos *vivere, an non licet?* Ps. *Vah! mane.* Ba. *Mitte.* Ca. *Ballio, audi.* Ba. *Sum surdus: certe es vaniloquus.* Ca. *Dedi, dum fuit.* Ba. *Non postulo quod dedisti.* Ca. *Dabo, quando erit.* Ba. *Ducito, quando habebis.* Ca. *Heu, heu! quam ego male perdidi, quod tibi detuli, et quod dedi!* Ba. *Nunc facis verba, re peremta. Es insanus; agis rem actam.* Ps. *Saltem cognosce quis est hic.* Ba. *Scio jampridem qui fuerit: nunc*

—18 *Quid tibi sospitali fuit* Pll.—20 Al. *occedamus.*—21 B. 1. *vorte hic te.*—23 *Ne o. bitere* Lips. et al. ap. Parenm. Mox, *vah mane* B. 1.—24 Parei 3. *inanilogista 's;* C. *inanilogistæ;* C. 2. *inanilogistaë.*—26 Pll. *heheu.*—27 B. 1. *mortuo verba;* Pll. *mortua verba;* al. vett. *mortuo verba fabulare nunc.*—28 Pll. *rem actam magis.* C. 2. *saltim.* B. 1. *quis est.* Pll. *jam dius scio.*—29 B. 1. *qui est.*

NOTÆ

21 *Te volo*] Convenire.

22 *Licet-Ne obsecro vivere*] Vosne me necatis vestro odio et molestia?

24 *Inanilogus es*] Id est, nugator es.

28 *Rem actam agis*] Donatus: 'Hæc res secundum jus civile dicitur, in quo cavetur, ne quis rem actam apud judices repetat.'

Ps. Potin' ut semel modo, Ballio, huc cum lucro respicias? 30
Ba. Respiciam istoc pretio: nam si sacruficem summo Jovi,
Atque in manibus exta teneam, ut porriciam, interea loci
Si lucri quid detur, potius rem divinam deseram.
Ps. Non potest pietate obsisti huic, ut res sunt ceteræ:
Deos quidem, quos maxume æquom est metuere, eos minimi facit. 35
Ba. Compellabo: salve multum, serve Athenis pessume.
Ps. Di te Deæque ament vel hujus arbitratu, vel meo:
Vel si dignus alio pacto, neque ament, neque faciant bene.
Ba. Quid agitur, Calidore? Ps. amatur, atque egetur acriter.
Ba. Misereat, si familiam alere possim misericordia. 40
Ps. Eia! scimus nos quidem te, qualis sis; ne prædices.
Sed scin' quid nos volumus? Ba. pol ego propemodo: ut male sit mihi. [vorte. Ba. audio:
Ps. Et id, et hoc, quod te revocamus, quæso, animum ad-
Atque in pauca, ut occupatus nunc sum, confer, quid velis.

ipse noscat, quis sit. Perge, puer. Ps. *Ballio, potesne a te impetrare ut respicias huc, semel oblato quæstu?* Ba. *Respiciam hoc pretio; nam si sacrificem summo Jovi, et teneam in manibus exta, ut projiciam* in ignem, *si interim ostendatur aliquis quæstus, deseram potius rem divinam.* Ps. *Hic non potest oppugnari pietate, ut oppugnantur alii: facit minimi eos Deos, quos est æquissimum timere.* Ba. *Compellabo; salvus sis plurimum, serve nequissime Atheniensium.* Ps. *Dii et Deæ te ament vel arbitrio hujus, vel meo: vel si dignus alio modo, neque ament, neque benefaciant.* Ba. *Quid ais, Calidore?* Ps. *Amat, et eget valde.* Ba. *Me misereat tui, si possim alere familiam misericordia.* Ps. *Eia! profecto nos intelligimus qualis sis, ne dicas; sed scisne quod nos optamus?* Ba. *Per Pollucem intelligo ferme quid optatis, ut sim infelix.* Ps. *Precor, animadverte et id, et hoc, propter quod revocamus.* Ba. *Audio: et contrahe paucis quid exoptes, quoniam*

C. 2. *ipsius sciat.* Parei 3. *tu modo*, contra codd.—30 C. 2. et C. a m. pr. *hunc cum.*—32 Pll. *ut poriciam;* B. 1. *ut porrigam.*—33 C. *pocius r. d. dextram;* C. 2. *dextram.*—34 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *pietati.*—35 B. 1. *quod maxime.* C. *ecum est.*—38 Pll. *nec faciant.*—40 *Misereat* al. ap. Pareum.—41 *Eia simus* Pll. *næ prædices* C.—42 Parei 3. *propemodum;* C. a m. sec. *propemodon;* Pll.

NOTÆ

31 *Respiciam istoc pretio*] Ista mercede, isto lucro.

32 *Ut porriciam*] ' Porriciendi ' verbum ex disciplina haruspicum et ex præcepto pontificum solenne sacrificantibus fuit.

Ps. Hunc pudet quod tibi promisit, quaque id promisit die, 45
Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit. [piget:
Ba. Nimio id quod pudet facilius fertur, quam illud quod
Non dedisse, istum pudet; me, quia non accepi, piget.
Ps. At dabit, parabit: aliquot hos dies manta modo.
Nam hic id metuit, ne illam vendas ob simultatem suam. 50
Ba. Fuit occasio, si vellet, jampridem argentum ut daret.
Ca. Quid, si non habui? Ba. amabas? invenires mutuom,
Ad Danistam devenires, adderes fœnusculum:
Surripuisses patri. Ps. surriperet hic patri, audacissume?
Non periculum est, ne quid recte monstres. Ba. non lenonium est. 55
Ca. Egon' patri surripere possim quicquam, tam cauto seni?
Atque adeo, si facere possem, pietas prohibet. Ba. audio:
Pietatem ergo istam amplexator noctu, pro Phœnicio.
Sed quoniam pietatem amori video tuo prævortere,
Omnes tibi patres sunt? nullus est tibi, quem roges mutuum 60

sum nunc impeditus. Ps. *Hunc pudet, quia non tibi adhuc numeravit viginti minas pro amica, sicut tibi pollicitus est, et die qua pollicitus est id.* Ba. *Fertur nimio facilius id quod pudet, quam illud quod piget: illum pudet, quia non solvit; mihi dolet, quia non accepi.* Ps. *Sed dabit, comparabit: mane modo per aliquot hos dies. Nam hic timet ne illam vendas propter inimicitias quas exercet.* Ba. *Jampridem fuit occasio ut penderet pecuniam, si vellet.* Ca. *Quid si non habui?* Ba. *Amabas? Invenires mutuum; convenires argentarium; adjiceres aliquod fœnus; suffurares patri.* Ps. *Hic suffuraretur patri, audacissime? Non est periculum ne doceas aliquid recte.* Ba. *Hoc non est lenonis.* Ca. *Possimne ego suffurari aliquid patri, seni adeo callido? Atque, si possem facere, pietas vetat.* Ba. *Intelligo. Amplectere igitur illam pietatem noctu pro Phœnicio. At quia video te anteponere pietatem tuo amori, cunctine tibi sunt patres? tibine est nullus a quo*

propemodo.—45 *Huic pudet* C. *Hem pudet* C. 2. *Heu pudet* B. 1.—48 *Non dedissetis tum pudet* B. 1. *Non dedisset istum* Pll.—49 Pll. *aliquod;* B. 1. *aliquid hos dies maneat;* Douz. *parabit aliquid: tres dies manta modo.*—50 *Nam hic it* Pll.—51 C. *jam di pridet;* C. 2. *jam pridet.*—52 C. *jamabas invenias tuum Ad, &c.* B. 1. *jam habes invenires tuum, Ad, &c.* Douz. *jam haberes, immo;* C. 2. *jam habes si invenires tuum.*—54 *Subriperes* Parei 3.—55 C. *monstret.* B. 1. *lenonius;* Pll. *ubi; lenonius est.*—59 *Sed quom* Pll. *te prævortere* Bipont.—

NOTÆ

47 *Nimio id quod pudet facilius fertur*] Lenone digna sententia; sed viro bono indigna.

49 *Manta*] Id est, expecta, mane.

59 *Prævortere*] Anteponere.

Argentum? CA. quin nomen quoque jam interiit Mutuum. [poti,
BA. Heus tu, postquam hercle isti a mensa surgunt saturi,
Qui suum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiores sunt, ne credant alteri.
CA. Nimis miser sum, nummum nusquam reperire argenti queo: 65
Ita miser et amore pereo, et inopia argentaria.
BA. Eme die cæca hercle olivom, id vendito oculata die.
Jam hercle vel ducentæ fieri possunt præsentes minæ.
CA. Perii! an non tum lex me perdit quina vicenaria?
Metuunt credere omnes. BA. eadem est mihi lex, metuo credere. 70
PS. Credere autem? eho, an pœnitet te, quanto hic fuerit usui? [data,
BA. Non est jus' is quisquam amator, nisi qui perpetuat
Datque usque: quando nihil sit, simul amare desinat.
CA. Nihilne te mei miseret? BA. inanis cedis: dicta non sonant.

petas pecuniam mutuam? CA. *Quin nomen Mutuum periit quoque nunc.* BA. *Heus tu, per Herculem! postquam isti qui repetunt suum, sed qui nemini reddunt alienum, surgunt a mensa saturi, poti, omnes qui solebant mutuum dare sunt cautiores alieno periculo, ne credant alteri.* CA. *Sum nimis infelix: nequeo invenire nummum argenti; adeo dispereo infelix, et amore, et egestate pecuniæ.* BA. *Per Herculem eme oleum die cæca, vende idem die oculata. Per Herculem vel ducentæ minæ possunt jam dari numerata pecunia.* CA. *Interii! Lex quina vicenaria nonne me perdit? Omnes formidant credere.* BA. *Est mihi eadem lex; timeo credere.* PS. *Credere autem? Pœnitetne te, quod hic fuerit tanto usui?* BA. *Nullus amator est æquus, nisi reddat perennia munera et largiatur semper, et nisi finem faciat amandi quando facit finem dandi.* CA. *Nonne te miseret mei?*

60 C. et C. 2. *roges me tuum.*—61 Pll. B. 1. Ven. 1. *qui nomen.*—62 C. a m. sec. *satura;* al. *saturi distenta cute;* al. *saturi et avidi.*—63 C. *redeunt.*—64 Pll. *nec reddant;* B. 1. *nec reddunt altius.*—66 Pll. *miser amore.*—68 Voc. *hercle* deest in B. 1.—69 *Peri annortum lex* B. 1. *Perii an ortum lex* Pll. *quina cenaria* B. 1. *quasi viceria* C. *annon me lex dum porcet* al. ap. Pareum.—72 *Non est usui* B. 1. Ven. 1. Lips.—73 *Detque* B. 1. *Datque usque nihil* C. *Datque usque quo nihil* Parei 3. *usque quando* B. 1. C. 2.—74 B. 1. *inanis accedis;* al.

NOTÆ

64 *Ne credant alteri*] Alii, *nec reddant alteri.*

67 *Eme die cæca*] Id est, solutione in diem prolata. Contra, 'Oculata die emere,' est præsenti pecunia emere.

69 *Lex me perdit quina vicenaria*] Lex Lætoria vetabat filiumfamilias

Atque ego te vivom salvomque vellem. Ps. eho, an jam mortuus est? 75
Ba. Ut ut est: mihi quidem profecto cum istis dictis mortuus est.
Illico vixit amator, ubi lenoni placet.
Semper tu ad me cum argentata accedito querimonia.
Nam istoc, quod nunc lamentare, non esse argentum tibi,
Apud novercam querere. Ps. eho, an unquam tu hujus nupsisti patri? 80
Ba. Di melius faciant. Ps. fac hoc, quod te rogamus, Ballio,
Mea fide, si isti formidas credere: ego in hoc triduo
Aut terra aut mari alicunde evolvam id argentum tibi.
Ba. Tibi ego credam? Ps. cur non? Ba. quia pol, qua opera credam tibi,
Una opera alligem fugitivam canem agninis lactibus. 85
Ca. Siccine mihi abs te bene merenti male refertur gratia?
Ba. Quid nunc vis? Ca. ut opperiare hos sex dies saltem modo,

Ba. *Venis vacuus: verba non sonant. Et ego te optarem vivum et incolumem.* Ps. *Eho; estne jam mortuus?* Ba. *Quicquid sit, sine dubio est confossus istis verbis. Amator interiit statim, atque displicet lenoni. Tu accede semper ad me cum querela pecuniaria. Nam expostula apud novercam, quod deploras jam, nempe non tibi esse pecuniam.* Ps. *Eho, nonne tu nupsisti unquam hujus patri?* Ba. *Dii faciant melius.* Ps. *Ballio, fac id quod a te flagitamus mea fide* interposita, *si metuis credere isti; eruam id argentum aliqua ex parte, aut terra aut mari, in hoc triduo.* Ba. *Ego tibi credam?* Ps. *Quare non?* Ba. *Quia per Pollucem, uno tempore, quo tibi credam, copulem canem fugitivam intestinis agni.* Ca. *Siccine gratia refertur abs te mihi bene merito?* Ba. *Quid vis jam?* Ca. *Ut expectes modo saltem per hos sex dies, ne illam ven-*

insane cedis, i. e. aërem verberas.—76 Hic vs. deest in B. 1. C. 2. Ven. 1.—77 B. 1. *nisi lenoni;* Parei 3. *ubi ille lenoni ne placet;* Donz. *ubi ille lenoni.*—79 *Nam istuc* B. 1. *clamentare* C. et C. 2. *clamitare* B. 1.—80 B. 1. *eho unquam;* Vat. *eho nunquid.*—82 C. et C. 2. *ego hoc triduo.*—84 Pll. *qua operas*

NOTÆ

minorem viginti quinque annis stipulari, sive stipulanti respondere, aut spondendo obligari.

74 *Cedis*] Accedis.

Dicta non sonant] Tinnulæ rationes, quales sunt nummorum præsentium, habent virium plurimum ad persuadendum.

78 *Argentata querimonia*] Sonanti tinnientique, et quæ argentum una afferat secum.

80 *Querere*] Quereris.

85 *Agninis lactibus*] Canis fugitiva, atque adeo famelica, si agninis vis-

Ne illam vendas, neu me perdas hominem amantem. BA. animo bono es.
Vel sex menses opperibor. CA. euge, homo lepidissume.
BA. Immo vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis? 90
CA. Quid jam? BA. quia enim non venalem habeo Phœnicium. [arcesse hostias,
CA. Non habes? BA. non hercle vero. CA. Pseudole,
Victimas, lanios, ut ego huic sacruficem summo Jovi:
Nam hic mihi nunc est multo potior Juppiter, quam Juppiter.
BA. Nolo victimas: agninis me extis placari volo. 95
CA. Propera, quid stas? arcesse agnos: audin' quid ait Juppiter?
PS. Jam hic ero: verum extra portam Metiam currendum est prius. [nabulis.
CA. Quid eo? PS. Lanios inde arcessam duos cum tintin-
Eadem duo greges virgarum inde ulmearum adegero,
Ut hodie ad litationem huic suppetat satias Jovi. 100

das, neve me perdas hominem amantem. BA. *Esto æquo animo, expectabo vel sex menses.* CA. *Euge, homo festivissime.* BA. *Immo, visne etiam ex jucundo te reddam jucundiorem?* CA. *Quomodo?* BA. *Quia videlicet non habeo Phœnicium venalem.* CA. *Non habes?* BA. *Non habeo per Herculem, enimvero.* CA. *Pseudole, arcesse hostias, victimas, lanios, ut ego sacrificem huic summo Jovi: nam hic Jupiter mihi est nunc multo potior, quam Jupiter.* BA. *Nolo victimas: volo placari visceribus agnorum.* CA. *Accelera, quid stas? Arcesse agnos. Audisne quid dicit Jupiter?* PS. *Ero hic jam: sed est currendum antea extra portam Metiam.* CA. *Quare eo eundum?* PS. *Arcessam inde duos lanios cum curribus. Adegero inde eodem tempore duos greges virgarum ulmearum, ut satietas sufficiat ad litationem huic Jovi. Iste Jupiter lenonius ibit in malam*

---

credam; Parei 3. *opera sic credam.*—87 C. 2. *saltim.*—88 B. 1. *perdas me . . . . bono animo es.*—91 Parei 3. *jam habeo*, contra codd.—92 B. 1. C. et C. 2. *o Pseudole.* Mox, B. 1. *accersi.*—94 Pll. *quem Juppiter;* B. 1. *inquam Jupiter.* —95 B. 1. *aut minimis me;* Pll. *acninis me.*—97 B. 1. C. et C. 2. *portam mi eti-*

NOTÆ

ceribus adhæserit, inde difficile depellitur.

93 *Lanios*] Sunt popæ, hostiarum mactatores, qui malleo feriebant victimas quas tenebat sacerdos.

95 *Agninis me extis placari volo*] Alii, *minis extis;* nam 'oves minæ' erant oves glabræ sub ventre. Alludit ad 'minas' argenti.

97 *Extra portam Metiam*] Extra portam Metiam manebant carnifices, et erat inibi suppliciis nomium destinatus locus, ubi cernere erat cruces, patibula defixa, cadavera abjecta.

98 *Cum tintinnabulis*] 'Tintinnabulum' vehiculi genus.

100 *Satias*] Satietas.

In malam crucem istic ibit Juppiter lenonius.
BA. Ex tua re non est, ut ego emoriar. PS. qui dum? BA. ego dicam tibi:
Quia edepol dum ego vivos vivam, nunquam eris frugi bonæ.
PS. Ex tua re non est, ut ego emoriar. BA. qui dum? PS. sic, quia
Si ego emortuus sim, Athenis te sit nemo nequior. 105
CA. Dic mihi, obsecro hercle, verum serio, hoc quod te rogo.
Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?
BA. Non edepol habeo profecto; nam jampridem vendidi.
CA. Quomodo? BA. sine ornamentis, cum intestinis omnibus.
CA. Meam tu amicam vendidisti? BA. valde, viginti minis. 110
CA. Viginti minis? BA. utrum vis, vel quater quinis minis,
Militi Macedonio: et jam quindecim habeo minas.
CA. Quid ego ex te audio? BA. amicam tuam esse factam argenteam.
CA. Cur id ausus facere? BA. libuit, mea fuit. CA. eho! Pseudole,
I, gladium affer. PS. quid opus gladio? CA. qui hunc occidam, atque me. 115

crucem. BA. *Non est ex tua re ut ego emoriar.* PS. *Quare?* BA. *Ego tibi dicam: quia per ædem Pollucis, dum ego vivam, nunquam eris rectæ frugi.* PS. *Non est ex tuo commodo ut ego inteream.* BA. *Quare?* PS. *Quia si ego sim sublatus e vivis, erit nemo nequior te Athenis.* CA. *Dic mihi, amabo, verum per Herculem serio, id quod a te postulo. Non habes tu meam amicam Phœnicium venalem?* BA. *Per ædem Pollucis non habeo; nam vendidi jamdudum.* CA. *Quomodo?* BA. *Sine ornamentis, cum omnibus intestinis.* CA. *Tu vendidisti meam amicam?* BA. *Vendidi viginti minis militi Macedonio; et habeo jam quindecim minas.* CA. *Quid ego audio ex te?* BA. *Tuam amicam factam esse argenteam.* CA. *Quare es ausus facere id?* BA. *Libuit, fuit mea.* CA. *Heus! Pseudole, affer gladium.* PS. *Quid opus est gladio?* CA. *Quo interficiam hunc*

am.—99 *Eadem domo* B. 1.—100 C. 2. *satius Jovi.*—103 C. *vivs vivam.*—104 Hic vs. deest in B. 1.—105 *Si ego emortus* C. *nequor* Pll.—109 C. *cum testinis.*—112 Parei 3. *hic habeo.*—113 C. *ex ted audio.*—115 *Et gladium* C. 2.

NOTÆ

113 *Amicam argenteam*] Cum argento commutatam.

Ps. Quin tu te occidis potius? nam hunc fames jam occiderit.
Ca. Quid ais, quantum terra tegit, hominum perjurissume?
Juravistin' te illam nulli venditurum, nisi mihi?
Ba. Fateor. Ca. Nempe conceptis verbis. Ba. etiam consultis quoque.
Ca. Perjuravisti, sceleste. Ba. at argentum intro condidi. 120
Ego scelestus nunc argentum promere possum domo:
Tu, qui pius es istoc genere gnatus, nummum non habes.
Ca. Pseudole, assiste altrinsecus, atque onera hunc maledictis. Ps. licet.
Nunquam ad prætorem æque cursim curram, ut emittar manu.
Ca. Ingere mala multa. Ps. jam ego te differam dictis meis, 125
Impudice. Ba. ita est. Ps. sceleste. Ba. dicis vera. Ps. verbero.
Ba. Quippini? Ca. bustirape. Ba. certe. Ca. furcifer. Ba. factum optume.

atque me. Ps. *Quin te occidis tu potius? nam fames occidet jam hunc.* Ca. *Quid ais, perjurissime hominum quantum terra capit? nonne juravisti te illam venditurum nulli nisi mihi?* Ba. *Fateor.* Ca. *Nimirum verbis solennibus.* Ba. *Etiam quoque deliberatis.* Ca. *Perjuravisti, scelerate.* Ba. *Sed condidi intro pecuniam: ego scelestus possum nunc depromere e tectis pecuniam. Tu, qui es pius filius isto modo, non habes nummum.* Ca. *Pseudole, assiste ex altera parte, et eum obrue conviciis.* Ps. *Licet. Nunquam curram æque celeriter ad prætorem, ut manu mittar.* Ca. *Infer maledicta multa.* Ps. *Jam ego te diffamabo meis maledictis, impudice.* Ba. *Ita est.* Ps. *Sceleste.* Ba. *Dicis vera.* Ps. *Verbero.* Ba. *Cur non?* Ca. *Bustorum prædo.* Ba. *Etiam.* Ca. *Furcifer.* Ba.

et a m. sec. *Ei gladium.*—116 C. 2. *occides.* C. *postius.*—117 Lips. *quantum in terra degit*; al. *terram*; al. *terra gerit.*—119 Pll. *consulis quoque*; B. 1. *consiliis quoque.*—120 *Perjurasti* B. 1.—122 Pll. *qui pius istoc.*—123 C. et C. 2. *adsisteratrinsecus.*—124 B. 1. C. C. 2. *atque cursim.* B. 1. *curram litem utar manu*;

NOTÆ

117 *Quantum terra tegit*] Id est, sustinet.

119 *Conceptis verbis*] 'Verbis conceptis jurare,' est alio præeunte, et jusjurandum verbis certa comprehensis formula dictante, jurare; quæ talis erat, 'Ex animi mei sententia juro.'

125 *Te differam dictis meis*] Maledictis.

127 *Bustirape*] 'Bustirapus' erat qui aliquid de silicernio, seu cœna

CA. Sociofraude. BA. sunt mea hæc ista. PS. parricida. BA. perge tu.
PS. Sacrilege. BA. fateor. CA. perjure. BA. vetera vaticinamini.
CA. Legirupa. BA. valide. PS. pernicies adolescentum. BA. acerrume. 130
CA. Fur. BA. babæ. PS. fugitive. BA. bombax. CA. fraus populi. BA. planissume.
PS. Fraudulente. CA. impure leno. PS. cœnum. BA. cantores probos!
CA. Verberavisti patrem atque matrem. BA. atque occidi quoque,
Potius quam cibum præhiberem: num peccavi quidpiam?
PS. In pertusum ingerimus dicta dolium: operam ludimus.
BA. Numquid alium etiam voltis dicere? CA. ecquid te pudet? 136
BA. Ted amatorem inventum esse inanem, quasi cassam nucem.
Sed quanquam multa, malaque in me dicta dixistis mihi,
Nisi mihi attulerit miles quinque, quas debet, minas,
Sicut hæc est præstituta summa argento dies: 140

Optime factum. CA. *Deceptor sociorum.* BA. *Hæc ista sunt mea.* PS. *Parricida.* BA. *Perge tu.* PS. *Sacrilege.* BA. *Fateor.* CA. *Perjure.* BA. *Recantatis vetera.* CA. *Legum violator.* BA. *Valide.* PS. *Ruina juventutis.* BA. *Acriter.* CA. *Fur.* BA. *Babæ.* PS. *Fugitive.* BA. *Bene.* CA. *Fraus populi.* BA. *Plane.* PS. *Fraudulente.* CA. *Leno impure.* PS. *Lutum.* BA. *Bonos cantores!* CA. *Verberavisti patrem et matrem.* BA. *Atque occidi quoque, potius quam præberem cibum. Num commisi aliquid?* PS. *Inferimus dicta in dolium pertusum: perdimus operam.* BA. *Numquid vultis etiam dicere aliud?* CA. *Quid est quod te pudet?* BA. *Te esse repertum amatorem vacuum, quasi nucem cassam. Sed quamvis mihi dixisti multa maledicta in me, nisi miles mihi attulerit quinque minas quas debet, sicut hæc dies est assignata ultima ad solvendam*

Pll. *c. lite mittar manus.*—127 *Quidpini* B. 1.—128 *Sociofrude* Pll. *Socifraude* B. 1. *mea ecista* Pll.—131 CA. *Fur.* BA. *abi* B. 1. *bompax* C. 2.—134 C. *præhibere;* al. *perhibere.*—135 C. 2. *ingerrimus.*—136 *Nunc quid* Pll. *ecqui te* C. et C. 2.—138 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *mala quæ.* Alii delent τὸ *que.* Mox, *dixisti modo* edd. quædam vett.—140 B. 1. C. *summæ;* C. 2. *summe.* Mox, *ei*

NOTÆ

tumulis mortuorum imposita, aut ligno bustorum raperet.

131 *Babæ*] Est læte alterius dicta efferentis vox.

137 *Quasi cassam nucem*] Petronius, 'Nux ventosa, sine medulla.'

Si is non aderit, posse opinor facere officium me meum.
CA. Quid id est? BA. si tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem. [loquar:
Hoc meum est officium: ego, operæ si sit, plus tecum
Sed sine argento frustra est, quod me tui misereri postulas.
Hæc mea est sententia, ut tu hinc porro, quid agas, consulas. 145
CA. Jamne abis? BA. negotii nunc sum plenus. PS. paulo post magis. [serunt,
Illic homo meus est: nisi omnes Di me atque homines de-
Exossabo ego illum similiter itidem ut muræna cocus.
Sed nunc, Calidore, operam te mihi volo dare. CA. ecquid imperas?
PS. Hoc ego oppidum admœnire, ut hodie capiatur, volo.
Ad eam rem usu'st hominem astutum, doctum, scitum, et callidum, 151
Qui imperata effecta reddat, non qui vigilans dormiat.
CA. Cedo mihi, quid es facturus? PS. tempori ego faxo scies:
Nolo bis iterare: sat sic longæ fiunt Fabulæ.
CA. Optumum atque æquissumum oras. PS. Propera, adduc hominem cito. 155
Pauci ex multis sunt amici, homini qui certi sient.

pecuniam; si is non aderit, opinor me posse facere officium. CA. *Quid est id?* BA. *Si attuleris pecuniam, amiserim fidem cum illo: hoc est meum officium: ego loquar plus tecum, si sit opus: at sine pecunia a me postulas incassum me misereri tui. Hæc sententia est mea, ut tu deliberes amplius hinc, quid moliaris.* CA. *Jamne abis?* BA. *Sum jam occupatus.* PS. *Magis paulo post: ille homo est meus, nisi omnes Dii atque homines me destituunt. Ego illi ossa comminuam, perinde atque cocus exossat murenam; sed nunc, Calidore, volo te mihi auscultare.* CA. *Ecquid mandas?* PS. *Ego volo munire hoc oppidum, ut expugnetur hodie. Ad hanc rem opus est homine astuto, docto, scito, et callido, qui perficiat quæ imperantur, non qui dormiat vigilans.* CA. *Dic mihi quid es acturus?* PS. *Ego efficiam, ut scias tempestive. Nolo iterare bis: sic fiunt Fabulæ satis prolixæ.* CA. *Precaris optimum atque æquissimum.* PS. *Accelera, adduc hominem celeriter. Sunt pauci ex multis, qui sint veri amici hominis.* CA. *Ego scio istud.* PS.

---

dies Parei 3. *ei argento dies* Delph. et Bipont.—141 Pronomen *me* deest in Pll. et B. 1.—144 Schopp. *frustra es.*—146 *Jamne habis* Pll. *negotii sum* C. 2. —147 B. 1. a m. pr. *atque omnes.*—148 B. 1. *simulter ego illum;* Non. etiam *simulter.* Mox, C. *quoqus;* C. 2. *quoquis.*—149 C. *quid imperas;* al. *quin imperas.*—151 B. 1. *usui es.*—152 *Qui imperat hæc facta* B. 1. C. 2.—153 Pll. *quid est.*—154 *Nobis iteraris* C. a m. pr. *iteraris at* C. 2.—155 C. *adhuc h. cito;*

CA. Ego scio istuc. PS. Ergo utrimque tibi nunc delectum para:
Ex multis exquire illis unum, qui certus siet.
CA. Jam hic faxo aderit. PS. potin' ut abeas? tibi moram dictis creas.

Compara tibi igitur delectum militum utrimque: ex illis compluribus quære unum, qui sit verus. CA. *Efficiam ut adsit jam hic.* PS. *Potesne abire? Tibi facis moram verbis.*

C. 2. *adhuc h. scito.*—157 Acidal. *utrumque.* Mox, B. 1. et Pll. *dilectum.*—158 Parei 3. *tibi qui.*—159 Pll. *ut habeas.* B. 1. *tibi morem geram.*

ACTUS PRIMI SCENA QUARTA.

PSEUDOLUS.

POSTQUAM illic hinc abiit, tu astas solus, Pseudole:
Quid nunc acturus, postquam herili filio
Largitus dictis dapsilis? ubi sunt ea?
Quoi neque parata gutta certi consilii,
Neque adeo argenti: neque nunc quid faciam scio, 5
Neque exordiri primum, unde occipias, habes,
Neque ad detexundam telam certos terminos.

PS. *Postquam ille profectus est hinc, tu stas solus, Pseudole. Quid facies jam, ex quo donavisti verba magnifica filio heri? Ubi sunt illa? Cui nulla est in promtu mica certi consilii, aut pecuniæ: neque animadverto jam quid agam. Neque vides unde sumas principium, neque rationem certam ordiendæ hujus telæ. Sed*

1 *Pseudolus* B. 1.—3 *Largitus dict' es dapsilia* al. ap. Pareum. *ut sunt ea* B. 1.—4 *Cui* Pll.—6 C. 2. B. 1. *accipias.* B. 1. *habeas.*—7 B. 1. *detexendum.*—

NOTÆ

3 *Largitus*] Id est, largus, liberalis, profusus. *Dapsilus* antiquum, seu *dapsilis*, e Græco est, et significat munificum, largum. Itaque *largitus dictis dapsilis*, seu largus dictis dapsilis, idem est ac, largus dictis largis, quæ battologia frequens est in Plauto, neque ei vitio vertitur.

4 *Gutta certi consilii*] Metaphorice dicitur, pro minima parte consilii: ut veteres dicebant, 'ne pilum quidem habet viri boni.' Id est, ne minimam quidem partem, qualis est capillus in homine.

7 *Ad detexundam telam*] Id est, *contexendam.* Sumta allegoria a textoribus, qui primum ordiuntur telam, deinde texunt. Loquitur de fraude adversus Ballionem instruenda.

Sed quasi poëta tabulas cum cepit sibi,
Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen,
Facit illud verisimile, quod mendacium est: 10
Nunc ego poëta fiam, viginti minæ
Quæ nusquam nunc sunt gentium, inveniam tamen.
Atque ego huic jam pridem me daturum dixeram,
At volui injicere tragulam in nostrum senem:
Verum is, nescio quo pacto, præsensit prius. 15
Sed comprimenda est mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc una Simonem simul
Cum suo vicino Calliphone incedere.
Ex hoc sepulcro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio. 20
Nunc huc concedam, ut horum sermonem legam.

quemadmodum poëta, quando sumit suas tabulas, quærit quod nusquam est terrarum, attamen invenit, reddit simile vero illud quod est falsum; ita ego evadam jam poëta; reperiam viginti minas, quanquam eæ sint nusquam gentium. Ego huic pollicitus eram jamdudum me daturum. Sed animus erat contorquere telum in nostrum senem. At ille præsagiit antea nescio quomodo. Sed oportet coërcere vocem et linguam. Ecce conspicor herum Simonem, qui accedit huc cum suo vicino Calliphone. Ego depromam hodie ex hoc antiquo monumento viginti minas, quas dem filio heri. Jam secedam huc, ut accipiam horum orationem.

8 B. 1. *tabulas conceptas sibi;* C. 2. *t. concepit sibi.*—14 *At volui incipere* B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *Ac volui* al.—15 B. 1. *præsens et prius.*—16 *Sed comprimendast vox mihi* B. 1.—17 Idem codex, *simionem una.*

NOTÆ

8 *Quasi poëta tabulas cum cepit*] Comparat architectum fraudum cum poëta Pseudolus, et dicit, neutri, initio suscepti operis, esse in promtu, quid agat. Per tabulas intellige eas in quibus cera inductis scribebant. Alii legunt *fabulas.*

14 *Injicere tragulam*] 'Tragula' est teli genus hastæ non absimile. Est et retis genus, quod a 'trahendo' dicitur. Utrimque metaphora duci potest ad significandum dolum.

19 *Ex hoc sepulcro vetere viginti minas Effodiam*] Moris erat apud veteres, ut in sepulcris pecuniam domesticam absconderent; quia grande piaculum erat religionem violare sepulcrorum. Pseudolus autem Simonem appellat, 'vetus sepulcrum;' id est, hominem sepulcro similem veteri, in quo tuta esse videtur pecunia, sed frustra.

ACTUS PRIMI SCENA QUINTA.

SIMO, CALLIPHO, PSEUDOLUS.

SI. Si de damnosis, aut de amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio, credo, meo:
Ita nunc per urbem solus sermo est omnibus,
Eum velle amicam liberare, et quærere 5
Argentum ad eam rem: hoc alii mihi renuntiant,
Atque id jam pridem sensi, et subolet mihi.
PS. Occisa est hæc res, hæret hoc negotium.
Quo in commeatum volui argentarium
Proficisci, ibi nunc oppido obsepta est via. 10
Præsensit: nihil est prædæ prædatoribus.
CA. Homines qui gestant, quique auscultant crimina,
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant,
Gestores linguis, auditores auribus.
Nam istæc, quæ tibi renuntiantur, filium 15

SI. *Si eligatur nunc Athenis unus dictator ex his qui bonis eversi sunt, aut luxu perditi, nullus, ut puto, anteferatur meo filio. Itaque nunc una oratio est omnium per civitatem, eum dare operam ut manumittat amicam, et quærere pecuniam eo consilio. Alii mihi referunt id; et animadverti id jamdudum, et præsensi.* PS. *Hæc via est interclusa. Hoc negotium non succedit. Iter est jam omnino obstructum, quo mihi proponebam ire ad commeatum pecuniarum. Subodoratus est: prædones nullam habebunt prædam.* CA. *Cuncti homines qui renuntiant, quique aurem præbent criminationibus, si geratur res ex mea sententia, suspendantur, et delatores quidem lingua, auscultatores vero auribus. Nam illa quæ ad te referun-*

1 *Vide damnosis* B. 1. *damnosis natis et amatoribus* al. ap. Pareum.—2 Al. *fieret nunc.*—4 Pll. *sermone'st;* B. 1. *solvit sermonem cum omnibus.*—7 Parei 3. *sensi ego.*—9 *Quom commeatum* B. 1. *Qu'in commeatum* Pll. et Parei 3. *jam volui* Parei 3.—10 B. 1. *opposita obstacula.*—14 *Gestatores* al. ap. Pareum.—

NOTÆ

1 *Damnosis*] 'Damnosi' sunt qui voluntariis damnis, seu impensis suas res profundunt.

2 *Dictator fiat Athenis*] Id est, filius meus dux et princeps omnium hominum amore perditorum. Porro 'dictator' est Romanus magistratus, non Atheniensis, ut est sæpius dictum, sed spectatores Romani sunt.

12 *Homines qui gestant crimina*] Id est, qui promulgant crimina aliorum. Hi 'gestores,' seu 'gestatores' appellabantur. Seneca: 'Pessimum genus hominum videbatur, qui verba gestarent. Sunt quidam qui vitia gestant. Horum sermo multum nocet: nam etiamsi statim non officit, semina in animo relinquit.'

Te velle amantem argento circumducere,
Forsitan ea tibi dicta sunt mendacia.
Sed si vera ea sunt, ut nunc mos est, maxume,
Quid mirum fecit? quid novum, adolescens homo
Si amat, si amicam liberat? Ps. lepidum senem! 20
Si. Vetus nolo faciat. Ca. at enim nequicquam nevis.
Vel tune faceres tale in adolescentia?
Probum patrem esse oportet, qui gnatum suum
Esse probiorem, quam ipsus fuerit, postulet.
Nam tu quod damni, et quod fecisti flagitii, 25
Populo viritim potuit dispertirier.
Idne tu miraris, si patrissat filius?
Ps. Ὦ Ζεῦ, quam pauci estis homines commodi!
Ehem, illuc est patrem esse, ut æquum est, filio!
Si. Quis hic loquitur? meus hic est quidem servos Pseudolus. 30
Hic mihi corrumpit filium, scelerum caput.
Hic dux, hic ille est pædagogus: hunc ego

tur: videlicet quod filius amans te optet fraudare pecunia, ea sunt fortasse falsa quæ sunt tibi relata. Sed si ea sunt vera, maxime ut est nunc consuetudo, quid egit quod mirum videatur? Quid inusitatum, si juvenis homo amat, si asserit in libertatem amicam? Ps. *Festivum senem!* Si. *Nolo agat hanc rem vetustam.* Ca. *Verum incassum repugnas. Tu ipse nonne ageres idem in juventute? Oportet patrem esse bonum, qui velit suum filium esse meliorem quam fuerit ipse. Nam flagitia et damna, quæ fecisti, potuissent dividi in cives singulos. Idne tibi novum si filius imitatur patrem?* Ps. *O Jupiter, quam pauci estis homines non molesti! Ehem, hoc est esse patrem nato, ut est par!* Si. *Quis verba facit hic? Sane est meus servus Pseudolus. Hic perdit meum filium, dux ad nequitiam: hic est ille*

15 *Nam ista* B. 1. *Nam istæ* Pll.—18 B. 1. *ea vera.* Mox, *mos* deest in B. 1. C. et C. 2.—19 Pll. *novom.*—22 Pas. *faceres talia.*—26 B. 1. *dispartirier.*—27 *Ne id tu* al. ap. Pareum.—28 *Azer quam* B. 1. *O Zey* Pll. *commodiem* B. 1.—29 *Em* Pll. *Illum esse patrem esset ut æquus est* B. 1.—32 Pll. *ille'st;* Gul.

NOTÆ

21 *Vetus nolo faciat*] Id est, nolo filium amare, quod dicis non esse novum.

26 *Populo viritim dispertirier*] Id est, tot damna fecisti, tot pecunias dilapidavisti, ut si populo tribuisses viritim, suum quisque nummum accepisset. Hæc distributio non cadit in flagitia, sed in damna.

32 *Hic ille est pædagogus*] Olim 'pædagogi' distinguebantur a 'præceptoribus:' illi mores; hi studia curabant. Seneca, 'Præceptores pædagogique pueris placidis dentur.'

Cupio excruciari. CA. Jam istæc insipientia est,
Sic iram in promtu gerere: quanto satius est,
Adire blandis verbis, atque exquirere, 35
Sint illa, necne sint, quæ tibi renuntiant?
Bonus animus in mala re dimidium est mali.
SI. Tibi auscultabo. PS. itur ad te, Pseudole:
Orationem tibi para advorsum senem.
Herum saluto primum, ut æquom est: postea 40
Si quid supersit, vicinos impertio.
SI. Salve: quid agitur? PS. statur hic ad hunc modum.
SI. Statum vide hominis, Callipho, quam basilicum!
CA. Bene confidenterque astitisse intellego.
PS. Decet innocentem, qui sit atque innoxius, 45
Servom superbum esse, apud herum potissumum.
CA. Sunt, quæ te volumus percontari, quæ quasi
Per nebulam nosmet scimus atque audivimus.
SI. Conficiet jam te hic verbis, ut tu censeas
Non Pseudolum, sed Socratem tecum loqui. 50

ductor, hic magister: ego opto eum pœnas dare gravissimas. CA. *Est hæc jam amentia, sic ferre præ se iracundiam. Quanto est melius adoriri leni oratione, atque expendere, utrum illa, quæ ad te referunt, sint vera necne? Mens constans in re adversa reddit malum levius dimidio.* SI. *Tibi præbebo aurem.* PS. *Veniunt ad te, Pseudole: instrue orationem adversus senem. Inprimis salvere jubeo herum, ut est par; deinde si restat aliquid* salutis *distribuo vicinis.* SI. *Salvus sis; quid agis?* PS. *Ego sto hic, hoc modo.* SI. *Callipho, aspice statum hominis, tanquam regium.* CA. *Video eum stare recte et audacter.* PS. *Oportet servum innocuum et innoxium esse audacem, præsertim apud dominum.* CA. *Sunt quæ volumus a te sciscitari, quæ nosmet tenemus, atque accepimus velut per nebulam.* SI. *Hic te interimet jam garrulitate: ita ut tu arbitreris non Pseudolum, sed Socratem verba facere te-*

et al. *illi est.*—33 Verbum *est* deest in B. 1.—34 B. 1. *in promtu gereres.*—36 C. 2. *negne siniquæ.*—38 C. *abscultabo;* Parei 3. *auscultabo ego.*—40 C. et C. 2. *æquom'st.*—41 Pll. *superfit.* Al. *vicinum hunc.*—43 B. 1. *q amabas illicum;*

NOTÆ

34 *Iram in promtu gerere*] Ennius: 'Amicitias atque inimicitias in fronte promtas gero.' Cicero: 'Hic, quod cum ceteris animo sentiebat, id magis quam ceteri, et vultu promtum habuit et lingua.' Apuleius: 'In primori fronte animum gestare.'

43 *Statum*] 'Status' est stantis habitus et facies standi.

47 *Quasi Per nebulam*] Cicero, 'In infirma ætate imbecillaque mente, vis naturæ per caliginem cernitur.' Porro quæ cernuntur per nebulam, sunt quæ cernuntur quidem, sed non satis distincte.

Ps. Ita est: jampridem tu me spernis, sentio;
Parvam esse apud te mihi fidem ipse intellego:
Cupis me esse nequam, tamen ero frugi bonæ.
Si. Fac sis vacivas, Pseudole, ædis aurium,
Mea ut migrare dicta possint quo volo. 55
Ps. Age, loquere quid vis, tametsi tibi succenseo.
Si. Mihin' domino servos tu succenses? Ps. jam tibi
Mirum id videtur? Si. hercle qui, ut tu prædicas,
Cavendum est mihi abs te irato: atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te soleo, cogitas. 60
Ca. Quid censes? edepol merito esse iratum arbitror,
Cum apud te parum stet fides. Si. jam sic sino,
Iratus sit: ego, ne quid noceat, cavero. [roga
Sed quid ais? quid hoc, quod te rogo? Ps. si quid vis,
Quod scibo, Delphis tibi responsum dicito. 65
Si. Advorte ergo animum, et fac sis promissi memor.
Quid ais? ecquam scis filium tibicinam [velit?
Meum amare? Ps. negare meum est. Si. liberare quam
Ps. Καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο nego. Si. ecquas viginti minas

cum. Ps. *Etiam. Jamdudum tu me contemnis, animadverto: ipse non ignoro te parum in me confidere: vis me esse improbum, attamen ero probus.* Si. *Pseudole, fac, si vis, domus aurium vacet, ut me averba possint conferri quo cupio.* Ps. *Age, dic quicquid libuerit, quanquam iratus sum tibi.* Si. *Mihine iratus es tu,* qui es *servus, mihi domino?* Ps. *Existimasne id mirum?* Si. *Per Herculem mihi metuendum est abs te irato, ut tu dicis: et tu meditaris me cædere alia ratione atque ego consuevi te verberare.* Ca. *Quid putas? Per ædem Pollucis existimo eum esse iratum merito, quia parum ei confidis.* Si. *Sit sic iratus; per me licet: ego curabo ne noceat in quopiam. Sed quid dicis? Quid* est *hoc quod a te peto?* Ps. *Si vis aliquid, pete id quod sciam; crede tibi responsum ab oraculo Delphico.* Si. *Adhibe igitur animum, et da operam ut recorderis promissorum. Quid dicis? ecquam tibicinam nosti amari a meo filio?* Ps. *Est meum negare.* Si. *Quam cupiat manumittere?* Ps. *Nego et hoc et illud.* Si. *Quibus viginti minis paras me fren-*

Pll. *qui am basilicum.*—46 B. 1. *atque hero.*—53 *Cupissime esse.*—54 *Fac sis vacua* B. 1. *Fac si suaciva* C.—55 C. *dicia possint.*—56 Pll. *suscenseo.*—58 B. 1. Bipont. Pist. *quin ut tu.*—59 *Cavendus est mihi abs te* Pll.—62 Bipont. *te stet parum;* B. 1. *parum est fidei;* Lips. *parum fiet fides.*—65 *Si quid scibo* B. 1.—66 *Avorte* Pll. *faxis promissis* C. et C. 2. *et* deest in B. 1.—68 *Meum amare. P. nægar mea est* C. *M. amare negar mea est* C. 2. *Meum amare?* Ps. Nai *vai.* Si. *Liberare, &c.* Bipont. *qua velit* C.—69 *Ceu tu au ita negaris* B. 1. *Cetuton Katto negras equas* C. *Ceu ton Katto ito negaris Equas* C. 2. Καὶ τοῦτο ναὶ ναὶ

NOTÆ

65 *Delphis tibi responsum dicito*] Cicero: 'Hæc ex oraculo Apollinis Pythii edita tibi puta. Nihil potest esse verius.'

Per sycophantiam atque per doctos dolos 70
Paritas, ut auferas a me? Ps. abs te ego auferam?
Si. Ita: quas meo gnato des, qui amicam liberet.
Ps. Fateri δεῖ καὶ τοῦτο ναὶ, καὶ τοῦτο ναί.
Ca. Fatetur. Si. dixin', Callipho, dudum tibi?
Ca. Memini. Si. cur, hæc ubi tu rescivisti illico, 75
Celata me sunt? cur non rescivi? Ps. eloquar.
Quia nolebam ex me morem prægigni malum,
Herum ut servos suum criminaret apud herum.
Si. Juberes hunc præcipitem in pistrinum trahi.
Ca. Numquid peccatum est, Simo? Si. immo maxume.
Ps. Desiste: recte ego rem meam sapio, Callipho. 81
Peccata mea sunt: animum advorte nunc jam,
Quapropter te expertem amoris nati habuerim:
Pistrinum in mundo scibam, si id faxem, mihi.
Si. Non a me scibas pistrinum in mundo tibi, 85
Cum ea mussitabas? Ps. scibam. Si. cur non dictum est mihi?
Ps. Quia illud malum aderat, istuc aberat longius.

dare, fallacia, et eruditis technis? Ps. *Ego te fraudem?* Si. *Etiam, quas tradas meo nato, ut asserat in libertatem amicam.* Ps. *Oportet fateri, et hoc quidem et illud.* Ca. *Fatetur.* Si. *Callipho, tibine dixi jampridem?* Ca. *Recordor.* Si. *Quare hæc non mihi detexisti statim atque accepisti? Cur non accepi?* Ps. *Edicam. Quia nolebam malam consuetudinem inferri per me in hominum genus, ut servus criminaretur suum herum apud herum.* Si. *Mandares hunc obtorto collo rapi in pistrinum.* Ca. *An aliquid est culpæ admissum, Simo?* Si. *Immo maxime.* Ps. *Desiste, Callipho: ego teneo apprime meam rem. Sunt mea peccata. Jam animadverte, quamobrem passus fuerim esse te ignarum amoris filii: intelligebam me esse damnandum pistrino, si fecissem id.* Si. *Ignorabas tibi esse pistrinum apertum, meo jussu, si non aperiebas id?* Ps. *Non ignorabam.* Si. *Quare non mihi est renuntiatum?* Ps. *Quia hæc pœna aderat; illa aberat longius: illa*

Bipont.—71 B. 1. *ut me auferas.*—73 *Fateri dicar* [lacuna] *torna carthorionai* B. 1. *Fateri di chartorna chai toy ionai* C. *Fateri di chaytoyna Chaitoyonai fat* C. 2. *Fatere.* Ps. *πόσαστο ἵνα καὶ αὐτὸς ῥυσαίμην* al. ap. Pareum; *Fatere.* Ps. *δεῖτο, ἵνα καὶ αὐτὸς ἐῤῥύσαι* al. ibid.—75 B. 1. *tu ubi res scivisti;* C. *resivisti,* et a m. sec. *resivi.*—77 B. 1. *morem peregrini;* C. *morem quæ gigni.*—78 Pronomen *suum* deest in Pll. et B. 1. *criminarit* C. *criminavit aput* C. 2.—79 *Luberet hunc* Grut. *pristrinum* C.—81 B. 1. *meam rem.*—84 Pll. *in mundum;* B. 1. *ineundum tibi scibam.*—85 B. 1. *pistrinum ineundum tibi.*—86 Pll. *muscitabas.*

NOTÆ

71 *Paritas*] Id est, paras.

78 *Herum*] Herum filium apud herum patrem.

84 *In mundo*] Id est, certum et præsens.

Faxem] Fecissem.

Illud erat præsens, huic erant dieculæ.
Si. Quid nunc agetis? nam hinc quidem a me non potest
Argentum auferri, qui præsertim senserim. 90
Ne quisquam credat nummum, jam edicam omnibus.
Ps. Nunquam edepol quoiquam supplicabo, dum quidem
Tu vives: tu mihi hercle argentum dabis:
Abs te equidem sumam. Si. tu a me sumes? Ps. strenue.
Si. Excludito mihi hercle oculum, si dedero. Ps. dabis.
Jam dico, ut a me caveas. Ca. certe edepol scio, 96
Si abstuleris, mirum et magnum facinus feceris.
Ps. Faciam. Si. si non abstuleris? Ps. virgis cædito;
Sed quid, si abstulero? Si. do Jovem testem tibi,
Te ætatem impune habiturum. Ps. facito, ut memineris.
Si. Egon' ut cavere nequeam, quoi prædicitur? 101
Ps. Prædico, ut caveas: dico, inquam, ut caveas: cave.
Hem! istis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
Ca. Edepol mortalem graphicum, si servat fidem!
Ps. Servitum tibi me abducito, ni fecero. 105
Si. Bene atque amice dicis: nam nunc jam meus es.
Ps. Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?

erat præsens; huic erant aliquot dies interjecti. Si. *Quid facietis jam? Nam profecto pecunia nequit subduci a me, præsertim qui detexerim fraudem. Jam monebo omnes, ne ullus tibi credat vel nummum.* Ps. *Per ædem Pollucis a nemine rogabo, dum quidem tu vives: per Herculem tu mihi dabis pecuniam. Profecto ego accipiam a te.* Si. *Tu accipies a me?* Ps. *Accipiam.* Si. *Per Herculem erue mihi oculum, si dedero.* Ps. *Dabis. Dico jam ut caveas a me.* Ca. *Per ædem Pollucis ego scio, si acceperis, perpetraveris factum admirabile et magnum.* Ps. *Accipiam.* Si. *Si non abstuleris?* Ps. *Plecte flagris; sed quid si abstulero?* Si. *Appello Jovem testem, te acturum vitam immunem a pœna.* Ps. *Da operam ut recorderis.* Si. *Egone ut non possim cavere monitus?* Ps. *Moneo ut caveas; dico, inquam, ut caveas: cave. Hem! tu mihi numerabis hodie pecuniam, in istis manibus.* Ca. *Per ædem Pollucis venustum hominem, si facit quod pollicetur!* Ps. *Nisi fecero, abducito me ad tibi serviendum.* Si. *Loqueris recte atque familiariter; nam nunc pertines ad me.* Ps. *Visne etiam dicam, quod vobis sit magis mirum?* Ca. *Per Herculem attente*

Mox, C. et C. 2. *dictu est.*—87 *Qui aliud* C. *Quid aliud* C. 2.—88 B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *huic erat.*—95 *Sexcludito* C. *Exseulpito* Lamb.—97 *Si apsitteris* C.—101 Pll. *cui præditur.*—105 Pronomen *me* deest in B. 1.—106 Gronov. *Si bene,*

NOTÆ

88 *Huic erant dieculæ*] Id est, morula aliqua temporis intercedere debebat inter crimen et criminis pœnam.

CA. Studeo hercle audire, nam ted ausculto libens.
SI. Agedum, nam satis libenter te ausculto loqui. 109
PS. Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram et commemorabilem.
SI. Quam pugnam? PS. hem, ab hoc lenone vicino tuo
Per sycophantiam atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Eam circumducam lepide lenonem. SI. quid est? 115
PS. Effectum hoc hodie reddam utrumque ad vesperum.
SI. Siquidem istæc opera, ut prædicas, perfeceris,
Virtute regi Agathocli antecesseris.
Sed si non faxis, numquid causæ est, illico
Quin te in pistrinum condam? PS. non unum quidem 120
Diem modo, verum hercle in omnis, quantum est: sed si effecero,
Dabin' mihi argentum, quod dem lenoni illico
Tua voluntate? CA. jus bonum orat Pseudolus:
Dabo, inque. SI. at enim scin' quid mihi in mentem venit?
Quid si hice inter se consenserunt, Callipho, 125
Aut de compacto faciunt consutis dolis,
Qui me argento circumvortant? PS. quis me audacior

audio, nam te audio lubenter. SI. *Dic igitur! nam te audio loqui satis ultro.* PS. *Antequam descendam in hanc pugnam, ego committam antea adhuc aliud certamen celebre et memoria dignum.* SI. *Quod certamen?* PS. *Hem, ea ipsa tibicina, quam tuus filius perdite amat, fraudabo lepide lenonem tuum vicinum, per fallaciam, atque per eruditam fraudem.* SI. *Quid est?* PS. *Perficiam hodie hæc duo ad vesperum.* SI. *Profecto si perfeceris hæc revera, ut tu dicis, anteponendus eris virtute regi Agathocli. Sed si non perfeceris, nonne causa erit, qua te detrudam statim in pistrinum?* PS. *Detrudes non modo in unum diem, verum per Herculem in omnem vitam, quanta quanta erit: sed si perfecero, mihine trudes ultro pecuniam, quam dem statim lenoni?* CA. *Pseudolus petit id quod æquum est: dic, dabo.* SI. *Sed scisne quid mihi venit in animum? Quid, Callipho, si hi convenerint inter se, aut agunt de composito, meditata fraude, ut me circumveniant pecunia?* PS. *Quis erit confidentior me, si aggrediar illud*

&c. Pll. *nam nunc nam meus 't;* Grut. *nam nunc haud meus est.*—108 *Studie* Pll. *nam te* B. 1. *ausculto* Pll.—112 *Eme ab hoc* C. 2. *abe hoc* C.—114 C. *tus q. natus.*—115 *Ea c. lepide lenomen* C. *Ea c. lepidule nomen* C. 2. *Ea c. lepide et quidem effectum* al. ap. Pareum; *lepidule mirum qdem est* B. 1.—117 B. 1. *ista hæc opera.* C. 2. *aut predicas.*—118 Pll. *rei Agathocli.*—119 B. 1. C. C. 2. *causa est.*—120 C. *pristinum.* Acidalius delet *condam.*—121 Pll. *quantus est;* B. 1. *quantum potest.*—122 Pro *illico*, al. habent *illic.*—124 Particula *enim* deest in edd. quibusdam vett.—125 *Quid si hisce* Pll. *conseserunt* C.—126 C. *compecto.*

Sit, si istuc facinus audeam facere? immo sic, Simo,
Si sumus compecti, sive consilium unquam inivimus
De istac re, aut si de ea re unquam inter nos convenimus:
Quasi in libro cum scribuntur calamo literæ, 131
Stylis me totum usque ulmeis conscribito.
Si. Indice ludos nunc jam, quando lubet.
Ps. Da in hunc diem operam, Callipho, quæso mihi,
Ne quo te ad aliud occupes negotium. 135
Ca. Quin rus uti irem, jam heri constitueram.
Ps. At nunc disturba, quas statuisti, machinas.
Ca. Nunc non abire certum est istac gratia.
Lubido est ludos tuos spectare, Pseudole.
Et si hunc videbo non dare argentum tibi, 140
Quod dixit; potius quam id non fiat, ego dabo.
Si. Non demutabo. Ps. namque edepol, si non dabis,
Clamore magno et multum flagitabere.
Agite, amolimini hinc vos intro nunc jam,
Ac meis vicissim date locum fallaciis. 145

agere? Immo, Simo, si sumus sic consentientes, sive unquam consultavimus de ista re, aut si unquam consensimus inter nos de ea re, exara me totum stylis ulmeis, quasi quando scribuntur literæ calamo in libro. Si. *Assigna jam tempus ludorum, quando libebit.* Ps. *Rogo, Callipho, impende mihi hunc diem, neque te implices aliis rebus.* Ca. *Quin statueram jam heri, ut profiscierer rus.* Ps. *Sed nunc everte machinas quas tu instruxisti.* Ca. *Sed statui non ire ea causa. Libet videre ludos tuos, Pseudole. Si vero videro hunc non tibi dare pecuniam, ut pollicitus est, ego tradam, potius quam id non fiat.* Si. *Non sententiam mutabo.* Ps. *Nam per ædem Pollucis, si non dederis, a te petetur multum, et magna vociferatione. Agite, jam amolimini vos hinc intro, vicissim facite spatium meis fraudibus.*

Mox *consultis* deest in B. 1.—127 C. *audicior.*—128 C. 2. *audeam dicere.*—129 *Si sumus conspectis lue consilium* C. *Si sumus conspecti sive* C. 2. *conspecti . . . . u. inimus* B. 1.—130 *De ista re* B. 1. *conveniamus* Pll.—131 B. 1. *litteræ calamo.*—132 B. 1. *usque vel meis.*—133 B. 1. *ludos jam nunc disturba quas statuisti machinas nunc jam.*—134 B. 1. *mihi operam, C. quæso.*—135 *Nequeo te ad a. occupet* B. 1. *Ne quod* edd. quædam vett.—136 B. 1. *ut irem.*—137 Hic vs. deest in B. 1. Vide supra ad vs. 133.—138 B. 1. *certumst.*—143 C. *flagit habere;* C. 2. *flagito habere.*—144 C. 2. Ven. 1. al. *amovemini.*—146 *Flat* C. *vos*

NOTÆ

129 *Si sumus compecti*] Antique pro *compacti.*

132 *Stylis ulmeis*] Virgis.

Conscribito] Virgilius, 'versa pulvis inscribitur hasta.' Sidonius Apollinaris: 'Mundas incunduit, glacies Alpina deletur, et hiulcis arentium rimarum flexibus terra perscribitur.'

SI. Fiat, geratur mos tibi. PS. sed te volo
Domi usque adesse. SI. quin tibi hanc operam dico.
CA. At ego ad forum ibo: jam hic adero. SI. actutum redi.
PS. Suspicio est mihi nunc vos suspicarier,
Me idcirco hæc tanta facinora promittere, 150
Qui vos oblectem, hanc Fabulam dum transigam,
Neque sim facturus, quod facturum dixeram.
Non demutabo: atque etiam certum, quod sciam;
Quo sim facturus pacto, nihil etiam scio;
Nisi quia futurum est: nam qui in scenam provenit 155
Novo modo, novom aliquid inventum afferre addecet:
Si id facere nequeat, det locum illi, qui queat.
Concedere aliquantisper hinc mihi intro libet,
Dum concenturio in corde sycophantias.
Tibicen vos interea hic delectaverit. 160

SI. *Fiat; tibi obtemperetur.* PS. *Sed volo te esse semper domi.* SI. *Quin tibi dedico hanc operam.* CA. *Sed ego ibo ad forum, adero hic jam.* SI. *Redi velociter.* PS. *Suspicor vos suspicari nunc, me polliceri hæc facinora tanta, ad vos oblectandos, dum agam hanc Fabulam, neque me esse facturum quod pollicitus eram me esse facturum. Non mutabo sententiam. Et constat quidem me facturum esse, sed nescio adhuc quomodo sim facturus; nisi quia est futurum: nam decet eum qui venit in scenam nova ratione, afferre aliquod novum inventum; si nequeat id facere, det locum illi qui possit. Mihi libet concedere paulisper hinc intro, dum instruo in animo fallacias. Interea hic tibicen vos oblectabit.*

tibi set C.—151 *Quin vos* Pll.—156 Bipont. et al. delent *τὸ inventum.*—157 Pll. *nequeat et locum.* Bipont. *hinc mi intro.*—160 C. *vos intera.*

NOTÆ

159 *Concenturio*] Id est, in album refero, aut instruo in aciem.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

PRO Juppiter, ut mihi, quicquid ago, lepide omnia prospereque eveniunt!
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore conditum est consilium.

PS. *Pro Jupiter, ut cuncta, quæ facio, mihi succedunt feliciter et ex voto! Consilium quod conceptum habeo in mente, est ejusmodi, ut de ejus eventu felici, nec*

Nam ea stultitia est, facinus magnum timido cordi credere: nam omnes [meo
Res perinde sunt, ut agas, ut eas magnifacias: nam ego in
Pectore prius ita paravi copias duplicis, triplicis dolos, 5
Perfidias: ut ubicumque cum hostibus congrediar, malorum meorum
Fretus virtute dicam, mea industria et malitia, fraudulentia,
Facile ut vincam, facile ut spoliem meos perduelles meis perfidiis. [omnium
Nunc inimicum ego hunc communem, meum atque vostrum
Ballionem, exballistabo lepide: date operam modo: hoc ego oppidum 10
Admœnire, ut hoc die capiatur, volo: atque ad hoc meas legiones [vibus faciam.
Adducam: si hoc expugno, facilem ego hanc rem meis ci-
Post ad oppidum hoc vetus continuo mecum exercitum protinus obducam: [atque opplebo:
Inde me et simul participes omnes meos præda onerabo,
Metum et fugam perduellibus meis injiciam, me esse ut sciant natum, 15

dubitem, nec metuam. Certe insanum est committere egregium facinus homini timido. Nam omnes res tales sunt, quales facis; magnæ sunt si eas facias magnas. Idcirco ego instruxi antea in mea mente duplices exercitus, fraudes triplicis generis, fallacias; ut ubicumque committam certamen cum hostibus (hoc dicam nixus virtute meorum malorum) mea industria et nequitia, fallacia, facile vincam, facile spoliem meos hostes meis sycophantiis. Nunc ego explodam festive Ballionem illum inimicum communem meum, atque vestrum omnium. Audite modo; ego volo oppugnare hoc oppidum, ut expugnetur hodie: atque adducam ad hoc meas legiones. Si hoc capio, ego reddam hanc rem pronam meis civibus continuo. Postea protinus educam meas copias ad hoc vetus oppidum: inde me onerabo, atque opplebo præda, et simul cunctos meos socios. Injiciam terrorem et fugam meis hostibus, ut intel-

1 Hæc scena præcedenti annectitur in Pll. et B. 1.—2 B. 1. *conditumst.*—6 Grut. *majorum meum.*—7 Pll. *me industria.*—8 C. et C. 2. *meorum perduelles.*—9 Pll. *commœnem.*—10 Parei 3. *exbalistabo.* Mox Pll. et Parei 3. *volo: ut hoc.*—12 Al. ap. Pareum *facile ego hinc.*—15 Voc. *injiciam* deest in B. 1. C. et

NOTÆ

6 *Malorum meorum virtute*] Ridicule et comice dictum. Nam dicere solebant, 'Deorum virtute' se facturos quicquid aggrederentur. Hic non 'Deorum,' sed 'fraudum suarum' virtute facturum quod suscipit ridicule dicit, opponitque 'virtute' et 'malorum.'

10 *Ballionem, exballistabo*] Id est, quasi balista perimam. Allusione ad nomen lenonis facta, risum captat.

11 *Admœnire*] Obsidere. Per *op-*

Quo sum genere gnatus: magna me facinora decet efficere,
Quæ post mihi clara, et diu clueant: sed hunc quem video, quis hic est,
Qui oculis meis obviam ignorabilis objicitur? libet scire
Quid hic velit, cum machæra: et huic, quam rem agat, hinc dabo insidias.

ligant me esse genitum eo genere quo sum genitus. Oportet me perpetrare insignia facta, quæ illustria de me prædicentur et sempiterna. Sed quis est hic quem video, qui incurrit in meos oculos, quem non novi? Libet cognoscere quid velit hic cum ense; et huic, quicquid agat hic, deinde struam insidias.

C. 2. *ut sioant* C.—17 B. 1. *elueant.*—18 Pll. *obicitur.*—19 B. 1. *et hic*, pro *et huic;* al. ap. Pareum, *cum m. et clamyde, quam rem, &c.*

NOTÆ

pidum intelligit Simonem, quem vocavit supra 'vetus sepulcrum.'

16 *Quo* [*Ego*] *sum genere gnatus*] Id est, nobili. Servi enim ferme generis sui seriem ignorabant, utpote propter obscuritatem ab iis neglectam.

18 *Ignorabilis*] Id est, quem ignoro, mihi ignotus. Contra Petronius: 'Rusticus quidam familiaris oculis meis;' id est, quem vidisse me sæpius recordor. Idem, 'Vox pæne auribus meis familiaris;' id est, quam audisse me mihi videor.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

HARPAX, PSEUDOLUS.

HA. Hi loci sunt, atque hæ regiones, quæ mihi ab hero sunt demonstratæ, [meus miles,
Ut ego oculis orationem capio, quam mihi ita dixit herus
Septimas esse ædes a porta, ubi ille habitat leno, cui jussit
Symbolum me ferre, et hoc argentum: nimis velim, certum qui
Mihi faciat, Ballio leno ubi hic habitat. Ps. st. tace, tace, 5

HA. *Hæc sunt loca, et hæ plagæ, quæ mihi sunt indicatæ ab hero, quemadmodum ego cerno oculis, id quod miles meus herus mihi dixit*, nimirum *esse septimam domum a porta, in qua manet ille leno, ad quem præcepit deferre symbolum, et hanc pecuniam. Utinam esset aliquis qui mihi indicaret ubi maneret in hac*

2 Lips. *nam mihi;* al. *quæ mihi.*—3 Parei 3. *ubi ille habuit.*—4 B. 1. *certum quidem;* C. *certum quid;* C. 2. *certum quid id.*—5 *Me faciat* B. 1. *en tace, tace*

Meus hic est homo, ni omnes Di atque homines deserunt:
novo consilio [est:
Nunc mihi opus est: nova res subito mihi hæc objecta
Hoc prævortar principio: illa omnia missa habeo, quæ
ante agere occepi. [percutiam.
Jam pol ego hunc stratioticum nuntium advenientem probe
HA. Ostium pultabo, atque intus evocabo aliquem foras. 10
PS. Quisquis es, compendium ego te facere pultandi volo;
Nam ego precator et patronus foribus processi foras.
HA. Tune es Ballio? PS. immo vero ego ejus sum Subballio. [curator peni.
HA. Quid istuc verbi est? PS. condus promus sum, pro-
HA. Quasi te dicas atriensem. PS. immo atriensi ego impero. 15
HA. Quid tu, servusne, an liber? PS. nunc quidem etiam servio.
HA. Ita videre, et non videre dignus qui liber sies.
PS. Non soles respicere te, cum dicas injuste alteri?

urbe Ballio leno. PS. *St; sile, sile, adest meus homo, nisi cuncti Dii et homines derelinquunt. Oportet adhibeam nunc novum consilium: hæc nova res mihi fuit oblata repente. Anteponam hoc novum consilium priori: prætermisi universa illa quæ institueram antea facere. Per ædem Pollucis ego modo excipiam egregie hunc nuntium, qui advenit a milite.* HA. *Impellam januam et vocabo aliquem ab ædibus.* PS. *Quicumque es, ego nolo te amplius pulsare; nam ego prodeo foras, ut defendam januam et deprecer ab ea* injuriam. HA. *Tune es Ballio?* PS. *Immo vero ego sum* tantum *Subballio.* HA. *Quid est id quod dicis?* PS. *Sum promus condus, qui curo ejus penum.* HA. *Quasi profitearis te ejus atriensem.* PS. *Immo ego impero atriensi.* HA. *Quid tu? Esne servus, an liber?* PS. *Certe servio adhuc.* HA. *Sic videris, et non videris dignus qui fias liber.* PS. *Non te*

idem codex.—10 *Hostium pulstabo* C.—12 *Nam ego peccator* C.—13 *Tun es o*

NOTÆ

9 *Stratioticum percutiam*] Harpacem vincere incipiam dolis. 'Stratioticus' est a Græco, et significat militarem: *percutiam* autem est metaphora ducta a certamine, in quo si vincere vis, oportet percutere hostem.

13 *Subballio*] Id est, atriensis Ballionis. Cicero 'Summarium' appellat quendam 'secundum a Mario.'

14 *Procurator peni*] Atriensis.

18 *Non soles respicere te*] In Truculento, 'Qui alterum incusat probri eum se intueri oportet.'

HA. Hunc hominem malum esse oportet. PS. Di me servant atque amant.
Nam hæc mihi incus est: procudam ego hodie hinc multos dolos. 20
HA. Quid illic secum solus loquitur? PS. quid ais tu, adolescens? HA. quid est?
PS. Esne tu, an non es, ab illo milite Macedonio,
Servos ejus, qui hinc a nobis est mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? HA. sum: sed ubi tu me novisti gentium, 25
Aut vidisti, aut collocutus? nam equidem Athenas antidhac [oculis meis.
Nunquam adveni, neque te vidi ante hunc diem unquam
PS. Quia videre inde esse: nam olim cum abiit, argento hæc dies
Præstituta est, quoad referret nobis; neque dum rettulit.
HA. Immo adest. PS. tun' attulisti? HA. egomet. PS. quid dubitas dare? 30
HA. Tibi ego dem? PS. mihi hercle vero, qui res rationesque heri [dato.
Ballionis curo, argentum accepto, expenso, et cui decet

contemplaris quando maledicis immerito alteri? HA. *Oportet hunc hominem esse nequam.* PS. *Dii me tuentur atque diligunt; nam hic est instar incudis; ego fabricabo hodie hac complures fallacias.* HA. *Quid ille fabulatur solus secum?* PS. *Quid loqueris tu, adolescens?* HA. *Quid est?* PS. *Esne servus illius militis Macedonici, qui emit a nobis mulierem? qui numeraverat quindecim minas meo hero lenoni, debet quinque?* HA. *Sum. Sed ubinam terrarum tu me cognovisti, aut conspexisti, aut confabulatus es? Nam nunquam veni antea Athenas, neque te unquam conspexi meis oculis ante hunc diem.* PS. *Quoniam videris esse ex ea gente: nam quando hinc profectus est, hæc dies fuit assignata dando argento, usque eo dum nobis referret: sed nondum retulit.* HA. *Immo adest.* PS. *Tune attulisti?* HA. *Egomet.* PS. *Quid cunctaris dare?* HA. *Ego tibi dem?* PS. *Enimvero mihi, qui curum gero rei rationumque heri Ballionis, accipio pecuniam, expendo et*

Ballio idem codex. *suballio* B. 1.—14 B. 1. *suppromus sum.*—20 *Nam hic meus est* B. 1. *hic mihi incus* al. ap. Pareum.—22 *Macedonico* C. 2.—24 Voc. *minas* deest in B. 1.—26 *Athenis* Pll.—29 *Præstituta'st* Pll. *quam ad referret* al. ap. Pareum.—32 *Ballionisque c. a. a. argento e. et cui debet* B. 1. *argentum* deest in

NOTÆ

20 *Hæc [hic] mihi incus est*] Harpacem 'incudem' appellat; in qua doles cudat Ballioni, hero Simoni, et Polymachæroplacidi, hero Harpacis.

HA. Siquidem hercle etiam supremi promtas thesauros Jovis, [nuas,
Tibi libellam argenti nunquam credam. PS. dum tu stre-
Res erit soluta. HA. vinctam potius sic servavero. 35
PS. Væ tibi! tu inventus vero, meam qui forcilles fidem!
Quasi mihi non sexcenta tanta soli soleant credier!
HA. Potest, ut alii ita arbitrentur, et ego ut ne credam tibi.
PS. Quasi tu dicas, me te velle argento circumducere.
HA. Immo vero quasi tu dicas, quasique ego autem id suspicer. 40
Sed quid est tibi nomen? PS. servos est huic lenoni Syrus, [est nomen mihi.
Eum esse me dicam. Syrus sum. HA. Syrus? PS. id
HA. Verba multa facimus: herus si tuus domi est, quin provocas, [tibi.
Ut id agam, quod missus huc sum? quicquid est nomen
PS. Si intus esset, evocarem: verum si dare vis mihi, 45
Magis erit solutum, quam ipsi dederis. HA. at enim scin' quid est?

distribuo cui par est. HA. *Per Herculem si promas etiam ærarium supremi Jovis, nunquam tibi committam libram argenti.* PS. *Dum tu strenuum te jactas, res erit expensa.* HA. *Custodiero potius sic constrictam.* PS. *Væ tibi! tu es repertus, qui eleves meam fidem; quasi non soleant mihi soli credi sexcenties tantum!* HA. *Potest* fieri *ut ceteri existiment tibi tot credenda, ego vero non tibi credam.* PS. *Quasi tu dicas, me velle te fraudare pecunia.* HA. *Immo vero quasi tu dicas id, ego vero suspicer. Sed quod nomen habes?* PS. *Hic leno habet servum Syrum; affirmabo eum esse me. Sum Syrus.* HA. *Syrus?* PS. *Hoc nomine vocor.* HA. *Disserimus multis verbis. Si tuus herus est domi, quare non vocas, ut faciam id propter quod venio huc? quodcumque nomen habes.* PS. *Si esset domi, juberem venire; sed si libet mihi tradere, erit melius traditum, quam si ei tradideris ipsi.*

Bipont.—33 C. 2. *prompta t. Jovi;* al. *promptes t. Jovi;* B. 1. etiam *Jovi.*—34 Sciop. *creduam.* PS. *si tu creduas;* al. ap. Pareum, *Dane tu strenuus Res erit, &c.* al. *dum tu sic renuas.*—35 Bipont. *Res erat.* B. 1. *nunc jam potius;* Sciop. *vinciam potius: sic, &c.* C. *vinciam;* C. 2. *vintiam.*—36 Al. ap. Pareum *floccilles.*—37 Pll. *secenna.* Mox, *soli* deest in B. 1.—39 B. 1. *circundere.*—

NOTÆ

34 *Dum tu strenuas*] Dum nugando ita strenuum hominem te prædicas, interim quinque minæ solvi poterant. 'Strenno' cusum in officina Plautina verbum. Alii pro *strenuas, sternuas* scribunt. Id est, sternutas.

36 *Meam qui forcilles fidem*] 'Forcillare,' seu 'furcillare fidem,' est infirmam judicare, et quasi subjecta furcilla fulcire. Sed hoc loco elevare vult Harpax, non fulcire, Pseudoli fidem. Putaverim 'forcillare' seu

Reddere hoc, non perdere, herus me misit: nunc certo scio
Hoc, febrim tibi esse, quia non licet hoc injicere ungulas.
Ego, nisi ipsi Ballioni, nummum credam nemini. 49
Ps. At illic nunc negotiosus est: res agitur apud judicem.
HA. Di bene vortant: at ego quando eum esse censebo domi,
Rediero: tu epistolam hanc a me accipe, atque illi dato.
Nam istic symbolum est inter herum meum et tuum de muliere. [sam imaginem
Ps. Scio equidem, ut qui argentum afferret, atque expres-
Suam huc ad nos, cum eo aiebat velle mitti mulierem. 55
Nam hic quoque exemplum reliquit ejus. HA. omnem rem tenes. [illi. Ps. licet.
Ps. Quid ego ni teneam? HA. dato ergo istum symbolum
Sed quid est tibi nomen? HA. Harpax. Ps. apage te, Harpax, haud places.
Huc quidem hercle haud ibis intro, ne quid harpax feceris.
HA. Hostes vivos rapere soleo ex acie: ex hoc nomen mihi est. 60

HA. *Scius velim, me venisse huc imperio heri ad solvendum hoc, non amittendum. Nunc intelligo te æstuare, quoniam nequis immittere manus in hanc prædam. Equidem tradam nulli ne nummum quidem, nisi Ballioni ipsi.* PS. *Sed ille est jam plenus negotiorum: illi est controversia coram judice.* HA. *Dii vertant bene! sed revertar cum existimabo eum esse domi. Tu tene hanc epistolam, quam illi reddas. Symbolum quod est inter meum herum et tuum de muliere, est in ea.* PS. *Equidem audivi, ut dicebat se velle mitti mulierem cum eo, qui ad nos afferret huc pecuniam, et suam imaginem expressam. Itaque reliquit hic ejus exemplum.* HA. *Capis omnem rem.* PS. *Quare non ego capiam?* HA. *Da illi igitur istud symbolum.* PS. *Dabo. Sed quod nomen habes?* HA. *Harpax.* PS. *Apage a me, Harpax! minime places. Per Herculem non ingredieris huc, ne rapias aliquid.* HA. *Consuevi rapere ex acie hostes vivos: inde habeo nomen.* PS. *Per*

43 B. 1. *tuus quin.*—44 Pll. *quo missus huc;* B. 1. *quo missus hic.* Mox, *sin quicquid est* Pll.—47 C. *misit exerto scio.*—48 C. *hoc ini* [lacuna] *ungulas.*—51 C. *censabo.*—52 Pll. *epistulam.*—54 C. *atque e. maginem.*—55 C. *cum eo alebat.*—57 Pll. *simbolum ergo illi licet.*—58 B. 1. *Harpax sum.* Pll. *haut places.*—59 *Hoc quidem* C. 2. *ne quid harpagaveris* Scriv. *ibi* [lacuna] *qui harpax* C.—

NOTÆ

'furcillare' hoc loco, esse ejicere quasi furca et jactare, ludibrio habere.

44 *Quod missus huc sum*] Propter quod.

48 *Hoc, febrim tibi esse*] Id est ardere te, seu vehementer desiderare, sicut qui febri tenentur, tenentur et summo bibendi desiderio.

Ps. Pol te multo magis, opinor, vasa aënea ex ædibus.
Ha. Non ita est: sed scin' quid te orem, Syre? Ps. sciam, si dixeris.
Ha. Ego devortor extra portam huc in tabernam tertiam,
Apud anum illam doliarem, cludam, crassam, Chrysidem.
Ps. Quid nunc vis? Ha. inde ut me arcessas, herus tuus ubi venerit. 65
Ps. Tuo arbitratu, maxume. Ha. nam ut lassus veni de via,
Me volo curare. Ps. sane sapis, et consilium placet:
Sed vide sis, ne in quæstione sis, quando arcessam, mihi.
Ha. Quin ubi prandero, dabo operam somno. Ps. sane censeo.
Ha. Nunc quid vis? Ps. dormitum ut abeas. Ha. abeo. Ps. atque audin', Harpage? 70
Jube sis te operiri: beatus eris, si consudaveris.

Pollucem arbitror te repere multo melius vasa aenea ex aedibus. Ha. *Non ita est. At scisne unum quod te oro, Syre?* Ps. *Sciam si aperueris.* Ha. *Ego eo huc extra portam in tertiam tabernam, apud Chrysidem, illam anum diobolarem, claudam, crassam.* Ps. *Quid petis jam?* Ha. *Ut me revoces inde, quando tuus herus venerit.* Ps. *Ut libebit, maxime.* Ha. *Nam quoniam veni fessus de via, opto me recreare.* Ps. *Profecto sapis, et consilium arridet: sed da operam, si libet, ne quærendus sis quando eris vocandus.* Ha. *Quin quando cibum sumsero, indulgebo somno.* Ps. *Profecto puto.* Ha. *Quid vis nunc?* Ps. *Ut somnum petas.* Ha. *Pergo.* Ps. *Porro, audi, Harpage: manda te tegi: eris felix, si desudaveris.*

60 Pll. et B. 1. *ex acie hoc.*—61 *Pol ten vivos? magis* B. 1. *Pol te multo magis* Pll. *Pol tu vivos? magis* Lips. *ex aedibus* Pll.—62 Pll. *sin quid.* C. *Scyre.*—64 *Apud a. i. diobolare* C. et C. 2. *diobolarem* Parei 3. *grassam* Pll.—65 *Quid vis*, omisso *nunc*, al. ap. Pareum.—66 Al. ibid. *vel de via.*—68 B. 1. *accersam te*, omisso *mihi.*—70 *Numquid* al. ap. Pareum.—71 B. 1. *beatus es si.* Verba *si consudaveris* desunt in C.

NOTÆ

68 *In tabernam tertiam*] Id est, popinam, quæ tertia est a porta Ballionis.

64 *Anum illam doliarem* [*diobolarem*] Apud quam cœnatur duobus obolis. Alii, *doliarem*, id est, cujus doliaris est venter, adeo pinguedine distentus est. Sed perperam, alioquin expungendum esset *crassam.*

68 *Ne in quæstione sis*] Id est, quærendus sis.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

PSEUDOLUS.

Di immortales! conservavit me illic homo adventu suo.
Suo viatico reduxit me usque ex errore in viam.
Nam ipsa mihi Opportunitas non potuit opportunius
Advenire, quam hæcc' allata est mihi opportune epistola:
Nam hæc allata cornucopia est, ubi inest quicquid volo. 5
Hic doli, hic fallaciæ omnes sunt: hic sunt sycophantiæ,
Hic argentum, hic amica amanti herili filio.
Atque ego nunc me ut gloriosum faciam, ut copi pectore,
Quo modo quidque agerem, ut lenoni surriperem mulierculam!
Jam instituta, ornata, cuncta in ordine animo ut volueram, 10
Certa, deformata habebam: sed profecto hoc sic erit.

Ps. *Dii immortales! ille mihi saluti fuit, suo adventu; me revocavit ex errore usque ad viam suo viatico. Nam Opportunitas ipsa nequit* mihi *sese offerre commodius, quam hæc epistola mihi allata est: hæc enim est cornucopia, in qua inest quicquid exopto. Sunt hic fraudes; sunt hic omnes technæ; sunt sycophantiæ. Hic pecunia, hic est amica, quam amat filius heri. Quanta vero memet efferam modo superbia, et quam inflata mente ero, ut hac ratione omnia facerem, ut subducerem mulierem lenoni! Jam omnia erant disposita, ut exoptaveram, instructa, fixa, informata: verum sine dubio id eveniet hoc modo. Sola Dea Fortuna superat*

1 *Dii mortales* C. *advenienti suo* C. 2.—4 B. 1. *hæc cavata est;* Pll. *hæc cavata'st;* al. *hæcce data est*, vel *captata est.* C. et C. 2. *epistula.*—5 Parei 3. *hæc illud cornucopiæ 'st;* Pll. *hæc allata cornucopiast;* B. 1. *hæc allata copiast cornu;* Gronov. *cornucopiæ;* al. ap. Parenm, *hæc illa est, &c.*—6 C. *falliciæ.*—7 *Hic argentum 'st* Parei 3. *amanti amica* B. 1.—8 Particula *ut* deest in B. 1. C. et C. 2.—9 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *quique agerem.* C. *surruperem.*—10 B. 1. *in*

NOTÆ

3 *Opportunitas*] Veteres Opportunitatem in Deorum numerum reponebant.

5 *Nam hæc allata cornucopia est*] *Cornucopia*, uno verbo ex duobus conflato, significat, id unde quicquid volueris depromseris. Itaque epistolam, sibi ab Harpace datam, 'cornucopiam' aliquando futuram esse dicit, ex qua depromat pecuniam, ad circumveniendum lenonem, et ad emendam Phœnicium.

8 *Me gloriosum faciam*] Me efferam.

Ut copi pectore] Tanquam copioso pectore hominem; id est, vento superbiæ distentum.

11 *Deformata habebam*] Alios dolos jam paratos et instructos habebam. *Deformata*, id est, delineata. Quando lineæ primæ ducuntur alicujus operis.

Centum doctum hominum consilia sola hæc devincit Dea
Fortuna: atque hoc verum est: proinde ut quisque Fortuna utitur,
Ita præcellet, atque exinde sapere eum omnes dicimus.
Bene ubi quod consilium discimus accidisse, hominem catum 15
Eum esse declaramus: stultum autem illum, quoi vortit male. [dari
Stulti haud scimus, frustra ut simus, cum quod cupienter
Petimus nobis, quasi quid in rem sit possimus noscere.
Certa amittimus, dum incerta petimus: atque hoc evenit
In labore atque in dolore, ut mors obrepat interim. 20
Sed jam satis est philosophatum: nimis diu et longum loquor.
Di immortales! aurichalco contra non carum fuit
Meum mendacium, hic modo quod subito commentus fui,

consilia centum hominum sapientum. Id est verum: ut quivis habet Fortunam propitiam, sic eminet, atque exinde prædicamus universi eum esse sapientem. Quando audimus aliquod consilium bene successisse, prædicamus eum hominem esse prudentem; illum vero amentem cui res succedunt male. Nos ignoramus quantum fallimur, quando exoptamus ardenter nobis dari aliquid; quasi possimus intelligere quid nobis conveniat: perdimus certa, quando poscimus incerta; et id evenit in labore, atque in ægritudine, ita ut interea mors obrepat. At jam satis philosophatus sum. Excurrit oratio longius. Dii immortales! fraus quam fui modo architectatus subito, fuit magis æstimanda quam aurichalcum, quia dixi me pertinere ad lenonem.

animo habeo ut.—13 B. 1. *perinde ut quisquis;* al. ap. Pareum, *prout quisque ea utitur.*—15 B. 1. C. et C. 2. *quid discimus consilium.* B. 1. *cautum.*—16 Parei 3. *quoi vertit:* Pll. *quo vertit.*—17 B. 1. *autem scimus frustraque scimus, cum quid, &c.* Pll. *frustra ut scimus.*—19 *Certa mittimus* C. et C. 2. *hoc venit* al.—

NOTÆ

12 *Centum doctum*] Præclara et usu quotidiano comprobata sententia. Plinius: 'Est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiæ, modo vanitatis, modo furoris nomen accipiunt.'

15 *Bene ubi*] Cicero, 'Hoc plerumque facimus, ut eventis consilia ponderemus; et cui bene quid processerit, multum illum providisse; cui secus, nihil sensisse dicamus.'

18 *Quasi quid in rem sit*] Homines ignorant quæ sibi vel prosint, vel obsint.

19 *Certa amittimus*] Seneca, 'Fluctuamus, aliudque ex alio comprehendimus: petita relinquimus: relicta petimus. Alternæ inter cupiditatem et pœnitentiam vices sunt.'

Quia lenonis me esse dixi: nunc ego hac epistola
Tres deludam; herum, et lenonem, et qui hanc mihi dedit epistolam. 25
Euge, par pari! aliud autem, quod cupiebam, contigit.
Venit, eccum, Calidorus; ducit nescio quem secum simul.

Ego ludificabor jam tres hac epistola; herum, lenonem, et illum qui mihi tradidit hanc epistolam. Euge! refertur par pari. Evenit vero aliter atque optabam. Ecce Calidorus accedit; adducit secum nescio quem.

24 *Qui a lenone* Doux. et al. ap. Pareum. Mox, *epistula* Pll.—25 Pll. *epistulam.* —26 *Eugepæ porro aliud* C. et C. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

CALIDORUS, CHARINUS, PSEUDOLUS.

CA. DULCIA atque amara apud te sum elocutus omnia.
Scis amorem, scis laborem, scis egestatem meam.
CH. Commemini omnia: id tu modo, quid me vis facere, fac sciam.
CA. Cum hæc tibi alia sum elocutus, ut scires, si scis de [symbolo.
CH. Omnia, inquam: tu modo, quid me facere vis, fac ut sciam. 5
CA. Pseudolus mihi ita imperavit, ut aliquem hominem strenuum,
Benevolentem adducerem ad se. CH. servas imperium [probe;
Nam et amicum et benevolentem ducis: sed istic Pseudolus

CA. *Aperui tibi universa quæ mihi sunt suavia, quæque acerba; nosti amorem; nosti laborem; nosti meam inopiam.* CH. *Sum memor omnium: da operam ut intelligam quid mihi agendum censeas.* CA. *Commemoravi cetera, ut videres, utrum scias* aliquid *de symbolo.* CH. Teneo *universa, inquam: nunc da operam ut intelligam, quid mihi agendum incumbat.* CA. *Pseudolus mihi mandavit, ut ad se adducerem quempiam constantem ac benevolum.* CH. *Exequeris recte mandatum; nam ducis et*

1 C. 2. *eloctus omnia.*—3 B. 1. *dic tu.* C. 2. et B. 1. *facere faciam.*—4 *Quom hæc* Pll. *Cum hoc* B. 1. Schoping. et Ven. 1. *elocuturus* B. 1. *vis scires* C. *si quid de* B. 1. *sed scis* Pll. *ut scires de symbolo* Bipont.—5 B. 1. *quæ tu.*—

Novos mihi est. CA. nimium est mortalis graphicus:
heuretes mihi est:
Is mihi hæc esse effecturum dixit, quæ dixi tibi. 10
PS. Magnifice hominem compellabo. CA. cuja vox sonat?
PS. io, io, io.
Te, te, te, tyranne, te rogo: qui imperitas Pseudolo,
Quæro: quoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus, ter demeritas dem lætitias, de tribus
Fraude partas; per malitiam, et per dolum et fallaciam, 15
In libello hoc obsignato ad te attuli pauxillulo.
CA. Illic homo est. CH. ut paratragœdat carnufex! CA.
confer gradum

amicum et benevolum: verum non novi istum Pseudolum. CA. *Est homo nimis perpolitus: est auctor* omnium: *is mihi dixit se esse acturum hæc, quæ tibi aperui.* PS. *Alloquar hominem verbis magnificis.* CA. *Quæ vox auditur?* PS. *Io! io! io! Te, te, te rogo, o rex. Te quæro, o tu, qui dominaris Pseudolo; cui impertiam lætitiam ter, trinam, triplicem, tribus rationibus, tribus artibus, ter comparata dolo gaudia, de tribus: ea ad te attuli in hoc parvo libello obsignata per nequitiam, et per fraudem, et per fallaciam.* CA. *Est ille homo.* CH. *Quomodo refert actorem*

6 Edd. quædam vett. *ita mihi.*—9 *Novus si mihi est* Pll.—10 Parei 3. *se effecturum.*—11 Edd. quædam vett. *cujanam.* B. 1. *io, io, Teste tyranne:* tertium *io* deest etiam in Pll.—12 Edd. quædam vett. *te regi.*—13 *Quæro quid id est*

NOTÆ

9 *Novos mihi est*] Charinus dicit, novum sibi esse Pseudolum; id est, neque ejus nomen audisse, neque ex facie nosse.

Mortalis graphicus] Id est, homo quasi pictus. Quod ad mentem refer.

Heuretes] Id est, inventor. Græcum merum, εὑρετής.

11 *Magnifice compellabo*] Id est, verbis reverentia plenis. Qualia esse oportet, non servi cum hero, sed subditi cum rege.

Io, io, io] Est gestientis lætitiæ affectu expressa vox quam in triumphis adhibere solebant 'io triumphe!' Alibi interdum dolori exprimendo servit.

12 *Te, tyranne*] Calidorum alloquitur. 'Tyrannus' autem hoc loco non est invidiosa vox, sed regem tantum significat, aut eum qui nobis est regis loco.

13 *Ter, trina*] Quæro cui gaudium ter-trinum-triplex. Quasi dicat non trinum, sed ter-trinum. Sed nec ter-trinum modo, sed et unumquoque ter-trinorum gaudiorum est triplex. Quod ait ad cumulum gaudiorum exprimendum.

Tribus modis] Deluso Simone, deluso Ballione, deluso milite.

14 *Artibus tribus*] Deluso Harpace, intercepta epistola, summisso Simia loco Harpacis.

Ter demeritas] Artibus tribus videlicet partas.

De tribus] Harpace, Ballione, milite.

Contra pariter. Ps. porrige audaciter ad salutem brachium.
CH. Dic, utrum Spemne an Matrem te salutem, Pseudole?
Ps. Immo utrumque. CH. utrumque, salve: sed quid actum est? Ps. quid times? 20
CA. Attuli hunc. Ps. quid, attulisti? CA. adduxi, volui dicere. [οἰωνὸν ποιῶ.
Ps. Quis istic est? CA. Charinus. Ps. euge! jam Χαρῖνον
CH. Quin tu quicquid opu'st, audacter imperas? Ps. tam gratia est.
Bene sit, Charine: nolo tibi molestos esse nos.
CH. Vos molestos mihi? molestum est id quidem. Ps. tum tu igitur mane. 25
CH. Quid istuc est? Ps. epistolam modo hanc intercepi, et symbolum.

tragicum! CA. *Occurre occurrenti.* Ps. *Contende strenue brachium ad salutandum.* CH. *Dic mihi, Pseudole, utrum te salutem, aut sicut spem Salutis, qu sicut ipsam Salutem?* Ps. *Immo utrumque.* CH. *Salve utrumque; quid est gestum?* Ps. *Quid metuis?* CA. *Attuli Charinum.* Ps. *Quid attulisti?* CA. *Volui dicere, adduxi.* Ps. *Quis est ille?* CA. *Charinus.* Ps. *Euge! Jam facio Charinum omen.* CH. *Quare non mandas, citra metum, quicquid est opus?* Ps. *Tibi habeo gratiam. Charine, sit bene: nolo nos tibi esse graves.* CH. *Vos mihi graves? hoc profecto* quod dicis *est grave.* Ps. *Itaque tu mane.* CH. *Quid est hoc?* Ps. *Intercepi modo hanc epistolam et symbolum.* CH. *Symbolum? quod*

B. 1. *tribus me tria gaudia* Pll.—14 B. 1. in fine versus, *dem tribus.*—17 B. 1. *ut par atrago edat;* Pll. *ut paratragœdat;* Delph. et Bipont. *ut paratragœdiat.*—18 C. *porclaudaciter.* Verba, *pariter.* Ps. *porrige audacter,* desunt in B. 1. C. 2. lacuna relicta. *at salutem* B. 1. *ad salutĕbrach* C. 2.—19 Pll. *spem ne ans matrem.*—21 *Attuli hinc* C. et C. 2. *Attuli tibi hunc* B. 1.—22 *Quid istuc* al. ap. Pareum. *jam carinum volo* B. 1. *jam charytoiio woiô* Pll. *jam χαίρειν χαρῖνον volo* al. ap. Pareum; *jam χαῖρε! οἰωνὸν probo* al. ibid. *Euge! οἰωνὸν Χαρῖνον woiô* Bipont.—23 Parei 3. B. 1. C. et C. 2. *opus est mihi audacter.* Mox, *tam gratia est* desunt in B. 1. C. 2. *imperas tam gratiam* C. *jam gratiam* Delph. *jam gratia est* al. ap. Pareum; *bene! sed jamen Gratia est Charine* al. ibid.—24 *Benesis* B. 1. *Bene sit: χάρις Charine* Palm.—25 *Vos mihi molestum id* al. ap. Pareum. *id* deest in B. *tum igitur* idem codex.—26 C. *epistula;* C. 2.

NOTÆ

17 *Ut paratragœdat*] Id est, ut sese effert, ut imitatur tragœdiam!

Confer gradum Contra] Id est, venienti occurre.

18 *Porrige ad salutem brachium*] Id est, saluta me. Sive, porrige manum et brachium ad eum, qui est salus tua; id est, ad me.

19 *Spemne an Matrem* [*Salutem*] *te salutem*] Id est, utrum te debeam salutare Spem salutis, an Salutem ipsam?

22 *Χαρῖνον οἰωνὸν ποιῶ*] Id est, *Charinum esse bonum omen existimo. Χαρῖνος* videlicet est a *χάρις, gratia.* Quod nomen est ominis boni.

23 *Tam gratia est* [*jam gratiam*] Id est, habeo. 'Gratias ago' est

CH. Symbolum? quem symbolum? PS. qui a milite allatu'st modo:
Ejus servo, qui hunc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arcessebat, ei os sublevi modo.
CA. Quomodo? PS. horum causa hæc agitur spectatorum Fabula. 30
Hi sciunt, qui hic affuerunt, vobis post narravero.
CA. Quid nunc agimus? PS. liberam hodie tuam amicam amplexabere.
CA. Egone? PS. tute. CA. ego? PS. ipsus, inquam, siquidem hoc vivet caput.
Si modo mihi hominem invenietis propere. CH. qua facie? PS. malum,
Callidum, doctum, qui quando principium prehenderit, 35
Porro sua virtute teneat quid se facere oporteat:
Atque eum, qui non hic usitatus sæpe sit. CH. si servos est,
Numquid refert? PS. immo multo mavolo quam liberum.
CH. Posse opinor me dare hominem tibi malum et doctum, modo
Qui a patre advenit Carysto: nec dum exiit ex ædibus 40
Quoquam, neque Athenas advenit unquam, ante hesternum diem.

symbolum? PS. *Quod modo est allatum a milite; verba dedi ejus servo, qui ferebat hoc, cum quinque minis argenti, et accersebat hinc tuam amicam.* CA. *Quomodo?* PS. *Hæc fabula exhibetur horum spectatorum gratia. Hi qui affuerunt hic, norunt; vobis narravero postea.* CA. *Quid facimus nunc?* PS. *Amplexaberis hodie tuam amicam liberam.* CA. *Egone?* PS. *Tu.* CA. *Ego?* PS. *Ipse, inquam, si hoc caput vivet. Modo mihi reperiatis celeriter hominem.* CH. *Quo vultu?* PS. *Nequam, versipellem, eruditum, qui quando complexus sit animo rei exordium, per sese teneat quid sibi agendum sit; et eum qui non sit versatus sæpius hic.* CH. *Numquid refert si est servus?* PS. *Immo malim esse quam liberum.* CH. *Arbitror me posse tibi suppeditare hominem nequam et versutum, qui advenit a patre Carysto: nondum prodiit ex ædibus quoquam, neque unquam venit Athenas ante*

epistulam. Pll. *sumbolum.*—27 *Simbolum* Pll. *quia milite aliatust modo est* C. *quia milite alienatust modo est* C. 2.—28 *Ejus servos* C. *Ejus servus* C. 2.—29 C. *arcessabat;* C. 2. *arcessæbat.*—30 C. *fabule;* C. 2. *fabulæ.*—31 B. 1. *abfuerunt.*—33 Pll. *vive caput.*—37 Doux. et al. ap. Pareum, *hic visitatus.*—40 C. *ex*

NOTÆ

operam alienam urbane recusantis vox.

37 *Non hic usitatus*] Qui non sæpe in his locis versatus sit.

Ps. Bene juvas: sed quinque inventis opus est argenti minis [pater.
Mutuis, quas hodie reddam: nam unam hujus mihi debet
Ch. Ego dabo, ne quære aliunde. Ps. o hominem opportunum mihi!
Etiam opu'st chlamyde, et machæra, et petaso. Ch. possum a me dare. 45
Ps. Di immortales, non Charinus mihi hic quidem est, sed Copia!
Sed istic servos, ex Carysto huc qui advenit, quid sapit?
Ch. Hircum ab alis. Ps. manuleatam tunicam habere hominem decet. [sumi.
Ecquid habet is homo aceti in pectore? Ch. atque acidis-
Ps. Quid, si opus sit, ut dulce promat indidem, ecquid habet? Ch. rogas? 50
Murrhinam, passum, defrutum, melinam, mel quojusmodi.
Quin in corde instruere quondam cœpit thermopolium.

diem hesternum. Ps. *Verum opus est, ut reperiam quinque minas argenti mutuas, quas reddam hodie: nunc hujus pater mihi debet unam.* Ch. *Dabo, ne quære aliunde.* Ps. *O virum mihi commodum! Est etiam opus chlamyde, et machæra, et pileo.* Ch. *Possum suppeditare e meo.* Ps. *Dii immortales! Hic profecto non est Charinus, sed Abundantia. Sed ille servus, qui advenit huc ex Carysto, quid sapit?* Ch. *Hircum ab alis.* Ps. *Oportet hominem habere tunicam cum manicis. Estne illi nonnihil aceti in pectore?* Ch. *Atque acutissimi.* Ps. *Quid si opus est, ut depromat ab eodem aliquid dulcis? habetne nonnihil?* Ch. *Postulas? Cujus modi est myrrhina, passum, defrutum, melina, mel. Quin cœpit*

adiebus.—42 *Bene lubas* B. 1. *Bene jubas* Pll. Mox al. ap. Pareum, *viginti minas hujus debet pater;* Bipont. *nam hujus mihi debet pater.*—44 C. *o homoinem.*—45 *Etiam opuste* C. *a me possum* al. ap. Pareum.—47 *Sed iste servus excaristo hic* B. 1. *qui huc advenit usque quid sapit* al. ap. Pareum; *qui sapit* C.—48 *Hirquum ab aliis* C. *Hiscum ab aliis* C. 2. *His cum ab aliis* B. 1.—50 Al. ap. Pareum *si o. siet.* C. 2. *rogans.*—51 Parei 3. *tum passum.* C. *defructum.* Pll.

NOTÆ

48 *Manuleatam*] Manicatam. Porro manicatas tunicas habebant mulieres. Quare videtur hic poëta notare malitiam Pseudoli ex muliebri.

49 *Aceti*] Id est, acuminis et prudentiæ.

51 *Murrhinam*] Nectar. Varro, 'Antiquæ mulieres majores natu bibebant loram, aut sapam aut defrutum, aut passum, quam murrhinam quidam Plantum appellare putant.'

Passum] Vinum ex uvis passis, et sole siccatis confectum.

Defrutum] Vinum musto ad dimidias decocto factum.

Melinam] Potionem a melle.

52 *Thermopolium*] Id est, tabernam, ubi dulces potiones venibant,

Ps. Eugepæ! lepide, Charine, me meo ludo lamberas.
Sed quid nomen esse dicam ego isti servo? Ch. Simiæ.
Ps. Scitne in re advorsa vorsari? Ch. turbo non æque citus est. 55
Ps. Ecquid argutus est? Ch. malorum facinorum sæpissume. [tur.
Ps. Quid, cum manifesto tenetur? Ch. anguilla'st, elabi-
Ps. Ecquid is homo scitus est? Ch. plebiscitum non est scitius. [scias,
Ps. Probus homo est, ut prædicare te audio. Ch. immo si
Ubi te aspexerit, narrabit ultro, quid sese velis. 60
Sed quid es acturus? Ps. dicam: ubi hominem exornavero,
Subditicium fieri ego illum militis servom volo:
Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis:
Mulierem ab lenone abducat: hem tibi omnem fabulam!
Ceterum quo quicque pacto faciat, ipsi dixero. 65
Ca. Quid nunc igitur stamus? Ps. hominem cum ornamentis omnibus

olim extruere in pectore thermopolium. Ps. *Age, Charine, me ludificarii festive meo ludo. Sed quod nomen habet ille servus?* Ch. *Simiæ.* Ps. *Scitne versari in re contraria?* Ch. *Turbo non est proinde velox.* Ps. *Estne quodammodo argutus?* Ch. *Sæpe sæpius* arguitur *propter mala facinora.* Ps. *Quid quando deprehenditur manifesto?* Ch. *Est anguilla, elabitur.* Ps. *Estne scitus?* Ch. *Plebiscitum non est magis scitum.* Ps. *Est homo probus, ut audio te dicere.* Ch. *Immo, ut ne ignores, quando te cernet, aperiet non monitus, quid velis sibi* dicere. *Sed quid es facturus?* Ps. *Eloquar: quando exornavero hominem, ego volo illum fingi subdititium militis: deferat ad lenonem hoc signum cum quinque minis argenti: abducat mulierem ab lenone. Ecce omnem fabulam. Porro illi aperiam, quo pacto faciat quidvis.* Ca. *Quare ergo stamus jam?* Ps. *Adducito ad me*

mei quovis modi.—52 B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *hermopolium.*—53 *Euge pellepide* B. 1. *ludo jam bene* al. ap. Pareum.—54 Pronomen *ego* deest in B. 1.—58 *Ecquid* Pll. *plebiscitum non est citus* C. et C. 2. *est scitus . . . . non æque scitum est* B. 1.—60 Pll. *quid esse velis.*—61 *Sed quis es* C. 2. *Sed quid illo es* Parei 3.—62 *Subditum* C. *Subdicium* C. 2.—65 *Ceterum quo quidque* al. ap. Pareum.—

NOTÆ

quas calidas bibebant.

53 *Me meo ludo lamberas*] Festus, 'Lamberare est scindere, laniare, lacerare.' Verberari autem et vapulare de suo ludo, seu de sua disciplina servus dicit; eisdem appetitus quibus lacessiverat jocis.

56 *Ecquid argutus est*] Id est, reprehensus. Ita enim capit Pseudolus, sed non ita intelligit Charinus, verum pro acuto et ingenioso.

60 *Narrabit ultro*] Nondum abs te institutus.

Exornatum adducite ad me, jam ad trapezitam Æschinum.
Sed properate. CH. prius illic erimus, quam tu. PS. abite ergo ocyus.
Quicquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet, nunc defæcatum est: cor mihi nunc pervium 'st. 70
Omnes ordines sub signis ducam, legiones meas,
Avi sinistra, auspicio liquido, atque ex sententia:
Confidentia est inimicos meos me posse perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, docte ut hanc ferat fallaciam. 75
Jam ego hoc ipsum oppidum expugnatum faxo erit lenonium.

hominem instructum omnibus ornamentis, apud trapezitam Æschinum. Sed accelerate. CH. *Erimus illic ante, quam tu.* PS. *Accelerate igitur. Quicquid mihi fuit ancipitis in mente, aut incerti antea, nunc patet: est nunc illustratum: nunc cor mihi est apertum. Ducam sub vexillis cunctos ordines, meas copias, auspicio faustis, auspicio certo, et ex animo: est spes me posse profligare meos hostes. Commigrabo jam ad forum, et onerabo Simiam meis institutis, quid faciat, ne vacillet, ut prudenter regat hanc fraudem. Ego operam dabo, ut hæc ipsa arx lenonia sit jam capta.*

67 B. 1. *abducite.*—70 Pll. *nunc perviast;* B. 1. *nunc per vias.*—71 Margo ed. Gronov. *sub signis ducam legionis meas.*—74 Pll. *honerabo.*—75 C. *ne quit.* Mox, al. ap. Pareum, *ne hunc serat.*

NOTÆ

70 *Liquet*] *Liquet, defæcatum, pervium*, idem est.

71 *Sub signis ducam*] Id est, sub vexillis ad oppugnandum Ballionem.

72 *Avi sinistra*] Avis sinistra erat auspicii prosperi.

Auspicio liquido] Id est, fausto. Auspicia enim fausta sunt, seu potius certa sunt, quæ liquido aëre capiuntur.

75 *Ne quid titubet*] Ne titubante lingua mentiatur, et mendacium a lenone deprehendatur. Horatius, 'Vade, vale: cave, ne titubes, mandataque frangas.'

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

PUER.

CUI servitutem Di dannunt lenoniam
Puero, atque eidem si addunt turpitudinem,

PU. *Profecto Dii vocaverunt in magnas calamitates molestiasque, sicut experior*

Næ illi, quantum ego nunc corde conspicio meo,
Malam rem magnam, multasque ærumnas danunt.
Velut hæc mihi evenit servitus, ubi ego omnibus 5
Parvis magnisque miseriis præfulcior:
Neque ego amatorem mihi invenire ullum queo,
Qui amet me, ut curet tandem nitidiuscule.
Nunc huic lenoni est hodie natalis dies:
Interminatus est a minimo ad maxumum, 10
Si quis non hodie munus misisset sibi,
Eum cras cruciatu maxumo perbitere.
Nunc nescio hercle rebus quid faciam meis.
Neque ego illud possum, quod illi, qui possunt, solent.
Nunc nisi lenoni munus hodie misero, 15
Cras mihi potandus fructus est fullonius.
Eheu! quam illæ rei ego etiam nunc sum parvulus!
Atque edepol ut nunc male eum metuo miser!
Si quispiam det, quoi manus gravior siet,

nunc, puerum quem esse voluerunt servum lenonis, maxime si adjunxerunt turpitudinem. Ejusmodi est illa servitus, in quam deveni, in qua ego omni genere miseriarum parvarum magnarumque obruor. Ego nequeo reperire amatorem, qui me amet aliquanto lautius. Est nunc hodie dies natalis hujus lenonis. Est comminatus, a minimo ad maximum, eum esse periturum maximis pœnis, qui non miserit munus. Nunc quod ad me attinet ignoro quid agam. Equidem nequeo id præstare, *quod consuescunt illi qui possunt. Jam nisi misero hodie munus ad lenonem, cras erit perferendus fustis fullonis. Heu! quam ego sum etiam nunc impar huic pœnæ! Per ædem Pollucis, quam ego eum nunc pertimesco infelix! Si aliquis*

1 *Cui servientem* B. 1. *servituttem* C.—6 B. 1. Pll. *præfulgior*; Acidal. *ministeriis præfulcior.*—7 B. 1. *ullum invenire.*—8 Al. ap. Pareum *curer.*—9 B. 1. *hodie est.*—10 *Interminatus tum in imo ad, &c.* B. 1.—12 B. 1. *maxumo perdere.*—13 C. *quia faciam miis*; C. 2. *qua faciam meis.*—14 *Neque pol ego* B. 1. *quod illi possunt, qui solent* Merc.—16 C. *potantus.* Al. ap. Pareum *fluctus est.*—17 *Heu heu, quam ille hercle ego* B. 1. *Eheu quam ille relego etiam* Pll.—19 C. et C. 2. *qui manus.* 'Hunc versum una cum duobus seqq. nonnulli editores prorsus omiserunt: quo jure ipsi viderint. Certe extant in Pll. et Samb.' *Pareus.* Item in B. 1. et Ven. 1.

NOTÆ

6 *Miseriis præfulcior*] Alii, *ministeriis*, pro *miseriis*. 'Præfulciri' autem idem est, ac sustentari: quasi dicat, cujus vita miseriis sustentatur, aut qui vivo in miseriis.

12 *Perbitere*] Id est, perire.

16 *Fructus fullonius*] *Fructus fullonius* hoc loco accipitur, pro baculo fullonio: quemadmodum enim usus est creber baculorum in fullonia, innuit se metuere ne Ballio fuste excipiat.

Quanquam illud aiunt magno gemitu fieri, 20
Comprimere dentes videor posse aliquo modo.
Sed comprimenda est mihi vox atque oratio:
Herus eccum recipit se domum, et ducit cocom.

infligat, cui manus sit valentior, quamvis dicunt illud fieri cum ingenti gemitu, mihi videor posse quodammodo comprimere dentes. Sed est coërcenda vox et oratio. Ecce herus repetit domum, et adducit coquum.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

BALLIO, COCUS, PUER.

BA. FORUM coquinum qui vocant, stulte vocant,
Nam non coquinum est, verum furinum est forum:
Nam si ego juratus pejorem hominem quærerem,
Cocum non potui, quam hunc, quem duco, ducere,
Multiloquum, gloriosum, insulsum, inutilem: 5
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad se noluit,
Ut esset hic, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic solus illis coquere, quod placeat, potest.
Co. Si me arbitrabare isto pacto, ut prædicas,
Cur conducebas? BA. inopia: alius non erat: 10
Sed cur sedebas in foro, si eras cocus

BA. *Qui nuncupant forum coquorum nuncupant amenter; nam non est forum coquorum, sed furum: nam si, interposito sacramento, ego quærerem hominem, non potui conducere pejorem quam hunc quem dico, verbosum, superbum, fatuum, vanum: quin Orcus noluit hunc admittere apud se, ut esset qui coqueret hic cœnam mortuis. Nam hic unus potest illis coquere quod delectet.* Co. *Si existimabas me esse hujusmodi, ut dicis, quare conducebas?* BA. Coactus sum *propter inopiam* coquorum. *Non occurrebat alius. Sed quare sedebas in foro, si tu eras solus præ-*

1 B. 1. *stulte vocant: stulte vocant.*—5 *Multilo Cum* C.—10 *Qur* C.—11 C.

NOTÆ

6 *Orcus recipere noluit*] Ut coqueret cœnam mortuis. Quod convivium appellabatur olim 'silicernium,' quia cernere id licebat cuivis, idque silendo, sed contingere nemini. Dictum id in imperitum coquum, quia mortui ejus operam nec probare, nec improbare possunt. Vocabatur et 'coquus nondinalis,' quia in nondinis coquunt vulgo inconditos cibos, utpote pro ima plebe et pauperibus. 'Orcum' hic accipe pro Plutone, non pro inferis.

Tu solus præter alios? Co. ego dicam tibi:
Hominum avaritia ego sum factus improbior cocus,
Non meopte ingenio. Ba. qua istuc ratione? Co. eloquar:
Quia enim cum extemplo veniunt conductum cocom, 15
Nemo illum quærit, qui optumus, et carissumu'st:
Illum conducunt potius, qui vilissumu'st.
Hoc ego fui hodie solus obsessor fori.
Illi drachmis issent miseri: me nemo potest
Minoris quisquam nummo, ut surgam, subigere. 20
Non ego item cœnam condio, ut alii coci,
Qui mihi condita prata in patinis proferunt,
Boves qui convivas faciunt, herbasque oggerunt,
Eas herbas herbis aliis porro condiunt,
Indunt coriandrum, fœniculum, allium, atrum olus: 25
Apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum,
Eo laserpicii libram pondo diluunt:
Teritur sinapis scelerata cum illis: qui terunt,
Priusquam triverunt, oculi ut exstillent, facit.

ter alios peritus? Co. *Ego tibi aperiam: ego evasi imperitior coquus avaritia hominum, non meopte nutu.* Ba. *Quare id?* Co. *Edicam: quia quando veniunt conductum e vestigio coquum, nemo petit illum qui est optimus, et carissimus: conducunt potius illum qui est vilissimus. Idcirco ego solus hodie obsedi forum. Illi imperiti locassent* suam operam *drachma; nemo nisi nummo* dato *me potest cogere, ut me loco moveam. Ego non condio cœnam, sicut alii coqui, qui apponunt in patinis prata condita, qui reddunt suos convivas quasi boves, offeruntque herbas: præterea condiunt eas herbas aliis herbis; addunt coriandrum, fœniculum, allium, olus atrum: apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum, eo diluunt pondo libram laserpicii: sinapis nequam conteritur cum illis; facit ut oculi fluant iis qui*

coqus.—12 B. 1. *post alios;* C. 2. *præter alius.*—13 C. *cocus.*—15 Pll. *exemplo.*—16 *Ne illum* B. 1. C. C. 2. Ven. 1.—17 B. 1. *quivilissimus.*—19 *Illi dragma essent* B. 1. *Illi d. sent* C. *Illi drachmissant* al. ap. Pareum; *Illi d. iissent* ed. Saxonica.—20 *Minoris quam nummo* B. 1.—23 C. *hoggerunt.*—25 C. *alium.* Pll. *holus.*—27 *Eolas arpici* B. 1.—28 Pll. et B. 1. *sinapis celera.*—29 C. et C. 2. *triverint;* Priscianus vero legit *teruerunt.* Mox, *ut extitiunt* C. *ut exilient*

NOTÆ

19 *Drachmis issent*] Id est, Drachmis ivissent conducti. Alii *drachmissant*, id est, drachmam non amplius unam a conductoribus suis exigunt. Drachma, tres asses Turonenses cum semisse.

20 *Nummo*] Id est, nummo aureo Romano.

25 *Atrum olus*] Atriplex, *arroche.*

26 *Rumicem*] Oxalis acetosa, *de l'oseille.*

Blitum] *Bette-rave.*

27 *Laserpicii*] *Herbe qui porte le benjoin.*

Ei homines cœnas sibi coquint: cum condiunt, 30
Non condimentis condiunt, sed strigibus,
Vivis convivis intestina quæ exedint.
Hoc hic quidem homines tam brevem vitam colunt,
Cum hasce herbas hujusmodi in suum alvom congerunt,
Formidolosas dictu, non esu modo: 35
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.
BA. Quid tu? divinis condimentis utere,
Qui prorogare vitam possis hominibus,
Qui ea culpes condimenta? CO. audacter dicito:
Nam vel ducenos annos poterunt vivere, 40
Meas qui esitabunt escas, quas condivero.
Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi,
Aut sipolindrum, aut macidem, aut sancaptidem,
Eæ ipsæ sese patinæ fervefaciunt illico.
Hæc ad Neptuni pecudes condimenta sunt: 45
Terrestres pecudes cicimandro condio,
Aut happalopside, aut cataractria. BA. at te Juppiter
Dique omnes perdant, cum condimentis tuis,
Cumque tuis omnibus mendaciis.

terunt priusquam triverunt. Ei homines sibi coquunt cœnam: quando condiunt, non addunt condimenta, sed striges quæ arrodant viscera convivarum vivorum. Idcirco homines agunt hic vitam tam brevem, congestis in suum ventrem hisce herbis, formidandis non solum esu, verum etiam auditu. Homines comedunt illas herbas, belluæ non comedunt. BA. *Quid tu? Adhibes,* puto, *condimenta cœlestia quibus possis producere vitam hominum,* ut *qui vituperes ea condimenta?* CO. *Affirma constanter. Qui utentur cibis, quos coxero, poterunt vivere, vel ducentos annos. Nam ubi collocavi in lancibus cicilindrum, aut sipolindrum, aut macidem, aut sancaptidem, ea ipsæ lances per sese fervent statim. Atque hæc condimenta sunt piscium: condio carnes cicimandro, aut happalopside, aut cataractria.* BA. *Juppiter et omnes Dii te perdant, cum tuis condimentis, et cum omnibus tuis mendaciis.*

C. 2.—30 C. *cenas libico quint com condunt.*—32 B. 1. *intestinaque.*—34 C. *herba.* Mox, Pll. *in suum salvum;* C. 2. a m. pr. *in sinum salvum.*—35 Pll. *esum modo.*—41 C. *quis esit habunt;* C. 2. *quis esit habunt.*—42 C. B. 1. *in patina scindidi;* C. 2. *in patinas cindidi.*—43 *Aut si poliandrum, aut macicidem aut sane captidem* B. 1. *mecsidem* Parei 3. *maccidem* C. *macidem* C. 2.—45 *Hæ ad* B.

NOTÆ

31 *Strigibus*] Avibus nocturnis.

43 *Macidem*] 'Macis' cortex aromaticus.

45 *Neptuni pecudes*] Id est, pisces.

46 *Cicimandro*] Fictitium nomen a coquo artis suæ ostentatore vano. *Happalopside, cataractria,* in eadem sunt officina cusa nomina.

Co. Sine sis loqui me. Ba. loquere, atque i in malam crucem. 50
Co. Ubi omnes patinæ fervent, omnis aperio,
Is odos demissis pedibus in cœlum volat:
Eum in odorem cœnat Juppiter cotidie.
Ba. Odor demissis pedibus? Co. peccavi insciens.
Ba. Quid est? Co. quia enim demissis manibus volui dicere. 55
Ba. Si nusquam is coctum, quidnam cœnat Juppiter?
Co. It incœnatus cubitum. Ba. i in malam crucem.
Istaccine causa tibi hodie nummum dabo?
Co. Fateor equidem, esse me cocom carissumum:
Verum pro pretio facio, ut opera appareat 60
Mea, quo conductus veni. Ba. ad furandum quidem.
Co. An invenire postulas quenquam cocum,
Nisi milvinis aut aquilinis ungulis?
Ba. An tu coquinatum te ire quoquam postulas,
Quin ibi constrictis ungulis cœnam coquas? 65
Nunc adeo tu, qui meus es, jam edico tibi,
Uti nostra properes amoliri omnia:
Tum ut hujus oculos in oculis habeas tuis:

Co. *Patere me, si placet, verba facere.* Ba. *Dic, atque i in malam crucem.* Co. *Quando omnes lanceæstuant, detego omnes, is odor ascendit in cœlum, pedibus demissis: Jupiter cœnat quotidie de odore.* Ba. *Odor* ascendit *pedibus demissis?* Co. *Lapsus sum imprudens.* Ba. *Quid est?* Co. *Quia volui dicere, manibus demissis.* Ba. *Si nullo in loco coquas, quid comedit Jupiter?* Co. *It cubitum impransus.* Ba. *Vade in malam crucem. Accipiesne a me hodie nummum idcirco?* Co. *Equidem non diffiteor me esse coquum carissimum: sed do operam ut exhibeam opus pro mercede, qua fui conductus.* Ba. *Ad furandum quidem.* Co. *Sperasne reperire ullum coquum, cui non sint ungues milvini et aquilini?* Ba. *Arbitrarisne te ire aliquo ad coquendum, ubi non coquas cœnam ungulis exsectis? Nunc adeo tu, qui es meus* servus, *tibi præcipio jam, ut festines avertere omnia nostra: tum ut non dimoveas tuos oculos ab ejus oculis: quocumque hic aspiciat, aspice eo*

1.—47 C. *aud cactaractria.*—49 Parei 3. Delph. et Bipont. *tuis istis.*—50 *Sine scis* Pll. *i* deest in C. C. 2. B. 1.—52 *Is olos* B. 1. *Ibi odos* al. ap. Pareum. *dimissis* C. 2.—53 *Eum odorem* Gulielm. Hunc vs. hoc loco delet Bipont. et ponit post vs. 55.—55 *Quidem* Pll. *enim* deest in Pll. *qui am demissis* C.—56 *Si numquam* Parei 3.—57 *Id incenatus* Pll. *i* deest in C. 2.—62 *An te* B. 1.—64 *An te recoquam* C. 2.—65 C. *quoquas.* Hic et sequens versus desunt in C. 2.—66 Pll. *qui meus est am edico tibi.*—67 *Ne nostra* B. 1. *Ut nostra* Pll.

NOTÆ

55 *Demissis manibus*] *Demissis manibus* currit, qui currit contentissime.

Quoquo hic spectabit, eo tu spectato simul:
Si quo hic gradietur, pariter progrediminor: 70
Manum si protollet, pariter proferto manum:
Suum si quid sumet, id tu sinito sumere:
Si nostrum sumet, tu teneto altrinsecus.
Si iste ibit, ito; stabit, astato simul.
Si conquiniscet istic, ceveto simul. 75
Item his discipulis privos custodes dabo.
Co. Habe modo bonum animum. Ba. quæso, qui possim, doce,
Animum bonum habere, qui te ad me adducam domum?
Co. Quia sorbitione faciam ego te hodie mea,
Item ut Medea Peliam concoxit senem: 80
Quem medicamento, et suis venenis dicitur
Fecisse rursus ex sene adolescentulum:
Item ego te faciam. Ba. eho, an tu etiam veneficus?
Co. Immo edepol vero hominum servator magis. [ces?
Ba. Hem mane: quanti istuc unum me coquinare perdo-

simul: si hic eat aliquo, i cum eo: si proferat manum, profer manum similiter: si accipiat aliquid quod ad se pertineat, tu patere ut id accipiat: si accipiat aliquid quod ad nos pertineat, tu retine altera parte: si iste incedet, incede; si stabit, asta simul. Si iste sese demittat, demitte te una. Addam etiam his tironibus custodes privatos. Co. *Esto modo æquo animo.* Ba. *Dic, amabo, quomodo possum esse æquo animo, qui te deducam domum?* Co. *Quia ego te reddam hodie mea sorbitione, sicut Peliam senem, quem Medea concoxit;* et *quem dicitur reddidisse ex sene juvenem, suis medicamentis et venenis. Ego idem præstabo in te.* Ba. *Eho! esne tu etiam veneficus?* Co. *Immo vero per ædem Pollucis, sum magis servator hominum.* Ba. *Hem mane. Quantum dabo ut me doceas coquere hoc unum?* Co.

ammoliri C.—69 Pll. *spectavit.* B. 1. *semel.*—70 B. 1. *Si hic quo.* C. et Parei 2. *progredimino;* C. 2. et B. 1. *progredimini.*—74 B. 1. *semel.*—75 C. *Si conquiscet.*—76 Pll. *prius c. dabo;* B. 1. *prius c. dato.*—77 B. 1. *animum bonum.*—78 Voc. *bonum* deest in C. C. 2. B. 1. et Ven. 1.—80 B. 1. *peleum.* Pll. *pellem me concoxit.*—83 Pll. *an etiam;* B. 1. *an etiam veneficiis.*—85 Pass. *quanto*

NOTÆ

75 *Conquiniscet*] 'Conquiniscere' est decumbere: a 'conquinire' fit 'conquiniscere.' Id est, sese inflectere cernuum, vel inclinare.

80 *Ut Medea Peliam*] De Æsone hoc traditur a poëtis, non de Pelia: hunc enim concoquendo necavit Medea. Hoc loco poëta, suo more, accommodat orationem loquenti. Rudes enim seu historiæ, seu fabulæ homines interdum audiunt eruditiores de utraque loquentes; et deinde res male mandatas memoriæ confundunt, tempora temporibus, personas personis, facta factis, vulgo permutantes.

Co. Quid? Ba. ut te servem, ne quid surripias mihi. 86
Co. Si credis, nummo; si non, ne mina quidem.
Sed utrum amicis hodie, an inimicis tuis
Daturus cœnam? Ba. pol ego amicis, scilicet.
Co. Quin tu illos inimicos potius, quam amicos vocas: 90
Nam ego ita convivis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita suavitate condiam,
Ut quisque quicque conditum gustaverit,
Ipsos sibi faciam ut digitos prærodat suos.
Ba. Quæso hercle priusquam quicquam convivis dabis, 95
Gustato tute prius, et discipulis dato,
Ut prærodatis vostras furtificas manus.
Co. Fortasse hæc tu nunc mihi non credas quæ loquor.
Ba. Molestus ne sis, nimium jam tinnis, non places.
Hem! illic ego habito: intro huc abi, et cœnam coque 100
Propere. Co. quin is accubitum, et convivas cedo.
Corrumpitur jam cœna. Ba. hem! subolem sis vide!
Jam hic quoque scelestus est coci sublingio.

Quid? Ba. *Ut efficiam, ne mihi suffureris aliquid.* Co. *Si mihi confidis, dabis nummum; si non confidis, ne mina quidem. Utrum dabis hodie cœnam tuis amicis, an inimicis?* Ba. *Ego, per Pollucem, amicis.* Co. *Quin tu invitas inimicos potius quam amicos: nam ego apponam hodie convivis cœnam ita conditam, atque ita suavem, ut quivis, statim atque gustaverit unumquodque quod fuerit conditum, sibi prærodat suos digitos ipsos.* Ba. *Per Herculem, antequam dederis quicquam convivis, degusta tu prius, et da discipulis, ut prærodatis vestros digitos furaces.* Co. *Forsitan tu non habes fidem meis dictis.* Ba. *Ne sis importunus, clamitas jam nimium; non places. Hem! ego maneo illic. Abi huc intro, et festina coquere cœnam.* Co. *Quin propera accumbere mensæ, et voca convivas: cœna fit deterior jam.* Ba. *Hem! aspice si placet sobolem! Hic detersor patinarum est*

istoc nummo me coquinare; al. ap. Pareum *coquitare.*—87 *Sic reddis* Pll. *nummos meos ne metuas quidem* B. 1. *si nos neminas quidem* Pll.—90 *Quin tu illo* Parei 3. et Bipont.—92 B. 1. *ita suaviter;* Bipont. *ita suavi suavitate.* Pll. *condim.*—93 Pll. *quicque.*—94 C. *dictos prerodat;* C. 2. *digitos prodat.*—95 C. *priusquam connivi,* omisso *quicquam;* C. 2. *quicquam convivi dabis.*—96 *Gusta tute* Pll.—97 C. *vestra.*—98 Edd. quædam vett. *credis.*—99 C. et Parei 3. *non taces;* C. 2. *non places.*—100 *He illic* Parei 3. *huc* deest in B. 1.—101 Pll. *quin vis a. et, &c.* unde Pareus *Quin is tu.*—102 B. 1. *en subolet.*—103 B. 1. *est*

NOTÆ

94 *Digitos prærodat*] Adeo delicata erunt edulia.

99 *Tinnis*] Garris. Clara et acuta voce obtundis.

103 *Est coci sublingio*] 'Sublingio,' nomen factum a sublingendo. Id est, non coquus, sed coqui sublingio, id est, qui patinas lingit, vel detergit lingua.

Profecto, quid nunc primum caveam, nescio,
Ita in ædibus sunt fures: prædo in proxumo est. 105
Jam a me hic vicinus apud forum paulo prius
Pater Calidori opere petivit maxumo,
Ut mihi caverem a Pseudolo servo suo,
Neu fidem ei haberem: nam eum circumire in hunc diem,
Ut me, si posset, muliere intervorteret, 110
Eum promisisse firmiter dixit sibi,
Sese abducturum a me dolis Phœnicium.
Nunc ibo intro, atque edicam familiaribus,
Profecto ne quis quicquam credat Pseudolo.

jam nequam. Profecto nescio quid caveam primum: sunt fures in ædibus; prædo est in vicinia. Vicinus meus, pater Calidori, me rogavit mox obnixe in foro, ut mihi caverem a Pseudolo suo servo, et ne ei crederem. Nam monuit eum circumire in hunc diem, ut me fraudaret muliere, si posset; eundem sibi pollicitum esse firmiter, sese a me abducturum Phœnicium suis fraudibus. Ingrediar nunc atque mandabo familiaribus, ne quis fidem habeat ullatenus *servo Pseudolo.*

coquus ut conjicio; Pll. *sublincio;* al. *coquit sub linteo.*—104 B. 1. *qui nunc.*—106 *Nam a me hic* al. ap. Pareum.—107 B. 1. C. et C. 2. *opere fecit maximo.*—109 *Neu fidem haberem* C.—110 *Ut a me si posset mulierem* B. 1. *possit* C.—112 B. 1. *obducturum.*—114 *Pseudole* C. 2.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS, SIMIA.

Ps. Si unquam quenquam Di immortales voluere esse auxilio adjutum, [extinctum,
Tum me et Calidorum servatum volunt esse, et lenonem
Cum te adjutorem genuere mihi, tam doctum hominem atque astutum.
Sed ubi illic est? sumne ego homo insipiens, qui hæc mecum egomet loquor solus?

Ps. *Si Dii immortales voluere unquam cuipiam esse præsidio, tum cupiunt me esse incolumem atque Calidorum, et lenonem peremtum, quando te edidere ut mihi opitulareris, tu, qui es adeo callidus et astutus. Verum ubi est ille? Sumne ego*

1 *Dii mortales* Pll.—2 Alii delent *Tum.* Pll. *servum volunt.*—3 C. et C. 2.

Dedit verba mihi hercle, ut opinor, malus cum malo stulte cavi. 5
Tum pol ego interii, homo si ille abiit: neque hoc opus quod volui, ego hodie efficiam.
Sed eccum! video verberam statuam: ut magnifice infert sese! [male, ne abiisses.
Hem! te hercle ego circumspectabam: nimis metuebam
SI. Fuit meum officium ut facerem: fateor. PS. ubi restiteras? SI. ubi mihi libitum est. 9
PS. Istuc ego jam satis scio. SI. cur ergo, quod scis, me rogas? PS. at hoc volo monere te. [contemnor.
SI. Monendus ne me moneat. PS. nimis tandem ego abs te
SI. Quippe ego te ni contemnam, stratioticus homo qui cluear? PS. jam [me vides?
Hoc volo, quod occeptum 'st, agi. SI. numquid agere aliud
PS. Ambula ergo cito. SI. immo otiose volo. PS. hæc ea occasio est, dum ille dormit,

amens, qui dico hoc ego solus mecum ipse? Per Herculem me fefellit, ut existimo, quia improbus non bene cavi ab improbis. Per Pollucem, ego perii, si ille evasit; neque exequar hodie id quod mihi proposui. Verum ecce conspicor statuam flagris cædendam; quam incedit superbe! Hem! Per Herculem ego circumspiciebam, ut te viderem: *verebar magnopere ne evasisses.* SI. *Meum erat facere; fateor.* PS. *In quo loco hæseras?* SI. *Ubi mihi libuit.* PS. *Ego intelligo jam satis illud.* SI. *Quare ergo a me petis id quod tenes?* PS. *Sed cupio te monitum hujus rei.* SI. *Admonendus ne me admoneat.* PS. *Denique ego nimium despicior a te.* SI. *Quare non despicerem, utpote qui sim miles?* PS. *Cupio fieri id quod est inceptum.* SI. *Animadvertisne me facere aliud?* PS. *Vade igitur propere.* SI. *Immo cupio* ire *lente.* PS. *Adest locus, interea dum ille somno indul-*

genuerunt.—4 Pll. *quid hæc.* C. et C. 2. *loquar.*—5 C. et Parei 3. *malus, quom malos;* C. 2. *cum malo stulte cavi.*—6 Pll. *voluit.*—7 *Sed hecum* C. *uti ut magnifice* Pll.—8 *Ehem hercle te ego* B. 1. *mali ne abiisses* al. ap. Pareum.—9 C. *mecum officium.* Mox, *ut mihi* Parei 3.—10 *Ipsus ego* Pll. *Ipsum ego* C. a m. pr. *sat scio* al. ap. Pareum. *qur ego* C. *quo scis* Pll.—11 B. 1. *ne te me.* C. *eps*

NOTÆ

4 *Sed ubi illic est*] Id est, Simia servus militis, quem putabat esse in comitatu. Sed respectans animadvertit non subsequi Simiam.

7 *Verberam statuam*] Id est, hominem qui ad verbera induruit, ut statua. Et qui verbera tam parum curet et sentiat quam statua.

11 *Monendus ne me moneat*] Ne sus Minervam; ne magistrum discipulus. Horatius, 'Disce docendus adhuc quæ censet amiculus.'

14 *Dum ille dormit*] Harpax.

Volo tu prior ut occupes adire. SI. quid properas? placide. 15
Ne time: ita ille faxit Juppiter, ut ille palam ibidem assiet,
Quisquis ille est, qui adest a milite: nunquam edepol erit ille potior
Harpax, quam ego: habe animum bonum: pulchre ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timorem dabo 19
Militarem advenam, ipse sese ut neget eum esse qui siet,
Meque ut esse autumet, qui ipsus est. PS. qui potest? SI. occidis me, [etiam dolis
Cum istuc rogitas. PS. o hominem lepidum! te quoque
Atque etiam mendaciis, Juppiter te mihi servet.
SI. Immo mihi: sed vide, ornatus hic satis me condecet?
PS. Optume habet. SI. esto. PS. tantum tibi boni Di immortales duint, 25
Quantum tu tibi optes: nam si exoptem, quantum dignus, tantum dent, [magis malum,
Minus nihilo est: neque ego hoc homine quenquam vidi
Et maleficum. SI. tun' id mihi? PS. taceo: sed ego quæ tibi dona

get, ut convenias prior. SI. *Quid acceleras? Lente: ne metue. Ille Jupiter faciat ita, ut ille adsit in eodem loco coram, quisquis est ille qui venit a milite; per ædem Pollucis ille non erit verior Harpax, quam ego. Esto bono animo: ego tibi hanc rem enodabo. Sic ego terrebo illum militem adventitium fraudibus et technis, ut ipse inficias eat se esse qui est; utque dicat sese esse me, qui est ipse.* PS. *Quomodo potest fieri?* SI. *Me interimis, quando rogas illud.* PS. *O festivum virum! Jupiter te conservet mihi technis et fraudibus.* SI. *Immo mihi. At aspice: hæc vestis ecfisne mihi convenit?* PS. *Bene est.* SI. *Esto.* PS. *Boni Dii immortales tibi tribuant tantum, quantum tu tibi exoptes: nam si rogem ut tribuant tantum quantum mereris, id est minus nihilo. Neque ego vidi ullum magis improbum et nefarium, hoc homine.* SI. *Mihine dicis tu id?* PS. *Sileo. Ve-*

te. C. 2. *contempnos.*—12 *Quid ni ego te* B. 1. *stratiocus homo* Pll.—14 B. 1. *dum illa.*—15 B. 1. *quin properas.*—16 Pll. *ibidem atiet;* B. 1. *ibidem ante.*—19 *Si ego* Pll.—21 *Neque* B. 1. *quid potest* Pll. unde Pareus conj. *qui id po-*

NOTÆ

15 *Occupes adire*] Ballionem.

17 *Potior Harpax*] Id est, non plus Harpax erit Harpax quam ego. Loquitur Simia sycophanta.

20 *Ipse sese ut neget*] Ita ut ipse Harpax, missus a milite, negaverit se esse Harpacem; et credat me esse Harpacem. Loquitur Simia sycophanta.

21 *Occidis me*] Id est, molestus es mihi.

Dabo et faciam, si hanc rem sobrie accurassis? Si. potin' ut taceas?
Memorem immemorem facit, qui monet quod memor meminit: teneo omnia. 30
In pectore condita sunt, meditati sunt doli docte. Ps. probus hic est
Homo. Si. neque hic est, neque ego. Ps. at vide ne titubes. Si. potin' ut taceas?
Ps. Ita me Di ament. Si. ita non facient, mera jam mendacia fundes. [et magnifico!
Ps. Ut ego ob tuam, Simia, perfidiam te amo et metuo,
Si. Ego istuc aliis dare condidici: mihi obtrudere non potes palpum. 35
Ps. Ut ego te hodie accipiam lepide, ubi effeceris hoc opus! Si. ha ha he! [mentis:
Ps. Lepido victu, vino, unguentis, et inter pocula pulpa-
Ibidem una aderit mulier lepida, tibi savia super savia quæ det. [dicas.
Si. Lepide accipis me. Ps. immo si efficis, tum faxo magis
Si. Nisi effecero, cruciabiliter carnufex me accipito. 40
Sed propera mihi monstrare, ubi ostium lenonis ædium.

rum quæ munera tibi offeram et faciam, si feceris id sapienter! Si. *Silebisne? Qui admonet ejus rei, cujus recordatur is quem admonet, reddit immemorem ex memori. Scio cuncta: clausa sunt in sinu. Fraudes sunt compositæ perite.* Ps. *Hic est vir frugi.* Si. *Neque hic est, neque ego.* Ps. *Sed cave ne hæsites.* Si. *Silebisne?* Ps. *Ita Dii me ament.* Si. *Non ita agent; promes jam pura mendacia.* Ps. *Quantum te diligo, Simia, et timeo et æstimo ob tuam perfidiam!* Si. *Ego novi impertiri id aliis. Nequis me captare adulatione.* Ps. *Quam ego te habebo hodie laute, quando præstiteris id!* Si. *Ha ha he!* Ps. *Suavibus escis, vino, unguentis, et pulpamentis inter scyphos:* * * * Si. *Me accipis lepide.* Ps. *Immo si perfeceris, ego efficiam ut fatearis tum magis.* Si. *Nisi perfecero, excipe me crudeliter* sicut *carnifex. Sed accelera mihi indicare ubi sit*

test.—23 *Atque mendaciis* B. 1.—24 Pll. *me satis.*—26 *Quantum tibi* B. 1. Parei 3.—28 Pll. *quam tibi dona dabo et fac;* Douz. *bona dabo et fac.*—29 B. 1. *hanc sobrie rem.*—34 C. *optuam.* Mox, C. *et magni facio.*—38 *Ibidem una aperit* Pll. *savia supervia que det* Pll. unde Pareus, *savia superba.*—39 Gronov. *accidis me;*

NOTÆ

29 *Sobrie accurassis*] 'Sobrie' fieri dicitur quicquid cum cura et diligentia exquisita aggredimur. Prudentiæ comes perpetua sobrietas.

35 *Palpum*] *Obtrudere palpum*, est arte fucoque decipere. Hinc 'palpari,' adulari: et 'palpones' adulatores. *Palpum* autem proprie est agasonis ferocientem equum demulcentis, ut in eum insilire possit.

Ps. Tertium hoc est. Si. st! tace, ædes hiscunt. Ps. credo animo male 'st
Ædibus. Si. quid jam? Ps. quia edepol ipsum lenonem evomunt. [illuc sis vide:
Si. Illiccine est? Ps. illic est. Si. mala merx est. Ps. Non prorsus, verum ex transvorso cedit, quasi cancer solet.

janua tecti lenonii. Ps. *Adest tertium.* Si. *St! sile; ædes hiant.* Ps. *Existimo ædes ægrotare.* Si. *Quare?* Ps. *Quia per ædem Pollucis evomunt ipsum lenonem.* Si. *Estne ille?* Ps. *Est ille.* Si. *Est mala merx.* Ps. *Aspice illud si libet: non pergit recta, sed oblique, ut consuevit cancer.*

B. 1. *accipis me.* C. *effici.*—41 B. 1. *ubi sit hostium;* Pll. *ubi sit os lenonis.*—42 Si. *tace* B. 1. Si. *si tace* Pll.—43 Al. *quia nam.*—44 B. 1. *merces est;* Pll. *merci est.*—45 C. *ex tranverso.* Mox, *cede quasi* B. 1.

NOTÆ

44 *Mala merx*] Homo nequam et versipellis. 45 *Non prorsus*] Non recta.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

BALLIO, PSEUDOLUS, SIMIA.

Ba. Minus malum hunc hominem esse opinor, quam esse censebam cocum: [tharum.
Nam nihil etiam dum harpagavit, præter cyathum et can-
Ps. Heus tu! nunc occasio est et tempus. Si. tecum sentio.
Ps. Ingredere in viam dolose: et ego hic in insidiis ero.
Si. Habui numerum sedulo, hoc est sextum a porta proxumum 5
Angiportum, in id angiportum me devorti jusserat;
Quotumas ædes dixerit, id ego admodum incerto scio.

Ba. *Arbitror hunc coquum hominem non esse tam improbum quam putabam: nam nihil adhuc suffuratus est, præter cyathum et cantharum.* Ps. *Heus tu! adest jam tempus et locus.* Si. *Sic existimo.* Ps. *Ini viam fraudum, et ego ero hic in præsidiis.* Si. *Recordor numeri apprime, angiportus hic est sextus, proximus a porta. Mandaverat me ire in eum angiportum. Ego teneo valde dubie, quotum*

4 C. *dolo sego et hic;* C. 2. *dolos et ego etiam;* Gulielm. *dolose; i, ego hic.*—5 *Habui nimirum pseudolo* B. 1.—6 Pll. *jusseras.*—7 *Quo tum has ædis* B. 1.

BA. Quis hic homo chlamydatus est, aut unde est, aut quem quæritat?
Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.
SI. Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi, quod quæro certius. 10
BA. Ad me adit recta: unde ego hominem hunc esse dicam gentium? [rogo.
SI. Heus tu, qui cum hirquina astas barba, responde quod
BA. Eho, an non prius salutas? SI. nulla est mihi salus dataria. [principio probi.
BA. Nam pol hinc tantundem accipies. . Ps. jam inde a
SI. Ecquem in angiporto hoc hominem tu novisti? te rogo. 15
BA. Egomet me. SI. pauci istuc faciunt homines, quod tu prædicas.
Nam in foro vix decimus quisque est, qui ipsus sese noverit. [hic quæro malum,
Ps. Salvos sum! jam philosophatur. SI. hominem ego
Legirupam, impium, perjurum, atque improbum. BA. me quæritat:

domum dixerit esse. BA. *Quis est ille chlamyde indutus, aut unde venit, aut quem quærit? Vultus hominis apparet peregrinus et ignotus.* SI. *Sed adest qui me faciet certiorem eorum, quæ quæro, ex incerto.* BA. *Accedit recta ad me. Unde gentium est hic homo!* SI. *Heus tu, qui astas cum barba hircina, repone quod a te peto.* BA. *Eho, an non impertis salutem antea?* SI. *Nullam habeo salutem, quam tibi impertiam.* BA. *Per Pollucem accipies tantundem a me.* Ps. *Jam inde ab initio justus uterque.* SI. *Nonne hominem novisti in hoc angiportu? Te obsecro.* BA. *Equidem me ipse* novi. SI. *Pauci homines præstant illud quod tu dicis. Etenim est vix ex decem unus qui noverit seipsum.* Ps. *Sum salvus! jam argumentatur.* SI. *Ego quæro hic improbum virum, violatorem*

Quotum has C. 2.—8 Pll. *clamiatust.*—10 C. *faciem mihi;* B. 1. *facit mihi.* Parei 3. *certus.*—12 Pll. *hirqui nastas.*—14 Al. ap. Pareum *probus.*—15 B. 1. *tu non vidisse.*—17 Pll. *quisquis est.*—18 *Salvus sum etiam* Parei 3.—19 *Legeru-*

NOTÆ

8 *Chlamydatus*] Chlamys tam militum vestis quam viatorum, utpote brevior pallio et angustior, atque adeo in via et in prælio minus incommoda.

9 *Peregrina facies*] Dissimili facie sunt ferme peregrini, quia sub dissimili cœlo soleque habitantes, alio atque alio colore sunt cutis. Præterea et peregrina facies cernitur ex pilo et barba.

12 *Hirquina barba*] Id est, promissa. Julianus Imperator vocatus Capella.

13 *Dataria*] Id est, danda.

17 *Decimus quisque*] Vix unus est

Nam illa sunt cognomenta, nomen si memoret modo. 20
Quid est ei homini nomen? SI. Leno Ballio. BA. scivin' ego?
Ipse ego is sum, adolescens, quem tu quæritas. SI. tune es Ballio?
BA. Ego enimvero is sum. SI. ut vestitus est perfossor [parietum!
BA. Credo, in tenebris conspicatus si sis me, abstineas manum.
SI. Herus meus tibi me salutem multam voluit dicere. 25
Hanc epistolam accipe a me, hanc me tibi jussit dare.
BA. Quis is homo 'st qui jussit? PS. perii, nunc homo in medio luto est,
Nomen nescit: hæret hæc res. BA. quem hanc misisse ad me autumas?
SI. Nosce imaginem, tute ejus nomen memorato mihi,
Ut sciam te Ballionem esse ipsum. BA. cedo mihi epistolam. 30
SI. Accipe: cognosce signum. BA. oho! Polymachæroplacides,

legum, impium, perjurum, et nefarium. BA. *Me quærit; nam hæc sunt mea cognomina; modo dicat meum nomen. Quod est nomen illius hominis?* SI. *Ballio leno.* BA. *Egone judicavi? Ego sum is ipse, adolescens, quem tu rogas.* SI. *Esne tu Ballio?* BA. *Sum ego ipse.* SI. *Quomodo perfossor parietum est indutus!* BA. *Puto, si occurrero tibi noctu, contineas manum.* SI. *Meus herus mandavit ut tibi dicerem plurimam salutem. Accipe a me has literas: mihi imperavit ut has ad te deferrem.* BA. *Quis est ille, qui tibi imperavit?* PS. *Interii: homo hæsitat nunc in medio luto. Ignorat nomen. Hæret hoc negotium.* BA. *Dic; quis eas ad me misit?* SI. *Agnosce imaginem. Dic mihi ejus nomen, ut intelligam te esse Ballionem ipsum.* BA. *Da mihi literas.* SI. *Accipe: agnosce signum.* BA. *Oho! Polymacharoplacides est ipse verus germa-*

pam, implum C.—20 *Nam illa mea* Parei 3. Delph. et Bipont.—21 Pll. *scibin' ego;* C. 2. *scinbin ego;* B. 1. *sum ego.*—22 *Ipse ego sum* B. 1. *ego* deest in edd. quibusdam vett.—23 Pll. *perforor parietum;* C. 2. *perfossor paretum.*—24 Post hunc vs. C. 2. habet vs. 32. *Purus putus, &c.*—25 C. *multa.*—26 *Hanasc epistulam* C. 2.—27 Pll. *periit.* Mox, iidem codd. *tuto est.*—30 C. *te esse ipsum.*—

NOTÆ

ex decem.

23 *Perfossor*] Iidem et 'effractores,' et 'vecticularii;' id est, grassatores nocturni.

27 *In medio luto est*] Allegoria a luto, in quod sic interdum defixus est viator, ut progredi nequeat.

31 *Cognosce signum*] Scripta epistola et complicata lino vinciebatur, et obligabatur, et ipsi lino imprimebatur sigillum ejus qui scriberet epistolam.

Purus putus est ipsus: novi: heus! Si. Polymachæroplacides
Nomen est: scio jam tibi me recte dedisse epistolam,
Postquam Polymachæroplacidæ elocutus nomen es.
Ba. Sed quid agit is? Si. quod homo edepol fortis, atque bellator probus. 35
Sed propere hanc pellegere quæso epistolam, ita negotium est, [emittere.
Atque accipere argentum actutum, mulieremque mihi
Nam necesse hodie Sicyoni me esse, aut cras mortem exequi,
Ita herus meus est imperiosus. Ba. novi; notis prædicas.
Si. Propera pellegere epistolam ergo. Ba. id ago, si taceas modo. 40
Miles lenoni Ballioni epistolam
Conscriptam mittit Polymachæroplacides,
Imaginem obsignatam, quæ inter nos duo
Convenit olim. Si. symbolum est in epistola.
Ba. Video, et cognosco signum: sed in epistola 45
Nullam salutem mittere ne scriptam solet?
Si. Ita militaris disciplina est, Ballio:

nusque: novi: heus! Si. *Polymachæroplacides est ejus nomen. Intelligo jam me tibi dedisse recte epistolam, postquam dixisti nomen Polymachæroplacidæ.* Ba. *Sed quid facit ille?* Si. *Per ædem Pollucis facit quod decet hominem strenuum, atque inclytum bellatorem. Sed pellege velociter hanc epistolam, obsecro: res ita se habet; et accipe statim argentum, mihique trade mulierem. Nam oportet me esse hodie Sicyoni, aut oppetere mortem cras: adeo meus herus est violentus.* Ba. *Novi; dicis id iis qui hominem norunt.* Si. *Accelera igitur pellegere literas.* Ba. *Faciam, si modo sileas. Miles Polymachæroplacides mittit lenoni literas conscriptas obsignata imagine, de qua convenimus quondam inter nos duos.* Si. *Est symbolum in literis.* Ba. *Video et agnosco signum. At soletne mittere nullam salutem scriptam in literis?* Si. *Ballio, mos militum est ejusmodi: mittunt manu*

31 *Accipe hem* Parei 3. *eho polimachero* B. 1. *Polymachereplegides* Salm.—32 *Purus mutus* Pll.—33 C. *epistulam;* C. 2. *eplam.*—34 Verbum *es* deest in B. 1.—35 *Sed quid agitis* Gronov. *Sed quit agit is* B. 1.—36 *Sed propera* B. 1.—41 Voc. *epistolam* deest in B. 1. et C. 2.—43 *Imagine* Gulielm. et

NOTÆ

32 *Putus*] Festus: 'Putum pro puro dicebant: unde, putatæ vites, quod cum id, quod impedimento erat, decisum est, remaneant puræ.'

39 *Notis prædicas*] Id est, iis qui norunt.

Manu salutem mittunt benevolentibus;
Eadem malam rem mittunt malevolentibus.
Sed, ut occepisti, perge operam experirier, 50
Quid epistola ista narret. BA. ausculta modo.
Harpax calator meus est, ad te qui venit.
Tune is es Harpax? SI. ego sum, atque ipse Harpax quidem.
BA. Qui epistolam istam fert, ab eo argentum accipi,
Et cum eo simitu mulierem mitti volo. 55
Salutem scriptam dignum est dignis mittere:
Te si arbitrarem dignum, misissem tibi.
SI. Quid nunc? BA. argentum des; abducas mulierem.
SI. Uter remoratur? BA. quin sequere ergo intro. SI. sequor.

salutem amicis; eadem mittunt malam rem inimicis. Sed prosequere ut instituisti; prosequere videre, quid contineant revera hæ literæ. BA. *Audi jam. Harpax, qui venit ad te, est meus calo. Esne tu is Harpax?* SI. *Ego sum; et quidem Harpax ipse.* BA. *Volo accipi pecuniam ab eo qui fert istas literas, et mulierem mitti cum eo. Est meritum mittere meritis salutem scriptam: ad te misissem si arbitratus fuissem te esse dignum.* SI. *Quid nunc?* BA. *Numera pecuniam; abducas mulierem.* SI. *Uter moræ est?* BA. *Quin sequeris igitur in ædes?* SI. *Sequor.*

Parei 3. *nos duos* edd. vett.—50 Lips. *opera.*—53 *Tun' es Saphax* Pll. *Tun' es Harpax* B. 1. *Tun' es is Harpax* Parei 3. *ego sum ipse* B. 1. *ipse arpax* C.—54 Al. ap. Parenm *illam.* Pll. *accipiet;* B. 1. *accipies;* al. *accipe et.*—55 *Cum eo simul* B. 1. *Quom eo simit multerem* C.—56 Voc. *scriptam* deest in B. 1.—59 *Uter moratur* B. 1. *sequere rego intro* Pll.

NOTÆ

48 *Manu salutem mittunt*] Uno verbo de duobus facto *manusalutem* lege: id est, non scripto, sed manu; non calamo, sed ense.

52 *Calator*] Festus: 'Calatores dicebantur ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod est *vocare:* quia semper vocari possent, ob necessitatem servitutis.' Malim *calatorem*, seu *calonem*, dici ἀπὸ τοῦ κάλου, *a ligno;* munus enim erat calonum quotidianum ligna castris suppeditare.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

PSEUDOLUS.

PEJOREM ego hominem magisque vorsute malum

PS. *Per ædem Pollucis nunquam ego conspicatus sum ullum hominem nequiorem,*

Nunquam edepol quenquam vidi, quam hic est Simia.
Nimisque ego illum hominem metuo et formido male,
Ne malus item erga me sit, ut erga illum fuit,
Ne in re secunda nunc mihi obvortat cornua, 5
Si occasionem capsit, qui siet malus.
Atque edepol equidem nolo: nam illi bene volo.
Nunc in metu sum maxumo, triplici modo.
Primum omnium jam hunc comparem metuo meum,
Ne deserat me, atque ad hostis transeat. 10
Metuo autem, ne herus redeat etiam dum a foro,
Ne capta prædą capti prædones fuant.
Cum hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax adveniat,
Priusquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perii hercle! nimium tarde egrediuntur foras. 15
Cor colligatis vasis expectat meum,
Si non educat mulierem secum simul,
Ut exulatum ex pectore aufugiat meo.
Victor sum: vici cautos custodes meos.

callidiorem, et magis improbum, quam est hic Simia. Et ego timeo valde, et vereor maxime, ne ille homo sit improbus erga me, sicut erga illum; ne in re prospera modo convertat in me cornua, si occupet occasionem, utpote improbus. Atque equidem per ædem Pollucis, nolim: nam eum amo. Versor jam in maximo timore, tribus modis. Ac primum quidem timeo jam ne meus socius me destituat, atque demigret ad hostes. Deinde ne herus revertatur interim a foro, et, præda capta, prædones capiantur. Denique ne ille Harpax superveniat huc, antequam hic Harpax excesserit hinc cum muliere. Per Herculem interii! prodeunt foras tardius. Meum cor operitur collectis vasis, ut fugiat in exilium e meo pectore, si Simia *non educat secum mulierem. Sum victor: vici meos custodes cautos.*

2 C. *similia.*—4 C. *ergas me.*—6 *Si o. ceperit* B. 1. *Si o. capsi* al. *Si o. ceperit capsti* Pll. *cautio est qui sit malus* B. 1.—10 *Ne deserat nunc* Parei 3.—11 Gulielm. *etiam domum a foro.*—12 B. 1. C. 2. *prædones fiant.*—13 *Quom* C. *Tum hoc metuo ne ille huc arpax veniat* B. 1. *advenat* C.—14 C. *habierit.*—16 *Cum colligatis* B. 1. *expectatam eum* Pll. *expectabo eum* B. 1.—17 B. 1. *semel.*—18 *Ut exolatum* C. *Ut exsolatum* Parei 3. *fugiat* B. 1.

NOTÆ

5 *Obvortat cornua*] Id est, mihi adversetur; me oppugnet. Apuleius: 'Superest ea pars epistolæ, quæ similiter pro me scripta, in memetipsum vertit cornua.'

6 *Capsit*] Id est, ceperit.

16 *Cor colligatis vasis expectat meum*] Sumtum a re militari, ubi vasa colligunt aut adornantes fugam aut castra mutantes. Id dicit Pseudolus, ut exprimat quo sit animo quando expectat exitum Harpago-Simiæ ex ædibus Ballionis. 'Convasare' etiam veteres dicebant colligere in fasciculum.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

SIMIA, PSEUDOLUS.

SI. NE plora: nescis ut res sit, Phœnicium,
Verum haud multo post faxo scibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedoniensem, qui te nunc flentem facit.
Quojam esse te vis maxume, ad eum duco te: 5
Calidorum haud multo post faxo amplexabere.
PS. Quid tu intus quæso desedisti? quamdiu
Mihi cor retunsum 'st oppugnando pectore!
SI. Occasionem repperisti, verbero,
Ubi perconteris me insidiis hostilibus: 10
Quin hinc metimur gradibus militariis. [nes.
PS. Atque edepol, quanquam nequam homo es, recte mo-
Ite hac triumphi ad cantharum recta via.

SI. *Ne lacrymare! Phœnicium, ignoras quomodo se res habeat, sed efficiam statim ut scias in cœna. Ego non te duco ad illum hominem dentatum Macedonem, qui in causa est cur plores. Te duco ad eum cujus tu vis esse inprimis: efficiam ut mox amplexeris Calidorum.* PS. *Quare obsecro tu commoratus es in ædibus? Quam longo tempore meum cor sese obtudit, in impellendo pectore!* SI. *Nactus es locum, mastigia, in quo tuis percontationibus me voces in insidias hostium: quin ingredimur viam passibus militaribus.* PS. *Per ædem Pollucis, tametsi es improbus vir, admones recte. Ite hac via recta ad cantharum triumphi.*

2 *Verum haut* C.—4 B. 1. *qui lenonem flentem.*—6 C. *amplexavere.*—8 B. 1. *retusum est.*—10 C. *percunteris;* C. 2. *percuncteris.*—11 *Quin hii* C. *Quin hic* C. 2. *metamur* al. ap. Pareum.—13 Hic versus deest in B. 1. C. 2. extat vero in C. ubi seqq. junguntur prioribus, sine nova scena.

NOTÆ

3 *Ad dentatum virum*] Id est, Polymachæroplacidem militem. Dentatum vocat, quia eas bestias inprimis formidamus quæ dentibus pollent.

10 *Ubi perconteris insidiis hostilibus*] Id est, interea dum versor in periculo, ne incidam in hostium manus, nisi celeriter abiero, tu me percontaris: id est, a me causam moræ repetis, quam cum tibi reddam, interea hostes ingruent.

11 *Gradibus militariis*] Æstivo sudoque tempore viginti millia passuum intra quinque horas fiunt. *Gradibus militariis*, id est, grandibus, quales sunt militum.

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

BALLIO.

HA hæ! nunc demum mihi animus in tuto est loco,
Postquam iste hinc abiit, atque abduxit mulierem.
Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput,
Et abducere a me mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis, satis certo scio, 5
Ego perjurare mavellem me millies,
Quam mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem, si convenero.
Verum in pistrinum, credo, ut convenit, fore.
Nunc ego Simonem mihi obviam veniat velim, 10
Ut mea lætitia lætus promiscam siet.

BA. *Ha hæ! tandem habeo mentem constitutam in tuto, ex quo profectus est hinc, atque abduxit mulierem. Utinam Pseudolus auctor fraudum jam huc veniret et* conaretur *abducere a me mulierem fraudibus. Per Herculem, ego mallem me perjurare, conceptis verbis, millies, quam me ab illo falli vel joco. Per Herculem ludificabor modo hominem, si adivero. Sed puto detrudendum esse in pistrinum, ut deliberatum est inter nos. Optarem ut nunc Simo mihi veniret obviam, ut gaudeat mecum meo gaudio.*

1 *Habe nunc* B. 1. Mox, pronomen *mihi* deest in quibusdam edd. vett. contra codd.—3 *Mihi* deest in B. 1. C. C. 2. Ven. 1.—6 Pll. et C. 2. *pejurare;* Kotter. *perbitare,* i. e. *perire.* Mox, C. et C. 2. *miliens.*—8 C. *si convero.*—10 C. *ovium venitat;* C. 2. *obviam venire.*—11 C. *promisca;* C. 2. et B. 1. *promiscua.*

NOTÆ

9 *Convenit*] Inter nos, Simonem et Ballionem. 11 *Promiscam*] Id est, promiscue.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

SIMO, BALLIO.

SI. VISO quid rerum meus Ulysses egerit,
Jamne habeat signum ex arce Ballionia.

SI. *Videro quid negotii meus Ulysses gesserit, utrum efferat Palladium ex ædi-*

1 B. 1. *quid servus meus;* C. 2. *quis erum meum Ulyxes egerit;* C. *qui rerum*

BA. O fortunate, cedo fortunatam manum,
Simo! SI. quid est? BA. jam. SI. quid jam? BA. nihil
est quod metuas. SI. quid est?
Venitne homo ad te? BA. non. SI. quid est igitur boni?
BA. Minæ viginti sanæ ac salvæ sunt tibi, 6
Hodie quas abs te inde est instipulatus Pseudolus.
SI. Velim quidem hercle. BA. roga me viginti minas,
Si ille hodie illa sit potitus muliere,
Sive eam tuo gnato hodie, ut promisit, dabit: 10
Rogato hercle obsecro: gestio promittere.
Omnibus modis tibi esse rem ut salvam scias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
SI. Nullum periclum est, quod sciam, stipularier.
Ut concepisti verba, Viginti minas 15
Dabin'? BA. dabuntur. SI. hoc quidem actum 'st haud
male.
Sed hominem convenistin'? BA. immo ambos simul.

bus Ballionis. BA. *O felix Simo, præbe manum felicem.* SI. *Quid est?* BA. *Modo.* SI. *Quid modo?* BA. *Est nihil quod reformides.* SI. *Quid est? Homo venitne ad te?* BA. *Non.* SI. *Quid est ergo boni?* BA. *Viginti minæ, quas Pseudolo es pollicitus, interposita stipulationis forma, hodie te daturum, sunt integræ et salvæ.* SI. *Equidem optarim per Herculem.* BA. *Pete a me viginti minas, si hodie illa mulier venerit in ejus potestatem, et si eam det hodie tuo filio, ut pollicitus est. Postula per Herculem amabo! Opto vehementer spondere. Ut intelligas tuam rem esse in tuto quavis ratione, et præterea tibi dono mulierem.* SI. *Est nullum periculum, quod videam, stipulari. Numerabisne viginti minas, ut pollicitus es, conceptis verbis?* BA. *Numerabuntur.* SI. *Sane id non est actum tam male. Verum convenistine hominem?* BA. *Immo duos una.* SI. *Quid dicit?*

mum sulixe se gerit.—2 Pll. *balliona.*—5 C. *at te.* Mox, *est* deest in B. 1.—6 Pll. et Parei 3. *et salvæ;* al. *at salvæ.*—7 Priscian. *abs te est instipulatus;* Cam. *indest stipulatus.*—10 C. *ut prosit.*—15 *Ut occepisti* al. ap. Pareum, contra codd.—16 C. *hau male.*—17 Pll. *convenistin' hominem;* B. 1. *Ses convenis-*

NOTÆ

2 *Signum*] Id est, Phœnicium. Allegoria ducta ab Ulysse, qui noctu irrepsit in arcem Trojanam, et abstulit secum Palladium.

5 *Venitne homo*] Pseudolus.

7 *Quas abs te inde est instipulatus*] Promiserat Simo se viginti minas daturum Pseudolo, si ab lenone mulierem abduceret. 'Stipulor' est solenni verborum forma, aut rogare, aut promittere aliquid: est enim verbum commune, 'stipulor,' quod tam in activa, quam passiva significatione ablativo jungitur. Dicimus enim, 'stipulor abs te,' pro 'rogo a te;' et 'stipulor abs te,' pro 'rogor a te.'

14 *Nullum periclum est*] Qui enim stipulatur se ipse non obligat, nisi accedat restipulatio.

Si. Quid ait? quid narrat? quæso, quid dicit tibi?
Ba. Nugas theatri, verba quæ in comœdiis
Solent lenoni dici, quæ pueri sciunt: 20
Malum, et scelestum, et perjurum aiebat esse me.
Si. Pol haud mentitu'st. Ba. ergo haud iratus fui:
Nam quanti refert te nec recte dicere,
Qui nihili faciat, quique inficias non eat?
Si. Quid est quod non metuas ab eo? id audire expeto. 25
Ba. Quia nunquam ab me abducet mulierem jam, nec potest.
Meministine tibi me dudum dicere,
Eam venisse militi Macedonio? [attulit,
Si. Memini. Ba. hem, illius servos huc ad me argentum
Et obsignatum symbolum. Si. quid postea? 30
Ba. Qui inter me atque illum militem convenerat:
Is secum abduxit mulierem haud multo prius.
Si. Bonan' fide istuc dicis? Ba. unde ea sit mihi?
Si. Vide modo, ne illic sit contechnatus quidpiam.
Ba. Epistola atque imago me certum facit. 35

Quid fabulatur? obsecro! Quid tibi ait? Ba. *Nugas theatro dignas. Verba quæ solent dici in lenonem in comœdiis, quæ pueri norunt: dicebat me esse malum et nefarium et perjurum.* Si. *Per Pollucem non est mentitus.* Ba. *Neque ego fui iratus. Quid enim refert maledicere ei, qui faciat nihili maledicta, et qui fateatur de se quæ dicuntur?* Si. *Quid est quod non pertimescas ab eo? Exopto id audire.* Ba. *Quia jam non abducet a me mulierem, nec potest. Recordarisne me tibi dixisse jampridem, eam esse venditam militi Macedonio?* Si. *Recordor.* Ba. *Hem ejus servus ad me attulit huc pecuniam, et symbolum obsignatum.* Si. *Quid deinde?* Ba. *Ille qui convenerat inter illum militem et me: jam jam abduxit secum mulierem non multo antea.* Si. *Dicisne illud bona fide?* Ba. *Unde esset mihi?* Si. *Cave jam ne ille sit architectatus aliquid.* Ba. *Epistola et signum me*

tin hominem.—21 *Malum scelestum* al. ap. Pareum.—22 *Pol haud* Pll. *metitust* B. 1. *ego haud* C. 2. B. 1.—25 B. 1. *quid non.* Pll. et B. 1. *expecto.*—26 C. C. 2. et B. 1. *a me abducet.*—27 *Meministin* B. 1. *me* deest in Parei 3.—29 B. 1. *en, illius.*—30 *Et obsignatum* C.—32 Idem codex, *haud multo.*—34 B. 1. *ut con-*

NOTÆ

17 *Hominem convenistin'*] Id est, Pseudolum.

Ambos] Id est, immo duos in uno, militem per epistolam, et ejus servum Harpacem.

19 *Nugas theatri*] Videlicet in theatro ab histrionibus, et in foro a patronis convicia jactat. Minimi sunt momenti.

23 *Nec recte*] 'Nec recte dicere' est maledicere.

25 *Ab eo*] Pseudolo.

Quin jam quidem illam in Sicyonem ex urbe adduxit modo.
SI. Bene hercle factum: quid ego cesso Pseudolum
Facere, ut det nomen ad molarum coloniam?
Sed quis hic homo est chlamydatus? BA. non edepol scio,
Nisi ut observemus quo eat, aut quam rem gerat. 40

faciunt certiorem: quin illam quidem abduxit jam ex urbe Sicyonem. SI. *Per Herculem pulchre factum. Quid cunctor ego jubere, ut Pseudolus det nomen ad coloniam molarum? Sed quis est ille homo chlamyde tectus?* BA. *Per eadem Pollucis nescio, nisi observemus quo pergat, et quid moliatur.*

tegnatus.—36 *Qui illam quidem jam* B. 1. *Qui quidem illam jam* Pll. *abduxit* al. ap. Pareum.—38 C. et C. 2. *ad Molas coloniam.*

NOTÆ

38 *Ad molarum coloniam*] Alludit ad morem Romanorum, quo, qui educendi erant in aliquam coloniam, ad eam nomen dabant.

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

HARPAX, SIMO, BALLIO.

HA. MALUS et nequam est homo, qui nihili imperium heri
Sui servos facit: nihili est autem, suum
Qui officium facere immemor est, nisi adeo monitus.
Nam qui liberos esse illico se arbitrantur,
Ex conspectu heri si sui se abdiderunt, 5
Luxuriantur, lustrantur, comedunt quod
Habent, ii nomen diu servitutis ferunt:
Nec boni ingenii quicquam in his inest, nisi ut im-

HA. *Servus qui aspernatur mandata sui heri est malus et nequam homo. Qui vero non recordatur obire suum officium, nisi monitus, est nihili faciendus. Nam ii qui existimant se esse liberos, statim atque sese subduxerunt conspectui sui heri, luxuriantur, in lustra diverunt, comessantur quicquid habent, retinent diu nomen servi; neque inest quicquam boni ingenii in illis, nisi ut se tueantur malis artibus.*

1 C. et C. 2. *nihil;* et sic vs. seq.—3 C. *nisi est admonitus.*—6 *Luxantur* Non. *comedunt quo* B. 1. *comedunt quod habent, quod non Habent, &c.* Grut.—7 *Habent nomen* B. 1. *Habent ei nomen* C. *Habent i nomē* C. 2.—8 Verba *in his*

NOTÆ

1 *Malus et nequam*] Philosophatur graviter, a popina et somno recens Calo-Harpax, de bono et malo servo.

probis se artibus teneant: cum his mihi nec locus, nec sermo
Convenit, neque his unquam nobilis fui. 10
Ego, ut mihi imperatum est, etsi abest, hic adesse herum
Arbitror: nunc ego illum metuo, cum hic non adest;
Ne, cum assiet, metuam; ei rei operam dabo.
Nam me in taberna usque adhuc sineret Syrus,
Quoi dedi symbolum: mansi, ut jusserat: 15
Leno ubi esset domi, me aiebat arcessere.
Verum ubi is non venit, nec vocat, venio huc ultro,
Ut sciam, quid rei siet; ne illic homo me ludificetur.
Neque quicquam est melius, quam ut hoc pultem, atque aliquem
Evocem huc intus: leno argentum hoc volo a me accipiat,
Atque amittat mulierem mecum simul. 21
BA. Heus tu? SI. quid vis! BA. hic homo meu'st. SI. qui dum? BA. quia
Præda hæc mea est: scortum quærit, habet argentum.
Jam admordere hunc mihi lubet.

Nec convenio, nec sermonem confero cum his, neque unquam fui notus his. Ego ut mihi est demandatum, arbitror herum adesse hic, etsi abest. Ego illum metuo nunc, quando non adest, ne, quando aderit, timeam. Incumbam in eam rem. Nam Syrus, cui dedi symbolum, me relinqueret semper in popina: mansi ut imperaverat: dicebat me a se vocandum, quando leno esset reversus domum. Sed quia is non venit, nec vocat, venio huc ultro, ut accipiam quid negotii sit: ne ille homo mihi illudat. Neque quicquam est satius, quam ut feriam hoc, et evocem quendam huc ab ædibus. Oportet ut leno accipiat a me hanc pecuniam, et dimittat mulierem mecum. BA. *Heus tu!* SI. *Quid vis?* BA. *Teneo hunc hominem.* SI. *Quo pacto?* BA. *Quia hic est mea præda: quærit meretricem; habet pecuniam.*

desunt in B. 1.—9 C. *in his mihi.*—10 *Convenit his nunquam* B. 1. *neque iis unquam* C. *Convenit is unquam* C. 2.—11 *Ego ut imperatum est* al. ap. Pareum.—14 *Nam inter verna* B. 1. *me* deest in Pll.—16 C. *me aiebat arcessere.*—18 Idem codex, *quod rei.*—20 Pll. *hinc intus.*—21 *Atque emittat* al. ap. Pareum. Mox, *mulierem nunc* Parei 3. Delph. et Bipont.—23 *Præda mea est* C. 2.—24 *Tam*

NOTÆ

10 *Nobilis fui*] Id est, Neque his unquam notus fui.

22 *Heus tu*] Est oratio impuri lenonis exultantis, quod Harpacem sumat pro peregrino libidinoso a quo nonnihil prædæ sit accepturus. Sed tantum sibi damni illatum esse jam jam ab eo accepit, quantum lucri sperabat. Hic suis coloribus depictam lenonis indolem agnosce.

24 *Admordere*] Est allegoria ducta ab homine quem fames urget.

SI. Jamne illum comesurus es? BA. dum recens est, 25
Dum datur, dum calet, devorari decet: nam
Boni viri me pauperant, improbi alunt,
Augent rem meam mali; populi strenui
Damno mihi, improbi usui sunt. SI. malum!
Quod tibi Dei dabunt, qui sic scelestus. 30
HA. Me nunc commoror, cum has fores non ferio,
Ut sciam, sitne Ballio domi. BA. Venus mihi hæc
Bona dat, cum hos huc adigit lucrifugas, damni
Cupidos, qui se suamque ætatem bene curant; 34
Edunt, bibunt, scortantur: illi sunt alio ingenio atque tu,
Qui neque tibi bene esse patere, et illis, quibus est, invides.
HA. Heus! ubi estis vos? BA. hic quidem ad me recta habet rectam viam.
HA. Heus! ubi estis vos? BA. heus! adolescens, quid istic debetur tibi?
Bene ego ab hoc prædatus ibo: novi; bona scæva est mihi.
HA. Ecquis hoc aperit? BA. heus chlamydate, quid istic debetur tibi? 40

Gestio jam illi dentem defigere. SI. *Jamne illum es voraturus?* BA. *Oportet deglutire, interea dum est recens, dum apponitur, dum calet: nam boni me reddunt pauperem; mali alunt, mali ditant: boni mihi sunt detrimento, mali usui.* SI. *Malum! Quo te Dii mactabunt, utpote sic nefarium.* HA. *Me retardo nunc, quando non pulso has fores, ut videam utrum Ballio sit domi.* BA. *Venus mihi offert hæc bona, quando compellit huc hos inimicos lucri, cupidos detrimenti, qui se curant lepide, et suam vitam. Edunt, bibunt, scortantur. Illi sunt alio ingenio atque tu, qui neque sinis tibi esse bene, et invides iis quibus est.* HA. *Heus! ubi estis vos?* BA. *Hic quidem institit recta via ad me.* HA. *Heus! ubi estis vos?* BA. *Heus adolescens! quid tibi debetur hic? Ego bene onerabor præda ab hoc: novi! mihi ostendit bonum omen.* HA. *Ecquis reserat hoc?* BA. *Heus miles!*

---

admordere Pll. *Tamen admordere mihi hunc libet* B. 1. *mihi jubet* C.—25 C. 2. *commessurus.*—27 Pll. *alent.*—29 *Damno* deest in B. 1. *Damno mihi* desunt in Pll. *improbus visunt* C. *strenui improbius visi sunt* C. 2.—30 *Quod tibi Di* Parei 3. *Quod tibi dat*, omisso *Dei*, C. 2. *Quod tibi dabunt ut scelestus* B. 1.—33 *Bona*

NOTÆ

25 *Dum recens est*] Sunt enim cibi, qui nisi calidi sumantur, nocent. Manet in allegoria superius instituta.

39 *Prædatus*] Passive: præda onustus.

Bona scæva] Dictum supra non semel. Festus: 'Scævum a Græcis, qui scævum dicunt sinistrum.' Varro: 'Ne quid obsit bonæ scævæ causa: inde Scævola appellatus; a sinistra, quod quæ sinistra sunt bona an-

HA. Ædium dominum lenonem Ballionem quærito.
BA. Quisquis es, adolescens, operam fac compendi quærere. [sentem videt.
HA. Quid jam? BA. quia te ipsus coram præsens præ-
HA. Tun' is es? SI. chlamydate, cave sis tibi a curio infortunio,
Atque in hunc intende digitum: hic leno est. BA. at hic est vir probus. 45
Sed tu, bone vir, flagitare sæpe clamore in foro,
Cum libella nusquam est, nisi quid leno hic subvenit tibi.
HA. Quin tu mecum fabulare? BA. fabulor: quid vis tibi?
HA. Argentum accipias. BA. jamdudum, si des, porrexi manum.
HA. Accipe: hic sunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ. 50
Hoc tibi herus me jussit ferre Polymachæroplacides,
Quod deberet, atque ut mecum mitteres Phœnicium.
BA. Herus tuus? HA. ita dico. BA. miles? HA. ita loquor. BA. Macedonius?

quid tibi debetur hic? HA. *Quæro dominum ædium Ballionem lenonem.* BA. *Quisquis es, adolescens, ne ponas operam in quærendo longiorem.* HA. *Quid jam?* BA. *Quia ipse te videt præsens præsentem coram.* HA. *Esne tu is?* SI. *Miles! cave tibi, si vis, a curis quæ te reddant infelicem, atque intende in hunc digitum: adest leno.* BA. *Hic est vir bonus. Sed tu, bone vir, flagitaris plerumque clamoribus in foro, quando ne libellam quidem argenti habes, nisi hic leno tibi suppeditet aliquid.* HA. *Quin loqueris tu mecum?* BA. *Loquor: quid vis?* HA. *Accipe pecuniam.* BA. *Jampridem porrigo manum, si des.* HA. *Accipe: sunt hic quinque minæ argenti lectæ, numeratæ. Polymachæroplacides herus mihi mandavit, ut ad te deferrem hoc quod tibi debet, et ut mitteres mecum Phœnicium.* BA. *Tuus herus?* HA. *Sic dico.* BA. *Miles?* HA. *Sic loquor.* BA. *Macedonius?*

---

datat Pll. et Parei 3.—39 B. 1. *prædatus si bono in bona scena.*—43 Parei 3. Delph. et Bipont. *te is ipsus.* Mox, *vides* B. 1.—44 Al. ap. Pareum, *a diro infortunio;* al. ibid. *a crasso infortunio;* al. *a Thurio infortunio;* al. *a crucio infortunio;* al. *a Curtio infortunio.*—46 *Sed tu non es vir* B. 1. C. 2. *Sed tu mone vir* C. *in clamore in foro* B. 1.—47 *Cum libello* B. 1. *nusqua est* C. *quod leno* B. 1. C. et C. 2.—48 Voc. *fabulare* deest in C.—49 B. 1. *jam si dudum des.*—

NOTÆ

spicia esse existimantur, a quo dicuntur comitia, alindve, quod fit ave sinistra, sæva.'

44 *A curio infortunio*] Id est, a vita curarum plena; cujusmodi est amatorum.

45 *Intende digitum*] Monstramus indice; irridemus medio. Inde nomen habet impudici et famosi.

HA. Admodum, inquam. BA. te ad me misit Polymachæroplacides?
HA. Vera memoras. BA. hoc argentum ut mihi dares?
HA. si tu quidem es 55
Leno Ballio. BA. atque ut a me mulierem abduceres?
HA. ità. [mane:
BA. Phœniciumne esse dixit? HA. recte meministi. BA.
Jam redeo ad te. HA. at maturate propera: nam propero:
vides [volo.
Jam die multum esse? BA. video: hunc advocare etiam
Mane modo istic: jam revortar ad te: quid nunc fiet,
Simo? 60
Quid agimus? manifesto hunc hominem teneo, qui argentum attulit. [cum ignarissumis.
SI. Quid jam? BA. an nescis, quæ sit hæc res? SI. juxta
BA. Edepol hominem verberonem Pseudolum! ut docte dolum
Commentu'st! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui arcesseret. 65
Pseudolus tuus allegavit hunc, quasi a Macedonio
Milite esset. SI. habesne argentum ab homine? BA. rogitas, quod vides? [dare:
SI. Heus, memento ergo dimidium isthinc mihi de præda

HA. *Maxime, inquam.* BA. *Polymachæroplacides te misit ad me?* HA. *Dicis vere.* BA. *Ut mihi numeres hanc pecuniam?* HA. *Si tu es Ballio leno.* BA. *Et ut abduceres mulierem a me?* HA. *Etiam.* BA. *Dixitne esse Phœniciun?* HA. *Recordaris bene.* BA. *Mane: revertor modo ad te.* HA. *Sed accelera velociter: nam vides jam esse multam diem.* BA. *Video: volo advocare quoque hunc. Mane jam hic. Revertar ad te statim. Quid fiet jam, Simo? Quid facimus? Homo, qui attulit pecuniam, tenetur manifesto.* SI. *Quare?* BA. *An ignoras quid sit rei?* SI. *Ignoro perinde atque ignarissimi.* BA. *Per ædem Pollucis Pseudolum flagrionem! Ut architectatus est perite fallaciam! Hic huic numeravit tantum pecuniæ quantum miles debebat, atque eum instruxit, ut abduceret mulierem. Tuus Pseudolus misit hunc, quasi a milite Macedonio.* SI. *Habesne pecuniam hominis?* BA. *Rogas id quod cernis?* SI. *Heus! recordare igi-*

50 B. 1. *numeratæque minæ;* C. *numerer a te minæ.*—56 Pll. *adduceres;* B. 1. *tu abduceres.*—57 *Phœnicium esse* B. 1. et C. 2. *Phonictume esse* C.—58 C. et C. 2. *at maturitate propera: nam propero vides jam.*—59 *Jam diu* C. 2. *Jam diei* B. 1.—61 Pll. et Parei 3. *manufesto.*—62 C. *quoniam ignarissumis;* B. 1. *facta cum ignarissumis.*—63 C. *ut docte donum.*—64 *Commentumst* C. *quantim miles*

Commune istuc esse oportet. BA. quid, malum? id totum tuum est.
HA. Quam mox mihi operam das? BA. tibi do equidem: quid nunc mihi es auctor, Simo? 70
SI. Exploratorem hunc faciamus ludo suppositicium.
BA. Adeo, donicum ipsus sese ludos fieri senserit:
Sequere: quid ais? nempe tu illius servos es? HA. planissume.
BA. Quanti te emit? HA. suarum in pugna virium victoria.
Nam ego eram domi imperator summus in patria mea. 75
BA. An etiam ille unquam expugnavit carcerem, patriam tuam?
HA. Contumeliam si dices, audies. BA. quotumo die
Ex Sicyone huc pervenisti? HA. altero ad meridiem.
BA. Strenue me hercle isti: quamvis pernix hic est homo!
Ubi suram aspicias, scias posse eum gerere crassas compedes. 80
Quid ais? tune etiam cubitare solitus es in cunis puer?
SI. Scilicet. BA. etiamne facere solitus es? scin' quid loquar? [quod te rogo?
SI. Scilicet solitum esse. HA. sanine estis? BA. quid hoc,
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas simul?
Conveniebatne in vaginam tuam machæra militis? 85
HA. I in malam crucem. BA. ire licebit tibi tamen hodie tempori.

tur mihi dare mediam partem prædæ. Oportet illud esse commune. BA. *Quid malum? Totum illud ad te pertinet.* HA. *Satagisne cito rerum mearum?* BA. *Satago. Quid vis faciam nunc, Simo?* SI. *Ludificemus hunc exploratorem suppositittium.* BA. *Usque eo dum ipse animadvertat sese ludificari: sequere. Quid dicis? Nimirum tu es illius servus?* HA. *Maxime.* BA. *Quanti te emit?* HA. *Pretio sui roboris in certamine: nam eram summus dux domi in mea gente.* BA. *Cepitne etiam unquam carcerem, tuam civitatem?* HA. *Si dixeris maledictum, vicissim audies.* BA. *Quoto die advenisti huc ex Sicyone?* HA. *Secundo ad meridiem.* BA. *Per Herculem ivisti celeriter. Quantum iste homo est velox! Si videas tibiam, intelligas eum posse ferre graves compedes.* * * * HA. *I in malam crucem.* BA. *Tibi licebit ire hodie, satis tempestive.* HA. *Cur non mittis*

Pll.—66 B. 1. *allegavit nunc.*—70 Gronov. *dat*; C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *das.*—72 C. *senserim.*—75 *Num ego* C. C. 2. *Nam egod* Parei 3. *dederam domi* C. 2.—77 BA. *quid tun hodie* B. 1. *quoteno die* al. ap. Parenm.—78 B. 1. *alto adhuc meridie.*—79 *Strenui* C. et C. 2. *Strenuo* al.—82 Pll. *solitum es.*—83 *Scilicet solitum esse* desunt in B. 1.—85 *Conveniebantne* Pll.—86 *In malam* C. 2. *tamen*

HA. Quin tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum?
BA. mane.
HA. Quid, maneam? BA. chlamydem hanc commemores, quanti conducta 'st? HA. quid est?
BA. Quid meret machæra? HA. helleborum hisce hominibus est opus.
BA. Eho! HA. mitte. BA. quid mercedis petasus hodie domino demeret? 90
HA. Quid, domino? quid somniatis? mea quidem hæc habeo omnia, [tinet.
Meo peculio emta. BA. nempe quod femina summa sus-
HA. Uncti hi sunt senes, fricari sese ex antiquo volunt.
BA. Responde obsecro hercle hoc vero serio, quod te rogo:
Quid meres? Quantillo argento te conduxit Pseudolus? 95
HA. Qui istic Pseudolu'st? BA. præceptor tuus, qui te hanc fallaciam
Docuit, ut fallaciis hinc a me mulierem abduceres.
HA. Quem tu Pseudolum, quas tu mihi prædicas fallacias?

mecum mulierem, aut restituis pecuniam? BA. *Noli abire.* HA. *Quidni abeam?* BA. *Dic mihi, quanti conducta est hæc chlamys?* HA. *Quid est?* BA. *Quid mercedis solvisti pro ense?* HA. *Est opus helleboro his hominibus.* BA. *Eho tu!* HA. *Dimitte.* BA. *Quam mercedem hic petasus refert suo domino?* HA. *Quid, domino? quid deliratis? Hæc omnia mea sunt, mea pecunia comparata.* BA. *Nimirum peculio quod tua femora sustinent.* HA. *Hi senes sunt uncti, jampridem volunt fricari.* BA. *Verum per Herculem obsecro, responde serio id, quod a te peto. Quid mercedis erit tibi? Quanta pecunia Pseudolus te locavit?* HA. *Quis est ille Pseudolus?* BA. *Tuus præceptor, qui te docuit hanc fraudem, ut abduceres hinc fraudibus mulierem.* HA. *Quem Pseudolum, quas fraudes mihi narras? Qui*

en hodie C. *temperi* Pll.—89 C. *etleborum.* Mox, *opus est* C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—90 *Eo* al. ap. Pareum.—91 *Quoi domino* Parei 2. *quid socci? quid somn.* al. *mea equidem* B. 1.—92 B. 1. *nempe quid.* Al. ap. Pareum, *sustinent.*—93 *Nunc ubi sunt* B. 1.—95 C. 2. *quo nullo argento.*—96 *Qui isti* C. *Quid istic* C. 2. et

NOTÆ

89 *Helleborum*] Insaniæ curandæ perutilem esse dicunt medici omnes.

92 *Femina sustinet*] Quia suo peculio comparata dicit sua ornamenta omnia Harpax, Ballio 'peculium' Harpacis interpretatur de tergo, quo, plagis sæpius in servitute impositis, quicquid haberet, comparaverat.

93 *Fricari volunt*] In balneis olim ungebantur veteres, deinde fricabantur. Inde jocum captat Harpax calo; dicitque Simonem et Ballionem esse mox a se fricandos, id est, fuste excipiendos, nisi ridendi et irridendi modum faciant. Fricatio illa fiebat strigilibus, de quibus antea.

Quem ego hominem nullius coloris novi. BA. non tu istinc abis?
Nihil est hodie hic sycophantis quæstus: proin' tu Pseudolo 100
Nunties, abduxisse alium prædam, qui occurrit prior
Harpax. HA. is quidem edepol Harpax ego sum. BA. immo edepol esse vis. [dedi,
Purus putus hic sycophanta est. HA. ego tibi argentum
Et dudum adveniens extemplo symbolum servo tuo,
Heri imagine obsignatam epistolam hic ante ostium. 105
BA. Meo tu epistolam dedisti servo? cui servo? HA. Syro.
BA. Non confidit: sycophanta hic nequam est: nugis meditatur male.
Edepol hominem verberonem Pseudolum! ut docte dolum
Commentu'st! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui abduceret: 110
Nam illam epistolam ipsus verus Harpax huc ad me attulit.
HA. Harpax ego vocor: ego servos sum Macedonis militis:
Ego nec sycophantiose quicquam ago, nec malefice,
Neque istum Pseudolum mortalis qui sit novi, neque scio.
SI. Tu, nisi mirum 'st, leno, plane perdidisti mulierem. 115

homo mihi perinde ignotus est ac si nullius coloris. BA. *Tu non abis? Nihil est lucri hodie hic sycophantis. Itaque nuntia Pseudolo alium venisse priorem, qui abduxit mulierem, nempe Harpacem.* HA. *Per ædem Pollucis ego sum ille Harpax.* BA. *Immo per ædem Pollucis, vis esse. Hic est purus-putus sycophanta.* HA. *Ego tibi jam numeravi pecuniam, et modo dedi symbolum tuo servo, atque epistolam obsignatam imagine heri, hic, ante limen, statim atque adveni.* BA. *Tu dedisti epistolam meo servo? Cui servo?* HA. *Syro.* BA. *Hic sycophanta non est audax; est imperitus sycophanta. Architectatur male nugas. Per ædem Pollucis hominem mastigiam Pseudolum! Ut excogitavit perite dolum! dedit huic tantum pecuniæ quantum debuit miles, et vestem dedit homini, ut abduceret mulierem. Nam ipse verus Harpax ad me attulit huc illam epistolam.* HA. *Ego appellor Harpax: ego sum servus militis Macedonii: ego neque facio quicquam subdole, nec nequiter: neque novi, neque scio quis sit ille Pseudolus.* SI. *Nimirum,*

B. 1. *est pseudolus* B. 1.—100 *Pseudole* C. *Pseudolole* C. 2.—101 Pll. *adduxisse.* Mox, *illam prædam* B. 1.—106 *Meo tua epistulam* C. et C. 2. *dedistis* Pll.—108 'Hi tres versus frustra videntur inculcari: cum sint supra, 63. 64. 65. Leguntur tamen in Pll. eoque furcillare non potui.' *Pareus.* Leguntur etiam in B. 1. et Ven. 1. Desunt in ed. Bipont.—113 C. *sycophanthicos.*—114 Al.

BA. Edepol næ istuc magis magisque metuo, cum verba audio. [frigefacit,
SI. Mihi quoque edepol jamdudum ille Syrus cor per-
Symbolum qui hoc accepit: mira sunt! Pseudolus est: eho
Tu! qua facie fuit, dudum, cui dedisti symbolum?
HA. Rufus quidam, ventriosus, crassis suris, subniger, 120
Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
Magnis pedibus. SI. perdidisti, postquam dixisti pedes.
Pseudolus fuit ipsus. BA. actum est de me: jam morior, Simo. [redditur,
HA. Hercle haud te sinam emoriri, nisi argentum mihi
Viginti minæ. SI. atque etiam mihi aliæ viginti minæ. 125
BA. Auferetur id præmium a me, quod promisi per jocum?
SI. De improbis viris auferri præmium et prædam decet.
BA. Saltem Pseudolum mihi dedas. SI. Pseudolum ego dedam tibi?
Quid deliquit? dixin', ab eo tibi ut caveres, centies?

leno, tu amisisti prorsus mulierem. BA. *Per ædem Pollucis timeo illud magis magisque, quando audio verba.* SI. *Per ædem Pollucis ille Syrus, qui accepit hoc symbolum, jampridem mihi incutit timorem. Mirum est! Pseudolus est. Eho tu! quo vultu fuit is, cui mox dedisti symbolum?* HA. *Quidam rufus, ventris distenti, crassis tibiis, subniger, grandi capite, oculis acutis, ore rubicundo, pedibus admodum magnis.* SI. *Intelligo jam te perdidisse postquam pedes notasti. Fuit Pseudolus ipse.* BA. *Est actum de me: occido jam, Simo.* HA. *Per Herculem non patiar te emori, nisi mihi restituantur viginti minæ argenti.* SI. *Et mihi quoque viginti aliæ minæ.* BA. *Accipietur a me hoc præmium, quod sum pollicitus per jocum?* SI. *Oportet auferri præmium et prædam ab hominibus nequam.* BA. *Saltem permitte mihi Pseudolum.* SI. *Ego tibi permittam Pseudolum? Quid peccavit? Monuine centies, ut tibi caveas ab eo?* BA. *Me perdidit.* SI. *Quam*

ap. Parenum *quis sit*, contra codd.—117 C. *jandudum.* Mox, B. 1. *perfrigefecit.*—118 *mira sunt ni Pseudolus* edd. antiq.—119 *Tu qua facie* C. *facie fuvit* al. propter metrum.—123 B. 1. *fuit ipsus: actumst.* BA. *idem etiam morior;* C. *actuim st dem et jam Simo;* C. 2. *actum st idem morior Simo.*—124 *Hercule aut te* C. et C. 2. *Hercule autem te* B. 1. *sina moriri* C.—129 *Quid deliquid* Pll. *ab eo tibi nil habere sentiens* C. *ab eo tibi ut habere sentiens* C. 2.—

NOTÆ

120 *Rufus*] Nescio qua adducti ratione nonnulli existimant, in hac Pseudoli pictura sese adumbrasse Plautum, nisi quod hujus dicuntur magni pedes; *Plautus* autem videatur esse a πλατὺς, *latus*, latisque fuisse pedibus; tum Umbri universi, tum Umber inprimis Plautus dicatur.

BA. Perdidit me. SI. at me viginti modicis mulctavit minis. 130
BA. Quid nunc faciam? HA. si mihi argentum dederis, te suspendito.
BA. Di te perdant! sequere sis me ergo hac ad forum, ut solvam. HA. sequor. [bus.
BA. Hodie ego peregrinos absolvam, cras agam cum civi-
Pseudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegavit, mulierem qui abduceret. 135
Sequere tu: nunc ne expectetis, dum hac domum redeam via.
Ita res gesta est: angiporta hæc certum est consectarier.
HA. Si graderere tantum, quantum loquere, jam esses ad forum.
BA. Certum 'st mihi emortualem facere ex natali die.

mihi suffuratus est callide viginti minas. BA. *Quid agam nunc?* HA. *Postquam mihi reddideris pecuniam, suspendito te.* BA. *Dii te perdant! sequere me igitur, si vis, hac ad forum, ut solvam.* HA. *Sequor.* BA. *Ego dimittam hodie peregrinos, cras agam cum civibus. Pseudolus qui ad me misit hodie illum, ut abduceret mulierem, coëgit hodie comitia centuriata in meum caput. Sequere tu. Jam ne expectetis dum repetam domum hac via. Res ita se habet: est deliberatum ire per hos angiportus.* HA. *Si ambulares tantum quantum loqueris, jam pervenisses ad forum.* BA. *Mihi constitutum est facere ex die natali hunc funestum.*

130 Parei 3. *viginti commodis*, contra codd.—133 *Quid ego peregrinam* B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *cras agam cum vicibus* B. 1.—136 *Sequere te nunc expectetis* Pll.—137 *Ita res est: angiportum hoc* B. 1.—138 Voc. *tantum* deest in B. 1. *quantum* deest in C. et C. 2. *jam esse* B. 1.—139 *Certum est mihi hunc emortalem die simo* B. 1.

NOTÆ

134 *Centuriata*] Significat Pseudoli consilia omnibus artibus fuisse instructissima et callidissima. Alludit ad comitia centuriata, quæ erant omnium maxima: curiata enim et tributa erant minora.

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

SIMO.

BENE ego illum tetigi, bene autem servos inimicum suum.

SI. *Ego illum bene circumveni, sed servus bene ludificatus est suum inimicum.*

NOTÆ

1 *Illum tetigi*] Id est, Ballionem leponem.

Nunc mihi certum est, alio pacto Pseudolo insidias dare,
Quam in aliis comœdiis fit, ubi cum stimulis aut flagris
Insidiantur: at ego jam inultus promam viginti minas,
Quas promisi, si effecisset: obviam ei ultro deferam. 5
Nimis illic mortalis doctus, nimis vorsutus, nimis malus.
Superavit Dolum Trojanum atque Ulyssem Pseudolus.
Nunc ibo intro, argentum promam: Pseudolo insidias dabo.

Nunc mihi est decretum insidiari Pseudolo alia ratione, quam fieri solet in aliis fabulis, in quibus struunt insidias armati stimulis aut verberibus: sed ego depromam mox citra ultionem, viginti minas, quas spopondi si præstitisset: ei deferam ultro obviam. Ille homo nimis acutus, nimis callidus est, nimis nequam. Pseudolus vicit Dolonem Trojanum et Ulyssem. Nunc ingrediar; depromam argentum; insidiabor Pseudolo.

3 *Comædis* C.—7 *Super dolum Trojanum* C. et C. 2. *atque viixem* C. *atque vixissem* C. 2. *Pseudolum* Pll.

NOTÆ

7 *Dolum*] Id est, *Dolonem;* quod sic accipiendum est, ut per *Dolonem* Ballio intelligatur, per *Ulyssem* Simo: quemadmodum enim Dolon speculator, in castra Græcorum missus, ab Ulysse, qui et ipse speculatum venerat, interfectus est; sic et Ballio a Simone tactus, et fraudatus.

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

Quid hoc? siccine hoc fit? pedes, statin' an non?
An id voltis, ut me hic jacentem aliquis tollat?
Nam hercle si cecidero, vostrum erit flagitium.
Pergitin' pergere? ah, sæviendum mihi
Hodie est: magnum hoc vitium vino est, 5
Pedes captat primum: luctator dolosu'st.

Ps. *Quid* est *hoc? siccine agendum? Sustinetisne me mei pedes an non? Optatisne ut aliquis me erigat hic prostratum? Nam si lapsus fuero, erit vestra culpa. Prosequiminine prosequi* viam? *Ah, est mihi animadvertendum hodie! Hæc est magna culpa vini. Occupat primum pedes. Est luctator fraudulentus.*

1 *Quod hoc* C.—2 Pll. *hinc tacentem.*—4 Edd. quædam vett. *ah, sedendum;*

NOTÆ

4 *Ah, sæviendum est*] Videlicet in pedes quod suo officio male fungantur.

Profecto edepol ego nunc probe abeo madulsa:
Ita victu excurato, ita munditiis digne, ah!
Itaque in loco festivo sumus festive accepti.
Quid opus, me multas agere ambages? hoc 10
Est homini, quamobrem vitam amet: hic omnes
Voluptates; in hoc omnes venustates sunt:
Deis proxumum esse arbitror: nam ubi amans complexu'st
Amantem, ubi labra ad labella adjungit,
Ubi alter alterum bilingui manifesto 15
Inter se prehendunt; ubi mamma manicula
Opprimitur alia; aut, si lubet, corpora
Conduplicant: manu candida cantharum dulciferum
Propinare amicissumam amicitiam: neque ibi esse alium alii
Odio, ibi nec molestum, nec sermonibus morologis uti: 20
Unguenta, atque odores, lemniscos, corollas dari dapsiles.
Non enim parcipromi victu cetero, ne quis me roget.

Certe ego sum egregie madidus, cibis adeo accuratis, lautitiis adeo exquisitis. Ah! adeo sumus invitati lepide in loco lepido. Quid est opus uti ambagibus verborum? *Homo habet id quapropter amet vitam. Hic universæ voluptates* confluunt *huc; universæ venustates resident hic. Reor* hanc vitam *esse proximam vitæ Deorum.* * * * *libant manu sincera poculum dulcissimum amoris conjunctissimi: nec est ibi qui sit odio alteri, nec molestiæ, nec qui utatur oratione accommodata ad mores severiores: sed dantur unguenta, odores, coronæ, corollæ innumeræ. Non enim* dantur *parca manu, quæ ad reliquum victum pertinent;*

al. ap. Pareum, *vah, seviendum.*—5 C. *hoc vicium.*—7 B. 1. *probe mulsavi;* Pll. *habeo madulsam.*—8 B. 1. C. 2. *ita magnis mundiciis digni;* C. etiam *digni;* Pont. *ita mundiciis dignati: Itaque, &c.*—13 B. 1. *num ubi m. complexus est.*—14 C. et C. 2. *ad labra labella.*—15 *Ubi altera alterum* C. *bilingues* al. ap. Pareum.—16 *Interprehendunt ubi manu mamilla* B. 1.—17 C. *allant si lubet;* C. 2. *alant si lubet;* B. 1. *ac tum si lubet.*—18 Pll. *canpharum.*—19 Pll. *micissumam amicitiam;* al. ap. Pareum, *suavissima amicitia.* Mox C. et C. 2. *alium alio.*—20 Al. ap. Pareum, *molestis sermonibus nec,* contra codd.—21 C. 2. *lentiscos.*

NOTÆ

6 *Pedes captat*] Virgilius de uva: 'Tentatura pedes olim, vincturaque linguam.'

7 *Abeo madulsa*] Festus, 'Madulsa, id est, ebrius, a Græco μαδῶν deductum, vel quia sit madidus vino.'

18 *Manu candida*] Sententia est: Eum Diis esse proximum judico, qui ibi est, ubi cantharus dulcifer candida manu propinat amicissimam salutem.

21 *Lemniscos*] Festus, 'Lemnisci sunt fasciolæ purpureæ dependentes ex coronis. Solebant enim veteres coronas fasciis laneis ex purpura alligatas donare.'

22 *Parcipromi*] Parci in promendo.

Hoc ego modo, atque herus minor hanc diem sumsimus prothyme, [fugatis:
Postquam opus meum, ut volui, omne perpetravi, hostibus
Illos accubantis, potantis, amantis, cum scortis 25
Reliqui, et meum scortum ibidem, cordi atque animo suo
Obsequentes: sed postquam exsurrexi, orant med, uti saltem. [ciplina; quippe ego
Ad hunc me modum intuli, ut illis satisfacerem ex dis-
Qui probe Ionica perdidici: sed palliolatim amictus
Sic hac incessi ludibundus: plaudunt partim: clamitant me, ut revortar. 30
Occepi denuo hoc modo volvi: idem amicæ dabam me meæ, [ludo.
Ut me amaret; ubi circumvortor, cado: id fuit nænia
Itaque dum enitor, pax! jam pæne inquinavi pallium: nimiæ tum [commuto
Voluptati edepol fui ob casum: datur cantharus; bibi:

ne quis me interroget. Meus herus minor et ego duximus hunc diem hoc pacto alacriter, postquam obivi omne meum munus ut volui, hostibus profligatis: illos reliqui accubantes, potantes, amantes, obtemperantes suæ libidini cum scortis, et meum scortum ibidem. Verum postquam experrexi, me rogant, ut saltem. Me intuli hoc modo, ut obsequerer eorum mandatis; nam ego optime didici saltationem Ionicam. Verum prodii huc tectus pallio saltabundus. Applaudunt illi: me revocant ut revertar. Saltavi rursus, sed nolui saltare ad hos modos. Idem feci in gratiam amicæ, ut me amaret: quando gyro, corruo: hic casus ludum mutavit in næniam. Itaque dum enitor, absit dicto invidia! inquinavi propemodum pallium. Per ædem Pollucis fui tunc nimio oblectamento propter lapsum. Datur cantharus;

Al. *corollis.*—22 Pll. *parcepromi.*—23 Iidem codd. *pothyme.*—27 *Opsequentes* C. *orant me id ut* Pll. *orant me hi ut* B. 1.—28 Pll. *intulit;* B. 1. *intuli illis satis facere minime ex d. quini ego.*—29 *Qui probum lenonem capere didici sed palliotatum* B. 1. *palliotatim* C. et C. 2. *palliolatus* al. ap. Pareum.—30 *Si incessi,* omisso *τῷ hac,* B. 1. et C. 2. *Sic hæc incessi* C. *Sic huc incessi* al. ap. Pareum. —31 Pll. *nolui: idem;* B. 1. *nolui: id est.*—32 C. et C. 2. *tibi circumvertor;* Gulielm. *ubi circumtortor.* Mox, B. 1. *nempe ludo;* Pll. *nenia ludo.*—33 C. *dum enitor prox;* C. 2. *prax.* B. 1. *pallium temeto.*—34 B. 1. *cantharus vini.*—

NOTÆ

23 *Prothyme*] Προθύμως, *benigne, promte, alacriter.*

29 *Palliolatim*] Mixtum est genus vestis 'tunica palliolata,' quæ et formam et usum præstat et tunicæ et pallii: nos diceremus, *Un juste-au-corps, casaque.* Casaubonus 'mantelia cubicularia' vocat.

32 *Id fuit nænia ludo*] Is casus cantus et carminis vicem tenuit. *Nænia* est ab antiquo 'nina,' quod significat nutricem: et *nænia* sunt proprie verba illa dimidiata, quibus obblandimur infantulis.

33 *Pax*] Nihil amplius.

Illico pallium, illud posivi: unde huc exii, crapulam dum amoverem. 35

Nunc ab hero ad herum meum majorem venio, fœdus commemoratum.

Aperite, aperite! heus! Simoni me adesse, quis nuntiate.

bibi. Statim commuto pallium; hoc circumposui: prodii huc, dum discusserim crapulam. Nunc venio ab hero ad meum herum majorem, nuntiatum de pignore. Patefacite, patefacite! Heus! quis nuntiabit Simoni, me adesse hic?

—35 B. 1. *illud posui inde;* C. 2. *posui;* C. *posivi.* Mox, Pll. *exi.* C. et C. 2. *crapulam.*—36 *Nunc ab ero* Pll. *Nunc ab eo* C. a m. sec. *Nunc ab hero* al. ap. Pareum.

NOTÆ

36 *Fœdus*] Id est, stipulatio. 'Commemorare' valet idem ac 'commonefacere,' in memoriam revocare.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

SIMO, PSEUDOLUS, BALLIO.

Si. Vox viri pessumi me exciet foras: sed quid hoc? quo modo? quid tu? video ego?

Ps. Cum corona ebrium Pseudolum tuum. Si. libere hercle hoc quidem: sed vide statum!

Num mea gratia pertimescit? magis cogito, sæviter blanditerne alloquar.

Sed hoc me vetat vim facere nunc, quod fero, si qua in hoc spes sita 'st mihi.

Si. *Vox scelestissimi hominis me evocat foras. Sed quid est hoc? Quomodo? Quid intueor?* Ps. *Tuum Pseudolum, temulentum cum corona.* Si. *Per Herculem, hoc audacter. Sed aspice stantem hominem! Num veretur mea causa? Hoc magis mecum deliberandum est, utrum severe an blande alloquar. Sed id me prohibet nunc afferre vim, nempe quod spes, quæ mihi superest, recuperandæ pe-*

1 Pll. *pessimi ne exciet.* Al. ap. Pareum, *quid video.*—3 *Non meam gratiam* B. 1. *pertimescet* C. et C. 2. Mox, iidem codd. *blanditerne.*—4 *Sed hoc me vetat*

NOTÆ

1 *Quid tu*] Verba sunt Simonis ex improviso Pseudolum ebrium conspicientis. *Video ego?* est oratio imperfecta, quam perficit ebrius ipse Pseudolus.

2 *Cum corona*] Non licebat servis imponere coronam capiti.

Ps. Vir malus viro optumo obviam it. Si. Di te ament, Pseudole: phui! in malam crucem. 5
Ps. Cur ergo me afflictor? Si. quid tu, malum, ergo in os mihi ebrius irructas?
Ps. Molliter siste nunc me, cave ne cadam: non vides me, ut madide madeam?
Si. Quæ ista hæc audacia est, te sic interdius cum corolla ebrium incedere? Ps. lubet.
Si. Quid lubet? pergin' ructare in os mihi? Ps. suavis ructus mihi est: sic sine modo.
Si. Credo equidem potesse te, scelus, Massici montis uberrumos quattuor 10
Fructus ebibere in hora una. Ps. hyberna, addito. Si. haud male mones:
Sed dic tamen, unde onustam celocem agere te prædicem? Ps. cum tuo filio
Perpotavi modo: sed, Simo, ut probe tactus Ballio est! quæ tibi dixi, ut [mulier hæc
Effecta reddidi! Si. derides? pessumus homo est. Ps. Feci cum tuo filio libera accubet. Si. omnia, ut quicque egisti ordine, 15

cuniæ, est sita in eo. Ps. *Malus homo occurrit optimo viro.* Si. *Dii te ament, Pseudole. Phu! in malam crucem.* Ps. *Quare corruo?* Si. *Quare igitur temulentus, malum! mihi irructas in os?* Ps. *Leniter: tene me nunc; vide ne corruam. Nonne animadvertis quemadmodum madeam madidus?* Si. *Quæ temeritas est hæc, te versari sic interdiu cum corona vinolentum?* Ps. *Placet.* Si. *Quid, placet? Pergisne mihi ructare in os?* Ps. *Ructus mihi est jucundus. Patere me sic ructare.* Si. *Equidem arbitror, sceleste, te posse ebibere, in una hora, quatuor fructus uberrimos montis Massici.* Ps. *Adde, una hora hyberna.* Si. *Non mones male: verum dic mihi unde reducis celocem adeo saburratam?* Ps. *Perpotavi modo cum tuo nato. Sed, Simo, ut Ballio est egregie fraudatus! Quam feliciter perfeci ea, quæ tibi dixi!* Si. *Me ludificaris? Est homo nequissimus.* Ps. *Assecutus sum, ut Phœnicium manumissa accubet cum tuo nato.*

Pll.—5 Pll. *psui! in malam;* B. 1. *sed i in malam.* C. *crecem.*—6 *Cur egome* C. 2. unde Pareus, *Cur egomet.* B. 1. *afflicter;* Donz. *me afflictas.*—7 *Molliter siste ne me cave* Pll. *non viden . . . madidus adeam* B. 1.—8 *Quæ istæc audacia est* B. 1.—9 Gulielm. et Bipont. *sic sine: i modo.*—10 Pll. *potasse.*—11 C. 2. *sed dic tamen.* Ps. *hau male mones.*—12 C. et C. 2. *unde honestam.*—13 *Simo, probe* al. ap. Pareum.—14 Gulielm. *pessum is homo iit.*—15 *Fecit c. t. libera*

NOTÆ

5 *Phui*] Est putorem aliquem aversantis interjectio.

12 *Celocem*] Per *celocem* intelligit ventrem vino ciboque distentum. 'Ce-

Scio. Ps. quid ergo dubitas dare mihi argentum? Si. jus petis, fateor.

Tene. Ps. at negabas daturum esse te mihi, tamen das: onera hunc hominem, atque me

Consequere hac. Si. ego istum onerem? Ps. onerabis, scio. Si. quid ego huic homini faciam?

Satin' ultro et argentum aufert, et me irridet? Ps. væ victis! vorte ergo humerum.

Hem! Ba. hoc ego nunquam ratus sum fore, me ut tibi fierem supplex. 20

Heu heu heu! Ps. desine. Ba. doleo. Ps. ni doleres tu, ego dolerem.

Ba. Quid hoc? auferrene, Pseudole, abs tuo hero? Ps. lubentissumo corde atque animo.

Ba. Non audes, quæso, aliquam partem mihi gratiam facere hinc argenti?

Ps. Novi, me dices avidum esse: nam hinc nunquam eris nummo divitior. 24

Si. *Teneo ordine sicut perfecisti universa.* Ps. *Quid igitur cunctaris mihi numerare argentum?* Si. *Petis quod æquum est; fateor: accipe.* Ps. *Sed negabas te mihi esse daturum, tamen das. Onera hunc, et consequere hac.* Si. *Ego onerem istum?* Ps. *Onerabis, scio.* Si. *Quid faciam ego huic homini? Et aufert lætus argentum, et me ludificatur?* Ps. *Væ victis! Verte igitur humerum. Hem!* Ba. *Nunquam ego arbitratus sum me futurum esse tibi supplicem. Heu, heu, heu!* Ps. *Desine.* Ba. *Doleo.* Ps. *Nisi tu doleres, ego dolerem.* Ba. *Quid Pseudole? Oportetne te auferre hanc pecuniam a tuo hero?* Ps. *Mente atquealacritate summa.* Ba. *Obsecro, non vis mihi dare aliquam partem pecuniæ?* Ps. *Novi, dices me esse avarum; nam nunquam eris locupletior uno nummo ex*

---

accubat Pll. *ut quique* C. et C. 2.—17 Pronomen *me* deest in edd. quibusdam vett.—18 *Consequere.* Si. *at ego* B. 1. *honerem* C.—19 *Statim ultro* C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *væ mihi* B. 1.—21 Tertium *heu* deest in B. 1.—22 B. 1. *auferre uno;* Pist. *auferesne Pseudole;* Pll. *auferre non Pseudole ape tuo.*—23 C. *gracium facere hic.*—24 *Non me dicis avidum esse hominem* B. 1. C. 2. *Nom me deices avi-*

NOTÆ

lox' est navigii genus.

19 *Væ victis*] Roma a Senonibus Gallis capta, aurum ex conventione et pacto appendebatur, ut abirent: quod iniquis ponderibus exigi a barbaris cum conquereretur Appius Claudius, Brennus rex Gallorum ad pondera adjecit gladium, et dixit, *væ victis.* Idem dicit Pseudolus Ballioni.

Vorte humerum] Verba sunt Pseudoli cum actione conjuncta, qua videlicet aversantem conspectum Pseudoli victoris victum Ballionem, vertere vultum cogit, et voce et manu.

Neque te mei tergi misereret, si hoc non hodie effecissem.
BA. Erit, ubi te ulciscar, si vivo. PS. quid minitare? habeo tergum.
BA. Age sane. PS. igitur redi. BA. quid redeam? PS. redi modo, non eris deceptus.
BA. Redeo. PS. simul mecum potatum. BA. egone eam? PS. fac quod te jubeo.
Si is, aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. BA. eo; duc me, quo vis. PS. quid nunc?
Numquid iratus es aut mihi, aut filio, propter has res, Simo? SI. nihil profecto. 30
PS. I hac. BA. te sequor: quin vocas spectatores simul? PS. hercle me isti [applaudere
Haud solent vocare, neque ergo ego istos: verum si voltis
Atque approbare hunc gregem et Fabulam, in crastinum vos vocabo.

hac pecunia. Neque te misereret mei tergi, si non perfecissem hoc hodie. BA. *Erit in quo de te sumam ultionem, si vivo.* PS. *Quid minitaris? Habeo tergum.* BA. *Age sane!* PS. *Revertere ergo.* BA. *Quid revertar?* PS. *Revertere modo, non eris fraudatus.* BA. *Revertor.* PS. *Potatum una mecum.* BA. *Ibone ego?* PS. *Fac quod tibi mando. Si is, efficiam, feres hinc, aut dimidiam, aut etiam plus.* BA. *Duc me quo libuerit.* PS. *Quid jam Simo? Numquid es iratus, aut mihi, aut nato propter has res?* SI. *Nihil profecto.* PS. *I hac.* BA. *Te sequor. Quin vocas spectatores simul?* PS. *Per Herculem illi haud solent me invitare, neque ego illos: sed si placet plausum dare, atque approbare hunc gregem et Fabulam, vos invitabo in crastinum.*

dum nam hinc C.—25 Pll. *hodie et fecissem.*—26 C. *sei vivo.*—27 C. 2. *igitur reddi.* C. et C. 2. *quid reddam.*—28 Parei 3. *i simul,* contra codd. *te lubeo* C.—29 Idem codex, *aut pius etiam.*

M. ACCII PLAUTI

PŒNULUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

AGORASTOCLES, *Adolescens.*
MILPHIO, *Servus.*
ADELPHASIUM, } *Meretrices.*
ANTERASTILIS, }
LYCUS, *Leno.*
ANTHEMONIDES, *Miles.*
ADVOCATI.
COLLYBISCUS, *Villicus.*
SYNCERASTUS, *Servus.*
HANNO, *Pœnus.*
GIDDENEME, *Nutrix.*
PUER.

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

Puer septuennis surripitur Carthagine.
Osor mulierum adoptat hunc emtum senex,
Et facit hæredem: ejus pueri cognatæ duæ,

Puer annis septem natus furto aufertur Carthagine. Senex qui oderat mulieres, eum emit et adoptat, scribitque hæredem. Hic puer habebat cognatas duas, quæ

2 B. 1. C. C. 2. et Ven. 1. *emptum adoptat hunc.*—3 Voc. *pueri* deest in B. 1.

NOTÆ

1 *Puer septuennis*] Agorastocles Iachonis filius et Ampsiguræ. Iachon frater Hannonis.

2 *Senex*] Anthidamas hospes Hannonis.

3 *Cognatæ duæ*] Anterastilis et

*N*utrixque earum raptæ: mercatur Lycus,
*V*exatque amantem: at ille cum auro villicum 5
*L*enoni obtrudit: ita eum furto alligat.
*V*enit Hanno Pœnus, gnatum hunc fratris reperit,
*S*uasque agnoscit, quas perdiderat, filias.

surripiuntur cum sua nutrice. Eas emit Lycus, et male habet amantem. Sed hic summittit villicum ad lenonem cum auro: sic hunc reum facit furti. Advenit Hanno Pœnus; invenit hunc esse filium fratris, et agnoscit filias quas perdiderat.

Pll. et Ven. 1.—4 C. et C. 2. *mercatus.*—5 Pll. *vilicum.*—7 C. *repperis.*

NOTÆ

Adelphasium filiæ Hannonis, cognatæ Agorastoclis, utpote filii Iachonis.

4 *Nutrixque earum*] Giddeneme, quæ rapta fuerat cum alumnis duabus Anterastili et Adelphasio.

5 *Vexatque amantem*] Lycus leno, qui mercatus est duas virgines, Anterastilem et Adelphasium, cognito Agorastoclis in Adelphasium amore, torquet amantem negata amica, ut plus accedat ab adolescente quæstus.

Villicum] Collybiscum. Nimirum prohibitum erat alienum servum apud se retinere. Collybiscus, missus ab Agorastocle, pergit ad lenonem, non servi, sed liberi veste. Recipitur hospitio ab lenone. Repetit Agorastocles. Negat Lycus esse apud se servum Agorastoclis. Fit reus furti.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

A Pœno Pœnulus est forma diminutionis. *Pœnus* autem φοῖνιξ. In Prologo et 'Patruus' memoratur: nam Pœnus ille qui introducitur, patruus est adolescentis, cujus sunt primæ partes in Fabula: res autem exposita, talis est: Quidam adolescens Carthaginiensis furtim surreptus, avehitur Calydona in Ætoliam, et ibi venditur seni civi: hic adoptavit illum, et moriens reliquit hæredem. Amabat adolescens puellam popularem et cognatam; patrui enim ea filia erat, quod ipse nesciebat: nam prædones ruri deprehensas duas parvulas filias hujus, una cum nutrice abductas lenoni Calydonio vendiderant in Anactorio, quod nomen loci et oppidi fuit in Acarnaniâ. Cum nihil æqui adolescens a lenone de suis amoribus impetrare posset, usus servi sui consilio, insidias fecit lenoni, ut ille furti manifesti condemnaretur. Interea indicium fit, puellas esse Carthaginienses ingenuas: et pater illarum, qui ubique gentium ipsas quærebat, advenit, et eas agnoscit: et majorem natu nuptum dat fratris filio.

PROLOGUS.*

ACHILLEM Aristarchi mihi commentari lubet:
Inde mihi principium capiam ex ea Tragœdia.
Sileteque et tacete, atque animum advortite
Audire jubet vos imperator histricus;
Bonoque ut animo sedeant in subselliis, 5
Et qui esurientes, et qui saturi venerint.
Qui edistis, multo fecistis sapientius:
Qui non edistis, saturi fite fabulis.
Nam cui paratum 'st quod edit, nostra gratia,
Nimia est stultitia, sessum impransum incedere. 10
Exsurge præco, fac populo audientiam.

Volo imitari Achillem Aristarchi: summam initium ex ea Tragœdia. Comprimite linguam, ne loquamini, atque attendite. Dux histrionum mandat vobis, ut aures præbeatis; et ut, tam *ii qui sunt impransi*, quam *qui pransi, consideant quieto animo in sedibus:* vos *qui cibum cepistis, egistis longe prudentius* aliis; vos *qui non edistis, pascite vos hac fabula. Certe est nimia amentia, eum, qui habet* domi *quod manducet, accedere huc incœnatum, et sedere nostræ* fabulæ *causa. Consiste*

* 'Quidam hunc Prologum Pseudo-Plauti alicujus esse existimant: Plautinum tamen. Extat autem in utroque cod. Pll.' *Pareus.* Extat etiam in B. 1. et Ven. 1.—1 Mur. et Bipont. *mihi imitari lubet.*—2 Al. *ex Tragœdia*, versus causa.—5 Pll. *sedeate in subselliis.*—6 *Et esurientes*, omisso τῷ *qui*, B. 1.

NOTÆ

1 *Achillem Aristarchi*] Aristarchus poëta tragicus, æqualis Euripidis, tragœdiam *Achillem* scripsit annis ferme ante Plautum ducentis quinquaginta. Quam tragœdiam Ennius vertit Latine, teste Festo. Æschylus ejusdem nominis scripsit tragœdiam. Sunt qui putent Achillem Aristarchi dici, non quod scripserit Aristarchus, sed quod scriptam ab alio poëta fabulam emendarit Aristarchus. Sed alius fuit Aristarchus criticus nobilis emendatione operum Homericorum, alius poëta tragicus. Neque alienum a fide fuerit ab Aristarcho poëta scriptam fabulam, et ab Aristarcho critico fuisse emendatam.

Commentari] Alii legunt *imitari.*

2 *Principium capiam*] In quo imitetur Aristarchum in suo Achille ipse hoc versu innuit; nempe in petenda attentione spectatorum. Quousque autem imitetur nemo dixerit, nisi qui Achillem ipsam Aristarchi viderit.

3 *Silete et tacete*] Σιγᾷν et σιωπᾷν, verba erant faciendæ in fabulis audientiæ consecrata. Quid vero intersit inter *silere* et *tacere*, σιγᾷν et σιωπᾷν, non video, nisi in elementis.

4 *Jubet*] Hoc verbo utitur et ludit, quia chorago nomen 'imperatoris' tribuit in eodem versu. Porro *jubet* non est semper imperantis, sed interdum et optantis et rogantis. Sic passim invenias servum 'salvere jubentem' dominum suum.

Jamdudum expecto, si tuum officium scias.
Exerce vocem, quam per vivis et colis;
Nam nisi clamabis, tacitum te obrepet fames.
Age nunc reside, duplicem ut mercedem feras. 15
Bonum factum 'st! edicta ut servetis mea.
Scortum exoletum ne quis in proscenio
Sedeat, neu lictor verbum, aut virgæ muttiant,
Neu dissignator præter os obambulet,

præco, impera populo, ut attente audiat. Jam pridem opperior, ut videam *utrum teneas tuas partes. Exerce vocem, qua victum et vestitum quæris: nam nisi recifereris, fames te occupabit silentem. Age nunc sede, ut accipias geminam mercedem. Est æquum ut pareatis meis decretis. Ne quod scortum turpe sedem occupet in proscenio, neve lictor, aut virgæ audiantur, neve aliquis assignator* locorum *ob-*

Et qui esuplentes Pll.—7 *Qui edisti* C.—10 C. 2. *stultia.*—13 Pll. *pervivisque et colis.*—14 *Num* C. *statim te* B. 1.—16 B. 1. C. et C. 2. *factum esse.*—18 Pll. *sive lictor.* Mox, edd. quædam vett. *mutiant.*—19 C. 2. *designator.* Mox, al. sp.

NOTÆ

13 *Quam per vivis et colis*] Id est, per quam victum et vestitum, cultumque corporis paras.

15 *Duplicem mercedem*] Hic movet risum spectatoribus histrio qui proloquitur; quia præconum genus sic venalem habet linguam et vocem, ut nec gratis clamet, nec sine mercede taceat.

16 *Bonum factum*] Formula solennis, edictis publicis præfigi solita, boni ominis causa. Quasi dicas, 'quod felix faustumque sit.' Neque id sine joco usurpat, transfertque a foro, in quo gravia omnia, ad scenam comicam, in quæ gravitati locus nullus, nisi ut et ipsa risum moveat.

Edicta ut servetis mea] Quæ deinceps sequuntur edictorum formam quandam per jocum præferunt: idcirco usus est his verbis, *bonum factum.*

17 *Ne quis*] Primum est edictorum scenicorum, 'Ne quod scortum exoletum sedeat spectator.' *Exoletum scortum* est scortum vetus, et ætate confectum, atque adeo, quod amari desiit. *Exoletum* autem est ab 'oleo,' quod est proprie odorem mittere. *Exoletum* igitur est, quasi quod odorem vetustate amisit, qualis est passus flos. *Scortum* autem *exoletum* est id in quo flos ætatis et juventutis non est amplius; immo in quo est teter odor, qui hoc genus comitari solet. Scorta exoleta erant, et ludibrio et odio et contemtui.

In proscenio] 'Proscenium' est pars illa theatri, in qua sedeant omnis generis spectatores.

18 *Lictor*] Est secundum edictum scenicum ne lictores, qui ferme sibi omnia licere putant, propter auctoritatem eorum quos antecedunt, audeant in proscenio, et turbas faciant.

Virgæ] Id est, fasces lictorum, magistratibus præferri soliti.

19 *Dissignator*] *Dissignator* idem est qui Martiali 'locarius.' Sunt tamen qui 'dissignatorem' hoc differre a 'locario' putent; quod illius fuerit loca assignare honoratioribus, hujus, minus honoratis.

Neu sessum ducat, dum histrio in scena siet. 20
Diu qui domi otiosi dormierunt, decet
Animo æquo nunc stent; vel dormire temperent.
Servi ne obsideant, liberis ut sit locus,
Vel æs pro capite dent: si id facere non queunt,
Domum abeant, vitent ancipiti infortunio: 25
Ne et hic varientur virgis, et loris domi,
Si minus curassint, cum veniant heri domum.
Nutrices, pueros infantes minutulos
Domi ut procurent, neu quæ spectatum afferant,
Ne et ipsæ sitiant, et pueri pereant fame: 30
Neve esurientes hic quasi hædi obvagiant.
Matronæ tacitæ spectent, tacitæ rideant,
Canora hic voce sua tinnire temperent.
Domum sermones fabulandi conferant,
Ne et hic viris sint et domi molestiæ. 35
Quodque ad ludorum curatores attinet,
Ne palma detur quoiquam artifici injuria,
Neve ambitionis causa extrudantur foras,

versetur oculis, neve ducat advenientes *in suas sedes, interea dum actor erit in scena. Oportet eos qui dormierunt diu domi otiosi, stent nunc æquo animo, vel ut abstineant somno. Ne servi occupent subsellia, ut sit sedes liberis, vel numerent pecuniam pro loco. Si nequeunt agere id, abeant domum, fugiant infortunium quod utrimque imminet; ne proscindantur* et *hic flagris, et domi loris, si spreverint nostrum edictum, quando in ædes heri venerint. Ut nutrices curent domi pueros infantes, nec eos apportent ad spectandum, ne et ipsæ sitiant, et pueri intereant fame; et ne esurientes occlament hic, velut hædi. Matronæ cernant, summissæ rideant, caveant ne succlament sua voce acuta. Referant domum garriendi tibidinem, ne sint importunæ viris et hic et domi. Et quod spectat ad eos qui curant fabulas, ne deferatur palma ulli artifici injuste, neve exturbentur foras propter ambitionem, qua pe-*

Pareum, *præteriens obambulet.*—20 *Ne sessum* al. ap. Pareum; *Neu lessum* al. ibid.—22 Edd. quædam vett. *et dormire.*—27 Pll. *curasint.* B. 1. *tum reveniant domum;* Pll. *eri veniant domum.*—28 Edd. quædam vett. *anniculos.*—29 Ald. *neve spectatum;* Pll. *neuque spectatum.*—30 C. *et p. pertant;* al. *et p. peritent.*—31 B. 1. *hic quasi edi;* Pll. *hic quasi ædi;* Gronov. *hic quasi hodie.*—32 C. *rediant;* C. 2. *redeant.*—33 *Panora* B. 1. *Onara* C. *Lanora* C. 2. *voce scaturire*

NOTÆ

24 *Æs pro capite*] Quod pro loco pendebatur appellabatur a Græcis 'ὀπτήριον,' id est, pretium pro spectaculo pendi solitum. A Latinis 'locarium,' id est, pretium loci, quem occupabant in proscenio.

26 *Varientur*] Id est, lacerentur. Variantur autem virgis, quorum est cutis aut vibicibus livida, aut sanguine rubra.

28 *Ambitionis causa*] Ad derivandum præmium in histriones minus

Quo deteriores anteponantur bonis.
Et hoc quoque etiam, quod pæne oblitus fui, 40
Dum ludi fiunt, in popinam, pedisequi,
Irruptionem facite; nunc dum occasio est,
Nunc dum scribilitæ æstuant, occurrite.
Hæc imperata quæ sunt pro imperio histrico,
Bonum hercle factum, pro se quisque ut meminerit. 45
Ad argumentum nunc vicissatim volo
Remigrare, æque ut mecum sitis ignarures.
Ejus nunc regiones, limites, confinia
Determinabo: ei rei ego sum factus finitor.
Sed nisi molestum est, nomen dare vobis volo 50
Comœdiai; sin odio est, dicam tamen:
Siquidem licebit per illos, quibus est in manu.
Carchedonius vocatur hæc Comœdia,
Latine Plautus Patruus Pultiphagonides

jores anteferuntur melioribus. Id etiam edico ut, quod ferme fui oblitus, irrumpatis in cauponam, servi a pedibus: nunc interea dum occasio sese offert, dum placentæ calent, impetum facite. Bonum factum ut quisque recordetur ea quæ sunt demandata pro auctoritate histrionica. Jam revertor ad argumentum fabulæ, ut sitis perinde ignari, atque ego. Definiam jam ejus plagas, terminos, confinia: ego constitutus sum jam mensor ejus rei. Nisi est grave vobis, notabo nomen fabulæ; sin est invisum, tamen preferam: nimirum, illi, in quorum potestate hoc situm est, concedent. Hæc Fabula appellatur Carchedonius; Latine dicitur a Plauto Patruus

B. 1.—36 *Quodque ludorum* C.—38 B. 1. *extrudatur.*—39 B. 1. *apponant.*—41 B. 1. *in popina.*—43 C. 2. *scriplitæ*; al. ap. Pareum, *streblitæ*; al. ap. Gronov. *stribilitæ*; al. *striblitæ.* Mox, *accurrite* edd. quædam vett.—44 *Hæc quæ imperata* Pll. et B. 1.—45 B. 1. *quisque meminerit.*—47 *Remigare eque ut* C. *ut eque* B. 1. *gnarures* al. ap. Pareum; *gnari rei* al. ibid.—49 Verbum *sum* deest in C. *ei rei finitor factus sum ego* Bipont. *finitor ego factus sum* al. ap. Pareum.—50 B. 1. *molestumst commendare.*—51 *Comœdiam tu odio est* B. 1. *Comœdias* al. ap. Pareum. *odio sit* al. ibid.—54 *Latine Platus* Pll. *Plauti Pa-*

NOTÆ

bonos. De hac ambitione alibi.

43 *Scribilitæ æstuant*] 'Scribilita' et 'scriblita' genus placentæ. Aliis 'striblitam' et 'stribilitam' appellant: 'scriblita' autem ducta videtur a 'scribo;' forsitan, quia qui coquunt, quasi scribunt dum igni imponunt ferro subjecto, aut quia nonnihil in ferro, in quo coquebatur, inscriptum erat, et scriblitæ imprimebatur.

47 *Ignarures*] Id est, ignari. Hoc autem dicit ad captandum risum. Neque enim dicebat id ut spectatores essent 'ignari,' sed ut essent 'gnari.'

49 *Finitor*] Nonius, 'Finitores olim erant qui nunc agri mensores et agri metatores.' Quos nunc appellamus *arpentaurs.*

Nomen jam habetis; nunc rationes ceteras 55
Accipite: nam argumentum hoc hic censebitur.
Locus argumento 'st suum sibi proscenium.
Vos juratores estis: quæso, operam date.
Carthaginenses fratres patrueles duo
Fuere, summo genere et summis divitiis: 60
Eorum alter vivit, alter est emortuus.
Propterea apud vos dico confidentius,
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.
Sed illi seni, qui mortuus est, filius,
Unicus qui fuerat, abditivus a patre, 65
Puer septuennis surripitur Carthagine,
Sexennio prius quidem, quam moritur pater.
Quoniam periisse sibi videt gnatum unicum,
Conjicitur ipse in morbum ex ægritudine.
Facit illum hæredem fratrem patruelem suum, 70
Ipse abiit ad Acheruntem sine viatico.

Pultiphagonides. Tenetis jam nomen. Audite modo reliqua: nam hoc argumentum hic explicabitur. Locus argumenti est hoc proscenium ipsum. Vos estis jurati arbitri: *rogo, audite. Fuerunt duo fratres patrueles Carthaginienses, illustri prosapia, et amplissimis opibus. Alter eorum vivit, alter est fato functus. Affirmo id certius, coram vobis, quia unguentarius, qui eum unxit mortuum, mihi affirmavit: filius unicus illius senis, qui est mortuus, surripitur patri Carthagine, et abscondi-tur cum esset puer septennis, sex annis antequam pater diem suum obiret. Pater, quia videt suum unicum filium deperditum esse, decidit in morbum propter ægritudinem. Scribit hæredem suum fratrem patruelem. Ipse commigravit ad inferos sine*

****

nulus al. *Plauti Patruus pultifagonidæ* al. *Plautus parvus pultiphagonides* al.—55 C. 2. *nunc orationes.*—57 C. *suum sibis*; C. 2. *suum scibis.*—61 C. *alter emortuus*, omisso τῷ *est.*—63 Pll. *pollector.*—64 Parei 3. *ei filius.*—65 C. *fuerit.* Mox, *abductus a patre* B. 1. *ab divitiis a patre* Pll.—67 *Sex annos* al.—68 B. 1.

NOTÆ

56 *Censebitur*] Id est, judicium feretur de argumento.

58 *Juratores estis*] Id est, testes. Sic dicti, quia ab iis non accipitur testimonium, nisi juratis.

63 *Pollinctor*] Servius, 'Pollinctores sunt dicti, quod mortuis os polline oblinant, ne livor appareat extincti.' Fulgentius, 'Pollinctor, quasi polluctorum, id est, cadaverum unctor.' Turnebus, 'Pollinctor, quasi pellis unctor.' Pollinctores enim ungebant mortuos ad arcendum odorem tetrum qui erumpere solet e cadavere.

71 *Sine viatico*] 'Viaticum' est id quod viatores secum portant, aut ad victus parandos, aut ad arcenda viæ incommoda quævis. Veteres autem solebant sepulcris mortuorum imponere aurum et edulia, rati hæc esse animabus ad meliores

Ille qui surripuit puerum, Calydonem avehit ;
Vendit eum domino hic diviti cuidam seni,
Cupienti liberorum, osori mulierum.
Emit hospitalem is filium imprudens senex 75
Puerum illum, eumque adoptat sibi pro filio :
Eumque hæredem fecit, cum ipse obiit diem.
Is illic adolescens habitat in illisce ædibus.
Revortor rursus denuo Carthaginem :
Si quid mandare voltis aut curarier, 80
Argentum nisi qui dederit, nugas egerit :
Verum qui dederit, magis majores egerit.
Sed illi patruo hujus, qui vivit senex,
Carthaginensi duæ fuere filiæ :
Altera quinquennis, altera quadrimula. 85
Cum nutrice una periere : a Megaribus
Eas qui surripuit, in Anactorium devehit,
Venditque has omnes, et nutricem, et virgines,
Præsenti argento, homini, si leno est homo,
Quantum hominum terra sustinet, sacerrumo. 90

viatico. Ille qui suffuratus est puerum, asportat Calydonem ; eum vendit cuidam domino opulento, qui optabat liberos, et oderat mulieres. Ille senex imprudens emit illum puerum, filium hospitis, et eum sibi adoptat pro suo filio, eumque scribit hæredem, quando ipse mortuus est. Ille adolescens manet in illo tecto. Repeto jam iterum Carthaginem : si vultis mandare aliquid, aut fieri, feceritis stulte, nisi numeraveritis pecuniam ; sed qui numeraverit stultius fecerit. Verum ille senex Carthaginensis qui superstes est, patruus hujus juvenis, habuit duas filias, alteram quinque, alteram quatuor annorum. Fuere perditæ simul cum nutrice, in Megaribus. Qui eas suffuratus est, transtulit ad Anactorium, et has vendit omnes, et nutricem et virgines, numerata pecunia, homini scelestissimo omnium quos terra

Qui periisse s. videns ; C. 2. *perisse.*—69 C. *ipse improbum.*—74 Pll. *mulierem.*—80 *Si quit* Pll. *amandare* C. et C. 2.—82 B. 1. C. et C. 2. *majores nugas egerit.*—85 Parei 3. *altera autem*, contra codd.—88 C. *as omnis.*—89 *Præsens argen-*

NOTÆ

sedes demigrantibus in viaticum, sine quo ægre in orcum reciperentur. Quin et inserebant in os mortui duos obolos, et postea tres ad præmium Charontis inferorum portitoris, quod et πορθμεῖον Græce, et *naulum* Latine dicebatur.

86 *Megaribus*] Megara fuit urbis Carthaginensis regio, in qua deambulabant Adelphasium et Asterastilis, Pœni filiæ duæ, quando raptæ sunt.

90 *Sacerrumo*] Id est, inprimis execrabili. Videlicet 'sacer' est verbum a sacris sumtum et numini devotis rebus, quæ destrui solebant

Vosmet nunc facite conjecturam ceterum,
Quid id sit hominis, cui Lyco nomen sit.
Is ex Anactorio, ubi prius habitaverat,
Huc commigravit in Calydonem haud diu,
Sui quæsti causa: is in illis habitat ædibus. 95
Earum hic adolescens alteram efflictim perit
Suam sibi cognatam imprudens, neque scit quæ ea
Sit; neque eam unquam tetigit: ita eum leno macerat.
Neque quicquam cum ea fecit etiamnum stupri,
Neque duxit unquam; neque ille voluit mittere. 100
Quia amare cernit, tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatum sibi
Volt emere miles quidam, qui illam deperit.
Sed pater illarum Pœnus, postquam eas perdidit,
Marique terraque usquequaque quæritat. 105

fert, si tamen leno est homo. Ceterum facite jam vos ipsi conjecturam, qualis sit ille homo, qui Lycus vocetur. Ille commigravit huc ex Anactorio, ubi manserat prius, in Calydonem non ita pridem, sui commercii causa. Idem manet in illis tectis. Est hic juvenis qui perdite amat alteram earum, suam cognatam, ignarus eam esse suam consanguineam, neque novit quæ ea sit; neque eam unquam attigit: adeo leno eum discruciat. Neque commisit quicquam impudice etiamnum cum ea, neque duxit unquam, neque ille voluit dimittere. Quoniam videt amari Adelphasium, vult circumvenire Agorastoclem aliqua pecunia. Quidam miles vult mercari minorem, quam perdite amat, in concubinam. Sed Pœnus illarum pater, ex quo eas amisit, quærit semper terra et mari. Statim atque infert pedem in quandam

to Pll. *homini lico est* B. 1.—90 B. 1. *sacerrumus.*—91 Al. *ceterûm*, pro *ceterorum.*—94 *Huc in Calydonem commigravit* al. ap. Pareum; *Calydone* Pll. *incalidone haud nisi* B. 1.—95 *Quæsti causa* B. 1. *Quæsti gratia* al. ap. Pareum. —97 C. *neque sit que aesit*; C. 2. *neque quæ sit, neque eam umquam*; τὸ *ea* deest in B. 1.—99 C. *etiamnum.*—101 *Qui amare* B. 1. *volibolo* Pll. *vult leno* B. 1. —103 Pll. *peperit.*—104 C. *illi* [lacuna] *impœnus pes quam m. perdidit*; et sic C. 2. sed sine lacuna.—105 *Marite usque* Pll. B. 1. *terraque* in nullo legitur

NOTÆ

quamprimum: sic rei et scelerosi, quasi victimæ a legibus quieti publicæ consecratæ, sunt obruendi.

92 *Lyco*] 'Lycus,' a Græco, lupum significat, bestiam inprimis crudelem, fraudulentamque. Hic poëta rationem nominis lenoni a se impositi reddit.

101 *Tangere volt bolo*] 'Bolus' est a Græco, significatque 'jactum.' 'Jactus' autem dicitur de re quavis, quæ jacitur. Sic dicitur de jactu talorum, de jactu retis in piscatoria, jactu hami esca implicati ad captandos pisces. Sed 'bolus' non dicitur de jactu, nisi in his rebus quæ sic jaciuntur, ut deinceps revocari possint, idque cum fructu, iisque ad quos fit delusis. Hic leno adolescenti amore perdito ostendit puel-

Ubi quamque in urbem est ingressus, illico
Omnes meretrices, ubi quisque habitant, invenit:
Dat aurum, ducit noctem: rogitat postibi,
Unde sit, quojatis, captane an surrepta sit,
Quo genere gnata, qui parentes fuerint. 110
Ita docte atque astu filias quærit suas.
Et is omnis linguas scit: sed dissimulat sciens
Se scire. Pœnus plane est, quid verbis opu'st?
Is heri huc in portum navi venit vespere.
Pater harunc idem huic patruus adolescentulo est. 115
Jamne hoc tenetis? si tenetis, ducite.
Cave dirumpatis: quæso, sinite transigi.
Ehem! pæne oblitus sum reliquom dicere.
Ille qui adoptavit hunc pro filio sibi,
Is illi Pœno hujusce patri hospes fuit. 120
Is hodie huc veniet, reperietque hic filias,
Et hunc sui fratris filium, ut quidem didici ego.

urbem, illico adit omnes meretrices, ubicumque manent. Dat pecuniam, ducit noctem; postea petit, unde sit, cujus sit, an sit capta an surrepta, quo loco nata, qui fuerunt parentes. Sic investigat sapienter et astute filias suas. Idem tenet omnes linguas; sed ultro fingit se ignorare. Est omnino Pœnus: quid plura? Ille hesterna die, ad vesperam, huc in portum navigavit. Idem est pater harum virginum, et patruus hujus juvenis. Tenetisne jam id? Si tenetis, ducite. Videte ne disrumpatis: obsecro, sinite peragi. Ehem! Ferme sum oblitus referre reliquam rei historiam. Ille qui sibi adoptavit hunc pro filio, fuit hospes Pœni, qui fuit hujus pater: ille veniet huc hodie, reperietque hic suas filias, et hunc filium sui fratris,

cod.—106 *Uti* edd. quædam vett.—108 *Dat aurum* Pll. *post ubi* B. 1.—109 B. 1. *quo lata sit.* Pll. *quolatis.* C. et C. 2. *captaneant s. sit.*—110 Parei 3. *fuverint.*—115 *Pater harum* B. 1.—118 *Hem* B. 1.—120 *Pœno olim* Parei 3. *hujus patruo* B. 1. et Bipont.—122 Hunc et sex vss. seqq. quidam ita ordinan-

NOTÆ

lam, ut ejus cupiditate, quasi inescatus, spolietur. *Tangere* est circumvenire.

113 *Pœnus plane est*] Pœni ut plurimum callidi erant. Cicero, 'Nos nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos superavimus.' Habebantur iidem mendaces: idem, 'Pœni frandulenti et mendaces.' Perfidi. Livius, 'Perfidia plusquam Punica.' Hic vero perstringitur Pœnorum gens, quia flagrante etiam, num bello Punico secundo scribebat hanc fabulam Plautus, et exhibebat.

116 *Ducite*] Est aliquid tenere, et ita trahere, ut minime rumpatur. Ductum a puerili ludo, in quo sparteum funem in diversa trahunt. Ludit autem in verbo *tenetis*, quod hoc loco significat 'scitis,' et eo abutitur, quasi significet, 'manu tenetis.'

Ego ibo, ornabor: vos æquo animo noscite.
Hic qui hodie veniet, reperiet suas filias,
Et hunc sui fratris filium: dehinc ceterum 125
Valete, adeste: ibo; alius nunc fieri volo.
Quod restat, restant alii, qui faciant palam.
Valete, atque adjuvate, ut vos servet Salus.

sicut ego accepi. Ego pergam, sumam vestem comicam. Vos agnoscite æquo animo. Hic qui veniet hodie, inveniet suas filias, et hunc filium sui fratris. Dehinc ceterum valete, adeste. Pergam: volo evadere nunc alius. Alii restant, qui patefaciant id quod superest. Valete, atque opitulamini, ut Salus vos servet.

dum judicarunt, 122. 124. 125. 127. 123. 126. 128.—123 *Ego ibi* Pll. *vos æquos animos* C. 2.—127 Parei 3. *ali qui; τὸ qui* deest in B. 1.

NOTÆ

123 *Ornabor*] Recipit se histrio, qui proloquitur a scena, in postaenium, ut vestes scenicas assumat.

128 *Valete*] Non est vox dimittentis spectatores, sed eis fausta comprecantis.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

AG. SÆPE ego res multas tibi mandavi, Milphio,
Dubias, egenas, inopiosas consilii,
Quas tu sapienter, docte, et cordate, et cate
Mihi reddidisti opiparas opera tua.

AG. *Milphio, ego te jussi plerumque obire negotia complura implicata, difficilia, et in quibus opus esset industria, quæ facta sunt tua ope, ingenio, industria, con-*

NOTÆ

2 *Dubias*] Id est, dubii eventus.

Egenas] Id est, in quibus obeundis indiges aliena ope, et cares.

Inopiosas] Id est, in quibus obeundis inops es consilii: forsitan 'egenas consilii' intelligendum est, ut 'inopiosas,' seu 'inopes consilii,' quasi dicas 'egenas inopesque consilii.' Neque enim obest, quod parum ab invicem distent dum illæ voces. Hoc in hoc auctore licentia comica plerumque fit, ut voces multæ conferantur in unum locum pro una.

3 *Sapienter, docte, et cordate, et cate*] Voces sunt, quæ, si ratio habeatur ejus de quo dicuntur, id est, servi nequam, idem ferme significant.

4 *Opiparas*] Videtur alludere ad 'opem,' quam sibi tulit Milphio, et idcirco conjungere cum *opera tua*. Quasi dicat sibi opem parasse. Ut opponat *opiparas* res egenis, inopibus.

Quibus pro benefactis fateor deberi tibi 5
Et libertatem et multas grates gratias.
Mi. Scitum 'st, per tempus si obviam it, verbum vetus:
Nam tuæ blanditiæ mihi sunt, quod dici solet,
Gerræ germanæ, atque edepol lirœ lirœ.
Nunc mihi blandidicus es, heri in tergo meo 10
Tris facile corios contrivisti bubulos.
Ag. At amans per amorem si quid feci, Milphio,
Ignoscere id te mihi æquum est. Mi. haud vidi magis.
Et nunc ego amore pereo: sine te verberem,
Item ut tu mihi fecisti, ob nullam noxiam: 15
Post id locorum tu mihi amanti ignoscito.

stantia, et prudentia, felicia. Pro quibus meritis confiteor me tibi debere et libertatem, et magnas gratiarum actiones. Mi. *Si antiquum adagium afferatur tempestive est festivum: nam per ædem Pollucis habeo tuas assentationes pro meris nugis, quod aiunt, merisque deliramentis. Nunc me compellas blande: hesterna die comminuisti facile tres pelles bubulas in meo tergo.* Ag. *Sed, Milphio, si egi quidpiam amoris impatientia, est par te mihi id condonare.* Mi. *Nihil est æquius. Ego jam intereo amore. Patere ut te verberibus excipiam, sicut tu me excepisti ob nullam culpam: postea tu mihi condona amanti.* Ag. *Patior si tibi libet, aut pla-*

1 Voc. *res* deest in C.—4 C. 2. *oppiparas;* al. *certæ opiparæ.*—7 B. 1. *scio hoc jam est verbum vetus;* Pll. *obviam si.*—8 C. 2. *blanditæ.*—9 Particula *atque* deest in B. 1. C. et C. 2. *hæde col lyræ lire* Pll.—12 *Adamans* B. 1. C. et C. 2.

NOTÆ

6 *Grates gratias*] Promiscue utitur Plautus utroque hoc vocabulo. Quare quo consilio ponat utrumque, non est facile judicare. Sunt, qui, pro *gratias*, ponunt *gratas*. Forsitan ex utroque conflandum est unum, quasi sit a 'grates-gratiæ, grates-gratiarum.'

7 *Per tempus si obviam it*] Id est, si tempestive usurpetur. Hoc loco notat servus sibi esse promissam a domino libertatem, jam a longo tempore; itaque vocat id *verbum vetus*, id est, promissum vetus. Et quia trito ferebatur adagio *verbum vetus* esse scitum, si tempestive usurpetur, servus innuit domino, non tempestive usurpari *verbum vetus*, id est, vetus libertatis promissum, tum cum opera indiget.

9 *Gerræ*] *Gerræ* sunt crates viminea pellicidæ. Translatum ad significandam orationem futilem, in qua nihil sit admodum solidi. *Gerræ germanæ* dicuntur, veræ gerræ.

9 *Lirœ lirœ*] A Græco λῆροι λῆροι, quod idem est ac *nugæ nænianque:* nonnulli putant a *lirœ* esse 'delirare,' in quo 'de' auget. Quare autem *lirœ* repetatur, difficile est dicere, nisi ad animi affectum significandum, quo fit etiam, ut sit ellipsis verbi.

13 *Haud vidi magis*] Vox est Milphionis elevantis excusationem heri. Quasi dicat, *haud vidi magis æquum.* Quia dixit herus, *ignoscere id te mihi æquum est*, respondet per ironiam, *haud vidi magis: cela est fort raisonnable.*

AG. Si tibi lubido est aut voluptati, sino.
Suspende, vinci, verbera, auctor sum, sino.
MI. Si auctoritatem postea defugeris,
Ubi dissolutus tu sies, ego pendeam. 20
AG. Egone istuc ausim facere præsertim tibi?
Quin si feriri video te, extemplo dolet. [mavelim.
MI. Mihi quidem hercle. AG. immo mihi. MI. istuc
Sed quid nunc tibi vis? AG. cur ego apud te mentiar?
Amo immodeste. MI. meæ istuc scapulæ sentiunt. 25
AG. At ego hanc vicinam dico Adelphasium meam,
Lenonis hujus meretricem majusculam.
MI. Jampridem equidem istuc ex te audivi. AG. differor
Cupidine ejus: sed lenone istoc Lyco
Illius domino, non lutum 'st lutulentius. 30
MI. Vin' tu illi nequam dare nunc? AG. cupio. MI. en! me dato.

cet, suspende, constringe, cæde loris; suadeo, feram. MI. *Si postea negaveris* me *fecisse tuo jussu, ego pendebo, quando eris solutus.* AG. *Egone audeam id committere præsertim in te? Quin si conspicio te plecti, statim redundat in me dolor.* MI. *Non in te profecto, sed in me.* AG. *Immo in me.* MI. *Vellem ita esset. Sed quid vis* dicere *nunc?* AG. *Non est quod dissimulem tecum. Amo perdite.* MI. *Mei humeri sentiunt istud.* AG. *Sed ego dico hanc vicinam meam Adelphasium adultiorem meretricem, quæ pertinet ad hunc lenonem.* MI. *Profecto ego jamdudum accepi istud ex te.* AG. *Discrucior ejus cupiditate; sed cœnum non est magis cœnum isto lenone Lyco ejus domino.* MI. *Visne tu illi infligere malum?* AG. *Volo.* MI. *Ecce! dato me illi.* AG. *Apage furcifer.* MI. *Dic*

———————

—13 Pll. *aut vidi.* Verba *haud vidi* desunt in B. 1.—17 B. 1. *aut voluptas.*—18 C. *berbera.*—19 Pll. *postera.*—23 Alterum *mihi* deest in B. 1.—26 *Ad ego* C.—27 C. *meritricem.* C. et B. 1. *masculam.*—29 *Cupiditate ejus* B. 1.—30 B.

NOTÆ

22 *Extemplo dolet*] Id dicit Agorastocles Milphioni, ut ostendat domini in servum amorem. Respondet servus non 'tibi dolet,' sed 'mihi dolet.' Agorastocles inculcat idem, 'immo, Milphio, non tibi dolet, sed mihi.' Respondet Milphio *illuc mavelim*, id est, mallem tibi dolere quam mihi.

27 *Lenonis hujus meretricem*] Id est, meretrix quæ pertinet ad lenonem. Meretrix autem dicitur Adelphasium, non quod non esset virgo; sed quod hoc nomine, seu potius hoc convicio notarentur, qui ad ejusmodi homines pertinerent, seu apud eos commorarentur.

31 *Me dato*] Rogaret Milphio, 'visne dare nequam lenoni?' Reponit se cupere admodum Agorastocles. Subjicit Milphio, 'me dato, quia videlicet sum nequam.' Volebat autem dari *nequam* lenoni Agorastocles, id est, incommodum, non nequam hominem: inde captat risum Milphio.

AG. Abi dierectus. MI. dic mihi vero serio:
Vin' dare malum illi? AG. cupio. MI. hem! eundem me dato.
Utrumque faxo habebit, et nequam et malum.
AG. Jocare. MI. vin' tu illam hodie sine damno et dispendio 35
Tuo tuam libertam facere? AG. cupio, Milphio.
MI. Ego faciam ut facias: sunt tibi intus aurei
Trecenti nummi Philippi. AG. sexcenti quoque.
MI. Satis sunt trecenti. AG. quid facturus? MI. tace.
Totum lenonem tibi cum tota familia 40
Dabo hodie dono. AG. quid facturus? MI. jam scies.
Tuus Collybiscus nunc in urbe 'st villicus,
Eum hic non novit leno: satin' intellegis?
AG. Intellego hercle: sed quo evadas, nescio.
MI. Non scis? AG. non hercle. MI. at ego jam faxo scies. 45
Ei dabitur aurum, ut ad lenonem deferat:
Dicatque se peregrinum esse ex alio oppido;
Se amare velle, atque obsequi animo suo;
Locum sibi velle liberum præberier,
Ubi nequam faciat clam, ne quis sit arbiter. 50

mihi vero serio: visne illi impingere malum? AG. *Opto.* MI. *Hem! dato me eundem ei. Efficiam ut habeat utrumque, et nequam et malum.* AG. *Jocaris.* MI. *Visne tu illam efficere hodie tuam libertam, citra tuum sumtum et detrimentum?* AG. *Volo, Milphio.* MI. *Dabo operam ut id assequaris. Habes apud te trecentos nummos aureos Philippeos.* AG. *Immo sexcentos.* MI. *Trecenti sufficiunt.* AG. *Quid ages?* MI. *Tace. Tibi tradam hodie lenonem totum, cum universa familia.* AG. *Quid ages?* MI. *Intelliges modo. Tuus villicus Collybiscus est nunc in urbe; hic leno non eum novit. Audisne recte?* AG. *Per Herculem audio: sed ignoro quo id evadat.* MI. *Nescis?* AG. *Nescio per Herculem.* MI. *Sed ego dabo operam ut intelligas. Ei danda est pecunia, ut deferat ad lenonem: dicatque sese venisse ex alia urbe, se velle amare et obsequi suæ voluptati; velle sibi dari locum liberum, in quo agat, quod volet clam, ne sit ullus testis. Leno cupidus*

1. *lutum est.*—31 Pll. *en mendato;* Parei 3. *hem me dato.*—33 C. *e eundem.*—34 B. 1. a m. pr. *habebis.*—35 *Locare* Pll. *sine dampno tuo* Parei 3.—38 *Philippii* Gronov. *Philippi* edd. vett. *sescenti* C. et C. 2.—39 Delph. et Bipont. *quid iis facturus.*—42 *Collubiscus . . . . vilicus* Pll.—46 *Et dabitur* C. et C. 2.

NOTÆ

41 *Quid facturus*] Suspicio est, duas voces *qui id* in unam coaluisse ignorantia, seu incuria librarii, et positum *quid*.

Leno ad se accipiet auri cupidus illico:
Celabit hominem et aurum. AG. consilium placet.
MI. Rogato, servos veneritne ad eum tuus.
Ille me censebit quæri: continuo tibi
Negabit: quid tu dubitas, quin extempulo 55
Dupli tibi auri et hominis fur leno siet?
Neque id unde efficiat, habet: ubi in jus venerit,
Addicet prætor familiam totam tibi:
Ita decipiemus fovea lenonem Lycum.
AG. Placet consilium. MI. immo etiam, ubi expolivero,
Magis hoc tum demum dices: nunc etiam rude 'st. 61
AG. Ego in ædem Veneris eo, nisi quid vis, Milphio.
Aphrodisia hodie sunt. MI. scio hoc. AG. oculos volo
Meos delectare munditiis meretriciis.
MI. Hoc primum agamus, quod consilium cepimus. 65
Abeamus intro, ut Collybiscum villicum
Hanc perdoceamus ut ferat fallaciam.

pecunia accipiet illico hominem ad se: eum celabit et pecuniam. AG. *Consilium est lepidum.* MI. *Pete ab eo, utrum tuus servus venerit ad eum; ille arbitrabitur me peti a te; dicet exemplo, me non venisse. Quid tu dubitas, quin statim leno damnetur furti duplicis, auri videlicet, et hominis? Neque habet unde sese expediat. Ubi venerit in jus, prætor addicet tibi totam familiam. Ita impellemus Lycum lenonem in foveam.* AG. *Recte consulis.* MI. *Immo etiam, quando magis accuravero, tum potiori jure dices; hoc est etiamnum impolitum.* AG. *Vado ad templum Veneris, nisi vis aliquid, Milphio. Sunt hodie Aphrodisia.* MI. *Hoc teneo.* AG. *Volo oblectare meos oculos cultu meretricum.* MI. *Operam demus antea huic consilio, quod instituimus. Abeamus intro, ut instituamus Collybiscum*

ut a lenone C.—48 *Amare velle se* edd. vett.—55 C. 2. *extemplo.*—56 *Dupli tibi aurum* B. 1. *Duplici ubi auri* C. 2. *Duplici tibi auri* C. *et hominem* B. 1.—62 Pll. *nisi quid vis.*—63 Prenomen *hoc* deest in Pll.—67 Gulielm. *ut serat*

NOTÆ

50 *Ne quis sit arbiter*] Nimirum libido secessum quærit et latebras. Quo apparet impressam esse divinitus communi naturæ legem, quæ ne ethnica quidem ignorantia obliterari potuit.

57 *Neque id unde efficiat, habet*] Servi corruptor alieni aut receptator, si negaret repetenti domino, duplo mulctabatur, tanquam plagiarius. Deinde et si quis deprehensus fuisset habere domi alienum servum, sive ille negaret, sive non negaret, edicto prætoris etiam duplo mulctabatur. Hinc tota pendet fraus Milphionis, et hanc Lyco fodit foveam.

59 *Decipiemus fovea*] Alludit ad Lyci nomen, quod, ut supradictum est, lupum significat. Quia lupi ferme capiuntur in foveis, quæ ipsis fodiuntur.

60 *Ubi expolivero*] Id est, fraudem alia atque alia ratione expoliam, et indeclinabiliorem Lyco reddam.

AG. Quanquam Cupido in corde vorsatur, tamen
Tibi auscultabo. MI. faciam, ut facto gaudeas.
Inest amoris macula huic homini in pectore, 70
Sine damno magno quæ elui neutiquam potest.
Itaque hic scelestus est homo leno Lycus,
Quoi jam infortunii intenta ballista est probe,
Quam ego haud multo post mittam e ballistario.
Sed Adelphasium eccam exit, atque Anterastilis! 75
Hæc est prior, quæ meum herum dementem facit.
Sed evocabo: heus! i foras, Agorastocles,
Si vis videre ludos jucundissumos. [tuos
AG. Quid istuc tumulti 'st, Milphio? MI. hem! amores
Si vis spectare. AG. o multa tibi Di dent bona! 80
Cum mihi hoc obtulisti, tam lepidum spectaculum.

villicum ad instruendum hunc dolum. AG. *Tametsi animus teneatur cupiditate, tamen tibi morem geram.* MI. *Dabo operam, ut hæc fallacia voluptatem afferat. Ille habet labem amoris in pectore inustam, quæ nullo modo potest abstergi sine magno detrimento. Itaque Lycus leno scelestus est, in quem telum letale est jam intentum, quod vibrabo modo in eum e balistario. Sed ecce Adelphasium exit, et Anterastilis. Est illa prior, quæ reddit meum herum insanum. Sed evocabo. Heus! Veni foras, Agorastocles, si vis videre suavissimos ludos.* AG. *Quis est ille tumultus, Milphio?* MI. *Hem! Si libet cernere tuos amores.* AG. *Dii tibi impertiant multa bona, quando mihi ostendisti hoc spectaculum tam festivum.*

fallaciam.—71 B. 1. *quæ elevi.*—73 B. 1. C. 2. Parei 3. *balistast*; C. *ball stast.* —74 C. 2. et Parei 3. *balistario.*—75 C. *ecam exit*; al. ap. Pareum, *exit eccam.* —76 *Hæc prior est* edd. quædam vett.—77 *Sed evocabo exi foras* B. 1.—81 *Cum hoc mihi* B. 1.

NOTÆ

74 *E ballistario*] 'Balista' tormentum erat bellicum, et interdum tragulam, vel sagittam, significabat. 'Balistarium' autem erat locus unde balistæ mittebantur.

76 *Hæc est prior*] Id est, Adelphasium.

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

ADELPHASIUM, ANTERASTILIS, MILPHIO, AGORASTOCLES, ANCILLA.

AD. NEGOTII sibi qui volet vim parare,

AD. *Qui sibi proposuerit sibi quærere multa negotia, quærat has duas res, na-*

Navem et mulierem, hæc duo comparato.
Nam nullæ magis res duæ plus negotii
Habent, forte si occeperis exornare.
Neque unquam satis hæ duæ res ornantur, 5
Neque eis ulla ornandi satis satietas est.
Atque hæc ut loquor, nunc modo docta dico :
Nam nos usque ab aurora ad hoc quod diei est,
Ex industria ambæ nunquam concessavimus
Lavari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari, 10
Poliri, expoliri, pingi, fingi : et una
Binæ singulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos lavando, eluendo, operam dederunt:
Aggerundaque aqua sunt viri duo defessi.
Apagesis, negotii quantum in muliere una est! 15
Sed vero duæ, sat scio, maxumo uni
Populo, cui lubet, plus satis dare potis sunt.

vem et mulierem. Nam non sunt duæ res in quibus sit plus negotiorum, si aggrediaris eas adornare. Nam nunquam satis adornantur, nunquam illis sufficit ulla copia ornamentorum. Atque id quando dico, nunc dico experta mox: nam a prima luce, ad hanc horam, nos ambæ data opera nullum tempus intermisimus in lavando, aut fricando, aut tergendo, aut ornando, poliendo, expoliendo, pingendo, fingendo: et simul duæ ancillæ, quæ sunt datæ utrique nostrum, incubuerunt nobis lavandis, eluendis: et duo viri sunt defatigati in comportanda aqua. Apage! Quot sunt molestiæ in una muliere! Sed duæ, sine dubio, possunt exhibere plus

1 *Negotium sibi qui vult comparare* B. 1.—4 *Habent, eas* Parei 3.—6 C. *ordinandi.* Pro *satietas*, C. 2. habet *faciet.*—7 Acidal. *nunc domi docta dico;* al. ap. Pareum, *uti loquor, enim domi docta dico.*—8 Al. ap. Pareum, *ab usque Aurora.* Pll. *quod dici 'st;* al. *quod est die.*—9. 10 B. 1. *Postquam aurora illuxit nunquam concessavimus Ex industria ambe lavari, &c.* et sic Pll. nisi quod habent *concessamus.* C. *aut aufricari.*—13 *Ea nos* C. et C. 2.—14 *Aggerunda quæ aqua* Pll. *Adgerundamque aquam* B. 1. Ven. 1.—16 *Si vero* B. 1.—17 Parei 3. *po-*

NOTÆ

7 *Nunc modo docta dico*] Id est, experientia domestica docta et propria.

11 *Pingi, fingi*] Metaphora a pictura et statuaria, aut figulari.

14 *Aggerunda aqua*] Festus: 'Aquarioli dicebantur mulierum impudicarum sordidi asseclæ: iis enim tanquam amorum internunciis solebant uti mulieres.' Juvenalis: 'Veniet conductus aquarius.' 'Aquarioli' dicti πορνοδιάκονοι. *Aquaeulat*, id est, lenocinatur. Dicebantur et aquarii 'bacariones' a 'bacarione,' vasis genere longiore manubrio, quo utebantur ad jactandam in lavantes aquam. Est pelvis noster, a pelluendo. Alii trullam appellant.

17 *Potis sunt*] Alii *potes sunt*, id est, sunt potes. 'Sum potis,' 'es potis,' 'sit potis,' et 'potissit,' uno ex duobus facto. Unde 'possum,'

Quæ noctes diesque omni in ætate semper
Ornantur, lavantur, tergentur, poliuntur.
Postremo, modus muliebris nullus est, 20
Neque unquam lavando et fricando scimus
Facere * nam quæ lavata est, nisi
Perculta est, meo quidem animo, quasi illauta est.
AN. Miror equidem, soror, te istæc sic fabulari,
Quæ tam callida et docta sis et faceta. 25
Nam cum sedulo munditer nos habemus,
Vix ægreque amatorculos invenimus.
AD. Ita est: verum hoc unum tamen cogitato:
Modus omnibus in rebus, soror, optumum est habitu.
Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex se. 30
AN. Soror, cogita, amabo, item nos perhiberi,
Quasi salsa muriatica esse autumantur
Sine omni lepore, et sine suavitate:

æquo negotii uni maximo populo cuivis. Nimirum in omni vita noctu diuque ornantur semper, lavantur, terguntur, poliuntur. Denique mulier nullum modum sibi præscribit, neque unquam facimus modum lavandi et fricandi. Nam ea quæ est lauta, nisi sit exculta, meo quidem judicio, est quasi illauta. AN. *Miror equidem, soror, hæc a te dici, utpote quæ es adeo cauta et erudita et festiva. Nam quando nos exornavimus diligenter, vix ac ne vix quidem reperimus amatores.* AD. *Ita est. Verum tamen cogita hoc unum; esse optimum tenere modum in omnibus rebus. Omnia nimia facessunt ex sese nimium negotii hominibus.* AN. *Memento, quæso, soror, nos æstimari etiam sicut pisces muria conditos, sine*

tissunt; al. ap. Pareum, *etiam potessunt.*—18 B. 1. *in omni ætate.*—21 C. *scimus facerem niam;* C. 2. *scimus facere* [lacuna] *Nam qua;* al. ap. Pareum *simus saturæ.*—22 *Facere eum: nam* Bipont. *qua clavata est* Pil.—23 C. *quasi inlusta est;* C. 2. *quasi injusta est;* B. 1. *quasi musta est.*—24 C. 2. *te istæc fabulari.*—29 C. 2. *omnibus modis;* τὸ in deest etiam in B. 1. et C. *habitus* edd. quædam

NOTÆ

quasi 'pos sum;' ut etiamnum dicimus, 'impos,' 'compos.'

21 *Scimus Facere*] Id est, modum.

23 *Illauta*] Aliis *illuta:* unde 'odor illutibilis.' Apuleius, 'illutibarbus,' id est, illauta et sordida barba.

27 *Amatorculos*] Id est, non admodum fructuosos.

32 *Muriatica*] 'Muria' piscium salsorum, et condimentis incoctorum liquor. 'Muria' est præsertim thynnorum: 'garum' muria est ex scombris profluens. 'Muria' pauperum erat; 'garum' divitum. 'Muria' etiam significat aquam salsam in qua quidvis immergitur, ut contra putredinem conservetur, qualis est cucumis, portulaca, saxifragus, et alia quæ servantur incorrupta.

Nisi multa aqua usque et diu macerantur,
Olent, salsa sunt, tangere ut non velis: item nos sumus 35
Ejus seminis: mulieres sunt insulsæ
Admodum atque invenustæ, sine munditia et sumtu.
MI. Coqua est hæc quidem, Agorastocles, ut ego opinor:
Scit, muriatica ut maceret. AG. quid molestus?
AD. Soror, parce, amabo: sat est istuc alios dicere nobis, 40
Ne nosmet nostra etiam vitia loquamur.
AN. Quiesco. AD. ergo amo te: sed hoc nunc responde mihi.
Sunt hic omnia quæ ad Deum pacem oportet adesse?
AN. Omnia accuravi. AG. diem pulchrum et celebrem et venustatis plenum!
Dignum Veneri, pol, cui sunt Aphrodisia hodie! 45
MI. Ecquid gratiæ, cum huc foras te evocavi? jam non
Me decet cado donari vini veteris? dic dari.

ullo gustu, et sine suavitate: nisi mersi fuerint larga aqua diu et semper, gravè olent, sunt salsa, ita *ut eos nolis contingere: nos sumus hujus generis. Mulieres sunt valde stolidæ, atque inelegantes, sine exquisito cultu et sumtu.* MI. *Hæc quidem est coqua, Agorastocles, ut ego existimo: novit quomodo mergantur* pisces *muria.* AG. *Quare molestus es?* AD. *Soror, ignosce, quæso; sufficit alios nobis id exprobrare, ne pervulgemus etiam nosmet nostra probra.* AN. *Nihil addam.* AD. *Hoc magis te diligo. At jam id mihi aperi. Suntne hic universa quæ esse decet ad Deos placandos?* AN. *Comparavi universa.* AG. *O festivum diem et solennem, et plenum amœnitatis! Dignum Venere, per Pollucem, cujus celebrantur hodie Aphrodisia!* MI. *Quas gratias* mihi rependes, *quia huc te vocavi? Nonne oportet me donari cado vini*

vett.—32 *Quamsi* C. et C. 2. *mariatica* C.—34 Al. ap. Pareum, *aqua et diu*, omisso τῷ *usque*.—36 *Ejusmodi mulieres* B. 1. et Ven. 1.—37 C. *adque invenustate*; C. 2. *atque invenustate*.—39 B. 1. *ut macerentur*; al. *ut macerent*; al. *opinor*. AG. *quid id? scit*, &c.—40 *Soror* p. *a malo* Pll.—41 C. *in nostra etiam vitiam loqui*; C. 2. *in nostram etiam vitiã loquamur*.—42 *Quiesco ergo*. AD. *amo te* Gulielm.—46 B. 1. et Parei 3. *jam nunc*; C. et C. 2. *jam numme*.—47 B. 1.

NOTÆ

36 *Ejus seminis*] Id est, ejusmodi, ejus generis.

37 *Invenustæ*] Invenustus pro eo qui parum in amore felix est sumitur.

45 *Aphrodisia*] A nomine Græco, ἀφρὸς, *spuma*. *Aphrodisia*, festum Veneris. 'Aphrodisium jusjurandum,' pro inani jurejurando. 'Aphrodisia opera,' pro lascivis et amatoriis.

47 *Cado vini*] Moris erat apud antiquos, ut vinum læta nuntiantibus propinarent. Itaque Milphio cadum vini petit ab Agorastocle, quia eum evocavit, ut videret amicam.

Nihil respondes? lingua huic excidit, ut ego opinor: quid hic, malum,
Astans obstipuisti? AG. sine amem: ne obturba, ac tace.
MI. Taceo. AG. si tacuisses, jam istuc Taceo non natum foret. 50
AN. Eamus, mea soror. AD. eho! amabo, quid illo nunc properas? AN. rogas? [pol: mane.
Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. AD. maneat
Turba est nunc apud aram: an te ibi vis inter istas vorsarier
Prosedas, pistorum amicas, reliquias alicarias,
Miseras, schœno delibutas, servolicolas sordidas? 55
Quæ tibi olant stabulum, statumque, sellam et sessibulum merum:

veteris? Dic mihi tradi. Nihil reponis? Vox huic præclusa est, sicut ego arbitror. Quare, malum, attonitus hic hæsisti? AG. *Patere me amori operam dare. Ne mihi obstrepas, ac sile.* MI. *Sileo.* AG. *Si non locutus esses, illud Sileo non jam natum esset.* AN. *Pergamus, mea soror.* AD. *Eho! quæso, quid acceleras nunc illuc?* AN. *Postulas? Quia herus nos expectat apud fanum Veneris.* AD. *Maneat, per Pollucem: sta; est jam turba ad aram. Libetne conspici illic inter ista prostibula, amicas pistorum, reliquias pistrinorum, infelices, infectas luto, sordidas amicas mancipiorum? Quæ oleant stabulum et stationem, sellam et*

donari cado. Mox, *dic dare*, i. e. daturum, al. ap. Pareum.—48 Voc. *lingua* deest in B. 1. C. et Ven. 1. *uncua huic excidit* C. 2. *hunc excidit* B. 1. Mox, *quid: malum* C. et Parei 3.—49 *Adstans obticuisti* B. 1. *Astans obstituisti* Pll. *ne me obturba* Parei 3. *opturbæ* C. *ac late* idem codex; *ætate* C. 2.—50 C. *si tacuisses.*—51 Edd. quædam vett. *soror mea.* Mox, B. 1. *quid illic nunc.*—52 C. 2. *mandat.* B. 1. *mane at pol.*—53 C. *aput aram.* C. et C. 2. *ante ibi vis;* Douz. *an ibi vis.*—54 *Inter fœdas pistorum amicas relinq. sallicarias Miseras cano delibutas, &c.* B. 1. *relliqui sallicarias* C. 2. *scheno delibutas* C. 2. *cœno*

NOTÆ

49 *Astans obstipuisti*] Alii *obticuisti*, quasi dicat, obstupuisti, et præ stupore tacuisti.

54 *Prosedas*] A 'prosedendo' in meritoriis, vel fornicibus. Isidorus: 'Prostibula meretrices dicuntur quod ante stabulum stant, quæstus diurni atque nocturni gratia.' Horatius: 'Nullam nisi olenti in fornice stantem.' Tertullianus: 'Lupanar est consistorium libidinum publicarum.' Erant et sellariæ meretrices, quæ sedentes expectabant amatores. Erant etiam quæ vocabantur 'alicariæ.' Festus: 'Alicariæ meretrices appellabantur in Campania, solitæ ante pistrina alicariorum versari quæstus gratia.' Idem: 'Alica dicitur pistrinum, quod alit corpus.'

55 *Schœno delibutas, servolicolas*] Antiqui dicebant 'schœnum,' pro 'cœnum;' 'scœlum,' pro 'cœlum;' 'scœna,' pro 'cœna.' 'Obscœnus,' quasi 'cœno' inquinatus. Servulicolæ autem dicuntur, quæ sese ipsis servis dedunt.

Quas adeo haud quisquam unquam liber tetigit, neque duxit domum:
Servolorum sordidulorum scorta diobolaria.
MI. I in malam crucem! tun' audes etiam servos spernere?
Propudium! quasi bella sit, quasi eampse reges ductitent. 60
En monstrum mulieris! tantilla tanta verba funditat:
Quojus ego nebulæ cyatho septem noctes non emam.
AG. Di immortales omnipotentes, quid est apud vos pulchrius? [ego siem,
Quid habetis, qui mage immortales vos credam esse, quam
Qui hæc tanta oculis bona concipio? nam Venus non est Venus. 65
Hanc equidem Venerem venerabor, me ut amet posthac propitia.
Milphio, heus! Milphio, ubi es? MI. assum apud te eccum! AG. ego elixus sis volo.

lupanar verum: ad quas nullus unquam liber accessit, neque duxit domum: meretrices diobolares mancipiorum sordidorum. MI. *I in malam crucem! Tu audes etiam contemnere servos? Propudium, quasi sit formosa, quasi reges eam depereant: monstrum mulieris! quæ cum tam parva sit, jactat tam magnifica verba: cujus ego non emam septem noctes, vel cyatho nebulæ.* AG. *Dii immortales omnipotentes, quid est formosius apud vos? Quid est vobis, quo putem vos esse magis immortales, quam ego sim, qui haurio oculis tanta bona? Nam Venus non est Venus. Venerabor equidem hanc Venerem, ut deinceps me amet propitia. Milphio, heus! Milphio, ubi es?* MI. *Assum apud te, ecce.* AG. *Ego volo sis elixus.*

delibutas Parei 3.—56 *Quæ tibi oleant* B. 1. *et sellam et* Parei 3.—57 C. *hau quisquam.*—58 C. C. 2. B. 1. Ven. *duobolaria.*—59 *Lin malam* C. 2.—60 C. 2. *Propidium.* Pll. *eamipsi;* B. 1. *eam ipsi.* Mox, *ductitenent* C. *discutiant* B. 1. —61 *Et monstrum* C. 2. *En* deest in C. *tantula* edd. vett.—62 *Quojus ego vel* Parei 3. et Bipont. *nebula* C. *pronebulæ* B. 1. *cratho* C. *ciatho* C. 2. *Cujus ego obulo ærato septem* al. ap. Parenm.—63 *Dii mortales* C.—64 Edd. quædam vett. *mage qui.*—66 Pll. *ut ame tat poshac;* B. 1. *hæc post hac;* C. 2. *ut amet at poshac propitia.*—67 Pll. *essum apud te.* Mox, edd. quædam vett.

NOTÆ

58 *Scorta diobolaria*] Quæ sese pro duobus obolis prostituebant.

62 *Quojus ego nebulæ cyatho*] 'Nebulam' pro re levi, et nullius momenti, ponebant. Unde et 'nebulones.' Persius, 'Grande locuturi nebulas Helicone legunto;' id est, nugas et insania figmenta, qualium est fœcundum poëtarum cerebrum.

67 *Ego elixus sis volo*] Ludit in voce 'assum,' jamjam dicta a Milphione, quæ mox verbum est, et significat 'adsum,' mox nomen, et significat 'assam rem.'

MI. Enimvero, here, facis delicias. AG. de te quidem
hæc didici omnia. [illic quidem est.
MI. Etiamne ut ames eam, quam nunquam tetigeris? nihil
AG. Deos quoque edepol et amo et metuo, quibus ego tamen abstineo manus. 70
AN. Heu! ecastor, cum ornatum aspicio nostrum ambarum, pœnitet
Exornatæ ut simus. AD. immo vero sane commode:
Nam pro herili et nostro quæstu satis bene ornatæ sumus:
Non enim potest quæstus consistere, si eum sumtus superat, soror.
Eo illud satiu'st satis, quod satis est, habitus plus quam sat est. 75
AG. Ita me Di ament, ut illa me amet malim, quam Di, Milphio: [test.
Nam illa mulier lapidem silicem subigere, ut se amet, po-
MI. Pol id quidem haud mentire: nam tu es lapide silice stultior, caput.
Qui hanc ames. AG. at vide sis, cum illa nunquam limavi

MI. *Profecto, here, jocaris.* AG. *Profecto id me docuisti.* MI. Didicistine *etiam ut hanc depereas, quam nunquam tetigeris? Profecto nihil est id.* AG. *Per ædem Pollucis, et diligo et timeo etiam Deos, quos tamen non attingo.* AN. *Heu! per ædem Castoris, quando aspicio nostrum cultum, pudet quod sumus sic excultæ.* AD. *Immo vero profecto bene: nam sumus satis eleganter cultæ pro lucro heri et nostro: nam lucrum non potest sibi constare, soror, si sumtus id vincit. Illud satis, quod est satis, est satius, quando habetur, quam quod est plus quam satis.* AG. *Per Deos juro, me malle ab illa amari, quam a Diis, Milphio: nam illa mulier potest cogere rupem ad sui amorem.* MI. *Per Pollucem, non falleris: nam tu es hebetior saxo, qui hanc depereas.* AG. *Sed vide, si vis, nun-*

elixum volo; B. 1. AG. *at ego te elixus sis.*—68 *Enim, here* B. 1. *Enim, ere* C. 2. *didici quidem est* C. decem voc. omissis.—69 B. 1. *nihili hic quidem est.*—71 *Eu ecastor* C. et C. 2.—72 Al. *ut sumus.*—73 Pll. *pro erilicet;* hæc *herili et* desunt in B. 1. *exornatæ sumus* Parei 3.—74 Pll. *non sistere.*—75 *Eo illut* C. *saucius si satis* B. 1. *habitu* Parei 3. *habitu, quam plus quam sat est* Douz. *habitu, quam quod plus sat est* Bipont.—76 *Di amet* C.—78 *Pol it* C. et C. 2.—

NOTÆ

68 *Facis delicias*] Id est, jocaris. Verniliter subjicit responsionem Agorastocles, et id a Milphione didicisse profitetur. Quasi dicat non est heri serviles adhibere jocos; sed id ex te didici.

79 *Limavi caput*] 'Limare' seu 'collimare' caput, est conjungere, conterere.

MI. Curram igitur aliquo ad piscinam, aut lacum, limum petam. 80
AG. Quid eo opu'st? MI. ego dicam: ut illi et tibi limem caput.
AG. I in malam rem! MI. ibi sum equidem. AG. pergis? MI. taceo. AG. at perpetuo volo.
MI. Enimvero, here, meo me lacessis ludo, et delicias facis.
AN. Satis nunc lepide ornatam credo, soror, te tibi viderier:
Sed ubi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi 85
Erit cordolium, si quam ornatam melius forte conspexeris.
AD. Invidia in me nunquam innata 'st, neque malitia, mea soror:
Bono ingenio me esse ornatam, quam auro multo mavolo.
Aurum in fortuna invenitur, natura ingenium bonum.
Bonam ego quam beatam me esse nimio dici mavolo. 90
Meretricem pudorem gerere magis decet, quam purpuram:
Magisque meretricem pudorem, quam aurum gerere condecet.
Pulchrum ornatum turpes mores pejus cœno collinunt.

quam limavi caput cum illa. MI. *Pergam igitur aliquo, ad piscinam, aut lacum, quæsitum limum.* AG. *Quare?* MI. *Ego aperiam; ut eo limem caput et tuum, et illius.* AG. *I in malam crucem!* MI. *Equidem sum illic jam.* AG. *Adhuc loqueris?* MI. *Sileo.* AG. *Sed mando semper* taceas. MI. *Nimirum, here, me provocas meo ludo, et jocaris.* AN. *Arbitror, soror, te existimare te satis scite esse cultam: sed quando comparabuntur tecum aliæ mulieres, tunc dolebis, si forsitan videris aliquam concinnius excultam.* AD. *Invidiam nunquam animo concepi, neque nequitiam, mea soror; malui me ornari bona indole, quam auro. Reperitur aurum in fortuna secunda, indoles in natura: ego malo haberi bona, quam fortunata. Præstat mulierem præferre verecundiam, quam purpuram: præstat mulierem fulgere pudore, quam auro. Mores obscœni inquinant magis quam lutum*

79 Pll. *cum illac.* C. 2. *lamavi.*—80 C. *aud ad lacum;* Parei 3. *aut ad lacum.*—81 *Quid ego opus sit* B. 1. *limen caput* C. et C. 2. *tibi et illi liment caput* al. ap. Pareum.—82 Al. ap. Pareum *inibi sum.* Pll. *perdis* pro *pergis.*—83 *Enimvero ere* Pll.—85 C. et C. 2. *conferuntur meretricium.*—86 *Erit cor dolium* Pll. *adspexeris* C. et C. 2.—87 B. 1. *neque me malicia mala soror.*—88 B. 1. *quæ*

NOTÆ

81 *Ut illi limem caput*] Id est, limo, seu cœno inquinem, sumto jocandi argumento a 'limando,' quasi sit a 'limo, as.'

82 *At perpetuo volo*] Id est, ut sileas perpetuo, quod est hominis mortui: unde Milphio reponit domino, 'lacessis me ludo meo,' id est, verniliter cum verna jocaris.

90 *Quam beatam*] Beatos olim vo-

Lepidi mores turpem ornatum facile factis comprobant.
AG. Eho tu! vin' tu facinus facere lepidum et festivom?
MI. volo. 95
AG. Potesne mihi auscultare? MI. possum. AG. abi domum, ac suspende te.
MI. Quamobrem? AG. quia jam nunquam audibis verba tot tam suavia. [te.
Quid tibi opu'st vixisse? ausculta mihi modo, ac suspende
MI. Siquidem tu es mecum futurus pro uva passa pensilis.
AG. At ego amo hanc. MI. at ego esse et bibere. AD. eho tu, quid ais? AN. quid rogas? 100
AD. Viden' tu, pleni oculi sordium qui erant, jam splendent mihi?
AN. Immo etiam in medio oculo paulum sordet. AD. cedo sis dexteram. [teras?
AG. Ut tu quidem hujus oculos illotis manibus tractes ac
AN. Nimia nos socordia hodie tenuit. AD. qua de re, obsecro?
AN. Quia jam non dudum ante lucem ad ædem Veneris venimus, 105
Primæ ut inferremus ignem in aram. AD. ah! non facto 'st opus:

elegantem cultum. Mores sciti emendant facile factis inscitum cultum. AG. *Heus tu! Visne tu exhibere aliquid scitum et elegans?* MI. *Volo.* AG. *Potesne mihi præbere aurem?* MI. *Possum.* AG. *Proficiscere domum, ac te suspende.* MI. *Quare?* AG. *Quia nunquam audies deinceps tot dicta tam jucunda. Quid opus est tibi vita? Præbe mihi aurem modo, ac te suspende.* MI. Ibo *si tu pendebis mecum, sicut uva passa.* AG. *Sed ego hanc amo.* MI. *At ego* amo *edere et bibere.* AD. *Heus tu! quid ais?* AN. *Quid petis?* AD. *Aspice; oculi qui* mox *sordebant, jam splendent?* AN. *Immo est adhuc parum sordis in medio oculo.* AD. *Da, si placet, manum.* AG. *Ut tu attrectes ac atteras hujus oculos manibus sordidis?* AN. *Nimis pigræ fuimus hodie.* AD. *Quare, amabo?* AN. *Quia non venimus multo antequam illucesceret ad fanum Veneris, ut accenderemus primæ ignem ad aram.* AD. *Ah! non est opus facere: quæ habent vultum nocte obve-*

auro.—90 C. *nimio deci.*—92 *Magis quidem meretricem* B. 1.—95 *Eho vin tu* B. 1.—97 C. et C. 2. *qui jam;* al. *quia nunquam audebis.*—99 Voc. *passa* deest in B. 1. C. 2. *pensibis* C.—101 *Viden an pleni oculi sorde qui* B. 1. *sorderunt qui* C. et C. 2.—102 Parei 3. *parum sordis;* B. 1. *paulum sordis est.*—103 Pll. *inlutis;* B. 1. *in lutis m. t. ac teras.*—106 *Prima cum ut*

NOTÆ

cabant, qui abundarent opibus.

99 *Pro uva passa*] Alludit ad uvas quæ suspenduntur vertente autumno, ut passæ fiant, et usui sint in reliquum annum. Inde 'passi' senes dicuntur 'sicci' et 'exsangues.'

Quæ habent nocturna ora, noctu sacruficatum ire occupant:
Priusquam Venus expergiscatur, prius deproperant sedulo
Sacruficare: nam vigilante Venere si veniant eæ,
Ita sunt turpes, credo ecastor Venerem ipsam e fano fugent. 110
AG. Milphio. MI. edepol Milphionem miserum! quid nunc vis tibi? [terculos,
AG. Obsecro hercle, ut mulsa loquitur! MI. nihil nisi la-
Sesamum, papaveremque, triticum, et frictas nuces.
AG. Ecquid amare videor? MI. damnum, quod Mercurius minime amat.
AG. Namque edepol lucrum amare nullum amatorem addecet. 115
AN. Eamus, mea germana. AD. age sis, ut lubet: sequere hac. AN. sequor.
AG. Eunt hæ: quid si adeamus? MI. adeas. AG. primum prima salva sis:

landum, accelerant ire ad sacrificandum noctu: festinant diligenter sacrificare, antequam Venus excitetur a somno. Nam si eæ accedant Venere excitata, sunt adeo deformes, ut puto, ecastor, erumpere cogant e templo ipsam Venerem. AG. *Milphio.* MI. *Per ædem Pollucis Milphionem infelicem! Quid tibi vis?* AG. *Quæso, per Herculem, ut loquitur lepida puella!* MI. *Nihil loquitur, nisi laterculos* pistorios, *sesamum, triticum, papaver, et nuces frictas.* AG. *Quid arbitraris me amare?* MI. *Detrimentum, quod Mercurius non amat.* AG. *Per ædem Pollucis, nullum oportet amatorem amare quæstum.* AN. *Eamus, mea soror.* AD. *Age, si vis, ut placet. Sequere hac.* AN. *Sequor.* AG. *Hæ pergunt. Quid si ad eas accedamus?* MI. *Accede.* AG. *Primum, salve prima; et tu altera,*

C. C. 2. et Parei 3. *inferremus signem* Pll. AD. *non factost opus* B. 1. —107 Pll. *occupans.*—108 *Priusq̃. expergiscatur Venus deproperant* B. 1. *expeiscatur* C.—109 B. 1. *si v. hæ;* Pll. *si v. ææ.*—110 B. 1. *e fano fugere.*—112 *Opsecro h. ut nulsa* C.—113 *Sesumam* C. et C. 2. *papauperem* C. *nunces* in eodem codice.—115 B. 1. *addocet.*—117 Ritters. *quid si adeamus ad eas? pri-*

NOTÆ

107 *Nocturna ora*] 'Nocturna ora,' et 'nocturni oculi,' sunt deformes, noctuque non interdiu ostendendi, quique mali sint ominis, ut noctuæ.

112 *Laterculos*] 'Laterculus' genus pistorii operis, a figura lateris sic dictus.

113 *Sesamum*] Est et aliud placentæ dulciariæ genus e sesamo et melle. Sesamum inter frumenta numeratur a Plinio.

Frictas] Tostas.

114 *Damnum, quod Mercurius*] Si quidem Mercurius non damni, sed lucri Deus.

Et secunda tu secundo salve in pretio: tertia
Salve extra pretium. ANC. tum pol ego et oleum et operam perdidi.
AG. Quo te agis? AD. egone? in ædem Veneris. AG. quid eo? AD. ut Venerem propitiem. 120
AG. Eho, an irata est? propitia hercle est: vel ego pro illa spondeo. [tam sæviter!
AD. Quid tu agis? quid mihi molestus, obsecro? AG. ah!
AD. Mitte, amabo. AG. quid festinas? turba nunc illi est. AD. scio.
Sunt illi aliæ, quas spectare ego, et me spectari volo.
AG. Qui lubet spectare turpes, pulchram spectandam dare?
AD. Quia apud ædem Veneris hodie est mercatus meretricius. 126
Eo conveniunt mercatores: ibi ego me ostendi volo.
AG. Invendibili merce oportet ultro emtorem adducere;
Proba merx facile emtorem reperit, tametsi in abstruso sita est.
Quid ais tu? quando illi apud me mecum caput et corpus copulas? 130
AD. Quo die Orcus ab Acheronte mortuos amiserit.

salva sis secundo gradu: salve tertia sine gradu. ANC. *Per Pollucem ego perdidi oleum et operam.* AG. *Quo pergis?* AD. *Egone? In fanum Veneris.* AG. *Cur illo?* AD. *Ut placem Venerem.* AG. *Eho! Estne irata? Per Herculem favet: vel ego vadem me præsto pro illa.* AD. *Quid moliris tu? Quare me molestia afficis?* AG. *Ah! tam crudeliter!* AD. *Sine, quæso.* AG. *Quare acceleras? Est nunc illic turba.* AD. *Non ignoro: sunt aliæ illic, quas libet cernere, et a quibus me cerni cupio.* AG. *Quomodo libet contemplari deformes, et exhibere formosam deformibus conspiciendam?* AD. *Quia hodie est mercatus puellarum apud delubrum Veneris. Mercatores eo sese conferunt: libet me ibi exhiberi.* AG. *Oportet adducere ultro emtorem, quando merx difficile vendi potest. Bona merx invenit facile emtorem, quamvis posita sit in occulto. Quid facis tu? Quando conjungeris mecum in meis ædibus?* AD. *Eo die quo*

---

mum, &c.—118 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. et Parei 3. *tu in secundo.*—120 Voc. *ædem* deest in edd. quibusdam vett. *quid eo tu* Parei 3.—121 *Eon irata est* B. 1. *Ehen' iratus est* C. 2.—122 *Quid tu ais* C. C. 2. B. 1.—123 B. 1. *quid festina.* —124 *Sunt illic aliæ* B. 1.—125 *Quid lubet* al. ap. Pareum.—128 *Invendibile meis* C.—129 *Proba merx* Pll.—131 C. *Orchus ab Acharunte;* C. 2. *ab Aharonte.*

NOTÆ

118 *Tertia*] Pedissequa est extra pretium; id est, cum Adelphasio, quæ prima salutatur, et Anterastili, quæ secunda, nullomodo est venustate comparanda.

119 *Oleum et operam*] Quia pedisse-

AG. Sunt mihi intus nescio quot nummi aurei lymphatici.
AD. Deferto ad me, faxo actutum constiterit lymphaticum.
MI. Bellula hercle! AG. i dierecte in maxumam malam crucem.
MI. Quam magis aspecto, tam magis est nimbata, et nugæ meræ. 135
AD. Segrega sermonem: tædet. AG. age, sustolle hoc amiculum. [tocles.
AD. Pura sum: comperce, amabo, me attrectare, Agoras-
AG. Quid agam nunc? MI. si sapias, curam hanc facere compendi potes.
AG. Quid ego nunc te curem? quid agis, Milphio? MI. ecce odium meum.

Pluto dimittet mortuos ab inferis. AG. *Habeo domi aliquot nummos lymphaticos.* AD. *Affer mihi; dabo operam, ut statim vagari desinant lymphatici.* MI. *Lepida per Herculem!* AG. *I furcifer in maximam malam crucem.* MI. *Quo plus contemplor, hoc fucatior est, et magis nugæ puræ.* AD. *Ne mihi loquaris! tædet* me tui sermonis. AG. *Age, remove hunc amictum.* AD. *Sum pura: noli, quæso, me contingere procacius, Agorastocles.* AG. *Quid faciam nunc?* MI. *Si sapis, potes minus habere solicitudinis.* AG. *Quare solicitus es de meis rebus? Quid facis, Milphio?* MI. *Adest homo mihi invisus.*

Mox, Pll. *amiseris.*—132 C. et C. 2. *nescio quod.*—134 Parei 3. *hercle est.* C. *i directe immaximam.*—135 C. *nimbata.*—136 C. *tædet;* C. 2. *tedet.* B. 1. *hunc amiculum.*—138 Pll. *potest.*—139 *Quid ego nunc te curem namque istec magis*

NOTÆ

qua dederat operam, ut non minus venusta videretur quam heræ duæ.

132 *Nummi lymphatici*] Id est, qui se in crumena continere non possunt, hominis præsertim prodigi. Porro 'lymphare,' idem est ac oblucinare, et utrumque ἐνθουσιάζειν, id est, *furore corripi:* 'oblucinare' enim dicebant eos qui in lucis lubenter versarentur, in quibus Deorum præsentia agitari putabantur. Unde et 'lymphati' dicebantur νυμφόληπτοι· quasi ii quibus nymphæ conspectæ essent.

133 *Constiterit lymphaticum*] Quasi dicat Adelphasium: 'Da mihi nummos lymphaticos; eos reducam ad meliorem mentem. Faciam ut consistant in mea crumena.'

135 *Est nimbata*] 'Nimbus' erat fascia frontalis. Nam frons parva inter formæ decora reputabatur. Idcirco ut minores frontes apparerent, utebantur puellæ fasciola quadam prætenui, qua præcingebant frontem. Unde Arnobius: 'Imminuerent frontes nimbis.'

137 *Pura sum*] Moris erat, ut qui sese ad sacra accingerent, magnopere caverent ne quid committerent quo Diis esse possent ingrati. Sic arcet a se Agorastoclem, ne contingat, et hoc contactu fiat imparata rebus sacris Adelphasium. Idcirco et antequam irent ad templum, lavare se solebant.

139 *Quid curem*] Inusitate dictum pro 'quid curas?' Quasi sit: Quare

Quid me vis? AG. cur mihi hæc irata est? MI. cur hæc irata est tibi? 140
Cur ego id curem? namque istæc magis tua est curatio.
AG. Jam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis,
Quam mare est olim, cum ibi alcedo pullos educit suos.
MI. Quid faciam? AG. exora, blandire, expalpa. MI. faciam sedulo.
Sed vide sis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.
AG. Non faciam. AD. nos eamus nunc: etiam morare? male facis. 146
Bene promittis multa: ex multis omnia incassum cadunt.
Liberare juravisti me haud semel, sed centies.
Dum te expecto, neque usquam aliam mihi paravi copiam,
Neque istuc usquam apparet: ita nunc servio nihilo minus.
I, soror: abscede tu a me. AG. perii, eho! quid agis, Milphio? 151
MI. Mea voluptas! meæ deliciæ! mea vita! mea amœnitas!

Quid me vis? AG. *Quare illa mihi est infensa?* MI. *Quare hæc est infensa tibi? Quid curo? Est magis tuum curare id.* AG. *Per Herculem tu perditus es, nisi mihi reddis illam tam placatam, quam mare est, quando alcedo educit ibi suos pullos.* MI. *Quid agam?* AG. *Comprecare, adulare, demulce.* MI. *Agam sedulo; sed cave, si placet, ne tu hunc oratorem cædas postea pugnis.* AG. *Non agam.* AD. *Eamus nunc nos. Adhuc retardas? Male agis. Polliceris bene multa: omnia recidunt in nihilum. Juravisti non semel, sed centies, me a te manumittendam. Interea dum opperior, mihi non quæsivi aliunde aliud auxilium: neque* quod pollicitus es *præstas: itaque nihilominus serva sum. Eamus, o soror. Absiste tu a me.* AG. *Interii, eho! Quid facis, Milphio?* MI. *Mea voluptas! meæ de-*

mea 'st curatio. Nam hercle, &c. C. 2. *quid agam* B. 1. *quid ais mi Milipho* al. *Milphio ecce odium meum* desunt in C. 2.—140 *Qur me* C.—141 *Qur ego* idem cod. *mea'st curatio* C.—143 C. C. 2. B. 1. *olim est.* B. 1. *alcyone;* C. *alcyo.* Pll. *seducit suos.*—144 C. *xora.*—146 Pronomen *nos* deest in B. 1. *non æ cujus in me esset morare et malefacis* Pll.—148 *Nam liberare* Parei 3. *Liberare jura vis*

NOTÆ

curas me? Sumis de me curam? Tibi curam procream de me?

143 *Alcedo*] Varro, 'Hæc avis Græce dicitur ἀλκυών, a nostris *alcedo*.' Plinius, 'Ante brumam septem diebus, totidemque postea, sternitur mare halcyonum fœturæ;' unde nomen hi dies traxere: reliquum tempus hyemat.'

147 *Ex multis omnia incassum cadunt*] Quasi dicat: multa promittis, et illa multa, quæ promittis, minime imples, sed omnia incassum ruunt.

Meus ocellus! meum labellum! mea salus! meum savium!
Meum mel! meum cor! mea colostra! meus molliculus caseus!
AG. Mene ego illæc patiar præsente dici? discrucior miser, 155
Nisi ego illum jubeo quadrigis cursim ad carnuficem rapi.
MI. Noli, amabo, succensere hero meo causa mea.
Si non ego faxo: irata es; nimium pro te dabit:
Atque te faciet, ut sis civis Attica atque libera.
AD. Quin abire sinis? quid vis tibi? Qui bene volunt, bene vis item. 160
MI. Si ante quidem mentitus est, nunc jam dehinc erit verax tibi. [quomodo?
AD. Abscede hinc sis, sycophanta. MI. pareo: at scin'
Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem savium.
Jam hercule ego faciam plorantem illum, nisi te facio propitiam.

licia! mea vita! mea amœnitas! meus oculus! meum labellum! mea salus! meum savium! meum mel! meum cor! mea colostra! meus molliculus caseus! AG. *Egone ferum preferri illa me spectante? Differor infelix, nisi ego impero illum trahi quadrigis citissime ad tortorem.* MI. *Ne irascaris, quæso, meo hero propter me.* AD. *Si non ego faxo: irata es; numerabit pro te* pecuniam *lubentissime; et dabit operam ut tu sis civis Attica et libera.* AD. *Quin sinis abire? Quid tibi vis? Es benevolus erga benevolos.* MI. *Profecto si te fefellit antea, deinceps non te decipiet.* AD. *Abi hinc, sycophanta.* MI. *Abeo: at scisne qua conditione? Sine ut te obtester; sine te teneam auriculis; sine ut tibi impertiam osculum. Per Herculem ego illum reddam lacrymantem, nisi te reddo placa-*

C. et C. 2. *sed entleus* C. *sed deciens* Parei 3.—154 *Meum mei* C. *mea collustra* B. 1. C. 2. *mea colustra* C. Mox, *dulciculus caseus* C. 2.—155 *Mene ego præsente patiar illec dici* B. 1.—157 Pll. *succensere.* C. 2. *ere meo.*—158 *Ego faxo sine* B. 1. *faxo si non irata es nimium pro te* C. *faxo si non irata es pro te* C. 2. *argentum pro te* Parei 3. AD. *Ego faxo: sine.* MI. *irata es nimium: argentum pro, &c.* Bipont. AD. *Ego faxo: sine!* MI. *irata es: nim. &c.* Delph. —160 *Quin adire* Pll. *sinus,* pro *sinis,* C. 2. *qui tu tibi* C. *qui* [lacuna] *tibi* [lacuna] *qui bene* C. 2. *bene visitent* B. 1. et Bipont. *bene fici sient* Lips. *bene usui sient* al. ap. Pareum.—161 B. 1. et Pll. *mentitus sit;* C. *quidem entitus sit.* —162 *Abice te de hinc* B. 1. *pareto* C. *parero* B. 1. *at sin* C. et C. 2.—163 B. 1. et Pll. *te prehendam.* B. 1. *suavium.*—164 *Jam ego hercle* edd. quædam vett.

NOTÆ

154 *Colostra*] *Colostra,* sive *Colostrum,* lac novum in mammis.

160 *Bene vis item*] Id est, omnes solent bene velle iis qui bene volunt.

163 *Prendam auriculis*] Veteres, eorum quos osculabantur, auriculas ambas apprehendebant.

Atque hic me ne verberet (illud faciet, nisi te propitio) 165
Male formido: novi ego hujus mores morosi malos.
Quamobrem, amabo, mea voluptas, sine te exorarier.
Ag. Non ego homo trioboli sum, nisi ego illi mastigiæ
Exturbo oculos atque dentes: hem voluptatem tibi!
Hem mel! hem cor! hem labellum! hem salutem! hem savium! 170
Mi. Impias, here, te: oratorem verberas. Ag. jam istoc magis.
Et jam ocellum addam, et labellum, et linguam. Mi. ecquid facies modi? [Ag. rogas?
Ag. Siccine ego te orare jussi? Mi. quomodo ergo orem?
Sic enim diceres, sceleste: Hujus voluptas, te obsecro:
Hujus mel, hujus cor, hujus labellum, hujus lingua, hujus savium, 175
Hujus colostra, hujus salus amœna, hujus festivitas,
Hujus colostra, hujus dulciculus caseus, mastigia,
Hujus cor, hujus studium, hujus savium, mastigia;
Omnia illa, quæ dicebas tua esse, ea memorares mea.
Mi. Obsecro hercle te, voluptas hujus, atque odium meum!

tam; et valde pertimesco, ne hic me verberet, facietque id nisi te placo. Ego novi malos mores hujus morosi hominis. Quapropter, quæso, mea voluptas, patere te exorari. Ag. *Ego disperem, nisi ego excussero oculos atque dentes illi furcifero. Hem tibi voluptatem! hem mel! hem cor! hem labellum! hem salutem! hem savium!* Mi. *Te incestas, here! pulsas legatum.* Ag. *Addam et hoc. Et ocellum, et labellum, et linguam.* Mi. *Finemne facies?* Ag. *Siccine ego te mandavi orare?* Mi. *Quomodo igitur orem?* Ag. *Petis? Sic loquaris, improbe: hujus voluptas, te rogo: hujus mel, hujus cor, hujus labellum, hujus lingua, hujus savium, hujus salus amœna, hujus festivitas, hujus colostra, hujus dulciculus caseus, mastigia, hujus cor, hujus studium, hujus savium, mastigia. Omnia illa quæ dicebas esse tua, diceres ea esse mea.* Mi. *Rogo te, per Herculem, hujus voluptas, atque*

—165 C. et C. 2. *illum faciat.*—166 C. *mores moros i malos;* C. 2. *mores mores malos.*—169 C. *me' voluptatem.*—170 C. *hem sualum.*—171 *Impie sic oratorem* B. 1. *Impia secrete* C. 2. *Impie, siccine orat. verberas* al. ap. Pareum.—172 B. 1. *addas . . . eho quid facias.*—173 Pll. *orares.*—176 C. *hujus salum.*—176 *Hujus colustra, hujus salus, amœna hujus festivitas* C. Hic versus deest in B. 1. et C.

NOTÆ

171 *Impias te*] Id est, scelere te contaminas, qui oratorem, id est, legatum, contra jus gentium verberas. 'Impiare se,' est peccare contra religionem numinis, et indignum se reddere aditu templorum, nisi expiatione præmissa. Porro legati, qui et oratores, semper habiti sunt inviolabiles.

Hujus amica mammeata, mea inimica et malevola! 181
Oculus hujus, lippitudo mea! mel hujus, fel meum!
Ut tu huic irata ne sis: aut si id fieri non potest—
AD. Capias restim, ac te suspendas cum hero et vostra familia.
MI. Nam mihi jam video propter te victitandum sorbilo,
Itaque jam quasi ostreatum tergum ulceribus gestito, 186
Propter amorem vostrum. AD. amabo, men' prohibere postulas,
Ne te verberet, magis quam ne mendax me advorsum siet?
AN. Aliquid huic responde, amabo, commode; ne incommodus
Nobis sit: nam detinet nos de nostro negotio. 190
AD. Verum etiam tibi hanc amittam noxiam unam, Agorastocles.
Non sum irata. AG. non es? AD. non sum. AG. da ergo, ut credam, savium. [nue.
AD. Mox dabo, cum ab re divina rediero. AG. i ergo stre-
AD. Sequere me, soror. AG. atque audin' etiam? Veneri dicito 194

meum odium! amica hujus mammeata, mea inimica et malevola! hujus oculus, mea lippitudo! hujus mel, meum fel! ut tu ne succenseas huic: aut si id non potest fieri—AD. *Capias laqueum, ac te suspendas, cum hero et vestra familia.* MI. *Nam animadverto jam mihi vitam trahendam in suspiriis, tui causa; itaque jam fero scapulas, quasi ostreatas vibicibus, vestri amoris gratia.* AD. *Rogame, ut prohibeam, ne te pulset, potius quam ne sit infidus erga me?* AN. *Repone huic nonnihil, quæso, amice, ne nobis sit molestus; nam nos impedit, ne obeamus nostra negotia.* AD. *Verum tibi condonabo hanc culpam unam adhuc, Agorastocles. Non succenseo.* AG. *Non succenses?* AD. *Non succenseo.* AG. *Da ergo osculum ut credam.* AD. *Dabo modo, quando revertar a sacrificio.* AG. *I ergo celeriter.* AD. *Sequere me, soror.* AG. *Audi adhuc hoc verbum. Dic Veneri*

2.—180 C. *adque odium.*—181 Voc. *mammeata* deest in B. 1. *mammiata* legitur in C. et C. 2.—182 *Ocule ejus* B. 1. *Oculos h. lippitudo* Pll.—183 *Ut huic* al. ap. Parenm.—184 B. 1. *suspende;* C. *suspensas.*—185 *Hem mihi* B. 1. *Num mihi* Pll. *propter tete* Parei 3. *sorbitio* al. ap. Parenm.—186 B. 1. *ostrea tu.*—187 C. *brohibere.*—189 B. 1. *incommodis.*—191 *Verum est* B. 1. *admittam noxiam hanc* idem codex.—192 C. *suavium.*—194 *Seque me* idem codex. MOX, *adque*

NOTÆ

181 *Mammeata*] Id est, mammosa. *Nonius.*

185 *Victitandum sorbilo*] 'Sorbilus' est mollior cibus pueris, ægrotisque dari solitus. Vel hoc loco intelligitur gemitus, quia qui gemunt, animam crebro resorbent.

186 *Ostreatum tergum ulceribus*]

Multam meis verbis salutem. AD. dicam. AG. atque hoc audi. AD. quid est? [spice.
AG. Paucis verbis rem divinam facito: atque audin'? re-
Respexit: idem pol Venerem credo facturam tibi.

multam salutem, meis verbis. AD. *Dicam.* AG. *Audi et hoc.* AD. *Quid est?* AG. *Perfice rem divinam paucis verbis: audi adhuc: respice. Respexit. Per Pollucem credo Venerem tibi idem esse facturam.*

audin Pll.—195 *Multa* C. et C. 2. *etiam audi* Parei 3.—197 Lips. *respice.* AD. *Respexi.* AG. *idem pol, &c.*

NOTÆ

Sumta ab ostreis metaphora. Quia ostrei asperitatem coloremque revulnus incrustatum quodam modo præsentat.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

AG. QUID nunc mihi es auctor, Milphio? MI. ut me verberes,
Atque auctionem facias: nam impunissume
Tibi quidem hercle vendere hasce ædis licet.
AG. Quid jam? MI. majorem partem in ore habitas meo.
AG. Supersede istis verbis. MI. quid nunc vis tibi? 5
AG. Trecentos Philippos Collybisco villico

AG. *Quod consilium mihi das nunc, Milphio?* MI. *Ut me excipias flagris, atque auctionem indices. Nam proculdubio tibi licet vendere hancce domum impune.* AG. *Quare?* MI. Quia *versaris, maxima parte temporis, in meo ore.* AG. *Prætermitte istam orationem.* MI. *Quid tibi vis nunc?* AG. *Numeravi jampridem*

4 Pll. *majorem parte minore habitas mea;* et sic B. 1. nisi quod habet *meā.*—

NOTÆ

2 *Auctionem facias*] Captat jocum ex voce 'auctor,' qua rogavit Agorastocles 'quid auctor esset;' respondet, auctionem faciat.

4 *Majorem partem in ore habitas meo*] Id est, semper te in ore habeo, adeo assidue coactus sum hactenus frequenter usurpare nomen tuum, aut ad deprecanda verbera, aut ad te admonendum officii, aut ad te defendendum adversus tuos adversarios, aut ad te collaudandum. Cicero, 'Qui familiaritatis licentia suorum improbissimorum sermonum domicilium in auribus ejus impulsu vestro collocaverunt.'

Dedi dudum, priusquam me evocasti foras.
Nunc obsecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Perque hanc sororem lævam, perque oculos tuos,
Perque meos amores, perque Adelphasium meam, 10
Perque tuam libertatem. MI. hem! nunc nihil obsecras.
AG. Mi Milphidisce, mea commoditas, mea salus,
Fac, quod facturum te esse promisisti mihi,
Ut ego hunc lenonem perdam. MI. perfacile id quidem est.
I, adduce testes tecum: ego intus interim 15
Jam et ornamentis meis et sycophantiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.
AG. Fugio. MI. meum est istuc magis officium, quam tuum.
AG. Egone? egone? si istuc lepide effexis! MI. i modo.
AG. Ut non ego te hodie! MI. abi modo. AG. emittam manu! [modo.
MI. I modo. AG. non hercle meream: ah! MI. vah! abi

trecentos Philippos Collybisco villico, antequam me vocares foras. Nunc te quæso, Milphio, per hanc dextram, per hanc ejus sororem manum sinistram, per tuos oculos, per meos amores, per meam Adelphasium, et per tuam libertatem. MI. *Hem! per nihil rogas nunc.* AG. *Mi Milphidice, homo commodissime, homo salutaris, age quod mihi pollicitus es te esse acturum, ut ego perdam hunc lenonem.* MI. *Profecto id est pronum. I, adduc tecum testes; interea instruam jam domi tuum villicum meis ornamentis et sycophantiis: accelera, atque proficiscere.* AG. *Fugio.* MI. *Id mihi magis incumbit hodie, quam tibi.* AG. *Egone? egone? si perfeceris probe id!* MI. *Proficiscere.* AG. *Ut ego te non hodie!* MI. *Proficiscere.* AG. *Emittam manu.* MI. *Proficiscere!* AG. *Per Herculem non meream. Ah!*

11 Pronomen *mihi* deest in B. 1.—15 *Abduce et testes* B. 1. *Adduce testes* C. 2. —16 C. *miis et sicophantiis.*—17 C. *adque abi.*—19 C. et C. 2. *lepide faxis.*—

NOTÆ

9 *Sororem lævam*] Veteres omnia paria, et præsertim bina 'fratres' et 'sorores' appellare solebant. Solinus, 'Exsurgit montibus septem, qui a similitudine fratres appellati.' Tertullianus, 'Corpus et anima sorores substantiæ.' Auctor Moreti: 'Interdum fessæ succedit læva sorori, Alternatque vices:' hic de duabus manibus.

11 *Nunc nihil obsecras*] Obtestabatur Agorastocles Milphionem per libertatem: respondet, 'nihil obsecras;' quasi dicat non sum liber.

21 *Non hercle meream*] Repete altius et conjunge partes orationis responsionibus interturbatas; deinde supple ellipses. Egone, ut non te manu emittam hodie, si effeceris illud quod pollicitus es, et ludificato lenone Adelphasium mihi tradideris? Non certe meream tot aureis Philippis, aut etiam thesauris, quot sunt in inferis mortui, quot in mari fluctus, nubes et stellæ in cœlo.

AG. Quantum Acheronte 'st mortuorum. MI. etiamne abis?
AG. Neque quantum aquæ est in mari. MI. abiturusne es?
AG. Neque nubis quantum. MI. pergin' pergere?
AG. Neque stellæ in cœlo. MI. pergin' aures tundere? 25
AG. Neque hoc, neque illuc, neque: enim vero serio.
Neque hercle vero: quid opus est verbis? quippini!
Quod uno verbo dicere hic quidvis licet,
Neque hercle vero serio: scin' quomodo?
Ita me Di amabunt! vin' bona dicam fide? 30
Quod hic inter nos liceat: ita me Juppiter!
Scin' quam? vide tu: credin', quod ego fabuler?
MI. Si nequeo facere ut abeas, egomet abiero.
Nam isti quidem hercle orationi Œdipo
Opus est conjectore, qui Sphingi interpres fuit. 35
AG. Illinc hinc iratus abiit: nunc mihi cautio est,
Ne meamet culpa meo amori objexim moram.

MI. *Vah! abi modo.* AG. *Quotquot sunt mortui in inferis.* MI. *Proficiscerisne?* AG. *Neque quotquot sunt fluctus in mari.* MI. *Proficiscerisne?* AG. *Neque quotquot sunt nubes.* MI. *Proficiscerisne?* AG. *Neque astra in cælo.* MI. *Prosequerisne obtundere aures?* AG. *Neque hoc, neque illud, neque: nam dico serio. Neque per Herculem. Quid est opus verbis? Cur non? Licet dicere hic quidlibet uno verbo, per Herculem vero serio. Scisne qua ratione? Ita Dii me amabunt! visne dicam bona fide? Quod liceat hic dicere inter nos. Ita me Jupiter! Scisne quam? Vide tu. Credisne quod ego dico?* MI. *Si non possum impetrare a te, ut excedas, hinc ego excessero ipse. Nam est opus isti quidem sermoni conjectore Œdipo, qui fuit interpres Sphingis.* AG. *Ille excessit hinc iratus. Mihi cavendum est nunc, ne meamet culpa afferam moram meis amori-*

21 Voc. *ah* et *vah* desunt in B. 1.—23 B. 1. *est aqua;* C. *aqua 'st.*—24 *Neque nubes quantum est* C. 2. *nubes* etiam C. *quantum est* B. 1. *pergin vero* Parei 3.—33 B. 1. *egomet abiere volo;* C. *egomet abireo.*—34 *Œdippo* Pll.—35 *Opus conjectore est* Bipont.—36 *Illic* B. 1.—37 *Ne meam culpam* C. 2. *Ne meapse culpa*

NOTÆ

26 *Neque hoc*] Ab hoc versu ad 33. sunt tenebræ data opera a poëta in orationem Agorastoclis inductæ.

34 *Orationi Œdipo Opus est*] Œdipus Laii Thebanorum regis, et Jocastæ filius, unus fuit, qui Sphingis ænigma solvere potuit. Quod ejusmodi erat: 'Quodnam animal mane pedibus quatuor, seu quadrupes, meridie bipes, vespere tripes incederet;' idque est interpretatus de homine, qui puer non minus manibus quam pedibus nititur; adultior duobus pedibus insistit; senex baculo indiget. Dicit autem Milphio orationem heri sui Agorastoclis indigere Œdipo interprete propter insignem obscuritatem, quæ est a versu 26. ad 33. Porro hæc obscuritas consulto inducta est orationi amatoris, ut ostendat amorem in ipsam rationem impetum facere, eamque de sede dejicere.

Ibo atque arcessam testes; quando amor jubet
Meo obedientem me esse servo liberum.

bus. Ibo atque arcessam testes; quoniam amor vult esse obsequentem suo servo liberum.

al. ap. Pareum. Mox, *objiciam* B. 1.—38 C. *amor lubet.*—39 *Me obedientem esse* B. 1. *me* deest etiam in Pll.

ACTUS SECUNDUS.

LYCUS, ANTHEMONIDES.

LY. Di illum infelicent omnes, qui post hunc diem
Leno ullam Veneri unquam immolarit hostiam,
Quive ullum thuris granum sacruficaverit.
Nam ego hodie infelix Dis meis iratissumis
Sex immolavi agnos: nec potui tamen 5
Propitiam Venerem facere uti esset mihi.
Quoniam litare nequeo, abii illinc illico
Iratus: vetui exta prosicarier:
Neque ea aspicere volui: quoniam non bona

LY. *Omnes Dii illum lenonem reddant infelicem, qui deinceps sacrificaverit ullam victimam Veneri, et qui ei incenderit ullam micam thuris. Nam ego infortunatus mactavi hodie sex agnos meis Diis iniquissimis; nec tamen potui assequi, ut Venus mihi faveret. Quoniam non possum litare, me proripui hinc iratus: prohibui dividi exta: neque volui ea intueri. Quia aruspex monuit ea non esse*

1 Edd. quædam vett. *infelicitent.*—3 *Quive ullum* B. 1.—5 *Sexagenos immolavi* al. ap. Pareum.—7 Edd. quædam vett. *illim.*—8 *Iratus otui* C. 2. *votui* Pll. *esta* B. 1.—9 *Neque ego aspicere* B. 1. *ea picere volui* C. *quoniam illa* Parei

NOTÆ

5 *Sex immolavi agnos*] Alii, *sex agonas.* Isidorus, 'Agones victimæ, agonia hostia.'

7 *Litare*] Macrobius, 'Facto sacrificio numen placare.' 'Sacrificare' est offerre sacrum et veniam poscere. 'Litare' est propitiare, et votam impetrare.

8 *Prosicarier*] Nonius, 'Prosecta exta quæ aris dantur ex fibris pecudum dissecta.' Festus, 'Prosicium quod prosectum porricitur.' Nimirum exta cocta solebant 'prosecare:' unde 'prosecta' dicebantur. Ac partem adolebant, partem consecrabant sacerdotibusque dabant, partem sibi apponebant.

Aruspex dixit, Deam esse indignam credidi. 10
Eo pacto avaræ Veneri pulchre adii manum.
Quando id, quod sat erat, satis habere noluit,
Ego pausam feci: sic ago: sîc me decet.
Ego faxo posthac Di Deæque ceteri
Contentiores mage erunt, atque avidi minus, 15
Cum scibunt, Veneri ut adierit leno manum.
Condigne aruspex, non homo trioboli,
Omnibus in extis aiebat portendi mihi
Malum damnumque, et Deos esse iratos mihi.
Quid ei divini aut humani æquom est credere? 20
Mina mihi argenti dono postilla data est.
Sed quæso ubinam illic restitit miles modo,
Qui hanc mihi donavit? quem ego vocavi ad prandium.
Sed eccum incedit! AN. ita ut occepi dicere,
Lenulle, de illac pugna pentethronica, 25
Qua sexaginta millia hominum uno die
Volaticorum manibus occidi meis.

fausta, arbitratus sum Deam esse iratam. Hac ratione reliqui inanem avaram Venerem. Quia non fuit contenta accipere id quod sufficiebat, ego intermisi munera: sic facio; sic decet facere. Ego assequar deinceps, ut alii Dii et Deæ sint contenti minore sumtu, atque minus cupidi, quando audient lenonem inanem reliquisse Venerem. Aruspex et vere homo nihili, dicebat mihi denuntiari, in omnibus extis, malum et detrimentum, et Deos mihi esse infensos. Quid est æquum ei credere in divinis et humanis? Mihi dono data est postea mina argenti. Sed obsecro! ubinam ille miles, qui mihi illam donavit, hæsit modo? Quem ego invitavi ad prandium. Sed ecce venit! AN. *Ut cœpi dicere, lenulle, de illo certamine pentethronico, quo interfeci sexaginta millia hominum alatorum, meis manibus, uno*

3.—10 B. 1. *dicam;* Pist. *dea esse indigna credidi;* al. ap. Pareum, *Deum esse indignam;* al. *Deum esse indignatam.*—13 *Ego pausam* Gronov. *Ego pausam* B. 1.—15 Pll. *adque avidi.*—20 *Qui dei* B. 1. *haut humani* Pll. *haut humanæ* C. 2. *quos crederet* B. 1. *crederet* etiam C. et C. 2.—21 C. *dona.*—25 *Lenulle* Pll. *Lemni* B. 1. *penetronica* B. 1. *pelethronica* al. *pteronitica* al.—26 *Qua hominum sexcenta uno die* B. 1. *Quo sexaginta* Pll.—27 *Evolaticorum* Pll. et B. 1.—

NOTÆ

10 *Deam* [*Deum*] *esse indignam credidi*] Alii *indignatam.* 'Deus,' utriusque generis apud antiquos, ut apud Græcos, Θεός.

11 *Adii manum*] 'Adire manum' alicui dicitur is, qui culpiam tanquam daturus ostentet, sed accipere gestienti, et manum tendenti, non dat.

25 *Lenulle*] Lenuncule.

Pugna pentethronica] Vox fictitia a vano et glorioso milite, nihil significans, nisi tumorem inanem dicentis.

LY. Eh! volaticorum hominum? AN. ita dico quidem.
LY. An, obsecro, usquam sunt homines volatici?
AN. Fuere; verum ego interfeci. LY. quomodo 30
Potuisti? AN. dicam: viscum legioni dedi,
Fundasque: eo præsternebant folia farferi.
LY. Quoi rei? AN. ne ad fundas viscus adhæresceret.
LY. Perge: optume hercle perjuras: quid postea?
AN. In fundas visci indebant grandiculos globos, 35
Eo illos volantes jussi funditarier.
Quid multa verba? quemquem visco offenderant,
Tam crebri ad terram accidebant quam pyra.
Ut quisque acciderat, eum necabam illico
Per cerebrum pinna sua sibi, quasi turturem. 40
LY. Si hercle istuc unquam factum est, tum me Juppiter
Faciat, ut semper sacruficem, nec unquam litem.
AN. An mihi hæc non credis? LY. credo, ut mihi est æquom credier.
Age eamus intro, dum exta referuntur. AN. volo
Narrare tibi etiam unam pugnam. LY. nihil moror. 45
AN. Ausculta. LY. non hercle. AN. tuum jam elidam caput,

die. LY. *Ehem! hominum alatorum?* AN. *Ita dico quidem.* LY. *An, amabo, sunt alicubi homines volatici?* AN. *Fuerunt: sed ego occidi.* LY. *Qua ratione potuisti?* AN. *Aperiam. Dedi viscum legioni et fundas: ei visco substravi folia farferi.* LY. *Quare?* AN. *Ne viscus adhæreret fundis.* LY. *Prosequere! Profecto perjuras optime. Quid deinde?* AN. *Ponebant in fundis magnos globos visci; mandavi eos vibrari in volantes: quid opus est verbis? Quemcumque attigerant visco, præcipitabant ad terram, tam crebros quam pyra: ut quisque conciderat, eum interficiebam illico per cerebrum, adacta sua ipsa pinna, quasi turturem.* LY. *Profecto si istud est unquam gestum, tum Jupiter concedat, ut semper sacrificem, nec unquam litem.* AN. *An non credis esse vera?* LY. *Credo, sicut est par haberi fidem a me. Age ingrediamur, intereadum referuntur exta.* AN. *Libet tibi narrare adhuc unum certamen.* LY. *Non curo tuas pugnas.* AN. *Audi.* LY. *Profecto non audiam.* AN. *Tibi comminuam jam caput nisi audias, aut is in ma-*

28 *Ehem* Parei 3. *Evolaticorum* B. 1. et Pll. omisso *Eh.*—29 C. et C. 2. *homines viatici.*—32 B. 1. *prosternebant;* C. *presternebam;* C. 2. *prosternebam.*—33 *Qui rei* B. 1.—34 C. 2. *qui postea;* C. *quip postea.*—35 C. *gloves.*—36 *Ego illos* C. et C. 2. *jussit* C. 2.—37 Pll. *quemquam;* al. ap. Pareum, *ut quemque.*—38 *Tam crebi* Pll. *decidebant* B. 1.—39 C. *negabam.*—40 Idem cod. *gerebrum.*—43 C. *æquum;* C. 2. *equum.*—45 *Narrare inibi* C. *non moror* al. ap. Pareum.—

NOTÆ

32 *Farferi*] Festus, 'Farferum, virgulti genus.'

Nisi auscultas, aut is in malam crucem.
LY. Malam crucem ibo potius. AN. certumne est tibi?
LY. Certum. AN. tum tu igitur die bono Aphrodisiis
Addice tuam mihi meretricem minusculam. 50
LY. Ita res divina mihi fuit: res serias
Omnes extollo ex hoc die in alium diem:
Profecto festos habeam decretum est mihi.
Nunc hinc eamus intro; sequere hac me. AN. sequor.
In hunc diem jam tuus sum mercenarius. 55

lam crucem. LY. *Ibo potius in malam crucem.* AN. *Constituistine?* LY. *Constitui.* AN. *Tum tu ergo festo Aphrodisiorum bono die mihi dimitte tuam minusculam meretricem.* LY. *Sic res divina mihi obeunda fuit: transfero res omnes graves ex hoc die in alium diem. Sane mihi constitutum est, ut habeam festos. Nunc hinc ingrediamur; sequere me hac.* AN. *Sequor. Sum jam tuus mercenarius in hunc diem.*

46 B. 1. *nam hercle.* Pro *tuum*, Taubm. habet *immo*; et sic Bipont.—47 Parei 3. *is hinc in, &c.*—50 *Addice tuam* C. *minusculam. Ita res, &c. eamus intro.* LY. *sequere, &c.* Bipont.—51 Parei 3. *mihi fuerit.*—53 *Profectos* Pll. *Profestos* al. ap. Pareum.—55 Pll. *mercennarius.*

NOTÆ

49 *Die bono*] Festo.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, ADVOCATI.

AG. ITA me Di ament, tardo amico nihil est quicquam iniquius,
Præsertim homini amanti, qui quicquid agit, properat omnia.
Sicut ego hos duco advocatos, homines spissigradissumos,

AG. *Dii ita me ament, est nihil molestius amico negligente, præsertim homini qui amat; qui præceps est in omnibus, quæ molitur. Ejusmodi sunt hi advocati,*

1 Pll. *nihili.* Mox, C. et C. 2. *inæquius.*—2 C. 2. *amantique*; τὸ *qui* deest in B. 1.—3 B. 1. *homines advocatos.* Mox, *spissigrandissimus* C. 2.—4 Pll.

NOTÆ

3 *Spissigradissumos*] Nonius, 'Spissum nonnunquam significat tardum.' *Spissigradissumus*, in Plautina officina fabricata vox, id est, spississimi, seu tardissimi gradus homines.

Tardiores quam corbitæ sunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitavi senes.
Sciebam ætate tardiores: metui meo amori moram. 6
Nequicquam hos procos mihi elegi loripedes, tardissumos.
Quin si ituri estis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?
Nam iste quidem gradus succretu'st cribro pollinario, 10
Nisi cum pedicis condidicistis sic hoc grassari gradu.
AD. Heus tu! quanquam nos videmur tibi plebei et pauperes,
Si nec recte dicis nobis, dives de summo loco,
Divitem audacter solemus mactare infortunio. 14
Nec tibi nos obnoxii sumus, istuc quid tu ames aut oderis:
Cum argentum pro capite dedimus, nostrum dedimus, non tuum.
Liberos nos esse oportet: nos te nihili pendimus.
Ne tuo nos amori servos tuos esse addictos censeas.
Liberos homines per urbem modico magis par est gradu

quos adduco, homines tardissimi, segniores corbitis in mari sereno. Et quidem declinaveram consulto ab amicis, qui senes erant; intelligebam enim segniores ob ætatem. Timui moras in meo amore. Incassum delegi hos amatores lentissimos: sunt similes iis, quorum pedes loro sunt inserti. Si estis ambulaturi hodie, ambulate sane, aut ite in malam crucem. Itane vero oportet amicos sese movere, quando est danda opera amanti? Nam profecto iste incessus percolatus est cribro pollinario, nisi forte *didicistis sic ambulare, hoc gradu cum pedicis.* AD. *Heus tu! tametsi arbitraris nos esse plebeios et inopes: si maledicis nobis,* quia es *locuples natus, et nobili genere,* scito *nos consuevisse mactare infortunio locupletes audaces. Neque nos tibi obnoxii sumus, ut curemus quid tu ames aut oderis: quando pecuniam pendimus pro nobis, pendimus nostram, non tuam. Oportet nos esse liberos: nos te nihili facimus. Ne putes nos tuos servos esse addictos tuo amori. Decet liberos homines ire per urbem passu lento.* Equidem *puto esse servi currere et*

corditæ.—5 *Adque* C. et C. 2. *hæc edita opera* C. *fugi nam senes* B. 1.—6 *Sciebam* edd. quædam vett. *ætati* Pll. *tardiores* deest in C. *metuo* B. 1.—7 *Nequiquam* Pll. *eligi* C. 2.—8 *Quid si* B. 1. *ite audite hinc* C. 2.—11 Pll. *condidicisti is succrassuri*; al. *sic hoc grassari.*—15 C. et C. 2. *obnixii.*—19 C. *perturbem.*

NOTÆ

4 *Corbitæ*] Naves onerariæ tardæ et grandes.

7 *Procos*] Id est, juvenes, qui ea ætate sunt, ut ducere possint uxores, atque adeo integra, non annis graves.

10 *Gradus succretus cribro pollinario*] Cribrum seu incerniculum est, quo farinam, quam vulgo florem appellant, secernunt a furfure panifices. Ridicula comparatio tenuis gradus, et minime spissi, cum farina tenui.

Ire: servuli esse duco festinantem currere: 20
Præsertim in re populi placida, atque interfectis hostibus,
Non decet tumultuari: sed si properabas magis,
Pridie nos te advocatos huc duxisse oportuit. [vias.
Ne tu opinere, haud quisquam hodie nostrum curret per
Neque nos populus pro cerritis insectabit lapidibus. 25
AG. At si ad prandium me in ædem vos dixissem ducere,
Vinceretis cervom cursu, vel clavatorem gradu.
Nunc vos quia mihi advocatos dixi, et testes ducere,
Podagrosi estis, ac vicistis cochleam tarditudine.
AD. An vero non justa causa est, quo curratur celeriter, 30
Ubi bibas, edas de alieno, quantum velis usque affatim?
Quod tu invitus nunquam reddas domino, de quo ederis.
Sed tamen quomodocumque, quanquam sumus pauperculi,
Est domi, quod edimus: ne nos tam contemtim conteras.
Quicquid est pauxillulum illuc nostrum, illud omne intus
est: 35

festinare. Non decet tumultuari, præsertim in republica placida, atque hostibus superatis. Sed, si volebas magis accelerare, oportebat te nos conduxisse pridie huc advocatos. Ne tu arbitrere; nemo nostrum curret hodie per vicos, neque plebs nos prosequetur lapidibus pro instinctis furore. AG. *Sed si ad cœnam vos invitassem, superaretis cervum celeritate, et calonem velocitate. Nunc quia dixi me vos ducere, ut sitis advocati et testes, podagra tenemini, ac cochlea estis tardiores.* AD. *An vero non merito curratur velociter, ubi potes, manduces de alieno, quantum libeat, usque ad satietatem? Quod tu restituas nunquam invitus domino, apud quem sumseris. Attamen est nonnihil domi, quo vivamus, tametsi simus inopes: ne nos pessumdes tanto contemtu. Quicquid est illud exiguum, quod habemus, illud est omne*

—20 *Ire servire* C. *Ire servile* B. 1.—21 C. *adque.*—22 Idem codex, *set si.*—26 *Adsiet* Pll.—27 B. 1. *vel glabatorem;* C. *et clabatorem;* al. *vel grallatorem.*—29 Pll. *cocleam.*—30 *At vero* Pll. *celiriter* C.—31 C. *et das de.*—32 *Quod invitus* al. ap. Pareum. *de qui æderis* C. 2. *de qui* etiam C. et Parei 3.—33 C. *quo meo quam qui qui quā quam sumus;* C. 2. *quo meo cam cui quā quā.*—35 C.

NOTÆ

26 *Ad prandium in ædem ducere*] Olim in templis convivabantur, post oblata sacrificia, immo ex rebus quæ Diis jamjam fuerant oblatæ. In Trinummo, 'quid tu si in ædem ad cœnam veneris.'

27 *Clavatorem*] Alii *grallatorem;* 'grallator' a 'gradu' magno dictus. 'Clavator' a 'clava,' id est, graviori baculo; unde calones militum dicti, qui ejusmodi baculos gerebant, qui a militibus ferme eligebantur, velocissimi, ad perferenda, quo esset opus, mandata, et ad consequendas copias. Porro 'gradus militares' dicebantur, quasi trito adagio pro celeribus gradibus.

Neque nos quenquam flagitamus, neque nos quisquam flagitat.
Tua causa nemo nostrorum est suos rupturus ramices.
AG. Nimis iracundi estis: equidem hæc vobis dixi per jocum.
AD. Per jocum itidem dictum habeto, quæ nos tibi respondimus.
AG. Obsecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbitam date: 40
Attrepidate saltem, nam vos approperare haud postulo.
AD. Si quid tu placide otioseque agere vis, operam damus:
Si properas, cursores meliu'st te advocatos ducere.
AG. Scitis, rem narravi vobis, quod vostra opera mihi opus siet,
De lenone hoc, qui me amantem ludificatur tam diu, 45
Ei paratæ ut sint insidiæ de auro et de servo meo.
AD. Omnia istæc scimus jam nos, si hi spectatores sciant.
Horunc hic nunc causa hæc agitur spectatorum Fabula:
Hos te satius est docere, ut, quando agas, quid agant, sciant.
Nos tu ne curassis: scimus rem omnem: quippe omnes simul 50
Didicimus tecum una, ut respondere possimus tibi.

penes nos. Neque nos mendicamus a quoquam, neque quisquam a nobis rogat: nemo nostrum est rupturus suos ramices tua gratia. AG. *Estis valde iracundi: profecto vobis dixi hæc per jocum.* AD. *Puta itidem dicta per jocum, quæ nos tibi reposuimus.* AG. *Quæso hercle date mihi hanc operam velocem, non tardam: movete vos saltem! nam haud peto a vobis, ut acceleretis.* AD. *Si tu vis agere aliquid tranquille et quiete, adjuvabimus: si acceleras, est satius te conducere cursores patronos.* AG. *Nostis, in quo mihi opus sit vestro auxilio; vobis exposui rem, de hoc lenone qui ludificatur tamdiu me amantem, ut ei sint structæ insidiæ de auro et de meo servo.* AD. *Nos scimus jam ista omnia, si hi spectatores sciant. Hæc Fabula luditur hic nunc, propter istos spectatores. Est melius te eos docere, ut sciant quid fiat, quando ludent. Tu ne sis solicitus: nos tenemus omnem rem: quippe omnes instructi sumus tecum, ut possimus tibi reponere.* AG. *Sane res ita*

nostram. B. 1. C. et C. 2. *id omne.*—37 Al. ap. Pareum, *nostrûm.* Mox, C. et C. 2. *ramites.*—39 *Per jocum item* al. ap. Pareum. *quos nos* C. 2. *quæ nos* C.—40 Pll. *velocem.* Mox, *non corbitam* B. 1.—41 *At trepidate* B. 1. *vos approbare* idem codex.—44 *Satis* B. 1. *operamini opus* C. et C. 2.—47 B. 1. *nos sibi spectatores;* C. *nos si his poscatores.*—48 *Horum hunc nunc c. agitur hæc* B. 1.—49 *Hosce satius* B. 1. *Hoste satius est* Pll. *agant* C. et C. 2. *quid agas sciant*

NOTÆ

40 *Celocem*] Velox navigium.

AG. Ita profecto est: sed agite igitur, ut sciam, vos scire rem
Expedite, et mihi, quæ dudum vobis dixi, dicite.
AD. Itane tentas an sciamus? non meminisse nos ratus,
Quomodo trecentos Philippos Collybisco villico 55
Dederis, quos deferret huc ad lenonem inimicum tuum;
Isque se ut assimularet peregrinum esse aliunde, ex alio oppido.
Ubi is tetulerit, tu eo quæsitum servom adventes tuum
Cum pecunia. AG. meministis memoriter: servastis me.
AD. Ille negabit. Milphionem quæri censebit tuum: 60
Id duplicabit omne furtum: leno addicetur tibi.
Ad eam rem nos esse testis vis tibi. AG. tenetis rem.
AD. Vix quidem hercle, ita pauxilla est, digitulis primoribus. [tum potest.
AG. Hoc cito et cursim est agendum: propera jam quan-
AD. Bene vale igitur! te advocatos melius celeres ducere: 65
Tardi sumus nos. AG. optume itis, pessume hercle dicitis.
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim.

se habet; sed agite, ut videam utrum teneatis rem expedite, et mihi repetite quæ vobis dixi modo. AD. *Itane vero exploras utrum teneamus? Arbitratus nos non recordari, quomodo numeraveris trecentos Philippos Collybisco, quos deferret huc ad lenonem tuum inimicum, et ut assimularet se venire ex alia urbe: ubi is retulerit, tu venias eo quæsitum tuum servum, cum pecunia.* AG. *Recordaris optime: me servastis.* AD. *Ille negabit. Putabit quæri tuum Milphionem: is duplum furtum reddet. Leno tibi addicetur judicio. Vis nos esse testes in ea re.* AG. *Comprehenditis rem.* AD. *Vix, per Herculem, tenemus extremis digitis, adeo parva est.* AG. *Est faciendum hoc celeriter et cursim; accelera jam quantum in te erit.* AD. *Itaque bene vale!* memento *conducere advocatos velociores: nos sumus tardi.* AG. *Itis optime profecto, maledicisque pessime. Quin etiam optarim, ut vobis de-*

Acidal.—52 Verbum *est* deest in B. 1.—53 C. C. 2. B. 1. *vobis dudum.*—54 Pll. *temptas.* Mox, *non meminisse nostra Quomodo* B. 1.—58 *Ubi is detulerit* B. 1.—59 *Cum penicunia* C.—61 *Adduplicabit* B. 1. *Id duplicavit* C.—62 C. *esse estis.*—63 Idem codex *primordius.*—64 B. 1. *properate jam.*—66 Pll. *optume itis pessume hercle dicitis;* Acidal. *pessime itis optime hercle.*—67 Doux. *flemina.*—

NOTÆ

63 *Digitulis primoribus*] Id est, summis et extremis digitis.

AD. At edepol nos tibi in lumbos linguam, atque oculos in solum.
AG. Eia! haud vostrum est iracundos esse, quod dixi joco.
AD. Nec tuum quidem est, amicis per jocum injuste loqui. 70
AG. Mittite istæc: quid velim, vos scitis. AD. callemus probe:
Lenonem perjurum ut perdas, id studes. AG. tenetis rem.
Ecce opportune egrediuntur Milphio una et villicus.
Basilice exornatus incedit, et fabre ad fallaciam.

ciderint femina in talos. AD. *At per ædem Pollucis nos velimus, ut tibi lingua in lumbos et oculi in terram* decidant. AG. *Eia! haud est vestrum succensere, propter ea quæ dixi joco.* AD. *Neque tuum est maledicere amicis per jocum.* AG. *Omitte hæc: vos tenetis, quid velim.* AD. *Tenemus optime: expetis perdere lenonem perjurum.* AG. *Tenetis rem. Ecce adveniunt tempestive Milphio una et villicus. Hic ambulat regie exornatus et apposite ad fraudem.*

72 *Leonem* C. *Lenonem ut perjurum* C. 2.—73 Pll. *oportune.* C. et C. 2. *vilicus.*

NOTÆ

74 *Basilice exornatus*] Quia Milphio prodit cum veste hominis præpotentis ac divitis.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

MILPHIO, COLLYBISCUS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

MI. JAM tenes præcepta in corde. Co. pulchre. MI. vide sis calleas. [non sinam.
Co. Quid opu'st verbis? callum aprugnum callere æque

MI. *Nunc complecteris animo quæ tibi præcepi.* Co. *Optime.* MI. *Da operam, si juvat, ut calleas.* Co. *Quid est opus verbis? Non patiar perinde callere*

NOTÆ

2 *Callum aprugnum*] Jocus in verbum 'calleo,' quod significat scire, animo complecti. 'Callus' vero, vel 'Callum,' significat duritiem cutis, quæ, aut sub pedibus incessu, aut genibus geniculatione, aut in manibus tractatione instrumentorum quorumvis contrahitur. Ex illo nomine fit 'calleo,' id est, callo indurui; unde fit translatio a corpore ad animum: et 'callere' dicitur, qui labore diuturno et assiduo aliquid didicit, et ita animo infixit, ut 'callus' esse quidem videatur animi. *Callum* autem *aprugnum* dicitur in apro, quod solidius est.

Mi. Fac modo ut condocta tibi sint dicta ad hanc fallaciam. [mici.
Co. Quin edepol condoctior sum, quam tragœdi aut co-
Mi. Probus homo es. Ag. adeam propius: assunt testes.
Mi. tot quidem 5
Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.
Nam istorum nullus nefastu'st; comitiales sunt meri:
Ibi habitant: ibi eos conspicias, quam prætorem sæpius.
Hodie juris coctiores non sunt, qui lites creant,
Quam sunt hi: qui si nihil est litium, lites serunt. 10
Ad. Di te perdant. Mi. vos quidem hercle commendo, quom, quiqui tamen,
Et bene et benigne facitis; quom hero amanti operam datis.
Sed isti jam sciunt, negotii quid sit? Ag. omnem rem ordine.

callum apri. Mi. *Da operam modo ut verba comprehensa habeas animo ad hanc fraudem.* Co. *Quin sum instructior tragicis aut comicis.* Mi. *Es vir frugi.* Ag. *Accedam propius; adsunt testes.* Mi. *Profecto nequivisti conducere homines magis aptos huic rei; nam est nemo horum nefastus; sunt meri comitiales. In* comitio *manent: eos videas ibi frequentius quam prætorem. Ii qui movent omnibus lites, nunc non sunt magis versati in jure, quam sunt hi: si non habent lites, proseminant.* Ad. *Dii te perdant.* Mi. *Vos quidem commendo, cum, quicumque sitis, agitis et bene et humaniter quando juvatis meum herum amantem. Sed hi norunt jam, quid sit rei?* Ag. Tenent *omnia ordine.* Mi. *Itaque ani-*

2 B. 1. *callum apri ulum;* Pll. *callum apugnum.*—3 C. 2. *conducta.*—4 C. 2. *conductior;* B. 1. *indoctior.* Mox, C. 2. *ut tragœdia comici;* B. 1. *in tragœdia comici.*—5 *Brobus* C. *homo est* Pll. *proprius* C. et C. 2. *adeamus propius* Grut. —8 *Ibi habitabant* B. 1.—9 *Hodie doctiores* B. 1. *juris* deest etiam in C. 2.— 10 *Quam hi sunt* C. et C. 2. *lites semunt* Pll. *lites emunt* Parei 3.—11 C. *quo meo quin n. qui qui tamen;* C. 2. *quo meo quom qui qui tamen.*—13 B. 1. *omne in*

NOTÆ

7 *Nullus nefastu'st*] Varro, 'Dies fasti, per quos prætoribus omnia verba sine piaculo licet fari. Comitiales dicti, quod tum esset populus constitutus ad suffragium ferendum. Contrarii horum vocantur 'dies nefasti,' per quos dies nefas fari prætorem.' Jurisdictio autem universa prætoris, his tribus continetur, 'do, dico, addico.' 'Do' actionem; 'dico,' jus; 'addico,' aliquid mea sententia. Ovidius, 'Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur: Fastus erit, per quem lege licebit agi.' Hi testes dicuntur non esse nefasti, quia quotidie versabantur in foro, ut invenirent pro quo falsum testimonium dicerent, mercede pacta: erant enim dies, quibus nefas erat comitia vocare, qui dicebantur 'nefasti.'

Comitiales] Homines, qui quotidie in foro versabantur, venalemque operam habebant, et fidem in testimoniis, *comitiales* dicebantur. In Tri-

MI. Tum vos animum advortite igitur: hunc vos lenonem Lycum
Novistis. AD. facile. CO. at ego pol eum, qua sit facie, nescio. 15
Eum volo mihi demonstretis hominem. AD. nos curabimus. [habet.
Satis præceptum. AG. hic trecentos nummos numeratos
AD. Ergo nos inspicere opottet istuc aurum, Agorastocles,
Ut sciamus, quid dicamus mox pro testimonio.
AG. Agite, inspicite: aurum est. CO. profecto, spectatores, comicum: 20
Macerato hoc pingues fiunt auro in barbaria boves.
Verum ad hanc rem agundam Philippum est. AD. ita nos assimulabimus. [scilicet.
CO. Sed ita assimulatote, quasi ego sim peregrinus. AD.
Et quidem quasi tu nobiscum adveniens hodie oraveris,
Liberum ut commonstraremus tibi locum et voluptarium,
Ubi ames, potes, pergræcere. MI. heu, edepol mortales malos! 26

madvertite vos: novistis hunc lenonem Lycum. AD. *Noscimus.* CO. *Sed ego ignoro, quo vultu sit. Volo ut mihi illum ostendatis.* AD. *Nos curam geremus* hujus rei. *Satis dictum.* AG. *Hic habet trecentos nummos præsentes.* AD. *Igitur oportet nos conspicari hoc aurum, Agorastocles, ut videamus, quid offeramus mox pro testimonio.* AG. *Agite, contemplemini: adest aurum.* CO. *Sine dubio, spectatores, aurum comicum! Boves evadunt in barbaria pingues comesto hoc auro. Sed est Philippeum ad agendam hanc rem.* AD. *Sic nos fingemus.* CO. *Sed fingite sic, quasi ego sim advena.* AD. *Fingemus; et quidem quasi tu adveniens nos rogaveris, ut tibi commonstremus locum liberum et voluptarium, ubi ames, bibas, pergræcere.* MI. *Heu! per ædem Pollucis, nequam homines!* AG. *Nam*

ordine; Pll. etiam *in ordine.*—15 B. 1. *at ego pol cum qua.*—20 Pro *comicum,* B. 1. habet *himirum,* vel *nimirum.*—22 *Philippeum* al.—26 *Ubi amans posses per-*

NOTÆ

nummo: 'Ego sycophantam jam conduco de foro.'

9 *Juris coctiores*] Comice, pro juris doctiores. *Juris coctiores* est qui callet, quid sit jus, seu jusculum in culina, non jus civile in foro. Dicitur tamen metaphorice, 'incoctus in aliqua arte,' id est, doctus et minime tiro. Horatius, 'recoctus scriba.'

20 *Aurum comicum*] Lupini: nam in comœdia pro nummis lupini numerabantur: sic et pueri lusitantes utebantur lupinis pro nummis. Horatius, 'Nec tamen ignorat, quod distent æra lupinis.' Id est, vir bonus novit quid intersit inter nummos et lupinos.

21 *In barbaria*] Id est, in Italia apponitur aurum comicum, id est lupini, bobus.

24 *Nobiscum oraveris*] Nos oraveris.

Ag. Ego enim docui. Mi. quis te porro? Co. agite, intro abite, Agorastocles:
Ne hic vos mecum conspicetur leno, neu fallaciæ
Præpedimentum objiciatur. Mi. hic homo sapienter sapit.
Facite, quod jubet. Ag. abeamus: sed vos! satis dictum 'st? Co. abi. 30
Ag. Abeo: quæso, Di immortales! Co. quin abis? Ag. abeo. Mi. sapis.
Co. St! tace. Ad. quid est? Co. fores hæ fecerunt magnum flagitium modo.
Ad. Quid id est flagitii? Co. crepuerunt clare. Ad. Di te perduint.
Pone nos recede. Co. fiat. Ad. nos priores ibimus.
Co. Faciunt, scurræ quod consuerunt: pone sese homines locant. 35
Ag. Illic homo est qui egreditur leno. Co. bonus est: nam similis malo est.
Jam nunc ego illi egredienti sanguinem exsugam procul.

ego docui. Mi. *Quis te præterea?* Co. *Agite, introite, Agorastocles: ne leno vos videat hic mecum: neu sit obex fraudi.* Mi. *Hic homo sapit inprimis. Agite id, quod mandat.* Ag. *Demigremus. Sed vos! satis est monitum?* Co. *Abi.* Ag. *Abeo. Obsecro, Dii immortales!* Co. *Quin abis?* Ag. *Abeo.* Mi. *Sapis.* Co. *St! sile.* Ad. *Quid est?* Co. *Hæc limina commiserunt mox ingens scelus.* Ad. *Quod est id scelus?* Co. *Miserunt crepitum clare.* Ad. *Dii te perdant. Secede post nos.* Co. *Esto.* Ad. *Nos præibimus.* Co. *Faciunt advocati, quod soliti sunt scurræ: jubent homines ire post se.* Ad. *Ille homo qui prodit, est leno.* Co. *Est probus: nam est similis improbo. Ego illi jam exprimam procul sanguinem prodeunti.*

gere B. 1.—29 C. et C. 2. *obiciatur.*—30 B. 1. et C. *quod iubet.* Mox, C. *et vos.*—32 *Atat* B. 1. *Atate* al. ap. Pareum.—33 *Quid est* C. et C. 2. *Dii te perdant* B. 1. *Dii te perdunt* al. ap. Pareum.—35 Pll. et Parei 3. *consueverunt.* Mox, C. *penes esse homines.*—36 Al. ap. Pareum, *bonus; nam,* omisso τῷ *est.* Mox, *malus est* B. 1. C. 2. *nam similis est,* omisso *malo,* C.—37 Pronomen *ego* deest in edd. quibusdam vett.

NOTÆ

35 *Pone sese homines locant*] Isidorus, 'Scurra vocatur, qui escæ causa quemlibet consectatur.' 'Umbræ' etiam appellantur, metaphora ducta ab umbra, quæ semper corpus comitatur.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

LYCUS, ADVOCATI, COLLYBISCUS.

LY. JAM istuc ego revortar, miles: convivas volo
Reperire nobis commodos, qui una sient:
Interibi attulerint exta: atque eadem mulieres
Jam ab re divina credo apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquidnam afferunt? 5
Et ille chlamydatus quisnam est, qui sequitur procul?
AD. Ætoli cives te salutamus, Lyce:
Quanquam hanc salutem ferimus inviti tibi,
Et quanquam bene volumus leviter lenonibus.
LY. Fortunati omnes sitis, quod certe scio 10
Nec fore, nec Fortunam id situram fieri.
AD. Istic est thesaurus stultis in lingua situs,
Ut quæstui habeant male loqui melioribus.
LY. Viam qui nescit, qua deveniat ad mare,
Eum oportet amnem quærere comitem sibi. 15
Ego male loquendi vobis nescivi viam:
Nunc vos mihi amnes estis: vos certum est sequi.
Si benedicetis, vostra ripa vos sequar:
Si maledicetis, vostro gradiar limite.

LY. *Ego huc redibo statim, o miles: volo invenire convivas urbanos, qui comedant nobiscum: interea afferent exta: et eodem tempore, ut arbitror, mulieres revertentur domum a templo. Sed quare tot homines huc contendunt? Quid apportant novi? Quis est ille chlamyde involutus, qui sequitur procul?* AD. Sumus *cives Ætoli* qui *tibi dicimus salutem, Lyce: tametsi tibi dicimus hanc salutem iniquo animo, et quanquam non ita bene sumus affecti adversus lenones.* LY. *Vobis opto felicitatem cunctis, quanquam non ignoro, nec fore* fortunatos, *nec Fortunam passuram id contingere.* AD. *Insavi habent hunc thesaurum positum in lingua, ut quæstui habeant maledicere melioribus.* LY. *Qui ignorat viam, qua perveniat ad mare, oportet, ut quærat amnem sibi comitem. Ego ignoravi viam maledicendi vobis: vos mihi commonstrastis nunc: est deliberatum vos comitari: si benedicitis, vos sequar vestra via; si maledicitis, insistam vestris vestigiis.*

1 C. *revotar*; C. 2. *revertar.*—2 Voc. *qui* deest in B. 1.—3 *Interim* B. 1. *adque* C.—4 Pll. *redi viva.*—5 C. *et quid nam.*—6 C. et C. 2. *sequetur.*—7 *Ætolica veste salutamus* B. 1.—9 C. et C. 2. *volumus deniter.*—11 *Nec fore et f. id si suturam* B. 1.—12 Pll. *thensaurum.*—14 B. 1. *adveniat.*—17 Idem codex, *vos cer-*

AD. Malo benefacere, tantundem est periculum, 20
Quantum bono malefacere. LY. qui vero? AD. scies.
Malo si quid benefacias, id beneficium interit:
Bono si quid malefacias, ætatem expetit.
LY. Facete dictum: sed quid istuc ad me attinet?
AD. Quia nos honoris tui causa huc ad te venimus, 25
Quanquam bene volumus leviter lenonibus.
LY. Si quid boni apportatis, habeo gratiam.
AD. Boni de nostro tibi nec ferimus, nec damus,
Neque pollicemur, neque adeo volumus datum.
LY. Credo hercle vobis; ita vostra est benignitas. 30
Sed quid nunc voltis? AD. hunc chlamydatum quem vides,
Ei Mars iratus est. CO. capiti vostro istuc quidem.
AD. Hunc nunc, Lyce, ad te, diripiendum, adducimus.
CO. Cum præda hic hodie incedet venator domum.

AD. *Est tantum periculum recte facere improbo, quantum malefacere probo.* LY. *Quomodo?* AD. *Dicam. Si afficias improbum aliquo beneficio, hoc beneficium perit: si afficias probum aliquo incommodo, dolor est sempiternus.* LY. *Festive dictum; sed quid illud ad me spectat?* AD. *Quia nos venimus huc ad te, tui honoris gratia, quanquam non ita sumus bene affecti erga lenones.* LY. *Si affertis aliquid boni, vobis devinctus sum.* AD. *Nec tibi afferimus quicquam boni de nostro, nec impertimus, nec promittimus, neque adeo volumus dari.* LY. *Per Herculem vobis fidem habeo, adeo magna est vestra urbanitas. Sed quid jam optatis?* AD. *Mars est infestus illi homini quem vides cum chlamyde.* CO. *Immo vero, Advocati, id cadat in vestrum caput.* AD. *Adducimus huc, Lyce, hominem ad te spoliandum.* CO. *Hic venator repetet hodie domum cum præda: canes ur-*

tum consequi.—18 B. 1. *sequatur.*—20 Idem codex, *tantum est.*—21 C. *quid vero; τὸ vero* deest in C. 2.—23 Al. ap. Parenn *expedit.*—24 *Facite* C.—26 Pll. *leniter.*—27 C. a m. pr. *bono.*—28 C. C. 2. B. 1. *nec damus tibi.*—32 Al.

NOTÆ

23 *Ætatem expetit*] Id est, per ætatem durat, id est, diu. *Ætatem* hic et alibi passim in Plauto adverbialiter ponitur, pro spatio temporis longo. Nimirum gravior est injuria, qua læditur aliquis, quo justior est, qui ea afficitur. Sed alia est disciplina Christianorum, quibus præceptum est amare, beneficiis afficere, si possint; si aliter non possint, precibus saltem ad Deum fusis juvare eos a quibus vexantur.

33 *Ad te, diripiendum*] Id ex pronuntiatione et scriptura aliud aliudque significat: quod consulto factum a poëta; nam hominem adducebant, ad diripiendum lenonem, advocati: leno intelligit hominem adduci, ut a se spolietur. Ad te adducimus hominem a quo diripiaris; sic intelligunt advocati. Ad te adducimus hominem quem diripias; sic intelligit leno. *Ad te, diripiendum, adducimus*, in utramque partem rapi potest.

Canes compellunt in plagas lepide Lycum. 35
LY. Quis hic est? AD. nescimus nos istum quidem, qui siet.
Nisi dudum a mani ut ad portum processimus,
Atque istunc e navi exeuntem oneraria
Videmus: adiit ad nos extemplo exiens;
Salutat: respondemus. Co. mortales malos! 40
Ut ingrediuntur docte in sycophantiam!
LY. Quid deinde? AD. sermonem nobiscum ibi copulat.
Ait se peregrinum esse hujus ignarum oppidi.
Locum sibi velle liberum præberier,
Ubi nequam faciat: nos hominem ad te adduximus. 45
Tu, si te Dii amant, agere tuam rem occasio est.
LY. Itane ille est cupiens? AD. aurum habet! LY. præda hæc mea est.
AD. Potare, amare volt. LY. locum lepidum dabo.
AD. At enim hic clam furtim esse volt, ne qui sciant,
Neve arbiter sit; nam hic latro in Sparta fuit, 50
Ut quidem ipse nobis dixit, apud regem Attalum.
Inde nunc aufugit, quoniam capitur oppidum.
Co. Nimis lepide de latrone, de Sparta optume.
LY. Di Deæque vobis multa bona dent, cum mihi

gent strenue Lycum in retia. LY. *Quis est hic?* AD. *Nos ignoramus, quis sit; nisi quod quando ivimus mane ad portum, conspicimus prodeuntem e navi oneraria. Statim atque egressus est, venit ad nos; salutat: respondemus.* Co. *Homines nequam! Ut ingrediuntur sapienter in fallaciam!* LY. *Quid deinde?* AD. *Hic confert sermonem nobiscum. Dicit se esse advenam, ignarum hujus urbis; velle sibi dari locum liberum, in quo indulgeat cupiditati. Nos ad te adduximus hominem. Tu, si Dii te ament, facies tuam rem.* LY. *Teneturne ille hoc desiderio?* AD. *Habet pecuniam.* LY. *Hæc est mea præda.* AD. *Optat pergræcari, amori servire.* LY. *Parabo locum festivum.* AD. *Sed optat versari hic furtim, ne quis sciat, neve sit arbiter: nam hic fuit miles in Spartano agro, ut ipse nobis dixit, apud regem Attalum. Hinc evasit; quia urbs est expugnata.* Co. *Nimis festive de latrone; de Spartano agro optime.* LY. *Dii Deæque vos cumulent*

capite, contra codd.—34 *Cum reda* B. 1.—35 *Lycum* deest in B. 1.—36 C. *que siet.*—37 Pll. *a mane.*—38 *Atque istum* Parei 3.—42 C. et C. 2. *copulant.*—43 *Agit* C.—45 C. et C. 2. *faciet.*—48 C. 2. *leppidum.*—49 *Ad enim* C. *hic furtim esse volt* C. et Parei 3. *ne quis sciant* C. et C. 2.—50 Pll. *latro nisi parta.*—52 *Inde huc aufugit* al. ap. Pareum. *quo jam capitur* al. ibid.—54 C. *votis vobis*

NOTÆ

50 *Latro in Sparta*] Id est, miles.
53 *Nimis lepide de latrone*] Hæc secum dicit Collybiscus, probatque dictum advocatorum, quia ad depræ-

Et bene præcipitis, et bonam prædam datis. 55
Ad. Immo ut ipse nobis dixit, quo accures magis,
Trecentos nummos Philippos portat præsidii.
Ly. Rex sum, si ego illum hodie hominem ad me allexero.
Ad. Quin hic quidem tuus est. Ly. obsecro hercle hortamini,
Ut devortatur ad me in hospitium optumum. 60
Ad. Neque nos hortari, neque dehortari decet
Hominem peregrinum: tuam rem tu ages, si sapis.
Nos tibi palumbem ad aream usque adduximus:
Nunc te illum melius capere, si captum esse vis.
Ly. Jamne itis? Co. quid, quod vobis mandavi, hospites?
Ad. Cum illoc te melius tuam rem, adolescens, loqui: 66
Illic est ad istas res probus, quas quæritas.
Co. Videre equidem vos vellem, cum huic aurum darem.
Ad. Illinc procul nos istuc inspectabimus.
Co. Bonam dedistis mihi operam. Ly. it ad me lucrum.
Co. Illud quidem, quorsum asinus cædit calcibus. 71
Ly. Blande hominem compellabo: hospes hospitem
Salutat: salvom te advenire gaudeo.

multis bonis, quoniam mihi datis tam bona monita, et datis amplum quæstum. Ad. *Immo, ut ipse nobis aperuit, ut accipias lautius, affert trecentos Philippeos, quasi ad suum præsidium.* Ly. *Sum Dives, si ego vindicavero hodie illum hominem ad me.* Ad. *Profecto tenes hominem.* Ly. *Quæso, per Herculem, suadete homini, ut veniat ad me, in commodum hospitium.* Ad. *Neque oportet nos impellere hominem advenam, neque deterrere: tu consules tuæ rei, si sapis. Nos tibi adduximus palumbem usque ad plagas: nunc melius est te illum irretire, si libet irretire.* Ly. *Abitisne jam?* Co. *Quid! quod vos rogavi, hospites?* Ad. *Est satius, adolescens, te disserere de tua re cum illo: ille est peritus in his rebus quas quæritas.* Co. *Equidem optarem vos esse testes, quando huic dabo aurum.* Ad. *Nos inspiciemus illud a longe illinc.* Co. *Me adjuvisti benigne.* Ly. *Id lucri mihi evenit.* Co. *Quare ille asinus pulsat terram calcibus.* Ly. *Adoriar comiter hominem. Hospes salutem dicit hospiti! lætor te advenire sal-*

inulta.—57 Pll. *portat presibi;* al. *portat præs sibi.*—58 B. 1. *ad me hominem allexero;* C. *hominem mallexero.*—59 Pll. *hortamihi.*—60 *Ut divortatur* edd. quædam vett.—62 Al. *agis.*—64 Pll. *si castum esse vis.*—69 *Illic* B. 1. *inspec-*

NOTÆ

dandum lenonem adest, quod latronis est.

58 *Rex sum*] Id est, felix et gloriosus. Ausonius, 'Qui faciat recte, non qui dominatus, erit rex.' Hoc loco leno significat se divitem futurum, si spoliaverit militem.

63 *Palumbem ad aream*] Nimirum, ad capiendos palumbes sternitur area frumento; et deinde, cum ad pastum advolant, rete involvuntur.

Co. Multa tibi Di dent bona, cum me salvom esse vis.
Ly. Hospitium te aiunt quæritare. Co. quærito. 75
Ly. Ita illi dixerunt, qui hinc a me abierunt modo,
Te quæritare a muscis. Co. minime gentium.
Ly. Quid ita? Co. quia a muscis si mihi hospitium quæ-
rerem,
Adveniens huc irem in carcerem recta via.
Ego id quæro hospitium, ubi ego curer mollius 80
Quam regi Antiocho oculi curari solent.
Ly. Edepol næ tibi possum illum festivum dare,
Siquidem potes esse pati te in lepido loco,
In lecto lepide strato, lepidam mulierem
Complexum contrectare te. Co. is, leno, viam. 85
Ly. Ubi tu Leucadio, Lesbio, Thasio, Coo,
Vetustate vino edentulo ætatem irriges:
Ibi te replebo usque unguentum echeumatis.
Quid multa verba? faciam, ubi tu laveris,
Ibi ut balneator faciat unguentariam. 90

vum. Co. *Dii tibi impertiant multa bona, quando jubes me esse salvum.* Ly. *Dicunt te quærere hospitium.* Co. *Quæro.* Ly. *Sic dixerunt illi, qui abierunt hinc a me modo, te quærere liberum etiam a muscis.* Co. *Minime gentium.* Ly. *Cur?* Co. *Quia si quærerem hospitium immune a muscis, accedens huc, irem recta via in carcerem. Ego quæro hospitium, in quo meipse curem suavius quam solent curari oculi regis Antiochi.* Ly. *Per ædem Pollucis possum tibi præbere* hospitium *festivum, si potes versari in loco amœno, in lecto molliter composito,* * * * Co. *Ingrederis viam, leno.* Ly. *Ubi tu proluas mentem Leucadio, Lesbio, vino Thasio, Coo edentulo præ vetustate. Te perfundam unguentis copiosis. Quid multa verba? Efficiam ut balneator faciat unguentariam ibi, ubi tu laveris.*

tevimus C.—71 *Illuc* edd. vett.—72 *Blande huc* Parei 3.—74 C. *quo me.*—78 B. 1. et C. *quia muscis.* Mox, C. et C. 2. *hostium quererem.*—81 *Antiocho hospites* al. ap. Pareum. Mox, B. 1. *solet.*—82 B. 1. *illud festivum.*—83 Pronomen *te* deest in C. C. 2. et B. 1.—85 *Complexum contractare,* omisso pronomine *te,* Pll. *te* deest etiam in B. 1.—86 *Coo, Thasio, Lesbio* al. ap. Pareum.—88 Pll. et B. 1. *egeumatis.*—91 *Sed latrocinantur* al. ap. Pareum

NOTÆ

77 *A muscis*] Scilicet, locum liberum; id est, in quem ne musca quidem involet; aut intercluso parasitis, qui olim muscæ vocabantur.

81 *Quam regi Antiocho*] Apuleius, 'Inter regum Persarum ministros aures regiæ, et imperatoris oculi quidam homines vocabantur.' Putaverim de Antiochi oculis esse sermonem: quia si mollius ceteræ partes corporis regii curantur quam alia quævis, tum oculi vel mollissime.

87 *Vino edentulo*] Id est, vinum sine dentibus; id est, vetus, in quo acidi minimum.

88 *Echeumatis*] Effusionibus.

Sed hæc latrocinantur, quæ ego dixi omnia.
Co. Quid ita? Ly. quia aurum poscunt præsentarium.
Co. Quin hercle accipere tu non mavis, quam ego dare.
Ly. Quin sequere me intro. Co. duc ergo me intro, addictum tenes.
Ad. Quid si evocemus huc foras Agorastoclem, 95
Ut ipse testis sit sibi certissumus?
Heus tu! qui furem captas, egredere ocyus,
Ut tute inspectes aurum lenoni dare.

Sed hæc omnia, quæ ego dixi, te depræadabuntur. Co. *Quare?* Ly. *Quia flagitant pecuniam præsentem.* Co. *Quin, per Herculem, tu non es cupidior accipere, quam ego dare.* Ly. *Quin sequere me intro.* Co. *Introduc me igitur, habes devinctum.* Ad. *Quid si evocemus huc Agorastoclem, ut ipse sit sibi testis certissimus? Heus tu! egredere ocyus qui aucuparie furem, ut tu videas dari aurum lenoni.*

—93 *Qui hercle* Pll. *ego darem* C. et C. 2.—94 *Quin sequere me initio* C. et C. 2. *me ergo* Pll.—95 B. 1. *foras huc.*—96 B. 1. *sit tibi certi sumus.*—97 C. *quis furem.* Mox, *otius* C. et C. 2.—98 Al. ap. Pareum *dari.*

ACTUS TERTII SCENA QUARTA.

AGORASTOCLES, ADVOCATI, COLLYBISCUS, LYCUS.

Ag. Quid est? quid voltis, testes? Ad. specta ad dexteram.
Tuus servos aurum ipsi lenoni datat.
Co. Age, accipe hoc sis: hic sunt numerati aurei
Trecenti nummi, qui vocantur Philippei.
Hinc me procura: propere hasce absumi volo. 5
Ly. Edepol fecisti prodigum promum tibi.

Ag. *Quid est? quid optatis, testes?* Ad. *Aspice ad dextram. Tuus servus numerat aurum ipsi lenoni.* Co. *Age, accipe hoc, si placet: sunt hic trecenti nummi aurei numerati, quos vocant Philippeos. Cura me his: opto hosce impendi velociter.* Ly. *Per ædem Pollucis elegisti dispensatorem prefusum. Age, ingredia-*

2 C. et C. 2. *aurum i. l. dabat.*—3 B. 1. *hoc si.* Pll. *sis seic.*—4 *Philippi* C. C. 2. B. 1.—5 Pro *propere,* al. ap. Pareum *propre* habent. Mox, C. *epsumi.*

NOTÆ

6 *Prodigum promum*] Promus est qui debet habere penes se rationes expensi; condus qui accepti. Apud potentiores hæc duo munera distin-

Age, eamus intro. Co. te sequor. Ly. age, age, ambula.
Ibique reliqua alia fabulabimur.
Co. Eadem narrabo tibi res Spartiaticas.
Ly. Quin sequere me ergo. Co. abduc intro: addictum tenes. 10
Ag. Quid nunc mihi auctores estis? Ad. ut frugi sies.
Ag. Quid si animus esse non sinit? Ad. esto, ut sinit.
Ag. Vidistis, leno cum aurum accepit? Ad. vidimus.
Ag. Eum vos esse meum servom scitis? Ad. scivimus.
Ag. Rem advorsus populi sæpe leges? Ad. scivimus. 15
Ag. Hem! istæc volo ergo vos commeminisse omnia,
Mox cum ad prætorem usus veniet. Ad. meminerimus.
Ag. Quid si recenti re ædis pultem? Ad. censeo.
Ag. Si pultem, non recludet. Ad. panem frangito.
Ag. Si exierit leno, censetis hominem interrogem, 20

mur. Co. *Te sequor.* Ly. *Age, age! ambula: fabulabimur ibi alia.* Co. *Uno tempore tibi referam res Spartanas.* Ly. *Quin sequere me igitur.* Co. *Introduc: tenes hominem tibi deditum.* Ag. *Quid vultis nunc agam?* Ad. *Ut sis probus.* Ag. *Quid si animus prohibet esse?* Ad. *Esto, ut sinit.* Ag. *Conspexistis, quando leno accepit aurum?* Ad. *Conspeximus.* Ag. *Vos non ignoratis eum esse meum servum?* Ad. *Non ignoramus.* Ag. *Rem hanc esse adversus leges?* Ad. *Scimus.* Ag. *Hem! rogo igitur vos recordari hæc omnia, quando opus erit modo apud prætorem.* Ad. *Recordabimur.* Ag. *Quid si pulsem ad ostium re calente?* Ad. *Sic sentio.* Ag. *Si pulsem, non aperiet.* Ad. *Frange panem.* Ag. *Si leno prodierit, vultis interrogem hominem, utrum meus servus ve-*

—6 B. 1. *pronium.*—8 Gulielm. *Ibi, quæ reliqua alia, fabulabimur;* et sic Pll. *una fabulabimur* Parei 3.—9 *Equidem* B. 1. *Spartiacas* C. 2. *Spartiaticos* Pll.—11 C. et C. 2. *frugi spes.*—14 Pll. *meum esse.*—15 Al. ap. Pareum, *populi leges.* Ad. *sæpe scivimus.*—17 C. *meminimus;* C. 2. *meminimus.*—19 B. 1. *pede frangito;* Pll. *pariem frangito.*—20 C. *censeris;* C. 2. *censeo,* et a m. sec. *censeat.*

NOTÆ

guebant: apud alios idem erat condus qui et promus; unde uno verbo dicebatur, 'promuscondus.'

15 *Sæpe leges* [*sæpe-leges*] 'Sæpelex, sæpe-legis, sæpe-leges,' uno verbo ex duobus facto; id est, leges sæpe repetitæ et resancitæ, ut dicitur 'semper-lenitas' alibi.

19 *Panem frangito*] Jocus captatus ex *pultem* pro *pulsem.* Agorastocles dicit, *si pultem, non recludet;* id est, si pulsaverim: respondent advocati, *panem frangito;* quasi dicant, si puls desit, non deerit panis. Accipere enim sese fingunt *pultem,* tanquam a 'puls' non a 'pulto' seu 'pulso.' Porro crediderim panem hic accipiendum pro 'pene,' et 'penem' pro 'pessulo,' serioque dici: Si pulsaveris et minime aperiant, pessulum frange.

Meus servos si ad eum venerit, necne? AD. quippini?
AG. Cum auri ducentis nummis Philippis. AD. quippini?
AG. Ibi extemplo leno errabit. AD. qua de re? AG. rogas?
Quia centum nummis minus dicetur. AD. bene putas.
AG. Alium censebit quæritari. AD. scilicet. 25
AG. Extemplo denegabit. AD. juratus quidem.
AG. Homo furti sese astringet. AD. haud dubium id quidem est.
AG. Quantum quantum ad eum erit delatum. AD. quippini?
AG. Diespiter vos perduit. AD. te quippini?
AG. Ibo et pultabo januam hanc. AD. ita quippini?
AG. Tacendi tempus est: nam crepuerunt fores. 31
Foras egredier video lenonem Lycum.
Adeste, quæso. AD. quippini? quin si voles,
Operire capita, ne nos leno noverit,
Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices. 35

nerit ad eum, necne? AD. *Quidni?* AG. *Cum auri ducentis nummis Philippis.* AD. *Quidni?* AG. *Leno falletur tum extemplo.* AD. *De qua re?* AG. *Petis? Quia dicam esse minus centum nummis.* AD. *Censes bene.* AG. *Existimabit quæri alium.* AD. *Maxime.* AG. *Inficiabitur statim.* AD. *Etiam interposito jurejurando.* AG. *Homo sese reum faciet furti.* AD. *Id quidem sine dubio.* AG. Se reum faciet furti propter *aurum, quantum quantum est, quod ad eum delatum est.* AD. *Quidni?* AG. *Jupiter vos perdat.* AD. *Quidni te* perdat etiam? AG. *Accedam et pulsabo hoc ostium.* AD. *Etiam quidni?* AG. *Est tempus silendi: nam fores crepuerunt; video egredi foras lenonem Lycum: adeste, obsecro.* AD. *Quidni? si modo volueris, contege capita, ne leno nos agnoscat, qui eum vocavimus in tantam calamitatem.*

—21 B. *venerit ne.* Mox, *quippini* deest in eodem codice.—23 C. *cerrabit.*—24 Pll. *diceretur.* Mox, *bene putastis* B. 1.—27 Pll. *furti sest adstringet;* B. 1. *furti se astr.* Mox *est* deest in B. 1. C. et C. 2.—29 B. 1. *vos perduint.*—30 Voc. *hanc* deest in B. 1. C. et C. 2. Versus hic in Parei 3. præponitur præcedenti.—32 B. 1. *egreditur vide;* C. 2. *egredietur video.*—33 Particula *quia* deest in Pll. et B. 1. *si tu voles* Parei 3.—34 C. *ne vos leno* [lacuna] *rit;* B. 1. *ne n. l. viderit.*—35 *Cui illi meræ ire it fuimus inlices* C. 2. alter vero Pl. *illi mala eire it ante;* B. 1. *fuimus indices.*

ACTUS TERTII SCENA QUINTA.

LYCUS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

LY. SUSPENDANT omnes nunc jam se haruspices.

LY. *Jam universi haruspices sese laqueo induant. Quid dicent deinceps, in quo*

Quid ego illis posthac, quod loquantur, creduam?
Qui in re divina dudum dicebant, mihi
Malum damnumque maxumum portendier,
Is explicavi meam rem postilla lucro. 5
AG. Salvos sis, leno. LY. Di te ament, Agorastocles.
AG. Magis me benigne nunc salutas, quam antidhac.
LY. Tranquillitas evenit, quasi navi in mari:
Utcumque est ventus, exin velum vortitur.
AG. Valeant apud te, quas volo, atque haud te volo. 10
LY. Valent, ut postulatum est, verum non tibi.
AG. Mitte ad me, sodes, hodie Adelphasium tuam,
Die festo celebri nobilique Aphrodisiis.
LY. Calidum prandisti prandium hodie? dic mihi.
AG. Quid jam? LY. quia os nunc frigefactas, cum rogas. 15
AG. Hoc age sis, leno: servom esse audivi meum
Apud te. LY. apud me? nunquam factum reperies.
AG. Mentire: nam ad te venit, aurumque attulit.
Ita mihi renuntiatum est, quibus credo satis.

illis fidem habeam? Nempe vaticinabantur, in sacrificiis, mihi pronuntiari mala, et maxima detrimenta; ex eo tempore ipse amplificavi meas fortunas hoc quæstu. AG. *Salve, leno.* LY. *Dii te ament, Agorastocles.* AG. *Me salutas nunc urbanius solito.* LY. *Tranquillitas mihi contigit, quasi navi in mari: quacumque flat ventus, eo velum converto.* AG. *Quæ sunt apud te sint salvæ, volo; te vero nolo.* LY. *Valent ut rogasti, sed non pro te;* sed pro chlamydato. AG. *Mitte ad me, si placet, hodie tuam Adelphasium, die festo solenni et claro Aphrodisiorum.* LY. *Fuitne hodie calidum prandium? Dic mihi.* AG. *Quare?* LY. *Quia quando a me flagitas nunc id, refrigeras fauces.* AG. *Dic mihi, si placet, leno! Didici meum servum esse apud te.* LY. *Apud me? Nunquam invenies id.* AG. *Mentiris; nam venit ad te, et attulit aurum. Ii quibus confido multum me hujus*

4 Al. ap. Pareum *protendier.*—5 C. *post illam.*—7 B. 1. *antehac.*—9 *Quocumque* C. *Utcumque ventus exit* B. 1. *Utcumque est v. exin* C. 2.—10 C. et C. 2. *quos volo.*—12 Pro *sodes*, C. C. 2. habent *si audes;* B. 1. *si audies.*—13 *Afrodisiis* C.—14 B. 1. *prandidisti.*—15 Pll. *hoc nunc.* Mox, *frigide factus* al. ap. Pareum.—17 C. 2. *aput me; τὸ me* deest in C.—18 C. et C. 2. *man-*

NOTÆ

5 *Is explicavi*] Iis auspiciis, licet sinistris, ut videbantur, amplificavi meas fortunas, hoc lucro quod mihi obtigit trecentorum Philippeorum.

9 *Utcumque est ventus*] Id est, a quacumque parte ventus flat, ad eam velum convertitur: ita qualis est fortuna, talis est hominum animus, vultus, oratio.

11 *Verum non tibi*] Id dicit Lycus; quia jam militi adventitio destinaverat Adelphasium.

15 *Os frigefactas*] Id est, educto spiritu ostendis, quanto desiderio te-

LY. Malus es: captatum me advenis cum testibus. 20
Tuorum apud me nemo est, nec quicquam tui.
AG. Mementote illuc, Advocati. AD. meminimus.
LY. Ha ha he! jam teneo quid sit; perspexi modo.
Hi, qui illum dudum conciliaverunt mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum uritur, 25
Me esse hos trecentos Philippos facturum lucri.
Nunc hunc inimicum quia esse sciverunt mihi,
Eum allegaverunt, suum qui servom diceret
Cum auro esse apud me: composita est fallacia,
Ut eo me privent, atque inter se dividant. 30
Lupo agnum eripere postulant, nugas agunt.
AG. Negasne apud te esse aurum, nec servom meom?
LY. Nego: et negando, si quid refert, ravio.
AD. Peristi, leno: nam iste est hujus villicus,
Quem tibi nos esse Spartiatem diximus, 35
Qui ad te trecentos modo Philippos detulit.
Idque adeo in istoc aurum inest marsupio.
LY. Væ vostræ ætati! AD. id quidem in mundo est tuæ.

rei monuerunt. LY. *Es improbus; advenis cum testibus ad me circumveniendum. Nemo est tuorum apud me, nec quicquam quod ad te pertineat.* AG. *Recordemini horum, Advocati!* AD. *Recordamur.* LY. *Ha ha he! jam capio quid sit; animadverti jam. Ægre est iis qui ad me adduxerunt modo illum advenam Spartanum, quia lucraturus sum trecentos Philippos. Nunc quia intellexerunt hunc esse meum inimicum, eum summiserunt, ut diceret suum servum esse apud me. Composita est fallacia, ut me eo spolient, atque partiantur inter se. Volunt adimere agnum lupo, nugantur.* AG. *Negasne esse apud te aurum, et meum servum?* LY. *Nego: et nego usque ad ravim, si quid inde præsidii.* AD. *Perditus es, leno: nam iste est hujus villicus, quem nos tibi diximus esse Spartanum, qui tibi detulit modo ad te trecentos Philippos. Et id aurum est in hoc marsupio.* LY. *Væ vo-*

rumque attulit.—19 Al. ap. Pareum, *ibus credo.*—21 Verbum *est* deest in B. 1. —23 C. *quit sit.*—25 B. 1. *id nunc hisce credo auditum*; C. 2. *id nunc hisce crebro auritur.* Verba, *his cerebrum uritur*, desunt in C.—30 C. *adque.*—33 Idem codex, *si quit.* Mox, B. 1. *refert avio*; C. *referta via*; C. 2. *refertra viao*; C. a m. sec. *refertra via*; Meurs. *refert annuo.*—35 C. et C. 2. *sparvatem.*—36 *Qui atte* C. *Quia te* C. 2. *modo* deest in B. 1.—37 C. 2. *in isto cado.*—38 *Ve nos-*

NOTÆ

nearis Adelphasii.

22 *Mementote illuc, Advocati*] Sese comparat ad actionem adversus lenonem Agorastocles.

33 *Ravio*] Id est, nego ad ravim usque.

38 *In mundo*] Id est, væ tuæ ætati quod meæ imprecaris. Est tibi in promtu; tibi impendet.

AG. Age, omitte actutum, furcifer, marsupium:
Manifesto fur es mihi: quæso, hercle operam date, 40
Dum me videatis servom ab hoc abducere.
LY. Nunc pol ego perii certo, haud arbitrario.
Consulto hoc factum est, mihi ut insidiæ fierent.
Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priusquam obtorto collo ad prætorem trahor? 45
Eheu! quam ego habui hariolos haruspices!
Qui si quid boni promittunt, pro spisso evenit:
Id quod mali promittunt, præsentarium est.
Nunc ibo, amicos consulam, quo me modo
Suspendere æquom censeant potissumum. 50

bis! AD. *Sane, id est certum tibi.* AG. *Age, dimitte statim, furcifer, marsupium: teneris furto manifesto. Obsecro, per Herculem animadvertite, dum me videatis ab hoc abducere servum.* LY. *Nunc per Pollucem ego interii, pro certo, et sine dubio. Hoc actum est de composito, ut mihi struerentur insidiæ. Sed quid ego cunctor convolare hinc in malam crucem, antequam hinc rapior, obtorto collo, ad prætorem? Eheu! quam ego habui haruspices certos! porro, si quid boni pollicentur, evenit tardissime: si portendunt aliquid mali, accidit in præsentiarum. Nunc pergam, ut consulam amicos, quo modo putent me suspendam potissimum.*

tra B. 1. Mox, Parei 3. *id nunc quidem in;* B. 1. *id quidem nunc est.*—41 B. 1. *videritis.*—45 *Priusquam hinc* C. et Parei 3. *optorto* Pll.—46 *Heu heu* B. 1. *quom ego* C. *cum ego* C. 2.—47 *Qui si quit* C. *bene* Pll.—48 Pll. *præsentiarum est.*

NOTÆ

42 *Perii certo, haud arbitrario*] Id est, non arbitror periisse me, sed certo scio.

45 *Obtorto collo*] 'Rapere obtorto collo,' est veste ad collum comprehensa ita teneri, ut si renitatur, qui ita tenetur, stranguletur. 'Obtortum collum,' id est, tortum collum, seu vinculum collo injectum torquere, et fauces premere.

47 *Pro spisso evenit*] Id est, si quid pollicentur boni haruspices, tarde et sero venit.

ACTUS TERTII SCENA SEXTA.

AGORASTOCLES, COLLYBISCUS, ADVOCATI.

AG. AGE tu progredere, ut testes videant te ire istinc foras.

AG. *Age tu prodi, ut testes te conspiciant exeuntem ex ædibus. Estne hic meus*

Estne hic servos meus? Co. sum mehercle vero, Agorastocles.
Ag. Quid nunc, sceleste leno? Ad. quicum litigas,
Abscessit. Ag. utinam hinc abierit malam crucem!
Ad. Ita nos velle æquum est. Ag. cras subscribam homini dicam. 5
Co. Numquid me? Ag. abscedas, sumas ornatum tuum.
Co. Non sum nequicquam miles factus: paululum
Prædæ intus feci, dum lenonis familia
Dormitat: extis sum satur factus probe.
Abscedam hinc intro. Ag. factum a vobis comiter. 10
Bonam dedistis, Advocati, operam mihi.
Cras mane, quæso, in comitio estote obviam.
Tu sequere me intro: vos valete. Ad. et tu vale.
Injuriam illic insignite postulat:
Nostro servire nos sibi censet cibo. 15
Verum ita sunt isti nostri divites:
Si quid benefacias, levior pluma est gratia;
Si quid peccatum'st, plumbeas iras gerunt.

servus? Co. *Ego sum, Agorastocles.* Ag. *Quid dicis jam, improbe leno?* Ad. *Leno cum quo contendis, fugit.* Ag. *Utinam eat in malam crucem.* Ad. *Par est sic nos optare.* Ag. *Cras vocabo ad prætorem.* Co. *Quid me vis amplius?* Ag. *Abi, sume tuas vestes.* Co. *Non sum factus miles incassum: nonnihil prædatus sum hic, dum domus lenonis dormit; sum egregie satur extis. Me recipiam in ædes.* Ag. *Egistis humaniter adversum me. Mihi nuncvistis egregiam operam, Advocati. Estote præsto, vos obsecro, cras mane, in comitio. Tu sequere me ingredientem. Vos valete!* Ad. *Et tu vale. Agorastocles facit profecto rem injustam. Existimat nos sibi servire nostris sumtibus. Verum divites nostri* temporis *sunt ejusmodi; si afficias aliquo beneficio, gratia levior est pluma; si admissa est aliqua culpa, exercent iras graves. Proficis-*

1 *Agetur procredere* C. et C. 2. *te re istinc* C. *te isthinc* C. 2. *videant tete* al. ap. Pareum.—2 Al. *sum hercle.*—4 *Apscessit* C. *aberit* C. et C. 2.—5 Pll. *suscribam.*—6 *Numquis me* Parei 3. *Num qui me* Pll. *me* deest in B. 1. *apscedas* Pll. *abscedam* B. 1. *ornamentum tuum* C.—9 B. 1. *satis sum.*—15 *Nostros* C. et C. 2. *Nostro sibi servire nos* al. ap. Pareum.—16 Al. *omnes isti nos-*

NOTÆ

5 *Subscribam homini dicam*] 'Dica' est causa, actio juris. 'Subscribere litem' est vadimonium dicere, in jus vocare, vocare ad prætorem.

12 *Estote obviam*] Id est, estote mihi præsto; adeste causæ.

15 *Nostro cibo*] Id est, nostro sumtu.

16 *Isti nostri divites*] Id est, divites nostri temporis.

18 *Plumbeas iras gerunt*] Graves et diuturnas. Tacitus, 'Proclivius est

Domos abeamus nostras, sultis, nunc jam;
Quando id, quoi rei operam dedimus, impetravimus, 20
Ut perderemus corruptorem civium.

eamur jam in nostras ædes, si placet; quia sumus assecuti id, quod nobis proposueramus, ut perderemus corruptorem civium.

tri.—17 C. et C. 2. *graecia.*—19 B. 1. *si vultis jam nunc;* Pll. *stultis.* Mox, C. *nuntium* pro *nunc jam.*—20 C. 2. *quoire operam.*

NOTÆ

injuriæ, quam beneficio vicem exsolvere; quia gratia oneri, ultio in quæstu habetur.' Seneca, 'Ita natura comparatum est, ut altius injuriæ quam merita descendant, et illa cito defluant, has tenax memoria custodiat.'

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

MILPHIO.

Expecto quo pacto meæ technæ processuræ sient.
Studeo hunc lenonem perdere, velut meum herum miserum macerat:
Is me autem porro verberat, incursat pugnis, calcibus.
Servire amanti, miseria est; præsertim qui, quod amat, caret.
Atat! e fano recipere video se Syncerastum 5
Lenonis servum: quid habeat sermonis auscultabo.

Mi. *Observo quo modo meæ fraudes cessuræ sint. Volo perdere hunc lenonem, quia discruciat meum infelicem herum. Is me pulsat, prosequitur pugnis, calcibus. Est luctuosum servire amanti; præsertim qui caret eo, quod amat. At at! Video Syncerastum servum lenonis, qui revertitur e templo: audiam quam orationem habeat.*

1 B. 1. *meæ tecæ;* C. *meæ techine;* C. 2. *meæ te hine.*—2 C. *perdere vit meum;* C. 2. *perdere ut meum;* B. 1. *perdere qui meum.*—5 *Attate fano* C. *At at e fano* C. 2. *Syncerastum Veneris* Parei 3.—6 Pll. *sermones.*

NOTÆ

3 *Incursat pugnis*] Metaphora ducta est ab iis, qui folle pugillario ludunt, quem impugnant, et incursant pugnis, et calcibus, ne terram attingat, aut ne conquiescat, et ut in aëre sit semper sublimis.

4 *Qui, quod amat, caret*] Supple 'eo;' ut sit, 'eo quod amat caret.'

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

SYNCERASTUS, MILPHIO.

SY. SATIS spectatum est, Deos atque homines ejus negligere gratiam,
Cui homini herus est consimilis, velut ego habeo nunc hujusmodi.
Neque perjurior, neque pejor alter usquam est gentium,
Quam herus meus est: neque tam luteus, neque tam cœno collitus.
Ita me Di ament! vel in lautumiis, vel in pistrino mavelim 5
Agere ætatem, præpeditus latera forti ferro mea,
Quam apud lenonem hunc servitutem colere: quid illuc est genus!
Quæ illic hominum corruptelæ fiunt! Di vostram fidem!
Quodvis genus ibi hominum videas, quasi Acherontem veneris.
Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitivum velis, 10
Verberatum, vinctum, addictum: qui habet quod det, ut homo est,
Omnia genera recipiuntur: itaque in totis ædibus

SY. *Est perspectum Deos et homines esse infestos ei, qui habet herum similem ei quem habeo. Est nullus usquam gentium perfidior et nequior, neque tam spureus, neque tam obscœnus. Ita me Dii ament! libentius vitam ducerem, vel in lapicidinis, vel in pistrino, succinctis lumbis rigente ferro, quam servirem apud hunc lenonem. Quodnam genus est illud* hominum! *quæ libidines perpetrantur in ejus ædibus! Vos testor, o Dii! Conspicias in iis quodlibet genus hominum, quasi lapeus fueris ad inferos. Vis equitem, peditem, libertinum, furem, fugitivum, verberatum, vinctum, damnatum: quivis qui habeat quod det, quicumque tandem est, eo admittitur. Id-*

1 C. *nec legere.*—2 *Ejusmodi herus et consimiles* B. 1. *et consimilis* C. et C. 2.—4 Pll. *ceno conlitus.*—6 C. *præditus latere;* C. 2. *præpeditus latere.* Mox, *mea meam* Parei 3. quæ dictiones desunt in B. 1. C. et C. 2.—7 C. a m. pr. *illic.*—8 C. 2. *corruptellæ.*—10 *Equitaem peditaem* C. *furem adfugitivum* Pll. *furem un fugitivom* Parei 3.—11 B. 1. *quod debet.* Parei 3.

NOTÆ

2 *Cui homini*] Perturbata oratio, quæ sic redigi potest in ordinem: Constat Deos et homines *ejus negligere gratiam*, id est, non habere gratum, vel non amare eum, qui habet herum qualem ego habeo.

5 *Lautumiis*] Asconius, 'Lautumiæ sunt loca lapidibus cæsis exsecta, in quæ noxii damnari solebant; ejusmodi erant lapicidinæ Syracusis in Sicilia.'

Tenebræ, latebræ: bibitur, estur, quasi in popina, haud secus.
Ibi tu videas literatas fictiles epistolas,
Pice signatas: nomina insunt cubitum longis literis. 15
Ita vinariorum habemus nostræ delectum domi.
Mi. Omnia edepol mira sunt, nisi herus hunc hæredem facit,
Nam is quidem illi, ut meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem, et autem nimis eum ausculto libens.
Sy. Hæc cum hic video fieri, crucior pretiis emtos maxumis, 20
Apud nos expeculiatos servos fieri suis heris.

circo in omnibus ædibus tenebræ, latebræ: potant, edunt, tanquam in campona. Conspicias in iis amphoras, *literis notatas, pice obsignatas: insunt nomina scripta literis cubitalibus. Habemus domi delectum* mercatorum *vinariorum.* Mi. *Per ædem Pollucis, mirum videatur, nisi herus scripserit hunc hæredem; nam is quidem, sicut dicit, perorat pro mortuo; et lubet convenire hominem, quanquam eum audio lubentissime.* Sy. *Quando conspicor hæc fieri in hoc loco, doleo, servos emtos carissime subduci suis heris apud nos. Sed demum nihil superest: male*

ut ut homo.—13 C. 2. *estis.* Idem codex mox, *hau secus.*—14 Voc. *fictiles* deest in B. 1. *epistulas* C. et C. 2.—16 *In vivariorum* Gulielm. *dilectum* B. 1. C. et C. 2.—18 *Nam id quidem* Pll.—19 Samb. *equinimis eum;* B. 1. *equidem nimis eum.* Mox, *aut culto lubens* Pll.—20 B. 1. *peti is emptus.*—21 B. 1. *fieri*

NOTÆ

14 *Epistolas*] Testas seu amphoras literis inscriptas, epistolas fictiles appellat; in Rudente, 'urna literata.' Nimirum conditum in amphoris vinum in plures annos servabatur; et, ne ætatis vini obliviscerentur, imponere solebant schedam, in qua, et locus unde allatum fuisset vinum, et quo tempore conditum fuisset, amphoris inscriberetur.

15 *Pice signatas*] Obsignabantur amphoræ, ne aërem admitterent.

Nomina insunt cubitum longis literis] Petronius Arbiter, 'Statim allatæ sunt amphoræ vitreæ diligenter gypsatæ, quarum in cervicibus pittacia erant affixa, cum hoc titulo, 'Phalernum Opimianum annorum centum.'' Idem, 'Scedium affixum ampullis, cui inscripta ætas vini.' Ætas illa notabatur consulibus Romanis quibus condita erant vina in amphoris. Juvenalis, 'Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de Cetinis, cujus patriam titulumque senectus Delevit, multa veteris fuligine testæ.'

16 *Vinariorum delectum*] Id est, habemus delectum domi vinariorum, hominum, qui vini curam gerant, ut habetur delectus militum.

18 *Verba facit emortuo*] Id est, Lycus fecit hæredem Syncerastum servum; nam Syncerastus facit ejus orationem funebrem. Nimirum eorum erat qui scripti fuerant hæredes laudatione publica prosequi mortuos. Hoc autem loco Milphio mortuum Lycum putat, ut quem mox de suo suspendio deliberantem audiverit.

Sed ad postremum nihil apparet: male partum disperit.
MI. Proinde habet hic orationem, quasi ipse sit frugi bonæ,
Qui ipsus hercle ignaviorem potis est facere ignaviam.
SY. Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vasa, ubi hostiis 25
Herus nequivit propitiare Venerem suo festo die.
MI. Lepidam Venerem! SY. nam meretrices nostræ primis hostiis [denuo!
Venerem placavere extemplo. MI. o lepidam Venerem
SY. Nunc domum ibo. MI. heus, Synceraste. SY. Syncerastum qui vocat?
MI. Tuus amicus. SY. haud amice facis, qui cum onere offeras moram. 30
MI. At ob hanc rem tibi reddam operam, ubi voles, ubi jusseris:
Habe rem pactam. SY. si futurum est, do tibi operam hanc. MI. quomodo?
SY. Ut enim ubi mihi vapulandum est, tu corium sufferas.
MI. Apage! SY. nescio quid viri sis. MI. malus sum. SY. tibi sis. MI. te volo.

quæsita male dilabuntur. MI. *Hic loquitur perinde atque si esset probus, qui, per Herculem, potest ipse reddere nequitiam ipsam nequiorem.* SY. *Tandem referam hæc vasa in ædes a templo Veneris, in quo herus non potuit sibi reddere propitiam Venerem suo die festo.* MI. *Festivam Venerem!* SY. *Nam nostræ meretrices placavere statim Venerem primis hostiis.* MI. *Festivam Venerem iterum!* SY. *Nunc tandem ibo.* MI. *Heus! Synceraste.* SY. *Quis appellat Syncerastum?* MI. *Tuus amicus.* SY. *Non facis amice, qui objicis moram mihi onusto.* MI. *Sed tibi auxiliabor idcirco quando mandaveris, ubicumque libebit: habe hoc pro certo.* SY. *Si feceris, te auscultabo.* MI. *Quo pacto?* SY. *Ut quando plectendus ero, subjicias tuum tergum.* MI. *Apage!* SY. *Nescio quid sis.* MI.

sic videns; C. et C. 2. *fieri suisceris.*—22 C. *ad posterum.* Pll. *male parum;* B. 1. *male p. male disperit.*—23 *Proinde habet orationem* C. et C. 2.—24 Verbum *est* deest in B. 1. *poti est* Pll.—25 Pll. *ab ædi.*—26 C. *nequuti;* C. 2. *necuti.*—27 C. 2. *primus hostis;* τὸ *primis* deest in C.—28 C. et C. 2. *exemplo.*—29 Pll. *heu.*—30 C. *qui quam;* C. 2. *cuiquam.*—31 Voc. *operam* deest in B. 1.—32 *Haberem pactum futurum si tibi si do tibi opam hanc modo* B. 1.—33 Parei 3. *tute*

NOTÆ

24 *Facere ignaviam*] Qui ipsam ignaviam reddere possit ignaviorem; id est, ignavissimus.

27 *Primis hostiis*] Id est, præcidaneis, quæ priores erant; et succidaneæ hostiæ, quæ deinceps cædebantur, si nimirum bene successissent præcidaneæ.

33 *Tu* [*tute*] *corium sufferas*] Id est, tuam cutem pro me flagris subjicias.

SY. At onus urget. MI. at tu appone, et respice ad me.
SY. fecero:
Quanquam haud otium est. MI. salvos sis, Synceraste.
SY. o Milphio,
Di omnes Deæque ament! MI. quemnam hominem? SY.
nec te, nec me, Milphio:
Neque herum meum adeo. MI. quem ament igitur? SY.
alium quemlibet:
Nam nostrorum nemo dignus est. MI. lepide loquere.
SY. me decet.
MI. Quid agis? SY. facio, quod manifesto-mœchi haud
ferme solent.
MI. Quid id est? SY. refero vasa salva. MI. Di te et
tuum herum perduint! [velim,
SY. Me non perdant, illum ut perdant: facere possim, si
Meum herum ut perdant; ni mihi metuam, Milphio. MI.
quid id est? cedo.
SY. Malus es. MI. malus sum. SY. male mihi est. MI.
memorandum! esse aliter decet.
Quid est quod male sit? quoi domi est, quod edis, quod
ames affatim,
Neque triobulum ullum amicæ das, et ductas gratiis.

Sum improbus. SY. *Sis pro te.* MI. *Te cupio.* SY. *At onus premit.* MI. *Depone id, et aspice me.* SY. *Aspiciam; quamvis non vacat.* MI. *Salve, Synceraste.* SY. *O Milphio, cuncti Dii et Deæ fortunent.* MI. *Quem hominem?* SY. *Neque te, neque me, Milphio; neque adeo meum herum.* MI. *Quem felicitent ergo?* SY. *Alium quemvis: nam nullus ex nobis meretur.* MI. *Bene dicis.* SY. *Hoc me dignum est.* MI. *Quid facis?* SY. *Ago id quod mœchi deprehensi non solent ferme agere.* MI. *Quid est id?* SY. *Refero vasa salva.* MI. *Dii te infelicitent, et tuum herum!* SY. *Non me perdent, ut illum perdant. Possum efficere, si libet, ut perdant meum herum; nisi mihi metuam, Milphio.* MI. *Quid est? Eloquere.* SY. *Es nequam.* MI. *Sum nequam.* SY. *Male habeo.* MI. *Dic igitur! Oportet tibi esse bene. Quare est tibi male? Tibi est domi quod edas, quod ames abunde, neque das amicæ ullum triobolum, et amas gratis.* SY. *Ita me habet*

corium.—34 C. *quit viri.*—35 B. 1. *atu appone.*—36 B. 1. *salvos sit sincerastus;* C. *salvos si sincere.*—38 C. C. 2. B. 1. *aliquem,* omisso *libet.*—39 Pll. et B. 1. *lepidum eloquere.*—40 C. *facio quid manifesto imo ochi;* C. 2. et B. 1. *hi mechi;* Parei 3. *manufesto deprensi mœchi.*—41 C. 2. *perdunt.*—42 C. *me non perde nullum ut;* C. 2. *me non per hercle ut perdant nei mihi metuam Milipho,* omissis intermediis; *perdent* B. 1.—43 B. 1. *hei mihi;* C. *ne mihi mei tuam Milphio.*—44 Parei 3. *memora dum.*—45 C. *quoi domi sit;* C. 2. *quo omisit;* B. 1. *cui id omne sit quod;* al. ap. Pareum, *cui id omne est quod.*—46 Parei 3. *et eam duc-*

SY. Diespiter me sic amabit. MI. ut quidem edepol dignus es.
SY. Ut ego hanc familiam interire cupio! MI. adde operam, si cupis.
SY. Sine pennis volare haud facile 'st: meæ alæ pennas non habent.
MI. Nolito edepol devellisse, jam his duobus mensibus 50
Volucres tibi erunt tuæ hirquinæ. SY. i in malam rem.
MI. i tu atque herus.
SY. Verum enim qui homo eum norit, cito homo pervorti potest. [MI. rectius
MI. Quid jam? SY. quasi tu tacere quicquam potis sis.
Tacitus tibi resistam, quam quod dictum est malæ mulieri.
SY. Animum inducam facile, ut tibi istuc credam, ni te noverim. 55
MI. Crede audacter meo periculo. SY. male credam, et credam tamen.
MI. Scin' tu herum tuum meo hero esse inimicum capitalem? SY. scio.
MI. Propter amorem. SY. omnem operam perdis. MI. quid jam? SY. quia doctum doces.
MI. Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod possiet
Facere, faciat male, ejus merito? tum autem si quid tu adjuvas, 60

Jupiter. MI. *Ut es meritus per ædem Pollucis.* SY. *Ut opto hanc familiam perire!* MI. *Enitere evertere, si cupis.* SY. *Non est facile volare sine pennis: meæ alæ non habent pennas.* MI. *Per ædem Pollucis noli vellere, tuis* alis *hirquinis, his duobus mensibus, erunt volucres.* SY. *I in malam crucem.* MI. *I tu, et herus.* SY. *Qui eum noverit, potest brevi tempore corrumpi.* MI. *Cur?* SY. *Quasi tu possis dissimulare quicquam.* MI. *Premam diutius silentio id quod mihi dixisti, quam mala mulier premat id quod illi est creditum.* SY. *Nisi te cognoscerem, facile adducerer ut tibi fidem haberem.* MI. *Crede audacter meo periculo.* SY. *Confidam male, et tamen confidam.* MI. *Scisne tuum herum esse inimicum mei heri?* SY. *Scio.* MI. *Amoris causa.* SY. *Ludis operam.* MI. *Quare?* SY. *Quia mones monitum.* MI. *Dubitasne igitur, quin meus herus damno afficiat ultro, si possit, tuum herum, ut dignus est? Si vero fueris auxilio, quid est*

tas.—49 C. et C. 2. *pinnas.*—52 Pll. *qui bene eum norit;* Grut. *qui modo eum norit;* al. *qui hominem norit.*—53. 54 Pll. *rectius Tacitus tibi sistam;* al. *rectius Tacitus tibi rem sistam;* al. *rectius Tacitus tibi resistam, quanto dictum, &c.* al. *rectius Facilius tibi rem sistam.* Mox, *mutæ mulieri* C.—55 Pll. *credamini te.*—

Eo facilius poterit facere. SY. at ego hoc metuo, Milphio.
MI. Quid est quod metuas? SY. dum hero insidias parem, ne a te perdeam:
Si herus meus me esse locutum cuiquam mortali sciat,
Continuo is me ex Syncerasto crurifragium fecerit.
MI. Nunquam edepol mortalis quisquam fiet e me certior,
Nisi hero meo uni indicasso, atque ei quoque, ut ne enuntiet 66
Id esse facinus ex te ortum. SY. male credam, et credam tamen. [creditur.
Sed hoc tu tecum tacitum habeto. MI. Fidei non melius
Loquere (locus occasioque est) libere: hic soli sumus.
SY. Herus si tuus volet facere frugem, meum herum perdet. MI. qui id potest? 70
SY. Facile. MI. fac ergo id facile noscam, ut ille possit noscere.
SY. Quia Adelphasium, quam herus deamat tuus, ingenua est. MI. quo modo?
SY. Eodem, quo soror illius altera Anterastilis. MI. sed qui id credam? SY. quia
Illas emit in Anactorio parvolas, duodeviginti minis,

facilius? SY. *Sed ego unum timeo, Milphio.* MI. *Quid est quod pertimescas?* SY. *Dum struam insidias hero, ne me perdas; si meus herus noverit me verba fecisse cum quoquam homine, statim is me reddet crurifragium ex Syncerasto.* MI. *Per ædem Pollucis nemo unquam sciet nisi herus; eique indicabo, ut nemini dicat te esse auctorem hujus facti.* SY. *Confidam male, et confidam tamen. Sed ne cui dixeris.* MI. *Non confidas melius Fidei. Dic secure, est locus et occasio: sumus soli hic.* SY. *Si tuus herus velit consulere suæ utilitati, perdet meum herum.* MI. *Quo pacto?* SY. *Facile.* MI. *Dic igitur, ut illi dicam.* SY. *Quia Adelphasium, quam tuus herus deperit, est ingenua.* MI. *Quo pacto?* SY. *Eodem, quo Anterastilis altera ejus soror.* MI. *Verum quomodo id credam?* SY. *Quia illas emit in Anactorio, parvulas, octodecim minis a prædone Siculo.* MI. *Quan-*

59 B. 1. *quid possiet.*—61 C. et C. 2. *poteris.*—62 Pll. *parilem ne a te perdiam;* al. *parem ne inepte perdum;* B. 1. *ne a te perdiar.*—63 C. *quiquam.*—64 B. 1. *ex sincera;* C. *exsincerasi occurrit fragium;* C. 2. *ex sincera* [lacuna] *fecerit.*—68 Pll. *fide.*—70 Al. *facere frugi.* C. *quid potest.*—72 Voc. *modo* deest in B. 1.—73 C. et C. 2. *sequi id.*—74 Hic lacunæ sunt in codd. Pll. *parvulas.* MI.

NOTÆ

62 *Perdeam*] Id est, peream, inserto *d*.

64 *Crurifragium*] Nomine mutato Syncerasti. Ut sit Crurifragius, non Syncerastus.

70 *Facere* [*facerem*] *frugem*] Id est, facerem bene; ut 'facere nequam,' id est, facere male.

De prædone Siculo. MI. quanti? SY. duodeviginti minis. 75
MI. Duas illas? SY. nutricem earum tertiam.
Et ille qui eas vendebat, dixit se furtivas vendere:
Ingenuas Carthagine aiebat esse. MI. Di vostram fidem!
Nimium lepidum memoras facinus: nam herus meus Agorastocles
Ibidem gnatus, inde surreptus fere sexennis: postibi 80
Qui eum surripuit, huc devexit, meoque hero eum hic vendidit.
Is in divitias homo adoptavit hunc, cum diem obiit suum.
SY. Omnia memoras: quo id facilius fiat, manu eas asserat
Suas populares, liberali causa. MI. tacitus tace modo.
SY. Profecto ad incitas lenonem rediget si eas abduxerit. 85

ti? SY. *Octodecim minis.* MI. *Duas illas?* SY. *Earum nutricem tertiam: et ille, qui eas vendidit, dixit se vendere furto abductas: dicebat fuisse ingenuas Carthagine.* MI. *O Dii, vos testor! Dicis rem nimis festivam: nam meus herus Agorastocles, natus ibidem, est inde abductus ferme sex annorum natus: postea, qui eum suffuratus est, adduxit huc, et eum vendidit hic, meo hero. Hic eum adoptavit in familiam, quando excessit e vita.* SY. *Scis omnia. Ut præstet id facilius, eas manu mittat, tanquam suas cives, in judicio.* MI. *Sile jam, sile.* SY. *Sine dubio, si eas abduxerit, rediget lenonem ad extremas angustias.* MI. *Quin dabo*

quanti? SY. *duo de viginti, &c.* B. 1.—76 *Duas illas tanti quæso.* SY. *immo et nutricem* Parei 3. *Duas illas tanti quæso emit?* ed. Saxon.—78 *Ingenuas* [lacuna] *alebat esse* C. *Ingenuas sariagine Alebat esse* C. 2.—80 C. et C. 2. *surruptus;* al. *surptus.*—84 *Suas popularis libertati tacitus causa.* MI. *tace* B. 1.—

NOTÆ

84 *Liberali causa*] Id est, asserat eas in libertatem causa liberali; id est, judicio seu actione de libertate. Unde 'assertores' dicuntur, vindices alienæ libertatis. Dicitur et 'liberali manu asserere.' 'Assertor,' 'vindex,' 'vindicta,' 'assertio.'

85 *Ad incitas*] *Incitas* uno verbo est unius casus nomen, et accusativi pluralis, ut 'inficias,' 'suppetias.' 'Ad incitas redactus,' idem est atque ad extremas angustias redactus. Apuleius dixit, 'Ad extremas incitas.' Nimirum antiqui terminos extremos vocabant 'incitos:' itaque dicebant, 'ad incitos,' pro 'ad incitos terminos,' id est, 'ad extremos terminos:' 'lineas' item 'incitas' vocabant, 'lineas extremas:' et 'ad incitas' dicebant, pro 'ad incitas lineas.' In ludo duodecim scriptorum, quando ad ultimam lineam compulsi erant calculi, neque ulterius compelli poterant, dicebatur is cujus erant calculi, 'redactus ad incitas lineas,' id est, 'extremas.' Calculi vero dicebantur 'inciti.' Ludus ille vocabatur, 'grammismus,' 'grammas,'

MI. Quin prius disperibit, faxo, quam unam calcem civerit. [serviam.
Ita paratum est. SY. ita Di faxint, ne apud lenonem hunc
MI. Quin hercle collibertus meus faxo eris, si Di volent.
SY. Ita Di faxint: numquid aliud me morare, Milphio?
MI. Valeas, beneque ut tibi sit. SY. pol istuc tibi et hero tuo est in manu. 90
Vale, et hæc cura, clanculum ut sint dicta. MI. non dictum est: vale.
SY. At enim nihil est, nisi, dum calet, hoc agitur. MI. lepidus, cum mones:
Et hoc ita fiet. SY. proba materies data est, si probum adhibes fabrum.
MI. Potin' ut taceas? SY. taceo, atque abeo. MI. mihi commoditatem creas.
Illic hinc abiit. Di immortales meum herum servatum volunt, 95
Et hunc disperditum lenonem: tantum eum instat exitii.
Satine priusquam unum est injectum telum, tum instat alterum! [ædes sevocem,
Ibo intro, hæc ut meo hero memorem: nam huc si ante

operam ut prius dispereat, quam moverit unum calculum. Res sunt ita constitutæ. SY. *Dii præstent id, ne* amplius *apud lenonem serviam.* MI. *Quin per Herculem meus eris collibertus, si Diis placet.* SY. *Dii sic velint. Visne me aliud, Milphio?* MI. *Vale, bene tibi sit.* SY. *Per Pollucem illud est in tua potestate, et tui heri. Vale, et cura ut hæc sint dicta clam.* MI. *Non dictum puta. Vale.* SY. *Sed id nihil, nisi fiat intereadum calet.* MI. *Es lepidus, quando admones: hoc fiet sic.* SY. *Est suppeditata optima materies, si adhibeas bonum opificem.* MI. *Tacebisne?* SY. *Sileo, atque abeo.* MI. *Mihi ostendis commoda. Ille abiit hinc. Dii immortales optant servare meum herum, et disperdere hunc lenonem: adeo est magnum exitium quod ei impendet. Antequam unum telum est vibratum, repente injicitur alterum! Introibo, ut narrem hæc meo hero; nam si*

85 Parei 3. *ad incita*—86 Al. *unum calcem.*—87 C. *servam.*—88 *Qui hercle cum liberatus faxo eris* B. 1.—89 Parei 3. *numquid vis aliud;* C. et C. 2. *nunc quid aliud.*—90 B. 1. *post istuc tibi et tuo herost.*—91 C. *ut scint dicia;* C. 2. *ut sint dicia.*—92 B. 1. *lepidus commones.*—93 B. 1. *proba materia est si.*—94 Idem codex, *mihi commoditatis.*—95 *Illinc* C. et C. 2.—96 Pll. *exiti.*—97 *Sati' ne* Pll. *est in lectum* C. et C. 2. *jam instat* al. ap. Pareum.—98 Pll. *ante adesse vocem;*

NOTÆ

'scripta scriptorum,' 'ludus latronum.'

86 *Unum calcem*] Festus, 'Calces per diminutionem vocantur calculi.'

92 *Dum calet*] Id est, dum res recens est; translatio a ferro deducta,

Quæque audivistis modo, nunc si eadem hic iterem, inscitia 'st.
Hero uni potius intus ero odio, quam hic sim vobis omnibus. 100
Di immortales, quanta advenit calamitas
Hodie ad hunc lenonem! sed ego nunc est, cum me moror.
Id negotium institutum est, non datur cessatio.
Nam et hoc nocte consulendum, quod modo concreditum 'st,
Et illud autem inserviendum 'st consilium vernaculum. 105
Remora si sit, qui malam rem mihi det, merito fecerit.
Nunc intro ibo: dum herus advenit a foro, opperiar domi.

rogem venire ante ædes, et si repetam hic eadem quæ audivisti, est amentia. Ero potius invisus meo hero intus, quam hic vobis omnibus. Dii immortales! quanta calamitas hodie incidit in hunc lenonem! sed jam me ipse retardo. Hæc res est incepta, non est locus intermittendi. Nam et deliberandum est, hac nocte, de hoc quod credidit mox servus, et promovendum est illud consilium a nobis inventum. Si sit aliquis, qui mora injecta, mihi afferat aliquod damnum, recte egerit. Jam ingrediar: expectabo domi usque eo dum herus revertatur a foro.

Bipont. et al. *ante ædes evocem.*—99 *Quæ audivisti* C. et C. 2. *Et quæ audivistis* al. ap. Parenn. *hic si terum* C. 2.—101 *Dii immortales, quid malorum, quanta, &c.* edd. vett. Delph. et Bipont.

NOTÆ

quod, dum calet, mulcendum est.

105 *Vernaculum*] Domesticum illud, et a nobis natum consilium. Cicero, 'Crimen domesticum ac vernaculum.' Idem, 'Sapor vernaculus.' Idem, 'Vernacula festivitas.' Varro, 'Vernaculum ac dominatum.' Idem, 'Vinum vernaculum, uva vernacula.'

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

HANNO loquitur Punice.

YTHALONIM, vualonuth si chorathisima comsyth,

HA. *Precor Deos et Deas hujus urbis præsides, ut quod in animo habeo, bene suc-*

1 C. *valon uth si corathysima;* C. 2. *valon ut si corat sima* [lacuna] *comsyth.*—

Chym lachchunyth mumys thalmyctibari imisci
Lipho canet hyth bymithii ad ædin bynuthii.

cedat; et eorum voluntate res mea recte fluant; ad liberandum meum filium et filias

—2 C. *lachun yth mumy s thral mycthi bar ui mysehi*; C. 2. *lah chunyth mumys thyal mycthibaris imisehi.*—3 *Lipho canet hythby nuthi ad edyn bynui* C. *Lipho-*

NOTÆ

1 *Ythalonim*] Joannes Philippus Pareus hos duos versus characteribus Hebraicis sic scribit:

וח־על יונין ועלו מת סיו קראתי שמה
קומטירת
כים לך כתת מומים תעלמק טברי עמסחי

Joannes Seldenus in opere de Diis Syris sic Hebraice primum. Et versibus duobus distinguit:

נא את עליונים ועליתמדת
שקרא אתם מקום חזארת:

Quem sic characteribus Latinis subjicit: *Na ethelionim velionoth sequara otham makom hazoth*: sic vertit Latine: *Obsecro superos superasque Quibus contigit locus iste.*

Samuel Petitus libro Miscellaneorum secundo sic Hebraice eosdem versus:

נם עליונים ועליונת זכור את־אישי מקום
זאת
חיני לקחו ולתמימי שתי עלמורת עברתי
מזחי

Sic Hebraica Latinis characteribus: *Neth alonim, ualonoth, secor eth isi macom soth: Chyni lachchu, vultmimi. Sty almoth ibarti mischi*: Sic Hebraica Latinis vertit: *Inclinate et advertite, o Di Deæque, quorum sub numine viri hujus civitatis sunt. Deprecationem et integritatem meam accipite. Duas filias generavi, robur meum.*

Samuel Bochartus in altera parte sui Phaleg. capite secundo putat, versus sexdecim priores scenæ hujus, esse partim Punicos, partim Libycos; et Punicos quidem, quos censet esse decem priores, pro virili restituit; sex vero posteriores, quos Libycos esse existimat, et hactenus incassum a quovis fuisse tentatos, et ipse restituere desperat, nisi quod suspicatur idem versibus sex Libycis exprimi, quod et decem Punicis prioribus Scenæ, et undecim Latinis Plauti. Sic autem emendat scripturam horum versuum duorum: *N'yth alonim valonuth sicorath jismacôn sith Chymlachai jythmu mitslia mittebariim ischi.* Characteribus Hebraicis sic exprimit:

נא את עליונים ועליונת שכורת ישמכון זות
כי מלכי יתמו: מצליח מדבריהם עסקי:

Hebræa Latinis characteribus sic scribit: *Na eth eljonim voeljonoth sechorath iismecun zoth Chi melachai jitthemu; matslia middabarehen iski.* Latine sic vertit: *Rogo Deos et Deas, qui hanc regionem tuentur, Ut consilia mea compleantur; prosperum sit ex ductu eorum negotium meum.*

3 *Lipho*] Joannes Philippus Pareus hos versus quatuor characteribus Hebraicis sic scribit:

ליפו קנת את במתי דרא־דין בינים אותי
בידנרוב שלו עומלונים ובי־מסרתתחו
בתלים מושין מקתותיתי נלכנתי דשמכון
עסד ליברים טפלת כלח יכון חם ליפול

Samuel Petitus libro Miscellaneorum secundo sic Hebraice eosdem versus:

ליפק אניתי בימי תתו עד עדן בימי תתו
ברנה רב שלו הום עליונים ובימי שיר תתו
בתולים עוטמת אתו גלך אנ תא דש מקום
אי שור אלא ברום תפלת חילי שהנמכם לי
פעול

Byrnarob syllo homalonin uby misyrthoho
Bythlym mothym noctothii nelechanti daschmachon 5
Yssidele brim tyfel yth chylys chon, tem, liphul
Uth bynim ysdibur thinno cuth nu Agorastocles

meas e potestate prædonum. Dii (inquam hoc faciant) *per spiritum multum, qui est in illis et per providentiam suam. Amicus meus Antidamarchus consueverat diversari apud me: sed ille additus est eorum cœtui, qui habitant in tenebris. Dicunt Agorastoclem filium ejus apud eum manere. Tessera hospitalis est, tabula sculp-*

cane thyth binuthis ad a din bin uthu C. 2.—4 *Bym arob syllo homaloni mur bymy syrthoho* C. *Birnarob syllo ho malonim uyby mysyrthoho* C. 2.—5 C. *mothyn noctohu ulechanti cla maschon;* C. 2. *mothyn moctothuu lechanti dasmachon.*— 6 *Yssid dobrin thyfel: yth? chil? ys! chon! chem liful!* C. *Ysiddobrim thyfel yth chyl! yschon: themliphul* C. 2.—7 *Yth! binim! ysdibur! thinnochot nu ago-*

NOTÆ

Sic Hebraica Latinis characteribus: *Léphoc anethy bymi Thu ad ædin, bymi Thu, Byrna rob, sylle hom alonim, ubymi syr, tohu: Bythym othynoth athu: nelech an, ta das machon? E sod elle? brum tyfeloth chyly, schentem li, phol.* Sic Hebraica Latinis vertit: *Fato impulsus feci ut irent singulis Deorum diebus festis ad hortos, Cum gaudio multo, quod conturbavit Deus, et in die cantici fuit vacuitas: Puellæ surreptæ abierunt: Quonam ibo thalamos omnes calcans? Ubi est qui illas rapuit? ut tollam ineptitudines doloris mei, quas quasi fructus producit mihi gignere et educare.* Samuel Bochartus sic emendat:

לפודקנת את בני את יד עדי ובמחי :
ברוח רוב שלחם עליונים ובמשורתתם :
בטרם מות חנות אותי הלך אנשידמרכון :
איש שידע לי : ברם מפל את חילי שכיתם
לאפל :

Hebræa Latinis characteribus sic scribit: *Lephurcanath eth beni eth jad adi vbenothai. Berua rob sellahem eljonim ubimesuratehem. Beterem moth anoth othi helech Antidamarchon, Is sejada li: Beram tippel eth chele sechinatam leophel.* Latine sic vertit: *Ad liberationem filii mei e manu prædonis, et filiarum mearum. Dii* (inquam id præstent) *per spiritum multum qui est in ipsis et per providentiam suam. Ante obitum diversari apud me solebat Antidamarchus, Vir mihi familiaris: sed is eorum cœtibus junctus est, quorum habitatio est in caligine.*

7 *Uth*] Joannes Philippus Pareus hos versus quatuor characteribus Hebraicis sic scribit:

תבנים עזדיבור תינו כחתנו

Agorastocles

עתי מנת עתי כרסחי .ליבואי סיתמאסו
ביני דכיל לוהלי טובלים לסבית־טינים
בוד יאלית ערעים נין נועים לים מוכבות לוים

Samuel Petitus libro Miscellaneorum secundo sic Hebraice eosdem versus:

את־בנים איש דבר נוחת כה נוות

Agorastocles

וחמונה תהי קוראה שאל וחק זאת נשא
ביתנו דחי לי יחי לי גבולים לשבית תמי
בדי אל אתעה רע אנין ראשלים מנחות ראסים

Sic Hebraica Latinis characteribus: *Eth banim. Ys diber noth co noth Agorastocles: Vthemuna tehy chora, sel ucoch, soth nose, Bynnu. Dehi li ihi li gebulim, lasbit thumi: Bady al ethe ra, ennyn, vaslym mincoth visim.* Sic Hebraica Latinis vertit: *Liberos. Dixerunt hic pro certo habitare Agoras-*

Ythe manet ihy chyrsæ lycoch sith naso
Byuni id chil luhili gubylim lasibit thim
Bodyalyt herayn nyn nuys lym moncoth Iusim 10
Exanolim volanus succuratim misti Atticum esse

ta, cujus sculptura est, Deus meus: hanc fero. Mihi dictum est eum manere in hac regione. Ingreditur aliquis per ostium, sciscitabor ab eo numquid noverit Agorastoclem.

****

rastocles C. *Uthbinim ysdibur thinnochutnu agorastocles* C. 2.—8 *Ythe manoth? ihychir saelichot sith naso* C. *Ythemaneth ihy chirsae lychot sith naso* C. 2.—9 *Bynny id chil luhily gubulim lasibitthim* C. *Bynny idchil luhily gubulim lasi bithym* C. 2.—10 *Bodialy therayn nynnurslymmon chot lusim; Hiannio punicae* C. *Bothyalit herayn ninuys lymmonchot lusim* [lacuna] C. 2.—11 C. *succurratimistim altim acum esse;* C. 2. *xanolim v. succurrati misti maltim acü esse.*—

NOTÆ

toclem: Est hospitalis tessera, Saturni imago, (hanc fero) Inter nos: Esto aliquis finis itineris mei, quo tandem integritati meæ requies concedatur: Ne solus, et miser, afflictusque errem huc illuc, quin potius in liberis meis innover, et rependam dona et oblationes. Samuel Bochartus sic emendat:

את בן אמיץ דבור תם נקוט נוח
אגורסטוקליס:
חותם חמתי הוא כיורי שאלי חוץ זאת
נושא:
ביני עד כילו האלה נבולים לשבת תם:
בוא די עלי תרע אנא הנו: אשאל אם מנבר
לו שם:

Hebræa Latinis characteribus sic scribit: *Eth ben amis dibbur tham necot nave Agorastocles. Othem anuthi hu chior seeli choe; zoth nose. Binni ed chi lo haelle gebulim lasebeth tham. Bo di ale thera inna; Hinno, esal im mancar lo sem.* Latine sic vertit: *Filium ejus constans fama est ibi fixisse sedem, Agorastoclem* (nomine). *Sigillum hospitii mei est tabula sculpta, cujus sculptura est, Deus meus: id fero. Indicavit mihi testis eum habitare in his finibus. Venit aliquis per portam hanc: Ecce eum: rogabo numquid noverit nomen* (Agorastoclis).

11 *Exanolim*] Joannes Philippus Pareus hos versus sex characteribus Hebraicis sic scribit:

את עליונין עלונת סוכרותים מישרתי
Atticum esse
Concubitum a bello
קותים באנת ללכנת כנה ענס חס
חויק סלק פנסי אתי דמסקום עלם ענדובתי
פלונו בתמי
קלתום קומוקרה לעני enim At חוטו ובר
ענת־עיח Aristoclem
עתסאנך נעסקטליע הלכות עלמות דובתרמי
קומפס וסמטי
עדעגך lictor בודת jussum ליסנימקולוס

Samuel Petitus libro Miscellaneorum secundo sic Hebraice eosdem versus:

את־עלנים ועליונות שקראתי מעשתי עתיק
וסעשה
חנכו ביתימאבל לו קוטתי נבא אני לא לקחו
רתחנאטס אש
חוי חסילך פה נשא עתיד עמס כון על אמן
דבר תחו עליון אוב ותומה
קל תחם קום וקרא לו ענו את עוני מאב
חוסח ובר במתי את Aristoclem
חמ אוכה קינה זאת אל יעלי חושה לאמון
דבר תרמי חי ומסר־אשפותי
הא עוד אענק לקטור בו דשי אסם למנים
קולס:

Sic Hebraica Latinis characteribus: *Et alonim ualonoth: seccarati misti attic, umasse, Conco biti miabel lo euti*

Concubitum a bello cutius beant lalacant chona enus es
Hujec silec panesse athidamascon alem induberte felono buthume [Aristoclem
Celtum comucro lueni, at enim avoso uber bent hyach
Et te se aneche nasoctelia elicos alemus duberter mi comps vespiti 15
Aodeanec lictor bodes jussum limnimcolus.
Deos Deasque veneror, qui hanc urbem colunt,
Ut, quod de mea re huc veni, rite venerim;

* * * *Oro Deos et Deas qui huic urbi præsident, ut felix sit adventus meus*

12 C. *cutim beat lulacanti chona*; C. 2. *cutim beat lulacant chona enus es.*— 13 *Huiec silic panasse atidmascon aiem viduberte felono butune* C. *Huiec silihc pan esse mascon alem viduberte felone buthune* C. 2.—14 *Celtumco mucroluevi at enim avo so uber hentra charistoclem* C. *Celtum comucro lueui atenim avo souberhent hyachuristoclem* C. 2.—15 *Eite seanec nasoctelia helicos alemus duberterm composuestipti* C. *Etteseaneche nasoctelia helicos alemus duberter micompsuesti* C. 2.

NOTÆ

nibe ani: lo lacen tchina, enus is. Hoi cezi, lec po, nasse athid amas, con al enum diber Tefelon, ob, uthume: Cel tum: com uera: lu enu: et oni mau ose: uber banthy ach Aristoclem. At, assena china sot, el iseli, esea lemum diber termi, cai: upeu aspoti: E od eanec lictor bo desi assam limnim coles. Sic Hebraica Latinis vertit: *Dis Deabusque, quos invocavi consultores, et adjutores mihi, Ad lustrandam domum meam a dolore, quo affectus sum, cum illos laudarem. Sed orationem non acceperunt; afflictissimusque sum, et animum despondeo. O spes mea, huc veni: et qui me cumque manet labor, perferre facito, animos sume a veritate oraculi et responsorum Dei* Ταῦ, *a divinationibus, et ostentis, prodigiisque: Numero adimplere: erige te, et precare: Utinam exaudiant: facessat dolor a patre religioso, et dignoscam fratris filium Aristoclem. Attente audi lamentationem istam, Deus, mea potentia, festina ad veritatem verbi exaltationis meæ, o Deus, et cessabunt sterquilinia mea. Ecce deinceps de meis facultatibus honorem habebo, sacrificans far Dis omnibus, et laudans.*

17 *Deos Deasque*] Mos erat apud antiquos, ut cum aliquo advenirent, Deos tutelares loci salutarent.

Veneror] *Veneror* hoc loco significat 'precor;' sicut alibi 'amo' et 'amabo' significant etiam 'precor.' Hoc tamen differunt, quod *veneror* significet 'religiose precor;' et 'amo,' vel 'amabo,' 'amice precor.'

Qui hanc urbem colunt] Erat apud antiquos semper in quavis urbe Deus aliquis, qui præcipuo quodam cultu afficiebatur, et is erat tutelaris. Hi erant quos adventu suo colebant advenæ. Apud Calydonios ejusmodi erat Venus, ut patet ex pluribus fabulæ hujus locis.

Measque ut gnatas, et mei fratris filium,
Reperire me siritis: Di vostram fidem! 20
Quæ mihi surreptæ sunt, et fratris filium.
Sed hic mihi antehac hospes Anthidamas fuit.
Eum fecisse aiunt, sibi quod faciundum fuit.
Ejus filium hic prædicant esse Agorastoclem:
Deum hospitalem ac tesseram mecum fero: 25
In hisce habitare monstratu'st regionibus.
Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras.

in hanc civitatem, in iis, quorum causa huc commigravi: ut annuatis ut inveniam meas filias et filium mei fratris: o Dii vos obtestor. Meas, inquam, filias, *quæ mihi sunt surreptæ, et filium mei fratris. Olim habui hic hospitem Anthidamantem. Dicunt eum egisse, quod fuit sibi agendum. Aiunt ejus filium Agorastoclem hic habitare: apporto mecum Deum hospitalem ac tesseram: mihi indicatum est eum habitare in hisce locis. Rogabo* (ubi maneat) *ab his qui egrediuntur ex illis ædibus, et huc* veniunt.

—16 C. *limnincolus;* C. 2. *Aodaeneha lictor bocles j. limum colus.*—19 *Measque hic ut* C. et C. 2.—21 *Quæ surreptæ sunt mihi* C. 2.—24 Al. ap. Pareum, *esse prædicant.*—26 *In isce* C.—27 C. 2. *qui hunc.*

NOTÆ

19 *Meas gnatas*] Adelphasium et Anterastilem.

Mei fratris filium] Agorastoclem Iachonis filium.

22 *Anthidamas*] Anthidamas erat hospes Hannonis et Iachonis, ut est supra dictum; et ipse Anthidamas emerat Iachonis filium Agorastoclem surreptitium, ignarus esse filium hospitis sui. Et ipse moriens Agorastoclem scripserat hæredem.

23 *Eum fecisse aiunt*] Hoc toto versu est circumlocutio, qua nihil aliud significatur, quam 'mortuus est.' Nimirum veteres 'mortis' nomen et recordationem, quantum in se erat, declinabant.

25 *Deum hospitalem ac tesseram*] Id est, Deum hospitali tesseræ insculptum. Petitus ex Hebræis scenæ secundæ conjicit esse Saturnum.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

AGORASTOCLES, MILPHIO, HANNO.

Ag. Ain' tu tibi dixe Syncerastum, Milphio,
Has esse ingenuas ambas surreptitias

Ag. *Dicisne, Milphio, Syncerastum tibi patefecisse has duas* virgines *Carthagi-*

Carthaginiensis? Mi. aio: et, si frugi esse vis,
Eas liberali jam asseres causa manu:
Nam tuum flagitium 'st tuas populares te pati 5
Servire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ.
Ha. Pro Di immortales, obsecro vostram fidem!
Creta est profecto horum hominum oratio.
Quam orationem hanc aures dulcem devorant!
Ut mihi absterserunt omnem sorditudinem! 10
Ag. Si ad eam rem testis habeam, faciam quod jubes.
Mi. Quid tu mihi testis? quin tu insistis fortiter?
Aliqua fortuna fuerit adjutrix tibi.
Ag. Incipere multo est, quam impetrare, facilius. [venit?
Mi. Sed quænam illæc est avis, quæ huc cum tunicis ad-
Numnam it a balneis circumductus pallio? 16
Facies quidem edepol * * *
Servos quidem edepol veteres antiquosque habet.
Ag. Qui scis? Mi. viden' homines sarcinatos consequi?
Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent. 20

nienses esse ingenuas furto ablatas? Mi. *Dico: et si es probus, eas vindicabis, quia sunt liberæ. Nam vitio vertetur si feras, te inspectante, tuas cives sub jugo esse, quæ fuerunt liberæ apud suos.* Ha. *Pro Dii immortales obtestor vestram fidem! Sane oratio horum hominum est aperta. Quam avide meæ aures hanc captant! Ut mihi eluerunt omnes molestias animi!* Ag. *Si essent mihi testes hujus rei, agerem quod præcipis.* Mi. *Quid testes* loqueris? *Quare non urges rem strenue? Aliqua fortuna tibi erit auxilio.* Ag. *Est longe facilius incipere quam perficere.* Mi. *Sed, quænam est illa avis, quæ advolat huc cum tunica? Revertiturne a balneis, subducto per fraudem pallio? Per ædem Pollucis vultus ejus est Punicus. Habet profecto servos vetustos et annosos.* Ag. *Quare?* Mi. *Videsne homines qui, alligatis sarcinis, eum consequuntur? Et, ut existimo, non habent di-*

2 Pll. *su ruptitias.*—3 *Arthaginiens* C.—4 Pll. *adsere causa.*—6 *Servare* C. *fuerunt* C. 2.—8 *Certa est* C. 2. *mihi oratio* Parei 3.—9 Al. ap. Pareum *duloe.* —10 C. *hominem sorditudineu.*—12 *Quantum t. quantu ins.* C. *Quin tu* C. 2.— 15 B. 1. *illæc anus est.*—16 *Numam in alabandis* B. 1. *Nunnam in a baliniis* Pll. —17 *Facies quidem edepol Punica est: guga est homo* Lamb. e codd.—19 *Qui*

NOTÆ

8 *Creta*] Ut creta emaculantur vestes, sic oratione Agorastoclis et Milphionis absterguntur animi molestiæ in Pœno.

14 *Impetrare*] Est ab *in* auxetico, et 'patro,' 'patras,' id est, perficio, quasi dicas 'perpetrare:' hic enim *impetrare* est oppositum *incipere.*

15 *Avis*] Appellat 'avem' Hannonem Pœnum, ob manicas tunicæ alarum instar utrimque pendentes.

AG. Quid jam? MI. quia incedunt cum annulatis auribus?
Adibo hosce, atque appellabo Punice.
Si respondebunt, Punice pergam loqui:
Si non, tum ad horum mores linguam vortero.
Quid ais tu? ecquid adhuc commeministi Punice? 25
AG. Nihil edepol: nam qui scire potui, dic mihi,
Qui illinc sexennis perierim Carthagine?
HA. Pro Di immortales! plurimi ad hunc modum
Periere pueri liberi Carthagine.
MI. Quid ais tu? AG. quid vis? MI. vin' appellem hunc Punice? 30
AG. An scis? MI. nullus me est hodie Pœnus Punior.
AG. Adi atque appella, quid velit, quid venerit,
Qui sit, quojatis, unde sit: ne parseris.
MI. Avo! quojates estis? aut quo ex oppido?
HA. Hanno muthumballe bechaedreanech. 35
AG. Quid ait? MI. Hannonem sese ait Carthagine,
Carthaginiensem Muthumballis filium.

gitos in manibus. AG. *Quare?* MI. *Quia habent annulos in auribus. Accedam ad eos, et alloquar Punica lingua. Si reposuerint, prosequar loqui Punica lingua: si non reposuerint, tum vertam ad horum mores orationem. Quid tu? nonne aliquid calles lingua Punica?* AG. *Nihil per ædem Pollucis. Nam, dic mihi, quomodo callerem, qui natus sex annis raptus fuerim Carthagine?* HA. *Pro Dii immortales! Complures pueri liberi perierunt, hoc modo, Carthagine.* MI. *Quid dicis tu?* AG. *Quid vis?* MI. *Libetne appellem Punica lingua?* AG. *Scisne* Punicam linguam? MI. *Est nullus hodie Pœnus magis Pœnus.* AG. *Accede, atque roga, quid, velit, quare venerit, quis sit, cujas sit, unde sit; ne peperceris* verbis! MI. *Avo! cujates estis, aut quo ex oppido?* HA. *Hanno muthumballe bechaedreanech.* AG. *Quid dicit?* MI. *Dicit se esse Hannonem Carthaginiensem*

sis C.—20 C. *digitos immanibus.*—22 *Adibo atque hosce appellabo* B. 1. C. 2. *Audibo hosce* C.—24 Pll. *lingua ac vertero.*—27 *Qui illim* C. *Qui illum* C. 2. —28 C. 2. *plurimi ad hunc* [lacuna] *modum;* al. ap. Pareum, *ut plurimi;* al. *ut quam plurimi;* al. *Proh Di i. ut ad hunc plurimi modum.*—30 *Quid tu ais tu* al. ap. Pareum. *apellem* Pll.—31 C. et C. 2. *denus purior.*—33 *Qui sit quopatis* Pll. *Qui sit quo patre* B. 1. *ne parleris* C. C. 2. et B. 1.—34 *Avo quolates* C. et C. 2.—35 *Annon Muthumballe becha edre anech* Pll. *Hanno mutum Balle becha edre anech* B. 1.—37 *Muthum ballis* B. 1.—38 *Vo* B. 1. C. et C.

NOTÆ

34 *Avo*] Pareus: חוה *salve: ave.* Petitus, חוה אדני, *salve domine mi.*

35 *Hanno*] Pareus, הנו מוטומכלי בקדרענך. Petitus, חעדרענק, *Chadre-anach, Carthaginiensis.*

HA. Avo! MI. salutat. HA. donni! MI. doni volt tibi
Dare hinc nescio quid: audin' pollicerier?
AG. Saluta hunc rursus Punice verbis meis. 40
MI. Avo donni, hic mihi tibi inquit verbis suis.
HA. Me bar bocca. MI. istuc tibi sit potius quam mihi!
AG. Quid ait? MI. miseram esse prædicat buccam sibi.
Fortasse medicos nos esse arbitrarier.
AG. Si ita est, nega esse: nolo ego errare hospitem. 45
MI. Audi tu, rufen nuco istam. AG. sic volo
Profecto vera cuncta huic expedirier.
Roga, numquid opus sit? MI. tu qui zonam non habes,
Quid in hanc venistis urbem, aut quid quæritis?
HA. Muphursa. AG. quid ait? HA. mivulechianna. AG. quid venit? 50

filium Muthumballis. HA. *Avo!* MI. *Salutat.* HA. *Donni!* MI. *Vult tibi dare dono nescio quid: audisne polliceri?* AG. *Saluta hunc rursus Punice meis verbis.* MI. *Avo donni, hic mihi dicit tibi, avo donni, suis verbis.* HA. *Me bar bocca.* MI. *Malim hoc tibi contigisse, quam mihi!* AG. *Quid ait?* MI. *Dicit se habere linguam miseram: forsitan existimat nos esse medicos.* AG. *Si id rogat, nega* nos *esse* medicos: *ego nolo hospitem in errore versari.* MI. *Audisne tu rufen nuco istam?* AG. *Sic libet huic explanari omnia vera; postula, an opus habeat quapiam re?* MI. *Tu, discincte, quare venistis in hanc urbem, aut quid quæritis?* HA. *Muphursa.* AG. *Quid dicit?* HA. *Mivulechianna.* AG. *Quid*

2. *adoni* Parei 3.—40 C. *rusus.*—41 *Avo nonne* B. 1. et C. 2. *Havah Adoni* Parei 3. *Avo nonni* C.—42 *Meharbocca* C. et C. 2. *Mebarbocca* Parei 3. *Me barboccha* B. 1. *sit tibi* al. ap. Pareum.—43 B. 1. *buccam si.*—44 B. 1. *arbitratur.*—45 *Si ita est* desunt in B. 1. *ita* deest in Pll.—46 C. *rufeen nuco.*—49 *Quid hin hāc* C.—50 Parei 3. *miphulec;* C. *mivulec hi an na;* C. 2. *muvile-*

NOTÆ

38 *Donni*] Pareus et Petitus, אדוני *Domine.*

42 *Me bar bocca*] Pareus, מבר בוקם. Petitus, מה כר בכה, *quam lachrymarum filius.*

46 *Rufen*] Pareus, רופן נכו. Petitus, רופא מחה יסתום. Rescribit, *rofe maco istom*, id est, *Medicus abstergere claudet.*

50 *Muphursa*] Punica versuum 50. 50. 53. et 57. continui sunt sermonis. Pareus,

מופורסה : מיפולק האמה
לאך לחנגים למינכום
איוסם ערוים
פלוים ארגה דקתה

Petitus,

מפרושה מוני לביון גא
לאך לחנני מלוני נחות
אש אמר תהים
פלוני עיר גר אחת

Latine ita sonant: *Hospitium tesseræ meæ, cujus imago Saturnus est: Quæso, Indica, ut miserearis mei, hospitium meum, et deduc: Honoratus adolescens iste est* Ὁ δεῖνα, *urbis columen unicum.*

MI. Non audis? mures Africanos prædicat
In pompam ludis dare se velle ædilibus.
HA. Laech lachananim limi nichot. AG. quid nunc ait?
MI. Ligulas canalis ait se advexisse et nuces:
Nunc orat, operam ut des sibi, ut ea veneant. 55
AG. Mercator credo est. HA. Isam aruinam. AG. quid est?
HA. Palum erga dectha. AG. Milphio, quid nunc ait?
MI. Palas vendundas sibi ait, et mergas datas,
Ut hortum fodiat, atque ut frumentum metat.
Ad messim credo missus hic quidem tuam. 60
AG. Quid istuc ad me? MI. certiorem te esse volui,
Ne quid clam furtive accepisse censeas.
HA. Muphonnium sucorahim. MI. hem! cave si feceris

vult? MI. *Non audis? Dicit se velle dare mures Africanos in pompam ludis ædilibus.* HA. *Laech lachananim limi nichot.* AG. *Quid fabulatur?* MI. *Dicit se advexisse ligulas canales et nuces: rogat jam, ut adjuves in eis divendendis.* AG. *Puto, est mercator.* HA. *Isam aruinam.* AG. *Quid est?* HA. *Palum erga dectha.* AG. *Milphio, quid dicit jam?* MI. *Dicit se habere trullas vendendas, et furcas, ut fodiat hortum, et ut metat frumentum. Puto venit huc ad tuam messem.* AG. *Quid id ad me attinet?* MI. *Volui te habere pro certo, ne existimes me accepisse aliquid furtim.* HA. *Muphonnium sucorahim.* MI. *Hem! cave ne faceris id*

chianna; B. 1. *mu vilech ianna.*—52 *In popam* C. *laudis* B. 1. *daresuelle* C. 2. —53 *Lalech lach ann mlin iichoct* B. 1. *Laech lachananim limini chot* C. *Lalechelaheananim limn chot* C. 2.—54 *Ligulas vænales* Douz. *Figulas favulas* al. *L. cannabes* al. ap. Parenm.—56 *Issam arabinam* B. 1.—57 *Palcin erga decha* B. 1. *detha* C. *dectha* C. 2.—58 *Paltas v. sibimet* B. 1. *sibimet* etiam C. *et* deest in B. 1.—59 C. et B. 1. *fodi.*—60 C. et B. 1. *credo nisi quidem.* B. 1. *tua.*— 61 Pll. *esse voli.*—62 *Ne quit* C.—63 *Mufonium succoraim* B. 1. *Muphonnium*

NOTÆ

51 *Mures Africanos*] Alciatus, 'Videtur 'mures Africanos' Plautus appellasse, quos Plinius 'Niloticos,' quandoque 'Ægyptios.' x. 65. 'Ægyptiis muribus durus pilus sicut herinaceis: iidem bipedes ambulant, ceu Alpinus.''

54 *Ligulas canalis*] Servus nequam, ignarus linguæ Punicæ, qua fabulatur cum Hannone Pœno, interpretatur ejus orationem ex sono vocum uno; ut videre est ex vocibus Punicis, et earum interpretatione Milphiana.

58 *Palas*] Pala, *pelle;* merga, *fourche.*

63 *Muphonnium*] Sic scribit Hebraice Pareus, מופונים זכורחים. Sic Petitus, מפני חום שקיר אים. Characteribus Latinis sic scribit, *Mephaunium secoraim.* Sic Latine vertit, *Qui removet calamitates eorum, qui ejus auxilium implorant.*

Quod hic te orat. AG. quid ait, aut quid orat? expedi.
MI. Sub cratim uti jubeas sese supponi, atque eo 65
Lapides imponi multos, ut sese neces.
HA. Gunebel balsamenierasan. AG. narra, quid est?
Quid ait? MI. non hercle nunc quidem quicquam scio.
HA. At ut scias nunc, dehinc Latine jam loquar.
Servom hercle te esse oportet et nequam et malum, 70
Hominem peregrinum atque advenam qui irrideas.
MI. At hercle te hominem et sycophantam, et subdolum,
Qui huc advenisti nos captatum migdilybs,
Bisulcilingua, quasi proserpens bestia.
AG. Maledicta hinc aufer: linguam compescas face. 75
Maledicere huic tu temperabis, si sapis.
Meis consanguineis nolo te injuste loqui.
Carthagini ego sum natus, ut tu sis sciens.
HA. O mi popularis, salve! AG. et tu edepol, quisquis es.
Et si quid opus est, quæso, dic; atque impera, 80
Popularitatis causa. HA. habeo gratiam.

quod a te hic precatur. AG. *Quid dicit, aut quid rogat? aperi.* MI. *Ut mandes sese supponi sub craticula, et sibi imponi multos lapides, ut sese neces.* HA. *Gunebel balsamenierasan.* AG. *Expone, quid est? Quid ait?* MI. *Nunc per Herculem nihil intelligo eorum quæ dicit.* HA. *Et ut intelligas nunc, deinceps loquar Latine. Per Herculem oportet te esse servum, et nequam, et improbum, qui illudas homini peregrino et advenæ.* MI. *Sed per Herculem oportet te esse hominem sycophantam et versipellem, qui venisti huc ad nos captandos, migdilybs, bisulca lingua, quasi serpens.* AG. *Abstine hic maledictis! coërce linguam. Si sapis, tu cavebis maledicere huic. Nolo te conviciari meis affinibus. Ego sum natus Carthagini, ne tu ignores.* HA. *O mi civis, salve!* AG. *Tu quoque salvus sis, per ædem Pollucis, quisquis es. Et si quid est opus, obsecro, dic et manda, quia es popularis.* HA.

succorahim Pll. *cave sis feceris* al. ap. Pareum.—65 *Subgratim* B. 1. *Sub gratim* C. et C. 2. *ut jubeas* B. 1. *se supponi* Pll. et B. 1. *adque eo* C.—67 *Gunebel balsamem erasam* B. 1.—68 *Qui ait* Pll.—70 C. *oportet enequam.*—71 Idem codex *adque.*—72 C. *sycophanta.*—73 Pro *migdilybs*, B. 1. habet *nundilia;* Pll. *micdilia.*—75 Pro *face*, B. 1. habet *tace.*—77 *Meus est sanguineus* B. 1.—78 Al. ap. Pareum, *tu scis sciens.*—79 *O mihi popularis* C. et C. 2.—80 *Et*

NOTÆ

67 *Gunebel*] Sic Pareus, גנבל בלסמן ירסן. Sic Petitus, גאון נבל בעל־שמים ירסן. Characteribus Latinis, *Gun nabal belsamen ierasen.* Latine sic vertit, *Petulantiam et superbiam hominis improbi et vilis* (Milphionem intellige) *compescat et refrænet Jupiter.*

Verum ego hic hospitium habeo: Anthidamæ filium
Quæro: commonstra, si novisti Agorastoclem.
Ecquem adolescentem tu hic novisti Agorastoclem?
AG. Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium, 85
Ego sum ipsus, quem tu quæris. HA. hem! quid ego audio?
AG. Anthidamæ gnatum me esse. HA. si ita est, tesseram
Conferre si vis hospitalem, eccam, attuli.
AG. Agedum huc ostende: est par probe: nam habeo domi.
HA. O mi hospes, salve multum! nam mihi tuus pater, 90
Pater tuus ergo, hospes Anthidamas fuit:
Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.
AG. Ergo hic apud me hospitium tibi præbebitur.
Nam haud repudio hospitium, neque Carthaginem:
Inde sum oriundus. HA. Di dent tibi omnes quæ velis. 95
Quid ais? qui potuit fieri, ut Carthagini
Gnatus sis, hic autem habuisti Ætolum patrem?
AG. Surreptus sum illinc: hic me Anthidamas hospes tuus
Emit, et is me sibi adoptavit filium.
HA. Demarcho item ipse fuit adoptatitius. 100

Ago gratias. Sed habeo hic hospitium. Quæro filium Anthidamæ. Indica mihi Agorastoclem, si novisti. Nonne tu novisti hic adolescentem Agorastoclem? AG. *Si quæris filium adoptivum Antidamarchi, ego sum ipse quem tu quæris.* HA. *Hem! quid ego audio?* AG. *Me esse filium Anthidamæ.* HA. *Si ita est, ecce tessera hospitalis, quam attuli: si placet, confer.* AG. *Agedum ostende huc. Respondet probe: nam habeo domi.* HA. *O mi hospes, salve multum! nam tuus pater, tuus pater, inquam, Anthidamas fuit meus hospes: hanc habui tesseram hospitalem cum illo.* AG. *Igitur tibi erit hic apud me hospitium. Nam non recuso hospitium, neque Carthaginem: sum oriundus inde.* HA. *Cuncti Dii tibi præbeant quæ exoptas! Quid dicis? Quomodo potuit fieri, ut sis natus Carthagini, habuisti autem hic patrem Ætolum?* AG. *Fui surreptus illinc. Anthidamas tuus hospes me emit hic, et me adoptavit filium.* HA. *Ipse fuit etiam adoptivus Demarchi:*

deest in B. 1. *est* deest in C. 2.—82 *Verum ego hospitium* C. *hospitium* etiam C. 2. *ego hic unum hospitem* al. ap. Pareum.—85 *Siquidem tu Antidamæ hic quæris* Acidal.—87 B. 1. *te esse jam*, pro *tesseram*.—89 Margo ed. Gronov. *domum*, ex codd.—91 *Patri* B. 1. *ergo mihi* Parei 3.—93 C. *prebitur*.—94 *Namque* Parei 3. *prepudio* C.—95 *Unde* Parei 3.—98 *Surptus* al. ob versum.—

NOTÆ

91 *Pater tuus ergo*] Hoc loco *ergo* est una ex illis vocibus, quæ usurpantur a comicis personis, quarum esse debet sermo inaccuratus, utpote qui esse vulgi fingitur; atque adeo in quo voces esse solent alieno loco positæ. Hic *ergo* significat 'inquam.'

Sed mitto de illo, et ad te redeo: dic mihi,
Ecquid meministi tuum parentum nomina?
Ag. Patris atque matris memini. Ha. memora dum mihi:
Si novi forte, aut si sunt cognati mihi.
Ag. Ampsigura mater mihi fuit, Iachon pater. 105
Ha. Patrem atque matrem viverent vellem tibi!
Ag. An mortui sunt? Ha. factum; quod ægre tuli.
Nam mihi sobrina Ampsigura tua mater fuit.
Pater tuus is erat frater patruelis meus,
Et is me hæredem fecit cum suum obiit diem, 110
Quo me privatum ægre patior mortuo.
Sed si ita est, ut tu sis Iachonis filius,
Signum esse oportet in manu læva tibi,
Ludenti puero quod momordit simia.
Ostende, ut inspiciam: aperi. Ag. vide: eccum adest. 115
Mi patrue, salve. Ha. et tu salveto, Agorastocles.
Iterum mihi gnatus videor, quia te repperi.
Mi. Pol istam rem vobis bene evenisse gaudeo.
Et te moneri numne vis? Ha. sane volo.
Mi. Paterna oportet reddi filio bona. 120
Æquom est habere hunc bona, quæ possedit pater.
Ha. Haud postulo aliter: restituentur omnia.

sed omitto dicere de illo, et revertor ad te. Dic mihi; recordarisne nomina tuorum parentum? Ag. *Recordor patris atque matris.* Ha. *Dic dum mihi, ut videam, si forte novi, aut si sunt mihi cogniti.* Ag. *Ampsigura fuit mea mater, Iachon fuit meus pater.* Ha. *Utinam tuus pater et tua mater viverent!* Ag. *Suntne mortui?* Ha. *Sunt; et hoc magis ægre tuli, quod Ampsigura tua mater fuit mea consobrina. Tuus pater meus frater erat patruelis; et is me scripsit hæredem, quando obiit suum diem. Fero moleste me destitutum eo mortuo. Sed si est sic, ut tu sis filius Iachonis, oportet te habere signum in manu læva, quam simia impressit morsu ludenti puero. Præbe ut inspiciam. Aperi.* Ag. *Vide; ecce adest. Mi patrue, salve.* Ha. *Et tu salve, Agorastocles. Mihi videor natus iterum, quando te reperi.* Mi. *Per Pollucem lætor illam rem vobis bene cessisse. Et te moneri nonne vis?* Ha. *Maxime volo.* Mi. *Oportet reddi filio fortunas paternas; est par hunc habere fortunas, quas pater possedit.* Ha. *Non postulo aliter: restituentur*

100 C. *adoptacius.*—108 *Ampsagura* C. *Amsigura* Parei 3.—110 *Et his* C.—111 Parei 3. *esse ægre.* C. *ægræ.* C. 2. *pacior.*—112 *Iahonis* C.—114 C. et Parei 3. *me mordit;* C. 2. *memordit.*—115 *Ostende inspice jam aperi audi atque ades* B. 1. *Ostende.* Ag. *inspice jam.* Ha. *ah, perii.* Ag. *Dii! ecce adest* Grut. *Ostende inspiciam* C. *Ostendent inspiciam* al. ap. Parenum. *audi atque ades* Pll. —116 B. 1. *et tu salve.*—117 Parei 3. *quod te;* C. *quo te;* C. 2. *quo ate.*—119 C. 2.

Suam rem sibi salvam sistam, si illo advenerit.
MI. Facito sis reddas, etsi hic habitabit tamen.
HA. Quin mea quoque iste habebit, si quid me fuat. 125
MI. Festivom facinus venit mihi in mentem modo.
HA. Quid id est? MI. tua est opus opera. HA. dic mihi, quid lubet?
Profecto uteris, ut voles, operam meam.
Quid est negoti? MI. potin' tu fieri subdolus?
HA. Inimico possum, amico insipientia est. 130
MI. Inimicus hercle est hujus. HA. male faxim lubens.
MI. Amat a lenone hic. HA. facere sapienter puto.
MI. Leno hic habitat vicinus. HA. male faxim lubens.
MI. Ei duæ puellæ sunt meretrices servolæ
Sorores: earum hic alteram efflictim perit: 135
Neque eam incestavit unquam. HA. acerba amatio est.
MI. Nunc leno ludificatur. HA. suum quæstum colit.
MI. Hic illi malam rem dare volt. HA. frugi, si id facit.
MI. Nunc hoc consilium capio, et hanc fabricam apparo,
Ut te allegemus: filias dicas tuas, 140
Surreptasque esse parvolas Carthagine,
Manuque liberali causa ambas asseras,

universa ei; restituam ei fortunas incolumes, si eo pervenerit. MI. *Fac si placet ut reddas, tametsi maneat hic.* HA. *Quin iste habebit etiam mea, si quid mihi accidat humanitus.* MI. *Res jucunda mihi venit mox in animum.* HA. *Quid est hoc?* MI. *Est opus tua industria.* HA. *Dic mihi id quod volueris?* *Sane uteris mea opera, ut placebit. Quid est rei?* MI. *Potesne tu fieri versipellis?* HA. *Possum fieri cum inimico: est amentia fieri cum amico.* MI. *Per Herculem est hujus hostis.* HA. *Malefaciam libenter.* MI. *Agorastocles amat puellam, quæ est in potestate lenonis.* HA. *Existimo agere sapienter.* MI. *Leno manet hic in vicinis.* HA. *Malo afficiam libens.* MI. *Habet duas puellas meretrices servas sorores: hic deperit ardenter alteram earum, neque eam unquam attigit.* HA. *Est amor durus.* MI. *Leno nunc eum irridet.* HA. *Servit suo quæstui.* MI. *Hic optat male afficere.* HA. *Recte fecerit, si præstet id.* MI. *Intelligo jam id consilium, et instruo hanc machinationem; ut te summittamus: dic eas esse tuas filias, et esse surreptas Carthagine parvulas; et eas vindices ambas, in judicio, in liberta-*

me vis; τὸ *ne* deest in B. 1.—123 *Quam rem* B. 1.—124 B. 1. *hic habet;* Pll. *hic habit.*—125 C. *si quit.*—129 Al. ap. Pareum *potine tu.*—132 *Amat ab* B. 1. *allelone* C. *facit* B. 1.—135 C. et C. 2. *periit.*—137 *Hunc leno* B. 1. et Parei 3. —138 Voc. *rem* deest in C.—139 C. *fabrica aparo.*—140 Parei 3. *qui filias.*

NOTÆ

125 *Si quid me fuat*] Si obiero mortem. Cicero, 'Si quid mihi humanitus accidisset.'

Quasi filiæ tuæ sint ambæ: intellegis?
HA. Intellego hercle: nam mihi item gnatæ duæ
Cum nutrice una surreptæ sunt parvolæ. 145
MI. Lepide hercle assimulas! jam in principio id mihi placet.
HA. Pol magis, quam vellem. MI. heu! hercle mortalem catum
Malum, crudumque et callidum atque subdolum!
Ut afflet! quo illud gestu faciat facilius.
Me quoque dolis jam superat architectonem. 150
HA. Sed earum nutrix, qua sit facie, mihi expedi.
MI. Statura haud magna, corpore aquilo. HA. ipsa ea 'st.
MI. Specie venusta, ore parvo, atque oculis pernigris.
HA. Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.
MI. Vin' eam videre? HA. filias malo meas. 155
Sed i, atque evoca illam, si eæ meæ sunt filiæ:
Si illarum est nutrix, me continuo novit.
MI. Heus! ecquis hic est? nuntiate, ut prodeat
Foras Giddeneme: est qui illam conventam esse volt.

tem, quasi sint ambæ tuæ filiæ. Capisne? HA. *Capio per Herculem. Nam mihi etiam sunt duæ filiæ, quæ sunt surreptæ parvulæ cum nutrice.* MI. *Per Herculem assimulas festive! Jam in principio id mihi placet.* HA. *Per Pollucem magis placet, quam vellem.* MI. *Heu! per Herculem hominem callidum, malum, peritum, fraudulentum et vafrum! ut flet! quo id melius gerat. Jam me superat architectum fraudibus.* HA. *Sed memora mihi, quo vultu sit nutrix earum?* MI. *Statu non procero, corpore subnigro.* HA. *Est illa ipsa.* MI. *Specie venusta, ore eximio, et oculis pernigris.* HA. *Mihi adumbrasti per Herculem verbis formam.* MI. *Visne eam cernere?* HA. *Malo videre meas filias. Sed i, et illam voca,* ut discam *utrum sint meæ filiæ. Si est illarum nutrix, me agnoscet statim.* MI. *Heus! ecquis est hic? Nuntiate, ut prodeat foras Giddeneme: est qui optat illam convenire.*

Mox, *tuas* deest in C.—142 *Manum* C. C. 2. et B. 1.—143 C. *inpellegis;* C. 2. *impellegis.*—145 C. *parvuloë.*—146 Al. ap. Pareum, *jam principium.*—148 B. 1. *et olidum.*—149 *Ut adflet* C. et C. 2.—150 B. 1. *architectorem.*—151 *Steharum* C.—152 Al. ap. Pareum, *aquilo est.*—153 Voc. *parvo* deest in B. 1. C. et C. 2. extat tamen ap. Gell. XIII. 28. *ore æque ac oculis* Parei 3.—154 C. 2. *depinxisti.*—155 *Vin am* Pll. *Visne eam* al.—157 B. 1. *noverit.*

NOTÆ

152 *Corpore aquilo*] Aquilus color est fuscus, et subniger ab aqua nominatus.

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

GIDDENEME, MILPHIO, HANNO, AGORASTOCLES, PUER.

GI. Quis pultat? MI. qui te proxumus est. GI. quid vis? MI. eho,
Novistin' tu illunc tunicatum hominem, qui siet?
GI. Nam quem ego aspicio? Pro supreme Juppiter!
Herus meus hic quidem est, mearum alumnarum pater,
Hanno Carthaginiensis. MI. ecce autem mala! 5
Præstigiator hic quidem Pœnus probus est,
Perduxit omnis ad suam sententiam.
GI. O mi here, salve, Hanno, insperatissume
Mihi tuisque filiis, salve; atque eho!
Mirari noli, neque me contemplarier. 10
Cognostin' Giddenemen ancillam tuam?
HA. Novi: sed ubi sunt meæ gnatæ? id scire expeto.
GI. Apud ædem Veneris. HA. quid ibi faciunt? dic mihi.
GI. Aphrodisia hodie Veneris est festus dies:
Oratum ierunt Deam, ut sibi esset propitia. 15
MI. Pol satis scio impetrarunt, quando hic hic adest.
AG. Eho an hujus sunt illæ filiæ? GI. ita, ut prædicas.
Tua pietas nobis plane auxilio fuit,

GI. *Quis impellit ostium?* MI. *Qui tibi est finitimus.* GI. *Quid petis?* MI. *Eho, novistine quis sit ille, qui tunica indutus est?* GI. *Quemnam ego conspicor? Pro Jupiter summe! adest meus herus, Hanno Carthaginiensis, pater mearum alumnarum.* MI. *Ecce vero mala! Hic quidem Pœnus est peritus circulator; traxit universos ad suam sententiam.* GI. *O mi here, sis salvus! sis salvus, Hanno, mihi insperate tuisque filiabus. Atque eho! Noli admirari, neque me considerare. Cognoscisne Giddenemen tuam ancillam?* HA. *Novi; sed ubi sunt meæ filiæ? Id volo scire.* GI. *In templo Veneris.* HA. *Quid agunt ibi? loquere.* GI. *Est hic festus dies Aphrodisiorum: iverunt rogatum Deam, ut sibi faveat.* MI. *Per Pollucem, exauditæ sunt, quandoquidem hic adest hic.* AG. *Eho, anne sunt illæ hujus filiæ?* GI. *Sunt, sicut dicis. Tua pietas nobis fuit ho-*

2 *Movistin* Pll.—4 C. *pater.*—6 *Præstigiator* C.—8 C. et C. 2. *insperatissume.*—9 C. *adque.*—10 Pll. *contemptarier;* B. 1. *contemprarier.*—13 C. *quid tibi.*—14 C. *festos.*—15 *Deum* C. a m. pr.—17 *Eho han* C. *illa et filiæ* Pll.

NOTÆ

9 *Filiis*] Pro 'filiabus.'

Cum huc advenisti hodie in ipso tempore.
Namque hodie earum mutarentur nomina, 20
Facerentque indignum genere quæstum corpore.
PUER. Handones illi havon bene si illi in mustine.
GI. Me ipsi et eneste dum et alamna cestinum.
AG. Quid illi locuti sunt inter se? dic mihi.
MI. Matrem salutat hic suam, hæc autem hunc filium. 25
HA. Tace atque parce muliebri suppellectili.
AG. Quæ ea est suppellex? HA. clarus clamor sine modo.
Tu abduc hos intro, et una nutricem simul
Jube abire hanc ad te. AG. fac, quod imperat.
MI. Sed quis illas tibi monstrabit? AG. ego doctissume. 30
MI. Abeo igitur. AG. facias modo, quam memores, mavelim.
Patruo advenienti cœna curetur volo.

die salutaris, cum advenisti huc, adeo tempestive. Nam earum nomina mutata fuissent hodie, et fecissent quæstum corpore, indignum suo sanguine. PUER. *Handones illi havon bene si illi in mustine.* GI. *Me ipsi et eneste dum et alamna cestinum.* AG. *Quid illi fabulati sunt simul? Dic mihi.* MI. *Hic salutat suam matrem, hæc autem suum filium.* HA. *Tace, et parce peculio muliebri.* AG. *Quod est illud peculium?* HA. *Clamor acutus admodum. Tu abduc hos in ædes, et una manda hanc abire nutricem ad te.* AG. *Fac id quod mandat.* MI. *Sed quis tibi illas ostendet?* AG. *Ego optime.* MI. *Discedo igitur.* AG. *Malim te facere id, quam dicere. Volo paretur cœna patruo advenienti.* MI. *Lachanum*

illec filiæ B. 1.—18 Al. ap. Pareum *plane nobis.*—22 *Haudones* Pll. *Hannones* Parei 3. *Haudonis illi havori benest illi* B. 1. *havo* Parei 3. *hanun* al.—23 *Mi* [lacuna] *et alūnæ* B. 1.—25 *Matrem hic salutat* B. 1.—26 *Tace adque* Pll.—27 *Quæ est ea* B. 1. *suppelle* [lacuna] *clarus* Pll.—28 *Tu abduci* al. ap. Pareum. *has intro* B. 1. *matricem* C.—29 *Jubeto* al. ap. Pareum.—32 B. 1. *curetur*

NOTÆ

20 *Mutarentur nomina*] Mulieres quæ stupri licentiam apud ædiles professæ meretricium instituerent quæstum, nomen mutare consueverant; quod nomen, si resipiscerent, deponebant, suumque rursum assumebant.

22 *Haudones*] Sic Pareus Hebraice: PU. *Hannones illi!* חחן *bene si illi in* משחיתי. GI. *Me 'psi, et* עמשתי דום *et* עלמנה כשחינים

Sic Petitus,

חו אן בני שאלי. GI. הו חולני שאלי

תמשחיתי

מח אפסי את־אנשי את־דום את־

אלמנה קשתי ניני

PU. *Han colni, suli.* GI. *Han on beni, suli, vmastini. Me? ipsi, et enes, et dum, et almana, csati nini.* Latine sic reddit: PU. *Salve quæ peperisti me, exoptatissima.* GI. *Salve robur filii mei, o exoptatissime, et mi putille. Quid est? Cessato cum omni ægritudine, silentio, et solitudine, tu afflictio mea de filio meo.*

MI. Lachanam vos! quos ego jam detrudam ad molas,
Inde porro ad puteum, atque ad robustum codicem.
Ego faxo hospitium hoc leviter laudabitis. 35
AG. Audin' tu, patrue? dico, ne dictum neges:
Tuam mihi majorem filiam despondeas.
HA. Pactam rem habeto. AG. spondesne igitur? HA. spondeo.
AG. Mi patrue, salve! nam nunc es plane meus.
Nunc demum ego cum illa fabulabor libere. 40
Nunc, patrue, si vis tuas videre filias,
Me sequere. HA. jamdudum equidem cupio, et te sequor.
AG. Quid si eamus illis obviam? HA. at ne inter vias
Præterbitamus, metuo: magne Juppiter,
Restitue certas mihi ex incertis nunc opes. 45
AG. Ego quidem meos amores mecum confido fore.
Sed eccas video ipsas. HA. hæcine sunt meæ filiæ?
Quantæ e quantillis jam sunt factæ! AG. scin' quid est?
Græcæ sunt hæ columnæ; sustolli solent.
MI. Opinor hercle hodie quod ego dixi per jocum, 50

vos! quos ego jam conjiciam in pistrinum, inde ad puteum, et ad robustos truncos. Ego dabo operam, ut non ita laudetis hoc hospitium. AG. *Audisne, patrue? Rogo ut stes promissis, et mihi despondeas tuam filiam majorem natu.* HA. *Habe rem pactam.* AG. *Promittisne ergo?* HA. *Promitto.* AG. *Mi patrue, salve! Nam es nunc omnino meus. Nunc demum ego libere loquar cum illa. Nunc, patrue, si vis cernere filias tuas, sequere me.* HA. *Equidem jampridem exopto, et te sequor.* AG. *Quid si occurramus illis?* HA. *Sed vereor ne prætereamus inter vias. Magne Jupiter, redde mihi nunc fortunas certas ex incertis.* AG. *Equidem confido meos amores fore mecum; sed ecce video illas.* HA. *Suntne hæ meæ filiæ? Quantæ evaserunt jam e parvis!* AG. *Scisne quid sit? Hæ sunt columnæ Græcæ, solent attolli.* MI. *Existimo, per Herculem, id quod ego dixi hodie joco, esse*

modo volo.—33 *Lachanan voscos ego* B. 1. Versus hos tres Hannoni tribuit Gruterus.—34 *Inde porro apud eum* B. 1. *adque ad* C. et C. 2. *rubustum* C.—35 B. 1. *leniter.* C. *ladabitis.*—38 Voc. *rem* deest in C.—39 *Mihi patrue* C. et C. 2.—43 Pll. *illi obviam.*—44 *Perierint metuo* B. 1. *Præterbita metuo* C. *Præbiterta metuo* C. 2.—47 B. 1. *ecce meæ sunt filiæ.*—49 *Thræcæ sunt columnæ* Parei 3. *Thræce süt caelü ne sustollis oleni* C. *Threce sunt celum ne sustollis oleni* C. 2. *Trecæ sunt celonnæ* codex Scaligeri. *Hetruscæ sunt calaminæ* al. ap. Pa-

NOTÆ

33 *Lachanam*] Sic Petitus Hebraice, לכו נא חנם. Sic characteribus Latinis, *Lechu nam vas.* Sic Latine vertit, *Venite grati propere.*

49 *Sustolli solent*] Sese attollunt geminæ virgines, ut columnæ eleganti artificio excisæ.

Id eventúrum esse et severum et serium,
Ut hæc inveniantur hodie esse hujus filiæ.
AG. Pol istud quidem jam certum est: tu istos, Milphio,
Abduce intro: nos hasce hic præstolabimur.

eventurum, et severe et serio, ut hæ reperiantur hodie esse ejus filiæ. AG. *Per Pollucem illud est jam certum. Tu, Milphio, introduc illos: nos expectabimus hic hasce.*

reum. *sustolli solen* B. 1.—51 *Inde venturum* C. *et servum et* C.—52 *Ut hæ* Parei 3.—54 C. et C. 2. *præstolabitur.*

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

ANTERASTILIS, ADELPHASIUM, AGORASTOCLES, HANNO.

AN. FUIT hodie operæ pretium ejus, qui amabilitati animum adjiceret, [venit.
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eo visere
Deamavi ecastor illic ego hodie lepidissuma munera meretricum, [opus hodie;
Digna Diva venustissuma Venere: neque contemsi ejus
Tanta ibi copia venustatum aderat, in suo quæque loco sita munde. 5
Arabius murrhinusque omnis odor complebat: haud sordere visus est

AN. *Oportuit eum, qui adhiberet animum amori, pascere oculos hodierna die, contemplari ornamenta templi. Magni æstimavi, per ædem Castoris, munera quæ meretrices in eo obtulerunt digna Venere Dea scitissima. Magni æstimavi hodierna die ejus divitias, adeo magna erat tibi,* o Venus, *copia venustatum, quæ erant positæ suo quæque loco. Odor Arabicus et murrhinus complebat omnem locum; tuus*

1 Pll. *adiceret.*—3 C. 2. *murera.*—4 *Dignaudiva* C. *opes hodie* B. 1. et Lips. —5 Al. ap. Pareum, *aderat suo.* Pll. *quique loco;* B. 1. *quoque loco.* Pro *munde,* al. ap. Pareum *nitide.*—6 *Arabus* edd. quædam vett. *omnis dor* C.—

NOTÆ

2 *Oculis epulas dare*] Id est, oblectare, pascere et explere festivo sermone.

4 *Opus*] Id est, opes.

6 *Murrhinusque*] 'Myrrhata' potio ad pulvinaria Deorum deferebatur, quando eorum festi celebrabantur dies.

Festus dies, Venus, nec tuum fanum: tantus ibi clientarum erat numerus,
Quæ ad Calydoniam venerant Venerem: certo enim, quod quidem ad nos duas [fuimus:
Attinuit, præpotentes, pulchræ, pacisque potentes, soror,
Neque ab juventute ibi irridiculo habitæ: quod pol, soror, ceteris omnibus factum est. 10
AD. Malim istuc aliis ita videatur, quam uti tu te, soror, collaudes. AN. spero equidem. [cognosco,
AD. Et pol ego; cum, ingeniis quibus sumus atque aliæ,
Eo sumus gnatæ genere, ut deceat nos esse a culpa castas.
HA. Juppiter, qui genus colis alisque hominum, per quem vivimus vitalem ævum,
Quem penes spes vitæ sunt hominum omnium, da diem hunc sospitem, quæso, 15
Rebus meis agundis: quibus annos multos carui, quasque e patria
Perdidi parvas, redde his libertatem: invictæ præmium ut esse sciam pietati. [me metuit.
AG. Omnia faciet Juppiter faxo: nam mihi est obnoxius, et
HA. Tace, quæso. AG. ne lacruma, patrue.

dies festus, o Venus, non mihi visus est esse despicatui, nec tuum templum: tanta fuit frequentia clientarum, quæ venerunt ad Calydoniam Venerem. Nam quod ad utramque nostrum attinet, soror, fuimus sine dubio formosæ, potentes, et præpotentes ad placandam Venerem: neque fuimus irrisæ a juvenibus, quod accidit omnibus aliis. AD. *Malim te collaudari ab aliis, quam a te ipsa, o soror.* AN. *Spero.* AD. *Et ego, quando agnosco quo ingenio sumus, et quo sunt aliæ. Sumus natæ eo genere, quo nos oporteat esse immunes a culpa.* HA. *Jupiter, qui amas homines et alis, per quem vivimus, et in cujus potestate est constituta spes vitæ omnium hominum; ostende hunc diem faustum obsecro, in obeundis meis rebus: restitue libertatem iis, quas amisi parvas in patria, et quibus privatus sum tot annis: ut intelligam esse mercedem pietati constanti.* AG. *Dabo operam ut Jupiter præstet omnia; nam mihi est addictus, et me formidat.* HA. *Tace, obsecro.* AG. *Ne plora, patrue.* AN. *Quam est jucundum*

7 C. *nec tum.*—8 *Venerem.* AN. *certo enim, &c.* Acidal.—10 B. 1. *in ridiculo habitatæ.*—11 Al. sp. Pareum, *aliis videatur.* MOX, *uti tette* C. *spero quidem* al.—12 *Et* deest in B. 1. *gnosco* C.—14 C. *vivimus talem ævum.*—15 *Quem apud penes spe vitæ* Pll.—16 *Mebus misi gaindis* C. *Rebus mis agendis* C. 2.—17 Pll. *redde isubertatem.*—18 Pll. *obnixius.*—19 C. *lacrime;* C. 2. *lacrume.*—

NOTÆ

9 *Præpotentes*] Dotibus corporis et animi præpotentibus ad permovendos animos instructæ. Supra amator rogat utrum sua amica visa sit 'fortis,' id est, potens.

14 *Vitalem ævum*] 'Ævus' olim.

AN. Ut volupe 'st homini, mea soror, si quod agit, cluet victoria! 20
Sicut hodie nos inter alias præstitimus pulchritudine.
AD. Stulta, soror, es magis, quam volo: an vero pulchra videre, obsecro,
Si tibi illi non os oblitum est fuligine?
AG. O patrue, o patrue mi patruissume!
HA. Quid est, fratris mei gnate? mi gnate, quid vis? expedi. 25
AG. At enim volo hoc agas. HA. at enim ago istuc. AG. patrue mi patruissume.
HA. Quid est? AG. est lepida et lauta: ut sapit!
HA. Ingenium patris habet, quod sapit.
AG. Quæ res? jam diu edepol sapientiam tuam abusa est hæc quidem.
Nunc hinc sapit, hinc sentit: quicquid sapit, amore meo sapit. 30
AD. Non eo sumus genere prognatæ, tametsi sumus servæ, soror, [rideat.
Ut deceat facere nos quicquam quod homo quisquam ir-
Multa sunt mulierum vitia: sed hoc e multis maxumum est,

homini, mea soror, si habeatur excellere in iis quæ agit! Superavimus hodie omnes alias pulchritudine. AD. *Es stultior quam velim, o soror. An vero videris pulchra, quæso, si os non est tibi fœdatum fuligine?* AG. *O patrue! o patrue, mihi patruissime!* HA. *Quid est, fili mei fratris? Quid vis, mi gnate? Dic.* AG. *Opto ut id agas.* HA. *At ago id.* AG. *Mi patrue dilectissime!* HA. *Quid est?* AG. *Est venusta, et nitida: ut sapit!* HA. *Quod illa sapit, prædita est ingenio, sicut* suus *pater.* AG. *Quæ res? Per ædem Pollucis hæc caret jamdudum tuis institutis. Nunc hic instituta est, hic erudita. Quicquid habet sapientiæ, debet meo amori.* AD. *Non sumus ortæ eo genere, quamvis sumus servæ, soror, ut nos conveniat agere quicquam, quod a quoquam irrideatur. Sunt errores multi mu-*

22 Pll. *anuee pulchra.*—23 *Si tibi illis* al. ap. Pareum. MOX, *est fulineci* B. 1. C. 2. *est fulineti* C.—27 Acidal. *quo sapit.*—29 *Queres jam* C. et C. 2. *tuam eeq quæ abusa est* B. 1. *hæc qui quem abusa est* C. et C. 2.—30 C. *e meo amore;*

NOTÆ

20 *Cluet victoria*] Si victor habetur, victoria clarus est, excellit.

23 *Os oblitum est fuligine*] Nonius: '*Sublevit* significat illusit, et pro ridiculo habuit. Tractum a genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur.'

Cum sibi nimis placent, nimisque operam dant, ut placeant viris.

AN. Nimiæ voluptati est, quod in extis nostris portentum est, soror, 35

Quodque haruspex de ambabus dixit. AG. velim de me aliquid dixerit.

AN. Nos fore invito domino nostro diebus paucis liberas.

Id ego nisi quid Di aut parentes faxint, quid sperem, haud scio.

AG. Mea fiducia hercle haruspex, patrue, his promisit, scio,

Libertatem, quia me amare hanc scit. AD. soror, sequere hac. AN. sequor. 40

HA. Priusquam abitis, vos volo ambas: nisi piget, consistite.

AD. Quis revocat? AG. qui bene volt vobis facere. AD. facere occasio est.

Sed quis homo est? AG. amicus vobis. AD. qui quidem non inimicus est.

AG. Bonus est hic homo, mea voluptas. AD. pol istum malim, quam malum.

AG. Siquidem amicitia est habenda, cum hoc habenda est. AD. haud precor. 45

AG. Multa bona vobis facere volt. AD. bonus bonis benefeceris.

lierum; sed hic est omnium gravissimus, quando sibi placent plus æquo, et student plus æquo placere viris. AN. *Nimis jucundum fuit, quod deprehensum est in visceribus victimarum nostrarum, soror, et quod haruspex pronuntiavit de utraque nostrum.* AG. *Utinam dixerit aliquid de me.* AN. *Nos fore liberas intra paucos dies, contra voluntatem nostri domini. Haud video quare id sperem, nisi Dii aut parentes faciant aliquid.* AG. *Per Herculem haruspex pollicitus est libertatem, confisus mea fide, patrue, scio; quia scit hanc a me amari.* AD. *Soror, sequere hac.* AN. *Sequor.* HA. *Antequam eatis, vos volo ambas. State, si placet.* AD. *Quis revocat?* AG. *Ille qui vult vos beneficio afficere.* AD. *Est locus faciendi. Sed quis est?* AG. *Vester amicus.* AD. *Nempe qui minime odit.* AG. *Hic homo est probus, mea voluptas.* AD. *Per Pollucem malim esse ejusmodi, quam improbum.* AG. *Si amicitia cum quopiam est ineunda, ineunda est cum hoc.* AD. *Haud precor.* AG. *Vult vos afficere multis beneficiis.* AD. *Oportet ut bonus benefacias*

C. 2. *meo amore.* Ultimum *sapit* non legitur in C. C. 2. et B. 1.—34 *Cum nimis sibi* B. 1. *nimisque operam ut*, omisso *dant*, C. et C. 2. *dant* abest etiam a B. 1.—35 B. 1. *soror est.*—38 Parei 3. *qui sperem;* C. 2. *quod sperem.*—39 *Meas fiducia* C. *patruelis promisit* Lips. et C. 2. *patruelibus* al.—40 C. *equere hac.*—41 *Priusquam habitis* C. et C. 2. *vos volamabas* C. *clamabas* C. 2.—43 C.

HA. Gaudio ero vobis. AD. at edepol nos voluptati tibi.
HA. Libertatique. AD. isto pretio tuas nos facile feceris.
AG. Patrue mi, ita me Di amabunt, ut ego, si sim Juppiter,
Jam hercle ego illam uxorem ducam, et Junonem extrudam foras. 50
Ut pudice verba fecit, cogitate, et commode!
Ut modeste orationem præbuit! certo hæc mea est.
HA. Sed ut astu sum aggressus ad eas! AG. lepide hercle atque commode. [qui sedent.
HA. Pergo etiam tentare? AG. in pauca confer: sitiunt
HA. Quid istic, quod faciundum est, cur non agimus? in jus vos voco. 55
AG. Nunc tene, patrue. HA. tu, frugi si bonæ es. AG. vin' ego hanc apprehendam? HA. tene.
AD. An patruus est, Agorastocles, tuus hic? AG. jam faxo scibis.
Nunc pol ego te ulciscar probe; nam faxo mea eris sponsa.
HA. Ite in jus, ne moramini. AN. antestare me, atque duce.
AG. Ego te antestabor: postea hanc amabo, atque amplexabo: 60
Sed illud quidem volui dicere, immo dixi hercle quod volebam.

bonis. HA. *Vobis afferam gaudium.* AD. *Sed per ædem Pollucis tibi erimus voluptati.* HA. *Et libertatem.* AD. *Nos reddideris facile tuas ista mercede.* AG. *Mi patrue, dispeream, nisi, si sim Jupiter, ego illam jam ducam uxorem, et excludam Junonem. Ut loquitur pudice, sapienter, et facile! Ut habuit modestum sermonem! Profecto hæc est mea.* HA. *Sed quam callide eas adivi!* AG. *Pulchre per Herculem et venuste.* HA. *Prosequor adhuc tentare?* AG. *Contrahe paucis: spectatores siti laborant.* HA. *Quid cunctamur? Quare non facimus id quod est agendum? Vos voco in jus.* AG. *Tene eas nunc, o patrue, ne effugiant.* HA. *Si tu es probus,* retine eas ipse, Agorastocles. AG. *Libetne ut huic manus injiciam?* HA. *Injice.* AD. *An hic est tuus patruus, Agorastocles?* AG. *Faciam ut jam scias. Per Pollucem ego te ulciscar nunc naviter; nam dabo operam, ut sis mea sponsa.* HA. *Pergite in jus, ne cunctemini.* AN. *Testem me voca, et duc in judicium.* AG. *Testem te appellabo, deinde amabo hanc et amplectar: sed volui dicere id, immo per Herculem dixi*

C. 2. B. 1. Parei 3. *inimicus non est.*—46 Acidal. *bonis benefecerit.*—47 C. *ad edepol.*—51 C. *verba fece . . . . ed commode.*—52 Verbum *est* deest in B. 1.—53 *Sed ut astus sum* C. *ad* deest in B. 1. *leppide h. adque* C. 2.—54 *Pergo etiam temptaret* in Pll.—55 C. *quur non.*—56 Pll. *vin ego hanc ad prædam.* Ultimum *tene* deest in B. 1.—57 C. *faxos cibus.*—58 *Nun pol* B. 1.—59 *Ite in vis* C. 2.

HA. Moramini: in jus vos voco, nisi honestiu'st prehendi.
AD. Quid in jus vocas nos? quid tibi debemus? AG. dice tu illi. [diato:
AD. Etiam me meæ latrant canes? AG. at tu hercle allu-
Dato mihi pro offa savium, pro osse linguam objicito: 65
Ita hanc canem faciam tibi oleo tranquilliorem.
HA. Ite, si itis. AD. quid nos fecimus tibi? HA. fures estis ambæ.
AD. Nosne tibi? HA. vos, inquam. AG. atque ego scio. AD. quid furti est id? AG. hunc rogato.
HA. Quia annos multos filias meas celavistis clam me: 69
Atque equidem ingenuas, liberas, summoque genere gnatas.
AD. Nunquam mecastor reperies tu istuc probrum penes nos.
AG. Da pignus, ni nunc perjures, in savium, uter utri det.
AD. Nihil tecum ago, abscede obsecro. AG. atque hercle mecum agendum est. [cesse est.
Nam hic patruus meus est: pro hoc mihi patronus sim ne-
Ei prædicabo, quomodo vos furta faciatis multa, 75

quod libebat. HA. *Retardatis: vos appello in jus, nisi est honestius comprehendi.* AD. *Quare nos appellas in judicium? Quid tibi debemus?* AG. *Dic tu illi.* AD. *Etiam meæ canes mihi oblatrant?* AG. *Sed tu per Herculem obblandire:* * * * * *sic tibi faciam hanc canem quietiorem oleo.* HA. *Pergite, si vultis.* AD. *Quid tibi fecimus nos?* HA. *Vos estis ambæ fures.* AD. *Tibine nos* suffuratæ sumus aliquid? HA. *Vos, inquam.* AG. *Et ego sum testis.* AD. *Quid est hoc furtum?* AG. *Interroga hunc.* HA. *Quia occultavisti meas natas, me inscio, multos annos, atque profecto ingenuas, liberas, et natas claro genere.* AD. *Per Castorem tu nunquam invenies illud probrum in nobis.* AG. *Certa mecum pignore pacto, uter utri det osculum.* AD. *Ego non discepto tecum; quæso, abscede.* AG. *At per Herculem tibi est agendum mecum; nam hic est meus patruus; est necesse mihi, ut sim patronus pro hoc. Dicam pro eo quot faciatis furta, et quo-*

Ite in jurs ne C.—60 C. *hanc amalo.*—61 C. *quid volui dece immo.*—62 C. *injussuos vocabo.*—63 *Quid in suo cas nos* C. *dicet illi* C. et C. 2. *dice illi* B. 1. —64 *Etiam ne me adlatrant canes* B. 1. *allatrant canes* Lamb. *at thu* C. *ad tu* C. 2.—65 C. et C. 2. *obicito;* B. 1. *abjicito.*—66 Parei 3. *tibi ego oleo.*—67 *Ite sultis* Parei 3. *Ite scisitis* B. 1. et a m. sec. *Ite scitis;* Pll. *Ite sittis.* —68 B. 1. C. et C. 2. *quid id furti est.*—72 B. 1. *ne nunc.* Mox, idem codex

NOTÆ

64 *Meæ latrant canes*] Id est, etiamne ii, qui pro me facere debent, mihi adversantur? Nam monstro simile fuerit, si canis oblatret domino, quasi ignoto.

Alludiato] 'Alludiare' dicuntur heri canibus suis, cum eos demulcent.

Quoque modo hujusce filias apud vos habeatis servas,
Quas vos ex patria liberas surreptas esse scitis.
AD. Ubi sunt eæ? aut quæ sunt, obsecro? AG. satis sunt maceratæ.
HA. Quin eloquar. AG. censeo hercle, patrue. AD. misera timeo, quid
Hoc sit negotii, mea soror: ita stupida sine animo asto. 80
HA. Advortite animum, mulieres: primum, si id fieri possit,
Ne indigna indignis Di darent, id ego evenire vellem:
Nunc quod boni mihi Di dant, vobis, vostræque matri,
Eas Dis est æquum gratias nos agere sempiternas,
Cum nostram pietatem approbant decorantque Di immortales: 85
Vos meæ estis ambæ filiæ: et hic est cognatus voster,
Hujusce fratris filius, Agorastocles. AD. amabo,
Num hi falso oblectant gaudio nos? AG. at me ita Di servent [nobis,
Ut hic pater est voster: date manus. AD. salve, insperate
Pater: te complecti nos sine. HA. cupitæ atque expectatæ. 90

modo habeatis filias hujusce servas, apud vos, quas vos scitis esse liberas, et surreptas ex patria. AD. *Ubi sunt illæ? Aut quæ sunt, quæso?* AG. *Sunt satis agitatæ.* HA. *Quin edicam.* AG. *Per Herculem sentio, patrue.* AD. *Metuo, infelix, quid sit, mea soror! Ita obstupui.* HA. *Adhibete mentem, mulieres: primum, si id possit fieri, ne Dii facesserent indigna indignis, ego optarem id contingere: nunc est æquum nos agere gratias sempiternas Diis bonis propter beneficia, quæ mihi impendunt, vobis, et vestræ matri; quando remunerantur nostram pietatem et exornant. Vos estis ambæ meæ filiæ; et hic est vester cognatus Agorastocles, filius hujus fratris.* AD. *Obsecro, hinc nos oblectant falsa lætitia?* AG. *At sic Dii me servent, ut hic est vester pater: præbete manus.* AD. *Salve, pater noster insperate: patere nos te complecti.* HA. *Exoptate atque lubenter.* AN. *Salve,*

uter irridet.—75 *Et prædicabo* B. 1. C. 2. *I præd.* C.—76 *Quoqui* C. *hujus filias* B. 1. *habetis* C. et B. 1.—78 *Ubi sunt hæ* B. 1. *aut quas obsecro* C. C. 2. B. 1. *immaceratæ* B. 1.—83 C. *id id damnat.*—84 Idem codex *æquo gracias.*—86 *Vos estis ambæ meæ* al. ap. Pareum.—90 *Pater ecomplecti nos sene* C. *adque expecta-*

NOTÆ

78 *Maceratæ*] Idem hic quod cruciatæ.

87 *Hujusce fratris*] Id est, Iachonis mei fratris. Quando Hanno hoc dicit, se ipse indicat.

AN. Pater, salve: ambæ filiæ sumus: amplectamur ambæ.
AG. Quis me amplectetur postea? HA. nunc ego sum fortunatus:
Multorum annorum miserias nunc hac voluptate sedo.
AD. Vix hoc videamur credere. HA. magis qui credatis dicam:
Nam vostra nutrix primum me cognovit. AD. ubi ea, amabo, est? 95
HA. Apud hunc est. AG. quæso, qui lubet tam diu tenere collum,
Priusquam te mihi desponderit? AD. omitto. AG. sperata, salve. AD. omitte
Salutem. AG. et tu altera. AN. nolo ego istuc: enicas me!
HA. Condamus alter alterum ergo in nervom brachialem.
Quibus nunc in terra melius est? AG. eveniunt digna dignis. 100
Tandem huic cupitum contigit: o Apella, o Zeuxis pictor!
Cur numero estis mortui? hinc exemplum ut pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror hujusmodi tractare exempla.
HA. Di Deæque omnes, vobis habeo merito magnas gratias,
Cum hac me lætitia tanta et tantis affecistis gaudiis, 105
Ut meæ gnatæ ad me redirent in potestatem meam.

pater: sumus ambæ filiæ: amplexemur iterum. AG. *Quis me amplexabitur postea?* HA. *Ego sum nunc felix: sedo nunc hac voluptate calamitates multorum annorum.* AD. *Vix videamur credere hoc.* HA. *Aperiam, quo magis credatis id: nam vestra nutrix me cognovit primum.* AD. *Ubi est ea, quæso?* HA. *Est apud hunc.* AG. *Quæso, quare libet tenere tamdiu collum, antequam te desponderit mihi?* AD. *Omitto.* AG. *Salve, sperata.* AD. *Omitte salutem.* AG. *Et tu altera, salve.* AN. *Ego nolo id: me discrucias.* HA. *Ergo includamus eodem nervo brachia. Suntne jam in vita feliciores nobis?* AG. *Merita contingunt meritis. Tandem huic evenit id quod cupiebat. O Apelles, o Zeuxis pictor! Quare estis mortui? Ut pingeretis hinc exemplum. Nam parvi facio alios pictores tractare hujusmodi exempla.* HA. *Omnes Dii Deæque, vobis habeo magnas gratias, quando me affecistis hoc tanto gaudio, et tanta jucunditate, ut meæ filiæ reverterentur ad*

tæ C.—93 Pll. *hac v. sedeo.*—94 Parei 3. *videmur.*—95 C. *ibi amabo est;* et a m. sec. *ibi eam amabo;* τὸ *ea* non legitur in C. 2.—96 C. *tandiu.*—97 C. et C. 2. *sperate.*—98 *Salutem tua littera* B. 1. *Salute tua ut* C. *Salte tua litteram* C. 2. *istuc enicam* C. C. 2. et B. 1.—101 *O Appelle, O Zeuxis* B. 1. *a Zeuxis* C. 2.—102 *Cur nunc estis* B. 1. *hic* B. 1. C. et C. 2. *pingeretis* C. 2.—103 C.

NOTÆ

97 *Sperata*] *Sperata* dicebatur, quam procus sperabat sponsam suam fore. *Delph. et Var. Clas.*

AD. Mi pater, tua pietas plane nobis auxilio fuit.
AG. Patrue, facito in memoriam habeas, tuam majorem filiam [miseris.
Mihi te despondisse. HA. memini. AG. et dotis quid pro-

me in meam potestatem. AD. *Mi pater, tua pietas fuit omnino salutaris.* AG. *Patrue, da operam, ut habeas in memoriam te mihi despondisse tuam filiam majorem.* HA. *Memini.* AG. *Et quid dotis promiseris.*

pinctores.—105 C. *tam et tantis.*—107 Idem codex, *aux uo fuit.*—108 Parei 3. *ut habeas.* Al. *in memoria habeas.*

ACTUS QUINTI SCENA QUINTA.

ANTHEMONIDES, ADELPHASIUM, ANTERASTILIS, HANNO, AGORASTOCLES.

ANTH. SI ego minam non ultus fuero probe, quam lenoni dedi,
Tum profecto me sibi habento scurræ ludificatui.
Is etiam me ad prandium ad se adduxit ignavissumus,
Ipse abiit foras, me reliquit pro atriensi in ædibus,
Ubi nec leno, neque illæ redeunt, nec quod edim quicquam datur: 5
Pro minore parte prandii pignus cepi, abii foras:
Sic dedero: ære militari tetigero lenunculum.

ANTH. *Si leno mihi non dederit pœnas graves, propter minam quam ei tribui, scurræ me exibilent. Me adduxit ad se ad prandium inertissimus ille. Ipse abiit foras, me reliquit, pro servo atriensi, in ædibus, in quas neque leno, neque virgines revertuntur, neque apponitur quicquam quod comedam; accepi hoc pignus pro prandio quod non dedit; excessi foras. Sic dabit pœnas: afficiam ære* hoc mili-

1 *Si ego minam* edd. quædam vett.—2 B. 1. *habeant s. ludificum;* Pll. *habeant o scurræ ludificis cuviis;* C. 2. *cavi is etiam;* C. *catii.*—3 *Is* deest in B. 1. *abduxit* Parei 3.—4 *Ipse habiit* C. 2. *me reliquid pro atrensi* C.—5 Al. ap. Pareum *edam.*—6 *Prom more* C. *Pro more* C. 2. *Pro mina experte prandii* al. ap. Pareum. *cepit abiit* B. 1.—7 *Si dedero aërem* B. 1. *Sic d. aërem* Pll. *Sic deri-*

NOTÆ

6 *Pro minore parte prandii*] Quia videlicet invitaverat leno militem, et non affuerat ad prandium leno, miles coactus discedere incœnatus, aufert aliquid ab ædibus lenonis ad opsonandum.

7 *Sic dedero*] Verba hoc loco adjuvare oportet actionem: strictum forte gladium tenebat manu miles, et percutienti similis, dicit, *sic dedero.*

Nactus est hominem, mina quem argenti circumduceret.
Sed mea amica nunc mihi irato obviam veniat velim!
Jam pol ego illam pugnis totam faciam, ut sit morula; 10
Ita replebo atritate, atrior multo ut siet,
Quam Ægyptii, aut qui cortinam ludis per circum ferunt.
AD. Tene sis me arcte, mea voluptas: male ego metuo miluos.
Mala illa bestia est: ne forte me auferat pullum tuum.
ANT. Ut nequeo te satis complecti, mi pater! ANTH. ego me moror. 15
Propemodum hoc opsonare prandium potero mihi.
Sed quid hoc est? quid hoc? quid hoc est? quid ego video? quomodo?
Quid hoc est conduplicationis? quæ hæc est congeminatio?
Quis hic homo est cum tunicis longis, quasi puer cauponius?

tari hominem. *Est nactus hominem, quem fraudaret mina pecuniæ. Utinam mea amica mihi veniat nunc obviam irato! Per Pollucem sic excipiam pugnis, ut sit tota morula; sic opplebo nigredine, ut sit multo nigrior quam Ægyptii, aut qui ferunt hydriam per circum in ludis.* AD. *Tene me fortiter, amabo, mea voluptas: ego pertimesco milvos. Illa bestia est mala: ne me rapiat tuum pullum.* ANT. *Non possum te complecti satis, mi pater!* ANTH. *Ego me retardo. Potero mihi comparare* integram *cœnam, hoc quod sum furatus in ædibus lenoniis. Sed quid est id? Quid hoc? Quid hoc est? Quid ego conspicio? Quomodo? Quæ est hæc conjunctio duorum? Quæ est hæc congeminatio? Quis est hic homo indutus longis tunicis, quasi servus cauponis? Ego video satis oculis? Estne illa*

sorem ære al. ap. Pareum.—8 *Nanctust* C. et C. 2. *minaque argenti* C. C. 2. B. 1. *circumduret* Pll.—10 B. *ut sit merula;* Pll. *ut sit merulea.*—12 *Quam Ægypti* Pll. *percircumfuerunt* C. et C. 2.—13 *Tenesis me ad te* B. 1.—15 B. 1. *satis te.*—16 Parei 3. *hoc nunc.*—17 *Sed quid hoc est quid ego video* B. 1.—21 *Et*

NOTÆ

Ære militari tetigero] Videtur innuere hoc loco miles se aliquid furto abstulisse ex ædibus lenonis, quasi in pignus minæ, quam dederat ipsi lenoni pro Anterastili, et quod invitatus ad prandium revertebatur inconatus. 'Æs militare' est pecunia, quæ in stipendium penditur militi. 'Tangere' autem est circumvenire. Itaque 'ære militari tangere,' est lenoni minam adimere, qua fraudaverat ipsum militem.

10 *Morula*] A 'Maura,' id est, nigra: illius enim regionis propter solem nimis imminentem homines sunt nigri. *Morula* etiam significat avem nigram, *un merle.*

12 *Ægyptii*] Ægyptii Europeis sunt atriores.

Cortinam ludis per circum ferunt] Homines sole perusti, qui vas aqua plenum ludis circensibus circumferunt, ut equos cursu defessos recreent. 'Cortina' genus vasis.

Satin' ego oculis cerno? estne illæc mea amica Anterastilis? 20
Et ea certo est: jampridem ego me sensi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baliolum in media via?
Jam hercle ego illum excruciandum totum carnufici dabo.
Sane genus hoc muliebrosum est tunicis demissitiis.
Sed adire certum est hanc ad amatricem Africam. 25
Heus tu! tibi dico, mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotii autem est cum istac, dic mihi?
HA. Adolescens, salve. ANTH. nolo, nihil ad te attinet.
Quid tibi hanc digito tactio est? HA. quia mihi lubet.
ANTH. Lubet? HA. ita dico. ANTH. ligula, i in malam crucem. 30
Tune hic amator audes esse, hallex viri?
Aut contrectare, quod mares homines amant?
Deglupta mæna, Sarrapis sementium,
Mastruga, ἅλς ἀγορᾶς ἅμα· tum autem plenior

mea amica Anterastilis? Est ea pro certo! Jam ego dudum animadverti me pendi nihili. Puellam non pudet amplexari illum fuscum in media via? Jam per Herculem ego illum permittam carnifici excruciandum totum. Profecto genus hoc hominum indutum longis tunicis est deditum mulieribus. Sed est deliberatum adire ad hanc amatricem Africanam. Heus tu! te alloquor, mulier, nonne te pudet? Quid rei tibi est cum ista, dic mihi? HA. *Adolescens, salvus sis!* ANTH. *Nolo, nihil ad te spectat. Quare tangis eam digito?* HA. *Quia mihi placet.* ANTH. *Placet?* HA. *Sic dico.* ANTH. *Homuncule, i in malam crucem. Audesne amare hic, hallex? * * * Depilata baccha, Serapis sementium, vestis Sardica, salis*

---

ea est certo B. 1.—24 Al. *mulierosum.*—25 *Sed ad re* C.—26 C. *etquid.*—27 B. I. *cum istoc.*—28 Pll. *nihil atte attin.*—30 C. *legula;* al. *lingula.* Mox *i* deest in Pll.—31 Al. ap. Pareum *allex.*—33 *Degluttamena* B. 1. Mox, idem codex *sementum;* al. ap. Pareum, *Arra ipsa ementium.*—34 *Manstructa* Pll. et B. 1.

NOTÆ

22 *Baliolum*] A colore 'balio,' qui est color tritici.

24 *Tunicis demissitiis*] Cicero: 'Quos pexo capillo nitidos et imberbes, aut bene barbatos videtis, manicatis ac talaribus tunicis, velis amictos, non togis.'

33 *Deglupta mæna* [*mænas*] Id est, Mænas recalva.

Sarrapis sementium] *Sarrapis* per geminum *r*, ad fulciendum versum. *Sarapis* est Pluto, qui pingebatur ab Ægyptiis demissitia toga; aut Ægyptiorum Deus, qui annosus, et vultu rugis pleno repræsentabatur.

34 *Mastruga*] *Mastruga* est genus vestis laxum, quo Sardi utebantur, qui utplurimum fœtidi erant.

Ἅμα] Id est, *vas depressum.* Exprobrat hoc loco staturæ Pœni parvitatem.

Alli, ulpicique, quam Romani remiges. 35
AG. Num tibi, adolescens, malæ, aut dentes pruriunt,
Qui huic es molestus, an malam rem quæritas?
ANTH. Cur non adhibuisti, dum istæc loquereris, tympanum?
Nam te cinædum esse arbitror magis, quam virum.
AG. Scin', quam cinædus sum? ite istinc, servi, foras: 40
Efferte fustis. ANTH. heus tu! si quid per jocum
Dixi, nolito in serium convortere.
ANT. Quid tibi lubido est, obsecro, Anthemonides,
Loqui inclementer nostro cognato et patri?
Nam hic noster pater est; hic nos cognovit modo; 45
Et hunc sui fratris filium. ANTH. ita me Juppiter
Bene amet, bene factum! gaudeo, et volupe 'st mihi,
Siquidem quid lenoni obtigit magni mali;
Cumque e virtute vobis fortuna obtigit.
ANT. Credibile ecastor dicit: crede huic, mi pater. 50
HA. Credo. AG. et ego credo: sed eccum lenonem Lycum,
Bonum virum, eccum video, se recipit domum.
HA. Quis hic est? AG. utrumvis est, et leno et Lycus.

acervus, tum autem magis plena allii, ulpici, quam remiges Romani. AG. *Dentesne tibi pruriunt, adolescens, qui es molestus huic, an quæris malam rem?* ANTH. *Quare non cepisti tympanum, dum hæc loqueris? Nam existimo te existere magis cinædum, quam virum.* AG. *Scisne quantum sim cinædus? Adeste huc, servi; efferte fustes.* ANTH. *Heus tu! si dixi aliquid per jocum, noli accipere quasi serium.* ANT. *Quid libet, quæso, Anthemonides, alloqui inurbane nostrum cognatum et patrem? Nam hic est noster pater. Hic nos cognovit mox, et hunc filium sui fratris.* ANTH. *Ita me Jupiter bene amet, recte factum! lætor, et oblector, si accidit lenoni aliquod malum ingens; et quando pro vestra virtute vobis fausta eveniunt.* ANT. *Per ædem Castoris dicit non a fide aliena: crede huic, mi pater.* HA. *Credo.* AG. *Et ego credo: sed ecce leno Lycus, bonus vir, ecce conspicor, se recipit domum.* HA. *Quis est hic?* AG. *Utrum volueris, est, et leno et*

halagoras alii ulpique C. et C. 2. *halagoras amantum autem* B. 1.—35 *Avulpique* B. 1. *sunt Romani* Parei 3.—36 Al. ap. Pareum, *malæ an dentes.*—38 C. *loquere;* C. 2. *loqueretur.* MOX, *te tympanum* B. 1.—41 *Et ferte* B. 1. *Ecferte* Pil.—42 B. 1. *in servum.*—43 B. 1. C. et C. 2. *lubido es.* C. *olsecro.*—48 *Si-*

NOTÆ

35 *Alli, ulpicique*] *Ulpici*, allii species est. Columella, 'Ulpicum, quod quidam allium Punicum vocant, Græci autem ἀφροσκόροδον appellant, longe majoris est incrementi, quam allium.'

38 *Tympanum*] Galli, sacerdotes Cybeles, homines semiviri, tympanum pulsabant.

In servitute hic habuit filias tuas,
Et mihi hic auri fur est. HA. bellum hominem, quem noveris. 55
AG. Rapiamus in jus. HA. minume. AG. quapropter? HA. quia
Injuriarum multam dici satius est.

Lycus. Hic retinuit tuas filias servitute, et hic est prædo mei auri. HA. *Lepidum hominem, quem noveris.* AG. *Rapiamus in jus.* HA. *Minime.* AG. *Quare?* HA. *Quia melius est agere cum eo lege injuriarum.*

quidem lenoni B. 1.—50 *Credibille* C.—54 Douz. *duas filias.*—56 *Rapiamus intus* C. et C. 2.—57 Douz. *multam indici;* Pll. *multo indici.*

ACTUS QUINTI SCENA SEXTA.

LYCUS, AGORASTOCLES, HANNO, ANTHEMONIDES.

LY. DECIPITUR nemo, mea quidem sententia,
Qui suis amicis narrat recte res suas:
Nam omnibus amicis meis idem unum convenit,
Ut me suspendam, ne addicar Agorastocli.
AG. Leno, eamus in jus. LY. obsecro te, Agorastocles, 5
Suspendere ut me liceat. HA. Leno, in jus te voco.
LY. Quid tibi mecum autem? HA. quia hasce aio liberas
Ingenuasque esse filias ambas meas,
Quæ sunt surreptæ cum nutrice parvolæ.
LY. Jampridem equidem istuc scivi, et miratus fui, 10
Neminem venire, qui istas assereret manu.
Meæ quidem profecto non sunt. AN. Leno, in jus eas.

LY. *Nullus fallitur, meo quidem judicio, qui proponit recte sua negotia suis amicis: nam omnes mei amici consentiunt de eodem, ut me suspendam, ne veniam in manus Agorastoclis.* AG. *Perge, leno, in jus.* LY. *Te rogo, Agorastocles, ut liceat me suspendere.* HA. *Leno, te appello in jus.* LY. *Quid habes negotii mecum?* HA. *Quoniam dico hasce meas filias esse ambas ingenuas et liberas, quæ sunt surreptæ, quando erant parvulæ, cum nutrice.* LY. *Equidem cognovi jam dudum id, et fui miratus, nullum venire, qui istas vindicaret in libertatem. Sane non ad me pertinent.* AN. *Leno, perge in jus.* LY. *Tu loqueris de prandio;*

3 B. 1. *meis id demum convenit.*—7 C. *hasce moliberas;* C. 2. B. 1. *hasce modo liberas.*—9 *Te sunt* Pll.—10 Particula *equidem* deest in C. Mox, idem

LY. De prandio tu dicis: debetur, dabo. [dem.
AG. Duplum pro furto mihi opus est. LY. sume hinc qui-
HA. Et mihi suppliciis multis. LY. sume hinc quid lubet.
AN. Et mihi quidem mina argenti. LY. sume hinc quid lubet. 16
Collo rem solvam jam omnibus, quasi bajolus.
AG. Numquid recusas contra me? LY. advorsum quidem.
AG. Ite igitur intro, mulieres: sed patrue mi,
Tuam, ut dixisti, mihi desponde filiam. 20
HA. Haud aliter ausim. AN. bene vale. AG. et tu bene vale.
AN. Leno! arrhabonem hoc pro mina mecum fero.
LY. Perii hercle! AG. immo haud multo post, cum in jus veneris.
LY. Quin egomet tibi me addico: quid prætore opus est?
Verum obsecro te, ut liceat simplum solvere. 25
Trecentos Philippos, credo, corradi potest:
Cras auctionem faciam. AG. tantisper quidem,
Ut sis apud me lignea in custodia. [diem
LY. Fiat. AG. sequere intro, patrue mi, ut hunc festum

debetur, dabo. AG. *Mihi debes duplum pro furto.* LY. *Sume hinc sane.* HA. *Et multas pœnas.* LY. *Sume hinc quid libet.* AN. *Et mihi debetur mina argenti.* LY. *Sume hinc sane; solvam modo omnibus vobis rem collo quasi bajulus.* AG. *Recusasne mihi dare quod peto?* LY. *Ne verbum quidem.* AG. *Ite in ædes ergo, mulieres; sed, mi patrue, desponde mihi tuam filiam, ut dixisti.* HA. *Non ausim aliter.* AN. *Bene vale.* AG. *Et tu vale bene.* AN. *Leno! aufero mecum hunc arrhabonem pro mina.* LY. *Interii per Herculem!* AG. *Immo peribis modo, quando veneris in jus.* LY. *Quin egomet me addico tibi. Quid est opus prætore? sed te rogo, ut liceat rependere simplum. Puto confici posse trecentos Philippos. Cras faciam auctionem.* AG. *Ut quidem sis apud me aliquandiu in custodia lignea.* LY. *Esto.* AG. *Veni in ædes, mi patrue, ut prætereamus hunc diem festum*

codex *sivi.*—14 Al. ap. Pareum, *hinc quid lubet.*—16 B. 1. *minam;* C. et C. 2. *minimam.*—17 *Colerem solvam* C. C. 2. B. 1.—18 Turneb. *haud verbum quidem.*—19 Pll. *patrue mihi.*—23 B. 1. *post intus;* Pll. *post cum intus.*—24 Pll.

NOTÆ

14 *Sume hinc quidem*] Cum hæc dicit leno ostendit collum, et profitetur se omnibus uno suspendio facturum satis.

17 *Quasi bajolus*] Bajuli collo vitam tolerant, et ære se liberant alieno. Sed leno pollicetur, non ærumnis, quod bajulus, sed laqueo, quod desperatus, ære se liberare alieno.

18 *Numquid recusas contra me*] Id est, nonne accusationem depellis? 'Recusare' opponitur 'accusationi.'

Habeamus hilarem, hujus malo, et nostro bono. 30
Multum valete: multa verba fecimus.
Malum postremo hoc omne ad lenonem redit.
Nunc quod postremum est condimentum Fabulæ,
Si placuit, plausum postulat Comœdia.

læte, hujus malo, et nostro bono. Valete multum: fecimus multa verba. Denique omne hoc malum recidit in lenonem. Nunc si Comœdia placuit, expectat plausum, quod est ultimum condimentum Fabulæ.

quod pro.—28 B. 1. *igne in custodia.*—30 *Habeamus hilare* Bipont.—31 B. 1. *facimus.*—32 Idem codex, *postremo omne*, omisso *hoc*.

PŒNULO SUPPOSITA.*

Post Actus Quinti scenam sextam et ultimam, adjecerunt vett. editt. sequentem scenam.

AGORASTOCLES, LYCUS, HANNO, ADELPHASIUM, ANTERASTILIS, ANTHEMONIDES.

AG. QUAM rem agit is miles, quoi lubet patruo meo loqui inclementer?
Ne mirere, mulieres quod eum sequuntur: modo cognovit filias
Suas esse hasce ambas. LY. hem, quod verbum aures meas tetigit? nunc perii! [sum perditus.
Unde hæ perierunt? AG. domo Carthaginienses sunt. LY. at ego
Illud ego metui semper, ne cognosceret eas aliquis: quod nunc factum est. 5
Væ misero mihi! periere, opinor, duodeviginti minæ, qui hasce emi.
AG. Et tu ipse periisti, Lyce: Carthaginienses sunt. LY. at ego sum perditus. HA. quis hic est? [duas?
Utrum is est novelle novellicus, in servitute hic qui filias habuit
AG. Et mihi auri fur est. HA. bellum hominem, quem noveris: leno, rapacem

* Hæc scena, quamvis suppositiitia videatur, extat tamen in codd. C. C. 2. B. 1. Vatt. et Samb.—1 Pll. *qui lubet;* B. 1. *qui jubet.*—3 *Suas hasce esse amissas* B. 1.—5 Voc. *eas* deest in B. 1.—9 C. *aurifor.* B. 1. *quem no noveris;*

Te esse semper credidi; verum etiam furacem, qui norunt magis.
LY. accedam. 10
Per ego te tua genua obsecro, et hunc cognatum quem tuum esse
intelligo. [venitatis supplici.
Quando bonis estis, ut bonos facere addecet, facite et vostro sub-
Jam pridem equidem istas scivi esse liberas, et expectabam si quis
eas assereret manu. [quod apud me est:
Nam meæ prorsus non sunt: tum autem aurum tuum reddam,
Et jusjurandum dabo, me malitiose nihil fecisse, Agorastocles. 15
AG. Quod mihi par facere tamen egomet consulam: omitte ge-
nua. LY. mitto, [negotium?
Si ita sententia est. AG. heus tu, leno. LY. quid lenonem vis inter
AG. Utinam mihi argentum reddas, priusquam hinc in nervom
abducere. LY. Di [tum, collum,
Meliora faxint. AG. sic est, video: cœnabis foris: aurum, argen-
Lenostris, te nunc debes simul. HA. quid me hac re facere de-
ceat, egomet 20
Mecum cogito: si volo hunc ulcisci, lites sequar in alieno oppido:
Quantum audivi ingenium, et mores ejus quo pacto sient. AD. mi
pater, [sorori.
Ne quid tibi cum istoc rei siet, te maxume obsecro. AN. ausculta
Abi, disjunge inimicitias cum improbo. HA. hoc agesis leno:
quanquam ego te
Meruisse ut pereas, scio; non experiar tecum. AG. neque si au-
rum mihi reddas, mecum, 25
Leno, quando ex nervo emissus compingare in carcerem. LY. jam
autem ut sole
Ego, Pœne, tibi me purgatum volo, si quid dixi iratus advorsum
Animi tui sententiam, id uti ignoscas, quæso: et cum istas inve-
nisti filias,
Ita me Di ament, mihi volupta'st. HA. ignosco, et credo tibi.
ANTH. Leno, tu aut amicam mihi des facito, aut auri reddas mihi
minam. 30
LY. Vin' tibicinam meam habere? ANTH. nihil moror tibicinam:
nescias,

C. *quem veris.*—11 *Per ego te tua te* B. 1.—13 *Jam pridem meque* C. Mox, *si qui* edd. vett. *manum* C.—16 Pll. *par facere sit quom egomet;* B. 1. etiam *facere sit.*—18 Pll. *abducere.*—20 *Lenos tris pe nunc* Pll. *semel* C. *semul* C. 2. —21 C. *sic volo.*—22 C. *quod pacto.* Mox, Pll. *ni pater.*—23 *Ne quit* C.—25 C. et C. 2. *reddes meum.*—26 B. 1. *ut soles.*—27 *Ego pene me tibi pugnatum*

Utrum ei majores buccæne, an mammæ sient. Ly. dabo quod placeat.

Ag. Cura. Ly. aurum cras sat referam tuum. Ag. facito in memoria habeas.

Ly. Miles sequere me. Anth. ego vero sequor. Ag. quid ais, patrue? quando hinc ire cogitas

Carthaginem? nam tecum una ire certum est. Ha. ubi primum potero. 35

Illico. Ag. dum auctionem facio, hic opus est aliquos ut maneas dies.

Ha. Faciam ita ut vis. Ag. agesis eamus, nos curemus. Plaudite.

Pll.—29 B. 1. *voluptatis est.*—30 B. 1. *aut auri mihi reddas omnia.*—32 *Utrum eim mores* C. *Utrum ei mores* C. 2. *minores* ed. Sax.—33 C. *crassa te referam;* C. 2. *cras sat ereferam;* Parei 3. *cras ad te referam.* Mox, *facto in memoria* Pll.—34 B. 1. *quid agis.*—36 B. 1. *facito hic.* Pll. *aliquod;* Parei 3. *aliquot.*

M. ACCII PLAUTI

PERSA.

DRAMATIS PERSONÆ.

TOXILUS, } *Servi.*
SAGARISTIO, }
SATURIO, *Parasitus.*
SOPHOCLIDISCA, *Ancilla.*
LEMNISELENE, *Meretrix.*
PÆGNIUM, *Puer.*
VIRGO.
DORDALUS, *Leno.*

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

Profecto domino suos amores Toxilus
Emit, atque curat, leno ut emittat manu,
Raptamque ut emeret de prædone virginem,
Subornata suadet sui parasiti filia:
Atque ita intricatum ludit potans Dordalum. 5

Post discessum heri Toxilus mercatur suam amicam; et operam dat, ut leno eam manumittat, et ut mercetur a prædone virginem furtivam, quæ est filia sui parasiti, quam summisit Toxilus; *et sic intra pocula* Toxilus *irridet Dordalum irretitum.*

2 *Raptantque vi* B. 1. *Raptamque vi* C. et C. 2.—4 Parei 2. *filiam.*—5 Pll. *intrichatum.*

NOTÆ

1 *Profecto domino*] Trimarchides profectus fuerat ad Persas.

Suos amores] Id est, suam amicam Lemniselenem.

3 *Raptamque*] Non raptam quidem, sed quam raptam fingebat Sagaristio sycophanta. Hæc erat parasiti Saturionis filia.

4 *Subornata*] 'Subornare' significat decipere. Hic non est *subornata* parasiti filia, id est, decepta. Immo ea utitur ad decipiendum lenonem Dordalum Sagaristio. *Subornata* igitur, hoc loco, significat 'ornatu Persico induta,' ad decipiendum lenonem.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

ARGUMENTUM Fabulæ est exile, amationis servilis; et jocosum ac plausibile in lenonis circumventione. Etiam parasiticæ levitatis exagitationem continet, dum Saturio filiam suam, cibi causa, non dubitat vendere. Josephus Justus Scaliger Animadvers. in Eusebium, pag. 130. Constat hominem ex Perside Πέρσην dici, et Latine *Persam:* sic poëta Græcus, quisque is fuit unde Plautus *Persam* fabulam suam vertit, sine ullo dubio Πέρσην illam inscripserat, et recte Plautus vertit *Persam*. Ibi enim Parasitus pro homine Persa inducitur. At omnes edd. præ se ferunt *Persam* virginem filiam Parasiti vocatam fuisse. Tollatur ergo delirium. Nam *Persa* est nomen gentilitium virile, non fœmininum.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

TOXILUS, SAGARISTIO.

To. QUI amans egens ingressus est princeps in amoris vias,
Superavit ærumnis is suis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, et cum excetra, cum cervo, cum apro Ætolico,
Cum avibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mavelim,
Quam cum amore: ita fio miser quærendo argento mutuo; 5
Nec quicquam, nisi, Non est, sciunt mihi respondere, quos rogo.
SA. Qui hero suo servire volt bene servos servitutem,
Næ edepol illum multa in pectore suo collocare oportet,

To. *Amans qui præceps iniit stadium amoris inops, is vicit labores Herculis suis laboribus: nam malim dimicare cum leone, cum serpente, cum cervo, cum apro Erymanthæo, cum Harpyiis, cum Antæo, quam cum amore. Adeo evado infelix in quærenda pecunia mutua; et ii a quibus peto norunt mihi reponere unum, nempe, Non habeo.* SA. *Servus, qui cupit sese exhibere bonum servum suo domino,*

1 Pll. *ingressus es.* Mox, *præceps* al. ap. Pareum.—2 *Herculi* B. 1. C. et C. 2.—3 B. 1. *et cum ydra;* C. *et cum exsectera;* C. 2. *et cum exscedra;* Parei 3. *et cum ex etra.*—4 B. 1. *deluctarei;* C. *delluctari.*—6 C. *nomen est.*—7 B. 1.

NOTÆ

1 *Princeps*] Id est, primus; seu potius primum: alii *priceps*, pro *præceps*. Nam *pri*, pro *præ*, dicebant veteres. Festus, 'privignus,' pro 'prævignus.'

3 *Cum excetra*] Toxilus labores Herculis, quos appellat 'ærumnas,' sex gravissimos, cum amoris molestiis comparat. *Excetra* autem est hydra.

Quæ hero placere censeat præsenti atque absenti suo.
Ego neque libenter servio, neque satis sum hero ex sententia: 10
Sed quasi lippo oculo me herus meus manum abstinere haud quit tamen,
Quin mihi imperet, quin me suis negotiis præfulciat.
Quis illic est, qui contra me astat? To. quis hic est, qui contra me astat? [amicus est.
Similis est Sagaristionis. Sa. Toxilus hic quidem meus
To. Is est profecto. Sa. eum esse opinor. To. congrediar. Sa. contra aggrediar. 15
To. O Sagaristio, Di ament te! Sa. o Toxile, dabunt Di quæ exoptes.
Ut vales? To. ut queo. Sa. quid agitur? To. vivitur.
Sa. Satin' ergo ex sententia? To. si eveniunt quæ exopto, satis.
Sa. Nimis stulte amicis utere. To. quid jam? Sa. quia jam imperare oportet.

debet inducere multa in suum animum, quæ putet esse jucunda suo hero præsenti et absenti. Ego obsequor hero invitus, et non sum hero satis jucundus; attamen sicut lippus non potest prohibere manum ab oculis, sic meus herus non potest carere mea opera, quin mihi mandet aliquid, *quin me quasi fulcrum suis rebus subdat. Quis est ille qui astat mihi ex adverso?* To. *Quis est hic, qui astat mihi ex adverso? Est similis Sagaristioni.* Sa. *Profecto hic est Toxilus meus amicus.* To. *Sane est ipse.* Sa. *Arbitror eum esse.* To. *Conveniam.* Sa. *Conveniam ex adverso.* To. *O Sagaristio, Dii tibi faveant.* Sa. *O Toxile, Dii tribuent ea quæ cupis: quomodo vales?* To. *Ut possum.* Sa. *Quid facis?* To. *Vivo.* Sa. *Vivisne satis ex animo?* To. *Satis, si contingunt ea quæ desidero.* Sa. *Uteris amicis nimis inconsulto.* To. *Quare?* Sa. *Quia debes præcipere*

bene servitutem servus.—10 Pll. *lubenter.*—11 B. 1. *aut quid.*—12 *Quid mihi* C. et C. 2. *præfuciat* al. ap. Pareum.—15 Pll. *adgredior.*—18 C. *qua exopto.*—

NOTÆ

11 *Sed quasi lippo oculo*] Duo versus impeditis verbis, impeditoque sensu sic explicandi: tamen meus herus non potest a se impetrare, ut mihi non imperet, ut me suis negotiis non præficiat; similis homini, qui habet oculos lippos: tametsi dolent, quando tangit, tamen abstinere manum ab iis non potest. Hic Sagaristio sese similem esse lippo oculo dicit, et dominum ei cui est lippus oculus.

12 *Præfulciat*] Id est, quasi fulcrum suis negotiis labantibus subjiciat.

To. Quæsivi, nusquam repperi. Sa. quæram equidem, si quis credat. 45
To. Nempe habeo in mundo. Sa. si id domi esset mihi, jam pollicerer: [te ad me.
Hoc meum est, ut faciam sedulo. To. quicquid erit, recipe
Sa. Quære tamen: ego item sedulo, si quid erit, faciam ut scias.
To. Obsecro te, resecro; operam da hanc mihi fidelem. Sa. ah! odio me enicas.
To. Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus fio. 50
Sa. At pol ego abs te concessero. To. jamne abis? Sa. bene ambulato. [stione:
Sed recipe te quam primum potes: cave fuas mihi in quæ-
Usque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

a me flagitas. To. *Quæsivi, inveni nusquam.* Sa. *Equidem quæram, qui det mutuum.* To. *Scilicet est mihi in arca.* Sa. *Si haberem domi, jam promitterem: meum est ut præstem id serio.* To. *Quicquid evenerit, veni ad me.* Sa. *Quære nihilominus. Ego operam dabo diligenter, ut fias certior, si aliquid contigerit.* To. *Te rogo etiam atque etiam, fer mihi opem fidam.* Sa. *Ah! tu me conficis odio.* To. *Culpa amoris, non mea, evado nunc tibi stultiloquus.* Sa. *Sed abeo a te.* To. *Proficiscerisne nunc?* Sa. *Perge recte; sed revertere huc quam primum poteris: vide ne sis mihi quærendus: ero semper domi, donec machinatus fuero perniciem lenonis.*

44 Parei 3. *me rogas.*—46 B. 1. C. et C. 2. *abeo in mundo;* Douz. *habes in mundo.* Mox, *mihi ampollicerer* Pll. *si id bonum esset* B. 1.—48 *Qære* B. 1. *erit jam ut* B. 1. C. et C. 2. *erit faxo jam ut* Parei 3.—50 C. et C. 2. *morolocus.* —53 C. *malam.*

NOTÆ

49 *Obsecro te*] Obsecro te, et redobsecro: *Je te prie et reprie.* De 'obsecratione,' 'resecrationeque' alio sensu accepta, vide notam in Aulul. IV. 7. 4.

52 *Cave fuas mihi in quæstione*] Ne quærendus sis.

53 *Dum excoxero lenoni malum*] Machinatus fuero. Metaphora est a rebus stomacho concoctis, quæ salutares sunt; crudæ letales. Quasi dicat, 'meditatus fuero.' Meditatio enim est genus quoddam concoctionis.

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

SATURIO.

Veterem atque antiquom quæstum meum alimoniæ

Sa. *Tueor et custodio, magnaque cum diligentia sequor meam antecactam et ve-*

Servo atque obtineo, et magna cum cura colo.
Nam nunquam quisquam meorum majorum fuit,
Quin parasitando paverint ventres suos:
Pater, avos, proavos, abavos, atavos, tritavos, 5
Quasi mures semper edere alienum cibum,
Neque edacitate eos quisquam poterat vincere.
His cognomentum erat duris Capitonibus.
Unde hunc ego quæstum obtineo et majorum locum.
Neque quadruplari me volo: neque enim decet 10
Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi, qui faciunt, mihi placent: plane loquor.
Nam publicæ rei causa quicumque id facit
Magis, quam sui quæsti, animus induci potest,

tustam rationem quærendi victus. Nullus enim unquam extitit meorum patrum, qui non expleverit suum abdomen parasitatione: pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus, manducaverunt semper escas non suas, veluti mures; neque ullus potuit eos superare voracitate. Cognominabantur duri Capitones. Quo fit ut ego sequar hanc rationem quærendi cibi, et stationem patrum. Porro *nolo profiteri quadruplatorum partes; quia non est honestum irrumpere ad detrahendas fortunas aliorum citra discrimen: et illi qui agunt nunquam mihi probati sunt. Prædico clare: facile enim credidero, eum, qui præstat id, non propter suam, sed propter reipublicæ*

1 C. *quæstum mali* [lacuna] *Servo;* C. 2. *quæstum malo Servo;* Grut. *quæstum majorum meum.* Voc. *meum alimoniæ* desunt etiam in B. 1.—2 *Malo servo* B. 1. *cum magna* Parei 3.—8 *Namque his* Parei 3. *Neque is* C. *Neque hus* C. 2. *erat* deest in C. 2.—9 Pll. *majorem.*—13 B. 1. C. 2. *qui cum id facit;* al. ap. Pareum, *qui*

NOTÆ

1 *Veterem atque antiquom*] Cornelius Fronto: '*Vetus* est quod est multorum annorum, *antiquum* quod excessit patrum memoriam.' Revera utraque hæc vox rationem significationis habet a re cui adjicitur. 'Vetus vinum' dicitur etiam quod est unius anni; 'vetus Falernum,' quod est plurium annorum: 'vetus homo,' qui sexaginta: 'veteres,' supple 'homines,' qui ante centum annos vixerunt: sic *antiquom.*

Quæstum meum alimoniæ] Id est, quæstum meæ alimoniæ, quæstionem, investigationem.

8 *Duris Capitonibus*] Erat Capitonum familia Romæ haud incelebris. Hic duri Capitones sunt homines duræ frontis et perfrictæ, qualem esse oportet parasitorum: duri etiam capitis dicuntur parasiti, quod in eorum caput frangi interdum solerent ollæ, ut videre est in Captivis.

10 *Quadruplari me volo*] Id est, Nolo me fieri quadruplatorem: *quadruplari* enim hic passive ponitur, alioquin redundat *me.* Asconius: 'Quadruplatores, accusatores sive delatores criminum publicorum sub pœna quadrupli: sive, quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusaverant, quartam partem consequebantur.' *Quadruplari,* quadruplaturam exercere: 'quadruplatores' etiam

Eum esse civem et fidelem et bonum. 15
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium; atque etiam mea lege ascribitor;
Ubi quadruplator quempiam injexit manum,
Tantidem ille illi rursus injiciat manum,
Ubi æqua parti prodeant ad Tresviros: 20
Si id fiat, ne isti faxim usquam appareant,
Qui hic albo rete aliena oppugnant bona.
Sed sumne ego stultus, qui rem curo publicam,
Ubi sunt magistratus, quos curare oporteat?
Nunc huc introibo, visam hesternas reliquias, 25
Quieverint recte, necne: num infuerit febris,

utilitatem, esse hominem et fide et probitate præditum: sed qui accusat violatorem legum, cogatur tribuere mediam partem prædæ reipublicæ; atque meo decreto scribatur in albo delatorum; *quando quadruplator immisit manum in aliquem, hic vicissim in quadruplatorem immittat manum* in pœnas pares, *ut se sistant æquatis rationibus ad Tresviros. Si id agatur, sine dubio, qui candidis retibus insidiantur fortunis alienis, nullibi occurrent: sed nonne ego sum amens, qui curam suscipio rerum publicarum? Sunt in urbe magistratus, quos oportet earum curam gerere. Nunc ingrediar huc, videbo utrum cibi qui superfuerunt heri bene dormi-*

non id facit.—14 Al. ap. Pareum *animus haut induci.*—15 B. 1. *et fidelem bonum;* al. ap. Pareum, *Eum et fidelem et civem esse et virum bonum.*—16 *Sed lege rupam* Pll. *legirupam quidem ni duit in, &c.* al. ap. Pareum.—17 Pll. *in ea lege.* C. *adscribier;* C. 2. *adscribere.*—18 Pll. *quempiam inlexi manum.*—21 Al. pro *usquam* legunt *nusquam.*—22 Pro *albo rete,* quod servant codd. C. C. 2. B. 1. *albo pariete* exhibent alii; *albod ariete* al.—24 *Ubi sint* C. C. 2. et Parei 3.—26 *Qui evenierint* B. 1. C. C. 2. *Quierint* al. *ne recte necne* Pll. *invenit febris* al. *ineiverit febris* al.

NOTÆ

sunt portorii et vectigalium conductores. *Des traitans.*

16 *Sed legirupam qui damnet*] Quinque versus impediti, sic explicari possunt: Sed quadruplator et delator ejus qui leges violaverit, polliceatur pendere mediam partem prædæ reipublicæ, si judicio vincatur; et ea lege scribatur in albo delatorum: et quando injiciet manum in quempiam, ille, cui injecit manum, ipsi quadruplatori injiciat tantidem, id est, ad similem mulctam et pœnam si vincatur, ut æquis conditionibus sese sistant apud Tresviros.

18 *Injexit manum*] Injecerit manum.

19 *Tantidem*] Id est, in pares pœnas.

20 *Æqua parti*] Utrimque proposito periculo ad prætorem eant: *parti,* pro *parte.*

22 *Albo rete*] Id est, occulte et insidiose, vel charta alba in quam referuntur instrumenta litium, quæ veluti retia sunt, quibus illaqueantur litigatores. Itaque *albo rete,* est alba Tresvirorum charta, tanquam rete albo oppugnant, vel legibus, alioquin innoxiis et candidis, veluti retibus, captant.

26 *Num infuerit febris*] Allegoria

Opertæne fuerint, ne quis obreptaverit.
Sed aperiuntur ædes, remorandus e st gradus.

verint, necne: utrum febrem senserint, fuerintne tecti, ne quis obrepserit. At reserantur fores, oportet coërcere gressum.

NOTÆ

est ab ægris et febri laborantibus, quorum diligentior cura geritur.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

TOXILUS, SATURIO.

To. Omnem rem inveni, ut sua sibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam suam.
Sed eccum parasitum, quojus mihi auxilio est opus.
Simulabo quasi non videam, ita alliciam virum.
Curate istic vos, atque approperate ocyus, 5
Ne mihi moræ sit quicquam, ubi ego intro advenero.
Commisce mulsum; struthea colutheaque appara,

To. *Excogitavi penitus rationem, qua leno reddat hodie Lemniselenen suam libertam suo ære. Sed adest parasitus, cujus ope indigeo. Fingam me eum non conspicari; sic aucupabor hominem. Vos* coqui *curam gerite herum, et instruite celeriter, ne res ulla me retardet quando ego* huc *reversus fuero. Infunde mulsum; da operam struthea et bellaria bene calida sint in scutellis, et injice lignum*

4 B. 1. *ita elicias verum;* C. *ita allictam verom;* C. 2. *ita alictam verum;* al. ap. Pareum, *ita eliciam verum.*—5 B. 1. C. 2. *atque a. oculos;* C. *atque a. oculus.*—7 Pro *mulsum,* quod servant C. C. 2. et B. 1. alii habent *murrham;* al. ita legunt, *Misce mulsum struthea, coluthea myrrhina.* C. et C. 2. *colute-*

NOTÆ

1 *Omnem rem inveni*] Data videlicet a lenone pecunia pro filia Saturionis parasiti Toxilus redemit Lemniselenen. Itaque revera Toxilus facit Lemniselenen libertam suam, non leno: sed id dicit ad irridendum lenonem, de quo circumveniendo rationem omnem excogitavit.

7 *Commisce mulsum*] Patet ex Plinio XXII. 24. mulsum factum fuisse ex vino et melle; dictumque videtur a mulcendo, quia si quid est in vino acerbi a melle mulcetur. Itaque 'commisce mulsum' nihil aliud est, quam misce mel cum vino, et fac mulsum.

Struthea] *Struthea* sunt mala Cydonia, quæ incoquebantur mulso.

Coluthea] Ex Theophrasto III. 17. patet 'coluteam esse fructum arboris sylvestris exclusum siliquis.' Hic scribitur per aspirationem, et patet esse pomi genus, ut Cydonia mala eodem mulso condiendum.

Bene ut in scutris concaleant, et calamum injice.
Jam pol ille hic aderit, credo, congerro meus.
SA. Me dicit, euge! TO. lautum credo a balneis 10
Jam hic affuturum. SA. ut ordine omnem rem tenet!
TO. Collyræ facite ut madeant et colliphia:
Ne mihi incocta detis. SA. rem loquitur meram:
Nihil sunt crudæ, nisi quas madidas glutias.
Tum nisi cremore crasso est jus collyricum; 15
Nihil est macrum illud, epicrocum, pellucidum:
Quasi juream esse jus decet collyricum.
Nolo, in vesicam quod eat, in ventrem volo.
TO. Prope me hic nescio quis loquitur. SA. o mi Juppiter
Terrestris, te coëpulonus compellat tuus. 20

odoratum. Ille meus confabulator veniet modo huc, sicut puto. SA. *Me nominat, euge!* TO. *Spero fore ut huc veniat a balneis postquam laverit.* SA. *Quam noscit universæ rei seriem!* TO. *Curate ut panes conditi oleo et caseo sint jurulenti; crudos ne mihi hos apponatis.* SA. *Dicit res ut sunt! incocti nihil valent. Ne comedas nisi coctos. Præterea nisi succus, in quem merguntur panes conditi oleo, est crassus,* nihil valet: *ille qui est tenuis, limpidus, fluidus, nihil etiam valet. Succus collyrarum debet esse similis* placentæ *jurulentæ: non probo illum qui descendat in vesicam, sed mihi probatur qui descendat in ventrem.* TO. *Est aliquis qui facit verba hic juxta me.* SA. *O qui es meus Jupiter in terra, tuus*

quam.—8 *Bene ut instrutris concaleat* B. 1. *in stutris* C. et C. 2. *calamumnice* Pll.—9 C. 2. *congero.*—10 C. et C. 2. *a balinencis.*—12 *Collirø* Pll. *colyphia* C. *colliphia* C. 2.—14 Edd. antiq. *Nihili sunt crudæ.* C. C. 2. B. 1. *glutias.*—15 B. 1. *crasso socias collyricum;* C. *cresso sotius coll.* C. 2. *crasso solvis coll.*—16 *Nihil est magrum* B. 1. C. et C. 2. *epigro cum* B. 1. *epigrocum* Pll.—17 *Quasi jure amesse* B. 1. *Quasi jure amasse vis* C. 2.—20 C. 2. *coëpulanus.*—

NOTÆ

8 *Scutris*] Scutulæ et scutellæ, quod scutis sint similes: *plats, assiettes.*

Calamum injice] 'Calamus' est lignum odoratum. Plinius XIV. 13. 'Lautissima apud priscos vina erant odore myrrhæ condita: ut apparet in Plauti Fabula, quæ Persa inscribitur; quanquam et in ea et calamum addi jubet.'

9 *Congerro*] Festus, 'Gerrones leves et inepti a cratibus dicti, quos Græci gerras appellant.' 'Gerræ' sunt crates raris et pellucidis textæ viminibus.

12 *Collyræ*] Placentulæ, aut in sartagine frixæ, aut in pinguiori jure concoctæ.

Colliphia] Panes cum recenti caseo subacti et concocti.

16 *Epicrocum*] Festus, 'Epicrocum genus amiculi croco tinctum, tenue et pellucidum.' De jure collyrico loquitur poëta, id est, in quo collyræ sunt concoctæ, quod nisi pingue est et crassum, nihil est; id est, nihil valet.

18 *Nolo, in vesicam quod eat*] Id est, jus collyricum, quod adeo est limpidum, ut sit instar potus.

To. O Saturio, opportune advenisti mihi.
Sa. Mendacium edepol dicis, atque haud te decet:
Nam Esurio venio, non advenio Saturio.
To. At edis! nam jam intus ventris fumant focula.
Calefieri jussi reliquias. Sa. pernam quidem 25
Jus est apponi frigidam postridie.
To. Ita fieri jussi. Sa. ecquid alecis? To. vah! rogas?
Sa. Sapis multum ad Genium. To. sed ecquid meministi, here,
Qua de re ego tecum mentionem feceram?
Sa. Memini: ut muræna et conger ne calefierent: 30
Nam nimio melius oppectuntur frigida.
Sed quid cessamus prælium committere?
Dum mane est, omnes esse mortalis decet.
To. Nimis pæne mane 'st. Sa. Mane quod tu occeperis
Negotium agere, id totum procedit diem. 35
To. Quæso animum advorte: hoc enim jam here narravi tibi,
Tecumque oravi, ut nummos sexcentos mihi

conviva te alloquitur. To. *O Saturio, advenisti ad me tempestive.* Sa. *Profecto mentiris, quod est indignum te. Nam accedo ad te Esurio, non Saturio.* To. *At manducas! Cibi jam impositi foco calent in culina.* Statim *mandavi imponi igni reliquias* ciborum. Sa. *Certe æquum est ministrari pernam frigidam* relictam *heri.* To. *Mandavi sic fieri.* Sa. *Nihilne* apponetur *salsamentorum.* To. *Vah! petis?* Sa. *Tuus gustus valde accommodatus est ad meam mentem.* To. *Verum recordatusne es eorum, de quibus verba feceram tecum hesterna die?* Sa. *Recordor: ut muræna et conger non imponerentur igni. Nam carpuntur multo commodius,* quando non calent. *Sed quid cunctamur committere certamen? Omnes homines debent edere matutino tempore.* To. *Est ferme nimis mane.* Sa. *Illa res quam tu ordiaris facere mane, it recte toto die.* To. *Obsecro animadverte: nam tibi narravi hoc jam hesterna die; rogavi a te ut mihi commodares*

****

24 Pll. *intus Veneris.*—25 *Tale fieri* B. 1.—27 Pll. *hallegis.*—28 C. *hecquid;* C. 2. *hæcquid.*—30 Pll. *nec calefierent.*—36 Particula *enim* deest in C. et C. 2. *narrata ut tibi* C. *narravit tibi* C. 2.—37 C. *sescento.*—38 *Dare utendos* C.—

NOTÆ

24 *Fumant focula*] Nonius, '*Focula* dicta sunt nutrimenta; unde et foculari dicitur, ut fovere.'

27 *Alecis*] Est aut ab 'halex' fœminini, aut ab 'halec' neutrius, significatque piscem et succum e piscibus expressum.

28 *Sapis multum ad Genium*] Id est, ad meam sententiam.

31 *Oppectuntur frigida*] Digitis quasi pectine circumcarpuntur et comeduntur. *Muræna,* quæ Latinis est 'lampetra,' a lambendis petris dicta, Ausonio 'mustella.'

Dares utendos mutuos. SA. memini et scio,
Et te me orare, et mihi non esse quod darem.
Nihili parasitus est, quoi argentum domi est. 40
Lubido extemplo cœpere est convivium,
Tuburcinari de suo, si quid domi est.
Cynica esse e gente oportet parasitum probe:
Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium,
Marsupium habeat, inibi paulum præsidii, 45
Qui familiarem suam vitam oblectet modo.
To. Jam nolo argentum, filiam utendam tuam
Mihi da. SA. nunquam edepol quoiquam etiam utendam dedi. [To. scies.
To. Non ad istoc quod tu insimulas. SA. quid eam vis?
Quia forma lepida et liberali est. SA. res ita 'st. 50
To. Hic leno neque te novit neque gnatam tuam.
SA. Me ut quisquam norit, nisi ille qui præbet cibum?
To. Ita est: hoc tu mihi reperire argentum potes.
SA. Cupio hercle. To. tum tu me sine illam vendere.

sexcentos nummos, quibus habeo opus. SA. *Recordor et teneo, et te a me petivisse, et me non habuisse, ut tibi commodarem. Parasitus est nihili faciendus, qui servat domi pecuniam. Statim libet inire convivia, helluari de sua re, si quid rei est domi. Parasitus debet esse discipulus Cynicorum: sit illi lagena, strigilis, cymbium, socci, pallium, crumena; est aliquid auxilii positum in crumena, quo sustentet vitam suæ familiæ.* To. *Nolo jam pecuniam. Sed opus est mihi tua filia.* SA. *Profecto nemini unquam tradidi utendam.* To. *Non rogo ad id quod tu suspicaris.* SA. *Quid placet eam agere?* To. *Audies. Quia est pulchritudine egregia et venusta.* SA. *Sic se res habet.* To. *Hic leno neque te cognoscit, neque tuam natam.* SA. *Ut ullus me cognoscat, nisi ille qui det escam?* To. *Res ita se habet. Tu potes mihi invenire hanc pecuniam.* SA. *Profecto optarem.*

40 Parei 3. *domid est;* C. *domid esse;* C. 2. *domi idem;* B. 1. *domi id est.*— 41 C. 2. *extemplo coperest;* al. ap. Pareum, *extemplo cœpire est.*—42 *Turbucinari* C. *Turbicinari* C. 2.—43 *Cynicum esse egentem* B. 1. *Cynicum esse gentem parasitum* Pll. *parasitum probum* Donz.—45 *Marsipium habiat* C. *Marsuppium* C. 2.—46 Gulielm. *oblectet domi.*—48 Pll. *etiam vendas dedi.*—54 C. a m. pr.

NOTÆ

43 *Cynica esse e gente*] Sic loquebantur veteres de philosophorum sectis, quasi non solum sentiendi communione, sed etiam sanguinis fuissent conjuncti. Cynica profitebatur impudentiam.

44 *Ampullam*] Vas olearium quo in balneis ad unctiones uti solebant; strigilem quo se defricabant; scaphium vas potorium.

46 *Familiarem vitam oblectet*] Id est, vitam domesticam, et inter familiares actam.

SA. Tun' illam vendas? TO. immo alium allegavero 55
Qui vendat, qui esse se peregrinum prædicet:
Siquidem hic leno nondum sex menses Megaribus
Huc est cum commigravit. SA. pereunt reliquiæ.
Posterius istuc tamen potest. TO. scin' quam potest?
Nunquam hercle hodie hic prius edis (ne frustra sis) 60
Quam te hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
Atque nisi gnatam tecum huc jam, quantum potest,
Adducis, exigam hercle ego te ex hac decuria.
Quid nunc? quid est? quin dicis, quid facturus sis?
SA. Quæso, hercle, me quoque etiam vendas, si lubet, 65
Dum saturum vendas. TO. hoc si facturus, face.
SA. Faciam equidem quæ vis. TO. bene facis, propera, abi domum:
Præmonstra docte, præcipe astu filiæ,
Quid fabuletur, ubi se natam prædicet,
Qui sibi parentes fuerint, unde surrepta sit: 70
Sed longe ab Athenis esse se gnatam autumet:
Et ut affleat, cum ea memoret. SA. etiam tu taces?

TO. *Itaque patere tu ut illam vendam.* SA. *Tune illam vendas?* TO. *Non, sed summittam alium, qui vendat, qui profiteatur se esse advenam; nam nondum sunt sex menses ex quo hic leno concessit Athenas a Megaribus.* SA. *Escæ quæ superfuerunt corrumpuntur: tamen hæc* venditio *potest* fieri *postea.* TO. *Capisne quomodo potest* fieri postea? *Ne fallaris; non manducabis hic, hodierna die, antequam mihi pollicitus fueris te acturum quod a te peto. Et nisi adduxeris huc quamprimum* tuam *filiam tecum, per Herculem ego te expungam ex hac militia. Quid* ages *nunc? Quid est? Quare non loqueris id quod es facturus?* SA. *Obsecro, vende me quoque, si placet, dummodo vendas pransum.* TO. *Si hoc es acturus, age.* SA. *Profecto agam quæ jusseris.* TO. *Facis recte, accelera; proficiscere domum; institue sapienter tuam filiam, quid dicat, ubi dicat se ortam; da filiæ præcepta callida; quos parentes habuerit; unde fuerit furto ablata. Dicat se esse ortam longe ab Athenis: et ut collacrymetur, quando hæc loquetur.* SA. *Tu taces*

---

illam vedere; et a m. sec. *illam vedat.*—57 *Sicut istic leno non dum* B. 1. C. C. 2. Parei 3.—58 *Huc commigravit* B. 1. omissis *est cum.*—62 Pll. *quantum tua potest.*—64 *Quid nunc quidem* B. 1.—65 C. *me q. etiam vendes elubet;* C. 2. *me quique ut jam vendas elubet.*—70 Pro *surrepta,* quod

NOTÆ

57 *Megaribus*] Pro 'Megaris.' Megara urbs est Achaiæ in confinio Atticæ, et Peloponnesi.

60 *Ne frustra sis*] Ne erres.

63 *Ex hac decuria*] Id est, ex hoc dignitatis gradu, seu ex hac statione. Supra a prælio duxit metaphoram parasitus; hic a bello ducit Toxilus, minaturque parasitum expungere ex albo convivarum.

Ter tanto pejor ipsa est, quam illam tu esse vis.
To. Lepide hercle dicis: sed scin' quid facias? cape
Tunicam atque zonam, et chlamydem afferto et causiam, 75
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. SA. heu probe. [gnatam tamen
To. Quasi sit peregrinus. SA. laudo. To. et tu tuam
Ornatam adduce lepide in peregrinum modum.
SA. *Πόθεν* ornamenta? To. abs chorago sumito.
Dare debet: præbenda ædiles locaverunt. 80
SA. Jam faxo hic aderunt: sed ego horum nihil scio.
To. Nihil hercle vero: nam ubi ego argentum accepero,
Continuo tu illam a lenone asserito manu.
SA. Sibi habeat, si non extemplo ab eo abduxero.
To. Abi, et istuc cura: interibi ego puerum volo 85
Mittere ad amicam meam, ut habeat animum bonum,
Me esse effecturum hodie: nimis longum loquor.

adhuc? Illa est tertio tanto pejor, quam tu exoptas. To. *Per Herculem dicis festive; sed nostine quid agas? Accipe togam, atque cingulum, et affer chlamydem et causiam, quam ille circumponat qui hanc vendat lenoni.* SA. *Heu! recte.* To. *Quasi sit advena.* SA. *Approbo.* To. *Et tu nihilominus adduc tuam filiam ornatam scite in modum advenarum.* SA. *Unde* sumam *ornamenta?* To. *Sume a duce chori. Est ejus commodare: ædiles conduxerunt ut commodarentur.* SA. *Curabo ut hic sint quamprimum. Sed ego simulabo nihil scire horum.* To. *Nihil per Herculem; nam statim atque mihi numerata fuerit pecunia, statim asserе eam manu et* abduc *a lenone.* SA. *Si non abduxero statim ab eo, habeat sibi.* To. *Abi et gere curam horum: interim ego volo mittere puerum ad meam amicam,* nuntiaturum *me esse affuturum hodie, ut sit æquo animo. Loquor nimis diu.*

servat B. 1. *surrupta* legitur in Pll. *surpta* in aliis.—74 Pll. et Parei 3. *qui facias.*—75 C. *et campsem;* C. 2. *et causem.*—77 Pro *tamen,* quod servant C. C. 2. et B. 1. al. habent *item.*—79 *Sed πόθεν* Parei 3. Πόε *ornamenta,* omisso *sed,* C. et C. 2. *choragro* C. 2.—80 Parei 3. *locaverunt inde petito.*—81 C. *nihil horunc;* C. 2. *horunc nihil.*—83 Pll. *ale non adserito.*—84 *Sibi haat* C.—85 Voc. *interibi* deest in B. 1. *curam me tibi ego* C. et C. 2.—86 *Matere* C. 2.

NOTÆ

85 *Interibi*] Id est, interim.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENE.

So. SATIS fuit indoctæ, immemori, insipienti dicere toties.

So. *Sufficeret rudi, obliviosæ, stultæ inculcare* id *toties. Animadverto me abs*

Nimis tandem me quidem pro barda et pro rustica reor habitam [consuevi simul bibere
Esse abs te: quanquam ego vinum bibo, at mandata non
Una: me equidem jam satis tibi spectatam censueram esse, et meos mores.
Nam equidem te jam sector quintum hunc annum: cum interim, credo, 5
Cuculus si in ludum iret, potuisset jam fieri ut probe literas sciret; [infans,
Cum interim tu meum ingenium fans non edidicisti, atque
Potin' ut taceas? potin' ne moneas? memini et scio, et calleo, et commemini. [dum tibi
Amas pol misera: id tuus scatet animus: ego istuc placi-
Ut sit, faciam. LE. Miser est, qui amat. 10
So. Certo is quidem nihili est, qui nihil amat: quid ei homini opus vita est?
Ire decet me, ut heræ obsequens fiam, libera mea opera ocyus ut sit.

te esse existimatam nimis stolidam et agrestem. Tametsi ego poto vinum, tamen non sum solita exsorbere jussa cum vino. Profecto existimaveram me tibi esse satis cognitam, et rationem meæ vitæ; nimirum sum tua discipula, jam a quinque annis. Interea si cuculus frequentasset scholam, potuisset fieri ut teneret recte literas; cum igitur *per hoc tempus, nequivisti agnoscere meam mentem, aut quando locuta sum, aut quando silui, vis tacere? vis abstinere a monitis? Recordor et teneo, et percipio, et sum memor. Amas per Pollucem infelix: tua mens id clamat. Ego dabo operam ut id tibi sit in tuto.* LE. *Est infelix, qui amat.* So. *Et ille est flocci faciendus, qui amat nihil. Quid ille homo indiget vita? Oportet me pergere, ut obsequar heræ, ut fiat statim libera mea ope. Adibo illum Toxilum:*

1 Pll. *indotæ.*—3 C. et C. 2. *ad mandata.* Mox, *consui simul* C. *dibere* C. 2. —4 *Unam equidem* B. 1. *Unam quidem* Pll. et Parei 3. *Nam me quidem* al. ap. Pareum.—5 Parei 3. *quom interea tam credo;* Pll. *quom inteream.*—6 *Cujus* B. 1. C. 2. *Cuis* C. *Cuculus* al. ap. Pareum.—7 Pronomen *tu* deest in B. 1.—9 Palm. *id tuus caret animus.*—11 Pll. *nihil est.*—12 *Id decet me eræ* C. 2. *etius* in eodem codice.

NOTÆ

5 *Sector*] Id est, te habeo magistram: unde philosophorum sectæ.

6 *Cuculus si in ludum iret*] Alii *cucus*, cujus diminutivum *cuculus*. *Cucus* autem, seu *cuculus*, avis est quæ arte nulla cicurari potest, nedum in nostris verbis edendis condocefieri.

9 *Scatet animus*] *Scatet* opponi videtur *placido:* metaphora utraque a freto ducta; id est, tuus amore jactatur, fervet animus.

12 *Heræ obsequens fiam*] Lemniselenæ, cujus dicitur supra scatere animus, id est, significare suum amorem.

Conveniam hunc Toxilum: ejus aures, quæ mandata sunt, onerabo.

implebo ejus aures iis mandatis quæ mihi sunt facta.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

TOXILUS, PÆGNIUM, SOPHOCLIDISCA.

To. SATIN' hæc tibi sunt plana et certa? satin' hæc meministi et tenes? [caput?

PÆ. Melius, quam qui docuisti. To. ain' vero, verbereum

PÆ. Aio enimvero. To. quid ergo dixi? PÆ. ego recte apud illam dixero. [memini et scio.

To. Non edepol scis. PÆ. da hercle pignus, ni omnia

To. Equidem si scis tute, quot habeas hodie digitos in manu, 5

Eodem pignus tecum. PÆ. audacter, si lubido est perdere.

To. Bona pax sit potius. PÆ. tum tu igitur sine me ire. To. et jubeo et sino. [censeam.

Sed ita volo te curare, ut domi sis, cum ego te esse illi

PÆ. Faciam. To. quo ergo is nunc? PÆ. domum; uti domi sim, cum illi censeas.

To. Scelus tu pueri es: atque ob istam rem ego aliquid te peculiabo. 10

To. *Illa tibine sunt satis clara et perspecta? Recordarisne et capis satis hæc?* PÆ. Capio *melius, quam* tu *qui tradidisti.* To. *Audesne* dicere id, *verbero?* PÆ. *Dico.* To. *Quid igitur locutus sum?* PÆ. *Ego repetivero probe apud illam.* To. *Profecto nescis.* PÆ. *Certa mecum deposito pignore, me recordari et tenere universa.* To. *Profecto si tu tenes hodierna die quot sint digiti in manu, deponam tecum pignus.* PÆ. *Animose! si vis vinci.* To. *Sit potius pax* inter nos. PÆ. *Tum tu ergo patere me pergere.* To. *Et mando et patior. Sed opto te sic accelerare, ut sis domi quando ego putabo te esse illic.* PÆ. *Perficiam.* To. *Quo vadis igitur?* PÆ. *Domum, ut sim domi quando putabis me esse illic.* To. *Tu es scelestus puer: et idcirco aliquo te munere afficiam.* PÆ. *Sane non ignoro*

2 Parei 3. *verbeceum.*—3 C. *illam dixi ero.*—5 B. 1. a m. pr. *quod habeas.*—6 *Eo ondem* C. *si lubido prodere,* omisso *est,* B. 1.—7 Pronomen *tu* deest in

NOTÆ

2 *Verbereum caput*] 'Mastigia,' 'verbero,' 'stimulorum seges,' 'ulmorum seges,' convicia sunt in servos contumaces solita contorqueri. Alii, *verveceum,* id est, stupidum. Juvenalis, 'Vervecum in patria crassoque sub aëre nati.'

10 *Aliquid*] Alii, *aliqui;* id est, ali-

PÆ. Scio fidei hercle herili ut soleat impudicitia opprobrari:
Nec subigi queantur unquam, ut pro ea fide habeant judicem.
So. Abi modo. PÆ. ego laudabis faxo. To. sed has tabellas, Pægnium,
Ipsi Lemniselenæ fac des, et quæ jussi nuntiato.
So. Cesso ire ego, quo missa sum? 15
PÆ. Eo ego. To. i sane: ego domum ibo: face rem hanc cum cura geras.
Vola curriculo. PÆ. istuc marinus passer per circum solet.
Illic abiit hinc intro huc: sed quis hæc, quæ me advorsum incedit?
So. Pægnium hic quidem est. PÆ. Sophoclidisca hæc peculiaris est ejus,
Quo ego sum missus. So. Nullus esse hodie hoc puero pejor perhibetur. 20
Compellabo. PÆ. commorandum 'st apud hanc obicem.
So. Pægnium, deliciæ pueri, salve! quid agis? ut vales?
PÆ. Sophoclidisca, Di me amabunt. So. quid me? utrum?
PÆ. hercle nescio.

moris esse exprobrari impudicitiam servo qui est fidus hero: et nunquam adduci possunt, ut audiant judicem, qui faveat fidei servili. To. *Vade jam.* PÆ. *Ego dabo operam ut approbes* meam diligentiam. To. *Sed cura, Pægnium, ut reddas has literas ipsi Lemniselenæ, et* ei *referas ea quæ mandavi.* So. *Ego cunctor pergere, quo sum missa?* PÆ. *Ego vado.* To. *Vade sane: ego vadam domum. Conare id facere accurate, convola currendo.* PÆ. *Struthiocamelus consuevit sic ire per circum. Toxilus ingressus est hinc huc. Sed quæ est illa, quæ venit obviam mihi?* So. *Profecto adest Pægnium.* PÆ. *Adest Sophoclidisca, ancilla ejus, ad quem ego sum jussus ire.* So. *Dicunt neminem esse nequiorem hoc puero:* eum *alloquar.* PÆ. *Mihi est consistendum ad hoc obstaculum.* So. *Pægnium, puer suavissime, sis salvus! quid facis? quomodo vales?* PÆ. *Sophoclidisca, Dii mihi favebunt.* So. *Quid? Nonne mihi* favebunt etiam? PÆ. *Profecto nescio.*

edd. quibusdam vett.—8 B. 1. *esse illic.*—10 Douz. *aliqui.*—11 C. et C. 2. *opprobari.*—12 *Nec subici queant* B. 1. *habeant indicem* Pist.—16 C. *i san ego.* Mox, Pll. *curas geras.*—17 C. *marrinus.*—18 *Illic habiit* C. *quis hæc est* Pll. et Parei 3.—20 C. *peribetur.*—21 B. 1. C. et C. 2. *commemorandust apud hanc objeci;* Douz. *apud hanc inebram.*—22 C. *deletiet pueris.*—23 Verbum *nescio*

NOTÆ

qua re, aliquo modo.

Peculiabo] Id est, aliquid peculii tibi dabo. Muneris sunt qui obscœne dictum notent.

17 *Marinus passer*] Est struthiocamelus, qui ita volat, ut pedibus currat, volat curriculo.

21 *Obicem*] Sophoclidiscam.

Sed si, ut digna es, faciant, odio hercle habeant, et faciant male.
So. Mitte male loqui. PÆ. cum, ut digna es, dico, bene, non male loquor. 25
So. Quid agis? PÆ. fœminam scelestam te astans contra contuor. [nem.
So. Certe equidem puerum pejorem, quam te, novi nemi-
PÆ. Quid mali facio? aut cui male dico? So. cui pol cumque occasio est.
PÆ. Nemo homo unquam ita arbitratus est. So. at pol multi esse ita sciunt.
PÆ. Heia! So. heia! PÆ. tuo ex ingenio mores alienos probas. 30
So. Fateor egò profecto me esse, ut decet lenonis familiæ.
PÆ. Satis jam dictum habeo. So. sed quid tu? confitere, ut te autumo?
PÆ. Fatear, si ita sim. So. jam abi, vicisti. PÆ. abi nunc jam. So. ergo hoc mihi expedi,
Quo agis? PÆ. quo tu? So. dic tu: prior rogavi. PÆ. at post scies.
So. Eo ego hinc haud longe. PÆ. et quidem ego haud longe. So. quo ergo, scelus? 35
PÆ. Nisi sciero prius ex te, tu ex me nunquam hoc, quod rogitas, scies. [vero.
So. Nunquam ecastor hodie scibis, priusquam ex te audi-

Sed si tecum *agunt ut mereris, tibi erunt infesti, et malo afficient.* So. *Noli mihi male dicere.* PÆ. *Quando loquor sicut mereris, non male dico, sed bene.* So. *Quid facis?* PÆ. *Conspicor nequam mulierem stans* stantem *ex adverso.* So. *Profecto nullum novi puerum nequiorem te.* PÆ. *Quid facio mali? aut cui male loquor?* So. Malefacis et maledicis *cuivis, quando locus sese offert.* PÆ. *Nullus unquam sic existimavit.* So. *Immo complures norunt rem ita se habere.* PÆ. *Eia.* So. *Eia.* PÆ. *Metiris rationem vitæ alienæ ex tua.* So. *Equidem confiteor me esse ejusmodi, qualem oportet* me esse *in ædibus lenonis.* PÆ. *Mihi satis dixisti.* So. *Sed quid dicis tu* de te? *confiterisne, sic ut existimo de te?* PÆ. *Faterer, si essem ejusmodi.* So. *Perge jam, me superasti.* PÆ. *Perge jam.* So. *Igitur dic mihi, quo vadis?* PÆ. *Quo tu?* So. *Fare tu: postulavi prior.* PÆ. *Dicam postea.* So. *Non* vado *procul hinc.* PÆ. *Et ego non* vado *procul hinc.* So. *Quo* vadis *igitur, sceleste?* PÆ. *Nisi didicero antea ex te* id *quod peto, nunquam tu disces ex me hoc quod petis.* So. *Per ædem Castoris nunquam disces*

deest in B. 1. C. et C. 2.—24 *Sed* deest in B. 1.—27 C. *quanto te.*—31 *Fateor ergo* C. et C. 2.—33 *Faciar* C.—34 *Quo is* B. 1. *Quo abis* al. ap. Pareum;

PÆ. Itane est? So. itane est? PÆ. mala es. So. scelestus. PÆ. decet me. So. me quidem haud decet.
PÆ. Quid ais? certumne est celare, quo iter facias, pessuma?
So. Offirmastin' occultare, quo te immittas, pessume? 40
PÆ. Par pari respondes dicto: abi jam, quando ita certa res est.
Nihili facio scire: valeas. So. asta. PÆ. at propero. So. et pol ego item.
PÆ. Ecquid habes? So. ecquid tu? PÆ. nihil equidem. So. cedo manum ergo. PÆ. estne hæc manus?
So. Ubi illa altera est furtifica læva? PÆ. domi: eccam, huc nullam attuli.
So. Habes nescio quid. PÆ. ne me attrecta, subagitatrix. So. sin te amo? 45
PÆ. Male operam locas. So. qui? PÆ. quia enim nihil amas, cum ingratum amas. [tulam;
So. Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque æta-
Ne, ubi capillus versipellis fiat, fœde semper servias:

hodie ex me, antequam didicero a te. PÆ. *Siccine se res habet?* So. *Siccine se res habet?* PÆ. *Es nequam.* So. *Es nequam.* PÆ. *Oportet me esse* nequam. So. *Sed non oportet me esse.* PÆ. *Quid dicis? Estne deliberatum non dicere, quo habeas iter, pessima?* So. *Statuistine tacere, quo te conferas, pessime?* PÆ. *Remetiris verbum verbo simile simili: proficiscere jam, quandoquidem id animo fixum habes: non curo discere; vale.* So. *Mane.* PÆ. *Accelero.* So. *Ego etiam.* PÆ. *Estne tibi aliquid?* So. *Estne tibi aliquid?* PÆ. *Nihil equidem.* So. *Ostende ergo manum.* PÆ. *Estne hæc manus?* So. *Ubi est illa altera læva prædatrix?* PÆ. *Domi. Adest illa quam attuli huc.* So. *Portas aliquid.* PÆ. *Ne me attrecta, impura.* So. *Si te amo?* PÆ. *Tempus male perdis.* So. *Quare?* PÆ. *Quia quando amore prosequeris immemorem beneficii, amas nihil.* So. *Oportet hanc venustatem puerilem, atque teneram ætatem, operam dare* oblectationibus *tempestive, ne quando color capillorum mutabitur, sis semper servus turpiter:*

Quo te agis al. ibid. *posterior scies* al.—35 C. *aud longe.*—40 *Offirmasti* B. 1. *quod imbitas* al. ap. Parenm.—41 *Par piri* C. *dicito* B. 1. C. 2.—42 *Nihilo* C. C. 2. B. 1. So. *at sta* Douz. *ego ite* C. *ego ire* C. 2.—44 Pll. *leva.*—45 C. 2. *subigatrix;* B. 1. *subagatrix.*—46 C. et C. 2. *ingratuam.*—47 *Temperi* Pll.—48 *Ne ibi* C. *versibellis* C. 2. *fias* B. 1. C. et C. 2. *Ne capillo versipelle fœde*

NOTÆ

46 *Ingratum amas*] Id est, ingratus, immemorque beneficii accepti, qui amori mutuo non respondet.

48 *Versipellis fiat*] *Versipellis* sumtum ex apologis, in quibus pellem subinde mutant belluæ, ut sese mutuo decipiant. Vide in Amphitruone.

Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. PÆ. at confidentia
Illa militia militatur multo magis, quam pondere. 50
Atque ego hanc nunc operam perdo. So. quid jam? PÆ. quia peritæ prædico.
Sed ego cesso. So. mane. PÆ. molesta es. So. ero quoque, nisi scio
Quo agis te. PÆ. ad vos. So. et pol ego ad vos. PÆ. quid eo? So. quid id ad te attinet?
PÆ. Enim non ibis nunc vicissim, nisi scio. So. odiosus es. PÆ. lubet.
Nunquam hercle istuc exterebrabis tu, ut sis pejor quam ego siem. 55
So. Malitia certare tecum, miseria est. PÆ. merx tu mala es.
So. Quid est, quod metuas? PÆ. idem istuc, quod tu. So. dic ergo, quid est?
PÆ. Ne hoc cuiquam homini edicerem, omnes muti ut loquerentur prius. [crederem,
So. Et edictum est magnopere mihi, ne cuiquam homini
Omnes muti ut loquerentur prius hoc, quam ego: at tu hoc face: 60

tu nondum es octoginta librarum. PÆ. *Illa militia exercetur multo magis audacia, quam pondere. Et ego ludo nunc hanc operam.* So. *Quare?* PÆ. *Quia doceo doctam. Sed ego cunctor* pergere. So. *Mane.* PÆ. *Es importuna.* So. *Ero adhuc* molesta, *nisi scio quo vadis.* PÆ. *Ad vos.* So. *Et per Pollucem ego* vado etiam *ad vos.* PÆ. *Quid* is factum? So. *Quid id ad te pertinet?* PÆ. *Non ibis nunc, nisi dixeris vicissim.* So. *Es molestus.* PÆ. *Lubet. Per Herculem nunquam extorquebis illud, ut advenias pejor quam ego.* So. *Est miserum contendere de nequitia tecum.* PÆ. *Tu es nequam mulier.* So. *Quid est quod timeas?* PÆ. *Idem illud quod tu* metuis. So. *Die igitur, quid est?* PÆ. *At vetitus sum, ne hoc aperirem cuiquam, et ut omnes muti dicerent hoc prius quam ego.* So. *Et mihi est imperatum magnopere, ne crederem cuiquam homini, ut omnes muti evulgarent hoc ante quam ego. Sed tu fac hoc! Detegamus* nobis id *mutuo data fide.*

Grut.—52 C. *molest' es.* Pll. *ergo quoque.*—53 *Quo agas* B. 1. *a te attinet* C. —54 C. *nisi cio.*—55 Pll. *ut sis prior.*—56 C. et C. 2. *mers tu.*—57 C. *di ergo.* Voc. *quid est* desunt in B. 1. C. et C. 2.—58 C. et C. 2. *omnes multi ut.*—

NOTÆ

49 *Octoginta pondo*] Id est, octoginta libras.

Confidentia] Id est, audacia.

51 *Peritæ*] Propertius, 'Sive in amore rudis, sive peritus erit.'

55 *Istuc exterebrabis*] Nonius, 'Vi extorquebis.'

Fide data credamus. PÆ. novi: omnes sunt lenæ levifidæ:
Neque tippulæ levius pondus est, quam fides lenonia.
So. Dic, amabo. PÆ. dic, amabo. So. nolo ames. PÆ. facile impetras.
So. Tecum habeto. PÆ. et tu hoc taceto. So. tacitum erit. PÆ. celabitur.
So. Toxilo has fero tabellas tuo hero. PÆ. abi: eccillum domi. 65
At ego hanc ad Lemniselenem tuam heram obsignatam abietem. [nescio:
So. Quid istic scriptum? PÆ. juxta tecum, si tu nescis,
Nisi fortasse blanda verba. So. abeo. PÆ. at ego abiero. So. ambula.

PÆ. *Scio. Omnes lenæ sunt fluxæ fidei: neque tippula est levior quam fides lenæ.* So. *Fare, amabo!* PÆ. *Fare, amabo!* So. *Nolo* ut *ames.* PÆ. *Consequeris facile.* So. *Sit penes te* tuum secretum. PÆ. *Et tu ne detege hoc.* So. *Erit tectum.* PÆ. *Erit celatum.* So. *Porto has epistolas ad Toxilum tuum herum.* PÆ. *Abi! est domi. At ego gero has tabellas abiegnas obsignatas ad Lemniselenen tuam heram.* So. *Quid est scriptum* in illis? PÆ. *Si tu ignoras, ignoro perinde atque tu: nisi forte amatoria verba.* So. *Pergo.* PÆ. *Et ego pergo etiam.* So. *Perge.*

59 *Et* deest in B. 1. *Et editum* C.—60 *Omnis* Pll.—61 C. C. 2. et B. 1. *levi fide.*—62 *Neque stipulæ* C. et C. 2. *fides lenoniæ* Pll. *lenoniæ fide*, al. ut utrumque sit patrii casus, ἀρχαϊκῶς.—65 B. 1. *hero tuo.* Mox, *ecillum* Pll.—68 Al. ap. Pareum, *et ego abiero.*

NOTÆ

61 *Levifidæ*] Propertius: 'Cynthia formipotens, Cynthia verbilevis.'

62 *Tippulæ*] Festus, 'Tippula bestiolæ genus sex pedes habentis, sed tantæ levitatis, ut super aquam currens non desidat.'

Fides lenonia] Fluxa et futilis. Affine proverbio, 'ut fides Punica.'

66 *Abietem*] Id est, tabulas abiegnas. Metonymia causæ.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

SAGARISTIO.

JOVI opulento, inclyto, Ope gnato, supremo, valido, viripotenti,

SA. *Obgestio lubenter et jure Jovi locupleti, eximio, Opis filio, summo, forti, do-*

1 Pll. *induto;* Parei 3. et al. vett. *incluto.* Mox, C. *supremmo;* C. 2. *sup-*

Opes, spes, bonas copias commodanti lubens meritoque vitulor;
Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam
Danunt argenti mutui, uti egenti opem afferam:
Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censebam 5
Eam fore mihi occasionem, ea nunc quasi decidit de cœlo:
Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boves uti sibi mercarer;
Dedit argentum; nam ibi mercatum dixit esse die septimi.
Stultus, qui hoc mihi daret argentum, cujus ingenium noverat.
Nam hoc argentum alibi abutar: boves, quos emerem, non erant. 10
Nunc et amico meo prosperabo, et Genio meo multa bona faciam.
Diu quod bene erit, die uno absolvam: tax, tax, tergo meo [erit! non curo.

mino hominum, largienti divitias, spes, bonas fortunas; quia commodat amice pecuniam mutuam, ut feram auxilium meo amico, qui ea indiget: ea occasio, quam ego non fingebam animo, neque arbitrabar, neque existimabam mihi eventuram esse, est mihi oblata, velut e cœlo: nam meus herus me jussit ire Eretriam, ut emerem boves domitos: numeravit pecuniam: nam dixit ibi nundinas esse, in septimum diem. Amens, qui mihi numeravit hanc pecuniam, cujus noverat mentem. Nam insumam in aliis rebus hanc pecuniam. Dicam; *non erant boves, quos mercarer. Nunc et consulam fortunæ mei amici, et indulgebo meo genio: conferam, intra unum diem, id quod erit felicitatis diuturnæ. Meis scapulis erit tax, tax! non curo. Dabo*

premo.—2 B. 1. C. et C. 2. *lubens vitulorque merito.*—4 Llps. *danit.* Mox, *ut legenti* Pll.—6 *Eam fore sibi* B. 1. Hic vs. et sequens transpositi sunt in B. 1. C. et C. 2.—7 *Num erus* Pll. *meeretsiam* C. *me* [lacuna] *iam* C. 2. et ab al. manu, *Erythiam;* et sic Pass. in marg. ed. Gronov. *meus ad me jam misit* B. 1. *sibi* deest in edd. quibusdam vett.—8 C. et C. 2. *septimei.*—12 Pll. *tux cux.*—

NOTÆ

2 *Merito vitulor*] Id est, lubens merito. Est solennis formula precum Diis ethnicis fundendarum. 'Vitulari' a 'vita;' dicitur læta et jucunda. Unde apud veteres, Vitula erat Dea hilaritatis. Varro 'vitulari' a 'vitulo' dici putat: nullum enim est ferme animal hilarius.

4 *Danunt*] Alii, *danit*, pro *dat*.

6 *Decidit de cœlo*] Vulgare loquendi genus antiquis, ut 'cœlo missos' dicerent, quos inopinato cernerent. Tibullus: 'Tunc veniam subito: nec quisquam renuntiet ante. Sed videar cœlo missus adesse tibi.'

7 *Eretriam*] Ubi Eretria fuerit non bene constat. Nisi sit Eretria Eubœæ.

12 *Tax, tax*] Verba strepitum verberum exprimentia. Taxatores in fa-

Nunc amico homini bobus domitis mea ex crumena largiar.
Nam id demum lepidum est, triparcos homines, vetulos, avidos, aridos
Bene admordere, qui salinum servo obsignant cum sale. 15
Virtus est, ubi occasio admonet, dispicere: quid faciet mihi?
Verberibus cædi jusserit; compedes imponi: vapulet!
Ne sibi me credat supplicem fore: væ illi! mihi jam nihil novi [gnium eccum.
Offerri potest, quin sim peritus: sed Toxili puerum Pæ-

nunc homini amico pecuniam ex crumena de pretio *boum domitorum. Nam denique illud est festivum recte arrodere homines sordidos, vetulos, cupidos, siccos, qui abscondunt servo salinum cum sale. Est laus observare quando occasio se offert. Quid mihi faciet? Mandabit plecti flagris; imponi compedes. Vapulet! ne putet me sibi fore supplicem. Væ illi! nihil potest jam mihi infligi, in* quo *non sim eruditus. Sed ecce Pægnium puerum Toxili.*

13 Pll. *hominibus domitis.* Voc. *homini* deest in B. 1.—15 C. et C. 2. *quis alienum;* B. 1. *qui alienum;* al. ap. Pareum, *qui allium.*—17 C. *jussirit.* Mox, idem codex *inpono.* B. 1. *vapulem.*—18 C. et C. 2. *suplicem.*—19 *Offori* C. *sum perditus* al. Mox, Parei 3. *sed Toxili eccom! puerum, Pægnium.*

NOTÆ

bulis dicebantur ii, qui mores aliorum reprehenderent.

13 *Bobus domitis*] Pretio boum.

15 *Bene admordere*] Id est, insigni aliquo damno afficere.

Qui salinum obsignant] Id est, qui magis necessaria vitæ negant servis.

17 *Vapulet*] Est servi nequam verbera, compedes, omnia flocci facere.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

PÆGNIUM, SAGARISTIO.

PÆ. PENSUM meum, quod datum 'st, confeci: nunc propero domum. SA. mane, etsi
Properas, Pægnium, ausculta. PÆ. emere oportet quem tibi obedire velis. [beam,
SA. At sta. PÆ. exhibeas molestiam, ut opinor, si quid de-

PÆ. *Obivi munus quod mihi demandatum fuerat. Nunc revertar celeriter in ædes.* SA. *Expecta, Pægnium, tametsi tibi accelerandum est; audi.* PÆ. *Tibi emendus est quem volueris tibi obtemperare.* SA. *Sed consiste.* PÆ. *Fueris im-*

Qui nunc sic tam es molestus. SA. scelerate, etiam respicis?
PÆ. Scio ego, quid sim ætatis, eo istuc maledictum impune auferes. 5
SA. Ubi Toxilus est tuus herus? PÆ. ubi illi libet: neque te consulit.
SA. Etiamne dicis, ubi sit, venefice? PÆ. nescio, inquam, ulmitriba tu.
SA. Maledicis majori. PÆ. prior promeritus, perpetiare.
Servam operam, linguam liberam herus me jussit habere.
SA. Dicisne mihi, ubi sit Toxilus? PÆ. dico, ut perpetuo pereas. 10
SA. Cædere hodie tu restibus. PÆ. tua quidem, cucule, causa:
Non hercle, si os perciderim tibi, metuam, morticine.
SA. Video ego te: jam incubitatus es. PÆ. ita sum: quid id attinet ad te? [hercle vero:
At non sum ita, ut tu, gratis. SA. confidens! PÆ. sum
Nam ego me confido liberum fore, tu te nunquam speras. 15

portunus, ut arbitror, si tibi debeam aliquid, qui es nunc adeo importunus. SA. *Impure! etiam retro aspicis?* PÆ. *Ego recordor quæ sit mea ætas, idcireo non sumam pœnas pro illo maledicto.* SA. *Ubi est tuus herus Toxilus?* PÆ. *Ubi illi placet, etiam te inconsulto.* SA. *Furcifer, dicisne ubi sit?* PÆ. *Nescio, inquam, ulmorum pernicies.* SA. *Conviciaris majori natu.* PÆ. *Tu qui prior es meritus, perfer. Meus herus mihi imperavit ut haberem laborem servum, et linguam liberam.* SA. *Mihine aperis ubi sit Toxilus?* PÆ. *Dico, ut pereas in sempiternum!* SA. *Tu plecteris hodie flagris.* PÆ. Plectar, *cucule, tua causa: o pallide, per Herculem non timeam, si tibi contudero os.* * * * SA. *Audax!* PÆ. *Sum audax per Herculem. Nam ego spero me fore liberum; tu non speras unquam*

1 Pll. *nunc pro domum.*—3 *Asta* B. 1. C. et C. 2. *exibeas* C.—5 Al. ap. Parenum *sim ætatis.*—7 *Etiam edicis* B. 1. *Etiam dicis* C. et C. 2. *in qua mulmit ribatu* C. *in quam nuditribatu* C. 2.—8 *Malidicis* C. *pro meritis perpetiar* B. 1. —9 Parei 3. *erus meus me.*—11 *Cædere odie* C.—12 Pll. *percider.*—13 Pro *incubitatus*, quod servant B. 1. C. et C. 2. alii legunt *intercutitus*, al. *impudica-*

NOTÆ

5 *Scio ego, quid sim ætatis*] In pueros, videlicet, quidvis audere solent, utpote infirmos.

7 *Ulmitriba*] Id est, mastigis, a ferendis ulmis, quia incussæ scapulis ulmæ deteruntur.

12 *Os perciderem tibi*] Pugno ceciderim.

Morticine] 'Morticinus' est qui pallida et cadaverosa est facie.

SA. Potin' ut molestus ne sies? PÆ. quod dicis, facere non quis. [parata præs est.
SA. Abi in malam rem. PÆ. at tu domum: nam ibi tibi
SA. Vadatur hic me. PÆ. utinam vades desint, in carcere ut sis!
SA. Quid hoc? PÆ. quid est? SA. etiam, scelus, male loquere? PÆ. tandem ut liceat,
Cum servos sis, servom tibi maledicere. SA. itane? specta,
Quid dedero. PÆ. nihil: nam nihil habes. SA. Di Deæque me omnes perdant, 21
Nisi te hodie, si prehendero, defigam in terram colaphis.
PÆ. Amicus sum, eveniant volo tibi quæ optas, atque id fiat:
Tu me defigas; te cruci ipsum propediem affigent alii.
SA. Quin te Di Deæque! scis quid hinc porro dicturus fuerim, 25
Ni linguæ moderari queam: potin' abeas? PÆ. abigis facile: [perdant!
Nam umbra mea intus vapulat. SA. ut istunc Di Deæque
Tanquam proserpens bestia, est bilinguis et scelestus.

te fore liberandum. SA. *Potesne* impetrare a te, *ut mihi non sis molestus?* PÆ. *Tu nequis agere quod loqueris.* SA. *Perge in malam crucem.* PÆ. *At tu perge domum: nam tibi est fixa ibi.* SA. *Hic me in jus vocat.* PÆ. *Utinam desint vades, ut sis in carcere.* SA. *Quid* est *hoc?* PÆ. *Quid est?* SA. *Impure, adhuc maledicis?* PÆ. *Ut liceat tandem servo tibi maledicere intereadum sum servus.* SA. *Sicne? vide quid tribuero.* PÆ. *Nihil: nam nihil est tibi.* SA. *Omnes Dii et Deæ me perdant, nisi te affigam in terram colaphis, si te comprehendero.* PÆ. *Sum amicus. Volo ut quæ optas tibi contingant, atque id fiat: si tu me in terram agas, alii te affigent in crucem propediem.* SA. *Quin te Dii Deæque! Intelligis quid sim additurus his verbis, nisi possem continere linguam: fugiesne?* PÆ. *Expellis facile: nam mea umbra dat pœnas in ædibus.* SA. *Ut Dii Deæque perdant istum! Tanquam bestia serpens, est bilinguis et nequam. Per Her-*

tus.—14 Voc. *gratis* deest in edd. quibusdam vett.—17 Pll. *tibi parata præsto 'st.*—21 Al. ap. Pareum *jam nihil habes.* Mox, Pll. *Di Deæque te.*—24 *Tun me* B. 1. *Tunc me* Pll. *propendenti adfigent* B. 1. *affigant* Diss.—26 C. C. 2.

NOTÆ

17 *Parata præs est*] Festus: '*Præs* dictus est, quod interrogatus a populo si præesset, respondebat, *præs:*' supple 'sum.' 'Præsesse' antiquitus significabat 'adesse.' Unde manet etiamnum 'præsens.'

22 *Colaphis*] Alapa fit palma; id est, deducta et explicata manu.

27 *Umbra mea intus vapulat*] Id est, jam do pœnas, antequam venero, ut umbra interdum antecedit corpus. Uno verbo jamjam do pœnas, quia si vapulat umbra, non longe est corpus.

Hercle illum abiisse gaudeo: fores aperite: eccere autem,
Quem convenire maxume cupiebam, egreditur intus. 30

eulem lætor illum abiisse. Aperite fores: per Cererem, ille quem optabam maxime adire, prodit ex ædibus.

B. 1. *potin habeas.*—28 C. *et celestus.*—29 Pist. *foris aperitur.* Mox, *ecce autem* B. 1. *aperi teccere autem* C.—30 Al. ap. Pareum, *egreditur foras; τὸ intus* deest in B. 1.

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

TOXILUS, SAGARISTIO, SOPHOCLIDISCA.

To. PARATUM jam esse dicito, unde argentum sit futurum:
Jubeto habere animum bonum, dic me illam amare multum:
Ubi se allevat, ibi me allevat: quæ dixi ut nuntiares,
Satin' ea tenes? So. magis calleo, quam aprugnum callum callet.
To. Propera, abi domum. SA. nunc ego huic graphice facetus fiam. 5
Subnixis alis me inferam, atque amicibor gloriose.
To. Sed quis hic ansatus ambulat? SA. magnifice conscreabor. [valetur?
To. Sagaristio hic quidem est: quid agitur, Sagaristio? ut

To. *Nuntia* Lemniselenæ, o Sophoclidisca, *me invenisse unde accipiam pecuniam: dic illi* meis verbis, *esse bono animo:* nuntia illi *illam a me diligi valde. Quando se levat* ægritudine, *tum me levat. Teneme recte ea quæ notavi, ut eam faceres certiorem de his?* So. *Magis calleo, quam callum apri callet.* To. *Accelera, perge ad ædes.* SA. *Ego evadam nunc elegans inprimis apud hunc. Ambulabo ad illum sublatis lacertis,* et manibus ad utrumque latus admotis, *et vestiar amictu superbo.* To. *Sed quis ansatus spatiatur?* SA. *Despuam superbe.* To. *Hic est Sagaristio. Quid fit, Sagaristio? Quomodo vales? Quid* nuntias

1 *Paratum jam esse dicto* Pll.—3 *Ubi se adluat* C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *ibi me adluat* B. 1. *Ubi se adjuvat, ibi me adjuvat* Grut.—7 Pro *conscreabor,* Pll.

NOTÆ

2 *Amare*] Id est, amanter orare. Unde 'amabo,' quod idem est ac 'quæso,' 'rogo,' &c.

3 *Allevat*] Id est, ægritudinem remittit. Idem est quod superiori versu 'habere bonum animum.' Cicero, 'Allevor cum loquor tecum absens.'

7 *Magnifice conscreabor*] Procul spuere, clare exscreare, est hic signum quoddam eminentiæ, et auctoritatis.

Ecquid, quod mandavi tibi? estne quid in te speculæ?
SA. adito.
Videbitur, factum volo: venito: præmoneto. 10
To. Quid hoc hic in collo tibi tumet? SA. vomica 'st, pressare parce:
Nam ubi qui mala tetigit manu, dolores cooriuntur.
To. Quando istæc innata 'st nam tibi? SA. hodie. To. secari jubeas.
SA. Metuo ne immaturam secem, ne exhibeat plus negotii.
To. Inspicere morbum tuum lubet. SA. abi, atque cavesis 15
A cornu. To. quid jam? SA. quia boves bini hic sunt in crumena.
To. Emitte sodes, ne enices fame, sine ire pastum.
SA. Enim metuo, ut possim in bubilem rejicere, ne vagentur. [commodabo.
To. Ego rejiciam: habe animum bonum. SA. creditur,
Sequere hac sis: argentum hic est, quod me dudum rogasti. 20

de iis quæ tibi commendavi? Estne nonnihil spei in te? SA. *Accede ad me. Videro, actum volo: adesto: admone me prius* hujus rei quod rogasti. To. *Qualis est tumor in tuo collo?* SA. *Est abscessus, noli premere: nam statim atque aliquis admovit manum graviorem, excitantur dolores.* To. *Quando nam hic tibi est subortus?* SA. *Hodierna die.* To. *Manda pertundi.* SA. *Timeo ne si aperiam immaturum, afferat plus doloris.* To. *Velim mihi detegi hunc abscessum.* SA. *Recede, et cave, si placet, a cornu.* To. *Quare?* SA. *Quia sunt hic duo boves in marsupio.* To. *Si placet, sine eos egredi, ne intereant inedia; patere eos proficisci ad pascua.* SA. *Certe timeo ne diffugiant, adeo ut nequeant revocari in bubile.* To. *Ego revocabo: esto æquo animo.* SA. *Credo, commodabo. Sequere hac, si vis! Pecunia quam a me petivisti est hic.* To. *Quid dicis tu?* SA. *He-*

habent *constabor;* al. *contestabor.*—9 Voc. *quid* deest in Pll.—10 Pll. *promoneto;* Ven. 1. *promoveto;* al. ap. Pareum *præmonito.*—11 *Quid hoc sic* Donz.—12 *Nam ubi quis* edd. quædam vett.—13 C. *odie.*—15 Parei 3. *ah! abi; atque;* C. *ah bi atque.*—16 C. *boves boni.*—17 C. 2. *sinere ire;* B. 1. *ne enicet fames inire.*—18 Pll. *imbubilem;* Acidal. et Parei 3. *in bubile.* Mox, C. 2. *vagientur;*

NOTÆ

11 *Quid in collo tibi tumet*] Videlicet veteres crumenam de collo pendentem, ante pectus gerebant.

Vomica 'st, pressare parce] *Vomica,* est abscessus puris plenus. Hic facete significat crumenam, nummis distentam e collo Sagaristionis dependentem. *Parce pressare,* ne pressa, ne preme.

18 *In bubilem rejicere*] *Bubilem,* pro bubile. Loquitur hic Sagaristio de pretio boum, sicut de bobus ipsis. Et 'bubile' crumenam appellat eleganti joco.

To. Quid tu ais? Sa. dominus me boves mercatum Eretriam misit. [cete loquere.
Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. To. nimis tu fa-
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam:
Nam jam omnes sycophantias instruxi et comparavi,
Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. Sa. tanto melior. 25
To. Et mulier ut sit libera, atque ipse ultro det argentum.
Sed sequere me: ad eam rem usus est tua mihi opera.
Sa. utere ut vis.

rus me jussit Eretriam ire ad emendos boves. Tua domus mihi erit Eretria. To. *Tu loqueris nimis festive; et ego tibi reddam omnem pecuniam mox salvam: nam rem composui, et adornavi omnes machinas, quibus auferam hanc pecuniam ab lenone.* Sa. *Tanto melius.* To. *Et ut mulier manumittatur, et ut ipse suppeditet ultro pecuniam. Sed sequere me: ad eam rem perficiendam est mihi opus tuo auxilio.* Sa. *Utere ut lubet.*

C. *ne vi agentur.*—19 Pll. *reicam.*—21 Pll. *vobis* pro *boves.* Mox, *Eretria misit* B. 1. *Erythiam misit* al. ap. Pareum.—23 Pro *actutum*, Pll. habent *hoc tutum.*

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

SATURIO, VIRGO.

Sa. Quæ res bene vortat mihi et tibi et ventri meo,
Perennitatisque adeo huic perpetuo cibo,
Ut mihi supersit, suppetat, superstitet:
Sequere hac, mea gnata, me, cum Diis volentibus.
Quoi rei opera detur, scis, tenes, intellegis: 5

Sa. *Quod mihi succedat feliciter, et tibi, et meo abdomini, atque adeo huic escæ jugi, et sempiternæ, ut mihi hæc esca sit abunde, adsit semper, et mihi sit superstes: sequere me hac, mea filia, Diis jubentibus. Capis, animadvertis, non*

1 B. 1. *vortant.*—2 *Perhennitatisque* C. 2. *Perennitatis quod adeo* B. 1.—3 C.

NOTÆ

1 *Quæ res bene vortat*] Faustæ apprecationis formula.

2 *Perennitatis cibo*] Id est, cibo perenni; vel, perennitati ciborum.

4 *Cum Diis volentibus*] Pro benevolentibus.

Communicavi tecum consilia omnia.
Ea causa ad hoc exemplum te exornavi ego.
Venibis tu hodie, virgo. VI. amabo, mi pater,
Quanquam libenter escis alienis studes,
Tuin' ventris causa filiam vendis tuam? 10
SA. Mirum, quin regis Philippi causa, aut Attali
Te potius vendam, quam mea, quæ sis mea.
VI. Utrum tu pro ancilla me habes, an pro filia?
SA. Utrum hercle magis in ventris rem videbitur:
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi 'st. 15
VI. Tua istæc potestas est, pater; verumtamen,
Quanquam res nostræ sunt, pater, pauperculæ,
Modice et modeste melius est vitam vivere:
Nam si ad paupertatem admigrant infamiæ,
Gravior paupertas fit, fides sublestior. 20
SA. Enimvero odiosa es. VI. non sum, neque me esse arbitror,
Cum parva natu recte præcipio patri.
Nam inimici famam non ita, ut nata est, ferunt.

ignoras cui rei opera detur: te feci participem omnium consiliorum. Idcirco te indui hoc modo. Tu venderis hodie, virgo. VIR. *Quæso, mi pater, tametsi ambis ultro mensas alienas, venundabisne tuam natam propter tuum abdomen?* SA. *Mirum si non te vendam potius propter regem Philippum, aut Attalum, quam propter me, ad quem pertines.* VIR. *Mene ducis servam, an natam?* SA. *Ut rear esse magis utile abdomini: puto te esse in mea potestate, non me in tua.* VIR. *Habes imperium in me, pater: attamen, pater, tametsi res nostræ sunt angustæ, est satius ducere vitam modicam et modestam: nam si dedecus accedit ad inopiam, inopia evadit molestior, et fides levior.* SA. *Profecto molesta es.* VIR. *Non sum, neque existimo me esse, quando juvenis moneo bene patrem. Nam hostes non dicunt, sicut acceperunt, famam talem esse qualis est.* SA. *Dicant, et vadant in*

puppetat.—5 Voc. *opera* omissum est in Gronov.—6 B. 1. *consilia mea*, omisso *omnia.*—15 C. et C. 2. *imperium 'st in te.*—19 *Nam ad p. si adnigratur fama* B. 1. *Nam ad p. si admigrant* C. C. 2. Parei 3.—21 *Enim vero diosa es* Pll.—

NOTÆ

8 *Venibis*] Id est, venderis.

17 *Res pauperculæ*] Id est, minus copiosæ, angustæ.

18 *Modice et modeste*] Laudat mediocritatem. Cicero, 'Non eos optime vixisse qui diutissime, sed qui modestissime;' id est, modice. Varro, 'Sapiens et bonum ferre potest modice, et malum fortiter ac leviter.'

20 *Sublestior*] Id est, levior, infirmior. Vinum sublestissimum.

23 *Nam inimici*] Id est, nam inimici non ferunt, id est, non suscipiunt, et de ea sermonem conferunt, sicut nata est, id est, sicut sese iis offert, et sicut sese habet, sed pro sui odii

SA. Ferant, eantque in maxumam malam crucem;
Non ego inimicitias omnes pluris æstimo, 25
Quam mensa inanis nunc si apponatur mihi.
VI. Pater, hominum immortalis est infamia,
Etiam tum vivit, cum esse credas mortuam.
SA. Quid? metuis ne te vendam? VI. non metuo, pater.
Verum insimulari nolo. SA. at nequicquam nevis. 30
Meo modo istud potius fiet, quam tuo
Fiat: quæ hæ res sunt? VI. cogita hoc verbum, pater:
Herus si minatus est malum servo suo,
Tamenetsi id futurum non est, ubi captum 'st flagrum,
Dum tunicas ponit, quanta afficitur miseria! 35
Ego nunc, quod non futurum 'st, formido tamen.
SA. Virgo atque mulier nulla erit, quin sit mala,
Quæ præter sapiet, quam placet parentibus.
VI. Virgo atque mulier nulla erit, quin sit mala,
Quæ reticet, si quid fieri pervorse videt. 40
SA. Malo cavere melius est te. VI. at si non licet
Cavere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.
SA. Malusne ego sum? VI. non es: neque me dignum 'st dicere:
Verum ei rei operam do, ne alii dicant quibus licet.

maximam malam crucem. Ego non pluris facio cuncta odia, quam si mihi apponatur nunc mensa inanis. VIR. *Dedecus, o pater, est sempiternum: vivit etiam tum cum arbitraris esse extinctum.* SA. *Quid? Times ne te venundem?* VIR. *Non timeo, pater: sed nolo accusari.* SA. *Sed incassum repugnas. Illud fiet non tuo arbitrio, sed meo. Quid est hoc?* VIR. *Pater, reputa hoc dictum: si dominus comminatus est pœnam suo servo, quanquam id non est eventurum, quando accepta sunt verbera, quando detractæ sunt ei vestes, quanta cruciatur calamitate! Ego metuo nunc, quod non est eventurum;* metuo tamen. SA. *Nulla virgo et mulier non erit mala, quæ sentiet præter quam sentiet pater.* VIR. *Nulla virgo et mulier non erit mala, quæ occultaverit, quod animadvertat fieri male.* SA. *Est satius te cavere a malo.* VIR. *Sed quid faciam, si non licet cavere? Nam ego opto tibi consultum esse.* SA. *Sumne ego nequam?* VIR. *Non es; neque esset par me affirmare; sed provideo ne alii, quibus licitum est, prædicent.* SA. *Quivis garriat*

22 B. 1. *natura esse te præcipio.*—25 C. et C. 2. *pluris existumo;* et sic Parei 3. —27 C. *imfamia.*—32 *Fiat* [lacuna] *quæ hæ res, &c.* Pll.—39 B. 1. *nulla est.*—

NOTÆ

ratione.

27 *Immortalis est infamia*] Hinc Claudius Cæsar, cum cuidam infamiæ notam ademisset, addidit, 'Litura tamen,' inquit, 'extat.'

31 *Meo modo*] Id est, arbitratu.

SA. Dicat, quod quisque volt: ego de hac sententia 45
Non demovebor. VI. at, meo si liceat modo,
Sapienter potius facias, quam stulte. SA. lubet.
VI. Lubere per me tibi licere intellego:
Verum lubere haud lubeat, si liceat mihi.
SA. Futura es dicto obediens, an non, patri? 50
VI. Futura. SA. scis nam, tibi quæ præcepi? VI. omnia.
SA. Et id, ut surrepta fueris? VI. docte calleo.
SA. Et qui parentes fuerint? VI. habeo in memoria.
Necessitate me, mala ut fiam, facis.
Verum videto, ubi me voles nuptum dare, 55
Ne hæc fama faciat repudiosas nuptias.
SA. Tace, stulta: non tu nunc-hominum mores vides?
Quojusmodi hic cum fama facile nubitur.
Dum dos sit, nullum vitium vitio vortitur.
VI. Ergo istuc facito, ut veniat in mentem tibi, 60
Me esse indotatam. SA. cavesis tu istuc dixeris.
Pol Deum virtute dicam, et majorum meum,
Ne te indotatam dicas, quoi dos sit domi.

quod libeat: ego non deducar ab hac mente. VIR. *Sed, si liceat te* monere *mea ratione, age potius quod sapientis est, quam quod fatui.* SA. *Lubet.* VIR. *Scio tibi per me licere quicquid volueris: verum si sit in mea manu, nolim te velle.* SA. *Obtemperabisne patri, an non?* VIR. *Obtemperabo.* SA. *Tenesne quænam tibi mandavi?* VIR. *Universa.* SA. *Tenesne et id, quemadmodum fueris furto ablata?* VIR. *Probe teneo.* SA. *Et qui fuerint parentes?* VIR. *Recordor. Me cogis esse malam. Sed cogita, ubi tibi proposueris me collocare in matrimonium, ne hæc fama reddat meas nuptias obnoxias repudio.* SA. *Sile, insana. Tu non animadvertis mores hominum nostri temporis? Qua cum fama mulieres nubunt facile. Dummodo dos suppetat, nullum crimen vertitur crimini.* VIR. *Fac igitur ut recorderis me esse sine dote.* SA. *Vide, si vis, ne dixeris istud. Efficiam virtute Deum, et majorum meorum, ne te dicas esse sine dote, utpote cui sit dos*

44 *Virum ei rei operam donec alii* B. 1.—47 B. 1. *faciam.*—49 *Verum l. hau liceat, si jubeat* C. *Verum l. hau liceat, si lubeat* C. 2. Parei 3.—51 C. *præcipi.*—54 Pronomen *me* deest in B. 1.—55 B. 1. *videto me ubi voles.*—58 C. et C. 2.

NOTÆ

57 *Nunc-hominum*] 'Nunc-homines,' uno verbo, sunt qui nunc vivunt. Virgilius, 'Ante-mala,' id est, præterita mala. Tibullus, 'Ante-comæ,' id est, comæ in frontem defluentes. Catullus, 'Olim-furores,' 'semper-lenitas,' 'semper-Deus,' 'semper-pauper,' 'semper-leges.'

58 *Quojusmodi*] Id est, cujusquemodi, cujusvismodi.

59 *Dum dos*] Juvenalis: 'Protinus ad censum: de moribus ultima fiat Quæstio.'

Librorum eccillum habeo plenum soracum.
Si hoc accurassis lepide, quoi rei operam damus, 65
Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi,
Atque Attici omnes, nullum Siculum acceperis:
Cum hac dote poteris vel mendico nubere.
VI. Quin tu me ducis, si quo ducturus, pater,
Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet. 70
SA. Bonum æquumque oras: sequere hac. VI. dicto sum audiens.

domi. Ecce habeo vehiculum plenum libris. Si accurate obiveris id quod contendimus a te, numerabuntur hinc sexcenta dicta in dotem, atque omnia Attica, nulla habebis Sicula: cum hac dote queas nubere vel mendico. VIR *Quare tu non me ducis, pater, si es ducturus aliquo? vel tu vende me, vel fac quod tibi lubet.* SA. *Postulas bonum æquumque: sequere hac.* VIR. *Obtempero tuis dictis.*

cum mala fama.—66 C. C. 2. Parei 3. *sescenti.*—69 *Quid tu* C. et C. 2.—70 B. 1. *ut face quid.*

NOTÆ

64 *Soracum*] Festus: 'Soracum, vel sorracum, genus vehiculi, quo ornamenta portantur scenicorum.'

66 *Sexcenti logi*] Dos parasitica; pro sexcentis nummis. *Logi* hic sunt parasitici joci, inanes et futiles, movendoque tantum risui idonei. Interdum *logi* accipiuntur Latine, ut Græce, pro sermone, seu serio, seu ludicro: hinc 'elogium,' 'dialogus,' 'catalogus,' 'epilogus,' &c.

68 *Vel mendico*] Cum risu dictum: postquam enim enumeravit dotem amplissimam, quam pollicetur suæ filiæ, expectabant ut diceret, cum ista dote, 'nubere posse vel ditissimo;' sed dicit, 'nubere posse vel mendico.'

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

DORDALUS.

QUIDNAM esse acturum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi juratus est sese hodie argentum dare?
Quod si non dederit, atque hic dies præterierit,

DO. *Quid facturus est meus vicinus Toxilus, qui mihi juravit hodie se mihi numeraturum pecuniam? Si non numeraverit, et hic dies elapsus fuerit,*

1 *Quidnam esse facturum* B. 1.—3 Pro *hic dies*, quod servant C. C. 2.

NOTÆ

1 *Quidnam esse acturum*] Id est, quid acturus est. Seu quid dicam de meo vicino, qui mihi juravit, &c.

Ego argentum, ille jusjurandum amiserit.
Sed ibi concrepuit foris: quisnam egreditur foras? 5

ego perdam pecuniam, ille jusjurandum. Sed ecce crepuit janua. Quis prodit foras?

B. 1. et Ven. 1. al. ap. Pareum habent *hæc dies.*—5 Pro *foras*, Pll. exhibent *fores.*

NOTÆ

4 *Jusjurandum*] Apuleius *jusjurandum* dici putat, quasi 'Jovis jurandum.'

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

TOXILUS, DORDALUS.

To. CURATE istuc intus: jam ego domum me recipiam.
Do. Toxile, quid agitur? To. eho! lutum lenonium,
Commictum cœnum, sterquilinium publicum:
Impure, inhoneste, injure, illex, labes populi,
Pecuniæ accipiter, avide atque invide, 5
Procax, rapax, trahax! trecentis versibus
Tuas impuritias traloqui nemo potest.
Accipin' argentum? accipe sis argentum, impudens,
Tene sis argentum: etiam tu argentum tenes?
Possum te facere, ut argentum accipias, lutum? 10

To. *Curam gerite harum rerum in ædibus: jamjam ego revertar huc.* Do. *Toxile, quid moliris?* To. *Eho tu! cœnum lenonium; lutum lotio maceratum; sentina reipublicæ; sordide, alienissime ab omni honore, æquitate, lege; ruina reipublicæ, vultur divitiarum, inexplebili cupiditate et invidia, procacitate, rapacitate, voracitate! nullus valet explicare tuas sordes trecentis versibus. Assumesne pecuniam? Assume, effrons, habe, si vis, pecuniam. Tune pecuniam habes? Possum a te impetrare, o cœnum, ut assumas pecuniam? Qui noluisti mihi credere*

2 *Ob Toxile* C. *O Toxile* C. 2.—3 *Commixtum* Pll. *Commixtum sterquilinum* B. 1. *Commixtum noster cilinum* C. 2. *stercilinum* Pll.—4 Non. *injurie.* B. 1. *inlex.* C. 2. *in labe populi;* Parei 3. *labes popli.*—5 *Pecuniarum* al. ap.

NOTÆ

3 *Commictum cœnum*] Jactum id in contemtum lenonis. Nihil enim turpius et fœtidius fingi potest, quam lutum, quod perminxerint animalia.

4 *Impure* [*injure*] Ab 'injurus,' seu 'injurius:' Nonius legit *injurie.*

7 *Traloqui*] Ab initio ad finem dicere aliquid. Sic 'tralegere,' 'transcindere,' 'transvolare.'

Qui nisi jurato mihi nihil ausus credere.
Do. Sine respirare me, tibi ut respondeam.
Vir summe populi, stabulum servitricium,
Scortorum liberator, subiculum flagri,
Compedium tritor, pistrinorum civitas, 15
Perenniserve, lurco, edax, furax, fugax,
Cedo sis mihi argentum : da mihi argentum, impudens :
Possum a te exigere argentum : argentum, inquam, cedo.
Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?
Leno te argentum poscit, solida servitus, 20
Pro liberanda amica, ut omnes audiant.
To. Tace obsecro hercle : næ tua vox valide valet!
Do. Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ.
Eodem mihi pretio sal præhibetur, quo tibi.
Nisi me hæc defendet, nunquam delinget salem. 25

quicquam, nisi interposito jurejurando. Do. *Patere ut accipiam spiritum, ut tibi reponam, ultime ex plebe, stabulum servitute tritum, liberator meretricum, perpetuo subjecte flagro, detritor compedum, colonus pistrinorum, serve perpetue, hellue varax, furandi, fugiendi cupide: da mihi, si vis, pecuniam: da mihi pecuniam, effrons: possum accipere a te pecuniam? Da, inquam, pecuniam. Quare tu mihi non restituis pecuniam? Non te pudet? Leno a te flagitat pecuniam, o serve sempiterne, ad donandam libertate amicam, ut nemo non audiat.* To. *Sile, quæso: profecto tua vox est validissima!* Do. *Est mihi lingua idonea ad agendas gratias. Sal mihi venditur tanti, quanti tibi. Nisi lingua me tueatur, nunquam allambet*

Pareum.—12 *Sene respirare* Pll. *me* deest in B. 1.—13 *Vir s. popli* C. et Parei 3. *servitutium* Col.—15 *Compendium* C. 2. Pro *tritor*, quod servant C. C. 2. et B. 1. al. ap. Pareum habent *contritor*. Mox, *pristinorum* C.—16 *Perhennis serve lurche* B. 1. *lurchedax* C. et C. 2.—17. 18 *Cedosis mihi argentum inquam cedo* B. 1. omissis intermediis.—21 Al. *audiunt*.—22 Pll. *ne tua*.—24 C. *sal* [lacuna] *prehibetur;* al. *perhibetur*.—25 B. 1. C. 2. *delinquet salem*.—

NOTÆ

13 *Stabulum servitricium*] Id est, stabulum in quo est omne genus tricarum servilium.

14 *Subiculum flagri*] Assidue subjecte flagro.

16 *Perenniserve*] 'Perenniservus,' ut 'perennivivax,' 'perennisanctum,' 'perenicremum:' id est, qui perpetuo servit, vivit, sanctus est, crematur.

Lurco] Festus: 'Lura, os culei, vel etiam utris. Unde Lurcones capacis gulæ homines, et bonorum suorum consumtores.' Unde 'lora,' pro ipso utre. Nonius, 'Lurcare est cum aviditate cibum sumere.' Lucilius: 'Vivite lurcones, comedones, vivite ventres.'

24 *Sal præhibetur*] Synecdoche pro victu toto. Sal enim condimentum mensæ tenuioris.

To. Jam omitto iratus esse: id tibi succensui,
Quia te negabas credere argentum mihi.
Do. Mirum, quin tibi ego crederem, ut idem mihi
Faceres, quod partim faciunt argentarii:
Ubi quid credideris, citius extemplo a foro 30
Fugiunt, quam ex porta ludis cum emissu'st lepus.
To. Cape hoc sis. Do. quin das? To. nummi sexcenti hic erunt
Probi, numerati: fac sit mulier libera,
Atque huc continuo adduce. Do. jam faxo hic erit.
Non hercle, cui nunc hoc dem spectandum, scio. 35
To. Fortasse metuis in manum concredere.
Do. Mirum: quin citius jam a foro argentarii
Abeunt, quam in cursu rotula circumvortitur.
To. Abi istac avorsis angiportis ad forum,
Eadem istæc facito mulier ad me transeat 40
Per hortum. Do. jam hic faxo aderit. To. at ne propalam.

sal. To. *Nunc finem facio irascendi: idcirco tibi iratus sum, quia nolebas mihi credere pecuniam.* Do. *Mirum, si ego non tibi crederem, ut ageres mecum sicut egerunt nonnulli trapezitæ. Statim atque tu eis credideris aliquid, fugiunt statim celerius quam cum lepus dimittitur ex ostio* caveæ *in ludis.* To. *Accipe hoc, si vis.* Do. *Da.* To. *Sunt hic sexcenti nummi boni in hac crumena numerati: cura Lemneselene liberetur, et adduc huc quamprimum.* Do. *Curabo ut sit hic statim. Nescio cui tradam spectandam hanc pecuniam.* To. *Forsitan times mihi hanc committere.* Do. *Mirum: quia danistæ cedunt foro citius quam rota gyratur in cursu.* To. *Proficiscere hac ad forum aviis angiportis; cura ut Lemniselene ad me veniat per hortum.* Do. *Dabo operam ut adsit jam hic.* To. *Sed ne*

26 Pll. *suscensui.*—28 Parei 3. *ut ipse idem,* contra codd.—30 C. *cicius.*—32 *Scaphe hoc* C. *Sape hoc* C. 2.—33 *Probi* deest in C. 2. *Brobi* legitur in C. *neumerati* C.—34 Idem codex, *continuo adluce.*—35 *Non ercle* C.—36. 37 B. 1. C. 2. *Fortasse metuis jam a foro,* omissis intermediis.—38 C. *circumvortetur.*—39 *Abiis tracta vorsis* C. 2. *Abis tacta vorsis* C. et a m. sec. *Abiis;* al. ap. Pareum *travorsis.*—41 *Per ortum* C.

NOTÆ

30 *A foro fugiunt*] Foro cedunt. 'Foro cedere' dicebantur argentarii cum tabernis, id est, mensis suis cedentes, quæ in foro Romano erant positæ, alio habitatum migrabant: *faire banqueroute.*

31 *Ex porta*] In caveis, sive circo, erant portæ, quas 'ostia' appellat Varro, ad bestias emittendas.

35 *Dem spectandum*] Erant Romæ spectatores pecuniæ, seu probatores, qui videbant probane esset, an improba.

Do. Sapienter sane. To. supplicatum cras eat.
Do. Ita hercle vero. To. dum stas, reditum oportuit.

transeat *palam*. Do. *Prudenter profecto*. To. *Pergat crastina die supplicatum Diis*. Do. *Ibit sine dubio*. To. *Ex quo moraris, deberes rediisse*.

NOTÆ

42 *Supplicatum cras eat*] Non hodie. Mos erat antiquitus ut manumissi, seu servi, seu ancillæ, supplicatum Diis irent, quasi libertatis suæ auctoribus.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

TOXILUS.

Si quam rem accures sobrie an frugaliter,
Solet illa recte sub manus succedere.
Atque edepol, ferme ut quisque rem accurat suam,
Sic ei procedunt postprincipia denique.
Si malus aut nequam 'st, male res vortunt, quas agit: 5
Sin autem frugi 'st, eveniunt frugaliter.
Hanc ego rem exorsus sum facete et callide:
Igitur proventuram bene confido mihi.
Nunc ego lenonem ita hodie intricatum dabo,

To. *Si tractes aliquid prudenter et sapienter, id consuevit fluere ex animi sententia. Et quidem pro ratione, qua quilibet orditur sua negotia, quæcumque tandem consequuntur, ei fere succedunt* feliciter. *Si est* homo *improbus aut iniquus, negotia quæ suscipit non recte cedunt: sin autem est bonus, fluunt bene. Ego suscepi hoc festive et astute; itaque spero mihi cessurum bene. Nunc ego ita irretiam leno-*

1 B. 1. *aut frugaliter*.—2 C. et C. 2. *recte summanus*; Parei 3. *recte submanus*.—3 C. et C. 2. *firme*.—4 *Principio sic ei procedit post denique* Acidal. *ei procedit post principio* Pll. *ei procedat post principio* B. 1.—8 B. 1. *proventura*.—

NOTÆ

1 *Sobrie an frugaliter*] *Frugaliter* hic est a 'frugi;' itaque significat bene.

2 *Sub manus succedere*] *Sub manus* idem est, atque ad arbitrium, quia quæ *sub manus* sunt ad arbitrium tractamus.

4 *Postprincipia*] Castrense proverbium est, 'A postprincipiis incipere: in postprincipiis stare: in postprincipiis esse.' Varro apud A. Gellium: 'Sed hæc de mathematicis disciplinis loquitur: aut omnino non discimus, aut prius desistimus quam intelligamus cur discenda sint. Voluptas autem, vel utilitas talium disciplinarum in postprincipiis existit; cum perfectæ absolutæque sunt: in principiis vero, ipsis ineptæ et insuaves videntur.'

Ut ipsus sese, qua se expediat, nesciat. 10
Sagaristio, heus! exi, atque educe virginem,
Et istas tabellas, quas consignavi tibi,
Quas tu attulisti ab hero meo usque e Persia.

nem, ut ignoret qua evadat. Sagaristio, heus! prodi, atque adduc virginem, et affer illas literas, quas obsignavi, quas tu apportasti a meo hero usque a Perside.

9 C. *hodiæ.*—13 B. 1. *mihi ab hero meo.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

SAGARISTIO, TOXILUS.

SA. NUMQUID moror? TO. euge! euge! exornatus basilice!
Tiara ornatum lepide condecorat tuum.
Tum hanc hospitam autem crepidula ut graphice decet!
Sed satin' estis meditati? SA. tragici et comici
Nunquam æque sunt meditati. TO. lepide hercle adjuvas.

SA. *Retardone tua consilia?* TO. *Euge! euge! es indutus in regium modum! Pileus ille Persicus decorem affert scitissimum tuis vestibus. Hic vero calceus angustus, quam est aptus* pedi *hujus hospitæ! Sed estisne satis parati* ad sustinendam vestram personam? SA. *Tragici et comici nunquam fuerunt perinde parati.* TO. *Profecto mihi adjumento es tempestive.* SA. *Age, absiste longe ab*

1. 2 Klock. *exornatus basilice Tiara! theatrum lepida condecoras schema;* Pll. *basillice;* al. ap. Pareum, *Tiara tuum lepida lepide decorat schema;* al. ibid. *Tiara ut lepidam lepide condecorat schema;* B. 1. *condecoratum tuum.*—4 Al. *atque*

NOTÆ

1 *Numquid moror*] Dicit hoc Sagaristio ad commendandam suam diligentiam in ornandis et se, et Saturionis parasiti filia, vestibus Persicis.

2 *Tiara ornatum*] Pileus Persicus, sine ulla oræ latitudine, qui in conum assurgebat.

3 *Graphice decet*] Quasi picta; γράφω enim et *scribo* et *pingo: un soulier à peindre.*

4 *Estis meditati*] Id est, meditatam animo tenetis fallaciam.

Tragici et comici] Antequam enim tragici et comici veniant in scenam, et suas partes obeant, debent habere meditatas, ne aut extra numeros se moveant, aut titubet memoria. Tum demum enim merentur applausum histriones, quando illis adeo meditata sunt omnia, ut non ab arte, sed a natura ipsa fluere videantur.

SA. Age, illuc abscede procul e conspectu, et tace. 6
Ubi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit adeundi tempus : nunc agite, ite vos.

oculis, et sile. Quando me conspicaberis confabulantem cum lenone, id erit tempus accedendi : nunc agite, pergite vos.

comici.—6 B. 1. *aspice de procul in conspectu tace;* Pll. *aspice deprocul in conspectum* [lacuna] *tace.*—8 C. et C. 2. *nunc agerite vos.*

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

DORDALUS, TOXILUS.

DO. CUI homini Di propitii sunt, aliquid objiciunt lucri.
Nam ego hodie compendifeci binos panes indies,
Ita ancilla mea quæ fuit hodie, sua nunc est: argento vicit:
Jam hodie alienum cœnabit, nihil gustabit de meo.
Sumne probus? sum lepidus civis, qui Atticam hodie civitatem 5
Maxumam majorem feci, atque auxi civi fœmina.
Sed ut et ego hodie fui benignus! ut ego multis credidi!
Nec satis a quiquam homine accepi : ita prorsum credebam omnibus.
Nec metuo quibus credidi hodie, ne quis mihi in jure abjurassit.

DO. *Dii commodant* semper *aliquem quæstum ei homini cui favent. Nam ego lucratus sum hodie duos panes in dies singulos, quia ancilla, quam habui ad hunc usque diem, est nunc libera : consecuta est id sua pecunia : comedet hodie alium cibum ; nihil attinget ex meo. Sumne frugi? Sum bonus civis, qui reddidi hodie Athenas de maximis majores, et ei addidi unam civem. Sed quam ego fui hodierna die liberalis! ut ego credidi* pecuniam *compluribus! Nec* sponsorem *accepi a quoquam homine : adeo confidi universis. Neque ego pertimesco, ne quis*

1 C. *homini depropitii.*—2 B. 1. C. 2. *feci non panes.*—3 Al. *hodie fuit.*—7 *Sed ut ego* B. 1.—8 C. 2. *quoquam.* C. *accipi.* Pll. *ita prosum ;* et sic Parei

NOTÆ

7 *Benignus*] Id est, liberalis.

8 *Nec satis a quiquam homine accepi*] *A quiquam*, pro, a quoquam. 'Satis accipere,' est sponsorem accipere, cujus fide nixus creditor pecuniam credit.

9 *In jure abjurassit*] Id est, apud prætorem perjurio negarit.

Bonus volo jam ex hoc die esse: quod neque fiet, neque fuit. 10
To. Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis,
Itaque huic insidiæ paratæ sunt probe: aggrediar virum.
Quid agis? Do. credo To. unde agis te, Dordale? Do. credo tibi. [rem?
To. Di dent, quæ velis: eho, an jam manu emisisti mulie-
Do. Credo pol, credo, inquam, tibi. To. jam liberta auctus es? Do. enicas. 15
Quin tibi me dico credere. To. dic bona fide: jam libera est? [re mihi non vis:
Do. I, i ad forum, ad prætorem, exquire; siquidem crede-
Libera, inquam, est: ecquid audis? To. at tibi Di benefaciant omnes.
Nunquam enim posthac tibi, nec tuorum, quod nolis, volam.
Do. Abi, ne jura: satis credo. To. ubi nunc tua liberta 'st? Do. apud te. To. ain', 20
Apud me est? Do. aio, inquam: apud te est, inquam. To. ita me Di ament, ut ob istam rem

eorum, quibus credidi pecuniam *hodie, deneget* debitum *apud judicem. Jam ex hoc die mihi propono esse beneficus; quod nec faciam, nec feci.* To. *Ego alliciam hodie hunc hominem in laqueum meditatis astutiis. Itaque insidiæ huic sunt optime structæ. Adoriar virum. Quid facis?* Do. *Credo* pecuniam. To. *Unde venis, Dordale?* Do. *Tibi credo* pecuniam. To. *Dii annuant optatis. Eho, an jam manumisisti mulierem?* Do. *Tibi credo* pecuniam, *per Pollucem; tibi credo, inquam.* To. *Nunc habes libertam?* Do. Me *interficis. Quin aio me tibi credere.* To. *Fare serio: jamne est libera?* Do. *Perge, perge ad forum, ad prætorem, exquire; nisi vis mihi fidem habere: est libera, inquam: audisne?* To. *Sed omnes Dii tibi benefaciant; equidem nunquam optabo deinceps, aut tibi, aut cuiquam tuorum, quod non optaveris.* Do. *Vade, ne jura: tibi confido satis.* To. *Ubi est nunc tua liberta?* Do. *Apud te.* To. *Dicisne vero eam esse apud me?* Do. *Dico; eninvero, est apud te, inquam.* To. *Ita me Dii ament, idcirco multæ*

3.—9 *Nec metus* al. sp. Parcum.—11 C. *in transennam*; C. 2. *in trasennam.*—13 Parei 3. *unde agis te nunc.* Mox, *tibi* deest in B. 1.—14 *Di tibi dent* B. 1.—15 *Credo edepol* B. 1. C. et Ven. 1. *Credo epol* C. 2.—20 C. et C. 2. *libertas.*

NOTÆ

11 *Transennam*] Est sive extentus funis, sive laqueus, in quem inserunt caput aves et capiuntur. Nostri aucupes vocant *une sauterelle.*

17 *Ad prætorem*] Apud antiquos moris erat, ut manumissorum, seu servorum, seu ancillarum nomina, in acta publica referrentur, manumissionisque causa.

Tibi multa bona instant a me: nam est res quædam, quam occultabam [facias:
Tibi dicere: nunc eam narrabo, unde tu pergrande lucrum
Faciam, ut mei memineris, dum vitam vivas. Do. benedictis
Tuis benefacta aures meæ auxilium expostulant. 25
To. Tuum promeritum 'st, merito ut faciam: et ut me scias esse facturum,
Tabellas tene has, pellege. Do. hæ quid ad me? To. immo ad te attinent,
Et tua refert: nam e Persia ad me allatæ modo sunt istæ a meo domino.
Do. Quando? To. haud dudum. Do. quid istæc narrant? To. percunctare ex ipsis,
Ipsæ tibi narrabunt. Do. cedo sane mihi. To. at clare recitato. 30
Do. Tace, dum pellego. To. haud verbum faciam.
Do. ' Salutem dicit Toxilo Timarchides,
Et familiæ omni: si valetis, gaudeo.
Ego valeo recte, et rem gero, et facio lucrum:
Neque isto redire his octo possum mensibus: 35
Itaque hic est, quod me detinet, negotium.
Eleusipolim Persæ cepere urbem in Arabia,

opes tibi jamjam præbebuntur a me: nam est nonnihil, quod repugnabam tibi aperire: nunc id patefaciam ex quo tu capias maximum quæstum: dabo operam, ut recorderis mei tamdiu, quamdiu vives. Do. *Meæ aures expectant ut benefacta succurrant benedictis.* To. *Es meritus ut tibi faciam bene merito: atque ut intelligas me facturum, accipe has literas; pellege.* Do. *Quid hæ spectant ad me?* To. *Immo pertinent ad te, et tua interest. Nam ad me allatæ sunt modo e Persia a meo hero.* Do. *Quando?* To. *Non ita pridem.* Do. *Quid dicunt hæ?* To. *Sciscitare ab ipsis; ipsæ tibi referent.* Do. *Da mihi.* To. *Sed lege alta voce.* Do. *Sile, dum pellego.* To. *Non addam verbum.* Do. ' *Trimarchides salutat Toxilum, et universam familiam: si valetis, lætor. Ego bene valeo, et* bene *administro* meas *res, et facio quæstum: et nequeo repetere patriam intra octo menses: tanta sunt hic negotia, quæ me prohibent. Persæ expugnaverunt in Arabia Eleu-*

—23 Pll. *unde tu prægrande;* Non. Marcell. *præ grandem.*—24 C. 2. et Parei 3. *dum vita vivas.*—27 Pll. *pellige.*—29 Pll. *quid istæ.*—31 C. et C. 2. *dum pellico.*—35 *Neque istoc* B. 1. *reddere* Pll. *his osto* C.—37 *Deusipolim* B. 1.—

NOTÆ

24 *Benedictis*] Id est, benedictis benefacta respondeant.

Plenam bonarum rerum, atque antiquom oppidum:
Ea comparatur præda, ut fiat auctio
Publicitus: ea res me domo expertem facit: 40
Operam atque hospitium ego isti præhiberi volo,
Qui tibi tabellas affert: cura, quæ is volet:
Nam is mihi honores suæ domi habuit maxumos.'
Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Persæ quid rerum gerant,
Aut quid herus tuus? To. tace, stultiloque: nescis quid instet boni. 45
Nequicquam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volt.
Do. Quæ istæc fortuna lucrifica est? To. istas, quæ norunt, roga.
Ego tantundem scio, quantum tu, nisi quod pellegi prior.
Sed, ut occepisti, ex tabellis nosce rem. Do. bene me mones.
Fac silentium. To. nunc ad illud venies, quod refert tua.
Do. 'Iste, qui tabellas affert, adduxit simul 51
Forma expetenda liberalem mulierem,
Furtivam, advectam ex Arabia penitissuma:
Eam te volo accurare, ut istic veneat,

sipolim urbem, refertam divitiis, et antiquam urbem: sese accingunt ad auctionem publicam hujus prædæ. Id me privat patria. Jubeo adjuvare et accipere hospitio istum hominem, qui tibi reddit epistolam. Fac ea quæ illi libuerit: nam ille affecit me summis honoribus apud se.' Quid ad me attinet, *aut ad meas res, quid faciant Persæ, aut quid tuus herus?* To. *Sile, stultiloque: ignoras quid boni jamjam ostendatur. Incassum fortuna optat tibi illucescere face ad quæstum faciendum.* Do. *Quæ est ista fortuna, quæ quæstum præbet?* To. *Interroga istas* tabulas *de iis quæ sciunt. Ego non amplius scio, quam tu, nisi quod eas pellegi prior. Sed tu cognosce rem, ut cœpisti, ex epistola.* Do. *Me mones bene; sile.* To. *Nunc pervenies ad id, quod tua interest.* Do. '*Iste qui reddit epistolam, abducit secum mulierem liberam formosam furto ablatam ex Arabia ultima; volo te operam dare, ut ea vendatur Athenis, ac ut is qui eam emet, eam emat suo*

39 C. *præ ut fiat.*—40 *Pollicitus* B. 1.—41 Parei 3. *præberi.*—45 C. *quid te instet.*—46 *Nequiquam* Pll. *faculam lucificam* B. 1. C. 2. Ven. 1. *foculam lucificam* C. *allicere volt* C. 2.—47 Parei 3. *lucri fica est.*—50 C. et C. 2. *ad illud*

NOTÆ

46 *Faculam lucrificam*] Allegoria pro lucri faciendi occasionem, et facultatem præbere fortuna lucet: seu 'allucet faculam lucrificam,' est syntaxis heteroclita, pro 'lucet facula lucrifica.'

52 *Liberalem mulierem*] Festus, 'Liberales dicuntur, non solum benigni,

Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur : 55
Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.
Probum et numeratum argentum ut accipiat, face.
Hæc cura, et hospes cura ut curetur. Vale.'
To. Quid igitur, postquam recitasti quod erat ceræ creditum,
Jam mihi credis ? Do. ubi nunc ille 'st hospes, qui hasce attulit ? 60
To. Jam hic credo aderit : arcessit illam a navi. Do. nihil mihi opus est [foras ?
Litibus, neque tricis : quamobrem ego argentum numerem
Nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio ?
To. Tacen', an non taces ? nunquam ego te tam esse matulam credidi.
Quid metuis ? Do. metuo hercle vero : sensi ego jam compluries : 65
Neque mihi haud imperito eveniet, tali ut in luto hæream.
To. Nihil periculi videtur. Do. scio istuc, sed metuo mihi.

periculo : neque quisquam promittet mancipio, neque dabit. Cura ut ei detur proba et præsens pecunia. Curam gere horum, et operam da, ut habeatur cura hospitis. Vale.' To. *Quid igitur, postquam legisti quod erat commissum ceræ, jam mihi fidem habes?* Do. *Ubi est nunc ille hospes, qui attulit hasce* literas ? To. *Puto eum jamjam affuturum hic : adducit illam mulierem a navi.* Do. *Non est mihi opus litibus, neque negotiis, quæ me intricent. Quare autem ego mittam longe meam pecuniam? Quid indigeo illa merce, nisi eam accipio mancipio?* To. *Silebisne? Nunquam ego arbitratus sum te esse tam stolidum. Quid times?* Do. *Timeo per Herculem : ego jam captus sum sæpius : neque mihi continget id inexperto, ut hæsitem in ejusmodi luto.* To. *Videtur nullum esse periculum.* Do.

ventes.—53 C. 2. B. 1. *adductam ;* C. *advectam.*—60 C. *qui asce.*—61 C. et C. 2. *arcessivit ;* et sic Parei 3.—62 Pll. *trichis.* Mox, *ego* deest in C.—65 C. et C. 2. *compluriens ;* et sic Parei 3.—66 Pll. *tali ut in ludo.*—67 *Nihil pericli* C.

NOTÆ

sed etiam ingenuæ formæ homines.' Apuleius, 'Virgo filo liberalis.'

55 *Ac suo periculo*] Interdum spondebat venditor, quod fugitivum non venderet ; et qui emebat, interdum periculo suo emebat. Porro servi, quorum nomine venditor nihil præstaret, pileati venum soliti erant, quia non satis constabat de eorum conditione.

56 *Mancipio promittet*] 'Mancipio dare,' est, præstare emtorem immunem ab evictione ejus quod vendit.

64 *Matulam*] Id est, vilem.

66 *Tali in luto hæream*] In tali difficultate.

To. Mea quidem istuc nihil refert; tua ego refero gratia;
Ut tibi recte conciliandi primo facerem copiam.
Do. Gratiam habeo: sed te de aliis, quam alios de te suaviu'st 70
Fieri doctos. To. ne quis vero ex Barbaria penitissuma
Persequatur: etiam tu illam destinas? Do. videam modo
Mercimonium. To. æqua dicis: sed optume eccum ipse advenit
Hospes ille, qui has tabellas attulit. Do. hiccine est? To. hic est.
Do. Hæccine illa 'st furtiva virgo? To. juxta tecum æque scio, 75
Nisi quia aspexi: equidem edepol liberali'st, quisquis est.
Do. Sat edepol concinna est facie. To. ut contemtim carnufex! [tuum.
Taciti contemplemur formam. Do. laudo consilium

Intelligo istud, sed timeo mihi. To. *Istud quidem non mea interest: ego nuntio id ut gratum faciam; ut mea ope possis primus eam emere.* Do. *Gratissimum mihi fecisti; sed est jucundius te fieri sapientem* periculo *aliorum, quam alios fieri sapientes tuo.* To. *Ne quis vero eam consequatur ex penitissima Barbaria. Tu eam non mercaberis?* Do. *Conspicabor modo illam mercem.* To. *Recte dicis; sed ecce ille hospes, qui reddidit has tabulas; ipse advenit commode.* Do. *Hiccine est?* To. *Est hic.* Do. *Estne illa virgo, quæ furto ablata est?* To. *Scio perinde atque tu, nisi quia vidi. Per ædem Pollucis est liberali facie, quæcumque tandem est.* Do. *Per ædem Pollucis est satis scito vultu.* To. *Ut hic furcifer* eam laudat *contemtim! Contemplemur pulchritudinem taciti.* Do. *Probatur mihi tuum consilium.*

C. 2. Parei 3.—70 B. 1. *suavius est.*—71 Parei 3. *ex Arabia.*—73 Pll. *ipse addunt* [lacuna] *Hospes, &c.* Parei 3. *ipse advenit et adducit eam Hospes, &c.* C. *ipse adunt.*—75 C. *scio eque.*—76 *Nisi q. aspexi* B. 1. *liberalis 'st.* C. 2. *quisque est* edd. vett.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

SAGARISTIO, VIRGO, TOXILUS, DORDALUS.

SA. SATIN' Athenæ tibi visæ fortunatæ atque opiparæ?
VI. Urbis speciem vidi, hominum mores prospexi parum.

SA. *Athenæ tibine videntur satis felices, atque magnificæ?* VIR. *Conspicata sum pulchritudinem civitatis; non bene novi mores civium.* To. *Nonne in initio*

To. Numquid in principio cessavit verbum docte dicere?
Do. Haud potui etiam in primo verbo perspicere sapientiam.
Sa. Quid id, quod vidisti? ut munitum muro tibi visum 'st oppidum? 5
Vi. Si incolæ bene sunt morati, pulchre munitum arbitror.
Perfidia et Peculatus ex urbe et Avaritia si exulant,
Quarta Invidia, quinta Ambitio, sexta Obtrectatio,
Septimum Perjurium. To. euge! Vi. octava Indiligentia,
Nona Injuria, decimum, quod pessumum aggressu, Scelus: 10
Hæc nisi inde aberunt, centuplex murus rebus servandis parum est.
To. Quid ais tu? Do. quid vis? To. tu in illis es decem [sodalibus:
Te in exilium ire hinc oportet. Do. quid jam? To. quia perjurus es.
Do. Verba quidem haud indocte fecit. To. ex tuo, inquam, usu est: eme hanc.
Do. Edepol qui cum hanc magis contemplo, magis placet. To. si hanc emeris, 15
Di immortales, nullus leno te alter erit opulentior.

protulit statim sapiens dictum? Do. *Nequeo etiam satis admirari ejus sapientiam in primo verbo.* Sa. *Quid est quod observasti? quomodo urbs tibi visa est septa mœnibus?* Vir. *Existimo eam satis vallatam, si cives sunt bonis moribus; si Fraus; si Furta publicæ Pecuniæ; si Cupiditas Divitiarum absit; si quarta, Invidia; quinta, Ambitio; sexta, Maledicentia; septimum, Perjurium.* To. *Optime!* Vir. *Octava, Negligentia; nona, Iniquitas; decimum, Scelus, quod est difficillimum expugnatu. Nisi hæc excludantur ex civitate, centum muri sunt parum reipublicæ tuendæ.* To. *Quid dicis tu?* Do. *Quid vis?* To. *Tu habes locum in illis vitiis; tibi abeundum est in exilium.* Do. *Quare?* To. *Quia es perjurus.* Do. *Sane sermonem habuit non ineruditum.* To. *Tibi erit, inquam, utilis: mercare illam.* Do. *Profecto, quo attentius eam considero, eo impensius mihi grata esse videtur.* To. *Si hanc mercatus fueris, Dii immortales, nullus alius leno erit te bea-*

2 C. *speclem.* Mox, *perspexi* edd. quædam vett.—3 Donz. *verbum doctum.*—5 C. *opidum.*—7 *Perfidia et Peculiatus* B. 1.—11 *Hæc ni inde* Parei 3. *Hæc unde aberunt* Pll. *Hæc nisi urbe aberunt* al. ap. Pareum. Mox, *par sit* Pll.—

NOTÆ

10 *Quod pessumum aggressu, Scelus*] Id est, Scelus inveteratum et inolitum in moribus civitatis, quod est expugnatu difficile.

Evortes tuo arbitratu homines fundis, familiis.
Cum optumis viris rem habebis: gratiam cupient tuam:
Venient ad te comissatum. Do. at ego intromitti non sinam.
To. At enim illi noctu occentabunt ostium, exurent fores:
Proinde tu tibi jubeas concludi ædes foribus ferreis: 21
Ferreas ædes commutes, limina indas ferrea:
Ferream seram atque annulum: ne si ferreo parseris,
Ferreas tute tibi impingi jubeas crassas compedis.
Do. I in malùm cruciatum. To. i sane, hanc eme atque ausculta mihi. 25
Do. Modo ut sciam, quanti indicet. To. vin' huc vocem? Do. ego illo accessero.
To. Quid ais, hospes? Sa. venio, adduco hanc, uti dudum dixeram:
Nam heri in portum noctu navis venit: venire hanc volo,
Si potest: si non potest, ire hinc volo quantum potest.
Do. Salvos sis, adolescens. Sa. siquidem hanc vendidero pretio suo. 30

tior. Spoliabis ad libitum omnes, prædiis, servis. Tractabis negotia cum egregiis hominibus: ambient tuam amicitiam: venient ad te ad epulandum. Do. *Sed ego non patiar excipi.* To. *Sed illi conviciabuntur ante januam de nocte, accendent januam. Itaque tu manda claudi tuam domum januis ferreis: compara domum ferream, adde limina ferrea, seram ferream, et annulum, ne si non insumseris satis ferri, tu postea mandes tibi cudi graves compedes ferreas.* Do. *Vade in malam crucem.* To. *Vade profecto! mercare illam, mihi crede.* Do. *Velim scire, quod pretium huic præfiniat.* To. *Visne ut hunc vocem?* Do. *Ego eo ad illum.* To. *Quid dicis, hospes?* Sa. *Adsum, adduco hanc, ut dixi: nam heri per noctem navis appulit ad portum: volo hanc vendi, si* fieri *potest: si* vendi *non potest, est animus hinc fugere, quantum in me erit.* Do. *Salve, adolescens.* Sa. *Si hanc*

18 Pro *cupient*, quod servant C. 2. B. 1. *concipient* legitur in C. et Parei 3. Pareus vero conj. *concupient*.—19 C. 2. et Parei 3. *commissatum*; C. *comisatum*. Mox, voc. *non sinam* desunt in B. 1.—20 *Hac enim* B. 1.—23 Pll. *ne sis*.—26 Pll. *uti sciam*. B. 1. *quantum dicet*. Mox, C. *accerseo*.—27 *Quid ages*

NOTÆ

21 *Foribus ferreis*] Hoc et versibus sequentibus tribus alludit ad turrim, in qua inclusam Danaën fabulantur. Ovidius, 'Ærati postes, ferrea turris erat.' Propertius, 'Ferratam Danaës transiliamque domum.'

25 *I sane*] Quia Dordalus dixit, 'i in malum cruciatum,' Toxilus, non sine joco, reponit, *i sane*, in quo est ambiguum. Potest enim significare, 'i sane, et eme virginem,' aut, 'i ipse in malum cruciatum.

To. Atqui aut hoc emtore vendes pulchre, aut alio non potes. [lum colunt.
Sa. Esne tu huic amicus? To. tanquam Di omnes qui coe-
Do. Tum tu mihi es inimicus certus: nam generi lenonio
Nunquam ullus Deus tam benignus fuit, qui fuerit propitius.
Sa. Hoc age, opusne 'st hac tibi emta? Do. si tibi venisse 'st opus, 35
Mihi quoque emta est: si tibi subiti nihil est, tantundem 'st mihi. [est.
Sa. Indica, fac pretium. Do. tua merx est, tua indicatio
To. Æquom hic orat. Sa. vin' bene emere? Do. vin' tu pulchre vendere? [gnariter.
To. Ego scio hercle utrumque velle. Do. age, indica pro-
Sa. Prius dico, hanc mancupio nemo tibi dabit: jam scis? Do. scio. 40
Indica, minimo daturus qui sis, qui duci queat.
To. Tace, tace, nimis tu quidem hercle homo stultus es pueri Iter. [tari volo,
Do. Quid ita? To. quia enim te ex puella prius percon-

vendam suo pretio. To. *Atqui aut vendes care hoc mercatore, aut non vendes alii.* Sa. *Esne tu hujus amicus?* To. *Ut cuncti Dii qui in cœlo habitant.* Do. *Itaque tu es sine dubio meus inimicus: nam nunquam ullus Deus fuit tam clemens, ut faverit lenonibus.* Sa. *Dic mihi, estne tibi opus hanc emere?* Do. *Si tibi opus est hanc vendere, mihi quoque opus est eam emere: si nihil est cur properes* vendere, *neque est mihi* cur properem emere. Sa. *Assigna, statue pretium.* Do. *Est tua merx, est tuum indicare* pretium. To. *Hic dicit vere.* Sa. *Cupisne bene mercari?* Do. *Cupisne tu bene vendere?* To. *Ego novi profecto optare utrumque.* Do. *Audacter, statue* pretium *aperte.* Sa. *Moneo inprimis, nemo tibi hanc tradet mancipio. Jam tenes?* Do. *Teneo. Assigna mihi, quo pretio minimo sis venditurus, ut possim eam abducere.* To. *Sile, sile; profecto tu es homo amentior et nimis infans.* Do. *Quare?* To. *Quoniam optem te sciscitari antea ex puella*

C.—28 Pro *venire*, Pll. habent *ventri*.—32 *Estne* Pll. *celum* C. et C. 2.—35 C. *hec tibi*; C. 2. *hæc tibi*.—36 B. 1. *si tibi subjici*.—37 B. 1. et Pll. *tua mers est*.—38 *Equo mihi curat* B. 1.—39 *Ego scio ercle* C. *prognaviter* Lamb.

NOTÆ

37 *Indica, fac pretium*] 'Indicare' vendentis est, ut 'mercari' et 'liceri' emtoris. 'Indicare caros pisces,' id est, assignare pretium carum, in Aul. II. 8.

40 *Hanc mancupio nemo tibi dabit*] Id est, hanc tibi ea lege nemo vendet, ut velit subire periculum evictionis: *personne ne vous la garantira.*

Quæ ad rem referunt. Do. et quidem hercle tu me monuisti haud male.
Vide sis, ego ille doctus leno pæne in foveam decidi, 45
Ni hic adesses. Quantum est adhibere hominem amicum, ubi quid geras! [rentibus;
To. Quo genere, aut qua in patria sit nata, aut quibus pa-
Ne temere hanc te emisse dicas suasu atque impulsu meo.
Nisi molestum est, percontari hanc paucis hic volt. Sa. maxume,
Suo arbitratu. To. quid stas? abi tute, atque ipse itidem roga, 50
Ut tibi percontari liceat quæ velis, etsi mihi
Dixit dare potestatem ejus: sed ego te malo tamen
Eum ipsum adire, ut ne contemnat te ille. Do. satis recte mones. [quid lubet.
Hospes, volo ego hanc percontari. Sa. a terra ad cœlum,
To. Jubedum ea huc accedat ad me. Sa. i sane, ac morem illi gere. 55
Percontare, exquire quid vis. To. age, age nunc tu, i præ: vide, [To. tace.
Ut ingrediare auspicato. Do. liquidum est auspicium.
Concede sis, jam ego illam adducam. Do. age, ut rem esse in nostram putas.

quæ ad rem pertinent. Do. *Et quidem monuisti sapienter. Vide quæso! Ego qui habeor tam versutus leno decidissem in foveam, nisi opitulatus esses. Quantum est hominem adjungere sibi amicum, quando facias aliquid!* To. *Ex quo genere sit orta, aut in qua natione, aut ex quibus parentibus; ne conqueraris te esse eum mercatum imprudenter meo consilio, atque hortatu. Si non est incommodum, hic cupit interrogare hanc paucis.* Sa. *Bene,* faciat *suo arbitrio.* To. *Quare stas? Perge tu, et eum interroga ut scisciteris ab ea quæ cupias: quamvis mihi innuit se mihi dare copiam ejus* rei, *attamen ego existimo præstare te eum convenire ipsum, ut ille non te aspernetur.* Do. *Doces me satis bene. Hospes, ego cupio hanc interrogare.* Sa. Roga *quicquid volueris ab imo ad summum.* To. *Manda dum ut ea veniat ad me.* Sa. *Perge, sane, ac illi obtempera. Interrroga, sciscitare quicquid volueris.* To. *Perge, perge jam, incipe! animadverte, ut incipias bonis avibus.* Do. *Auspicium est apertum.* To. *Sile. Secede illuc quæso, ego illam adducam nunc.* Do. *Fac sicut arbitraris esse e nostra re.* To. *Sequere me*

prægnaviter al. ap. Parenm; *prognaviter* al. ibid.—41 B. 1. *qui scis.*—44 C. C. 2. *et qui hercule.*—45 B. 1. *bene in foream.*—46 *Nisi hic* al. ap. Pareum; *Nisi hic adesset* al. ibid.—47 Parei 3. *quæ patria.*—53 Pll. *contempnat.*—55 Nonnulli hunc versum pro spurio habent; quare deest plane in ed.

To. Sequere me: adduco hanc, si quid vis ex hac percontarier.
Do. Enim volo te adesse. To. haud possim, quin huic operam dem hospiti, 60
Quoi herus jussit: quid si hic non volt me adesse una? Sa. immo i modo.
To. Do ego tibi operam. Do. Tibi ibidem das, ubi tu tuum amicum adjuvas.
To. Exquire: heus tu, advigila. Vi. satis est dictum: quanquam ego serva sum, [eloquar.
Scio ego officium meum, ut quæ rogitet, vera, ut accepi,
To. Virgo, hic homo probus est. Vi. credo. To. non diu apud hunc servies. 65
Vi. Ita pol spero, si parentes facient officium suum.
Do. Nolo ego te mirari, si nos ex te percontabimur
Aut patriam tuam, aut parentes. Vi. cur ego id mirer, mi homo?
Servitus mea mihi interdixit, ne quid mirer meum
Malum. To. Di istam perdant! ita cata est et callida. 70
Habet cor! quam dicit, quod opu'st! Do. quid nomen tibi est? [tria fuit.
To. Nunc metuo, ne peccet. Vi. Lucridi nomen in pa-
To. Nomen atque omen quantivis est pretii: quin tu hanc emis?

Hanc adduco, si cupis sciscitari nonnihil ex hac. Do. *Optarem te præsentem esse.* To. *Non possum non opitulari huic hospiti, sicut herus mandavit. Quid si hic ægre ferat me simul adesse?* Sa. *Immo adesto.* To. *Itaque ego tibi feram opem.* Do. *Tibi fers ipse, quando tu opitularis tuo amico.* To. *Percontare, Dordale. Heus tu, virgo, adverte mentem!* Vir. *Satis dixisti: tametsi ego sum ancilla, ego teneo quid mihi incumbat, nimirum, quando interrogaverit, respondeam vera, ut audivi.* To. *Virgo, hic est vir frugi.* Vir. *Arbitror.* To. *Non servies diu apud eum.* Vir. *Ea spes est, si parentes agant quod decet.* Do. *Ne mireris, si nos rogaverimus, quæ sit tua patria, qui parentes.* Vir. *Quare admirer id, mi homo? Mea servitus mihi prohibet miruri, quicquid mali accidat.* To. *Dii perdant istam! adeo est versuta et astuta. Profecto pollet ingenio! quam bene loquitur quod decet!* Do. *Quo nomine vocaris?* To. *Jam timeo ne erret.* Vir. *Vocabar Lucris in patria.* To. *Hoc nomen atque omen est maximi pretii! Quin mercaris tu hanc?*

Bipont.—56 C. *nunc tu in proe;* C. 2. *nunc in inper.*—60 B. 1. *haud possum.*—62 C. *satis ego dictum.*—67 Pll. *minari sin os.*—69. 70 B. 1. C. *mirer malum Meum, &c.* Pll. *ne quid mirer meum malum Dii istam perdant;* Lamb. *malum meum.* To. *Noli flere.* Vi. *ah!* To. *Dii, &c.* B. 1. *ita acuta cauta est et.*—

Nimis pavebam, ne peccaret: expedivit. Do. si te emam,
Mihi quoque Lucridem confido fore te. To. tu si hanc emeris, 75
Nunquam hercle hunc mensem vortentem, credo, servibit tibi.
Do. Ita velim quidem hercle. To. optata ut eveniant, opera addito.
Nihil adhuc peccavit etiam. Do. ubi tu nata es? Vi. ut mihi
Mater dixit, in culina, in angulo ad lævam manum.
To. Hæc erit tibi fausta meretrix: nata est in calido loco,
Ubi rerum omnium bonarum copia est sæpissume. 81
Tactus est leno, qui rogarat, ubi nata esset, diceret.
Lepide lusit. Do. at ego patriam te rogo, quæ sit tua.
Vi. Quæ mihi sit, nisi hæc, ubi nunc sum? Do. at ego illam quæro, quæ fuit.
Vi. Omne ego pro nihilo esse ducto, quod fuit quando fuit: 85
Tanquam hominem, quando animam efflavit, quid eum quæras, qui fuit?

Metuebam magnopere ne erraret. Sese hinc extricavit. Do. *Si te emam, spero quoque te mihi futurum Lucridem.* To. *Si tu hanc mercatus fueris, puto eam non esse tibi serviturum toto hoc mense.* Do. *Optarem id sane!* To. *Fac ut contingat quod cupis. Nondum erravit hucusque.* Do. *In quo loco es nata?* Vir. *In culina, ut mater mihi dixit, in angulo ad lævam manum.* To. *Hæc mulier tibi erit fortunata: est edita in lucem in loco calido, in quo frequenter abundant omnes res optimæ. Leno, qui ab ea petiverat, ut aperiret ubi nata esset, est captus. Virgo fefellit festive.* Do. *Ego peto a te, quæ est tua patria.* Vir. *Quæ est, nisi hæc in qua nunc versor?* Do. *Sed ego a te peto, quæ fuerit.* Vir. *Ego habeo pro nihilo, quod fuit, quia fuit; veluti hominem, quando functus est fato: quid enim*

72 *Non te metuo ne putet* Pll.—75 Parei 3. *fore re*, contra codd.—76 C. *hercule.*—77 Pll. *opta ut.*—79 Pll. *inculina*, junctim.—81 Acidal. *copia est.* To. *scitissime Tactus est homo;* C. *copia est sepisse;* C. 2. *copiosa est sepissime;* al. ap. Pareum, *copissima.*—82 B. 1. *uti nata.*—83 *Lepide jussit* C.—85 B. 1. *quid*

NOTÆ

75 *Mihi quoque Lucridem*] Solebant veteres e re quavis sumere auspicium futuri temporis, at præsertim e nominibus. Sic, quia 'Lucris' fingitur hic appellari filia Saturionis, et id nominis idem habet initium atque 'lucrum,' Dordalus Lucridem fore lucro confidit. Patet ex Tacito duces adhibere solitos milites ad res difficiles, quorum essent fausta nomina.

76 *Mensem vortentem*] Id est, mensem integrum.

To. Ita me Di bene ament, sapienter! atque equidem miseret tamen.
Do. Sed tamen, Virgo, quæ patria est tua? age mihi actutum expedi: quid taces?
Vi. Dico equidem patriam: quandoquidem hic servio, hæc patria est mea.
To. Jam de istoc rogare omitte: non vides nolle eloqui, 90
Ne suarum se miseriarum in memoriam inducas? Do. quid est? [perdidit.
Captusne est pater? Vi. non captus, sed quod habuit, id
To. Hæc erit bono genere nata; nihil scit, nisi verum loqui.
Do. Quis fuit? dic nomen. Vi. quid illum miserum memorem, qui fuit?
Nunc et illum Miserum et me Miseram æequom est nominarier. 95
Do. Quojusmodi is in populo habitus est? Vi. nemo quisquam acceptior:
Servi liberique amabant. To. hominem miserum prædicas,
Cum ipsus prope perditus est, et benevolentis perdidit.
Do. Emam, opinor. To. etiam, Opinor? Do. summo genere esse arbitror.
To. Divitias tu ex istac facies. Do. ita Di faxint. To. eme modo. 100

ab eo petas qui fuerit? To. Dicit *docte, ita me Dii bene ament! et profecto ejus doleo vicem.* Do. *Attamen, Virgo, quæ est tua patria? Age, aperi mihi quamprimum. Quid taces?* Vir. *Aperiam quæ est patria. Est hæc mea patria, quandoquidem sum hic serva.* To. *Desine interrogare de patria. Non animadvertis nolle dicere, ne refrices recordationem suarum calamitatum?* Do. *Quid est?* Tuus *pater estne captus?* Vir. *Non est captus, sed amisit ea quæ sibi erant.* To. *Hæc est orta bono genere; nihil novit, nisi loqui verum.* Do. *Quis fuit? Dic nomen.* Vir. *Quid dicam, qui fuit, ille miser? Nunc par est eum appellari Miserum, et me Miseram.* Do. *Quomodo estimatus est in civitate?* Vir. *Nullus unquam fuit ei gratior: servi et liberi amore complectebantur.* To. *Commemoras hominem infelicem, qui est ferme perditus ipse, et perdidit amicos.* Do. *Emenda est mihi, arbitror.* To. *Etiam, Arbitror?* Do. *Reor esse summo genere.* To. *Tu acquires opes ex ista.* Do. *Sic Dii faciant.*

---

fuit.—86 Pll. *ecflavit;* al. *et flavit.*—88 Pll. *virgoque . . . age; mihi actutum.* Pronomen *mihi* deest in Parei 3.—89 C. *hic sevio.*—91 Parei 3. *inducat;* C. *in meriam inducas.*—96 *Quolus modi* C.—98 *Cum prope ipsus* edd. quædam vett. —99 C. *sommo genere opinor Divitias, &c.*—100 *Divitiast: vexist: ac facies* B.

VI. Jam hoc tibi dico: jam actutum ecastor meus pater, ubi me sciet
Venisse huc, aderit hic, et me absentem redimet. To. quid nunc? Do. quid est? [sunt tamen.
To. Audin' quid ait? VI. nam, etsi res sunt fractæ, amici
Do. Ne sis plora, libera eris actutum, si crebro cades.
Vin' mea esse? VI. dum quidem ne nimis diu tua sim, volo. 105
To. Satin' ut meminit libertatis! dabit hæc tibi grandes bolos. [hanc tibi.
Age, si quid agis: ego ad hunc redeo, sequere, reduco
Do. Adolescens, vin' vendere istanc? SA. magis lubet, quam perdere.
To. Tum tu pauca in verba confer: qui datur, tanti indica.
SA. Faciam ita, ut te velle video: ut emas, habe tibi centum minis. 110
Do. Nimium 'st. SA. octoginta. Do. nimium 'st. SA. nummus abesse hinc non potest,
Quod nunc dicam. Do. quid id est ergo? eloquere actutum, atque indica.

To. *Eme jam.* VIR. *Jam hujus te monitum velim: quando meus pater accipiet me venisse huc, celeriter veniet, et me redimet absentem.* To. *Quid nunc?* Do. *Quid est?* To. *Audisne quod dicit?* VIR. *Nam, quanquam ejus opes sunt eversæ, tamen habet amicos.* Do. *Ne lacrymare, si placet; intra breve tempus eris libera, si cadas sæpe. Visne esse mea?* VIR. *Assentior, dummodo non sim diutius tua.* To. *Ut recordatur subito libertatis! hujus opera tibi fient magni jactus* pecuniæ! *Fac, si quid facis: ego revertor ad hunc. Sequere, tibi hanc reduco.* Do. *Adolescens, libetne illam vendere?* SA. *Magis lubet, quam amittere.* To. *Tum tu confer in pauca verba: indica tanti quanti vis tibi dari.* SA. *Faciam ita, ut intelligo tibi lubere. Eme eam centum minis, et habe.* Do. *Est nimis.* SA. *Octoginta.* Do. *Est nimis.* SA. *Non potest detrahi nummus de pretio, quod dicam nunc.* Do. *Quid est id igitur? Statim dic, atque assigna.* SA. *Hæc da-*

1. *ita Di facient* B. 1.—102 *Venisse hic* al. ap. Pareum. *me* deest in edd. quibusdam vett.—109 B. 1. *qd datur;* Pll. *quid datur.*—110 B. 1. *ut te vellem videam.* Pll. *habe trecentis minis;* al. ap. Pareum, *habe tercentum minis;* B. 1.

NOTÆ

102 *Venisse huc*] Alii, *venisse hic,* id est, venditam esse hic.

103 *Etsi res sunt fractæ*] Metaphora ducta a naufragiis, 'fortunæ fractæ' dicuntur.

104 *Si crebro cades*] Dignum lenone solatium; pollicetur enim virgini dotem esse quæsituram corpere, quod alibi de Tuscis dicit Plautus.

106 *Grandes bolos*] Id est, grandes jactus tibi fient pecuniarum ab amatoribus; te cumulabunt muneribus.

SA. Tuo periculo sexaginta hæc datur argenti minis.
DO. Toxile, quid ago? TO. Di Deæque te agitant irati, scelus,
Qui hanc non properes destinare. DO. habeto. TO. heu, prædatus probe! 115
Abi, argentum effer huc.
Non edepol minis trecentis cara 'st: fecisti lucri.
SA. Heus tu! etiam pro vestimentis huc decem accedent minæ.
DO. Abscedent enim, non accedent. TO. tace sis, non tu [illum vides
Quærere ansam, infectum ut faciat? abisne, atque argentum petis? 120
DO. Heus, tu serva istum. TO. quin tu is intro? DO. abeo, atque argentum affero.

tur, tuo periculo, sexaginta minis argenti. DO. *Toxile, quid faciam?* TO. *Impure, Dii Deæque te exagitant, qui non acceleres hanc emere.* DO. *Habeto.* TO. *Heu, bene spoliatus! Vade, effer huc pecuniam. Certe non esset cara etiam trecentis minis: lucrefecisti cetera.* SA. *Heus tu! addes etiam ad hoc pretium decem minas pro vestibus.* DO. *Recedent enim, non accedent.* TO. *Tace, si vis; tu non animadvertis illum captare occasionem, ut faciat infectum* quod factum est? *Abisne, et pecuniam affers?* DO. *Heus, Toxile, tu serva istum.* TO. *Quin tu ingrederis?* DO. *Proficiscor, atque apporto pecuniam.*

habe trecentum minis.—111 C. *nummos abesse.*—113 *Tuo periclo* C. et C. 2.—115 C. 2. *habebo.* Mox, Pll. *eu prædatus.*—116 C. *et fer;* C. 2. *ecfer.* Mox, Parei 3. *huc foras.*—118 Particula *huc* deest in C. 2.—121 Pro *affero*, quod habent C. C. 2. et B. 1. al. exhibent *ecfero;* al. *effero.*

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

TOXILUS, SAGARISTIO, VIRGO.

TO. EDEPOL dedisti, virgo, operam allaudabilem,
Probam et sapientem et sobriam. VI. si quid bonis
Boni fit, esse idem et grave et gratum solet.

TO. *Profecto, virgo, præbuisti auxilium maxime probandum, rectum, prudens et salutare.* VIR. *Si aliquod beneficium confertur bonis, id consuevit esse et mag-*

1 Pro *allaudabilem*, quod servant C. B. 1. Ven. 1. *oplaudabilem* legitur

To. Audin' tu! Persa, ubi argentum ab hoc acceperis,
Simulato quasi eas prorsum in navem. SA. ne doce. 5
To. Per angiportum rursum te ad me recipito
Illac per hortum. SA. quod futurum est, prædicas.
To. At ne cum argento protinam permutes domum,
Moneo te. SA. quod te dignum 'st, me dignum esse vis.
To. Tace! parce voci! præda progreditur foras. 10

num et jucundum. To. *Audisne tu! o Persa, statim atque acceperis pecuniam a lenone, finge te pergere recta via in navem.* SA. *Noli me monere.* To. *Recipe te ad me illac per angiportum.* SA. *Præscribis quod fiet.* To. *At, te precor, ne eas in aliam domum cum pecunia.* SA. *Putas me esse idoneum ei rei, quæ est digna te.* To. *Sile! demitte vocem! præda prodit foras.*

in C. 2. *adjutabilem* Coler.—5 C *prorsus.*—7 *Illa* C. et C. 2. *quo futurum* Pll. —8 C. et C. 2. *permittas.*—10 C. *parce voce*; C. 2. *parve voce.*

NOTÆ

3 *Et grave et gratum*] Nonius: *Grave* est solidum et firmum.' Graviter, id est, sapienter collocatum. *Grave* respicit dantis personam; *gratum*, accipientis. Id est, quod grato animo accipitur.

4 *Persa*] Id est, Sagaristio, qui Persica veste indutus est.

5 *Prorsum*] Id est, recta via.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

DORDALUS, SAGARISTIO, TOXILUS, VIRGO.

Do. PROBATI hic argenti sunt sexaginta minæ,
Duobus nummis minus est. SA. quid ei nummi sciunt?
Do. Cruminam hanc emere, aut facere ut remigret domum.
SA. Ne non sat esses leno, id metuebas, miser,
Impure, avare, ne cruminam amitteres. 5
To. Sine, quæso: quando leno 'st, nihil mirum facit.
Do. Lucro faciundo ego auspicavi in hunc diem:
Nihil mihi tam parvi 'st, quin me id pigeat perdere.

Do. *Sunt in hac crumena sexaginta minæ boni argenti, duobus nummis minus.* SA. *Quare ii nummi desunt?* Do. *Aut mercabuntur hoc marsupium; aut efficient, ut marsupium revertatur in ædes.* SA. *Timebas, infelix, sceleste, avare, ne non esses satis leno, ne perderes marsupium.* To. *Sine, amabo! non facit mirum: quandoquidem est leno.* Do. *Ex auspiciis quæ sumsi oportet me quæstum facere hodierna die: est nihil adeo exiguum, quod non ægre amitterem. Age, accipe hoc,*

Age, accipe hoc sis. SA. hunc in collum, nisi piget,
Impone. DO. vero fiat. SA. numquid ceterum 10
Me voltis? TO. quid tam properas: SA. ita negotium 'st,
Mandatæ quæ sunt, volo deferre epistolas.
Geminum autem fratrem servire audivi hic meum,
Eum ego, ut requiram atque ut redimam, volo.
TO. Atque edepol tu me commonuisti haud male. 15
Videor vidisse hic forma persimilem tui,
Eadem statura. SA. quippe qui frater siet.
DO. Sed scire velimus, quod tibi nomen siet.
TO. Quid attinet nomen scire? SA. ausculta ergo, ut scias:
Vaniloquidorus, Virginisvendonides, 20
Nugipolyloquides, Argentiexterebronides,
Tedigniloquides, Nummorumexpalponides:
Quodsemelarripides, Nunquamposteaëripides.

si libet. SA. *Impone id, si placet, his cervicibus.* DO. *Imponam.* SA. *Quod reliquum est vultisne aliquid?* TO. *Quare accelerus adeo?* SA. *Sic exigunt negotia: volo deferre epistolas, quæ sunt mandatæ. Audivi meum fratrem geminum esse servum in hac urbe; ego accelero eum quærere, et redimere.* TO. *Atque tu me haud male commonuisti. Mihi videor conspexisse in hac urbe hominem specie simillimum tibi, eadem statura.* SA. *Quia videlicet est frater.* DO. *Sed cupimus scire, quod nomen habeas.* TO. *Quid nostra interest scire?* SA. *Audi ergo, ut teneas: vocor Vanorum verborum dator, Virginum venditor, Nugarum plurium prædicator, Exterebrator pecuniæ, Qui dicit te digna, Nummorum emunctor, et Is qui nunquam sibi eripi patitur id, quod semel arripuit.* DO. *Heu, tuum nomen est*

1 *Probat* Pll.—3 B. 1. *hanc eme.*—9 C. *accipi.* Mox, *huc in collum* al. ap. Pareum; *hanc in collum* al. ibid.—12 *Mandata æque sunt* B. 1. *volo pergere* Acidal. *equistulas* C. 2.—14 *Tum ego* B. 1. C. et C. 2.—18 Hic verans deest in Pll. non item in B. 1.—19 *Quid id attinet* Parei 3. et al. vett. contra codd. Mox, Pll. *non* pro *nomen;* Pareus, Bipont. et al. *nos.*—20 *Virginis vendo vide* B. 1. *Virginis vendoni dent* al.—21 *Nugi pilo qdes argentum extenebronides* B. 1. *Nugipiloquides* Pll. *Nugidololoquides* al. ap. Pareum. *argenti extenebronides* C. et C. 2.—22 *Te digni loqui des num des exapalponides* B. 1. *Techniloquides* al. ap. Pareum; *numdes expalponides* Pll. *numdes* C. 2. *nummorum expal* al. —23 *Quod semel larripides nunquam eripi* B. 1. *quod semel larrip. nunquam*

NOTÆ

12 *Mandatæ quæ sunt*] Ut Sagaristio melius imponat Dordalo, duobus mendaciis utitur; primo, quo fingit sibi esse literas in urbe dandas; secundo, sibi esse fratrem geminum, qui in urbe serviat, redimendum.

21 *Nugipolyloquides*] Hoc, et ceteræ partes fictitii nominis Sagaristionis, quod quatuor versibus integris constat, partim Latinæ sunt, partim Græcæ, omnes appositissime copulatæ.

Do. Heu hercle nomen multis modis scriptum 'st tuum.
SA. Ita sunt Persarum mores, longa nomina 25
Contortiplicata habemus: numquid ceterum [meus.
Voltis? Do. vale. SA. et vos: nam animus in navi 'st
Do. Cras ires potius, hodie hic cœnares. Vale.

exaratum multis rationibus. SA. *Sic se habet mos Persarum; sunt nobis prolixa nomina implicata invicem. Numquid vultis amplius?* Do. *Vale.* SA. *Et vos. Nam meus animus est* jam *in navi.* Do. *Proficiscereris cras melius; cœnares hic hodie. Vale.*

eripi [lacuna] *euhercle* Pll.—24 C. et C. 2. *multimodis.*—26 *Contortiplic* Pll.—27 Parei 3. *jam in navi.*

NOTÆ

26 *Contortiplicata*] Verbum 'contortiplicatum' potest intelligi ex fune contortiplicato; cum, videlicet, ita permixta sunt nomina, ex quibus componitur, ut explicari vix possint.

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

TOXILUS, DORDALUS, SATURIO, VIRGO.

To. POSTQUAM illic abiit, dicere hic quidvis licet.
Næ hic tibi dies illuxit lucrificabilis!
Nam non emisti hanc, verum fecisti lucri.
Do. Ille quidem jam scit quid negotii gesserit,
Qui mihi furtivam meo periclo vendidit. 5
Argentum accepit, abiit: quid ego nunc scio,
An jam asseratur hæc manu? quo illum sequar?
In Persas? nugas. To. credidi gratum fore
Beneficium meum apud te. Do. immo equidem gratiam
Tibi, Toxile, habeo: nam sensi te sedulo 10

To. *Licet loqui hic quidlibet, postquam Persa excessit. Profecto hic dies tibi affulsit ad faciendum quæstum! Nam non mercatus es hanc, sed lucratus es.* Do. *Profecto ille a quo emi puellam furtivam meo periculo, non ignorat quid rei fecerit. Numeravi pecuniam, profectus est. Quid scio ego nunc, an hæc jam asseratur manu? Quo illum sequar? In Persas? Nugæ.* To. *Arbitratus sum me tibi facere gratum.* Do. *Sane, Toxile, mihi gratum fecisti: nam intellexi te mihi*

1 C. 2. *habiit.*—5 Edd. quædam vett. *periculo.*—9 C. 2. *aput te.*—10 C. *sen-*

NOTÆ

5 *Meo periclo*] Id est, damno. Si quis jam eam repetat.

Mihi dare bonam operam. To. tibin' ego? immo servii.
Do. Attat! oblitus sum intus dudum edicere,
Quæ volui edicta: asserva hanc. To. salva 'st hæc quidem.
Vi. Pater nunc cessat. To. quid si admoneam? Vi. tempus est.
To. Heus, Saturio, exi: nunc est illa occasio 15
Inimicum ulcisci. Sa. ecce me: numquid moror?
To. Age, illuc abscede procul e conspectu. Sa. tace!
To. Ubi cum lenone me videbis colloqui,
Tum turbam facito. Sa. dictum sapienti sat est.

opitulari sedulo. To. *Egone tibi* opitulatus? *immo profui.* Do. *Sed oblitus sum præcipere in ædibus ea quæ debebam dicere. Custodi hanc.* To. *Hæc profecto est in tuto.* Vir. *Pater non venit.* To. *Quid si maneam?* Vir. *Est tempus.* To. *Heus! Saturio, prodi. Adest locus sumendæ ultionis de inimico.* Sa. *Adsum! numquid tardo?* To. *Age, absiste illuc procul a conspectu.* Sa. *Sile!* To. *Quando conspicaberis me fabulari cum lenone, tum concita turbam.* Sa. *Est satis dixisse sapienti.*

sissed. C. 2. *senisse te sed.*—11 *Michi dare* C. Mox, *immo servi* Pll. *tibin' ego.* Do. *immo serio* Acidal.—14 C. *ammoneam.*—16 Parei 3. *ulciscier.*

NOTÆ

11 *Mihi dare bonam operam*] 'Operam dare,' juvare, hoc loco.

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

DORDALUS, TOXILUS.

Do. Transcidi loris omnes adveniens domi,
Ita mihi supellex squalet, atque ædes meæ.
To. Redis tu tandem? Do. redeo. To. næ ego hodie tibi
Bonam vitam feci. Do. fateor habere gratiam.

Do. *Concidi cunctos servos flagris in ædibus quando adveni, adeo mea supellex sordescit, atque mea domus.* To. *Tu reverteris tandem?* Do. *Revertor.* To. *Sane ego tibi præbui hodie jucundam vitam.* Do. *Fateor me tibi devinctum esse.*

1 *Transi di* B.—2 C. 2. *suppellex.*—4 *Bona multa feci* al. ap. Pareum.

NOTÆ

1 *Transcidi loris*] Verberibus concidi servos, quod illauta supellex, immundæque ædes.

4 *Bonam vitam feci*] Jucundam. Seneca, 'Nec dubitaveris bonam vitam, quam opinionem bonam malle.'

To. Num quidpiam aliud me vis? Do. ut bene sit tibi. 5
To. Pol istuc quidem jam ego omne usurpabo domi:
Nam jam inclinabo me cum liberta tua.

To. *Mene vis aliquid aliud?* Do. *Ut sis felix.* To. *Ego accipiam jam in ædibus omnem illam* felicitatem; *nam jam accumbam mensa cum tua liberta.*

habeoque gratiam C.—6 B. 1. *omne jam ego;* C. *jam ego omnium.*

NOTÆ

Plinius Junior, 'Quid invidetis, o medici, bonam mortem, qui dare vitam non potestis?'

6 *Jam ego omne usurpabo domi*] Id est, omne quod optas. Nimirum precatus est Dordalus, ut bene sit Toxilo; id est, ut sit felix. Toxilus respondet, quicquid optas, ego usurpabo domi; frnar domi illa felicitate, quam mihi optas.

7 *Inclinabo me*] Inclinabo hic de mensa intellige ad epulas.

ACTUS QUARTI SCENA NONA.

SATURIO, DORDALUS, VIRGO.

SA. Nisi ego illunc hominem perdo! Do. perii! SA. atque optume
Eccum ipsum ante ædes. VI. salve multum, mi pater.
SA. Salve, mea gnata. Do. hei! Persa me pessumdedit.
VI. Pater hic meus est. Do. hem! quid? pater? perii oppido!
Quid ego igitur cesso infelix lamentarier 5
Minas sexaginta? SA. ego pol te faciam, scelus,
Te quoque etiam ipsum ut lamenteris. Do. occidi!
SA. Age, ambula in jus, leno. Do. quid me in jus vocas?
SA. Illi apud prætorem dicam: sed ego in jus voco.

SA. *Nisi ego confficiam illum hominem!* Do. *Interii!* SA. *Bene est, adest ante januam.* VIR. *Salvus sis plurimum, mi pater.* SA. *Salvus sis, mea filia.* Do. *Hei! Persa me evertit funditus.* VIR. *Adest meus pater.* Do. *Hem! quid? pater? occidi plane! Quid moror ergo miser deplorare sexaginta minas?* SA. *Ego dabo operam ut deplores ipse tuam vicem, o sceleste.* Do. *Perii.* SA. *Age, leno, veni in jus.* Do. *Quare me ducis in jus?* SA. *Dicam apud prætorem. Sed*

1 Pll. et Parei 3. *perdo; perii: atque optume, &c.*—3 Do. *Persa,* omisso.

Do. Nonne attestaris? Sa. tuan' ego causa, carnufex, 10
Quoiquam mortali libero aures atteram?
Qui hic commercaris cives homines liberos. [ambula.
Do. Sine dicam. Sa. nolo. Do. audi. Sa. sum surdus,
Sequere hac, scelesta feles virginaria.
Sequere hac, mea nata, me usque ad prætorem. Vi. sequor. 15

ego appello in jus. Do. *Nonne adhibes testem?* Sa. *Tuane causa, furcifer, apprehendam ego aurem cuiquam homini libero? Tu qui hic instituis commercium civium hominum liberorum.* Do. *Patere me loqui.* Sa. *Non patiar.* Do. *Ausculta.* Sa. *Sum surdus, veni. Veni huc, sceleste prædo virginum. Mea filia, veni huc ad prætorem.* Vir. *Eo.*

hei, B. 1. Do. *et Persa* C. et C. 2.—9 *Illic apud* B. 1.—14 Pro *scelesta*, quod servant B. 1. C. et C. 2. *sceleste* legitur in edd. quibusdam vett. *sequere hac.* Dor. *felles virginaria* al. ap. Pareum.

NOTÆ

10 *Tuan' ego causa, carnufex*] Homines enim infames et intestabiles, ut fures, aut lenones, sine antestatione, injecta manu invitos in jus trahere licebat. 'Antestari' significat, accipere in testem, testibus uti. Apud veteres enim, qui adversarium in jus pertrahere volebat, prius aliquem de præsentibus 'antestabatur,' hoc est, testem capiebat, ejus attingens auriculam, et sic interrogans, 'Licetne antestari?' Illo autem respondente, 'Licet,' tum, injecta manu, adversarium in judicium rapiebat. Solos autem liberos 'antestari,' fas erat. Servi testes esse non poterant. Plinius l. ii. 'Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes antestamur.'

14 *Feles virginaria*] Notum est omnibus, quam rapax sit felis, quam velox ad fugiendum cum furto, quam callida ad occultandum. Igitur cum fele lenonem Saturio comparat. Præterea crediderim et hanc comparationem hominis rapacis cum fele a parasito factam, quia forte esurienti, et jamjam inhianti felis aliqua appositum cibum suffurata fuerit. Ausonius Marcum nescio quem puerorum raptorem vocat, 'felem pullariam:' 'Quis Marcus, Felis nuper Pullaria dictus?' Crediderim hic a poëta nostro *feles*, et ab Ausonio *felis*, in fœmininо usurpari, quia felis fœmina est fele masculo rapacior, præsertim quando sunt catuli alendi, aut suo lacte, aut præda. Apud auctores etiam canis fœmina accipitur potissimum in comparationibus, in quibus opus est, aut insigni quadam improbitate ad vociferandum, aut crudelitate.

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

TOXILUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE.

To. Hostibus victis, civibus salvis, re placida, pacibus perfectis,
Bello extincto, re bene gesta, integro exercitu et præsidiis,
Cum bene nos, Juppiter, juvisti, Dique alii omnes cœlipotentes,
Ea vobis grates habeo, atque ago: quia probe sum ultus meum inimicum.
Nunc ob eam rem inter participes dividam prædam et participabo. 5
Ite foras: hic volo ante ostium et januam meos participes bene accipere.
Statuite hic lectulos, ponite hic quæ assolent: hic statui volo primum
Aquilam mihi: unde ego omnes hilaros, lubentes, lætificantes faciam ut fiant, [effieri.
Quorum opera hæc mihi facilia factu facta sunt, quæ volui
Nam improbus est homo, qui beneficium scit sumere, et reddere nescit. 10

To. *Superatis hostibus, salvis civibus, republica pacata, sancita pace, bello confecto, re feliciter administrata, copiis et præsidiis salvis, quoniam nobis bene opitulatus es, o Jupiter, vosque omnes alii Dii domini cœli, idcirco vobis habeo gratias, atque ago: quia ultionem sumsi de meo inimico. Nunc propterea partiar spolia, et distribuam inter participes pugnæ. Exite! Statui laute invitare illos, qui sunt socii prædæ, ante januam et limen. Collocate hic lectos, comparate hic quæ solent* parari. *Primum volo haberi hic aquam: ex qua reddam universos lætos, jucundos, alacres, quorum auxilio ea quæ optavi exequi, evaserunt facilia factu. Nam homo*

4 Pll. *inimicum meum.*—6 C. et C. 2. *hostium.* Mox, *accipere bene* al. sp. Pareum.—8 *Aquila . . . . ludentes* B. 1. *Aliquam unde* C. *Aqui lamihi* C. 2.

NOTÆ

1 *Pacibus perfectis*] Id est, conditionibus pacis acceptatis et sancitis. Nonius, '*Paces* plurali numero nove positum.' Varro, 'Constituere paces.'

4 *Ea*] Id est, propterea.

7 *Statuite*] Servilis convivii descriptio.

8 *Aquilam*] Aquam duplicem initio convivii ministrabant, calidam videlicet et frigidam.

Lubentes, lætificantes] Id est, læti.

10 *Reddere nescit*] Ingratus. Qui ingratum afficit beneficio appellatur 'officiperdus,' seu 'officiperda.'

LE. Toxile mi, cur ego sine te sum? cur autem tu sine me
es? To. agedum ergo,
Accede, mea, ad me, atque amplectere sis. LE. ego vero:
oh, nihil magis dulce 'st! [damus?
Sed, amabo, oculus meus, quin lectis nos actutum commen-
To. Omnia quæ tu vis, ea cupio. LE. mutua fiunt a me.
To. age, age, age, ergo,
Tu Sagaristio, accumbe in summo. SA. ego nihil moror:
cedo parem quem pepegi. 15
To. Temperi. SA. mihi istuc temperi, sero 'st. To. hoc
age, accumbe: hunc diem suavem
Meum natalem agitemus amœnum: date aquam manibus:
apponite mensam.
Do hanc tibi florentem florenti: tu hic eris dictatrix nobis:
age, puere,
A summo septenis cyathis committe hos ludos: move manus; propera.

est nequam, qui novit accipere beneficium, et non novit remetiri. LEM. *Mi Toxile, quare sum ego absque te? Quare autem es tu absque me?* To. *Agedum igitur, o mea, accede ad me, atque complectere si libet.* LEM. *Ego vero* obsequor. *Oh! est nihil suavius. Sed, obsecro, mi ocule, quin nos componamus in lectis quamprimum?* To. *Opto ea omnia, quæ tu optas.* LEM. *Ego facio mutuum.* To. *Age, age, age ergo! Tu Sagaristio, accumbe in summo* lecto. SA. *Ego curo parum hoc: da parem quem pollicitus es.* To. *Dabitur suo tempore.* SA. *Istud* suo tempore, *mihi est* tardo. To. *Hoc age! accumbe: celebremus jucunde hunc diem, qui est meus natalis festivus. Infundite aquam nostris manibus: statuite mensam. Tibi do hanc coronam floream florenti: tu sedebis hic nostra magistra, o Lemniselene. Age, puer, aperi hos ludos a primo loco septemplici patera. Move*

ludentis lefficantes Pll.—9 B. 1. *fieri.*—10 C. *scit accipere.*—11 Pll. *cur tu autem.*—12 Voc. *mea* deest in B. 1. *et amplectaris* C.—13 C. et C. 2. *quin in lectis.*—14 B. 1. *ea capio.*—15 Pro *parem quem*, quod servant C. et C. 2. *partem quam* exhibet B. 1. *par quam* al. ap. Pareum.—16 Pronomen *hoc* deest in B. 1.—17 C. *amanum nam date.*—18 C. *florente florenti.*—19 B. 1. *movemus.*—

NOTÆ

15 *Cedo parem*] Vox est Sagaristionis ad Toxilum, rogantis ab eo, ut sibi sua amica detur, quemadmodum suam habet Lemniselenen Toxilus.

16 *Temperi*] Id est, 'tempore suo dabitur, quod pepigi.' Cicero dixit, 'temperius,' et 'temporius,' a 'tempus, temporis;' ut 'pignus, pigneris.'

19 *A summo*] Id est, ab eo conviva, qui primus accumbit; vel a summo lecto, seu loco summo lecti.

Septenis cyathis] Septies in orbem circumductis. Ad ludos curules alludit Plautus, non Græcos, qui duodecimo spatio, sed Romanos, qui septimo confecto cursum absolvebant. Unde crediderim inde dictum 'Gra-

Pægnium! tarde cyathos mihi das: cedo sane. Bene mihi, bene vobis, bene amicæ meæ. 20
Optatus hic mihi dies datus hodie 'st ab Dis, quia te licet liberam me amplecti.
LE. Tua factum opera. Bene omnibus nobis! hoc mea manus tuæ poculum donat,
Ut amantem amanti decet. TO. cedo. LE. accipe. TO. Bene ei qui invidet mihi,
Et ei qui hoc gaudio gaudet.

manus; accelera. Pægnium! mihi offers lente crateres: da. Mihi sit bene, bene vobis, bene meæ amicæ. Hic lux mihi affulsit hodie a Diis, quia mihi licet te amplecti liberam. LEM. *Tuo beneficio est. Bene omnibus nobis! Mea manus ponit hunc cyathum in tua, ut convenit amicam amico.* TO. *Præbe.* LEM. *Suscipe.* TO. *Sit bene ei qui mihi invidet, et ei qui lætatur hac lætitia.*

20 C. et C. 2. *ciatos.*—21 Al. ap. Pareum, *hodie est a Dis.* Mox *me* delet Donza.—22 *Tua factust opera* B. 1. *opera* [lacuna] *bene* Pll.—23 Acidal. *qui non invidet mihi.*—24 C. *qui hoc gaudet;* C. 2. *qui hoc gau* [lacuna].

NOTÆ

cari,' pro largius bibere, id est, duodecies circumlatis cyathis.

Committe] Est vox translata a circo et circensibus ludis, et pugnis ad mensam, et certamen bibendi.

20 *Bene mihi, bene vobis*] Ovidius, 'Et bene dic, dominæ; bene, cum quo dormiet illa.' Moris erat inter bibendum nominare dominam aut amicam. 'Bene vos,' supple 'vivere precor;' 'bene dominæ,' supple 'precor.' In honorem amici aut amicæ, tot cyathos bibebant, quot literæ erant nomini. Hinc Martialis: 'Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur; Quinque Lycas, Lyde quatuor, Ida tribus.' Quia sex sunt literæ in 'Nævia,' septem in 'Justina,' quinque in 'Lycas.' Græci et Romani libabant pocula Diis, principibus, beneficis, præceptoribus, amicis.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

DORDALUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE, PÆGNIUM.

DO. Qui sunt, qui erunt, quique fuerunt, quique futuri sunt posthac, [vivam.
Solus ego omnibus antideo facile, miserrimus hominum ut

DO. *Ego solus antecedo longe calamitate universos, qui vivunt, qui vixerunt, quique vivent deinceps, et sum infelicissimus omnium hominum. Occidi! sum per-*

Perii! interii! pessumus hic mihi dies hodie illuxit! corruptor
Ita me Toxilus perfabricavit, itaque meam rem divexavit.
Vehiculum argenti miser ejeci, amisi: neque quamobrem ejeci, habeo. 5
Qui illum Persam, atque omnes Persas, atque etiam omnes personas [concivit.
Male Di omnes perdant! ita miser! Toxilus hæc mihi
Quia ei fidem non habui argenti, eo mihi eas machinas molitu 'st:
Quem pol ego ut non in cruciatum, atque in compedis cogam, si vivam,
Siquidem huc unquam herus redierit ejus, quod spero: sed quid ego aspicio? 10
Hoc vide! quæ hæc fabula est? pol hic quidem potant: aggrediar: o bone vir,
Salveto, et tu bona liberta! To. Dordalus hic quidem est. Sa. quin jube adire.
To. Àdi, si libet: agite, applaudamus. Dordale, homo lepidissume, salve.
Locus hic tuus est, huc accumbe: ferte aquam pedibus: præben' tu, puere?

ditus! hic dies mihi affulsit infortunatissimus: adeo nequissimus Toxilus me lusit suis fabricis; adeo evertit meas fortunas. Infelix emisi plaustrum plenum pecunia; perdidi: neque video quare emisi. Universi Dii interimant male illum Persam, et omnes Persas, et etiam omnes personas! Ita infelix! Toxilus mihi conflavit hæc. Quia ei non credidi pecuniam, idcirco in me instruxit has artes: quem ego ut non compellerem in pœnas atque vincula, si vivam, si ejus herus reversus fuerit huc aliquando, sicut est spes. Sed quid ego conspicor? cerne hoc! quale est hoc spectaculum? Hic profecto pergræcantur. Conveniam! Salvus sis, o bone vir, et tu bona liberta! To. *Adest profecto Dordalus.* Sa. *Jube eum accedere.* To. *Accede, si placet. Agite! edamus plausum. Dordale, homo scitissime, sis salvus. Est hic tuus locus; huc accumbe. Date aquam pedibus. Infunde tu, o puer!*

1 Voc. *qui erunt* pro gloss. habet Pareus.—4 B. 1. *atque meam.*—5 Pll. *ejeci amisi neque q. ejeci.*—7 B. 1. et Pist. *ita misera Toxilus hæc.*—11 C. *quæ hæc famula st.*—12 *Salveto* [lacuna] *et tu* C. Verbum *est* deest in B. 1. *jubes adire*

NOTÆ

2 *Antideo*] Pro, anteeo.

4 *Perfabricavit*] Id est, fabricis et dolis perdidit.

5 *Vehiculum argenti miser ejeci*] Id est, quasi me meæ felicitatis pigeret, ipse coëgi prædones abducere plaustrum pecuniæ plenum.

14 *Ferte aquam pedibus*] Toxilus ir-

Do. Ne sis me uno digito attigeris, ne te ad terram, scelus, affligam. 15
Pæ. At tibi ego hoc continuo cyatho oculum excutiam tuum.
Do. Quid ais, crux, stimulorum tritor? quomodo me hodie vorsavisti! [adita 'st!
Ut me in tricas conjecisti! quomodo de Persa manus mihi
To. Jurgium hinc auferas, si sapias. Do. at, bona liberta, hæc scivisti,
Et me celavisti? Le. stultitia 'st, quoi bene esse licet, eum prævorti 20
Litibus: posterius istæc te magis par agere 'st. Do. uritur cor mihi.

Do. *Ne me attigeris, si vis, vel extremo digito, nequam, ne te prosternam solo.* Pæ. *At ego tibi eruam jamjam tuum oculum hac patera.* Do. *Quid dicis, crux, in cujus tergum deteruntur verbera? Quomodo me ludificasti hodie! quomodo me compulisti in fraudem! quomodo me decepisti specie amicitiæ in Persa!* To. *Tolle hinc rixas, si sanus es.* Do. *At bona liberta, novisti hæc, et me celavisti?* Lem. *Est amentia rixari eum, qui potest frui voluptatibus. Est satius movere ista postea.*

al. ap. Pareum.—13 *Adis jubet* B. 1.—14 C. *acumbe.*—15 Al. ap. Pareum, *adfligam scelus.*—16 Pronomen *hoc* deest in B. 1. *ciatho* C. *cithata* C. 2.—18 C. *trichas;* C. 2. *thrichas.* B. 1. *addita est;* Pll. *additast.*—20 *Ea me* B. 1.

NOTÆ

ridet lenonem; neque enim pedibus, sed manibus danda est aqua. Quanquam autem subesse potest jocus, quod dandam aquam pedibus, non manibus dicat; tamen dabatur olim non solum manibus, sed etiam pedibus: nimirum, cum convivæ non sederent, sicut nos, sed decumberent in lectis stratis tapete aliquo pretioso, detrahebantur calces pedibus convivarum; et, si pulvere aut sordibus inquinarentur pedes, abluebantur.

17 *Vorsavisti*] Id est, vexavisti. Sed sic vexavit, ut omnem in partem vexando exagitavit.

18 *Ut me in tricas conjecisti*] Id est, intricavisti, impedivisti laqueis tuis. 'Trica' proprie est funiculus, quo inserunt, seu collum, seu pedes aves in aucupio: trica est et funiculus, quo inseruntur margaritæ. Unde Ulpiano, 'margaritæ extricatæ,' sunt margaritæ linea sua expeditæ.

Manus mihi adita 'st] Olim pauperes, quibus nihil erat, quod numini offerrent, osculabantur vel numinis manum si possent, vel certe suam ipsorum manum. Hinc 'adire manum' dictum est, pro nihil dare. Et illi quidem nihil dabant, quia non erat quod darent: sed hi, de quibus in Plauto, cum sit quod dare possint, nihil dant, fraudantque expectationem eorum, qui ab iis recipere aliquid gestiunt.

20] *Prævorti Litibus*] Se conferre ad lites. Plinius VII. 31. refert, in templo Delphico, inscriptum fuisse, COMITEM. AERIS. ALIENI. ATQVE. LITIS ESSE. MISERIAM. Alii legunt: *Comitem æris alieni atque litis*, nempe sponsorem, *esse miserum.*

To. Da illi cantharum: extingue ignem, si cor uritur, caput ne ardescat. [tibi dari, Pægnium?
Do. Ludos me facitis, intellego. To. vin' cinædum novom
Quin elude, ut soles, quando liber locu'st hic.
Hui! babæ! basilice te intulisti et facete. 25
PÆ. Decet me facetum esse: et hunc irridere
Lenonem lubido 'st, quando dignu'st.
To. Perge, ut cœperas. PÆ. hoc, leno, tibi.
Do. Perii! perculit me prope. PÆ. hem, serva rursum.
Do. Delude, ut lubet, herus dum hinc abest. 30
PÆ. Viden', ut tuis dictis pareo?
Sed quin tu meis contra item dictis servis,
Atque hoc, quod tibi suadeo, facis? Do. quid est id?
PÆ. Restim tu tibi cape crassam, ac suspende te.
Do. Cave sis me attingas: ne tibi hoc scipione 35
Malum magnum dem. PÆ. utere, te condono.
To. Jam jam, Pægnium, da pausam * * *
Do. Ego pol vos eradicabo. PÆ. at te ille, qui supra nos habitat, [ego.
Qui tibi male volt, maleque faciet: non hi dicunt, verum

Do. *Pectus mihi flagrat!* To. *Trade illi cantharum: si pectus ardet, compesce ignem, ne caput inflammetur.* Do. *Me ludificatis, intelligo.* To. *Visne tibi dari novum cinædum, Pægnium? Suffurare, ut consuevisti, quandoquidem hic locus est liber. Hui! babæ! intrasti huc regio fastu, et magnifico.* PÆ. *Oportet me esse magnificum: et lubet illudere huic lenoni, quia moretur.* To. *Persequere ut institueras.* PÆ. *Hoc tibi, leno.* Do. *Occidi! me ferme percussit.* PÆ. *Hem! tene id rursum.* Do. *Illude mihi ut lubet, interea dum herus abest.* PÆ. *Videme, ut obtempero tuis jussis? Sed quare tu contra non obsequeris meis jussis, et non agis id quod tibi præcipio?* Do. *Quid est id?* PÆ. *Tu accipe funem crassum, ac te suspende.* Do. *Vide, si vis, ne me tangas: ne tibi impingam magnum malum hoc baculo.* PÆ. *Percute, per me licet.* To. *Pægnium, fac jam jam intermissionem.* Do. *Ego profecto vos perdam.* PÆ. *Sed ille qui manet supra nos, et qui tibi infensus est, te puniet male. Non hi convivæ tibi dicunt id, sed ego.* To.

C. C. 2. Ven. 1. *prævosti* C. 2.—21 Pll. *ista hæc.*—27 B. 1. *dignus est.*—28 Acidal. *hem, leno, tibi.*—29 C. *eum servata sum;* Parei 3. *eum servo rursum.*—30 *Delube* C. et C. 2. *crux dum hinc* B. 1.—32 *I sed quin* C. C. 2. Parei 2.—33 Pronomen *tibi* deest in C. *quid id est* B. 1.—34 *Restim tibi,* omisso *tu,* al. ap. Pareum.—35 C. 2. *attigas;* et sic Parei 3.—36 *Malum magnum demittere te condono* B. 1.—37 Nullum hic lacunæ signum apparet in B. 1.—

NOTÆ

37 *Da pausam*] Id est, intermitte illudere homini. 'Pausa' Græcum est, et cessationem, seu intermissionem operis mox resumendi significat: nos, *pause.*

To. Age, circumfer mulsum: bibere da usque plenis cantharis. 40
Jamdiu factum est, postquam bibimus: nimis diu sicci sumus.
Do. Di faciant, ut id bibatis, quod vos nunquam transeat.
PÆ. Nequeo, leno, quin tibi saltem staticulum dem, olim quem Hegea [volo
Faciebat: vide vero, si tibi satis placet. SA. me quoque
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia. 45
Do. Malum ego vobis dabo, nisi abitis. SA. etiam muttis, impudens?
Jam ego tibi, si me irritassis, Persam adducam denuo.
Do. Jam taceo hercle: atque tu Persa es, qui me usque admutilavisti ad cutem.
To. Tace, stulte: hic ejus geminus est frater. Do. hiccine 'st? To. ac geminissumus.
Do. Di Deæque et te, et geminum fratrem excrucient. SA. qui te perdidit: 50
Nam ego nihil merui. Do. at enim, quod ille meruit, tibi id obsit volo. [non opu'st.
To. Agite, sultis, hunc ludificemus, nisi non dignu'st. SA.

Age! circumfer mulsum: infunde potum plenis scyphis. Non bibimus a longo tempore: jampridem sitimus. Do. *Dii faciant, ut bibatis id, quod vos nunquam reddatis.* PÆ. *Leno, non possum non saltare in tuam gratiam saltem hunc staticulum quem saltabat olim Hegea. Observa, si tibi placet satis. Ego cupio etiam saltare eum quem Diodorus faciebat olim in Ionia.* Do. *Dabitis mihi pœnas, nisi fugiatis.* SA. *Obloqueris adhuc, impudens? Si mihi moveris bilem, ego tibi accersam denuo Persam.* Do. *Sileo jam. Et tu es Persa, qui me abrasisti usque ad cutem.* To. *Sile, insane! hic est ejus frater geminus.* Do. *Hicne est?* To. *Ac geminissimus.* Do. *Dii Deæque te perdant, et te et tuum fratrem geminum.* SA. *Qui te perdidit: nam ego nihil peccavi.* Do. *Sed utinam id, quod perpetravit, tibi noceat.* To. *Agite, si libet; illudamus huic, nisi est indignus.* SA. *Non*

40 C. *cantaris.*—41 C. *nimi diu; τὸ diu* deest in C. 2.—43 Voc. *dem* deest in B. 1. C. et C. 2.—45 *Diodorus olim faciebat ionia,* omisso *quem,* B. 1.—48 C. *ad custem;* C. 2. *ad curtem.*—49 C. *geminissumus.*—52 Pll. *nisi si dignust.*—

NOTÆ

43 *Staticulum dem*] 'Staticuli' sunt saltationes stataria quædam, non proinde motoria; quales erant in eo genere chori, quod Græci Στάσιμον appellabant a 'stando.'

Hegea] Pareus, Ἡγέα, *Hygea, sanitas.* Sed Hegea et Diodorus videntur potius magistri saltandi.

LE. At me haud par est. TO. eo credo, quia non inconciliavit, cum te emo.
LE. Attamen. TO. non tamen: cave ergo sis malo, et sequere me,
Te mihi dicto audientem esse addecet: nam hercle absque me. 55
Foret et meo præsidio, hic faceret te prostibilem propediem.
Sed ita pars libertinorum est, nisi patrono qui advorsatus est, [tus:
Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis hones-
Ni id efficit, ni ei male dixit, ni grato ingratus repertus est.
LE. Pol benefacta tua me hortantur, tuo ut imperio paream. 60
TO. Ego sum tibi patronus plane, qui huic pro te argentum dedi.
Pro hisce hunc volo ludificari. LE. meo ego in loco sedulo curabo.
DO. Certo illi homines mihi nescio quid mali consulunt, quod faciant. SA. heus vos.
TO. Quid ais? SA. hiccine Dordalus est leno, qui hic liberas virgines?

est opus. LEM. *Sed non est par me ei illudere.* TO. *Quando videlicet te emi, non obfuit.* LEM. *Attamen.* TO. *Omitte tuum* 'attamen!' *cave ergo, si vis, a malo, et me sequere. Æquum est te mihi obtemperare: nam sine me et meo præsidio, hic brevi te reddidisset prostibulum. Sed* maxima *pars libertorum est* ejusmodi: *nemo sibi videtur esse, aut satis liber, aut satis probus, nec satis honestus, nisi qui adversetur patrono: nisi sic agat, nisi ei convicietur, nisi inventus est immemor beneficii accepti.* LEM. *Tua beneficia me summonent, ut obtemperem tuis mandatis.* TO. *Ego sum omnino tuus patronus, qui dedi huic pecuniam pro te. Idcirco cupio huic a te illudi.* LEM. *Ego operam dabo sedulo, ut faciam meo loco.* DO. *Profecto illi consilium capiunt de mihi facessendo nescio quo negotio.* SA. *Heus vos!* TO. *Quid dicis?* SA. *Estne hic Dordalus leno, qui virgines liberas? Hicne est qui fuit*

53 C. et C. 2. *inconcilia ut cum, &c.*—54 Pll. *non tamen* [lacuna] *cave, &c.*—56 C. 2. *prostipilem;* al. *prostibulum.*—58 Hic versus et sequens transpositi sunt in edd. quibusdam vett.—59 *Ni illi offuit,* vel *officit,* al. ap. Pareum.—61 Al. ap. Pareum, *argentum pro te.*—62 [Lacuna] *hice hunc, &c.* Pll. [Lacuna] *hic est hunc* C. 2. *Hic est hunc* B. 1. absque lacuna. Mox, *ludificari* C. 2.—63 Al. ap. Pareum *conciunt quid.* Mox, Pll. *quid faciant.* B. 1. *heu*

NOTÆ

53 *Quia non inconciliavit*] Quia impedivit, quominus te emerem. Ironice id dictum a Toxilo.

56 *Faceret te prostibilem*] Alii, *prostibulum*, id est, prostibulum.

Hiccine est, qui fuit quondam fortis? Do. quæ hæc res est? hei! colaphum icit. 65
Malum vobis dabo. To. at tibi nos dedimus, dabimusque etiam. Do. hei! nates pervellit.
PÆ. Licet: diu sæpe sunt expunctæ. Do. loquere tu etiam, frustum pueri?
LE. Patrone, i intro, amabo, ad cœnam. Do. mea ignavia, tu nunc me irrides?
LE. Quiane te voco, bene ut tibi sit? Do. nolo mihi bene esse. LE. ne sit.
To. Quid igitur, sexcenti nummi quid agunt? quas turbas danunt! 70
Do. Male disperii! sciunt referre probe inimico gratiam.
To. Satis sumsimus supplicii jam. Do. fateor, manus vobis do. To. et post dabis
Sub furcis: abi intro. SA. in crucem. Do. an me hic parum exercitum

olim formosus? Do. *Hei! impingit alapam. Vobis accersam malum.* To. *Sed nos tibi dedimus, dabimusque adhuc.* Do. *Hei! vellicat nates.* PÆ. *Licet! compunctæ sunt sæpe jampridem.* Do. *Tu etiam garris, frustum pueri?* LEM. *Patrone, ingredere, quæso, ad cœnam.* Do. *Mihi illudis nunc propter meam ignaviam?* LEM. *An quia te invito ad lætitiam?* Do. *Nolo lætari.* LEM. *Ne lætaris!* To. *Quid ergo! quid faciunt sexcenti nummi? Quos tumultus concitant!* Do. *Male disperii! Norunt optime significare inimico animum gratum.* To. *Nobis dedit satis pœnarum.* Do. *Confiteor me esse victum.* To. *Et postea dabis manus ad furcas. Ingredere.* SA. *In crucem.* Do. *Nonne me his satis*

vos.—64 B. 1. *qui illic l. v. mercatur;* Pll. etiam *mercatur.*—65 *Hi si ne est* Pll. *hei, κολαφίζει* Taubm. *ei colaphum icit* Pll. *hei, colapho me icit* al. ap. Pareum; *hei colapho icit* al. ibid.—66 Pll. *ei nates.*—67 *Licet jam diu* B. 1. Mox, idem codex *frustrum.*—68 *Petrone intro* B. 1. *Patronem intro* C. et C. 2. *Patrone mi i intro* Parei 3.—69 *Quia nec te volo* B. 1.—70 Pll. *quid acunt.* —73 B. 1. *an ne hic hic parum feci.* DOR. *Tum iste habent;* C. *an me h. p. e.*

NOTÆ

65 *Colaphum icit*] Id est, impingit.

66 *Hei! nates pervellit*] 'Pervellere' est summam cutem extremis digitis invadere, et premere fortiter.

67 *Frustum pueri*] Id est, pusio. Per contemtum.

72 *Manus vobis do*] 'Dare manus' est cedere, et se inferiorem fateri. Virgilius, 'Vicisti, et victum tendere palmas Ausonii videre.' Horatius, 'Jam jam efficaci do manus scientiæ Supplex, et oro.'

Hisce me habent? To. convenisse te Toxilum memineris.
Spectatores, bene valete: leno periit. Plaudite. 75

exercuerunt malis? To. *Recordatus fueris te incidisse in manus Toxili. Spectatores, valete bene: leno periit, Plaudite.*

hisce me habent; C. 2. *an me hic parum. Feci tum habent.*—74 B. 1. *toxilum me;* PH. *conven. t Toxilum me spectat;* C. 2. *Toxilum me* [lacuna].—75 C. et C. 2. *Plaudite Pantio.*

NOTÆ

75 *Plaudite*] Hoc ultimo versu est Epilogus Pœnæ.

M. ACCII PLAUTI

R U D E N S.

DRAMATIS PERSONÆ.

ARCTURUS, *Prologus.*
SCEPARNIO, *Servus.*
PLEUSIDIPPUS, *Adolescens.*
DÆMONES, *Senex.*
PALÆSTRA, } *Mulieres.*
AMPELISCA, }
SACERDOS, *Anus.*
PISCATORES.
TRACHALIO, *Servus.*
LABRAX, *Leno.*
CHARMIDES, *Parasitus.*
LORARII.
GRIPUS, *Piscator.*

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

Reti piscator de mari extraxit vidulum,
Ubi erant herilis filiæ crepundia,

Piscator eduxit de mari vidulum in reti, in quo erant crepundia natæ sui heri,

1 *Rete* B. 1. C. 2. S. Lips. Ven. 1. *de mare* Parei 3. *extraxit de mare*

NOTÆ

1 *Piscator*] Gripus servus Dæmonetis civis Atheniensis, exulis apud Cyrenas, patris Palæstræ.

Vidulum] Vidulus erat saccus coriaceus, in quo includebantur a peregrinantibus, aut sedem mutantibus,

*D*ominum ad lenonem quæ surrepta venerat.
*E*a in clientelam suipte imprudens patris
*N*aufragio ejecta devenit: cognoscitur, 5
*S*eoque amico Pleusidippo jungitur.

quæ rapta fuerat, et venerat in potestatem lenonis. Illa naufragio impulsa in littus, incidit insciens in tutelam sui ipsius patris. Cognoscitur a suis, et nubit Pleusidippo suo amatori.

Lamb. *vidlum* Parei 3. contra codd.—3 S. Lips. *subrupta;* C. *subrepta;* C. 2. *surrepta.*—4 *Ea in c. suscepta* S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *Ea in c. suspte* C. *Ea in c. suscepte* C. 2.

NOTÆ

viæ necessaria. Idem erat quod bulga, pera, hippopera, marsupium: *uxe valise.*

3 *Dominum ad lenonem*] Labracem videlicet, Cyrenarum lenonem, cui vendita fuerat Palæst a a suo raptore, qui eam Athenis Cyrenas detulerat.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

NOMEN Fabulæ ex re inditum. Introducitur enim piscator, qui in mari cepisset vidulum. Funes autem nauticos atque omnino grandiores, rudentes dixere, sive a strepitu, seu aliunde. Argumentum tale est: Amiserat parvulam filiam civis quidam Atheniensis, ea venierat lenoni Cyrenensi. Pater hujus injuriis civium suorum ad inopiam redactus, Athenis sese Cyrenas contulit. Puellam Atticam amat adolescens, et redimere vult: sed leno spe majoris lucri clanculum in Siciliam avehere illam parat. Navi autem fracta, hæc et altera quædam conserva ipsius, ad littus Cyrenaicum in scapha referuntur: et leno rejicitur fluctibus; omnibus, quæ secum auferre voluerat, bonis amissis. Repertas autem puellas ad fanum Veneris abducere vult. Quibus senex ille Atticus opem fert, ignarus adesse filiam suam. Supervenit adolescens, lenonem in jus rapit. Senex filiam cognoscit de crepundiis inditis in vidulum, quem servus senis illius de mari extraxerat captum reti. Tum prospera contingunt omnibus omnia. Uxorem ducit puellam amatam adolescens: lenoni pecunia redditur: et piscatori conciliatur libertas.

ARCTURUS

PROLOGUS.

QUI gentes omnes, mariaque et terras movet,
Ejus sum civis civitate cœlitum.

Sum municeps urbis cœlestis, in qua habito cum eo qui regit cunctas nationes,

NOTÆ

2 *Ejus sum civis*] Id est, concivis Jovis; ut nos vernacule diceremus,

Ita sum, ut videtis, splendens stella candida,
Signum quod semper tempore exoritur suo,
Hic atque in cœlo : nomen Arcturo est mihi. 5
Noctu sum in cœlo clarus, atque inter Deos :
Inter mortales ambulo interdius.
Et alia signa de cœlo ad terram accidunt.
Qui est imperator Divum atque hominum Juppiter,
Is nos per gentis alium alia disparat, 10
Hominum qui facta, mores, pietatem et fidem
Noscamus : ut quemque adjuvet opulentia ;
Qui falsas lites falsis testimoniis
Petunt ; quique in jure abjurant pecuniam :
Eorum referimus nomina exscripta ad Jovem. 15
Cotidie ille scit, quis hic quærat malum :
Qui hic litem adipisci postulant perjurio,
Mali res falsas qui impetrant apud judicem :
Iterum ille eam judicatam judicat,
Majore mulcta mulctat, quam litem auferunt. 20

mare et terram. Idcirco sum, sicut cernitis, sidus clarum et lucidum ; sum *signum quod sese ostendit semper suis horis, in terra et in cœlo. Vocor Arcturus ; luceo per noctem in cœlo, et inter Deos : versor per diem inter homines. Cetera etiam signa descendunt de cœlo in terram. Ille Jupiter, qui est rex Deorum et hominum, nos distribuit omnes in suam quemque nationem, ut videamus actiones, instituta, religionem, et fidem hominum ; et qua ratione quivis utatur opibus : referimus ad Jovem illorum nomina exscripta, qui movent lites injustas falsis testibus, et qui negant interposito jurejurando falso apud judicem* sese accepisse *pecuniam. Ille audit singulis diebus, quis sibi accersat pœnas : qui exoptant vincere illic litem perjurio in terris ; qui obtinent res indebitas a prætore : ille judicat rursus rem quæ judicata est ; afficit* eos qui vicerunt litem *graviore supplicio, quam si victi fuissent* lite. *Habet*

3 *Ita ut* B. 1. *ut vid. sum* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *videte* C.—4 C. *suo exoritur.* Both. interpungit *suo. Hic atque in cœlo nomen, &c.*—6 Ven. 1518. *interdius.*—7 *Et inter* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *ambuloque* conj. Camer. *ambulod* Both. *ambulo et inter deos* Ven. 1518.—8 Ven. 1. Ven. 1518. Douz. aliæque vett. *occidunt.*—9 Ven. 1518. *Divom.*—10 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *gentis ;* al. *gentes.* Ven. 1518. et Lamb. *alium in alia ;* Schneider *alium aliuta ;* Camer. conj. *alium quidem alia.*—11 *Qui facta hominum* C. C. 2. B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *qui mores* Ven. 1518.—12 S. Lips. *quenque.*—13 *Qui falsas hominum* C. C. 2. *litis* S. Lips. Ven. 1.—16 *Cottidie* Pll. *hic sibi* Ven. 1518. *quærit* Schneider.—17 Bas. 2. Lamb. Both. *apisci.* C. *pelorio ;* C. 2. *peiorio ;* B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. *perjurio.*—18 Al. ap. Pareum, *falsas*

NOTÆ

concitoyen de Jupiter.

5 *Arcturo*] 'Arcturus' dicitur, παρὰ τὴν τοῦ ἄρκτου οὐρὰν, quia est ad caudam majoris ursæ.

Bonos in aliis tabulis exscriptos habet.
Atque hoc scelesti in animum inducunt suum,
Jovem se placare posse donis, hostiis:
Et operam et sumtum perduunt: id eo fit, quia
Nihil ei acceptum est a perjuris supplicii. 25
Facilius, si qui pius est, a Dis supplicans,
Quam qui scelestus est, inveniet veniam sibi.
Idcirco moneo vos ego hæc, qui estis boni,
Quique ætatem agitis cum pietate et cum fide,
Retinete porro; post factum ut lætemini. 30
Nunc, huc qua causa veni, argumentum eloquar.
Primum dum huic esse nomen urbi Diphilus
Cyrenas voluit: illic habitat Dæmones
In agro atque villa proxuma propter mare,
Senex, qui huc Athenis exul venit, haud malus: 35

bonos inscriptos in aliis tabulis. Et improbi quidem arbitrantur se posse lenire Jovem muneribus et victimis. Perdunt et operam et sumtum, quia nulla oratio, quæ fit a perjuris, est grata Jovi. Si qui orat Deos est pius, obtinebit facilius veniam a Diis, quam ille qui est impius. Itaque ego vos admonitos volo horum. O vos, qui estis probi, et qui ducitis vitam piam et fidelem, perseverate porro in hoc instituto; *ut gaudeatis, postquam ita vixeritis. Nunce exponam Argumentum cujus gratia veni huc. Primum Diphilus voluit appellari hanc civitatem Cyrenas. Dæmones manet illic in prædio, atque in villa finitima juxta mare. Est bonus senex, qui, pulsus in exilium, venit huc Athenis. Hic non abest a civitate*

que imp. ad judicem.—20 S. *mulcta multat.* Vulgg. *multa multat;* Lips. Ven. 1518. *mulcta mulctat.*—21 Ed. Carpentarii, *in albis.*—22 Ven. 1518. *in animum scelesti inducunt;* Bas. 2. Lamb. *scelesti illi in animum inducunt;* Schneider, *sc. inducunt in animum suum;* S. Ven. 1. ut in textu nostro; *indicunt* C. et C. 2. *illi* deest in Pll. et Leid.—23 Ven. 1518. *placare se.* B. 1. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *posse omnibus hostiis;* Camer. in uno Pal. legit, *hecatombis hostiis.*—24 S. Lips. *perdiunt.* Ven. 1518. *atque id ideo.*—25 C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. *perjuriis supplicii.*—26 Ven. 1518. non habet *si qui.* S. Lips. B. 1. C. C. 2. *plus est.*—28 *Idcirco* B. 1. S. Ven. 1. *ego* deest in S. a m. pr. *quive estis* Lips. et S. a m. sec.—29 C. *agitis completate et fide.*—30 S. Lips. B. 1. *porro est factum.*—33 S. Lips. Ven. 1. *habitare;* B. 1. S. et Lips.

NOTÆ

23 *Donis*] 'Dona' proprie Dei dicuntur; 'munera' hominum. Donatus: 'Donum Deorum, est; præmium, virorum fortium; munus, hominum.' Hoc loco poëta innuit puris manibus esse munera Deo offerenda. Cicero: 'Impius ne audeto placare donis iram Deorum.'

25 *Supplicii*] Id est, Supplicationis, orationis. Sallustius: 'In suppliciis Deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant.' Ibid. 'Non votis neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur. Vigilando, agendo, bene consulendo, prospera omnia cadunt.'

Neque is adeo propter malitiam patria caret :
Sed, dum alios servat, se impedivit interim :
Rem bene paratam comitate perdidit.
Huic filiola virgo periit parvola,
Eam de prædone vir mercatur pessumus, 40
Is eam huc Cyrenas leno advexit virginem.
Adolescens quidam civis hujus Atticus
Eam vidit ire e ludo fidicino domum.
Amare occœpit : ad lenonem devenit,
Minis triginta sibi puellam destinat, 45
Datque arrhabonem, et jurejurando alligat.
Is leno, ut se æquum est, flocci non fecit fidem,
Neque quod juratus adolescenti dixerat.
Ei erat hospes, par illius, Siculus, senex
Scelestus, Agrigentinus, urbis proditor : 50
Is illius laudare infit formam virginis,
Et aliarum itidem, quæ ejus erant mulierculæ.
Infit lenoni suadere, ut secum simul
Eat in Siciliam : ibi esse homines voluptarios
Dicit : potesse ibi fieri eum divitem : 55

propter improbitatem, sed sibi nocet dum prodest aliis. Amisit rem bene paratam urbanitate. Perdidit parvam virginem filiam. Leno homo nequissimus eam emit de raptore ; is affert virginem Cyrenas. Quidam juvenis Atheniensis hujus civis, eam conspicatus est ire domum e schola fidicinum. Cœpit amare : adivit lenonem : coëmit puellam triginta minis, et dat arrhabonem, et constringit lenonem *sacramento. Is leno, ut est dignum lenone, nihili facit fidem, et id quod pollicitus erat juveni, interposito jurejurando. Habebat hospitem, senem Siculum Agrigentinum similem sibi, nequam, proditorem civitatis : hic incipit prædicare pulchritudinem Palæstræ, et aliarum mulierum quas habebat. Dicit se suadere lenoni, ut eat secum in Siciliam : dicit ibi esse homines deditos voluptatibus : eum posse eva-*

demonem.—35 *Athenis huc* Ven. 1518.—37 S. et Lips. *impedimt.*—38 *Rem b. partam* Ven. 1. et ed. Carpentarii, contra codd.—39 *Huiic* Both. *olim virgo* Lips. et Schneider. *olim filiola* Ven. 1518.—40 Ven. 1518. *mercatust.*—41 Pro *leno*, B. 1. et S. habent *virgo.*—42 B. 1. S. Lips. Ven. 1. *hujus civis.* B. 1. Ven. 1518. *Atticos ;* S. Lips. *attichos.*—43 Pll. B. 1. S. Lips. al. *fidicinio.*—46 *Datque* deest in S. a m. pr. *arrabonem* C. C. 2. S. Ven. 1518. *arabonem* Ven. 1. Bas. 2. Lamb.—47 S. Lips. *æquumst.*—49 *Eji erat* Lamb. *Erat hospes ei* Both. *Ei erat lenoni hospes* Ven. 1518. Pro *par illius*, S. Lips. Ven. 1. habent *parvi ;* Ven. 1518. *paternus ;* B. 1. C. C. 2. *parvi siculus.*—50 B. 1. S. Lips. *agri geminus.*—54 *Sicillam* C. *voluptuarios* Lips. et S. a

NOTÆ

45 *Puellam destinat*] 'Destinare' alium diem pretio. est 'emere' data arrha, et delato in

Ibi esse quæstum maxumum meretricibus.
Persuadet: navis clanculum conducitur.
Quicquid erat, noctu in navem comportat domo
Leno: adolescenti, qui puellam ab eo emerat,
Ait sese Veneri velle votum solvere. 60
Id hic est fanum Veneris, et eo ad prandium
Vocavit adolescentem huc: ipse hinc illico
Conscendit navem, avehit meretriculas.
Adolescenti alii narrant, ut res gesta sit:
Lenonem abivisse: ad portum adolescens venit: 65
Illorum navis longe in altum abscesserat.
Ego, quoniam video virginem asportarier,
Tetuli ei auxilium et lenoni exitium simul:
Increpui hybernum, et fluctus movi maritimos.
Nam Arcturus signum sum omnium acerrumum: 70
Vehemens sum exoriens; cum occido, vehementior.
Nunc ambo in saxo, leno atque hospes, simul
Sedent ejecti: navis confracta est ibus.

dere ibi locupletem: meretrices facere ibi maximum quæstum. Persuadet. Conducitur navis clam. Leno effert per noctem e tectis quicquid habebat in navem: dicit juveni qui mercatus fuerat puellam ab eo, sese optare persolvere Veneri quod ei voverat. Illud templum est templum *Veneris. Hic leno invitavit huc juvenem ad prandium. Leno statim hinc sese confert in navem, auferit meretriculas. Alii nuntiant juveni, quemadmodum res sit gesta; lenonem fugisse. Adolescens venit ad portum: sed illorum navis processerat longe in mare. Sed quia ego conspicor auferri virginem, ei opem fero, et una perniciem lenoni: conflavi tempestatem, et concitavi fluctus maris. Nam sum Arcturus, signum turbulentissimum omnium. Quando exorior, sum incitatus; quando occido, incitatior. Nunc ambo leno et hospes consident una in rupe ejecti. Eorum navis est fracta. Illa autem virgo,*

m. sec.—55 C. C. 2. B. 1. S. Lips. Ven. 1. *eum fieri;* Ven. 1518. *eum brevi fieri.*—58 Ven. 1518. *navim.*—60 *Ait se* Lamb.—61 *Hic id* al. ap. Pareum. *Veneris fanum* B. 1. S. Lips. *V. phanum* Ven. 1. *ex eo* Lips. et pro var. lect. in S.—62 Pro *huc*, nonnulli *hunc*, alii *hinc;* et pro *hinc*, S. Lips. et Ven. 1. habent *hunc;* ed. Carpentarii *hanc.* Pro *illico*, Both. *e loco;* Lips. et Ven. 1. *ilico.*—63 *Navem conscendit* Bas. 2. Lamb. Both. contra codd. *atque avehit* Lips. et Schneider. *avenit* C. et C. 2.—65 *Lenonemque* Ven. 1518. *abiisse* S. Lips. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. *abisse* C.—67 *Ego, quando* Ven. 1518.—68 *Tetuli eii* Schneider. *Tetuli et* S. Lips. *Te tuli et* B. 1. *Tetuli ei* Ven. 1. Ven. 1518. al. vett.—70 *Nanque* Bas. 2. Lamb. *signum Arcturus* Schneider. *omnium sum* idem; *omnium* deest in quibusdam edd. *quam acerrumum* Ven. 1518.—72 *Nunc amabo* Lips. *illi in* Bas. 2. Lamb. contra codd. *hospes is* Ven. 1518.—73 *S. electi* S. Lips. Pro *ibus*, B. 1. S. et Lips. habent *sed;* C. C. 2. Ven. 1.

NOTÆ

73 *Ibus*] Iis.

Illa autem virgo, atque altera itidem ancillula,
De navi timidæ desiluerunt in scapham. 75
Nunc eas ab saxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exul ubi habitat senex,
Quojus deturbavit ventus tectum et tegulas.
Et servos illic est ejus, qui egreditur foras.
Adolescens huc jam adveniet, quem videbitis, 80
Qui illam mercatu'st de lenone virginem.
Valete, ut hostes vostri diffidant sibi.

atque altera ancilla item sese conjiciunt territæ de navi in scapham. Nunc undæ eas deferunt ab saxo ad terram, ad villam in qua manet senex exul, cujus tectum et tegulas ventus dejecit. Et ille, qui exit foras, est ejus servus. Adolescens quem videbitis huc venientem, est ille qui emit illam virginem de lenone. Valete, ut vestri hostes despondeant animo.

Ven. 1518. Both. *iis.*—74 Ven. 1518. *altera lenonis.* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *ancilla.*—75 *De navi* desunt in Ven. 1518. *timide* Ven. 1. *desilierunt* Lamb.—77 *At villam* Ven. 1.—78 *Cujus* S. Lips. Ven. 1. *ventum* Ven. 1.—79 S. Lips. Ven. 1. *servus.*—81 S. Lips. *meretus est.*—82 S. Lips. Ven. 1. *vestri;* C. C. 2. *vesteri.*

NOTÆ

74 *Virgo*] Palæstra. *Ancillula*] Ampelisca.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

SCEPARNIO.

Pro Di immortales! tempestatem cujusmodi
Neptunus nobis nocte hac misit proxuma!
Detexit ventus villam: quid verbis opu'st?
Non ventus fuit, verum Alcumena Euripidi:

Sc. *Pro Dii immortales! quantas procellas nobis conflavit Neptunus hac nocte! Ventus abstulit tectum villæ: quid est opus verbis? Non erat ventus, sed Alcmena*

1 C. C. 2. Ven. 1. *immortalis;* Ven. 1518. *immortaleis.* Ven. 1518. *quoius modi.*—3 B. 1. S. et Lips. *opus est.*—4 *Non v. fuuit* Lamb. *alcumenæ urippidi* S. *alcumene urippidi* Lips. *alcumenæ euripidi* Ven. 1. *alcumene euripidi* Carpent.

NOTÆ

4 *Alcumena Euripidi*] Id est, tragœdia Euripidis, nomine 'Alcmena.' Alcmena autem pariente Herculem ex Jove, et Iphiclum ex Amphitry-

Ita omnis de tecto deturbavit tegulas, 5
Illustrioris fecit, fenestrasque indidit.

Euripidis; adeo dejecit cunctas tegulas de tecto: reddidit ædes clariores, et aperuit fenestras.

—5 *Ita omnes* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *omneis* Lamb. *de lecto* B. 1. *delecto* S. Lips. *de* exulat in Lamb.—6 *Illustriores* Ven. 1518. Lamb. *in indidit* C. 2. *Illustrior is fecit* al. ap. Parenum; *fenestras quin dedit* al. Ibid.

NOTÆ

one, tanta est exorta tempestas, ut disjecerit tectum domus. *Euripidi*, antique pro 'Euripidis.' De hac tempestate ipse Plautus in Amphitryone. 'Non ventus fuit, verum Alcmena Euripidis,' id est, Non ventus fuit, qualis interdum oriri solet; verum qualis ortus est, nutu Jovis, in partu Alcmenæ, de quo Euripides.

6 *Illustrioris fecit*] Id est, fecit ædes clariores dejectis tegulis.

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

PLEUSIDIPPUS, DÆMONES, SCEPARNIO.

PL. Et vos a vostris abduxi negotiis,
Neque id processit qua vos duxi gratia,
Neque quivi lenonem ad portum prehendere.
Sed mea desidia spem deserere nolui:
Eo vos, amici, detinui diutius. 5
Nunc huc ad Veneris fanum venio visere,
Ubi rem divinam se facturum dixerat.
SC. Si sapiam, hoc, quod me mactat, concinnem lutum.
PL. Prope me hinc nescio quis loquitur. DÆ. heus, Sceparnio!

PL. *Et vos avocavi a vestris negotiis, et id cujus causa vos vocavi non fluxit ex voto; nam non potui assequi lenonem apud portum. Sed nolui deponere spem meam negligentia: idcirco, amici, vos remoratus sum diutius. Nunc contendo huc ad templum Veneris in quo dixerat se sacrificaturum*, ad *videndum* utrum sit. SC. *Si sanus sum, subigam hoc lutum, quod me conficit.* PL. *Est aliquis qui loquitur hinc juxta me.* DÆ. *Heus! Sceparnio.* SC. *Quis me appellat meo nomine?* DÆ.

1 *Et vos et vris* Ven. 1. *vestris* S. Lips. *Et tuos a vestris* C. 2.—2 S. a m. pr. *vos dixi*.—3 C. C. 2. *ad portum lenonem*.—4 S. et Lips. *volui*.—5 S. *diritius*.—7 *Ubi* deest in Ven. 1. et Carpent. *Rem ubi* B. 1.—8 Lips. *sapientia*. Lips. et S. a m. pr. *mettat*. C. et C. 2. *mactet*.—9 Lips. *me hunc*. Mox, pro

Sc. Qui nominat me? Dæ. qui pro te argentum dedit. 10
Sc. Quasi me tuum esse servom dicas, Dæmones?
Dæ. Luto usu'st multo, multam terram confode:
Villam integundam intellego totam mihi:
Nam nunc perlucet ea, quam cribrum, crebrius.
Pl. Pater, salveto, amboque adeo. Dæ. salvos sies. 15
Sc. Sed utrum tu mas an fœmina es, qui illum patrem
Voces? Pl. vir sum equidem. Dæ. quære vir porro patrem.
Filiolam ego unam habui, eam unam perdidi.
Virile secus nunquam ullum habui. Pl. at-Di dabunt.
Sc. Tibi quidem hercle, quisquis es, magnum malum, 20
Qui oratione hic nos occupatos occupes.
Pl. Isticcine vos habitatis? Sc. quid tu id quæritas?
An quo furatum mox venias, vestigas loca?
Pl. Peculiosum esse decet servom et probum,

Qui te emit numerata pecunia. Sc. *Quasi innuas me esse tuum servum, Dæmones?* Dæ. *Opus est multo luto, effode multam terram: video mihi operiendam omnem villam; nam ea nunc est perforata crebrius quam cribrum.* Pl. *Salvus sis, pater! adeoque ambo.* Dæ. *Salve.* Sc. *At tu, qui appellas eum patrem, esne mas an fœmina?* Pl. *Profecto ego sum vir.* Dæ. *Vir, perge quærere patrem. Fuit mihi una nata; ego eam perdidi unam. Nunquam mihi fuit ulla* proles *sexus virilis.* Pl. *Sed Dii dabunt.* Sc. *Dabunt tibi magnum malum, quisquis es, qui nos obtundis hic tua garrulitate, dum sumus intenti labori.* Pl. *Manetisne vos hic?* Sc. *Quare rogas tu id? An observas loca in quæ venias mox prædatum?* Pl. *Est servi locupletis et boni hero præsente loqui, aut qui alloquatur inurbane*

heus, B. 1. Ven. 1. *heu.* B. 1. S. Lips. Ven. 1518. *scepario.*—11 S. Lips. Ven. 1. Bas. 2. Lamb. *servum.* Mox, *Dæmones* deest in Ven. 1. et in S. a m. pr.—12 B. 1. S. Lips. *usus est;* Ven. 1. Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. *usus*, omisso *est.*—15 S. Lips. Ven. 1. *salvus.* S. Lips. Ven. 1. C. et C. 2. *sis.*—16 C. et C. 2. *tuas ne an;* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *tu vir ne an.*—18 *F. eo* C. *habivi* Both. ut conj. Camer. *eamque* Ven. 1518.—19 *V. sexus* B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. etiam Prisc. ed. Krehl. p. 653.—21 B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. *nos hic;* Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. *hic nos.* Schneid. delet τὸ ῥος.—22 *Isticine* Ven. 1. C. et C. 2.—23 Schneid. delet *mox*, quod exhibent C. C. 2. S. Ven. 1. Ven. 1518. *venias mox* Bas. 2. Lamb. *venias nox* Douz. i. e. noctu; *nox venias* Both.—24 Lips. et Schneider. *eum esse.* S. et Lips. *servum.* Ven.

NOTÆ

15 *Pater*] Dæmones non est pater Pleusidippi; sed quia juventutis recte institutæ est venerari senes ut patres, appellat etiam patrem Dæmonetem Pleusidippus.

19 *Virile secus*] Pro, virilem sexum. Varro: '*Secus* pro *sexus* neutri generis, et unius casus.' Sallustius, A. Gellius, Ausonius, sic utuntur.

24 *Probum*] Antiphrasis.

Quem hero præsente prætereat oratio; 25
Aut qui inclementer dicat homini libero.
Sc. Et impudicum et impudentem hominem addecet,
Molestum ultro advenire ad alienam domum,
Cui debeatur nihil. Dæ. tace, Sceparnio.
Quid opus, adolescens? Pl. isti infortunium, 30
Qui præfestinet, ubi herus assit, præloqui.
Sed nisi molestum 'st, paucis percontarier
Volo ego ex te. Dæ. dabitur opera, atque in negotio.
Sc. Quin tu in paludem is, exsicasque arundines,
Qui pertegamus villam, dum sudum 'st? Dæ. tace. 35
Tu, si quid opus est, dice. Pl. dic, quod te rogo.
Ecquem tu hic hominem crispum, incanum videris,
Malum, perjurum, palpatorem? Dæ. plurimos:
Nam ego propter ejusmodi viros vivo miser.
Pl. Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas 40
Duas secum adduxit? quique adornaret sibi,

hominem liberum. Sc. *Est hominis, et impuri et perfrictæ frontis, sese inferre ultro in ædes alienas molestum, cui debeatur nihil, et esse importunum.* Dæ. *Sile, Sceparnio. Quid vis, adolescens?* Pl. *Mactari infortunio eum, qui audeat loqui ibi, ubi herus adest. At nisi est grave, cupio rogare ex te pauca.* Dæ. *Audiam te, tametsi occupatus.* Sc. *Quare tu non is in paludem, ut seces arundines, quibus pertegamus villam, dum tempus est sudum?* Dæ. *Sile. Dic tu, si quid est opus.* Pl. *Aperi quod a te postulo. Num tu aliquem conspicatus es hic hominem crispum, canum, improbum, perjurum, adulatorem?* Dæ. *Plurimos: nam ego sum infelix propter complures viros ejusmodi.* Pl. *Loquor jam de eo qui adduxit secum duas mulieres in templum Veneris; et qui sese comparavit ut faceret rem divinam,*

1518. et Schneider. *et improbum.*—25 Schneider. *haud prætereat*, contra codd. et edd. vett.—26 *Quique inclementer* idem contra codd. item et edd. vett.—28 C. *at venire.*—29 Schneider. *nil.* S. Lips. Ven. 1518. *sceparnio.*—30 Lips. et Schneider. *opus est.*—32 S. *modestumst;* Ven. 1518. *molestust.*—34 S. *implaudemis*, et pro var. lect. in marg. *in palude nos exagitas;* Lips. *in palude nos.* B. 1. S. Ven. 1. Ven. 1518. C. 2. *exagitasque;* C. *exsigasque;* Bas. 2. *exigisque;* Lamb. *exsiccasque;* Both. *exsecasque.* Mox, S. L. B. 1. C. 2. *harundine.*—35 *Qui protegamus* Schneider. *sudunst* Ven. 1. *sudust* Ven. 1518.—37 B. 1. S. Lips. *crispum et canum.* S. a m. pr. *viseris.*—40 *Huc* Schneider. contra omnes codd. et edd. vett.—41 C. C. 2. Lamb. Both. *adornavit;* al. ap. Pareum et Schneider. *adornarit;* S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *adornaret.*—

NOTÆ

25 *Prætereat oratio*] Hoc loco innuit Plausidippus boni esse servi tacere in conspectu domini, quasi nihil dicatur. *Quem prætereat oratio*, id est, quasi nesciat quid dicatur; quasi surdus sit.

37 *Incanum*] Id est, valde canum. Virgilius, 'Incanaque barba.'

Ut rem divinam faciat aut hodie aut heri.
DÆ. Non hercle, adolescens, jam hos dies complusculos
Quenquam istic vidi sacruficare: neque potest
Clam me esse, si qui sacruficant: semper petunt 45
Aquam hinc, aut ignem, aut vascula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'st?
Veneri paravi vasa et puteum, non mihi.
Nunc intervallum jam hos dies multos fuit.
PL. Ut verba præhibes, me periisse prædicas. 50
DÆ. Mea quidem hercle causa salvus sis, licet.
SC. Heus tu! qui fana ventris causa circumis,
Jubere melius est prandium ornari domi;
Fortasse tu huc vocatus es ad prandium.
Ille, qui vocavit, nullus venit. PL. admodum. 55
SC. Nullum 'st periculum te hinc ire inpransum domum.
Cererem te melius quam Venerem sectarier,
Amore hæc curat, tritico curat Ceres.

aut heri, aut hodie. DÆ. *Non vidi, adolescens, quenquam hic sacrificare, jam per complures dies: etsi non possum ignorare, si qui sint qui sacrificent. Nam petunt semper a nobis, aut aquam, aut ignem, aut vasa, aut cultrum, aut veru, aut ollam ad coquenda exta, aut aliquid* aliud. *Quid est opus verbis? Emi vasa et puteum pro Venere, non pro me. A longo tempore nullum fuit oblatum sacrificium.* PL. *Ut loqueris, dicis me interiisse.* DÆ. *Per me tibi licet esse salvo.* SC. *Heus tu! qui lustras templa ventris gratia, est satius jubere ornari prandium domi; forsitan tu es invitatus huc ad prandium; et ille qui invitavit non venit.* PL. *Maxime.* SC. *Nihil vetat te repetere hinc incœnatum ædes. Est satius te studere Cereri quam Veneri. Venus amore, Ceres reficit cibo.* PL. *Ille homo illusit mihi indig-*

42 Schneider. *faceret.*—46 *Aquam hic* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—47 *Aut alilam* S. Lips. Ven. 1. *Aut auxilam* ed. Carpentar. *exitarem* S. Lips. *opus est* S. Lips.—50 S. L. Ven. 1. Ven. 1518. *perhibes;* Pll. B. 1. et Grut. *præhibes.* S. Lips. *perisse.*—51 C. *ercle.* Ven. 1518. *salvos.*—52 S. Lips. Ven. 1. *veneris causa;* Ven. 1518. *xeneris causa.* Mox, pro *circumis,* quod servant B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. *circuis* legitur in Ven. 1518. Bas. 2. et Lamb.—53 Ven. 1518. *meliust.* B. 1. S. Lips. *ad prandium.*—54 *F. enim tu* Ven. 1518. *huic vocatus es* S. Lips. *huc es vocatus* Ven. 1518.—55 *Illutui vocavit* Pll. *Ille qui te voc.* S. L. Ven. 1. Ven. 1518. *domum,* pro *admodum,* Lips.—56 Pll. *periclum;* S. Ven. 1. Ven. 1518. *periculum.*—57 Pll. [ ] *peremte melius.* S. Lips. Ven. 1. *specturier.*—58 *Amorem* Pll. B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Amori* Schopp. et al. ap. Pareum; *Amore* Carpent. et Lamb. *triticus* B. 1. S.

NOTÆ

47 *Aulam extarem*] Id est, ollam, in qua coquantur exta victimarum. 'Extar,' significat illam ollam. Festus, 'Aulicoqua exta dicebant, quæ in aulis coquebantur.'

PL. Deludificavit me ille homo indignis modis.
DÆ. Pro Di immortales, quid illuc est, Sceparnio, 60
Hominum secundum littus? SC. ut mea est opinio,
Propter viam illi sunt vocati ad prandium.
DÆ. Qui? SC. quia post cœnam, credo, laverunt heri,
Confracta navis in mari est illis. DÆ. ita est.
SC. At hercle nobis villa in terra et tegulæ. DÆ. hui! 65
Homunculi, quanti estis! ejecti ut natant!
PL. Ubi sunt ii homines, obsecro? DÆ. hac ad dexteram,
Viden' secundum littus? PL. video, sequimini.
Utinam sit is, quem ego quæro, vir sacerrumus!
Valete. SC. si non moneas, nosmet meminimus. 70
Sed o Palæmon, sancte Neptuni comes,
Quique hercule illi socius esse diceris,

nissime. DÆ. *O Dii immortales, Sceparnio, qui sunt illi homines qui sunt ad littus?* SC. *Ut equidem arbitror, illi invitati sunt juxta viam ad prandium.* DÆ. *Quare?* SC. *Quia puto loti sunt heri post cœnam; illis est navis lacera in mari.* DÆ. *Sic est.* SC. *At per Herculem villa et tegulæ sunt in terra.* DÆ. *Heus! homunculi, quam minimi estis faciendi! ut natant ejecti!* PL. *Obsecro, ubi sunt ii homines?* DÆ. *Videsne hac ad dextram juxta littus?* PL. *Video. Sequimini. Utinam is vir sacrilegus, quem ego quæro, sit ex iis! Valete.* SC. *Si non admoneas, nosmet recordamur. Sed, o Palæmon, sancte comes Neptuni, et qui*

Lips. *triticum* Ven. 1. Ven. 1518. Carpent.—61 C. C. 2. S. Lips. *aut mea.* S. Lips. Ven. 1. Lamb. *mea est opinio;* Vet. 1518. *est mea opinio;* Schneider. *mea opinio est.*—62 *Proterviam illi* Carpentar.—63 DÆ. *Quia* Carpent. *qui post* B. 1. S. Lips. *qui? post* Carpent. *laverunt. Here* Diss. *laverunt. heri* S. Lips.—66 B. 1. C. 1. C. 2. *electi;* S. Lips. *electi ut narrant.*—67 *Ubi sunt homines* C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. Carpent. *Ubi sunt hi homines* C.—68 Ven. 1518. *vos me sequimini.*—69 *U. is sit* Pll. S. Lips. Ven. 1.—71 *Neptuni* S. Lips. Ven. 1518. Bas. 2.—72 *Qui hercle socius* B. 1. S. *Quia* Lips.

NOTÆ

62 *Propter viam*] Id est, vocati sunt ad prandium sacrificii, quod vocant, 'propter viam.' Festus: '*Propter viam* fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia, Herculi aut Sanco, qui scilicet idem est Deus.' 'Facere' est sacrificare; 'facientes,' sacrificantes.

63 *Post cœnam*] Ante cœnam lavabant veteres ferme omnes, post cœnam soli fere nepotes et luxu perditi. Hic jocatur Sceparnio, dicitque eos lavisse post cœnam hesterna die, ut interessent prandio sacrificii, quod vocabatur 'propter viam' ab iis qui profectionem adornarent.

66 *Homunculi*] Petronius: 'Hæc sunt consilia mortalium, hæc vota magnarum cogitationum. En homo quemadmodum natat!'

71 *Palæmon*] Athamantis et Inus filius; aliter Melicertes, et Portunus appellatus.

Quod facinus video? DÆ. quid vides? SC. mulierculas
Video sedentes in scapha solas duas.
Ut afflictantur miseræ! euge, euge, perbene, 75
Ab saxo avortit fluctus ad littus scapham;
Neque gubernator unquam potuit.
Non vidisse undas me majoris censeo.
Salvæ sunt, si illos fluctus devitaverint.
Nunc, nunc periculum 'st! ejecit alteram, 80
At in vado 'st: jam facile enabit: eugepæ!
Viden', alteram illam ut fluctus ejecit foras!
Surrexit: horsum se capessit: salva res!
Desiluit hæc autem altera in terram e scapha.
Ut præ timore in genua in undas concidit! 85
Salva 'st, evasit ex aqua; jam in littore est.
Sed dextrovorsum avorsa it in malam crucem.
Hem, errabit illæc hodie! DÆ. quid id refert tua?
SC. Si ad saxum quo capessit, ea deorsum cadit,
Errationis fecerit compendium. 90
DÆ. Si tu de illarum cœnaturus vesperi es,

diceris esse illius socius, quid cerno? DÆ. *Quid cernis?* SC. *Cerno duas mulieres sedentes solas in scapha. Ut jactantur infelices! euge, euge, optime, fluctus avertit scapham a scopulo ad ripam. Et gubernator nunquam potuit avertere. Credo me non conspicatum esse unquam majores fluctus. Sunt incolumes, si declinaverint undas illas. Nunc, nunc est periculum! Ejecit alteram, sed est in vado, enabit jam facile. Eugepæ! videsne, ut unda ejecit foras illam alteram? Surrexit: in hanc partem se confert; res est salva! hæc altera desiliit e scapha in terram. Ut corruit in genua præ metu in undas! Est salva! excessit ex aqua; est jam in littore. Sed vadit in malam crucem, ad dextram partem rapta. Hem! illa errabit hodie.* DÆ. *Quid id tua interest?* SC. *Si ea deciderit ad rupem, ad quam contendit, desierit errare.* DÆ. *Si tu es cœnaturus ad vesperam de illorum cœna,*

Qui quidem Ven. 1518. *herculis* C. *hercule* C. 2. *illi* deest etiam in Pll. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Quique Herculis sociennis* Both.—74 S. Lips. Ven. 1. Bothe, *sedentis.*—76 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *abvortit.*—77 *Non æque Guberna* Grut. *Neque gubernatorem quam* Pll. *usquam illis esse* Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. *potuit rectius* Schneider. contra codd. et edd. antiq. *potuit melius* Bipont.—78 Ven. 1518. Lamb. *majores.*—79 B. 1. S. Lips. *devitarunt;* Ven. 1. Carpent. *devitaverunt.*—80 S. Both. *periculum est;* Ven. 1. *periclumst.*—81 Diss. *jam facio evadit.* B. 1. S. Lips. Ven. 1. *euge pace;* Ven. 1499. *euge tace;* Ven. 1518. *eugepax;* Carpent. *eugepape.*—82 *Vides ne* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Videne* Pll.—83 S. Lips. *orsum.*—84 *Desilivit* edd. quædam vett. *Desiluit* S. B. 1. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518.—85 Lips. *ingenua.*—87 S. Ven. 1. *dextro vorsum.* S. Lips. Ven. 1. *adversa;* Ven. 1518. *advorsa;* Bas. 2. Lamb. *aversa;* et sic Priscian. xv. 4. § 91. ed. Krehl. *est in* Prisc.—88 *Em* C. C. 2. *errabat* S. Lips. *refert via* S. a m. sec.—89 Ven. 1. Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. *quod.* Lamb. *eo deorsum cadat;* Schneider. *cadet.*—

Illis curandum censeo, Sceparnio:
Si apud me esurus es, mihi dari operam volo.
Sc. Bonum æquomque oras. Dæ. sequere me hac ergo.
Sc. sequor.

Sceparnio, existimo tibi esse eas curandas; si cœnaturus es apud me, volo te incumbere meo operi. Sc. *Postulas quod æquum bonumque est.* Dæ. *Sequere me hac.* Sc. *Sequor.*

90 *Errationes* Ven. 1499.—91 *Sic* S. Lips. *Sit* Pll. *ornaturus veperies* P. *numero puer es* Ven. 1499. *cœnaturus ut peries* S. Lips. *cœnaturus supparis* Ven. 1518. *veperies* C. et C. 2.—92 *Illas* Ven. 1518.—93 *Si apud med* Schneider. Pro *esurus es*, S. et Lips. habent *es serius;* Ven. 1. *es servus;* Pll. *esurus*, absque *es*.—94 S. Lips. Ven. 1. *æquumque*. C. *hac ego*.

NOTÆ

91 *Cœnaturus vesperi es*] Vesperna cœna dicebatur.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

PALÆSTRA.

Nimio hominum fortunæ minus miseræ memorantur,
Quam reapse experiundo iis datur acerbum!
Hoc Deo complacitum est? me hoc ornatu ornatam,
In incertas regiones, timidam, ejectam?
Hanccine ego ad rem natam miseram me memorabo? 5
Hanccine ego partem capio ob pietatem præcipuam?
Nam hoc mihi haud labori est laborem hunc potiri,

Pa. *Sors hominum dicitur multo minus acerba, quam re ipsa licet experiri ejus acerbitatem! Hoc sic videtur Deo? ut induta his vestibus, trepida, ejiciar in ignotas plagas? Sumne nata ut perferam ejusmodi calamitates? Estne illa merces, qua afficior propter singularem pietatem? Nam hoc mihi non est acerbum incidere*

1 *Nimio pol* Ven. 1518. *Pol nimio* Schneider. contra codd. et edd. antiq. *misere* Pll.—2 *Quam reapse* desunt in Pll. B. 1. S. Lips. Ven. 1. *illis datur* Schneider.—3 [Lacuna] *hoc Deo* Pll. *complacitust* S. *complacitumst* Lips.—5 Hic versus deest in B. 1. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. extat vero in C. ubi *me* deest.—6 *Hanccinde* Ven. 1518. *ego patrem* S.—7 C. S. Lips. Ven. 1.

NOTÆ

4 *Ejectam*] Sup. 'esse.'
6 *Partem*] Præmium
7 *Laborem potiri*] Laborem perferre.

Si erga parentem aut Deos me impiavi:
Sed id si parate curavi ut caverem,
Tum hoc mihi indecore, inique, immodeste 10
Datis, Di: nam quid habebunt sibi igitur impii
Posthac, si ad hunc modum est innoxiis honor
Apud vos? nam me si sciam fecisse,
Aut parentes sceleste, minus me miserer:
Sed herile scelus me solicitat: ejus me impietas male 15
Habet: is navem atque omnia perdidit in mari.
Hæc bonorum ejus sunt reliquiæ: etiam, quæ simul
Vecta mecum in scapha 'st, excidit: ego nunc sola sum.
Quæ si mihi foret salva saltem, labor
Lenior esset hic mihi ejus opera. 20
Nunc quam spem, aut opem, aut consilii quid capessam?
Ita hic solis locis compotita sum.
Hic saxa sunt, hic mare sonat, nec quisquam
Homo mihi obviam venit.
Hoc quod induta sum, summæ opes oppido, 25

in hanc calamitatem, si fui impia erga parentes aut Deos: at si providi diligenter, ut me præstarem immunem ab hac culpa; conflatis id, o Dii, turpiter, injuste, immoderate! Nam quas pœnas dabunt deinceps impii, si honor habetur innocentibus hoc pacto apud vos? Nam si intelligerem me aut meos parentes admisisse quoddam scelus, mea me calamitas non ita afficeret. At crimen heri lenonis *me angit: ejus impietas me divexat. Is amisit in mari navem et universa. Hæ sunt reliquiæ ejus fortunarum.* Illa *quæ erat mecum in scapha periit etiam. Ego sum nunc sola. Si socia mea esset saltem incolumis, dolor mihi esset minus gravis ejus adjutorio. Nunc quam spem, aut adjutorium, aut consilium capiam? Sic sum constituta hic in solitudine; hic sunt rupes solæ; hic mare fremit; et nullus homo occurrit mihi. Omnes meæ divitiæ sunt hæc vestimenta. Neque video aut quo cibo*

*mihi aut laboris*t; Ven. 1518. *laboris est.*—9 Ven. 1. Ven. 1518. *parte;* Carpentar. *per me.*—10 *Tu hoc* B. 1. S. *Tamen* Lips. *iniqueque* Lips.—11 S. Lips. B. 1. Pll. *sibi igni impii.*—12 S. Lips. *est innoxius;* Ven. 1518. *innoxiis est.*—13 Pronomen *vos* deest in Pll. *vos nam me* Meurs.—14 *Aut parentis* S. a m. sec. Lips. Ven. 1. *Aut parenti* Ven. 1518. *mei miseret* B. 1. S. Lips. *mei misererer* Ven. 1.—15 *Sed hercle scelus* Bipont.—16 *Habet: navem,* omisso τῷ *is,* Ven. 1518.—17 *Nec* Ven. 1. *Hæ* Lamb.—19 *Quam* Lips. *mihi si* Pll. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *forte salva* S. Ven. 1. *forent* Lips. et S. in marg.—20 *Levior* S. Lips. Ven. 1518. Lamb.—21 *Nunquam* S. Lips. *consili* Schneider.—22 *Ita hoc* Carpentar. *misera solis* Schneider. *compotior sum* S. Lips. *compotica sum* Ven. 1518. *compedita sum* Bas. 2. Lamb.—24 Ven. 1518. *venit*

NOTÆ

8 *Si erga parentem aut Deos*] Hoc ferme fit, ut quicquid accidit adversi hominibus, id in ultionem scelerum a numine infligi putemus.

Nec cibo, nec loco, tecta quo sim, scio.
Quæ mihi est spes, qua me vivere velim?
Nec loci gnara sum, nec diu hic fui.
Saltem aliquem velim, qui mihi ex his locis
Aut viam aut semitam monstret: ita nunc hac 30
An illac eam, incerta sum consilii:
Nec prope usquam hic quidem cultum agrum conspicor.
Algor, error, pavor, membra omnia tenent!
Hæc parentes haud mei scitis miseri,
Me nunc miseram ita esse, uti sum: libera ego 35
Prognata fui maxume; nequicquam fui.
Nunc qui minus servio, quam si forem serva nata?
Neque quicquam unquam iis profui, qui me sibi eduxerunt.

utar, aut quo loco tegar. Quam spem habeo, qua optem me vivere? Hæc loca mihi ignota sunt, et nunquam versata sum in his regionibus. Utinam saltem esset aliquis, qui mihi indicaret in his locis aut viam aut semitam: sum inops consilii utrum eam hac, an illac. Nequidem intueor hic usquam agrum cultum. Algor, error, pavor, occupant cuncta membra. Mei parentes, nescitis, infelices, me esse nunc adeo infelicem, uti sum. Ego nata fui maxime libera; sed incassum fui. In quo minus servio jam, quam si forem nata serva? et nunquam fui utilis iis qui me aluerunt.

mihi obviam.—25 Pro *summæ*, al. ap. Parenm habent *sunt mea.*—26 *Nec cibum, nec locum* Schneider. *Nec cibom, nec locom* al. ap. Parenm.—27 Bas. 2. Lamb. *qua me nunc;* pronomen *me* deest in Ven. 1518. *velim vivere* Schneider. *vivere vellem* C.—28 Ven. 1518. *sum gnara;* Lips. *gnata sum.* Schneider. *diu ante*, contra omnes codd.—29 Ven. 1518. *ex his locis mihi.*—30 *Aut* deest in Ven. 1518. *ita nunc ego Hac an, &c.* Schneider.—31 *incerta consilii*, omisso τῷ *sum*, C. 2. S. Lips. Ven. 1. *incertam consilii* C. *sum incerta consilii* Ven. 1518. *incerta consilii sum* Bas. 2. Lamb.—32 *Neque prope* S.—33 Voc. *error* deest in Ven. 1518. *membra me omnia* Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *membra mi omnia* Schneider.—34 B. 1. S. Lips. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. *mei haud.* C. *mei aut.* Ven. 1518. *vos scitis.*—35 Voc. *ita* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *esse ita* Pll.—36 *Fui prognata* Ven. 1518.—37 *Num qui* al. ap. Parenm. *ego servio* Schneider.—38 Voc. *unquam* deest in S. et Lips. *illis profui* Schneider. *his profuit* C. *iis profuit* C. 2. S. Lips. Ven. 1. *qui me fuit sibi* B. 1.

ACTUS PRIMI SCENA QUARTA.

AMPELISCA, PALÆSTRA.

AM. QUID mihi melius est, quid magis in rem est, quam corpore vitam secludam?

AM. *Quid est mihi optabilius, quid utilius, quam si mihi consciscam mortem?*

Ita male vivo, atque ita mihi multæ in pectore sunt curæ exanimales. [tabam.
Nunc dein vitæ haud parco: perdidi spem, qua me oblec-
Omnia jam circumcursavi, atque omnibus in latebris perreptavi
Quærere conservam voce, oculis, auribus; ut pervestigarem. 5
Neque eam usquam invenio, neque quo eam, neque qua quæram consultum 'st;
Neque quem rogitem responsorem, quenquam interea invenio. [regiones.
Neque magis solæ terræ sunt, quam hæc loca atque hæ
Neque si vivit, eam vivam unquam quin inveniam, desistam. 9
PA. Quænam vox mihi prope hic sonat? AM. pertimui.
Quis hic loquitur prope? PA. Spes bona, obsecro, subventa
Mihi. AM. mulier est, muliebris vox mihi ad aures
Venit: an eximes ex hoc miseram metu?

Adeo traho vitam infelicem: adeo mihi sunt multæ curæ in pectore, quæ me exanimant. Nunc deinceps, nequaquam mihi parcam: abjeci spem, quæ me reficiebat. Jam circumlustravi cuncta loca, *atque perambulavi omnes latebras ad quærendam et pervestigandam conservam, voce, oculis, auribus; neque eam reperio usquam; neque video, aut quo proficiscar, aut qua investigem; neque interim reperio ullum a quo petam responsionem. Et terræ sunt nullæ magis desertæ, quam hæc loca, atque hæ regiones. Neque unquam desistam, antequam eam reperiam vivam, si vivit.* PA. *Quænam vox auditur hic juxta me?* AM. *Expavi. Quis auditur prope?* PA. *O spes bona! amabo, succurre mihi!* AM. *Est mulier. Vox muliceris pervenit ad meas aures. An vindicabis infelicem ab hoc timore?* PA. *Sine*

1 Ven. 1518. *est meam.* Mox, B. 1. S. Lips. *seclusam;* C. *sedulam;* C. 2. *seduam.*—2 Particula *atque* deest in Ven. 1518. *ita mi* Schneider. *mihi* deest in Ven. 1518.—3 *Nunc* deest in codd. *denique vitæ* B. 1. S. Lips. [Lacuna] *dent vitæ* Pll. *spem perdidi* Ven. 1518. *qua me oblectabam* deest in eadem ed. —4 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *in latebris omnibus.*—5 *Querire* Pll.—6 Voc. *eam* omittunt S. Lips. Ven. 1. *consultum est* S. Lips.—7 Ven. 1518. *rogem.* Mox, *responsorem* deest in edd. quibusdam vett. *ego ullum interea* Schneider.—8 Al. ap. Pareum *sola terræ sola sunt.*—9 Pll. et edd. quædam vett. *nunquam;* Ven. 1518. *vivam nunquam eam.*—10 *Quianam* Pll. *Quojanam* Parei 3.—12 *Mihi* delet Schneider.—13 Particula *an* deest in B. 1. *exime* Ven. 1518. *ea*

NOTÆ

1 *Secludam*] Pro excludam, quia *c* post *x* paulo durius est: *se* hoc loco idem significat ac *ex.* Ut in 'secerno,' 'separo.'

2 *Exanimales*] Quæ exanimant, quæ conficiunt; pestiferæ.

PA. Certo vox muliebris auris tetigit meas.
Num Ampelisca obsecro 'st? AM. ten', Palæstra, audio?
PA. Quin voco, ut me audiat, nomine illam suo. 16
Ampelisca! AM. hem! quis est? PA. ego Palæstra sum.
AM. Dic, ubi es? PA. pol ego nunc in malis plurimis.
AM. Socia sum; nec minor pars mea 'st, quam tua.
Sed videre expeto te. PA. mihi es æmula. 20
AM. Consequamur gradu vocem: ubi es? PA. ecce me,
Accede ad me, atque adi contra. AM. fit sedulo.
PA. Cedo manum. AM. accipe. PA. dic, vivisne, obsecro?
AM. Tu facis me quidem ut vivere nunc velim,
Quando mihi te licet tangere: ut vix mihi 25
Credo ego hoc, te tenere! obsecro, amplectere,
Spes mea! ut me omnium jam laborum levas!
PA. Occupas præloqui, quæ mea est oratio.
Nunc abire hinc decet nos. AM. quo, amabo, ibimus?
PA. Littus hoc persequamur. AM. sequor, quo lubet. 30

dubio vox mulieris accidit ad meas aures. Annon est, amabo, Ampelisca? AM. *Tene audio, Palæstra?* PA. *Cur non eam appello suo nomine, ut me intelligat? heus, Ampelisca!* AM. *Hem, quis est?* PA. *Ego sum Palæstra.* AM. *Fare, ubi es?* PA. *Profecto ego* sum *nunc in plurimis calamitatibus.* AM. *Sum tua socia; et mea pars non est minor quam tua. Sed cupio te cernere.* PA. *Ego vicissim desidero.* AM. *Consectemur vocem pedibus. Ubi es?* PA. *Adsum, Accede ad me, et veni obviam.* AM. *Accedo sedulo.* PA. *Da manum.* AM. *Accipe.* PA. *Quæso, loquere, vivisne?* AM. *Tu quidem es in causa cur optem nunc vivere, quoniam mihi contigit te contingere: ut vix mihi persuadere possum te a me teneri! Complectere, amabo, mea spes! ut me recreas jam ab omnibus molestiis!* PA. *Prævertis tua oratione meam orationem. Nunc decet nos proficisci hinc.* AM. *Quo pergemus, obsecro?* PA. *Prosequamur hanc ripam.* AM. *Sequor quo*

eximet ex Pist. *an eximet ex* Bipont. *eximet illa* Schneider. *miseriam* S. Lips. —14 *Certe* edd. quædam vett. et Schneider. *Cesto* C. 2.—15 Ven. 1518. *est obsecro.*—16 S. et Lips. *illam scio.*—17 Schneider. *ego tua.* Verbum *sum* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—19 Pll. *Sotia sum.* Ed. Carpentarii *me est.*—20 *Sed vivere* Ven. 1518. *expecto* Ven. 1. Ven. 1518.—22 *Accede ad me atque* omittit Ven. 1518.—23 *Cedo mihi manum* Schneider. contra codd. —25 *Quam* S. Pll. *Quom* edd. quædam vett. *vix mi* Schneider.—27 S. *laborum jam.* Mox, *levias* S. Lips. Ven. 1.—28 S. *mihi est;* Pll. *me'st;* Ven. 1. *inest oratio;* Ven. 1518. *mea est potius oratio.*—29 Ven. 1518. *nos decet.*—

NOTÆ

28 *Occupas præloqui*] Est prævenire et antevertere. Phædrus, 'Quoniam occuparat alter,' (scilicet, Æsopus) 'ne primus forem; Ne solus esset

PA. Siccine hic cum uvida veste grassabimur?
AM. Hoc quod est, id necessarium est perpeti.
Sed quid hoc, obsecro, est? PA. quid? AM. viden', amabo,
Fanum, videsne hoc? PA. ubi est? AM. ad dexteram.
PA. Video decorum Dis locum viderier. 35
AM. Haud longe abesse oportet homines hinc; ita hic
Lepidu'st locus: nunc, quisquis est Deus, veneror,
Ut nos ex hac ærumna miseras eximat,
Inopes, ærumnosas ut aliquo auxilio adjuvet.

voles. PA. *Itane vero hic gradiemur ægre cum veste madida?* AM. *Oportet pati id quod est necessarium. Sed quid est hoc, amabo?* PA. *Quid?* AM. *Videsne, obsecro, templum, videsne id?* PA. *Ubi est?* AM. *Ad dextram.* PA. *Videor conspicari locum ornatum pro Diis.* AM. *Oportet homines non abesse longe hinc; adeo hic locus est pulcher. Nunc precor Deum, quisquis est, ut nos eripiat miseras ex hac calamitate, ut ferat opem inopibus ærumnarum plenis.*

31 Pll. *vivoa veste;* S. *vivo aucste; vivo aucte* Lips. *vivo: a veste* Ven. 1.—33. 34 *Fanum amabo* Schneider. *est* delet idem.—35 *Videor* B. 1. S. Lips. *locum Dis* Ven. 1518. *Videor d. D. l. tuerier* Douz.—36 S. et Lips. *longe oportet esse.*—37 *Lepidus est* S. Lips. *nunc quisquis* desunt in B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *est Deu'* Schneider.—38 S. Lips. Ven. 1. *eximat miseras.*—39 *Inopis* Ven. 1. *aut aliquo* Ven. 1. Ven. 1518. *ut* delet Lamb. *adjuvat* C. 2. Ven. 1. *ut adjuvet* Lamb.

NOTÆ

studui, quod superfuit.'

31 *Grassabimur*] Gradiemur.

37 *Nunc, quisquis est Deus*] Veteres, quoniam quicquid boni contingeret præter spem et expectationem, id numini cuidam tribuebant, cujus nomen ignorarent; nihilominus gratias agebant. Virgilius: 'Sequimur te, sancte Deorum quisquis es.'

ACTUS PRIMI SCENA QUINTA.

SACERDOS, PALÆSTRA, AMPELISCA.

SA. QUI sunt, qui a patrona preces mea expetessunt?
Nam vox precantum me huc foras excitavit.
Bonam atque obsequentem Deam, atque haud gravatam

SA. *Qui sunt, qui veniunt precatum meam patronam? Nam vox orantum me vocavit foras. Certe adeunt clementem Deam exorabilem, et non difficilem patro-*

1 Lamb. *qui a p. paces.* Mox, B. 1. S. Lips. *expetescunt;* Ven. 1. Ven. 1518. *expetentes sunt;* Lamb. *expetissunt.*—2 Pll. *me precantum; τὸ me* delent

Patronam exequuntur, benignamque multum.
PA. Jubemus te salvere, mater. SA. salvete, 5
Puellæ: sed unde vos ire cum uvida
Veste dicam, obsecro, tam mœstiter vestitas?
PA. Illico hinc imus, haud longule ex hoc loco.
Verum longe hinc abest, unde huc vectæ sumus.
SA. Nempe equo ligneo per vias cœruleas 10
Estis vectæ. PA. admodum. SA. ergo æquius vos erat
Candidatas venire hostiatasque: ad hoc
Fanum ad istunc modum non veniri solet.
PA. Quæne ejectæ e mari sumus ambæ, obsecro!
Unde nos hostias agere voluisti huc? 15
Nunc tibi amplectimur genua egentes opum,
Quæ in locis nesciis nescia spe sumus,
Ut tuo recipias tecto, servesque nos,
Miserarumque te ambarum uti misereat,
Quibus nec locus ullus, nec spes parata est, 20
Neque hoc amplius, quam quod vides, nobis quicquam 'st.

nam, et valde beneficam. PA. *Salva sis, mater!* SA. *Salvæ sitis, puellæ! Sed unde, quæso, venitis veste madida indutæ, tam tristes?* PA. *Jamjam advenimus ex loco, non longe hinc* remoto. *Sed locus unde sumus advectæ, longe distat hinc.* SA. *Nimirum estis huc delatæ equo ligneo per campos cæruleos.* PA. *Maxime.* SA. *Igitur erat magis par vos accedere huc indutas candidis vestibus, et ducentes hostias. Est insolens accedere ad hoc templum cum hoc commeatu.* PA. *Unde vis nos adducere victimas, amabo, quæ sumus ambæ ejectæ e mari? Nunc inopes tibi amplectimur genua, quæ versamur in locis ignotis sine spe;* precamurque, *ut nos recipias in tuas ædes et serves, ut te misereat duarum miserarum, quibus nec est ullus locus apertus, nec spes certa, neque aliquid amplius, quam quod cernis.* SA. *Præ-*

S. et Lips.—3 Editio Carpent. *gravatim.*—4 Ven. 1. *execuntur;* Ven. 1518. *exequontur.*—6 B. 1. S. Lips. *cum humida.*—7 *Veste edicam* S. Lips. *tam estiter* C. *tam æstiter* C. 2.—8 *Illico nos* Ven. 1518. *aut longula* Pll. *haud longulæ* Ven. 1.—9 Particula *huc* deest in Lips. S. Pll. Ven. 1. Ven. 1518.—10 *Nempe et quid* C. *Nempe et quo* C. 2.—11 *Æstis* Ven. 1. *vos æquius* Ven. 1518. *erat,* pro *erat,* Ven. 1.—14 *Quæ nec* Pll. *Quæ nunc* Ven. 1. Ven. 1518. *maris* S. Lips.—16 S. et Lips. *amplectemur.*—17 Ven. 1518. *nescitis.*—18 *In tua ut r. tecta* Schneider.—19 *Miseriarumque* C. C. 2. S. Ven. 1518. *Miseriarum quæ* Ven. 1. *te* omittunt Ven. 1. Ven. 1518. *ambûm* Schneider. *uti m. te obsecramus* Ven. 1518.—20 Schneider. *locust ullu'.* Mox, *paratast* S. a m. pr.—

NOTÆ

10 *Equo ligneo*] Id est, navi.

12 *Candidatas*] Vestibus candidis induti adibant ad Deos veteres. Persius, 'negato, Jupiter, hæc illi, quamvis te albata rogarit.'

Hostiatas] Hostiis instructas.

17 *Nesciis*] Id est, ignotis.

SA. Manus mihi date; exsurgite a genibus ambæ:
Misericordior nulla me est fœminarum.
Sed hic pauperes res sunt inopesque, puellæ;
Egomet vix vitam colo: Veneri cibo meo 25
Servio. AM. Veneris fanum, obsecro, hoc est? SA. fateor: ego
Hujus fani sacerdos clueo: verum, quicquid est,
Comiter fiet a me, quo nostra copia
Valebit: ite hac mecum. PA. amice benigneque
Honorem, mater, nostrum habes. SA. oportet. 30

bete mihi manus, exsurgite ambæ a genibus: nulla est fœmina magis misericors quam ego; at res sunt hic angustæ et egenæ, o puellæ: ego ipsa vix tolero vitam: ministro Veneri meo sumtu. AM. *Estne hoc templum Veneris, quæso?* SA. *Fateor. Ego sum sacerdos hujus templi. Sed quicquid sit, faciam urbaniter quicquid erit in mea potestate. Venite mecum.* PA. *Tueris, mater, benevole et comiter nostrum honorem.* SA. *Decet.*

21 Lips. *quidquam est;* Ven. 1518. *quicquast.*—22 *Manus mi* Schneider. *exurgite* B. 1. *ambæ a genibus* Ven. 1518.—23 Ven. 1518. *est me.*—24 *Sed hec* C. *Sed heic* Grut. *Sed hæ* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *res* deest in S. Lips. C. 2. —25 *Egome* S. a m. pr. *colo vitam* Ven. 1518. *Veneris* ed. Carpent.—26 *Servivo* Pll. *Servibo* S. Lips. Ven. 1. Mox, post *ego* punctum posuit Lamb.— 27 Voc. *fani* deest in Ven. 1518. *quicquid fuerit* Ven. 1518.—28 *Comitem* C. 2. *quo non copia* B. 1. C. 2. Lips. S. Ven. 1. Ven. 1518. *quo nunc copia* C.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

PISCATORES.

OMNIBUS modis, qui pauperes sunt homines, miseri vivunt, [ullam;
Præsertim quibus nec quæstus est, nec didicere artem
Necessitate, quicquid est domi, id sat est habendum.
Nos jam de ornatu propemodum ut locupletes simus, scitis.

PI. *Homines qui sunt inopes agunt vitam quavis ratione infelicem, potissimum ii, qui neque faciunt quicquam lucri, neque callent ullam artem; est necesse eos esse contentos iis quæ habent domi. Animadvertitis jam ferme ex vestibus, quemadmo-*

1 *Omnibu'* Schneider. *vivont* Ven. 1518.—2 Eadem editio, *artem didicere.* —3 Pll. *it sat.*—4 Schopp. *Vos jam.* Ven, 1. *probe modum u. l. sumus,* omisso

Hisce hami, atque hæ arundines sunt nobis quæstu et cultu. 5
Ex urbe ad mare huc prodimus pabulatum :
Pro exercitu gymnastico et palæstrico, hoc habemus,
Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas,
Marinam urticam, musculos, plagusias, striatas.
Post id piscatum hamatilem et saxatilem aggredimur. 10
Cibum captamus e mari : sin eventus non venit,
Neque quicquam captum est piscium, salsi lautique pure
Domum redimus clanculum, dormimus incœnati.
Atqu e utnunc valide fluctuat mare, nulla nobis spes est.
Nisi quid concharum capsimus, incœnati sumus profecto. 15
Nunc Venerem hanc veneremur bonam, ut nos lepide adjuverit hodie.

dum simus divites. Hi hami, et hæ arundines sunt nobis pro quæstu et vestitu. Huc venimus ex urbe ad mare ad quærenda pabula: hoc est nobis exercitio gymnastico et palæstrico; insidiamur echinis, lepadibus, ostreis, balanis, conchis, urticis marinis, musculis, plagusiis, striatis. Deinde oppugnamus pisces qui capiuntur hamis, et qui adhærent saxis. Accipimus escas a mari: si piscatio non succedit, neque capimus nonnullos pisces, revertimur clam domum, maris sale, et aqua puri; somnum capimus impransi. Et nunc, quia mare fluctuat tantopere, nullam habemus spem. Nisi capiamus nonnullas conchas, sane sumus impransi. Nunc veneremur hanc bonam Venerem, ut nobis auxilietur hodie.

scitis.—5 *Hi scenam* Pll. *His cenam* Lips. *His cœnam* S. Ven. 1. *Hi schæni enim* Ven. 1518. *Hi schæni* ed. Carpent. *Hisce hami* vet. cod. ap. Bentl. ad Terent. Eun. II. 2. 38.—6 *Cotidie ex urbe* Lamb. ex codd. [Lacuna] *ex urbe* C.—7 S. *ginnastico;* Ven. 1. *gymnasticum.* Mox, *hos habemus* ed. Carpent. 8 *Æchinos* S. Lips. *lopadas* Pll. S. Lips. *hostrias* C. *ostrias* C. 2. *baiano* Ven. 1. —9 Bryard. *mytulos.* Pll. S. L. Ven. 1. *plagusias.*—10 S. Lips. *piscatum hamattilem;* Ven. 1. *hamatilem piscatum.* S. Lips. *aggreditur.*—11 *Captamus cibum* Ven. 1518. *si* S. Lips. C. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518.—12 Voc. *pure* deest in Ven. 1518.—14 *Atque ut valde* C. omisso *nunc.*—15 *Nisi quod* Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *cœnati* Schneider. *incœnati simus* Diss.—16 Schneider. *adjurit.*

NOTÆ

5 *Hisce*] Alii, *Hi schæni*, a σχοῖνος, *juncus:* junceæ enim erant nassæ. Hinc 'scœniculæ' dictæ meretrices, a juncis, quibus sese præcingebant ut ostenderent quam facile zona solveretur. Unde manavit vox 'dissolutus.'

6 *Pabulatum*] Pabulari vox castrensis: *aller au fourrage.*

7 *Pro exercitu gymnastico et palæstrico*] Hic locus seu exercitium nobis gymnasii et palæstræ vicem exhibet. Hic alludunt piscatores ad habitum corporis; nudi enim gymnastæ exercentur et palæstritæ luctantur, ut piscantur piscatores.

8 *Lepadas*] 'Lepas' est ostrei genus, cujus extus concha, scabra et aspera, intus polita et splendida, auri similis humanæ.

9 *Plagusias*] Aliqui putant esse purpuram.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

TRACHALIO, PISCATORES.

TR. ANIMO advorsavi sedulo, ne herum usquam præterirem.
Nam cum modo exibat foras, ad portum se aiebat ire,
Me huc obviam jussit sibi venire ad Veneris fanum.
Sed quos perconter, commode eccos vide astare! adibo.
Salvete, fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ, 5
Famelica hominum natio! quid agitis? ut peritis?
PI. Ut piscatorem æquom est, fame, sitique, speque. TR. ecquem adolescentem huc,
Dum hic astatis, strenua facie, rubicundum, fortem, qui tres
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidistis venire?
PI. Nullum istac facie, ut prædicas, venisse huc scimus. TR. ecquem 10
Recalvom ac silonem senem, statutum, ventriosum,

TR. *Animadverti diligenter, ne prætergrederer alicubi herum. Scilicet quando egressus est modo ex ædibus, dicebat se proficisci ad portum; mihi mandavit ut occurrerem huc sibi ad templum Veneris. Sed ecce opportune homines conspicor stantes, quos interrogem! Accedam ad eos. Salvi sitis, latrones maritimi, concharum captores, et hamorum latores, genus hominum fame perditum! Quid facitis? Ut interitis?* PI. *Ut decet piscatorem; fame, siti, et spe.* TR. *Nonne conspexistis, intereadum hærebatis hic, adolescentem liberali vultu, rubicundum, valentem, contendere huc, qui haberet secum tres accinctos gladiis?* PI. *Habemus pro certo neminem contendisse huc isto vultu quo loqueris.* TR. *Num* vidistis *unum senem calvum, simum, procerum, abdomine protuberanti, obtortis superciliis,*

1 *Animum adversari* Diss.—2 S. *exhibat.* Mox, Pll. *alebat;* Schneider. *aibat.*—3 Pll. *lussit.*—4 S. *percunter;* Lips. *percuncter.* Mox, pro *eccos,* S. et Lips. habent *eos;* Ven. 1. et Ven. 1518. *eos quos.*—5 *Salvete mures* B. 1. S. Lips. *maritumi* Ven. 1518. *hamittæ* S. Lips.—7 *Ut piscatores* edd. quædam vett. *siti, speque* Lamb. et Bipont. *ecquem vos adol. ingenuum huc ire* Ven. 1518.—8 *Dum hic astas, vidisti* Schneider. *rubicundum mediocri statura* Ven. 1518. *qui tres semihomines* nonnulli codd. Lamb.—9 Mediol. 1500. *mechæris.* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. omittunt *venire;* codd. ap. Grut. *vidisti seni.* —11 *Recalvum* S. Lips. Ven. 1. *ac Silanum* Pll. *Silenum* Lamb. *ventricosum*

NOTÆ

5 *Hamiotæ*] Nonius: 'Hamiotæ piscatores, ab hamis.'

11 *Silonem*] Festus: 'Silo qui est silus, a σιμὸς, qui nasum habet resimum, id est, sursum versus repandum ut simia.' Alii *Silenum,* id est, simum instar Sileni.

Statutum] Magnæ staturæ, quæ est septem pedum, auctoribus Varrone, Gellio, et Solino. Vide Notas Asinariæ, II. 3.

Tortis superciliis, contracta fronte, fraudulentum,
Deorum odium atque hominum, malum, mali vitii probrique plenum,
Qui duceret mulierculas duas secum satis venustas?
Pi. Cum istiusmodi virtutibus operisque natus qui sit, 15
Eum quidem ad carnuficem est æquius, quam ad Venerem commeare.
Tr. At si vidistis, dicite. Pi. huc profecto nullus venit.
Vale! Tr. valete! credidi: factum est, quod suspicabar.
Data verba hero sunt; leno abiit scelestus exulatum,
In navem ascendit, mulieres avexit; ariolus sum. 20
Is huc herum etiam ad prandium vocavit sceleris semen.
Nunc quid mihi meliu'st, quam illico hic opperiar herum, dum veniat?
Eadem hæc sacerdos Veneria, si quid amplius scit,
Si videro, exquisivero: faciet me certiorem.

astricta fronte, fallacem, invisum Diis et hominibus, nequam, refertum scelere et dedecore, qui haberet secum duas mulieres satis formosas? Pi. *Est satius eum qui est ornatus ejusmodi dotibus et factis, iter habere ad carnificem, quam ad Venerem.* Tr. *Sed si conspexistis, dicite nobis.* Pi. *Sane nullus venit huc. Vale!* Tr. *Valete!* Satis *mihi persuasi; quod augurabar accidit. Herus est fraudatus; nefarius leno profectus est in exilium; sese conjecit in navem; abstulit mulieres; sum vates. Ille artifex criminum invitavit etiam herum ad prandium. Quid satius est mihi, quam si expectem herum, usque eo dum adveniat? Eodem tempore, si videro hanc sacerdotem Veneris, ab ea sciscitabor, utrum sciat aliquid amplius: me faciet certiorem.*

S. et Lips.—13 *Deum* Ven. 1518.—14 *Qui mulierculas duceret* Ven. 1518.—15 C. *istius modis.* C. C. 2. B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *qui siet.*—16 *Eum equidem* S. *carnificem* Lips. Ven. 1.—17 C. a m. pr. *hoc profecto.*—19 Pll. *abit.*—20 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *hariolus.*—21 Voc. *herum* deest in S. et Lips.—22 *Numquid* unus Pl. S. Lips. Ven. 1.—23 S. et Lips. *hac sacerdos Veneria;* codd. Gruteri, *hanc sacerdos Veneria;* codd. Lambini, *hæc sacerdos Veneria;* Ven. 1. *hæc sacerdos venerea;* Ven. 1518. *hanc sacerdotem Veneream.* Mox, *si quit* C.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

AMPELISCA, TRACHALIO.

Am. Intellego: hanc quæ proxuma est villam Veneris fano

Am. *Audio: mandas ferire ostium hujus villæ, quæ est juxta templum Veneris,*

Pulsare jussisti, atque aquam rogare. TR. cuja ad auris
Vox mihi advolavit? AM. obsecro, quis hic loquitur? quem ego video?
TR. Estne Ampelisca hæc, quæ foras e fano egreditur?
AM. Estne hic Trachalio, quem conspicor, calator Pleusidippi? 5
TR. Ea est. AM. is est. Trachalio, salve! TR. salve, Ampelisca! [ominare!
Quid agis tu? AM. ætatem haud mala male. TR. melius
AM. Verum omnes sapientes decet conferre et fabulari.
Sed Pleusidippus tuus herus ubi, amabo, est? TR. eia vero,
Quasi non sit intus! AM. neque pol est, neque ullus quidem huc venit. 10
TR. Non venit? AM. vera prædicas. TR. non est meum, Ampelisca.

et petere aquam. TR. *Quæ vox pervenit ad meas aures?* AM. *Quæso, quis verba facit hic? quem ego conspicio?* TR. *Estne hæc Ampelisca, quæ exit foras e templo?* AM. *Estne hic Trachalio servus Pleusidippi, quem cerno?* TR. *Ea est.* AM. *Est is. Sis salvus, Trachalio!* TR. *Sis salva, Ampelisca! Quid facis tu?* AM. *Traho vitam infelicem,* quamvis *sim innocens.* TR. *Dic meliora!* AM. *Oportet omnes qui sapiunt colere veritatem et loqui. Ubi est, obsecro, tuus herus Pleusidippus?* TR. *Eia vero! Quasi non sit in templo!* AM. *Neque est, neque ullus quidem sese contulit huc.* TR. *Non venit?* AM. *Dicis verum.* TR.

1 S. et Lips. *quæ promissa est.* Mox, *hic est villa* Schneider. *Veneris fano* omittit Ven. 1518.—2 S. Lips. *cujus ad auris;* Ven. 1518. *quejus ad auris.*—3 *Vox mi* Schneider. *qui hic* Mediol. *ego* delet Schneider.—4 S. Lips. Pll. Ven. 1. omittunt *hæc.* Ven. 1. *est fano.* Lamb. *hoc egreditur.*—5 Ven. 1518. *conspicio.*—7 Pl. nnus et B. 1. *haud malam.*—8 Edd. quædam vett. *homines sapientes.*—9 S. *eya vero;* Pll. *hela vero.*—10 Ven. 1518. *huc quidem.*—12 C.

NOTÆ

1 *Intellego*] Respondet ex proscenio Ampelisca sacerdoti, et postscenio præcipienti, ut roget aquam ex proxima villa, in qua Dæmones manet.

5 *Calator*] Seu 'calo,' servus militis. Festus: 'Calatores dicebantur servi, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod est *vocare,* quia semper vocari possunt ad necessitatem servitutis.' Revera calones erant servi militum, qui manu gerebant clavas ligneas, seu fustes graviores, et qui ministrabant ligna militibus. Itaque a *ligno,* quod Græce κᾶλον, dicti *calones,* et a 'clavis' ligneis in hoc eodem auctore vocabantur 'clavatores,' in Pœnulo III. 1. 27.

7 *Ætatem*] Ethnicis bona ætas est juventus, mala senectus. Ecclesiastæ 'dies mali' sunt senectus.

Sed quam mox coctum est prandium? AM. quod prandium, obsecro te? [amabo?
TR. Nempe rem divinam facitis hic. AM. quid somnias,
TR. Certe huc Labrax Pleusidippum ad prandium vocavit
Herum meum, herus voster. AM. pol haud miranda facta dicis. 15
Si Deos decepit et homines, lenonum more fecit.
TR. Non rem divinam facitis hic vos, neque herus? AM. ariolare. [que summo,
TR. Quid tu agis hic igitur? AM. ex malis multis, metu-
Capitalique ex periculo, orbas auxiliique opumque huc
Recepit ad se Veneria hæc sacerdos, me, et Palæstram. 20
TR. An hic Palæstra 'st, obsecro, heri mei amica? AM. certo.
TR. Inest lepos in nuntio tuo magnus, mea Ampelisca.
Sed istuc periculum perlubet quod fuerit vobis scire.
AM. Confracta est, mi Trachalio, hac nocte navis nobis.
TR. Quid, navis? quæ istæc fabula est? AM. non audivisti, amabo, 25
Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit
In Siciliam, et quicquid domi fuit in navem imposivit?
Ea nunc perierunt omnia. TR. oh! Neptune lepide, salve:

Ampelisca, non est meus MOS. *At prandium eritne modo paratum?* AM. *Quod prandium, quæso?* TR. *Nimirum sacrificatis hic.* AM. *Deliras, quæso?* TR. *Profecto Labrax vester herus invitavit huc Pleusidippum meum herum ad prandium.* AM. *Non loqueris mira: egit more lenonum, si fraudavit Deos et homines.* TR. *Vos non sacrificatis hic, neque herus?* AM. *Divinas.* TR. *Quid facis hic ergo?* AM. *Hæc sacerdos Veneris nos admisit ad se, me et Palæstram, elapsas ex multis calamitatibus et summo timore, et ex discrimine vitæ, destitutas omni præsidio et ope.* TR. *Palæstra estne hic, quæso, amica mei heri?* AM. *Est.* TR. *Mea Ampelisca, est magna jucunditas in tuo nuntio; sed peroptarem audire, quod periculum vobis fuerit.* AM. *Nostra navis, Trachalio, confracta est hac nocte.* TR. *Quid, navis? quid fabularis?* AM. *Non accepisti, quæso, quomodo leno voluit nos avehere hinc clam in Siciliam, et* quomodo *contulit in navim universa quæ erant domi? Nunc ea omnia perdita sunt.* TR. *Oh! salvus sis, Neptune ep-*

quot prandium.—14 Lamb. *labrax huc;* Ven. 1518. *huc labrax leno.* S. Lips. B. 1. Ven. 1. *vocavit ad prandium.*—15 S. Lips. Ven. 1. *herus vester.*—17 Lips. Ven. 1518. *hariolare;* S. *hariolarem.*—18 *Quid tu agis igitur* C.—19 Pll. *periclo.* Mox, *recepit Huc* Ven. 1518.—20 *Recipit* C. C. 2. Ven. 1. *hæc sacerdos Veneria* Ven. 1. Ven. 1518.—21 Schneider. *obsecro te.*—23 S. Lips. *nobis scire.*—24 *Confracta, mi Trachalio, est* Schneider.—26 Acidal. et Schneider. *avehere voluit.*—27 C. *quitque.* S. Lips. Ven. 1. *in navem imposuit;* Ven. 1518.

Nec te aleator ullus est sapientior: profecto
Nimis lepide jecisti bolum: perjurum perdidisti. 30
Sed nunc ubi est leno Labrax? AM. perit potando opinor.
Neptunus magnis poculis hac nocte eum invitavit.
TR. Credo, hercle, anancæo datum quod biberet: ut ego amo te,
Mea Ampelisca! ut dulcis es! ut mulsa dicta dicis!
Sed tu et Palæstra quomodo salvæ estis? AM. scibis faxo.
E navi timidæ ambæ in scapham insiluimus: quia videmus 36
Ad saxa navem ferrier, properans exsolvi restim:
Dum illi timent, nos cum scapha tempestas dextrovorsum
Differt ab illis: itaque nos ventisque fluctibusque
Jactatæ exemplis plurimis miseræ perpetuam noctem: 40
Vix hodie ad littus pertulit nos ventus exanimatas.
TR. Novi, Neptunus ita solet: quamvis fastidiosus

time: est nullus aleator melior te. Sane jecisti tesseras nimis fauste: absorpsisti perjurum. Sed ubi est nunc Labrax leno? AM. *Arbitror eum interiisse bibendo. Nam Neptunus eum provocavit ingentibus scyphis hac nocte.* TR. *Opinor propinatum anancæo, quod potaret. Ut ego te diligo, mea Ampelisca! ut es suavis! ut loqueris suavia verba! Sed quomodo estis salvæ tu et Palæstra?* AM. *Operam dabo ut perspectum habeas. Ambæ perterritæ nosmet conjecimus e navi in scapham: intuitæ navem impelli ad scopulos, abscidi statim rudentem. Intereadum illi trepidant, procella nos abripit ab illis in dextram partem cum scapha. Itaque vix ventus nos compulit hodie ad littora ferme mortuas* metu, *jactatas nimbis et undis per totam noctem, infelices omni ratione.* TR. *Hoc scio, Neptunus sic*

imposuit in navim.—29 S. et Pll. *aleator nullus.* S. a m. pr. *sapiento.*—30 C. *lepide lecisti.*—31 S. Lips. *periit.*—33 B. 1. S. Lips. Ven. 1. *ananeo;* C. 2. *anan eo; annando ei* Ven. 1518.—34 Ven. 1518. *mihi mulsa.*—36 *Navis timidæ* B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1.—37 C. *At saxa.* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *exolui.* C. *restem.*—39 S. et Lips. *ab allis.* Mox, *que* post *fluctibus* deest in S.—40

NOTÆ

30 *Jecisti bolum*] Quasi bolum jecerit seu aleam, et perdiderit lenonem Neptunus. Eubolon dicebant veteres pro venereo jactu, qui et erat felicissimus. Bolus dicitur et de jactu retis in mari. Quando vero prima est producta, significat globulum quendam, quantum os capere potest. Terentius: 'Crucior bolum tantum mihi esse ereptum subito e faucibus.'

33 *Anancæo*] Hesychius: Ἀνάγκη, ἡ δικανικὴ κλεψύδρα, *anange judicialis clepsydra.* Unde anancæum poculum perinde capax atque urna judicialis. Anancæum autem sic dictum, quasi post id siccatum, necesse sit perire; ut versu 31. innuit, 'perlit potando.' Alii existimant esse allusum a poëta cicutæ, quam cogebantur

Ædilis est: si quæ improbæ sunt merces, jactat omnes.
Am. Væ capiti atque ætati tuæ! Tr. tuo! mea Ampelisca,
Scivi lenonem facere hoc, quod fecit: sæpe dixi. 45
Capillum promittam optumum 'st, occipiamque ariolari.
Am. Cavistis ergo tu atque herus, ne abiret, cum scibatis?
Tr. Quid faceret? Am. si amabat, rogas, quid faceret? asservaret
Dies noctesque: in custodia esset semper: verum ecastor
Ut multi fecit, ita probe curavit Pleusidippus. 50
Tr. Cur tu istuc dicis? Am. res palam est. Tr. scin' tu etiam, qui it lavatum
In balineas, ibi cum sedulo sua vestimenta servat,
Tamen surripiuntur? quippe qui, quem illorum observet, falsus est:
Fur facile, quem observet, videt: custos, qui fur sit, nescit.
Sed duce me ad illam: ubi est? Am. i sane in Veneris fanum huc intro, 55

consuevit: tametsi est morosus ædilis: si quæ merces sunt malæ, ejicit universas. Am. *Malum ingruat tibi, et tuæ vitæ!* Tr. *Ingruat tibi! mea Ampelisca, prævidi lenonem facturum hoc quod fecit: affirmavi frequenter. Ut æquum est, sinam crescere capillos, et incipiam profiteri artem ariolandi.* Am. *Igitur tu et herus impedivistis quominus fugeret, quandoquidem habebatis* ejus consilium? Tr. *Quid moliretur* herus? Am. *Si amore tenebatur, postulas quid moliretur? Custodiret diu noctuque: esset semper in præsidiis: sed Pleusidippus se gessit, ut complures* se gerere solent: *sic bene tuitus est.* Tr. *Quare tu sic loqueris?* Am. *Id patet.* Tr. *Ignorasne tu subduci furto vestimenta ei, qui it lavatum in balneos? tametsi ea custodiat diligenter, tamen surripiuntur? nimirum ignora: a quo, eorum* qui adsunt, *caveat. Fur cernit facile cui insidiatur; qui tuetur, ignorat qui sit latro. Sed duce me ad illam; ubi est?* Am. *Perge certe in templum*

Jactamur Schneider. contra codd.—42 C. *quam vista fastidiosus.*—43 Ven. 1518. *improbe.* Mox, *omnis* Pll.—45 *Scivi l. ego* Schneider. *facere ego* Ven. 1518. *facturum hoc* Donz. et Lamb.—46 Nonius *optimum est incipiamque.* S. Lips. Ven. 1. *hariolari.*—48 Ven. 1518. *si illam amabat.* S. Lips. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. *aut servaret;* C. *atservaret.*—49 *Diesque* S. *cum in custodia* idem codex.—50 *Ut multifecit* Lips.—52 Lamb. *balneas.* Pll. *cum ibi.*—53 C. *observat.* S. Lips. Ven. 1. *falsus est.*—54 Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *observat.* C. a m. pr. *costos.*—55 *Sed duce dum* Schneider. *Veneris* delet idem.

NOTÆ

baurire sontes, aut pro sontibus damnati; ut Socrates. Alii, et flumini Lethæo.

43 *Ædilis est*] Ædiles solebant improbas merces in profluentem jactare.

46 *Capillum promittam*] Quasi dicat, divinus sum; oportet promittam, et sinam crescere capillum, quod erat divinorum et ariolorum.

Sedentem flentemque opprimes. TR. ut jam istuc mihi molestum est! [animi,
Sed quid flet? AM. ego dicam tibi: hoc sese excruciat
Quia leno ademit cistulam ei, quam habebat; ubique habebat,
Qui suos parentes noscere posset: eam veretur
Ne perierit. TR. ubinam ea fuit cistellula? AM. ibidem in navi 60
Conclusit ipse in vidulum, ne copia esset ejus,
Qui suos parentes nosceret. TR. o facinus impudicum,
Quam liberam esse oporteat, servire postulare!
AM. Nunc eam cum navi scilicet abivisse pessum in altum:
Et aurum et argentum fuit lenonis omne ibidem. 65
Credo aliquem immersisse, atque eum excepisse: id misera mœsta 'st, [facto 'st,
Sibi eorum evenisse inopiam. TR. jam istoc magis usus
Ut eam intro, consolerque eam, ne se sic excruciet animi:
Nam multa præter spem scio multis bona evenisse.
AM. At ego etiam, qui speraverint, spem decepisse multos.
TR. Ergo animus æquus optumum est ærumnæ condimentum. 71

Veneris: in eo deprehendes sedentem et lacrymantem. TR. *Quam id* quod dicis *mihi est acerbum! Sed quare lacrymatur?* AM. *Ego tibi aperiam. Angitur animo, quia leno ei surripuit arculam quæ illi erat, in qua erant quædam quibus sui parentes innotescerent. Timet ne ea perdita sit.* TR. *Ubinam fuit ea cistella?* AM. *Ipse inclusit in vidulo in navi, ne esset in ejus potestate ad detegendos suos parentes.* TR. *O facinus atrox! Velle eam adesse servam, quam par esset esse liberam!* AM. *Videlicet* lacrymatur, *quod cistella submersa sit in mari cum navi: universum aurum et argentum lenonis fuit in eodem vidulo. Arbitror quendam subiisse fluctus, atque vidulum retraxisse. Hæc mulier est tristis, quia spoliata est crepundiorum ope.* TR. *Est operæ pretium nunc ingrediar, et leniam ejus dolorem, ne adeo angatur animo: nam nemo ignorat multa bene successisse multis contra expectationem.* AM. *Sed nemo etiam ignorat expectationem fefellisse complures qui speraverint.* TR. *Igitur mens æquabilis est certissimum delinimentum ægri-*

hic intro ed. Carpent.—56 Unus Pl. *fluentemque.* Ven. 1. Ven. 1518. *molestust.*—57 Ven. 1518. *hoc sese illa;* Schneider. *sese hoc.*—59 Ven. 1. *parentis;* Ven. 1518. *parenteis.* Pro *posse,* Schneider. edidit *potis esset.* Ven. 1518. delet *eam.*—60 Schneider. *ubi ea nam.*—62 *Quis* Ven. 1.—64 *Nunc eum* Schneider. *abiisse* S. Lips. B. 1. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. *abisse* C. *pessumum* Ven. 1518.—65 Voc. *omne* deest in S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—66 Schneider. *se immerse;* Ven. 1518. *immersisse se.* Mox, Pll. *it misera mest;* S. et Lips. *id miserrima est.*—67 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *venisse.* S. et Lips. *facto est.*—68 *Ne ea* S. Lips. *Ne eam* Ven. 1. *Næ eam* Ven. 1518. *consoler quod* S. Lips. Ven. 1. *consulerque* Ven. 1518. *consoler quin* ed. Carpent. *ne sic se* Schneider.—69 C. *bene venisse.*—71 Ven. 1518. *æquos.* S. Lips. Ven. 1. *optimum.*—

Ego eo intro, nisi quid vis. AM. eas: ego, quod mihi imperavit
Sacerdos, id faciam, atque aquam hinc de proxumo rogabo.
Nam extemplo si verbis suis peterem, daturos dixit:
Neque digniorem censeo vidisse anum me quenquam, 75
Cui Deos atque homines censeam benefacere magis decere.
Ut lepide, ut liberaliter, ut honeste, atque haud gravate
Timidas, egentes, uvidas, ejectas, exanimatas
Accepit ad sese! haud secus, quam si ex se simus natæ:
Ut eapse sic succincta aquam calefactat, ut lavemus! 80
Nunc ne moræ illi sim, petam hinc aquam, unde mihi imperavit.
Heus! ecquis in villa 'st? ecquis hoc recludit? ecquis prodit?

tudinis. Ego ingredior, nisi vis aliquid. AM. *Ingredere: ego obeam id quod sacerdos mihi mandavit; atque petam aquam a vicinis. Nam dixit eos daturos esse statim, si peterem ejus nomine: nec puto me conspexisse ullam anum, quam existimem digniorem affici beneficiis Deorum et hominum. Quam admisit in ædes venuste, quam urbaniter, quam humaniter, et lubenter, trepidas, inopes, madidas, expulsas, mortuas* metu! *non aliter ac si essemus ex ea ortæ: ut ipsa sese succingit, ut subdit ignem aquæ, qua proluamur! Jam ne illam retardem, rogabo in his ædibus aquam, in quibus mihi mandavit* ut rogarem. *Heus! estne aliquis in villa? Quis aperit ostium? Quis egreditur?*

73 C. *it faciam;* S. Lips. *proximo.*—74 B. 1. S. Lips. Ven. 1. *sive verbis;* Pll. *exemplo sine verbis.*—75. Ed. Carpent. *quanquam.*—76 *Quoi* Ven. 1518. *atque homines* desunt in S.—77 Ven. 1. *gravatæ.*—78 S. et Lips. *egentis.* S. Lips. Ven. 1. *humidas;* S. a m. sec. *madidas.*—79 *Accipit* Ven. 1. *Accipit at sese* C. *essemus natæ* Schneider.—80 *Ut ea spe* C. *Ut ea ipsa* S. Lips. Ven. 1. *sic* deest in Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *succinta* S. *succincte* Bas. 2.—81 Pll. *mora;* S. Lips. Ven. 1. *Nunc memora illis impera;* Ven. 1518. *me moror: ibo atque rogabo.*—82 S. *in villa est.* Mox, *hoc* debetur Grutero. C. *recludite quis prodit.*

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

SCEPARNIO, AMPELISCA.

SC. QUIS est, qui nostris tam proterve foribus facit injuriam?
AM. Ego sum. SC. hem! quid hoc boni est? huc! edepol specie lepida mulier!

SC. *Quis est, qui insultat tam petulanter in nostrum ostium?* AM. *Ego sum.* SC. *Hem! quid est id probi? Heu! profecto est mulier forma venusta!* AM.

AM. Salve, adolescens. SC. et tu multum salveto, adolescentula.
AM. Ad vos venio. SC. accipiam hospitio, si mox venis,
Item ut affectam: nam nunc nihil est qui te inanem. 5
Sed quid ais, mea lepida, hilara? AM. aha! nimium familiariter [quidem est.
Me attrectas. SC. pro Di immortales, Veneris effigia hæc

Sis salvus, adolescens. SC. *Et tu, adolescentula, sis salva plurimum.* AM. *Me confero ad vos.* SC. *Admittam in ædes, si redieris modo utut sis madida: nam nihil habeo nunc, quo repleam tuam urnam inanem. At quid dicis, mea venusta, læta?* AM. *Aha! me attingis paulo liberius.* SC. *Pro Dii immortales, est hæc*

1 Voc. *nostris* deest in Ven. 1518.—2 Voc. *specie* deest in eadem ed. *specie lepida mulierum* Donz. *eu edepol* Pll.—3 Copula *et* deest in Ven. 1. et Ven. 1518.—4 Codd. Lambini, *venies vesperi;* Pll. et Bipont. *si nox venis;* Ven. 1518. *si mox veneris.* Illud *vesperi* non legitur in C. C. 2. B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—5 *Ita ut* S. Lips. *affectata* Scal. *affectam amplectar* Ven. 1518. *affectas* Car. et Bipont. *nihil es* S. a m. pr. Pro *inanem,* Pll. habent *manem;* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *maneam;* Bipont. *juvem.* Lamb. *mane mulierem.*—6 Pro *aha,* S. Lips. B. 1. Ven. 1. habent *ah.*—7 S. Lips. *Me ad-*

NOTÆ

2 *Quid hoc boni est*] Verba sunt Sceparnionis servi, nondum videntis Ampeliscam. Quasi dicat: Videamus utrum sit aliquid boni, quod tam graviter impellit nostras fores.

4 *Accipiam hospitio*] Hic maxima mala crux videtur esse fixa ab auctore nostro interpretibus omnibus, qui in eo uno conveniunt, ut locum obscœnum per sese certatim reddant obscœniorem; quod ut faciant, alii alios accusant librarios exemplariaque, elementa, vocesque mutant; et ne sic quidem contenti videntur interpretatione. Primum, subesse nonnihil obscœnitatis non est negandum; sed tectum esse contendo et propemodum in inverecundo servo verecundum. Quod ita planum fieri posse arbitror. Pulsat ad ostium Dæmonetis Ampelisca. Aperit Sceparnio. Videt Ampeliscam cum urna ad rogandam aquam. Dicit Ampelisca, 'venio ad vos,' additura, 'rogatum aquam;' petulans servus obturbat dicentem; videt enim satis quid roget; dicitque 'accipiam modo te hospitio.' Item *ut affectam,* id est, utut es madida. 'Sed nunc puella ex ornatu,' ut est versu 15. hujus scenæ. *Nihil est,* id est, non est aqua qui te inanem, id est, ut te inanem non remittam. Quod erat additurus, nisi obturbatus conspectu repentino pulchritudinis ejus, quæ rogat aquam. Nemo enim dubitat Latine dici, 'inanem aliquem remittere,' pro remittere sine iis quæ expectabat. Dicit autem jocando protervus Sceparnio non esse sibi aquam, ut quam cuivis dedisset ultro etiam, 'hostis hosti,' ut Ampelisca, versu 21. ejusdem scenæ, monet, puellæ non largiatur, nisi interpositis precibus, et ut impurus verna urget, blanditiis, versib. 18. et 20. Hæc interpretatio propius, propinsque intuenti, et eam conferenti cum tota scena, aut vera, aut veræ propior videatur.

7 *Effigia*] Antiquum, pro *effigies.*

Ut in ocellis hilaritudo est! eia, corpus quojusmodi!
Subvolturium; illud quidem, subaquilum volui dicere.
Vel papillæ quojusmodi! tum quæ indoles in savio est! 10
Am. Non ego sum pollucta pago: potin' ut me abstineas manum?
Sc. Non licet te sicce placide bellam belle tangere?
Am. Otium ubi erit, tum tibi operam ludo et deliciæ dabo:
Nunc, quamobrem huc sum missa, amabo, vel tu mihi aias, vel neges.
Sc. Quid nunc vis? Am. sapienti ornatus, quid velim, indicium facit. 15
Sc. Meus quoque hic sapienti ornatus, quid velim, indicium facit.

imago Veneris. Ut lætitia est in oculis! Eia, quale corpus! subvolturium! Profecto hoc putabam appellare subaquilum! vel quales papillæ! tum quæ forma oris! Am. *Non ego sum exposita pagano. Visne coërcere manum a me?* Sc. *Non concedes obblandiri sobrie, leniter, lepide, lepidam?* Am. *Quando erit tempus, usurpabo tecum jocum et voluptatem: nunc, quæso, vel tu mihi da, vel non da id, propter quod ego veni huc.* Sc. *Quid petis nunc?* Am. *Hic commeatus ostendit sapienti, quid petam.* Sc. *Hic meus commeatus indicat quoque sapienti, quid*

tractas.—8 Verbum *est* deest in Ven. 1518. *eya* S. Lips. *cuimodi* S. Lips. Ven. 1.—10 S. Lips. Ven. 1. *cuimodi.* Mox, *sanio est* S. a m. pr. *in salo 'st* C.—11 S. Lips. B. 1. Ven. 1. et Douz. *polluta.* Mox, pro *pago*, codd. Vallæ *palpo*, al. ap. Parcum *apage.*—12 Pro *sicce*, Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. habent *sic;* Parei 3. *sice.*—14 Parei 3. *tu mihi alas;* Schneider. *tu mi aias.*—15 Ven. 1. *sapientior ornatus;* Ven. 1518. *sapientior nata.*—16 *Hic quoque sa-*

NOTÆ

9 *Subvolturium*] Si de colore in cute Ampeliscæ dictum, id est, corpus subfuscum; qui color est commendabilis, *une brune.* Si de alacritate corporis, et non de colore cutis; inde sumitur comparatio, quod vultur, utpote prædatoria avis, est expeditissimus et velocissimus.

Subaquilum] Sceparnio id subjicit per correctionem: quia dixit subvolturium, Ampeliscæ corpus dicit esse non subvolturium, sed subaquilum; quæ correctio falsit sententiam eorum, qui hoc versu non de colore, sed de alacritate dictum putant: est enim idem, et vulturum color et aquilarum; itaque innuit hoc loco Sceparnio malle se conferre puellam cum avium regina aquila, quam cum vultore.

11 *Non ego sum pollucta pago*] Non sum qui cedam in partem amatoris agrestis. 'Pollucta' est verbum sumtum ex sacris Herculis, in quibus aræ hujus numinis, ut est dictum sæpe superius, imponebantur decimæ rerum omnium; et ex iis epulum fiebat populo. Cum autem ritus ille servaretur tam in urbibus, quam in agris, Ampelisca dedignata significationes amoris paulo liberiores Sceparnionis, innuit, non esse se et illum conditione pares, ut audeat ad ejus amores aspirare; esse se ex urbe, illum agrestem. Quasi dicat, Sum delicatior quam ut apponar palato agresti.

AM. Hæc sacerdos Veneris hinc me petere jussit a vobis aquam. [feres.
SC. At ego basilicus sum: quem nisi oras, guttam non
Nostro illum puteum periculo et ferramentis fodimus.
Nisi multis blanditiis, a me gutta non ferri potest. 20
AM. Cur tu aquam gravare, amabo, quam hostis hosti commodat? [dat?
SC. Cur tu operam gravare mihi, quam civis civi commo-
AM. Immo etiam tibi, mea voluptas, quæ voles, faciam omnia. [vocat:
SC. Eugepe! salvus sum! hæc jam me suam voluptatem
Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames: cedo mihi urnam. AM. cape, 25
Propera, amabo, efferre. SC. manta: jam hic ero, voluptas mea.
AM. Quid sacerdoti me dicam hic demoratam tam diu?
Ut etiam nunc misera timeo, ubi oculis intueor mare!

cupiam. AM. *Hæc sacerdos Veneris mandavit rogare hinc aquam a vobis.* SC. *At ego sum minister regius: nisi me rogaveris, non accipies* vel *guttam. Fodimus illum puteum nostro periculo et instrumentis; gutta non potest obtineri a me, nisi multis blandimentis.* AM. *Quare ægre das tu aquam, quam inimicus largitur inimico?* SC. *Quare mihi tu negas id, quod civis dat ultro civi?* AM. *Immo, mea voluptas, agam quicquid libitum fuerit.* SC. *Gestio lætitia! meæ res bene se habent! hæc me appellat jam suam voluptatem. Tibi dabo aquam, ne me ames incassum: da mihi hydriam.* AM. *Tene; accelera, quæso, afferre.* SC. *Expecta: revertar quamprimum hic, mea voluptas.* AM. *Quam causam afferam sacerdoti, tantæ moræ a me factæ? Quam formido etiamnum, quando conspicio mare! At*

pientior natus Ven. 1518. *sapientior natus* etiam Ven. 1. et Ven. 1518.—17 *Hic* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *aquam jussit a vobis* Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—18 C. *bassilicus;* C. 2. *basiliscus.*—19 *Nos pro illum* Pll. *illum pupe teum* B. 1. *periclo* Schneider.—20 Schneider. *ferri non.*—21 Lips. a m. sec. *aquam mihi.*—22 Ven. 1518. *gravere.*—24 *Euge salvus* S. Lips. Ven. 1. *Euge persalvus* B. 1.—25 Particula *ne* deest in S. Lips. Ven. 1. *me* deest in Ven. 1518. *mi urnam* Schneider.—26 *Propterea* Ven. 1518. *afferre* S. Lips. *mane jam* S. Lips. B. 1.—27 S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *meæ dicam;* C. 2. *meo di-*

NOTÆ

Decimæ enim quæ imponebantur aræ Herculis in urbibus erant delicatiores, quam quæ imponebantur aræ ejusdem numinis in agris.

18 *Ego basilicus sum*] Id est, regius minister. Et ut sunt magnatum ministri impotentes, et feroces, et vulgo ipsis suis dominis ferociores, eos oblique carpit Plautus in persona Sceparnionis prædicantis se fore difficilem et morosum Ampeliscæ, neque daturum aquam, nisi emtam precibus obnixis, blanditiis plurimis.

21 *Cur tu aquam gravare*] *Gravare* hoc loco dicitur, pro gravate dare, ægre, invito animo.

Sed quid ego misera video procul in littore?
Meum herum lenonem Siciliensemque hospitem, 30
Quos periisse ambos misera censebam in mari.
Jam illud mali plus nobis vivit, quam ratæ.
Sed quid ego cesso fugere in fanum, ac dicere hæc
Palæstræ, in aram uti confugiamus prius,
Quam huc scelestus leno veniat, nosque hic opprimat? 35
Confugiam hinc, res ita suppetit subito mihi.

quid ego cerno longe in littore, infelix? Cerno *meum herum lenonem, et ejus hospitem* Siculum, *quos putabam, infelix, submersos fuisse ambos fluctibus. Nobis superest plus ærumnarum quam arbitrabamur. Sed quid ego cunctor me conjicere in templum, ac nuntiare hæc Palæstræ; ut confugiamus ad aram, antequam nefarius leno accedat huc, et nos occupet incautas hic? Fugiam hinc; ea res sic mihi venit in mentem repente.*

cam; C. *me dicam.*—30 C. *Sicillensemque.*—31 S. Lips. *perisse.* Mox, *misera* deest in Ven. 1518.—32 S. Lips. Pll. Ven. 1. *plus mali.*—34 S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *ut confugiamus.*—35 S. *homo leno.*—36 C. *huic* Pll. C. *huc* Lamb. ex codd. *ita res* Lamb. *subita* idem. *mihi* deest in B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

SCEPARNIO.

Pro Di immortales, in aqua nunquam credidi
Voluptatem inesse tantam! ut hanc traxi lubens!
Nimio minus altus puteus visus est, quam prius.
Ut sine labore hanc extraxi! præfiscine,

Sce. *Pro Dii immortales! nunquam existimavi esse tantam oblectationem in aqua* haurienda. *Quam eam eduxi alacriter! Credidi puteum multo minus profundum quam antea. Quam hanc hausi sine conatu! absit dicto invidia, sum satis impro-*

3 Lamb. *visus'st.*—4 Pll. S. Ven. 1. *præfici ne;* Lips. *proficisci ne;* Ven.

NOTÆ

4 *Præfiscine*] *Præfiscine* est vox qua utebantur veteres ad præfationem modestiæ, quando quid dicebant unde gloriari possent: quasi dicat, 'absit verbo invidia.' Unde patet hic jocum captari a Sceparnione, qui profitetur se esse satis nequam. Quod quem locum gloriæ faciat, nemo est qui non videat.

Satis nequam sum: utpote qui hodie inceperim 5
Amare: hem tibi aquam, mea tu bella: hem, sic volo
Te ferre honeste, ut ego fero: ut placeas mihi.
Sed ubi tu es, delicata? cape aquam hanc sis: ubi es?
Amat hercle me, ut ego opinor: delituit mala.
Ubi tu es? etiamne hanc urnam acceptura es? ubi es? 10
Commodule melius: tandem vero serio.
Etiam acceptura es urnam hanc? ubi tu es gentium?
Nusquam hercle equidem illam video: ludos me facit.
Apponam hercle urnam jam ego hanc in media via.
Sed autem, quid si hanc hinc abstulerit quispiam 15
Sacram urnam Veneris? mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle, ne illa mulier mihi insidias locet,
Ut comprehendar cum sacra urna Veneria.
Nempe optimo me jure in vinculis enicet
Magistratus, si quis me hanc habere viderit. 20
Nam hæc literata 'st: ab se cantat cuja sit.
Jam hercle evocabo hinc hanc sacerdotem foras,
Ut hanc accipiat urnam; accedam huc ad fores.

bus: ut qui initium faciam hodie amandi. Hem! tene aquam, mea bella. Hem! exopto te gestare, sic decore, ut ego gesto: ut mihi sis grata. Sed ubi es, lepida? Tene, si libet, hanc aquam. Ubi es? Profecto me amat, ut ego animadverto: sese abscondit, nequam. Ubi es tu? Accipiesne tandem hanc urnam? Ubi es? Hactenus joco: tandem vero age serio. Accipiesne tandem aliquando hanc urnam? In quo loco delitescis? Nullibi illam conspicio; me ludificat. Ego collocabo hanc urnam hic in media via. At vero si quis hanc abstulerit hinc urnam sacram Veneris? Mihi facessat negotium. Profecto vereor, ne illa mulier mihi struat insidias, ut inveniar cum urna sacra Veneris. Nimirum judex me interficiat merito in carcere, si quis viderit me hanc tenere. Nam hæc inscripta literis: nuntiat per sese ad quem pertineat. Nunc certe vocabo hanc sacerdotem e fano, *ut auferat hanc*

1518. *præfestine.*—5 *Ut nequam* Ven. 1518. *ut pro te* S. Lips. Ven. 1. *pro te* Ven. 1518. *amare inceperim* Ven. 1518.—6 Pll. S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *tu belliata.*—8 *Sed ubi es* S. Lips. Ven. 1. *hanc sic* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—10 C. 2. *ancurnam acceptura 's; τὸ es* deest in C. *ubinam es* Ven. 1518. —12 Lamb. *es acceptura.*—13. 14 Hæc verba bis quatuor, *equidem . . . hercle* desunt in S. B. 1. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *in media sistam via* Ven. 1518.—15 *Sedentem quid si* Valla.—16 S. Lips. *exhibebat.*—18 *Ut comprendar* S. *Ut comprendas* Lips.—19 Pronomen *me* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. *vinclis* S. Lips.—20 *Magram jussi* S. Lips. *nisi* S. a m. sec.—21 S. Lips. *litterata est.* C. *capse cantat.* Mox, Ven. 1518. *quoia sit.*—22 *Nam hercle* Ven. 1518.—23 Pro *urnam,* Ven. 1. et Ven. 1518. habent *nam.* Mox *jam huc* Ven. 1518.—

NOTÆ

21 *Literata 'st*] Id est, literis inscripta.

Heus sis, Ptolemocratia! cape hanc urnam tibi:
Muliercula hanc nescio quæ huc ad me detulit. 25
Intro ferunda est: repperi negotium:
Siquidem his mihi ultro aggerunda etiam est aqua.

urnam. Accedam huc ad januam. Heus si libet, Ptolemocratia! sume tuam urnam: nescio quæ muliercula ad me hanc attulit huc. Oportet eam inferam in fanum. Si mihi ferenda est ultro aqua iis qui haustam veniunt, *non inveni parum negotii.*

24 *Heus siplolemo gracia* B. 1. *Eus si* Pll. *Heus si plolemeo gratia* S. Lips. Ven. 1. *Heus si tolloni gratia* Ven. 1518. *Heus sis, talle mea gratia* Carpentar.—26 *Inproferundast* B. 1. *In proferundast* Pll. S. Lips. Ven. 1. *Introferundast* codd. Lamb. *In preferunda abiit* Lamb. *reperi* Camer. Lamb.—27 Schneider. *mihi his ultro.*

ACTUS SECUNDI SCENA SEXTA.

LABRAX, CHARMIDES.

LA. Qui homo sese miserum et mendicum volet,
Neptuno credat sese atque ætatem suam:
Nam si quis quid cum eo rei commiscuit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum domum.
Edepol, Libertas, lepida es, quæ nunquam pedem 5
Voluisti in navem cum Hercule una imponere.

LA. *Qui optabit esse infelix et egenus, sese committat mari et suam vitam: nam si quis contraxit aliquid commercii cum eo, illum remittit domum instructum hoc modo. Sine dubio fuisti callida, Libertas, quæ nunquam voluisti inferre pedem in*

1 *Qui homo hominem* Ven. 1518.—3 Pll. S. Lips. Ven. 1. *quis cum eo quid.*—5 *Ædepol* Ven. 1518. Lamb. *Edepol* deest in B. 1. S. a m. pr.—6 Ven. 1518. *navim.* Ven. 1. Ven. 1518. *mecum.* Mox, *hercle* Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven.

NOTÆ

1 *Qui homo*] Terentius, 'Nescis quid mali præterieris, qui nunquam es ingressus mare.' Ovidius, 'Et prope tam letum quam prope cernit aquam Navita.' Juvenalis, 'Nauta est digitis a morte remotus Quatuor, aut septem, si sit latissima tæda.'

2 *Ætatem suam*] Id est, vitam suam. Quod idem est ac 'se;' unde supra, 'Væ ætati tuæ;' id est, væ tibi.

4 *Ornatum*] Adjuvat orationem suam Labrax indicatis laciniis vestimenti manantis aqua marina.

6 *Cum Hercule*] Quæ sit ea Libertas, quæ noluerit inferre pedem cum Hercule in navem, ignoratur. Ego crediderim esse hanc Fabulam ex earum numero, quæ circumferuntur in

Sed ubi ille meus est hospes, qui me perdidit?
Atque eccum incedit! CH. quo, malum, properas, Labrax?
Nam equidem te nequeo consequi tam strenue.
LA. Utinam te prius quam oculis vidissem meis, 10
Malo cruciatu in Siciliam perbiteres;
Quem propter hoc mihi obtigit misero mali!
CH. Utinam, cum in ædes me ad te adduxisti tuas,
In carcere illo potius cubuissem die!
Deosque immortales quæso, dum vivas, uti 15
Omnes tui similes hospites habeas tibi.
LA. Malam Fortunam in ædis te adduxi meas.
Quid mihi scelesto tibi erat auscultatio?
Quidve hinc abitio? quidve in navem inscensio?
Ubi perdidi etiam plus boni quam mihi fuit. 20
CH. Pol minume miror, navis si fracta 'st tibi,
Scelus te, et sceleste parta quæ vexit bona.
LA. Pessum dedisti me blandimentis tuis.
CH. Scelestiorem cœnam cœnavi tuam,
Quam quæ Thyestæ quondam anteposita est, et Tereo. 25

navem una cum Hercule. At ubi est ille meus hospes, qui me vocavit in periculum? Atque ecce huc venit! CH. *Quo vadis, malum, Labrax? Nam non valeo te sequi tam celeriter.* LA. *Utinam antequam conspexissem te meis oculis, periisses in Sicilia malo cruciatu, cujus causa hæc calamitas mihi accidit infelici!* CH. *Utinam illo die, quo me adduxisti in tuas ædes, dormivissem potius in carcere! Et rogo Deos immortales, ut sint tibi, dum vitam ages, omnes hospites tui similes.* LA. *Induxi malam fortunam in ædes meas,* quando *te* adduxi in eas. *Quare tibi præbui aures, sceleste? Quare hinc sum profectus? Quare conscendi navem? In qua periit plus fortunarum quam habebam.* CH. *Sane minime miror, si tua navis est scopulis allisa, quæ te portavit scelestum, et fortunas comparatas scelere.* LA. *Me perdidisti tuis blanditiis.* CH. *Sumsi cœnam magis nefariam apud te, quam quæ*

1518.—10 *Utinam ego* Schneider.—11 *Sicilia* Camer. Lamb. *proficisceres* B. 1. S. Lips. *prebiteres* Ven. 1. *præbiteres* Ven. 1518.—13 S. Lips. Ven. 1. *ædis;* Ven. 1. Ven. 1518. *meas te adduxi.* Mox, *tuas* deest in S. Lips. Ven. 1.—16 S. *simeles,* et in marg. *siculos.*—18 C. 2. et Ven. 1. *tibi erit.*—19 Q. h. *abito* Pll. *navim* Ven. 1518.—21 S. Lips. *fracta sit.* Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *ibi* pro *tibi;* Carpentar. *ubi.*—23 Schneider. *blandimentis me.*—25 *Thiestæ* S. *est*

NOTÆ

ima plebe, et quæ cum tempore exolescant, ab eruditis non usurpatæ, et monumentis literarum minime consignatæ.

25 *Thyestæ*] Fabula nota est, qua Atreus Thyestæ frater suos liberos epulandos apposuisse narratur. Neque minus notum Procnen Tereo viro suo, quod is Philomelam Procnes sororem vitiasset, eique postea,

LA. Perii, animo male fit! contine, quæso, caput.
CH. Pulmoneum edepol nimis velim vomitum vomas.
LA. Eheu Palæstra atque Ampelisca! ubi estis nunc?
CH. Piscibus in alto, credo, præbent pabulum.
LA. Mendicitatem mihi obtulisti opera tua, 30
Dum tuis ausculto magnidicis mendaciis.
CH. Bonam est quod habeas gratiam merito mihi,
Qui te ex insulso salsum feci opera mea.
LA. Quin tu hinc is a me in maxumam malam crucem.
CH. Eas! easque res agebam commodum. 35
LA. Eheu! quis vivit me mortalis miserior?
CH. Ego multo tanto miserior, quam tu, Labrax.
LA. Qui? CH. quia ego indignus sum, tu dignus, qui sies.
LA. O scirpe, scirpe! laudo fortunas tuas,
Qui semper servas gloriam aritudinis. 40
CH. Equidem me ad velitationem exerceo:

est apposita olim Thyestæ et Tereo. LA. *Perii, est ægre animo; rogo, tene caput.* CH. *Utinam excrees pulmonem.* LA. *Heu Palæstra, atque Ampelisca! ubi estis jam?* CH. *Puto sunt pabulo piscibus in mari.* LA. *Me compulisti in summam inopiam, tua culpa, dum aurem præbeo tuis mendaciis magnificis.* CH. *Est in quo mihi habeas jure gratiam, qui te reddidi meo beneficio ex insulso salsum.* LA. *Quin tu abis hinc a me in maximam malam crucem.* CH. *Abi tu ipse! molitus sum id in te feliciter ut abeas.* LA. *Heu! quis homo est infelicior me!* CH. *Ego sum tanto infelicior, quam tu, Labrax.* LA. *Quomodo?* CH. *Quia ego sum indignus, qui sim miser: tu vero dignus.* LA. *O scirpe, scirpe! laudo tuam sortem, qui tueris semper laudem siccitatis.* CH. *Equidem me exercito ad pugnam velitarem:*

omittit Ven. 1518. *et atreo* S. Lips. *ab Tereo* Ven. 1518.—26 *Peri* S. Lips. Pll.—27 *Polmoneum* S. Lips. *Pulmonem* Ven. 1518. *vomitu* Ven. 1518.—28 *Ehu* S. Lips. *Heu* Ven. 1. Ven. 1518. *nunc miseræ* Ven. 1518.—34 S. Lips. Ven. 1. *maximam.*—35 *Das eas q̃ res* B. 1. *Das easque res* Pll. *Das* etiam S. Lips. *Da* Ven. 1. Ven. 1518. *eas quæ* S. Ven. 1. *quas* Ven. 1518. *meas qui* Carpentar. *res tecum in navi* Ven. 1518. *Meas tuasque res agebam* Diss.—36 *Heus* B. 1. S. Lips. *Heu* Ven. 1. Ven. 1518. *me alter* Ven. 1518.—41 S. Lips.

NOTÆ

ne enuntiaret, linguam præcidisset, Ityn communem filium dilaceratum patri comedendum objecisse.

33 *Ex insulso salsum feci*] Charmides Labracem irridet: habet enim gratiam ei quivis qui ab aliquo ex insipiente sapiens factus sit; sed non qui e sicco madidus.

35 *Eas! easque res*] Labrax dixit Charmidi; 'quin is in malam crucem!' Respondet Charmides, *Eas! res*, id est, id agebam; id est, ibam in malam crucem, quando subibam tecum tempestatem. Sed est et jocus in *Eas! res;* 'eas' enim verbum significat; 'eas ipse in malam crucem;' et præterea inseruit phrasi, 'eas res agebam.'

39 *O scirpe*] Scirpus etiam aqua immersus non madet.

Nam omnia corusca præ tremore fabulor.
LA. Edepol, Neptune, es balneator frigidus:
Cum vestimentis posteaquam abs te abii, algeo.
Ne thermopolium quidem ullum instruit: 45
Ita salsam præbet potionem et frigidam.
CH. Ut fortunati sunt fabri ferrarii,
Qui apud carbones assident! semper calent.
LA. Utinam fortuna nunc anatina uterer,
Uti cum exivissem ex aqua, arerem tamen! 50
CH. Quid, si aliquo ad ludos me pro manduco locem?
LA. Quapropter? CH. quia pol clare crepito dentibus.
Jure optumo me lavisse arbitror.
LA. Qui? CH. quia auderem tecum in navem ascendere,
Qui a fundamento mihi usque movisti mare. 55
LA. Tibi auscultavi, tu promittebas mihi

nam mitto præ trepidatione verba vibrantia. LA. *Certe, Neptune, es balneator gelidus: rigeo ex quo excessi a te cum vestibus. Sane non est apud eum thermopolium, sic propinat potionem salsam et frigidam.* CH. *Quam fabri ferrarii sunt felices, qui semper stant ad prunas! fruuntur calore perpetuo.* LA. *Utinam essem similis anati, ut quando prodirem ex aqua essem siccus!* CH. *Quid, si me collocem ad ludos pro manduco?* LA. *Quare?* CH. *Quia crepito clare dentibus. Existimo me naufragium fecisse merito.* LA. *Quare?* CH. *Quia sum ausus me conferre tecum in navem, quia concitasti mare ab imo.* LA. *Tibi credidi; tu mihi*

B. 1. *mea tu elitationem;* Ven. 1. Ven. 1518. *meam velitationem;* codex Turnebi, *me advelitationi;* Pll. *me at velitationem.*—42 S. Lips. *præ timore.*—44 S. Lips. Pll. Ven. 1. *postquam;* Ven. 1518. *abs te postquam.* C. *a te.* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *abi.*—45 *Neteomopolium* B. 1. *Ne temopolium* S. Lips. *ullum ille* edd. quædam vett. et Schneider. *instructum hodie* Ven. 1518.—49 Ven. 1518. *nunc ego.* Pll. *anetina;* S. *a net in a;* Lips. *anet ina;* Ven. 1518. *anthracina.*—50 *Ut* S. Lips. Ven. 1. *Ut postquam* Ven. 1518. *exissem* S. Lips. Ven. 1. *in aerem* S. Lips.—51 Ven. 1518. *manduca.*—53 *Sed nunc jure* edd. quædam vett. et Schneider. *Vino,* pro *Jure,* S. Lips. *lavissem* S. Lips. *opinor arbitror* S.—54 Ven. 1518. *navim.*—56 *Tibi autem* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.

NOTÆ

41 *Ad velitationem*] Festus: 'Velitatio dicta est ultro citroque probrorum objectio ab exemplo velitaris pugnæ.' Hic de trepidatione, qua membra vibrantur.

42 *Corusca*] Coruscat maxime lux, quando tremula est. Sic coruscantia sua verba dixit Charmides propter trepidationem vocis. Corusce vero lux videtur radios circumquaque vibrare.

49 *Fortuna anatina*] Anas est perpetuo in aqua: neque tamen, aut alget, aut madet, quando exit.

51 *Manduco*] Manducus erat formidolosa persona, magnis malis, lateque dehiscens, et clare crepitans dentibus, terriculamentum puerorum.

Illic esse quæstum maxumum meretricibus,
Ibi me corruere posse aiebas divitias.
CH. Jam postulabas te, impurata bellua,
Totam Siciliam devoraturum insulam. 60
LA. Quænam balæna meum voravit vidulum,
Aurum atque argentum ubi omne compactum fuit?
CH. Eadem illa, credo, quæ meum marsupium,
Quod plenum argenti fuit, in sacciperio.
LA. Eheu! redactus sum usque ad hanc unam tuniculam,
Et ad hoc misellum pallium: perii oppido! 66
CH. Vel consociare mihi quidem tecum licet:
Æquas habemus partes. LA. saltem si mihi
Mulierculæ essent salvæ, spes aliquæ forent.
Nunc si me adolescens Pleusidippus viderit, 70
A quo arrhabonem pro Palæstra acceperam,
Jam se exhibebit hic mihi negotium.
CH. Quid, stulte, ploras? tibi quidem edepol copia 'st,
Dum lingua vivet, qui rem solvas omnibus.

affirmabas meretrices facere illic maximum lucrum; dicebas me posse corradere illic opes. CH. *Impura bestia, postulabas jam te voraturum universam insulam Siciliam.* LA. *Quæ balæna voravit meum vidulum, in quo fuit inclusum omne aurum atque argentum?* CH. *Illa eadem, ut puto, quæ voravit meum marsupium, quod plenum erat pecunia, in sacco.* LA. *Heu! hæc una tunicula mihi superest, et hoc miserum pallium. Interii plane!* CH. *Mihi licet quidem inire societatem fortunarum tecum. Sumus pares in fortunis.* LA. *Saltem si mulierculæ essent incolumes, esset spes aliqua. Nunc si adolescens Pleusidippus, qui dedit mihi arrhabonem pro Palæstra, me conspicatus sit, mihi conflabit jam hic negotium.* CH. *Quare lacrymaris, insane? Profecto semper poteris reddere rem cuivis dum lingua valebit.*

—57 *Illi* Lamb.—58 Pll. *alebas.*—59 C. 2. *inpura bellula.*—60 Ven. 1. *devorat.*—61 S. Lips. C. *bellena;* C. 2. *bellana.*—63. C. *marsippium.*—65 *Eku* S. Lips. *Heu* Ven. 1. Ven. 1518. *sum redactus* Ven. 1518. *unam hanc* C. *ad hanc usque unam* Ven. 1518.—67 *Vel consciare* B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. *Vel consiliare* Valla; *Vel conciliare* al.—69 Carpentar. *aliqua foret.*—70 Pronomen *me* deest in Ven. 1518. *plesidippus* Ven. 1.—71 Pll. S. Ven. 1518. *arrabonem;* Ven. 1. *arabonem.*—72 *Jam is* Lamb. 1595. *Jam his* Lamb. 1577.—73 S. Lips. *tibi equidem.*

NOTÆ

58 *Corruere*] Coacervare magnas divitias. Varro, 'Corruuntur spicæ in corbem.' Inde 'rutrum;' *instrument à remuer du mortier.* 'Ruere,' est de medio cumulum dejicere, et æquare. Cicero de laudibus Dolabellæ, 'diruam cumulum.'

ACTUS SECUNDI SCENA SEPTIMA.

SCEPARNIO, CHARMIDES, LABRAX.

SC. QUID illuc, obsecro, negotii, quod duæ mulierculæ
Hic in fano Veneris signum flentes amplexæ tenent?
Nescio quem metuentes miseræ; nocte hac vero proxuma
Se jactatas atque ejectas hodie esse aiunt e mari.
LA. Obsecro hercle, adolescens, ubi istæc sunt, quas memoras, mulieres? 5
SC. Hic in fano Veneris. LA. quot sunt? SC. totidem quot ego et tu sumus.
LA. Nempe meæ. SC. nempe nescio istuc. LA. qua sunt facie? SC. scitula.
Vel ego amare utramvis possim, si probe appotus siem.
LA. Nempe, puellæ? SC. nempe, molestus es: vise, si lubet.
LA. Meas oportet intus esse hic mulieres, mi Charmides. 10
CH. Juppiter te perdat, et si sunt, et si non sunt tamen.
LA. Intro rumpam jam huc in Veneris fanum. CH. in barathrum mavelim.
Obsecro, hospes, da mihi aliquid, ubi condormiscam, loci.
SC. Istic ubi vis condormisce: nemo prohibet, publicum est.

SC. *Quare, amabo, duæ mulierculæ lacrymantes amplectuntur imaginem Veneris in templo; formidantes nescio quem, infelices? Narrant autem suprema nocte se fuisse jactatas* tempestate, *atque ejectas e fluctibus.* LA. *Ubi sunt, quæso, istæ mulieres, quas dicis?* SC. Sunt *hic in templo Veneris.* LA. *Quot sunt?* SC. *Totidem quot sumus ego et tu.* LA. *Nimirum sunt meæ.* SC. *Nimirum me latet istud.* LA. *Quo sunt vultu?* SC. *Venusto. Vel ego possim amare utramque, si sim bene potus.* LA. *Videlicet sunt puellæ?* SC. *Videlicet es importunus: vide si vis.* LA. *Mi Charmides, oportet meas mulieres esse in hoc templo.* CH. *Jupiter te perdat, sive sint, sive non sint!* LA. *Nunc irrumpam illuc in templum Veneris.* CH. *Malim in barathrum* irrumpere. *Quæso, hospes, præbe mihi aliquem locum in quo somnum capiam.* SC. *Somnum cape hic ubi libet: nullus impedit; est commune.*

---

1 *Quid est illuc* S. Lips. B. 1. C. 2. Ven. 1. *Quid illud* Ven. 1518. *Quid est illud* Carpentar. *Quid illuc est* Lamb. *negoci* Ven. 1518.—3 C. *hac nunc;* C. 2. *hac non;* B. 1. et Diss. *nocte hac vero proxuma.*—4 *Se jectas* Ven. 1518. *Se jactatas: atque ejectas* Diss.—6 Ven. 1518. *quod . . . quod.*—7 Ven. 1518. *istuc nescio.*—8 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *possum;* mox, S. Lips. B. 1. Ven. 1. *adpoturissem;* Pll. *atpotus siem;* C. 2. *sim.*—9 Camer. *vise intro si lubet.*—10 S. Lips. *meæ Char.* Pll. *me Char.*—12 S. a m. pr. *hic in.* S. Lips. Ven. 1. *baratrum.*—13 S. Lips. B. 1. Ven. 1. *loci ubi condormiscam;* Ven. 1518. *loci*

CH. At vides me, ornatus ut sim vestimentis uvidis: 15
Recipe me in tectum, da mihi vestimenti aliquid aridi,
Dum mea arescunt: in aliquo tibi referam gratiam.
SC. Tegillum eccillud mihi unum arescit: id si vis, dabo:
Eodem amictus, eodem tectus esse soleo, si pluvit.
Tu istæc mihi dato: exarescunt faxo. CH. eho! an te pœnitet, 20
In mari quod elavi, ni hic in terra iterum eluam?
SC. Eluas tu an exungare, ciccum non interduim.
Tibi ego nunquam quicquam credam, nisi accepto pignore.
Tu vel suda, vel peri algu: vel tu ægrota, vel vale:
Barbarum hospitem mihi in ædes, nihil moror: sat litium est. 25
CH. Jamne abis? venales illic ductitavit, quisquis est:

CH. *Sed cernis quemadmodum ego sum indutus vestibus madidis. Admitte me in ædes, cedo mihi aliquam vestem siccam, usque eo dum mea exarescat; tibi agam gratias aliquando.* SC. *Ecce vestimentum angustum siccum: commodabo, id si libet. Consuevi esse indutus eodem et tectus, si pluit. Tu dato mihi tua vestimenta; curabo ut siccentur.* CH. *Eho! an doles quod naufragium feci in mari, nisi faciam hic iterum in terra?* SC. *Tu laves an ungaris nihili curo: ego nunquam tibi tradam vestes, nisi accepto arrhabone. Vel suda, vel morere frigore, vel ægrota, vel sis sanus: nolo habere in ædibus hospitem peregrinum: est satis controversiarum.* CH. *Jamne excedis? Iste quisquis est, fuit mango: est ferus.*

ubi condormiscam parum.—14 S. *condormiscere.*—15 S. Lips. *sim v. humidis.*—16 *R. me intectum* Ven. 1518. *vesti a. aridi* Pll. *vestium a. aristi* S. Lips.—17 *Dum arescunt mea* S. Lips. *Dum a. meæ* Ven. 1. *tibi gratiam referam* S. Lips. Ven. 1.—18 *Tigillum* Pll. S. Ven. 1. *eo illud* C. Ven. 1. *et illud* C. 2. *habeo illud* S. Lips. *eho illud* Ven. 1518. *aret* Festus, Salm. Pll. S. Lips. *it si vis* Pll. —19 Ven. 1518. *tectus eodem.*—20 Lips. et Pll. *exarescent.*—21 *In mare delavi ne hic in terra eluam* B. 1. *delavi* etiam Lips. S. Ven. 1. *hic* deest in ed. Carpentar. *iterum* deest etiam in S. Lips. C. 2. Ven. 1. *in eluam* C.—22 *Eluas tu, an emungare* Gulielm. et Schneider. *E. tu hanc* S. Lips. *exungere* ed. Carpentar. *siccum vero interdum* S. Lips. Ven. 1. *siccus verum interim* Ven. 1518. *siccus verum interdum* Carpentar.—23 Ven. 1518. *nunquam hodie.*—24 S. a m. sec. *vel pigri.* S. Lips. B. 1. *argens.*—25 S. Lips. *in ædem;* Ven. 1. *in æde is.*

NOTÆ

18 *Tegillum*] Festus, 'Tegillum, integumentum corporis vile et plebeium.'

21 *Elavi*] Translatione ducta a balneis. Dicitur 'eluere' et 'elavare,' qui bona in deliciis consumit. Hic Charmides dicit se 'elavisse in mari,' id est, in doloribus, non in voluptatibus.

22 *Exungare*] Id est, utrum in balneis an in unguentis rem tuam dilapides, non magnopere curo.

Ciccum non interduim] Membrana tenuis, quæ est in malo punico, cellularum discrimen. 'Pluma non interest;' 'flocci facio.' *Interduim*, id est, dem.

Non est misericors: sed quid ego hic asto infelix, uvidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum, ut edormiscam hanc crapulam,
Quam potavi præter animi, quam libuit, sententiam.
Quasi vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare: 30
Itaque alvom prodi speravit nobis salsis poculis.
Quid opu'st verbis? si invitare nos paulisper pergeret,
Ibidem obdormissemus: nunc vix vivos amisit domum.
Nunc lenonem, quid agit intus, visam, convivam meum.

Sed quid sto hic miser madidus? Quare non ingredior in templum Veneris, ut edormiscam hanc crapulam, quam exhausi præter voluntatem, ac libidinem? Quasi Neptunus miscuerit vina Græca in mari: itaque voluit solvi ventrem laticibus salsis. Quid est opus verbis? Si nobis plura pocula propinasset, obdormissemus ibidem: nunc remisit viros in ædes fere mortuos. Nunc videro, quid agat in templo leno, meus compotor.

Mox, Carpentar. *nihil mihi.*—26 S. Lips. Ven. 1. *venalis venalis.*—27 Pro *uvidus*, Lips. et S. habent *invidus.*—31 Pll. Ven. 1. *prodisperavit;* S. *predisperavit;* Lips. *prædisperavit.* S. Lips. Ven. 1. *falsis.*—32 S. Lips. *opus est.* Mox, pro *nos*, C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. habent *nobis.*—33 Lips. *obdormivissemus.*—34 Acidal. *quid agat.* Mox, *intvisam* C. *intervisam* Parel 3.

NOTÆ

31 *Prodi speravit*] Id est, Neptunus largioribus poculis invitatos nos prodere voluit; id est, nos extinguere. Qui enim invitatos largioribus poculis provocant, quam sanitati vitæque conducat, eos prodere dicuntur.

34 *Convivam*] Charmides jocatur de tempestate, a qua elapsi sunt ipse et Labrax; et convivam appellat, quia simul potaverunt.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

DÆMONES.

Miris modis Di ludos faciunt hominibus,
Mirisque exemplis somnia in somnis danunt.

Dæ. Dii ludificantur homines mirum in modum, et mittunt somnia dormienti-

1 *Miris* deest in Pll. *homnibus* Ven. 1.—2 B. 1. et Gulielm. *omnia in somnis;* S. et Lips. etiam *omnia;* Ven. 1. Ven. 1518. *nam omnia.*—3 S. Ven. 1. *dormi-*

NOTÆ

2 *Somnia*] Alii, *Dii omnia in somniis danunt*, id est, dant.

Ne dormientes quidem sinunt quiescere.
Velut ego hac nocte, quæ præcessit, proxuma
Mirum atque inscitum somniavi somnium. 5
Ad hirundininum nidum visa est simia
Ascensionem ut faceret, admolirier:
Neque eas eripere quibat inde: postibi
Videbatur ad me simia aggredirier,
Rogare, scalas ut darem utendas sibi. 10
Ego ad hoc exemplum simiæ respondeo,
Natas ex Philomela atque ex Procne esse hirundines:
Ago cum illa, ne quid noceat meis popularibus.
Atque illa animo jam fieri ferocior,
Videtur ultro mihi malum minitarier. 15
In jus vocat me: ibi ego nescio quomodo
Iratus videor mediam arripere simiam:
Concludo in vincla bestiam nequissumam.

bus mirifica. Ne patiuntur quidem dormientes somnum capere quietum. Mihi contigit somnium admirabile atque obscurum, hac nocte, quæ præcessit, ultima. Simia visa est conari ascendere ad nidum hirundineum: neque poterat eas detrahere inde. Postea simia videbatur venire ad me rogatum ut sibi commodarem scalas ad ascendendum. Ego repono hoc modo simiæ, hirundines esse natas ex Philomela atque ex Procne. Illi præcipio ne injuriam faciat meis civibus. Simia videtur fieri jam iracundior. Videtur mihi minitari ultro malum. Me appellat ad judicem. Tum ego nescio quomodo videor occupare simiam mediam iratus: conjicio bestiam

entis; Ven. 1518. *dormienteis.*—4 Pll. *processit.*—6 S. Lips. *hyrundinum:* duo codd. Prisciani *hirundinum.* Sex codd. Prisciani *visa est mihi.*—7 Unus cod. Prisciani *ascensione.* S. Lips. *admolier;* sex codd. Prisciani *adoririer;* unus cod. *adhoriri;* duo *adoriar.*—8 Lamb. ex codd. *deripere.* Mox, C. S. Lips. *post ibi.*—9 *Videtur* Schneider. *adgredier* S. Lips.—12 *Philomena* Ven. 1. Ven. 1518.—13 C. *ne quit.*—14 *At illa* B. 1. S. Lips. *illæc* Ven. 1518. *Atque illa simio* Acidal. et Schneider.—16 Schneider. *ibi tum ego.* Camer. et Lamb.

NOTÆ

6 *Hirundininum*] Pro hirundineum, possessivo.

8 *Postibi*] Id est, postea, interibi, interea. 'Postidem' et 'postidea' dicuntur pro 'postea.'

12 *Natas*] Philomela et Procne duæ filiæ sunt Pandionis Atheniensium regis. Altera dicitur mutata in philomelam, altera in hirundinem. Quare comica licentia dixisse videtur ambas esse mutatas in hirundines. Finguntur enim comicæ personæ parum esse versatæ in historia et fabula. Revera tamen forte Plautus occasionem sumsit hujus Metamorphoseos confundendæ, quod non defuerint auctores, qui dicant Philomelam esse versam in hirundinem: talis est Gorgias apud Aristotelem.

13 *Popularibus*] Dæmones erat Atheniensis exul; Procne et Philomela Athenienses: idcirco hirundines vocat populares suas.

Nunc quam ad rem dicam hoc attinère somnium,
Nunquam hodie quivi ad conjecturam evadere. 20
Sed quid hic in Veneris fano
Clamoris oritur? animus mirat.

pessimam in vincula. Nunc nunquam potui assequi conjectura ad quam rem potissimum attineat hoc somnium. Sed quis clamor auditur hic in templo Veneris? animus stupet.

ibi nescio ego. Ven. 1518. *quonam modo.*—18 Carpentar. *in vincula.*—20 C. *colecturam.*—21 Pronomen *hic* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. pro quo Ven. 1. habet *nam.* Mox, Lamb. *fano meæ viciniæ;* C. *fanom* [lacuna]; C. 2. *fano* [lacuna]; alii legunt ex conj. *fano: intus obsecro.*—22 S. Lips. *miratur animus;* Ven. 1. *an miratur;* Lamb. *an miratur meus;* voc. *animus mirat* desunt in Ven. 1518.

NOTÆ

22 *Mirat*] Miratur.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

TRACHALIO, DÆMONES.

Tr. Pro, Cyrenenses populares! vostram ego imploro fidem,
Agricolæ, accolæ, propinqui qui estis his regionibus,
Ferte opem inopiæ, atque exemplum pessumum pessumdate,
Vindicate: ne impiorum potior sit pollentia,
Quam innocentium, qui se scelere fieri nolunt nobiles. 5
Statuite exemplum impudenti, date pudori præmium.
Facite hic lege potius liceat, quam vi, victo vivere.

Tr. *Pro Cyrenenses mei cives! Ego invoco vestram opem, agricolæ, vicini, qui estis finitimi his plagis, opitulemini destitutis ope, et prohibete rem pessimam, ulciscamini: ne potentia impiorum sit major quam innocentum, qui nolunt evadere celebres crimine. Infligite panas inverecundo; afficite mercede verecundiam. Date operam ut liceat potius civi Cyrenaico vivere ex legum præscripto, quam ex*

1 *Porro* al. ap. Pareum.—2 *Agricolæ* deest in B. 1. S. Lips.—3 *Forte* B. 1. —5 B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *innocentum.* Mox, *volunt* B. 1. S. Lips. —6 Lamb. *impudentiæ.*—7 S. a m. pr. *quam victo.* Al. delent *victo;* al. scri-

NOTÆ

7 *Victo*] Id est, liceat potius civi Cyrenaico vivere sub legibus, quam sub potestate ejus, qui eum vi oppressit; id est, non vis, sed leges in republica valeant.

Currite huc in Veneris fanum: vostram iterum imploro fidem,
Qui prope hic adestis, quique auditis clamorem meum,
Ferte suppetias, qui Veneri, Veneriæque antistitæ 10
More antiquo in custodiam suum commiserunt caput.
Prætorquete injuriæ prius collum, quam ad vos perveniat.
DÆ. Quid istuc est negotii? TR. per ego te hæc genua obtestor, senex, [mihi expedi,
Quisquis es. DÆ. quin tu ergo omitte genua, et quid sit,
Quid tumultues? TR. teque oro et quæso, si speras tibi 15
Hoc anno multum futurum sirpe et laserpitium,
Eamque eventuram exagogam Capuam salvam et sospitem,
Atque ab lippitudine usque siccitas ut sit tibi.

vi. Accelerate huc in delubrum Veneris: invoco rursus vestram opem, qui habitatis in vicinis; quique accipitis meam vociferationem, ferte auxilium iis, qui ex veteri instituto commendarunt suum caput in tutelam Veneris, et Veneriæ sacerdotis. Obtorquete collum iniquitati, ante quam accedat ad vos. DÆ. *Quid rei est id?* TR. *Quisquis es senex, ego te precor per hæc genua.* DÆ. *Quin ergo tu non dimittis genua, et mihi exponis cur tumultueris?* TR. *Et te precor, rogoque, si speras te habiturum multum silphium et laserpitium, et eam copiam venturam salvam et incolumem, ad Capuanos, et sis semper sanus a lippitudine.* DÆ. *Esne compos*

****

bunt *vitam vivere.*—10 C. 2. S. Lips. Ven. 1. *antistæ.*—11 *More audito* Lips. *custodelam* Schneider. et edd. quædam vett. *tutelam* Ven. 1518.—12 *Prætor quæ te* S. Lips. *Prætorque te* Ven. 1. *Prætorquere* Carpentar. *pervenit* Ven. 1518.—13 Ven. 1518. *negocii est.* Mox, B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *hæc genua te.* S. Lips. *ob te obtestor.*—14 Ven. 1518. *quin ut.* Mox, pro *mihi*, Ven. 1. habet *nihil.*—15 *Et quiqui tu es* B. 1. S. Lips. *Eequi tu es* Ven. 1. *Et qui tu es primum* Ven. 1518. [Lacuna] *multues* C. [Lacuna] *tues* al.—16 [Lacuna] *hoc anno* Pll. *scyrpe et* B. 1. S. *scirpe et* Lips.—17 *Eamque venturam* Lamb. *capram* B. 1. S. Lips. *captam* Carpentar. Hæc vox deest in

NOTÆ

10 *Ferte suppetias*] In more positum erat apud veteres, ut neque liberi neque servi per vim educi possent e templis, locisque sacris in quæ confugissent. Cicero: 'Hic aræ sunt, hic focl, hic Dii Penates, hic sacræ religionis cærimoniæ continentur. Hoc perfugium est ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas sit.'

13 *Obtestor*] Donatus: 'Obtestatio est precatio cum mentione earum rerum per quas petimus.'

15 *Tumultues*] Vetus, *tumultueris.*

16 *Sirpe*] Quoddam genus silphii arboris thuriferæ.

Laserpitium] Quasi dicas, 'lac sirpitium,' seu silphium; *du benjoin.* Laserpitio autem felix erat Cyrenensis ager.

17 *Exagogam*] Id est, exportationem, sive evectionem eam, ut eas merces Cyrenis, aut ex Libya exportatas, salvas Capuam venturas.

DÆ. Sanun' es? TR. seu tibi confidis fore multam magudarim, 19
Ut te ne pigeat dare operam mihi, quod te orabo, senex.
DÆ. At ego te per crura et talos, tergumque obtestor tuum,
Si tibi ulmeam uberem esse speras virgidemiam,
Et tibi eventuram hoc anno uberem messem mali,
Ut mihi istuc dicas negotii quid sit, quod tumultues.
TR. Qui lubet maledicere? equidem tibi bona exoptavi omnia. 25
DÆ. Bene equidem tibi dico, qui, te digna ut eveniant, precor.
TR. Obsecro, hoc prævortere ergo. DÆ. quid negotii est? TR. mulieres
Duæ innocentes hic sunt, tui indigentes auxilii,
Quibus advorsum jus legesque insignite injuria hic
Facta est, fitque in Veneris fano: tum sacerdos Veneria 30
Indigne afflictatur. DÆ. quis homo est tanta confidentia,
Qui sacerdotem audeat violare? sed eæ mulieres
Quæ sunt? aut quid iis iniqui fit? TR. si das operam, eloquar.

mentis? TR. *Seu speras te habiturum magnam copiam magudaris, ut non ægre feras exaudire, quod te rogo.* DÆ. *At ego te rogo per femora et talos, et tuum tergum, si speras te facturum vindemiam copiosam virgarum ulmearum, et te collecturum hoc anno messem copiosam malorum, ut mihi aperias quamobrem tumultuaris.* TR. *Quare mihi conviciaris? Profecto tibi comprecatus sum omnia genera bonorum.* DÆ. *Equidem tibi bene dico, qui oro, ut tibi contingant ea quæ meres.* TR. *Prohibe id, obtestor.* DÆ. *Quid rei impediam?* TR. *Sunt hic duæ mulieres immunes a crimine, quibus est opus tuo adjutorio; nam his infertur atrox injuria, contra jus et leges, et fit etiamnum in templo Veneris. Quin etiam sacerdos Veneris vexatur indigne.* DÆ. *Quis est homo adeo audax, ut non vereatur afferre vim sacerdoti? Sed quæ sunt illæ mulieres? aut quid iis fit contra fas?*

Ven. 1518.—19 Pll. *magidari;* C. S. Lips. *maguderim;* et sic Priscian.—20 *Ut ne,* omisso pronomine *te,* Ven. 1518.—22 *Ut tibi* S. et Pll. *vimeam* Pll. *speres* S. Lips. Pll. Ven. 1.—23 Parei S. *esse evenit;* Bipont. *esse eventuram.*—25 *Qui libet* C.—27 *Obsecro te revertere* S. *huc* Lamb. *hoc revertere* B. 1. Lips.—28 S. Lips. *innocens.*—30 Ritters. *idque in Veneris fano.*—32 Pll. S. Lips.

NOTÆ

19 *Magudarim*] Radix est silphii.

22 *Virgidemiam*] Virgarum vindemiam, nomen factum e duobus.

32 *Sacerdotem audeat violare*] Omnibus sæculis nationes omnes eundem ferme honorem habuere ordini sacerdotali, quem ipsis quibus ministrarent numinibus.

Veneris signum sunt amplexæ: nunc * * *
Eas deripere volt: eas ambas esse oportet * * * 35
DÆ. Quis istic est, qui Deos tam parvipendit?
TR. Fraudis, sceleris, parricidii, perjurii plenus,
Legirupa, impudens, impurus, inverecundissumus:
Uno verbo absolvam, leno 'st: quid illum porro prædicem?
DÆ. Edepol infortunio hominem prædicas donabilem. 40
TR. Qui sacerdoti scelestus fauces interpresserit.
DÆ. At malo cum magno suo fecit hercle: ite istinc foras,
Turbalio, Sparax! ubi estis? TR. i, obsecro, intro; subveni
Illis. DÆ. iterum haud imperabo: sequimini hac. TR. age nunc jam,
Jube oculos elidere, itidem ut sepiis faciunt coqui. 45
DÆ. Proripite hominem pedibus huc, itidem quasi occisam suem.
TR. Audio tumultum: opinor, leno pugnis pectitur.

TR. *Aperiam, si audias. Complexæ sunt imaginem Veneris. Nunc vult eas avellere. Oportet eas esse ambas.* DÆ. *Quis est ille, qui aspernatur adeo Deos?* TR. *Homo conflatus ex dolis, crimine, parricidio, perjurio, qui violavit leges; effrons, inverecundus, impudentissimus: uno verbo complectar, est leno: quid dicam amplius de illo?* DÆ. *Sane commemoras hominem dignum infortunio.* TR. *Qui nequam invaserit in jugulum sacerdotis.* DÆ. *Sed non impune fecerit. Exite, Turbalio, Sparax! ubi estis?* TR. *Ingredere quæso, succurre illis.* DÆ. *Non jubebo rursus. Sequamini me.* TR. *Age nunc; manda, a lorariis eri oculos, ut a coquis eruuntur sepiis.* DÆ. *Protrahite huc hominem pedibus, sicut suem occisam.* TR. *Audio tumultum: arbitror leno pectitur pugnis. Utinam excusserint dentes*

violare audeat.—33 S. B. 1. Lips. *quid his.* S. *inquam fit.*—34. 35 Nullum hic lacunæ signum est in B. 1. C. et C. 2. S. Lips. Ven. 1. *nunc homo audacissimus* Lamb. ex codd. suis.—35 S. *diripere;* al. *eripere.* Mox, *eas* deest in Ven. 1518. *oportet liberas* Lamb.—36 *Quis hic* Ven. 1. Ven. 1518. *tam parvi Deos* Ven. 1518. *pendit? paucis expedi* Lamb.—37 C. *perjurii plen,* sine lacuna; C. 2. *perjurii plenis* [lacuna]; Lamb. *perjurii plenissimus.*—39 *Verbo uno* Ven. 1518.—40 Ven. 1518. *hominum in fortunio.*—41 *Qui sacerdotis* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *faucis* B. 1. S. Lips. Ven. 1. *iter presserit* Camer.—42 *At magno cum malo* Ven. 1. Ven. 1518. *hercle fecit* edd. quædam vett. et Schneider.—43 TR. *obsecro intus* B. 1. S. Lips.—44 *Illis* deest in Ven. 1518. *iterum aut* C. 2. *iterum haud imperabis* Pist. *iterum autem imperabo* B. 1.—45 *Illi jube* Ven. 1518. *sæpiis* S. *sepius* Ven. 1518.—46 *Porrigite* C.—47 C. 2. S. Lips.

NOTÆ

40 *Donabilem*] Donandum, mactabilem.

43 *Turbalio, Sparax*] Lorarii Dæmonetis, mutæ personæ.

Nimis velim improbissumo homini malas edentaverint.
Sed ecce ipsæ huc egrediuntur timidæ e fano mulieres.

malis nequissimi hominis. Sed ecce mulieres ipsæ egrediuntur huc trepidæ e templo.

Ven. 1. Ven. 1518. *plectitur.*—48 Ven. 1. *homini improbissumo.* Mox, *mala sedentaverint* S. Lips. *mala se dentaverint* B. 1.—49 *Sed eccas* Schneider. *ipse* Ven. 1. *huc* deest in S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *ac fandæ* B. 1. S. Lips. *efandæ* C. *æfandæ* C. 2.

NOTÆ

47 *Pectitur*] Pugnis pectere est putque pugnis hominem verberare. allegoricum pro impactis in os, ca-

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

PALÆSTRA, AMPELISCA, TRACHALIO.

PA. NUNC id est, cum omnium copiarum atque opum,
Auxilii, præsidii viduitas nos tenet;
Nec ulla specula est quæ salutem afferat:
Nec scimus quam in partem ingredi persequamur.
Maxumo miseræ in metu nunc sumus ambæ; 5
Tanta importunitas, tantaque injuria
Facta in nos est modo hic intus ab nostro hero;
Qui scelestus sacerdotem anum præcipem

PA. *Jam inopia omnium divitiarum et fortunarum, adjutoris atque defensionis nos circumvenit, neque est ulla spes, vel minima, quæ ostendat incolumitatem: neque intelligimus in quam partem nos conferamus. Jam versamur utræque in summo timore; adeo magna est molestia, adeo magna est contumelia, quæ nobis allata est a nostro hero in hoc templo; hic nefarius, qui egit præcipitem atque exturbavit sa-*

1 *Nunc idem* S. Lips. Ven. 1. *Hunc idem* B. 1.—2 Al. ap. Pareum *viduertas.*—3 Pro *Nec ulla specula est*, B. 1. C. 2. Lips. habent *Cuja est;* C. *Cuja'st.* Mox, *asserat* edd. quædam vett. et Schneider.—4 *Nec scimus quam in* desunt in codd. [Lacuna] *artem ingredi* C. [Lacuna] *rtem ingredi* C. 2. *Item ingredi* B. 1. S. Lips.—5 *Maxumo miseræ* desunt in B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—6 *Tanta* deest in B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Lacuna est in Pll. et Ven. 1.—7 *Apud nos est* B. 1. S. Lips. [Lacuna] *nos est* C. C. 2. Ven. 1. *intus hic* S. Lips. *nostra herus* Carpentar.—8 *Qui* deest in B. 1. C. C. 2. S.

NOTÆ

8 *Præcipem*] Pro 'præcipitem.' 'præcipes;' pro 'anceps,' 'ancipes.' Veteres, pro 'præceps,' dicebant

Reppulit, propulit, perquam indignis modis;
Nosque ab signo intimo vi deripuit sua. 10
Sed nunc, sese ut ferunt res fortunæque nostræ,
Par est moriri: neque est melius morte, in malis
Rebus, miseris. TR. quid est? quæ illæc oratio 'st?
Cesso ego has consolari? heus, Palæstra! PA. qui vocat?
TR. Heus, Ampelisca! AM. obsecro, quis est, qui vocat? 15
PA. Quis is est, qui nominat? TR. si respexis, scies.
PA. O salutis meæ spes! TR. tace, ac bono animo es.
Me vide. PA. si modo id liceat, vis ne opprimat:
Quæ vis, vim mihi afferam ipsa, adigit. TR. ah, desine! nimis inepta es.
AM. Desiste dictis nunc jam miseram me consolari. 20
PA. Nisi quid re præsidium apparas, Trachalio, acta hæc res est:
Certum 'st moriri, quam hunc pati grassari lenonem in me.
Sed muliebri animo sum tamen: miseræ ubi venit in mentem

cerdotem anum per summam contumeliam, et nos detraxit ab imagine, quæ est in ipso sanctuario, vi aperta. At nunc ut res nostræ et fortunæ sese habent est æquum oppetere mortem. Neque est quicquam optabilius exitio in ærumnis et adversis. TR. *Quid est? qualis est ille sermo? Quid, moror illas consolari? Heus, Palæstra!* PA. *Quis me nominat?* TR. *Heus, Ampelisca.* AM. *Quæso, quis est qui me nominat?* PA. *Quis est ille qui appellat?* TR. *Si retro spectaveris, videbis quis te vocet.* PA. *O spes meæ salutis.* TR. *Sile, ac esto æquo animo: intuere me.* PA. Da operam, *si fieri possit, ne mihi afferatur vis: quæ vis me cogit mihi violentas manus afferre.* TR. *Ah, ne sic loquaris; es insulsior.* AM. *Ne mihi afferas solatium tuis verbis.* PA. *Nisi afferas revera aliquod auxilium, o Trachalio, actum est de me: deliberatum est mortem obire potius, quam sinere hunc lenonem invadere in me. Attamen sum animo muliebri: quando mors venit in*

Lips. Ven. 1. Lacuna est in Pll. et B. 1. *Qui sacram* Ven. 1518. *scelestu* Pll. *sacerdote manum* S. Lips. Ven. 1. *præcipes* Pll. S. Lips. Ven. 1. *præceps* Ven. 1518.—10 Ritters. *vi deripuit summa;* B. 1. S. Lips. Ven. 1. *videri potuit suas.* Ven. 1518. *eripere voluit sua.*—11 Ven. 1518. *ut sese;* Schneider. *se ut res fortunæque nostræ ferunt.*—12 *Pars est* Pll. S. Lips. *Mori par est* Ven. 1518.—13 *Rebus mei seris* C. *Rebus meis seriis* C. 2. Ven. 1. *Rebus miserrimis* S. Lips. *est oratio* S. Lips.—14 Pll. *consulari.*—15 Voc. *obsecro* deest in S. Lips. Ven. 1.—16 *Quis est* S. Lips. *respexes* Pll.—18 Schneider. *liceat ut ne.*—19 B. 1. *Quis vim mihi;* Menrs. TR. *Quæ vis?* PA. *vim mihi afferam, ipsa adigit;* Schneider. *Vis quæ, vim mi.*—20 S. Lips. Ven. 1. *dicta;* Pll. *dictus.* Mox, S. Lips. *consolare.*—22 *Certum est morire* B. 1. S. Lips. Ven. 1. *grassari* deest in B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. *pati l. in me grassari* Ven. 1518.—23 B. 1. S. Lips. *tam miseræ;* Ven. 1518. *tamen ut miseræ.* Mox, *ubi venit* desunt in B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven.

Mihi mortis, metus membra occupat edepol. TR. etsi hoc acerbum,
Bonum animum habete. PA. nam, obsecro, unde animus mihi invenitur? 25
TR. Ne, inquam, timete: assidite hic in ara. AM. istæc quid ara
Prodesse nobis plus potest, quam signum in fano hic intus
Veneris, quod amplexæ modo, unde abreptæ per vim miseræ? [habete hanc
TR. Sedete hic modo: ego hinc vos tamen tutabor: aram
Vobis pro castris: mœnia hinc ego defensabo. 30
Præsidio Veneris malitiæ lenonis contra incedam.
AM. Tibi auscultamus: et, Venus alma, ambæ te obsecramus,
Aram amplexantes hanc tuam lacrymantes, genibus nixæ,
Nos in custodiam tuam ut recipias, et tutere:
Illos scelestos, qui tuum fecerunt fanum parvi, 35
Ut ulciscare, nosque ut hanc tua pace aram obsidere
Patiare, quæ elautæ ambæ sumus opera Neptuni noctu:

animum, timor occupat artus. TR. *Quamvis hoc est crudele, estote æquo animo.* PA. *Nam, quæso, unde mihi adesset animus?* TR. *Ne metuite, inquam: considete hic ad aram.* AM. *Quid ista ara nobis magis salutaris erit, quam imago Veneris, quæ est in hoc templo, quam sumus amplexæ modo, et unde sumus avulsæ vi aperta?* TR. *Sedete hic: ego vos defendam, ne hinc* avellamini: *hæc ara vobis erit vallum; ego propugnabo muros. Ibo obviam nequitiæ lenonis, favente Venere.* AM. *Te audimus,* o Trachalio. *Et te obtestamur utraque, o Venus alma, flentes amplexæ hanc aram tuam, provolutæ genibus, ut nos admittas in tuum præsidium et tutelam, ut animadvertas illos in sceleratos, qui aspernati sunt tuum delubrum, et ut liceat per te occupare hanc tuam aram, quæ sumus lautæ utraque hac nocte a*

1.—24 Particula *etsi* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *hunc acerbum* S. Lips. Ven. 1. B. 1.—25 Ven. 1518. *habe te.* Pll. *unde* [lacuna] *mus mihi;* Ven. 1. *unde.* TR. *mus mihi;* S. Lips. *unde?* TR. *mox mihi;* B. 1. *unde mox mihi.* Ven. 1518. *inveniatur;* Schneider. *invenietur;* Carpentar. *inibi invenitur.* —26 Ven. 1518. *in hac ara;* Camer. *in aram.* Mox, *quid ista* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *hara* C. a m. sec.—27 *Plus prodesse nobis* Ven. 1. Ven. 1518. *plus* deest in B. 1. C. C. 2. S. Lips.—28 S. Lips. *abruptæ;* Pll. *arreptæ.*—29 Ven. 1518. *tamen vos.*—30 Pll. B. 1. *ego vos defensabo;* Acidal. *mœnia hunc: ego vos defensabo.*—31 S. Lips. B. 1. *militiam;* Ven. 1. *maliciam;* Ven. 1518. *et maliciæ.* Ven. 1. *incendam.*—32 S. Lips. Ven. 1. *alma Venus.*—34 *In custodiam nos* Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *ut tuam* Ven. 1518.—36 [Lacuna] *are nosque* S. Lips. Ven. 1. *Araneosque* B. 1.—37 [Lacuna] *aut eæ ambæ* B. 1. S.

NOTÆ

30 *Mœnia defensabo*] Pro, hic vobis ero præsidio.

Ne invisas habeas, neve idcirco nobis vitio vortas,
Si quippiam 'st, minus quod bene esse lautum arbitrare.
TR. Æquum has petere intellego: decet abs te id impetrari: 40
Ignoscere his te convenit: metus has, id ut faciant, subigit.
Te ex concha natam esse autumant: cave tu harum conchas spernas.
Sed optume eccum exit senex, patronus mihique et vobis.

Neptuno: ne simus tibi odiosæ, et ne nobis crimini vertas, si est aliquid quod putes non esse satis bene lautum. TR. *Video has rogare quod par est. Oportet eas obtinere id a te. Expedit te his parcere: timor eas cogit, ut amplectantur tuam aram. Sciunt te genitam ex concha: vide ne tu contemnas harum conchas. Sed ecce senex prodit opportune, qui est meus patronus et vester.*

Lips. Ven. 1. [Lacuna] *elautæ* Pll. *Neptunei* B. 1. C. et C. 2. S. Lips. Ven. 1. *noctu* deest Ven. 1518. *nunc tu* Carpentar.—38 *Ne invisas* desunt in B. 1. S. Lips. Ven. 1. *Ejectos perditos hostes* Ven. 1518.—39 *Si quippiam est* S. Lips. *bene quod* S. Lips. Ven. 1. *quam decet* Ven. 1518. *lautum esse tu* Schneider.—40 Carpentar. *impetrare;* Bipont. *inpetrarier.*—41 Ven. 1518. *id faciant.* —42 *Te concha* Lamb. 1577.

NOTÆ

42 *Cave tu conchas spernas*] In mundo muliebri esse solebant conchæ multæ; aliæ quibus in vultum aqua instillaretur ad lavandum; aliæ in quibus purpurissum aut cerussa ad pingendum vultum; aliæ in quibus odores reponerentur. Mundum autem muliebrem duarum puellarum periisse putabat Trachalio. Nonnulli hæc verba detorquent in obscœnum sensum.

ACTUS TERTII SCENA QUARTA.

DÆMONES, TRACHALIO, LORARII, LABRAX, MULIERES.

DÆ. EXI e fano, natum quantum est, hominum sacrilegissume.
Vos in aram abite sessum: sed ubi sunt? TR. huc respice.

DÆ. *Egredere e templo, sceleratissime omnium hominum qui hactenus nati sunt. Vos puellæ pergite occupatum aram; sed ubi sunt* puellæ? TR. *Aspice huc.*

NOTÆ

2 *Sessum*] Jubet Dæmones puellas sedere ad aram Veneris. Veteres enim sedentes adorabant Deos suos.

DÆ. Optume. LO. istuc volueramus: jube modo accedat prope.
DÆ. Tune legirupionem hic nobis cum Dis facere pos- [tulas?
Pugnum in os impinge. LA. iniqua hæc patior cum pretio tuo. 5
DÆ. At etiam minitatur audax. LA. jus meum ereptum est mihi,
Meas mihi ancillas invito me eripis. TR. ergo dato
De senatu Cyrenensi quemvis opulentum arbitrum,
Si tuas esse oportet, nive eas esse oportet liberas,
Nive te in carcerem compingi est æquom, ætatemque ibi
Te usque habitare, donec totum carcerem contriveris. 11
LA. Non hodie isti rei auspicavi, ut cum furcifero fabuler.
Te ego appello. DÆ. cum istoc primum, qui te novit, disputa.
LA. Tecum ago. TR. atqui mecum agendum 'st: suntne illæ ancillæ tuæ?

DÆ. *Bene est.* LO. *Optabamus illud. Impera jam* ut leno *veniat propius.* DÆ. *Visne violatorem legum sacrificare Diis nobiscum? Incute pugnum in os.* LA. *Perfero id injuste; sed dabis pœnas.* DÆ. *At temerarius minas intentat etiamnum!* LA. *Mea justa sunt ablata, mihi adimis invito meas ancillas.* TR. *Igitur sume quemvis judicem locupletem de senatu Cyrenensi, ut statuat, si tuæ sint, an non oporteat eas esse liberas, et utrum non sit par te conjici in carcerem, et te in eo manere, usque eo dum detriveris universum carcerem.* LA. *Auspicia non mihi ostenderunt hodierna die, ut dissererem cum isto cruciario. Ego te appello ad judicem, Dæmones.* DÆ. *Litiga antea cum illo, cui notus es.* LA. *Lis est mihi tecum.* TR. *Sed tibi decertandum*

2 B. 1. *abite sexum.*—4 *Hunc* S. Lips. Ven. 1. *legerupionem* S. Ven. 1. *Legerupionem hunc* Ven. 1518.—5 Ven. 1. *impunge.* Ven. 1518. *patier.*—7 *Meas ancillas mihi* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *mihi invito eripias* B. 1. *me* omittunt etiam S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *ergo dato* omittunt S. Lips. B. 1. Pll. Ven. 1. Ven. 1518.—8 Ven. 1518. *quamvis opulentus*; Carpentar. *quemvis opulentus.* Mox, *arbitrum* deest in B. 1. S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518.—9 S. Lips. *oportet esse.*—10 *Neu te* S. Lips. Ven. 1. *compingi in carcerem* Schneider. *in carcerem compingier* Lamb.—12 Ven. 1518. *auspicavi rei.*—

NOTÆ

4 *Tune legirupionem*] 'Legirupio,' a legibus rumpendis, seu violandis: id est, Tune putas, o leno, nos passuros te, qui violator es legum, nobiscum sacrificium offerre? Nimirum etiam ab ethnicis putabatur sacrificium non nisi puris manibus offerendum. Itaque Dæmones Labracem lenonem ejecit e templo; aut certe se dicit eo consilio ejicere, ne suum sacrificium minime gratum sit Deæ, si homo impurus intersit.

5 *Cum pretio*] Id est, cum malo tuo. Horatius, 'Et peccare nefas, aut pretium est mori:' id est, mors pretium peccati.

LA. Sunt. TR. agedum ergo, tange utramvis digitulo minumo modo. 15
LA. Quid, si attigero? TR. extemplo hercle ego te follem pugilatorium
Faciam, et pendentem incursabo pugnis, perjurissume.
LA. Mihi non liceat meas ancillas Veneris de ara abducere? [tris legibus
DÆ. Non licet: ita est lex apud nos. LA. mihi cum vos-
Nihil est commercii; equidem istas jam ambas educam foras. 20
Tu, senex, si istas amas, huc arido argento 'st opus.
DÆ. Hæ autem Veneri complacuerunt. LA. habeat, si argentum dabit. [tiam,
DÆ. Do tibi argentum! nunc adeo ut scias meam senten-

est mecum. Illæ mulieres suntne tuæ ancillæ? LA. *Sunt.* TR. *Age ergo, admove ad alterutram vel minimum digitum.* LA. *Quid fiet, si admovero?* TR. *Profecto ego te agitabo illico, ut follem pugilatorium; persequar pugnis suspensum in aëre, infidissime!* LA. *Prohibebor avocare ab ara Veneris meas ancillas?* DÆ. *Prohibeberis: est ejusmodi lex apud nos.* LA. *Nullum habeo commercium cum vestris legibus. Profecto jamjam extraham foras istas duas. Tu vero, senex, si diligis istas, opus est præsenti pecunia.* DÆ. *At hæ sunt gratæ Veneri.* LA. *Si* Venus *numeret pecuniam, ei dabuntur.* DÆ. *Tibi numero pecuniam. Demum,*

14 Carpentar. *agedum.*—15 Ven. 1. Carpentar. *agendum.* S. Lips. Ven. 1. *minimo.* Pro *modo*, al. habent *indo.*—16 Ven. 1518. *attigere.* S. Lips. *ego hercle.* S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *pugillatorium.*—18 Ven. 1518. *ancillas meas;* Ven. 1495. *me has ancillas.*—19 *Non licet: ita* desunt in B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Non licet inquum* conj. Camer. *quid mihi* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—20 *Nihil est* desunt in B. 1. S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *commordi equidem* B. 1. S. Lips. *commerli eq.* Pll. *commercii est* Ven. 1518. Pro *educam foras*, quod exhibent Pll. B. 1. S. et Lips. al. ap. Pareum habent *abducam uvidas.*—21 Camer. *si sistas;* Pll. *si istas amabas;* B. 1. S. Lips. Ven. 1. *si istas ambas;* Pist. *si istas ambis.* Mox, *huic arido* Carpentar. *argento est* S. Lips.—23 *Dem tibi argentum! modo adeo* Lamb. *Det tibi* Diss.—

NOTÆ

12 *Isti rei auspicavi*] Non hodie primum consilium cepi.

16 *Follem pugilatorium*] 'Follis pugilatorius' est vesica, seu pellis vento distenta. Pugilatorius a pugil, et pugil a pugno. In eo ludo certatur ne terram attingat follis, sed semper sit in aëre sublimis.

21 *Arido argento*] Siccum; seu 'aridum argentum' dicitur, ut differat ab hydrargyro; quasi dicas humido, liquido. Hic putavero Labracem de *arido argento* mentionem facere, quia de virginibus aqua marina manantibus agitur; quasi dicat; Madidæ quidem illæ sunt; sed sicca pecunia tibi opus est, si eas emere vis.

23 *Do tibi argentum*] Per ironiam dictum.

Occipito modo illis afferre vim joculo pausillulum,
Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipsus te ut non noveris. 25
Vos adeo, ubi ego innuero vobis, si ne ei caput exoculassitis,
Quasi myrteta juncis, item ego vos virgis circumvinciam.
LA. Vi agis mecum. TR. etiam vim opprobras, flagitii flagrantia?
LA. Tun', trifurcifer, mihi audes inclementer dicere?
TR. Fateor, ego trifurcifer sum: tu es homo apprime probus. 30
Num qui minus hasce esse oportet liberas? LA. quid, liberas? [Græcia:
TR. Atque heras tuas quidem, hercle, atque ex germana
Nam altera hæc est nata Athenis ingenuis parentibus.
DÆ. Quid ego ex te audio? TR. hanc Athenis esse natam liberam.

ut teneas meam mentem, incipe illis facere vim tantillum vel joco; ego te dimittam hinc ita comtum, ut ignores quis sis. Tum vos, o lorarii, *nisi statim atque vobis nutu significavero, illi erueritis oculos de capite, ego vos succingam virgis, ita ut cinguntur myrteta junco.* LA. *Contendis mecum vi.* TR. *Mihi objicis quoque vim, flagitiosissime?* LA. *Tuque trina cruce dignus, adeo temerarius es, ut mihi insultes verbis?* TR. *Haud nego, ego sum dignus trina cruce: tu es homo apprime probus. An oportet idcirco eas non esse liberas?* LA. *Quid* dicis, *liberas?* TR. *Et quidem tuas heras, et ex vera Græcia: nam hæc altera est nata Athenis parentibus liberis.* DÆ. *Quid ego audio ex te?* TR. *Hanc esse natam liberam Athenis.* DÆ. *Hæc est mea civis, quæso?* TR. *Non tu es Cyrenenseis?*

24 S. Lips. *vim oculo.* Mox, S. a m. pr. *pauxillum.*—25 Schneider. *ego te hinc.* —26 Pro *innuero,* Camer. habet *invenero;* Lamb. 1577. *enimvero.* Mox, *si non* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *sine* Pll.—27 Q. m. *luncis* Pll. S. Lips. *circumvinclam* S. Lips. Ven. 1.—28 S. Lips. Pll. Ven. 1. *vim proportas;* Ven. 1518. *improportas.*—29 *Tum* S. Ven. 1518.—30 C. 2. *tu es h. at prime.*—31 *Nunc qui* Pll. S. Lips. Ven. 1. *Nunc quidem* Ven. 1518. *oportet esse* S. Lips. Ven. 1.— 32 *Gretia* C. 2.—33 C. *ine* [lacuna] *tibus;* C. 2. *sine* [lacuna] *tibus;* S. a m. sec. *sine litibus;* Lips. et S. a m. pr. *sine summis parentibus;* Ven. 1. *sine testibus;* Ven. 1518. *sincerissumis testibus.*—34 DE. [lacuna] *quid ego* Ven. 1.—

NOTÆ

26 *Exoculassitis*] Si oculos ipsi non erueritis. Cyprianus, 'Cæcos et ignaros ad agnitionem veritatis oculare.'

27 *Quasi myrteta*] Fasciculi myrtorum junco colligati Veneri offerebantur. Est enim myrtus Veneri sacra: similitudo capta e re nata, quia versabantur in templo Veneris, et forte ante oculos erant ejusmodi fasces quando hæc dicebat Dæmones: quasi dicat; Vos sic succingam flagris, ut succinguntur myrtei fasciculi: id dicit ad significandas lorario-

DÆ. Mea popularis, obsecro, hæc est? TR. non tu Cyrenensis es? 35
DÆ. Immo Athenis natus altusque educatusque Atticis.
TR. Obsecro, defende cives tuas, senex. DÆ. o filia
Mea! cum ego hanc video, mearum me absens miseriarum commones:
Trima quæ periit mihi: jam tanta esset, si vivit, scio.
LA. Argentum ego pro istisce ambabus, cujæ erant, domino dedi: 40
Quid mea refert, hæ Athenis natæ, an Thebis sient,
Dum mihi recte servitutem serviant? TR. itane impudens,
Tune hic, felles virginalis, liberos parentibus
Sublectos habebis, atque indigno quæstu conteres?
Nam huic alteræ patria quæ sit, profecto nescio, 45
Nisi scio probiorem hanc esse, quam te, impuratissume.
LA. Tuæ istæ sunt? TR. contende ergo, uter sit tergo verior.
Ni offerumentas habebis plures in tergo tuo,

DÆ. *Immo sum ortus Athenis in Attica, nutritusque et instructus.* TR. *Propugna, o senex, quæso, tuas populares.* DÆ. *O mea filia! quando ego conspicio hanc, mihi refricas memoriam, quamvis absens, meæ orbitatis. Hæc perdita est nata tribus annis: si vivit, est tanta*, quanta est hæc. LA. *Ego numeravi pecuniam domino, ad quem pertinebant, pro hisce duabus: quid mea interest, si hæ sint natæ Athenis, an Thebis, dummodo mihi ministrent bene?* TR. *Siccine impudens, prædo virginum, tu habebis hic liberos subductos parentibus, et expones ad indignum lucrum? Nam non constat quidem, quæ sit patria hujus alterius; unum scio, hanc esse meliorem te, o homo impure.* LA. *Istæ sunt tuæ?* TR. *Decerta mecum scapulis nudatis, uter sit mendacior. Nisi geras plures vibices in tuo tergo impres-*

38 Pronomen *me* omittunt B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *commonet* Diss. —39 Schneider. *perusti m. j. t. est*; Lips. etiam *est*.—40 Pronomen *ego*, quod servant B. 1. et C. deest in C. 2. S. Lips. Ven. 1.—41 Schneider. *hæc Athenis*; Lamb. *Athenis hæ*. Mox, Ven. 1. Ven. 1518. *Thebæ*.—43 Pll. S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *fallis*; Cam. *falsis*; Lamb. et Bipont. *feles*.—44 *Subjectos* Pl. prior, S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Subreptos* al.—45 *Namque* Schneider. —46 Ven. 1. *impuratisime*; S. *impuratisimæ*.—47 *Veran' ista sunt?* Diss. *Nugæ istæ sunt* Bipont. *Tuæn'* Lamb. Pro *ergo*, Schneider. habet *tergo*. Mox, Ven. 1. Ven. 1518. *intersit tergo*; S. Lips. B. 1. *uter sit ergo*; Pll. *veri*; B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *utri*.—48 *Ni tu* Schneider. *Ni ferramentas* B. 1.

NOTÆ

rum vires in verberando.

44 *Sublectos*] Furto ablatos.

Conteres] Id est, conterendas dabis: flagitii plena vox; unde 'tribades,' et 'pædotribæ.'

48 *Offerumentas*] Plagæ et vibices. Festus: 'Offerumenta sunt quæ offeruntur, præsertim Diis. Donaria

Quam ulla navis longa clavos, tum ego ero mendacissumus:
Postea aspicito meum, quando ego tuum inspectavero, 50
Nisi erit tam sincerum, ut quivis dicat ampullarius,
Optimum esse opere faciundo corium, et sincerissimum;
Quid causæ est, quin virgis te usque ad saturitatem sauciem?
Quid illas spectas? quas si attigeris, oculos eripiam tibi.
LA. Atquin, quia vetas, utramque jam mecum abducam simul. 55
DÆ. Quid facies? LA. Volcanum adducam, is Veneris est advorsarius. [si attigeris ostium,
DÆ. Quo illic it? LA. heus, ecquis hic est? heus! DÆ.
Jam, hercle, tibi messis in ore fiet mergis pugneis.
LO. Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.

sus, quam navis longa clavos, tum ego sum mendacissimus. Deinde, quando ego conspexero tuum tergum, aspice meum: nisi erit tam integrum, ut quivis ampullarius dicat esse optimum corium, et integerrimum in faciendo suo opere; quamobrem non te plectam virgis usque ad satietatem? Quare eas intueris? Si eas attigeris, tibi effodiam oculos. LA. *Atqui, quia prohibes, abducam jam utramque mecum.* DÆ. *Quid ages?* LA. *Adducam Vulcanum; ille est inimicus Veneris.* DÆ. *Quo it ille?* LA. *Heus, ecquis est hic? heus!* DÆ. *Si vel attigeris limen, tibi fiet in ore messis pugnis tanquam furcis.* LO. *Non est nobis ignis; manducamus ficos*

S. Lips. *Ni offerrumentas* Ven. 1. Ven. 1518. *pluris* S. Lips. Ven. 1.—51 *Ni erit* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—52 Schneider. *operi.*—53 Ven. 1. *sautiem.*—54 *Quidem* S. Lips. *tibi eripiam* Ven. 1518.—55 *At, quia* S. Lips. *Atqui quia* Lamb. et Bipont. *vocas* Ven. 1.—56 S. Lips. Lamb. 1577. *abducam.*—57 *Quo illic abit* Schneider. *hecquis* Pll.—58 Carpentar. *mersis,* pro *mergis.* Mox, *pugnis* Pll. S. Lips. Ven. 1. *pugnis probe* Ven. 1518.—59 *Nullum habent* Car-

NOTÆ

autem Deorum parietibus templorum defigebantur.' Sic plagæ et vibices tergo offeruntur, et quasi defiguntur.

51 *Ampullarius*] Qui ampullas facit, id est, lagenas coreaceas. Recentiores vocaverunt 'pilascas,' quasi dicas 'pelliceas:' *flacons.* Isidorus, 'Vas vinarium ex corio.' Varro, 'Antiquissimi in conviviis utres vini primo, postea tinas ponebant.'

58 *Mergis pugneis*] *Mergis* est, aut a 'mergus,' vel a 'merga.' Mergi aves sunt, quæ crebro aquas subeunt. Vernacule, *un plongeon.* Minatur Dæmones pugnos tam crebro esse Labracis ore condendos, quam merguntur in aqua mergi. 'Mergæ' vero, auctore Festo, 'sunt furculæ quibus acervi frugum fiunt, dictæ a volucribus mergis; quia ut illi se in aquam mergunt, dum pisces persequuntur; sic messores eas in fruges demergunt, ut elevare possint manipulos.' De 'mergis,' ac 'mergæ' hic verba facere Plautus videtur, quia ibidem de messe mentio: quasi dicat; Quemadmodum in messe demerguntur mergæ in manipulos, ita mergam in os tuum pugnos.

DÆ. Ego dabo ignem, siquidem in capite tuo conflandi copia 'st. 60
LA. Ibo, hercle, aliquo quæritatum ignem. DÆ. quid, cum inveneris? [exuras tibi.
LA. Ignem magnum hic faciam. DÆ. quin ut humanum
LA. Immo hasce ambas hic in ara, ut vivas, comburam. DÆ. id volo: [conjiciam,
Nam, hercle, ego te barba continuo arripiam, et in ignem
Teque ambustulatum objiciam magnis avibus pabulum. 65
Cum conjecturam egomet mecum facio, hæc illa est simia,
Quæ has hirundines ex nido volt eripere ingratiis,
Quod ego in somnis somniavi. TR. scin' quid? tecum oro, senex,
Ut illas serves, vim defendas, dum ego herum adduco meum.
DÆ. Quære herum, atque adduce. TR. at hic ne. DÆ. maxumo malo suo, 70
Si attigerit, sive occeptassit. TR. cura. DÆ. curatum est, abi.

siccos. DÆ. *Ego tradam ignem; nam potest accendi supra tuum caput.* LA. *Pergam sane aliquo ad quærendum ignem.* DÆ. *Quid* ages *cum nactus fueris?* LA. *Excitabo hic magnum ignem.* DÆ. *Videlicet ut tibi exuras sacrificium ferale.* LA. *Immo ut incendam hic in ara hasce ambas vivas.* DÆ. *Id velim* videre: *nam ego statim te occupabo barba, et præcipitem dabo in ignem, et te apponam ambustum escam prædatoriis avibus. Quando egomet conjicio mecum, est illa simia, quæ vult detrahere crudeliter hirundines ex nido, ut ego vidi in somnis.* TR. *Scisne quid* agendum? *Te, obsecro, senex, ut eas tuearis, arceas vim usque eo dum reversus fuero cum meo hero.* DÆ. *Quære herum, atque revertere cum eo.* TR. *Sed interim vide, ne hic* attingat. DÆ. *Profecto, si vel attigerit, fecerit suo maximo periculo, vel si egressus fuerit.* TR. *Cura.* DÆ. *Est curatum, perge.*

pentar.—60 Ven. 1518. *conflandi in capite tuo.*—61 Ven. 1518. *ignem quæritatum.* Mox, *quid tum* Schneider. contra codd.—62 Edd. quædam vett. *quine ut tu manum;* al. *quin ut tu fanum e. ibi.* S. Lips. *exurias.*—63 Particula *ut* deest in Ven. 1518.—64 Pronomen *ego* deest in S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *et ignem* Ven. 1. *coiciam* C. 2.—65 *Teque ambustilatum* Pll. S. Lips. *papulum* C. 2.—67 Lamb. *deripere.* S. Lips. Ven. 1. *ingratus.*—68 *Quid* Ven. 1. *somniis* Ven. 1. Ven. 1518.—69 *Ut i. servas* S. Lips. Ven. 1. *vi defendas* B. 1. S. Lips. *abduco* S. Lips.—70 S. Lips. *abduce.* Verba, *maxumo m. s. Si a. s. o.* TR. *cu-*

NOTÆ

62 *Ut humanum exuras*] Festus, 'Sacrificium est humanum, quod mortui causa fit.' Igitur 'exurere sibi humanum,' est se exurere.

65 *Ambustulatum*] Cicero, 'Semiustulatum.'

Magnis avibus] Hoc nomine rapaces aves intelligit, ut vultures, aquilas, corvos.

68 *Tecum oro*] Oro te.

71 *Occeptassit*] Id est, inceperit.

TR. Hunc quoque asserva ipsum, ne quo abitat: nam promisimus
Carnifici aut talentum magnum, aut hunc hodie sistere.

TR. *Observa etiam hunc ipsum, ne abeat aliquo. Videlicet polliciti sumus hodie carnifici aut hunc tradere, aut magnum talentum, nisi traderemus.*

ra, desunt in B. 1. *sive occentausit* Donz. *sive occepsit* Parei 3. *neve occentarit* codd. Lambini.—72 Ven. 1518. *asservato*; Pll. *at serva*. S. Lips. Ven. 1518. *abiat*; Lamb. et Bipont. *abitet*; C. *habitet*. S. Lips. *permisimus*.—73 Parei 3. et Schneider. *aut istunc*.

ACTUS TERTII SCENA QUINTA.

DÆMONES, LABRAX, PALÆSTRA, AMPELISCA, LORARII.

DÆ. UTRUM tu, leno, cum malo libentius
Quiescis, an sic sine malo, si copia est?
LA. Ego, quæ tu loquere, flocci non facio, senex.
Meas quidem te invito, et Venere, et summo Jove,
De ara capillo jam deripiam. DÆ. tange dum. 5
LA. Tangam hercle vero. DÆ. agedum ergo! accede huc modo.
LA. Jube dum recedere istos ambo illuc modo.
DÆ. Immo ad te accedent. LA. non hercle egomet censeo.
DÆ. Quid ages, si accedent propius? LA. ego recessero.
Verum, senex, si te unquam in urbe offendero, 10
Nunquam hercle quisquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos pessumos demisero.

DÆ. *Mavisne cessare, o leno, cum infortunio, an sine infortunio, quando potes?* LA. *Senex, nihili pendo tua verba; statim avellam etiam capillis de ara meas mulieres te reclamante, et Venere, et summo Jove.* DÆ. *Vel admove manum.* LA. *Admovebo enimvero.* DÆ. *Age igitur! fer huc pedem.* LA. *Manda modo illos duos* lorarios *hinc absistere.* DÆ. *Immo te convenient.* LA. *Profecto non eis auctor sim ut accedant.* DÆ. *Quid ages, si sese conferant propius?* LA. *Ego absistam. Sed si unquam te invenero in urbe, o senex, nunquam quisquam me vocaverit lenonem, si te sivero abire, nisi ludificatum pessime.* DÆ. *Age id quod dicis te actu-*

2 Particulam *si* omittunt S. Lips.—3 S. Lips. B. 1. *nunc facio*.—4 Mediol. 1500. *ted invito*.—6 Ven. 1518. *accedas*.—7 C. *ambos*; C. 2. *amabo*.—9 B. 1. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *si propius accedent*; Lamb. 1577. *si accedunt propius*.—10 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *si senex*. Ven. 1518. *unquam te*.—

DÆ. Facito istuc, quod minitaris: sed nunc interim
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.
LA. Quam magnum vero? DÆ. quantum lenoni sat est.
LA. Minacias ego istas flocci non facio tuas. 16
Equidem te invito jam ambas rapiam. DÆ. tange dum.
LA. Tangam hercle vero. DÆ. tange! sed scin', quomodo?
I dum, Turbalio, curriculo affer
Duas clavas. LA. clavas? DÆ. sed probas: propera cito. 20
Ego te hodie faxo recte acceptum, ut dignus es.
LA. Eheu! scelestus galeam in navi perdidi:
Nunc mihi opportuna hic esset, salva si foret.
Licet saltem istas mihi appellare. DÆ. non licet.
Ehem! optume edepol, eccum, clavator advenit! 25
LA. Illud quidem, edepol, tinnimentum est auribus.
DÆ. Age, accipe illanc alteram clavam, Sparax:
Age, alter istinc, alter hinc assistite.
Assistite ambo: sic! audite nunc jam:
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit 30

rum. Sed interea si illis manum admoveris, dabis magnas pœnas. LA. *Quantas vero?* DÆ. *Quantæ satis erunt lenoni.* LA. *Ego nihili pendo istas tuas comminationes. Profecto in illas invadam duas, te reluctante.* DÆ. *Vel attinge illas.* LA. *Attingam enimvero.* DÆ. *Attinge! At intelligisne, qua ratione? I jam, Turbalio, affer duas clavas celeriter.* LA. *Clavas?* DÆ. *Sed graves: accelera velociter. Ego curabo, ut excipiaris recte, sicut mereris.* LA. *Heu! infelix amisi cassidem in navi: mihi esset nunc hic commoda, si foret salva. Saltem mihi licitum est vocare in jus istas* puellas. DÆ. *Non sinam. Ehem! ecce opportune clavarum faber accedit.* LA. *Profecto ille tinnitus est aurium.* DÆ. *Age, Sparax; sume illam alteram clavam. Agite! astate unus ab hac parte et alter ab illa. Astate uterque. Sic! auscultate nunc: si hic illas contigerit hodierna die contra*

12 Pll. *dimiserio;* et sic Bipont.—13 S. Lips. *minitares.*—15 C. *quam magnum lenoni sat est.*—16 *Minas* Schneider. *nunc facio* B. 1. S. Lips.—17 S. Lips. B. 1. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *eas te.* Mox, *jam* deest in Ven. 1518. *jam jam* habet Lamb. *amabas* Carpentar.—18 Pll. S. Lips. Ven. 1. *tange sat scin;* Ven. 1518. *tanges? at scin.*—19 Cam. Lamb. *atque curriculo.* Mox, *affer huc domo* edd. vett. *at fer* C. *affer huc*, omisso *domo*, Cam. Lamb. *huc domo* desunt in S. Lips. B. 1. Pll. Ven. 1. Ven. 1518.—20 Cam. et Lamb. delent τὸ *sed.*—22 *Ehu* S. Lips. *Heu* Ven. 1. *Heu, heu* Ven. 1518.—23 *Nunc mi* Schneider. contra omnes codd. *si fortet* Pll.—25 *Hem* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *clavatorem* S. Lips.—27 Pro *illanc*, S. Lips. habent *illi;* Ven. 1. *illam;* Pll. et

NOTÆ

25 *Clavator*] Qui clavam gestat. Quia cum caput ea tunditur, aures
26 *Tinnimentum*] Clavam intelligit. tinnitum audiunt.

Invitas, ni istunc istis invitassitis
Usque adeo, donec, qua domum abeat, nesciat,
Peristis ambo: si appellabit quempiam,
Vos respondetote istinc istarum vicem:
Sin ipse abire hinc volet, quantum potest, 35
Extemplo amplectitote crura fustibus.
LA. Etiam me abire hinc non sinent? DÆ. dixi satis.
Et ille ubi servos cum hero huc advenerit,
Qui herum arcessivit, itote extemplo domum.
Curate hæc sultis magna diligentia. 40
LA. Heu, hercle, næ istic fana mutantur cito!
Jam hoc Herculi est, Veneris fanum quod fuit,
Ita duo destituit signa hic cum clavis senex.
Non, hercle, quo hinc nunc gentium aufugiam scio,

voluntatem vel digito, occidistis ambo, nisi exceperitis sic istis clavis istum, ut ignoret qua repetat suas ædes. Si vocaverit aliquem, vos reponite istinc vice istarum puellarum: *si ipse tentet proficisci, statim succingite, quantum in vobis erit, ejus crura fustibus.* LA. *Non patientur quoque me proficisci ex hoc fano?* DÆ. *Feci satis verborum. Et quando ille servus, qui ivit vocatum herum, sese contulerit huc cum hero, revertimini e vestigio in ædes. Curam agite harum rerum, si libet, sedulo.* LA. *Heu! profecto templa subito mutantur. Hoc templum, quod Veneris erat, est jam Herculis; idcirco senex collocavit has duas imagines tenentes clavas. Ego ignoro in quem locum me conferam, adeo terra et mare debacchantur nunc in*

Ven. 1518. *illinc.*—28 Lamb. *assiste.*—31 Pll. *nei.* S. Lips. *nisi sic tunc;* Ven. 1. *nisi tunc;* Carpentar. *nisi hunc;* B. 1. *nisi sic tunc invitas sitis;* Meurs. *ni istunc istis exoculassitis;* τὸ *istis* deest in S. Lips. Ven. 1. *illum vos* Ven. 1518. *invitas istis* S. Lips. *exoculassitis* Ven. 1. Ven. 1518.—32 Pll. *qua d. habeat.*—33 Ven. 1518. Carpentar. et Lamb. *quampiam.*—34 Ven. 1518. *vice.*—35 *Sin ipsus hinc abire* Schneider. *abire hinc* C. 2. S. Lips. *abire hin* B. 1. *Sinedpse abire hine* C. *Si vero hic ipse abire hinc* Cam. Lips. *pote'st* Lamb.—36 Acidal. *ampectitote.*—37 S. Lips. *non desinet;* Ven. 1. *non desinent.*—38 *Et ubi ille* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *hero suo* Ven. 1518. *ubi huc* Schneider.—40 *C. h. stultis* Pll. *C. h. salutis* Ven. 1518.—41 *Eheu* Lips. Cam. Lamb. *Ehu* S. *ne istic* Pll. S. Ven. 1. Ven. 1518. *mittantur* Ven. 1.—42 *Hoc Herculist jam* Schneider. *Hoc Herculis est jam* Ven. 1518. *Jam hoc Herculist modo* Acidal. ex codd. *Herculis est* etiam Ven. 1. Carpentar. Cam. Lamb. et Bipont. *phanum*

NOTÆ

31 *Invitassitis*] Metaphora ab iis ducta, qui largioribus poculis invitati, qua domum eant nesciunt. De lenone fustibus implendo loquitur. Vel ludit in verbis *invitas* e *invitassitis*.

42 *Herculi*] Hoc eo dicit leno, quod Dæmones duos servos cum clavis jusserat astare, ac si essent duæ statuæ clavas sicut Hercules gerentes. Silius, 'Clavigeri venerantur numinis aras,' id est, Herculis.

43 *Destituit*] Id est, statuit, defigit. Cicero, 'Destitnit omnes servos ad mensam ante se.' Livius, 'Duo armati in medio destituuntur.'

Ita nunc mihi utrumque sævit et terra et mare. 45
Palæstra! Lo. quid vis? La. apage! controversia est.
Hæc equidem Palæstra, quæ respondit, non mea est.
Heus, Ampelisca! Lo. cavesis infortunio.
La. Ut potest, ignavi homines satis recte monent.
Sed vobis dico, heus vos! num molestia est, 50
Me adire ad illas propius? Lo. nihil nobis quidem.
La. Numquid molestum mihi erit? Lo. nihil, si caveris.
La. Quid est, quod caveam? Lo. hem, a crasso infortunio.
La. Quæso, hercle, abire ut liceat. Lo. abeas, si velis.
La. Bene hercle factum! habeo vobis gratiam. 55
Non: accedam potius. Lo. illic astato illico.
La. Edepol proveni nequiter multis modis.
Certum 'st hasce hodie usque obsidione vincere.

me? Palæstra! Lo. *Quid rogas?* La. *Apage! est certamen inter te et me. Profecto illa quæ* mihi *reposuit, non est mea Palæstra. Heus, Ampelisca!* Lo. *Vide, si libet, ne in te irruat malum.* La. *Imbelles homines admonent prudenter, quantum in se est. At vobis dico, heus vos! vobisne est molestum me accedere propius ad illas?* Lo. *Non nobis quidem* erit molestum. La. *Mihine erit acerbum?* Lo. *Non erit si tibi cautum esse volueris.* La. *A quo mihi cautum esse velim?* Lo. *Hem, a gravi infortunio.* La. *Obsecro, ut concedatur hinc proficisci.* Lo. *Proficiscere, si libet.* La. *Profecto, est recte factum! devinxistis me beneficio. Non proficiscar; adibo potius ad eas propius.* Lo. *Consiste tu illic statim.* La. *Profecto res processerunt infeliciter multis rationibus. Deliberatum est hasce expugnare hodie.*

veneris Ven. 1518.—43 S. *hic signa.*—45 *Ita mihi nunc* S. Lips. Ven. 1. *nunc* deest in Ven. 1518.—46 Acidal. *apage controversias.*—47 *Hæc quidem* Schneider.—49 Lamb. *pote 'st.*—50 Ven. 1518. *vos num nam;* Schneider. *vobis num.*—53 Ven. 1518. *hehem.* C. *croaso;* C. 2. *Craeso.*—54 Schneider. *adire . . . . adeas.*—55 *Bene ergo hercle* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—56 *Non? accedam propius* Ven. 1518. *Accedam propius,* omisso *Non,* Schneider. *astate* Pll. Ven. 1. *astare* S. Lips. Ven. 1518. *tu asta* Cam. Lamb.

NOTÆ

53 *Crasso infortunio*] Id est, a crassis et gravibus clavis impendente.

57 *Proveni*] Provenisse dicuntur, qui re vel liberis aucti. Bene provenire: contrarium, nequiter provenire.

ACTUS TERTII SCENA SEXTA.

PLEUSIDIPPUS, TRACHALIO, MULIERES, LABRAX, LORARII, CHARMIDES.

PL. MEAMNE ille amicam leno vi, violentia,
De ara deripere Veneris voluit? TR. admodum.
PL. Quin occidisti extemplo? TR. gladius non erat.
PL. Caperes aut fustem, aut lapidem. TR. quid ego, quasi canem,
Hominem insectarer lapidibus nequissumum? 5
LA. Nunc pol ego perii! Pleusidippus eccum adest:
Converret jam hic me totum cum pulvisculo.
PL. Etiamne in ara tunc sedebant mulieres,
Cum ad me profectus ire? TR. ibidem nunc sedent.
PL. Quis illas nunc illic servat? TR. nescio quis senex,
Vicinus Veneris; is dedit operam optumam. 11
Is nunc cum servis servat: ego mandaveram.
PL. Duc me ad lenonem recta: ubi illic est homo?
LA. Salve. PL. nihil salutem moror: opta ocyus,
Rapi te obtorto collo mavis, an trahi? 15

PL. *Ille leno aggressusne est avellere meam amicam, vi atque impetu in eas facto, de ara Veneris?* TR. *Maxime.* PL. *Quin interfecisti e vestigio?* TR. *Non habebam ensem.* PL. *Debebas arripere, aut baculum, aut saxum.* TR. *Quid? Ego insequerer hominem scelestissimum saxis, quasi canem?* LA. *Nunc profecto ego interii! Adest Pleusidippus: hic me deterget jam funditus cum pulvere vel minimo.* PL. *Mulieres sedebantne tum ad aram, quando discessisti e templo ut venires ad me?* TR. *Sedent ibidem etiamnum.* PL. *Quis eas custodit nunc in illo loco?* TR. *Nescio quis senex, finitimus* tempto *Veneris. Ille opitulatus est maxime. Ille tuetur nunc cum servis: ego eas illi commendavi.* PL. *Duc me recta ad lenonem. Ubi est ille homo?* LA. *Salvus sis.* PL. *Non curo tuam salutem. Elige velociter; utrum libet raptari obtorto collo, an trahi? Elige utrum placuerit, dum*

1 *Meramne* S. *Meamne est* Ven. 1518. *violenta* S. Lips. Ven. 1. *ac violentia* Ven. 1518.—2 *Veneris* deest in S. a m. pr.—3 Ven. 1. Ven. 1518. *occidistis.*—4 B. 1. Lips. *quasi non amem;* S. *quas non amem;* Ven. 1. *canem amens.* —5 *Hominum* S. Lips. *insperarer* Pll.—7 Carpentar. Cam. Lamb. *jam hoc.*— 8 Pll. *in ara nunc.* S. *scedebat,* cum *p* sub *c.*—9 Carpentar. *ires;* et sic Douz.— 11 *Veneris* deest in S.—12 Lips. *servus.*—14 S. Lips. Pll. *salutem nihil.* Ven. 1518. *moror tuam.*—15 *Rapite* Ven. 1. *Rapite hunc* Ven. 1518. *navis* S. Lips.

NOTÆ

9 *Profectus ire*] Id est, cum profectus es, ut ad me venires.

11 *Vicinus Veneris*] Id est, templi Veneris.

Utrum vis opta, dum licet. LA. neutrum volo.
PL. Abi sane ad littus curriculo, Trachalio:
Jube illos in urbem ire obviam ad portum mihi,
Quos mecum duxi, hunc qui ad carnificem traderent.
Post huc redito; atque agitato hic custodiam: 20
Ego hunc scelestum in jus rapiam exulem.
Age, ambula in jus. LA. quid ego deliqui? PL. rogas?
Quin arrhabonem a me accepisti ob mulierem, et
Eam hinc abduxisti. LA. non avexi. PL. cur negas?
LA. Quia pol provexi; avehere non quivi miser. 25
Equidem tibi me dixeram præsto fore
Apud Veneris fanum: quid muto? sumne ibi?
PL. In jure causam dicito: hic verbum sat est:
Sequere. LA. obsecro te, subveni, mi Charmides:
Rapior obtorto collo. CH. quis me nominat? 30
LA. Viden' me, ut rapior? CH. Video, atque inspecto lubens.
LA. Non subvenire mihi audes? CH. quis homo te rapit?

potes. LA. *Neutrum placet.* PL. *Trachalio, perge, curre ad littus: impera illos occurrere mihi ad portum urbi proximum, qui venerunt mecum, ut hunc raperent ad tortorem: postea revertere huc, atque esto hic in præsidiis: ego traham ad judicem hunc nefarium extorrem. Age, perge ad prætorem.* LA. *Quid ego commisi?* PL. *Petis? nonne dedi tibi arrhabonem pro muliere, et eam abstulisti hinc?* LA. *Non abstuli.* PL. *Quare id inficias?* LA. *Quia protuli; infelix, non potui auferre. Equidem pollicitus eram me affuturum apud delubrum Veneris: nonne sto promissis? verserne in hoc* templo? PL. *Perorabis causam apud judicem: est satis verborum: sequere.* LA. *Obtestor te, mi Charmides! fer opem; trahor obtorto collo.* CH. *Quis me nominat?* LA. *Cernisne quemadmodum ego trahor?* CH. *Cerno, atque conspicor ultro.* LA. *Non vis mihi ferre opem?* CH. *Quis homo te*

majus Ven. 1.—17 *Abi sane* Ven. 1.—18 Schneider. *ad portam.*—19 S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *qui hunc.* Ven. 1518. *traherent.*—21 Schneider. *rapiam jam in jus.*—23 *Quine* Douz. *Qui* S. Lips. Ven. 1.—24 *Jam hinc* Pll. *Jam hic* S. Lips. *Eam hinc avexti* Bipont. *adduxisti* S. Lips. *non advexi* S. Lips. *negas leno* al.—26 *Equidem tibi hodie dixeram* Bentl. ad Terent. Andr. 1. 1. 13.—27 B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *quid multa;* Schneider. *numquid muto.*—29 S. Lips. Pll. *mei* pro *mi.*—30 C. *opto collo.*—33 S. Ven. 1.

NOTÆ

20 *Agitato custodiam*] 'Agitare vigilias,' 'agitare excubias,' idem.

21 *In jus*] Id est, ad locum judicierum, sive ad sellam prætoris.

23 *Ob mulierem*] Id est, pro muliere.

27 *Quid muto*] Id est, Quid contra promissum facio? nonne sum in templo?

LA. Adolescens Pleusidippus. CH. ut nactu's, habe
Bono animo: melius est te in nervom correpere.
Tibi obtigit, quod plurimi exoptant sibi. 35
LA. Quid id est? CH. ut id, quod quærant, inveniant sibi.
LA. Sequere, obsecro, me. CH. pariter, suades, qualis es.
Tu in nervom rapere; eo me obsecras, ut te sequar.
Etiam retentas? LA. perii! PL. verum sit velim!
Tu, mea Palæstra et Ampelisca, ibidem illico 40
Manete, dum huc ego redeo. LO. equidem suadeo,
Ut ad nos abeant potius, dum recipis. PL. placet:
Bene facitis. LA. fures mihi estis. LO. quid, fures?
PL. rape.
LA. Oro, obsecro, Palæstra. PL. sequere, carnufex.
LA. Hospes! CH. non sum hospes: repudio hospitium
tuum. 45
LA. Siccine me spernis? CH sic ago: semel bibo.
LA. Di te infelicent. CH. isti capiti dicito.

trahit? LA. *Adolescens Pleusidippus.* CH. *Perfer animo æquo malum quod tibi accidit. Præstat te mitti in vincula.* Ceterum *id quod plurimi expetunt tibi evenit.* LA. *Quid est?* CH. *Ut reperiant id quod quærunt.* LA. *Quæso, sequere me!* CH. *Das consilium dignum te: tu in vincula traheris, et me obtestaris ut te comiter. Etiam apprehendis?* LA. *Interii.* PL. *Utinam sit verum! Tu, mea Palæstra, et Ampelisca, manete ibidem illic usque eo dum ego revertar huc.* LO. *Profecto si mihi credant, pergant potius in nostras ædes, donec eas recuperes.* PL. *Placet: facitis recte.* LA. *Estis prædones mearum fortunarum.* LO. *Quid dicis, fures?* PL. *Trahe.* LA. *Rogo, obtestor, Palæstra.* PL. *Sequere, carnifex.* LA. *Hospes!* CH. *Non sum hospes: recuso tuum hospitium.* LA. *Itane vero me contemnis?* CH. *Sic ago: nolo potare denuo* aquam marinam. LA. *Dii te per-*

nactus; Ven. 1518. *nactus es abi.*—34 *Bonum animum* B. 1. S. Lips. *melius 'st* Lamb. *nervum* S. Lips. Ven. 1. *corripere* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—37 C. *obsecrom;* pronomen *me* deest in C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *qualis es tu* Ven. 1. *suades tu qualis es* Ven. 1518.—38 *Tu* deest in Ven. 1. Ven. 1518. *nervum* S. Ven. 1.—39 *Etiam me tentas* Pist. *sic velim* S. Lips.—41 S. Lips. Ven. 1. *ego huc.*—43 Schneider. *mi estis.* Alterum *fures* omittit Ven. 1518.—44 *Ora obsecro* Gulielm. Pro *carnufex,* Ven. 1. habet *carnifex;* S. Lips. *carmides.*—46 Lips. *sic mel bibo;* Carpentar. *semel bibi.*—47 Sambuci codex,

NOTÆ

33 *Ut nactu's*] Ut tibi accidit.

36 *Inveniant sibi*] Id est, te damnum et malum inveniat. Horatius, 'Raro antecedentem scelestum Deseruit pede pœna claudo.'

37 *Pariter, suades, qualis es*] Id est, malus male consulis.

46 *Semel bibo*] Quasi dicat Charmides Labraci: Semel periclitatus sum tecum; non periclitabor iterum. Tempestatis recordatur.

47 *Te infelicent*] Id est, te infeli-

Credo alium in aliam belluam hominem vortier;
Illic in columbum, credo, leno vortitur:
Nam in columbari collum haud multo post erit. 50
In nervom ille hodie nidamenta congeret.
Verumtamen ibo, ei advocatus ut siem,
Si qui mea opera citius addici potest.

dant. CH. *Imprecare* id *capiti* tuo. *Arbitror alios homines mutari in aliam bellum. Credo illum lenonem mutari in columbam: nam ejus collum erit mox in vinculo columbario: ille conferet hodie res idoneas nido struendo in carcerem. Attamen pergam, ut ei patrociner, ut addicatur* Pleusidippo *velocius mea ope.*

Ven. 1. Ven. 1518. Lamb. 1577. *infelicitent.*—50 Ven. 1. *incolumbari.* Mox, Priscian. *multum.*—51 *In nervo mille* B. 1. Pil. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. —52 Schneider. *eii* pro *ei.* B. 1. *ut si est.*—53 *Siquidem* Ven. 1518. *adduci* C.

NOTÆ

cem reddant.

50 *In columbari*] Columbar est genus vinculi, quo inseritur collum reorum, quasi dicas collarium.

51 *In nervom*] 'Nervus,' quodvis genus vinculi.

Nidamenta] Pergit ludere in verbo columbar, quasi non vinculum, sed peristerostrophium significet: ludit autem in hoc verbo poëta; nam quia columbar est, et vinculi genus ad continendos reos, et foraminis, in quo ponit columba nidum, dicit Labracem lenonem vulturem rapacem esse mutandum in columbam, quia in columbari insertum habebit collum.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

DÆMONES.

BENE factum, et volupe est, hodie me his mulierculis
Tetulisse auxilium: jam clientas repperi;
Atque ambas forma scitula atque ætatula.

DÆ. *Actum recte, et est jucundum, me fuisse auxilio his mulieribus. Habeo jam clientas, atque duas egregias pulchritudine atque ætate. Sed molesta conjux me ob-*

1 Pil. S. Lips. Ven. 1. *me hodie;* Ven. 1518. *mihi hodie; τὸ me* deest in B. 1.—2 *Retulisse* S. Lips. *Retulixe* S. a m. pr.—3 C. 2. *forma sortula;*

NOTÆ

1 *Mulierculis*] 'Mulierculæ' alibi nonnunquam per contemtum; quasi dicas mulieres sortis infimæ. Hic laudi tribuitur; quasi dicas mulieres juvenes, seu virgines adolescentes.

3 *Forma scitula*] *Scitula*, a 'scita;' sed diminutivo utitur ad blandiendum.

Sed uxor scelesta me omnibus servat modis,
Ne qui significem quidpiam mulierculis. 5
Sed Gripus servos noster, quid rerum gerat
Miror, de nocte qui abiit piscatum ad mare.
Pol magis sapisset, si dormivisset domi.
Nam nunc et operam ludos facit, et retia;
Ut tempestas est nunc, atque ut noctu fuit: 10
In digitis hodie percoquam quod ceperit;
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium uxor me vocat; redeo domum;
Jam meas opplebit aures sua vaniloquentia.

servat omnibus rationibus, ne dem aliquod indicium amoris *mulierculis. At scire velim, quid agat Gripus, noster servus, qui ivit piscatum hac nocte ad mare. Fecisset melius, si somno indulsisset domi. Nam perdit nunc et operam et retia; adeo magna tempestas est nunc, et fuit nocte. Coquam hodie in digitis quod piscatus fuerit; adeo mare agitatur vehementer. Sed uxor me monet ire ad prandium; reverter in ædes; ejus loquacitas vana obtundet meas aures.*

Ven. 1. *forma scitula.*—5 *Nequid* B. 1. *Ne quid* Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—6 *Grippus servus* S. Lips. Ven. 1.—7 Ven. 1. Ven. 1518. *denocte.*—8 Codd. Lambini, Ven. 1. Mediol. Ven. 1518. et Priscian. p. 477. ed. Krehl. *sapuisset;* Priscian. p. 328. *sapivisset.* Mox, *dormisset* Priscian. pp. 328. 477.—9 *Jam* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *et ludos dat* S. Lips. *ludos dat* Pll. *l. danit* Both. *et retiam* Ven. 1. et Priscian. p. 328. ed. Krehl.—11 *Indigitis* S. *perquoquam* S. Lips. *per coquam* Ven. 1. *cepit* B. 1.—14 Grut. *oppilabit;* Pll. *oppilebit.* Mox, *loquentia* Schneider.

NOTÆ

5 *Ne qui*] Id est, ne aliquo modo.

8 *Sapisset*] Pro 'sapuisset.'

11 *In digitis*] Hyperbolica paræmia: tam parum piscium capiet Gripus, quam in digitis seu in crate torreri possit.

14 *Opplebit*] Alii, *oppilabit.* Lucretius, 'Congestus arenæ oppilat ostia,' id est, ostia fluviorum implet et occludit. 'Oppilatio' aurium dicitur obstructio. Cicero: 'Nisi se ille sub scalas tabernæ librariæ conjecisset, hisque oppilatis impetum tuum compressisset.' 'Oppilare' est, quasi pila injecta obstruere.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

GRIPUS.

NEPTUNO has ago meo patrono gratias,

GR. *Ego ago gratias Neptuno meo Deo tutelari, qui habitat in locis salsis, quæ Delph. et Var. Clas.* *Plaut.* 5 B

Qui salsis locis incolit pisculentis,
Cum me ex suis pulchre ornatum expedivit
Templis reducem, plurima præda onustum,
Salute horiæ, quæ in mari fluctuoso 5
Piscatu novo me uberi compotivit.
Miroque modo atque incredibili hic piscatus mihi
Lepide evenit: neque piscium ullam unciam hodie
Pondo cepi, nisi hoc, quod fero hic in rete.
Nam ut de nocte multa impigreque exsurrexi, 10
Lucrum præposui sopori et quieti:
Tempestate sæva experiri expetivi,
Paupertatem heri qui et meam sententiam
Tolerarem, opera haud fui parcus mea. Nimis homo
Nihili est, qui piger est; nimisque id genus odi ego male. 15
Vigilare decet hominem, qui volt sua tempori conficere officia:

abundant piscibus, quia me dimisit ex suis templis egregie instructum, et me reduxit huc oneratum maximo quæstu, salva navi piscatoria, quæ me cumulavit hac piscatione nova et felici in mari infesto fluctibus. Hæc piscatio jucunda mihi contigit, et ratione mira atque præter expectationem: neque cepi hodie ullos pisces, præter id quod gero in hoc rete. Quando enim surrexi diligenter de media nocte, prætuli quæstum somno et quieti: exoptavi ut mihi contingeret quo levarem paupertatem heri, et meam servitutem. Non peperci meo labori. Qui est negligens, est nihili faciendus: *et ego aversor ejusmodi homines. Oportet hominem esse vigilem, qui*

1 Ven. 1. *has ego.* Schneider. *gratias meo patrono;* al. *grates.*—2 Lips. *pistulentis.*—3 *Cum me ex suis locis* B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *ornatum pulchre* Ven. 1518.—4 Pll. S. Lips. *honestum;* C. a m. sec. *honustum.*—5 *Salute horia* B. 1. *Sedate horreia* S. a m. sec. *horeia* C. *horreia* Lips. C. 2. Ven. 1. *horriæ* Ven. 1518.—7 *Miro modo* Ven. 1518. *incredibile* C. S. Lips. Ven. 1.—8 S. Lips. *ullam uno jam;* Ven. 1. *ullum una jam;* Carpentar. *libram unam jam.* Mox, *pondo hodie* Ven. 1518.—9 Ven. 1495. *huc quod;* Ven. 1518. *hoc quod nunc;* τὸ *hoc* delet Schneider. Mox, *hic* deest in S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—10 Ven. 1. Ven. 1518. *denocte.* Lamb. *impegre exsurrexi;* S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *exurrexi.*—11 Schneider. et Bipont. *præposivi.*—12 S. Lips. *et expetivi.*—13 *Paupertatem qui heri mea sententia Tolerarem* Gulielm. *qui heri* etiam Bipont. *servientiam* Lamb. ex conj. Camerarii, qui etiam *servitutem* scribi posse putabat.—14 S. Lips. *parcus mei.*—15 *Nihilet* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *quis* Pll. *est piger* C.—16 Pll.

NOTÆ

2 *Incolit locis pisculentis*] Pro, habitat in locis pisculentis.

4 *Templis*] Neptuni templa fluctus sunt.

5 *Salute horiæ*] Id est, salva atque incolumi horia. Horia autem est navicula piscatoria.

6 *Compotivit*] Id est, compotem fecit.

14 *Tolerarem*] Sallustius, 'Tolerare

Non enim illum expectare oportet, dum herus se ad suum suscitet officium.
Nam qui dormiunt libenter, sine lucro et cum malo quiescunt. [si velim, siem.
Nam ego nunc mihi, qui impiger fui, reperi, ut piger,
Hoc ego in mari, quicquid inest, reperi: quicquid inest, grave quidem est: aurum 20
Hic ego inesse reor: nec mihi conscius est ullus homo: nunc hæc tibi
Occasio, Gripe, obtigit, ut liberet ex populo prætor te.
Nunc sic faciam, sic consilium est, ad herum ut veniam docte atque astute:
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, ut sim liber.
Jam ubi liber ero, igitur demum instruam agrum, ædes, mancipia: 25

gaudet fungi suo officio tempestive. Nam non par est quiescere, usque dum herus eum excitet, ut obeat suum munus. Nam qui somno delectantur, non faciunt quæstum, et sibi accersunt infortunium. Nam ego, qui fui diligens, inveni id cujus opera possim quiescere, si libeat. Ego inveni in mari hoc, quicquid sit. Quicquid inest, est sane grave: ego arbitror inesse aurum. Neque ullus est qui sciat mecum. Hoc tibi obtigit nunc, o Gripe, ut prætor te insignem faciat inter populares. Agam sic nunc; sic decrevi, ut conveniam herum prudenter et callide. Offeram paulatim pecuniam pro me ut manumittar. Deinde quando ero liber, concinnabo villam, ex-

S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *temperi.*—18 Ven. 1518. *lubenter.* Carpentar. *quiescent.*—19 Schneider. *ut, si velim, piger sim,* contra omnes codd.—20 B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *quicquid hic inest reperi;* Grut. *quicquid inest grave quid inest.* Mox, *quidem thesaurum* B. 1. S. Lips. Ven. 1518. *quidem instaurum* C. *quid est instaurum* C. 2. *quidem theusarum* Ven. 1.—21 Ven. 1. *in esse.* Ven. 1518. *reos.* Schneider. *conscius est mihi.*—22 *Occasio pigre* B. 1. S. Lips. C. 2. *ut liberes* B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. *extempulo* codd. Lambini; *extemplo* Pist. et Ven. 1518. *præter* B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1.—23 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *sicut consilium est.* Mox, *ad h. veniam d. a. astu* Schneider. omnes tamen codd. agnoscunt *τὰ ut* et *astute.*—24 *Ego illi pauxillatim* Ven. 1518. *liber, ac me emittat manu* Ven. 1518.—25 *Jam* deest in S. *ero* deest in S. Lips. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. *erigitur demum* C. *atque ædis* C. *ad*

NOTÆ

inopiam mercede manuum.' Virgilius, 'Tolerare colo vitam tenuique Minerva.'

16 *Tempori*] Tempestive.

22 *Ex populo*] Alii, *extemplo.* Adumbratur hic lætitia hominis, qui semper in summa inopia sit versatus, et qui nunc primum habet aliquid. Ille enim sibi videtur habere non vidulum, qui ne sic quidem gravis est, ut portare non possit; sed montem quendam aureum ærariumque totius reipublicæ.

25 *Igitur demum*] Tum demum.

Navibus magnis mercaturam faciam: apud reges rex perhibebor:
Post animi causa mihi navem faciam, atque imitabor Stratonicum:
Oppida circumvectabor: ubi nobilitas mea erit clara,
Oppidum magnum communibo: ei ego urbi Gripo indam nomen,
Monumentum meæ famæ et factis: ibique regnum magnum instituam. 30
Magnas res hic agito in mentem instruere: nunc hunc vidulum condam.
Sed hic rex cum aceto pransurus est et sale, sine bono pulmento.

struam domum, *mancipia* parabo, *faciam mercaturam magnis navibus; habebor rex inter reges. Deinde condam navem animi gratia; imitabor Stratonicum; circumnavigabo per urbes: quando meum nomen erit nobilitatum, condam magnam urbem: ego eam vocabo nomine meo Gripum, ut sit monumentum meæ celebritatis et facinorum: inibi faciam fundamenta magni regni. Statuo in animo moliri res magnas. Nunc occultabo hanc peram. Sed prandium hujus regis erit acetum et sal, cum malo cibo.*

ædes C. 2.—26 *Navibu'* Schneider. *Navibus inde* Ven. 1518. *ad reges* Schneider. *faciam atque imitabor* C.—28 *Opida* Lips. *Oppidaque* Schneider. *ibi nobilitas* al. ap. Pareum.—29 *Opidum* Lips. *et ego* S. Lips. *elego* Pll.—30 Ven. 1. *ubique.*—31 S. Lips. *in mente.* B. 1. S. *num hunc;* Schneider. *vidulum nunc hunc.*—32 Ven. 1518. *atque sale.* Mox, *sine bono pulmento* deest in eadem editione.

NOTÆ

27 *Navem faciam*] De navi cubiculata et lusoria loquitur, quæ thalamegus dicitur et parada. Hæc autem navis erat tecta, ut tamen liber esset venti, ad refrigerandos eos qui in ea versarentur, transitus: intus autem erat toris et culcitris strata. Hujus usus erat in Garumna frequentissimus.

Stratonicum] Stratonicus fuit quæstor regis Philippi, et deinde Alexandri Magni filii, quem recte vocaverimus Crassum Græcorum propter divitias, ut Crassus fuit Stratonicus Romanorum.

32 *Sed hic rex*] Paucis contrahit apparatum cœnæ servilis, cujus condimentum est universum sal et acetum.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

TRACHALIO, GRIPUS.

TR. HEUS, mane! GR. quid maneam? TR. dum hanc tibi, quam trahis, rudentem complico.

TR. *Heus,* tu Gripe, *consiste.* GR. *Quare consistam?* TR. *Donec ego tibi com-*

GR. Mitte modo. TR. at, pol, ego te adjuvabo: nam bonis quod
Bene fit, haud perit. GR. turbida tempestas heri fuit:
Nihil habeo, adolescens, piscium: ne tu mihi esse postules.
Non vides referre me uvidum rete, sine squamoso pecu? 5
TR. Non edepol pisces expeto, quam tui sermonis sum indigens. [ego abire hinc te: mane.
GR. Enicas jam me odio, quisquis es. TR. Non sinam
GR. Cave sis malo: quid tu, malum, nam me retrahis? TR. audi. [loquere quid vis.
GR. Non audio. TR. at pol quin audies. GR. quin post
TR. Eho, modo est operæ pretium, quod tibi ego narrare volo. 10
GR. Eloquere, quid id est. TR. vide num quispiam consequitur prope nos. [consilii
GR. Ecquid est quod mea referat? TR. scilicet! sed boni

plicem hunc funem nauticum quem trahis. GR. *Ne me retine.* TR. *Sed ego tibi epitulabor. Nam beneficium quo afficiuntur* viri *probi, non perditur.* GR. *Mare fuit hesterna die procellis infestissimum: adolescens, nulli sunt mihi pisces; ne arbitreris mihi esse. Non cernis me reportare retia madentia, sine ulla pecude squamata?* TR. *Per ædem Pollucis non* tam a te *postulo pisces, quam egeo tuis verbis.* GR. *Mihi vitam adimis odio, quisquis es.* TR. *Ego non patiar te discedere hinc: consiste.* GR. *Cave, si libet,* ab *incommodo. Quare me revocas, malum?* TR. *Ausculta.* GR. *Non ausculto.* TR. *At per Pollucem auscultabis.* GR. *Quin dicis quod cupias.* TR. *Eho! est res magni momenti quam tibi opto proponere.* GR. *Dic quid sit illud.* TR. *Observa an aliquis nos subsequatur.* GR. *Quid mea interest?* TR. *Scilicet! Sed quod bonum consilium mihi dabis?*

1 Ven. 1518. *rudentem quam trahis.* Schneider. *trahi'.*—2 Schneider. *ego adjuvabo: nam bonis bene quod fit;* Ven. 1518. *quod bene fit bonis.*—4 *Nil habeo* Cam. Lamb. *neu tu* S.—5 *Nam vides* C. *me referre* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *proferre me* Priscian. p. 327. ed. Krehl. *vividum* Prisciani codd. *humidum* duæ edd. *viduum* Putsch. *uvidum retem* B. 1. et Priscian. lib. VII. Mox, pro *sine s. pecu,* S. habet *sinemque mosopte.*—6 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *piscis.* Mox, *quam* deest in Ven. 1518. *sermonis tui* eadem editio. *sum* delent B. 1. S. Lips. Ven. 1.—7 Both. delet *es.* Mox, *abire te,* omisso *hinc,* Ven. 1518.—8 Schneider. *me retractas.*—9 S. Lips. Ven. 1. *qui audies post.* GR. *quin;* Pll. et Ven. 1518. *quin audies post.* GR. *quin.*—10 *Eho* deest in S. a m. pr. *Eo* S. a m. sec. Lips. et Ven. 1. *modo, modo* Schneider. *pretium operæ q. t. e. volo narrare* idem.—11 Carpentar. *viden;* Pll. S. Lips. *vide nuspiam;* Schneider. *prope hic num quispiam consequitur.* Mox, *nos* deest in Ven. 1518.—12 Pro *est,* S. habet *ea;* Lips.

NOTÆ

1 *Rudentem*] Nonius, 'Rudens, funis nauticus;' utriusque generis.

5 *Sine squamoso pecu*] Sine piscibus. Periphrasis. Lucretius, 'Squa-

Ecquid in te mihi est? GR. quid negotii est? modo dic.
TR. dicam.
Tace, si fidem modo das mihi te non fore infidum.
GR. Do fidem tibi, fidus ero, quisquis es. TR. audi:
furtum ego vidi 15
Qui faciebat: noveram dominum, id cui fiebat; post ad
Furem egomet devenio, feroque ei conditionem hoc pacto:
Ego istuc furtum scio cui factum est: nunc mihi si vis
Dare dimidium, indicium domino non faciam: is mihi nihil
Etiam respondit: quid inde æquum est dari mihi? dimidium 20
Volo ut dicas. GR. immo hercle etiam amplius: nam nisi
dat, domino dicundum
Censeo. TR. tuo consilio faciam: nunc advorte animum;
Namque hoc attinet omne ad te. GR. quid est factum?
TR. vidulum [quid est?
Istum, cujus ille est, novi ego hominem jampridem. GR.

GR. *Quid rei est? cedo.* TR. *Eloquar; sile, si mihi spondes te fore fidum.* GR. *Tibi spondeo; ero fidus, quisquis es.* TR. *Ausculta; ego vidi* hominem *qui committebat furtum: dominus, in quem id committebatur, mihi erat notus. Postea ego accedo ad prædonem, et ei propono conditionem hoc modo: is, in quem commissum est hoc furtum, mihi notus est: nunc si libet mihi tribuere dimidiam partem, non indicabo furtum domino. Is nihil mihi adhuc reposuit. Quid par est mihi tribui? Opto ut dicas dimidium.* GR. *Immo per Herculem adhuc amplius etiam: nam nisi tribuat, existimo esse aperiendum domino.* TR. *Sic agam te suadente. Nunc animadverte: namque hæc omnia spectant ad te.* GR. *Quid est actum?* TR. *Homo ad quem pertinet ille vidulus, ille mihi est notus jamdudum.*

---

ex. Schneider. *id referat.* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *bonis consiliis.*—13 *Eo quid* B. 1. S. Ven. 1. *Eo quod* Lips. *Eho quid* Ven. 1518. *nihil est* Carpentar. *modo dice* Schneider.—14 Voc. *modo* deest in S. a m. pr. *mihi mihi te* idem.—15 *Do fidem, fidus esco tibi* Schneider. *audin* Ven. 1. Ven. 1518.—16 *Qui faciebant* Lips. *noram* Schneider. *fiebat porro ad* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—18 *Ego istuc hoc* Lips.—21 Ven. 1. *i modo hercle.* Voc. *hercle* deest in Ven. 1518. *etiam* omittunt Ven. 1. Carpentar. Cam. Lamb. *nam si non dat* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *dicendum* S. Lips.—22 Parei 3. *hunc advorte;* C. 2. *num advorte;* Schneider. *nunc advortes.*—23 *Nam hoc omne attinet* B. 1. S. Lips. *omne attinet* etiam C. C. 2. Ven. 1. et Ven. 1518. *factum est* B. 1. S. Lips. Pll. *quid factunst* Carpentar.—24 Pronomen *ille* omittunt B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *cujus nest* C. et C. 2.—25 S. Lips. Pll. *perit.* Mox, in-

NOTÆ

migerum pecudes,' id est, pisces.
23 *Vidulum Istum*] Id est, jampridem novi hominem cujus est iste vidulus.

TR. Et quo pacto periit. GR. at ego quo pacto inventu'st scio, 25
Et qui invenit, hominem novi: et dominus qui nunc est, scio.
Nihilo pol pluris tua hoc, quam quanti illud refert mea.
Ego illum novi, cujus nunc est; tu illum, cujus antehac fuit.
Hunc homo feret a me nemo: ne tute speres potius. TR. non ferat,
Si dominus veniat? GR. dominus huic nemo, ne frustra sis, 30
Nisi ego, nemo natu'st, hunc qui cepi in venatu meo.
TR. Itane vero? GR. ecquem esse dices in mari piscem meum?
Quos cum capio, siquidem cepi, mei sunt; habeo pro meis:
Nec manu asseruntur; neque illinc partem quisquam postulat.
In foro palam omnes vendo pro meis venalibus. 35
Mare quidem commune certo 'st omnibus. TR. assentio:
Qui minus hunc communem, quæso, mihi esse oportet vidulum? [pudens!
In mari inventu'st, commune est. GR. næ impudenter im-

GR. *Quid est?* TR. *Et quo modo perditus est.* GR. *At ego novi quo pacto est repertus, et homo qui eum reperit mihi est notus, et quis sit nunc hujus dominus: per Pollucem hoc nihilo pluris tua, quam mea interest. Ego illum novi ad quem pertinet nunc; tu illum ad quem pertinebat antea: nullus homo hunc auferet a me. Ne speres te a me* ablaturum *potius quam alii.* TR. *Si dominus sese offerat, non auferat?* GR. *Nullus est dominus hujus viduli, nisi ego, ne erres; hunc comprehendi venundo.* TR. *Siccine autem?* GR. *Quem piscem contendes ad me pertinere in mari? Pisces quos comprehendi ad me pertinent: duco eos esse meos: nec manu vindicantur; neque ullus est qui ex illis partem flagitet. Vendo universos publice in foro, quasi essent mei venales. Profecto mare est commune universis.* TR. *Fateor: sed quare, obsecro, hic vidulus non debet mihi esse communis tecum? Est repertus in mari, est rescommunis.* GR. *Profecto es gnaviter impudens!*

ventumst Pll. S. Lips. Ven. 1. *inventumst* Carpentar.—27 *Nihil* S. Lips. *quanti* omittit Lamb. *illut* C. Parei 3.—28 *Ego novi illum* Ven. 1518.—29 *Nunc homo* Ven. 1518. *ne tu* Lamb. 1577. *speres ocyus* Guil.—30 C. *ne frustra ses;* C. 2. *ne frustrasses;* S. Lips. Ven. 1. *ne frustrassis;* Ven. 1518. *ne frustra es;* Cam. Lamb. *ne frustra sies.*—31 *Nisi ego metuo* S. a m. pr.—33 *Quos capio* Ven. 1518.—35 Ven. 1. *vende.*—36 Schneider. *certumst omnibus esse.* Mox, *at sentio* Pll.—38 *In m. inventumst* Ven. 1. Ven.

NOTÆ

29 *Potius*] Redundat. Nisi addas, quivis alius: quia dixit, 'hunc vidulum a me auferet nemo,' subjicit, 'ne tu speres potius te ablaturum.'

Nam si istuc jus sit, quod memoras, piscatores perierint:
Quippe cum extemplo in macellum pisces prolati sient, 40
Nemo emat: suam quisque partem piscium poscat sibi:
Dicat, in mari communi captos. TR. quid ais, impudens?
Ausus etiam comparare vidulum cum piscibus?
Eadem tandem res videtur? GR. in manu non est mea:
Ubi demisi retem atque hamum, quicquid hæsit, extraho.
Meum, quod rete atque hami nacti sunt, meum potissumum 'st. 46
TR. Immo hercle, haud est; siquidem quod vas excepisti.
GR. Philosophe!
TR. Sed tu en unquam piscatorem vidisti, venefice,
Vidulum piscem cepisse? aut protulisse ullum in forum?
Non enim tu hic quidem occupabis omnis quæstus, quos voles. 50
Et vietorem et piscatorem te esse, impure, postulas:
Vel te mihi monstrare oportet, piscis qui sit vidulus,

Nam si illud esset æquum quod dicis, piscatores essent perditi. Nimirum statimatque pisces proponuntur in macello, nemo mercetur: unusquisque postularet suam partem piscium: alleget deprehensos in mari communi. TR. *Quid dicis, impudens? Non dubitas conferre vidulum cum piscibus? Putasne esse idem?* GR. *Antequam demersi rete et hamum, nihil est in mea potestate; quando demersi, educo quicquid captum est: quod retia atque hami deprehenderunt, ad me pertinet præsertim.* TR. *Immo per Herculem non est ita. Nam cepisti quoddam vas.* GR. *Philosophe!* TR. *Sed tu, venefice, vidistine unquam piscatorem cepisse vidulum piscem? aut proposuisse venalem ullum in forum? non enim tu hic quicquid collibuerit lucri habebis: et vis esse mercator viminis et piscator, sceleste. Aut necesse est te mihi*

1518. *communist* Schneider.—39 Lips. *vis sit; τὸ jus* deest in Ven. 1518. *perierunt* Ven. 1.—40 *Quippe quam*, vel *quod*, codd. Prisciani. *prolati si essent* iidem codd.—41 Priscian. *poscant*.—42 *Dicant* Priscian. *in mare commune* B. 1. *in mare* etiam Priscian.—44 S. Lips. *est non*.—45 *Ut dimisi* Priscian. p. 328. Putsch. *rete* C. *quicquid exit* S. Lips. *q. hæc sit* codex Prisciani; *quitquit æ sit* C.—46 *Meum* omittit Ven. 1518. *quot rete* C. *hami meum* S. Lips. *hami mei* Ven. 1. Ven. 1518. *natti* S. *nancti* Pll. *potissimust* C. et C. 2.—47 Pll. *haut est*. Ven. 1518. *cæpisti*. Ven. 1. *philosophiæ*.—48 *Sed tue nunquam* Pll. *Sed tu nunquam* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Sed tun' unquam* Carpentar. *Sed tun' inquam* Lamb.—49 Ven. 1. *pro Tulisse illum*.—51 *Et* deest in Ven. 1518. *vitorem* Pll. S. Ven. 1. *victorem* Lips. et S. pro var. lect. *venato-*

NOTÆ

40 *Cum extemplo*] Extemplo quam, statim quam, et statim atque.

47 *Philosophe*] Id est, ratiocinator. Dictum ironice.

48 *En unquam*] Id est, umquamne.

51 *Vietorem*] 'Vietor' a 'vieo,' a quo 'vimen.' 'Vietor' igitur est viminis mercator.

Vel, quod in mari non natum est, neque habet squamas, ne feras.
GR. Quid tu, nunquam audivisti esse antehac vidulum piscem? TR. scelus!
Nullus est. GR. immo est profecto: ego, qui sum piscator, scio: 55
Vero rare capitur: nullus minus sæpe ad terram venit.
TR. Nil agis: dare verba speras mihi te posse, furcifer.
Quo colore est? GR. hoc colore capiuntur pauxilluli.
Sunt alii puniceo corio, magni item atque atri. TR. scio.
Tu hercle, opinor, in vidulum te piscem convortes, nisi caves: 60
Fiet tibi puniceum corium, postea atrum denuo.
GR. Quod scelus hodie hoc inveni! TR. verba facimus: it dies.
Vide sis, quojus arbitratu nos facere vis? GR. viduli
Arbitratu. TR. ita enim vero? stultus es. GR. salve, Thales!

ostendere piscem qui sit vidulus, aut ne avehas id, quod non est ortum in mari, neque habet squamas. GR. *Quid tu, ignoravisti hactenus esse piscem* nomine *vidulum?* TR. *Sceleste, est nullus.* GR. *Immo est sane. Ego, qui sum piscator, novi: sed apprehenditur non sæpe. Nullus venit minus frequenter ad terram.* TR. *Nihil assequeris! Putas, cruciarie, te posse mihi imponere. Quo colore est?* GR. *Deprehenduntur non ita multi hoc colore. Alii sunt corio puniceo magni etiam et nigri.* TR. *Te audio. Per Herculem tu mutaberis in vidulum piscem, arbitror, nisi caveas* tibi. *Tua cutis fiet punicea, deinde nigra.* GR. *Quod crimen reperi hodie!* TR. *Sermocinamur! effluit dies: statue, si libet, cujus judicio libeat nos agere?* GR. *Judicio viduli.* TR. *Siccine vero? Es amens.* GR. *Sal-*

rem Ven. 1518.—54 *Qui tu* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *audisti* Schneider.—56 *Verum* Schneider. *raro* Carpentar. *at terram* C.—57 Ven. 1518. *verbam.*—59 *Sunt a. p. colore* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—*magnitem* C. *atque* deest in Ven. 1518.—60 Ven. 1518. *tè in vidulum.* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *convertes.*—62 *Quot* C. *hoc* deest in Lamb. 1595.—63 Ven. 1518. *rem*

NOTÆ

64 *Salve, Thales*] Id est, salve sapiens. Crediderim hoc loco Thaletem Milesium unum e sapientibus Græciæ positum potius quam ceteros, quia piscatores Milesii educto e mari tripode aureo consuluerunt oraculum cui darent: respondit, 'Sapientissimo totius Græciæ:' itaque ad Thaletem communi consensu detulerunt. Hnc alludit Gripus, quasi dicat: Tu forte expectas vidulum judicio arbitri, ut Thales habuit tripodem judicio Apollinis. Si sapientem tantum significat hoc loco Thales; id dicit ut joco refutet convicium Trachalionis, a quo stultus est appellatus.

TR. Tu istunc hodie non feres, nisi das sequestrum aut arbitrum, 65
Quojus hæc res arbitratu fiat. GR. quæso sanus es?
TR. Helleborosus sum. GR. ego cerritus; hunc non amittam tamen.
TR. Verbum adde etiam unum, jam in cerebro colaphos abstrudam tuo. [solet,
Ego jam hic te, itidem quasi penicillus novus exurgeri
Ni hunc amittis, exurgebo quicquid humoris tibi 'st. 70
GR. Tange! affligam ad terram te itidem, ut piscem soleo polypum. [divide.
Vis pugnare? TR. quid opu'st? quin tu potius prædam
GR. Hinc tu, nisi malum, frunisci nihil potes; ne postules.

vus sis, Thales! TR. *Tu non asportabis hodie hunc vidulum, nisi assignes apud quem deponamus, aut eligas arbitrum cujus judicio hæc res agatur.* GR. *Esne compos mentis, obsecro?* TR. *Sum madidus helleboro.* GR. *Ego Cerere instinctus; tamen non patiar mihi eripi hunc* vidulum. TR. *Adjice vel unum verbum, ego jamjam abscondam in tuo cerebro colaphos, nisi dimittis hunc vidulum: ego exsugam jam quicquid est humoris in te, quemadmodum novus penicillus solet exsugere.* GR. *Attinge me: te prosternam solo, ut soleo prosternere piscem polypum. Vis decertare?* TR. *Quid necesse est? Quare tu non partires potius inventum?* GR. *Tu nequis quicquam inde adipisci, nisi infortunium; ne expectes. Ego abeo hinc.*

nos. Schneider. et edd. vett. *ris facere.*—65 *Tu is nūc* B. 1. S. Lips. *arbitratum* S. Lips.—67 S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *at ego.* Ven. 1. Ven. 1518. *ceritus.* Ven. 1518. *mittam.*—68 C. *apstrudam.*—69 S. Lips. Ven. 1. *te hic.* Pll. B. 1. S. Lips. Ven. 1. *exurgere;* Ven. 1518. *exugere;* Lamb. *solet exugere.*—70 S. Lips. Ven. 1518. *exugebo;* et sic Doux. *tibi sit* B. I. S. Lips. —71 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *te ad terram;* C. *at terram.*—72 S. Lips. *opus est.*—73 Ven. 1. *frunisti;* Carpentar. Cam. Lamb. *fruisci.* Mox, *nisi postulas* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *nisi postules* C. 2. *ne potules* C.—

NOTÆ

65 *Sequestrum*] Tertullianus: 'Satis idoneus patientiæ sequester Deus; si injuriam deposueris penes eum, ultor est; si damnum, restitutor est; si dolorem, medicus est; si mortem, resuscitator est.'

67 *Helleborosus sum*] Sum stultus. Helleborus enim levat insaniam.

Cerritus] Cerere irata instinctus. De hoc in Amphitruo et Menæchmis.

68 *Abstrudam*] Id est, tam valide feriam, ut ictus ad cerebrum usque penetrent.

69 *Exurgeri*] Id est, urgeri. Quemadmodum exprimitur et urgetur, seu premitur manibus spongia, ut siccetur.

71 *Polypum*] Polypus est piscis duriusculus: ut mollior fiat, et coctu facilior, sæpius affligitur humo. *Un polype.*

73 *Frunisci*] Frui.

Abeo ego hinc. TR. at ego hinc offlectam navem, ne quo abeas: mane.
GR. Si tu proreta isti navi es, ego gubernator ero. 75
Mitte rudentem, sceleste. TR. mittam: omitte vidulum.
GR. Nunquam, hercle, hinc hodie ramenta fies fortunatior.
TR. Non probare pernegando mihi potes, nisi pars datur,
Aut ad arbitrum reditur, aut sequestro ponitur.
GR. Quemne ego excepi in mari? TR. at ego inspectavi e littore. 80
GR. Mea opera, labore, et rete, et horia. TR. num qui minus, [cul,
Si veniat nunc dominus, quojus est, ego qui inspectavi pro-
Te hunc habere, fur sum, quam tu? GR. nihilo. TR. mane, mastigia! [sciam.
Quo argumento socius non sum, et fur sum? fac dum ex te
GR. Nescio: neque ego istas vostras leges urbanas scio,
Nisi quia, hunc meum esse, dico. TR. et ego item esse aio meum. 86

TR. *Sed ego hinc deducam navem, ne quo proficiscaris: mane.* GR. *Si tu ad proram sedes istius navis, ego ero navarchus. Scelerate, ne tene rudentem.* TR. *Dimittam: dimitte vidulum.* GR. *Per Herculem non evades hinc hodie ditior ramento.* TR. *Non potes mihi probare tuam causam, negando, nisi aut mihi tribuatur pars, aut deferatur ad arbitrum, aut deponatur apud sequestrum.* GR. Deponamne ego apud sequestrum vidulum, *quem cepi in mari?* TR. *Sed ego prospexi e littore.* GR. *Meis viribus, meo labore, meo rete, et mea navi.* TR. *An ego haberer aliquo pacto minus fur quam tu, si dominus, cujus est vidulus, veniret nunc, quia vidi procul te auferre hanc prædam?* GR. *Nihilo minus.* TR. *Consiste, mastigia! quo indicio non sum sodalis, et sum fur? Fac dum intelligam ex te.* GR. *Nescio: ego ignoro vestras illas leges urbanas, nisi quia contendo hunc vidulum esse meum.* TR. *Et ego contendo etiam esse meum.* GR. *Mane jam:*

74 *Habeo* Pll. et a m. sec. *Habeas.*—75 Schneider. *ei ero;* Erasm. *κυβερνήτης ero.*—77 S. Lips. *hic hodie.*—79 S. Lips. *arbitrium.* Ven. 1. *reditura aut;* S. Lips. *reditura in.*—80 Schneider. *ast ego.* Ven. 1518. *quem inspectavi.*—81 Priscian. VII. p. 327. omittit *τὸ labore.* Ven. 1518. *num quid.*—82 C. *domini.*—83 Ven. 1. *furtum.* Pro *mane,* Carpentar. habet *minus.*—85 S. Lips. Ven. 1. *vestras.* Sic Bentl. ad Terent. Andr. IV. 1. 39.—86 Schneider. *iti-*

NOTÆ

74 *Offlectam*] In contrariam partem flectam.

75 *Proreta*] Id est, qui sedet ad proram.

Gubernator] *Gubernator* opponitur *proretæ;* hic ad proram, ille ad puppim sedet.

77 *Ramenta*] Ramentum, ramenta, scobs, rasura, rasamen, serrago: hoc a 'serra.'

79 *Reditur*] Impersonale, id est, reditus fit.

GR. Mane jam: reperi rem, quo pacto nec fur, nec socius sies. [tuam viam:
TR. Quo pacto? GR. sine me hinc abire: tu abi tacitus
Nec tu me quoiquam indicassis, neque ego tibi quicquam dabo.
Tu taceto; ego mussitabo: hoc optumum atque æquissumum est. 90
TR. Ecquid conditionis audes ferre? GR. jamdudum fero:
Ut abeas, rudentem amittas, mihi molestus ne sies.
TR. Mane, dum refero conditionem. GR. te obsecro, hercle, aufer te modo.
TR. Ecquem in his locis novisti? GR. oportet vicinos meos.
TR. Ubi tu hic habitas? GR. porro illic longe usque in campis ultimis. 95
TR. Vin' qui in hac villa habitat, ejus arbitratu fieri?
GR. Paulisper remitte restem, dum concedo, et consulo.
TR. Fiat. GR. euge! salva res est: præda hæc perpetua est mea. [meas.
Ad meum herum arbitrum vocat me hic intra præsepis

inveni rationem qua nec sis fur, nec socius furis. TR. *Quam?* GR. *Per te liceat mihi demigrare hinc: tu prosequere tacitus tuum iter: neque tu me indicaveris cuiquam, neque ego tibi dabo quicquam. Sile tu; ego silebo: hoc est rectissimum, atque justissimum.* TR. *Nonne efferes aliquam conditionem?* GR. *Jampridem offero; ut abeas, laxes rudentem, ne sis mihi importunus.* TR. *Mane, dum offero conditionem.* GR. *Per Herculem te obsecro, absiste modo.* TR. *Quem novisti in his locis?* GR. *Oportet* me noscere *meos vicinos.* TR. *Ubi habitas tu?* GR. *Illic procul usque in campis remotis longissime.* TR. *Visne nostram controversiam disceptari arbitrio illius qui manet in hac villa?* GR. *Remitte paululum funem, donec eo vado et deliberem.* TR. *Esto!* GR. *Euge! res incolumis: hæc præda est mea universa. Me vocat ad meum herum arbitrum intra præsepes meas.*

dem.—87 Ven. 1. *reperirem.*—88 S. a m. pr. omittit *hinc.*—90 S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *musitabo.*—91 *Eho quid* S. Lips. Ven. 1. *Eo quid* Ven. 1518.—93 Ven. 1518. omittit *hercle.* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *aufer modo,* omisso pronomine *te.*—94 Carpentar. *ob meos.*—96 Lamb. *rem ejus arbitratu fieri;* Ven. 1518. *fiat hoc;* Cam. *tu fieri.*—97 Pro *restem,* S. et Lips. habent *rudentem.*—98 B. 1. *est perpetua mea.*—99 S. Lips. *præsepiis meis;*

NOTÆ

99 *Præsepis*] Pro *præsepes.* Nonius: 'Non solum ubi pecora pabulantur, sed et omnia loca clausa et tuta præsepia dicta.'

Nunquam, hercle, hodie abjudicabit ab suo triobolum. 100
Næ iste haud scit, quam conditionem tetulerit: ibo ad arbitrum. [scio,
TR. Quid igitur? GR. quanquam istuc esse jus meum certo
Fiat istuc potius, quam nunc pugnem tecum. TR. nunc places.
GR. Quanquam ad ignotum arbitrum me appellis, si adhibebit fidem, 104
Etsi est ignotus, notus: si non, notus, ignotissumus est.

Per Herculem herus non eripiet hodie suo judicio ab suo servo *tres obolos. Hic nescit quam conditionem sibi imposuerit. Pergam ad arbitrum.* TR. *Quid igitur?* GR. *Quanquam non ignoro id ad me pertinere, id fiat potius, quam decertem nunc tecum.* TR. *Nunc mihi probaris.* GR. *Quanquam me ducis ad arbitrum ignotum, si mihi crediderit, tametsi est ignotus, tamen erit notus: si non* crediderit, *est ignotissimus, tametsi notus.*

Ven. 1. *præsepis meis;* Nonius VIII. 160. *præsepias meas.*—100 Lips. *triobulum.*—101 S. Lips. Lamb. 1595. *retulerit;* Ven. 1518. *tulerit;* Schneider. *tetulit.*—102 S. a m. sec. *esse vis.* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *certe.*—104 C. *mea pillis;* C. 2. *mea pellis.*—105 *Etsi ignotust, notust* Schneider. *notus est* Cam. Alterum *notus* deest in Ven. 1. *ignotissumust* Schneider.

NOTÆ

100 *Abjudicabit*] Eo judice causa non cadam.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

DÆMONES, PALÆSTRA, AMPELISCA, GRIPUS, TRACHALIO.

DÆ. SERIO, edepol, quanquam volo vobis quæ voltis, mulieres,
Metuo, propter vos, ne uxor mea me extrudat ædibus:
Quæ me pellices adduxisse dicet ante oculos suos.

DÆ. *Quamvis vobis revera exopto, quæ exoptatis* ipsæ, *mulieres, tamen, per ædem Pollucis, pertimesco ne mea uxor me ejiciat ex ædibus, propter vos: hæc exprobrabit me adduxisse in suum conspectum meretrices. Vos confugite potius in*

1 *Cupio ædepol* B. 1. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Grippus, cupio* S. *volo* omittunt S. Lips. C. C. 2. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *cupio,* pro *volo,* Cam. Lamb.—2 Schneider. *med extrudat.* Mox, *pedibus,* pro *ædibus,* Cam. Lamb.—

Vos confugite in aram potius, quam ego. MU. miseræ periimus. 4
DÆ. Ego vos salvas sistam: ne timete: sed quid vos foras
Prosequimini? quoniam ego assum, faciet nemo injuriam.
Ite, inquam, domum ambo nunc jam ex præsidio præsides.
GR. O here, salve! DÆ. salve, Gripe: quid fit? TR. tuusne hic servos est?
GR. Haud pudet. TR. nihil ago tecum. GR. ergo abi hinc sis. TR. quæso responde, senex.
Tuus hic servos est? DÆ. meus est. TR. hem! istuc optume, quando tuus est. 10
Iterum te saluto. DÆ. et ego te: tune es, qui haud multo prius [quid nunc vis tibi?
Abiisti hinc herum arcessitum? TR. ego is sum. DÆ.
TR. Nempe hic tuus est? DÆ. meus est. TR. istuc optume, quando tuu'st.

aram, quam ego. MU. *Sumus perditæ infelices.* DÆ. *Ego vos præstabo incolumes; ne metuite. Sed quid* me *persequimini foras? Dum ego adsum, nullus afficiet injuria. Pergite, inquam, in ædes ambo præsidiarii e præsidio.* GR. *Salvus sis, o here.* DÆ. *Sis salvus, Gripe. Quid geritur?* TR. *Estne hic tuus servus?* GR. *Non pudet.* TR. *Est nihil mihi rei tecum.* GR. *Igitur migra hinc, si libet.* TR. *Senex, responde, obsecro; hic estne tuus servus?* DÆ. *Est meus.* TR. *Hem! res bene est, quandoquidem est tuus servus. Dico iterum salutem.* DÆ. *Et ego tibi. Esne tu qui non multo antea ivisti hinc ad vocandum herum?* TR. *Sum ego ipse.* DÆ. *Quid vis* dicere *nunc?* TR. *Nimirum hic est tuus* servus? DÆ. *Est*

3 Edd. vett. et Schneider. *adduxe.* Carpentar. *dicent.*—4 Ven. 1. *misere perimus;* Ven. 1518. *perimus misere;* S. et Lips. etiam *perimus.*—5 Diss. *sed quia vos foras.*—6 C. 2. *quō ego;* S. *qñ ego.*—7 Ven. 1. Ven. 1518. *amabo nunc.* Ven. 1518. *præsidis.*—8 *O præsalve* B. 1. S. Lips. *O præses* Ven. 1518. *gripe* S. Lips. Ven. 1. *servus est* S. Lips. Ven. 1.—9 Hæc verba, *Haud pudet.* TR. *n. e. t.* GR. *e. a. h. sis.* TR. *q. r. s. Tuus h. s. est,* desunt in S. a m. pr.—10 Schneider. *servost;* S. Lips. Ven. 1. *servus est.* Mox, *tuust* Schneider.—11 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *saluto te.*—12 *Abisti* S. Lips. Ven. 1. Ven.

NOTÆ

4 *Vos confugite in aram*] Id est, malo vos cogi confugere ad aram, ut a vobis vim lenonis deprecemini, quam me adversus impetum uxoris.

7 *Præsides*] A præsidio in quo fuerant collocati, dicuntur *præsides* lorarii: quasi dicas, 'præsidiarii milites.' Nam cum clavis hinc inde ab utroque latere lenonis fuerant constituti, ut si leno vim pararet adversus Palæstram et Ampeliscam, statim comminuerent caput. Amoto igitur lenone, et in judicium rapto per Pleusidippum, amoventur custodes duo virginum.

9 *Haud pudet*] Trachalioni Dæmonetem interroganti, numquid Gripus ejus esset servus, respondet ipse Gripus, *Haud pudet;* id est, non est quod pudeat herum me fateri, et ag-

DÆ. Quid negoti'st? TR. vir scelestus illic est. DÆ. quid fecit tibi
Vir scelestus? TR. homini ego isti talos suffringi volo. 15
DÆ. Quid est? qua de re litigatis nunc inter vos? TR. eloquar.
GR. Immo ego eloquar. TR. ego, opinor, rem facesso. GR. siquidem [ac tace.
Sis pudicus, hinc facessas. DÆ. Gripe, animum advorte,
GR. Utin' istic prius dicat? DÆ. audi, loquere tu. GR. alienon' prius
Quam tuo dabis orationem? TR. ut nequitur comprimi!
Ita ut occepi dicere; illum quem dudum 21
Lenonem extrusisti, hic ejus vidulum, eccillum.
GR. Non habeo. TR. negas, quod oculis video? GR. at ne videas, velim.
Habeo, non habeo, quid tu me curas, quid rerum geram?
TR. Quomodo habeas, illud refert; jurene an injuria. 25

meus. TR. *Bene est, quandoquidem est tuus.* DÆ. *Quid rei est?* TR. *Hic est vir scelestus.* DÆ. *Quid tibi fecit vir scelestus?* TR. *Ego volo elidi talos isti homini.* DÆ. *Quid est? de qua re decertatis nunc inter vos?* TR. *Edicam.* GR. *Immo ego edicam.* TR. *Ego sum, arbitror, qui accuso reum.* GR. *Profecto si es probus, fuge hinc.* DÆ. *Gripe, ausculta, et sile.* GR. *An ut hic loquatur prior?* DÆ. *Ausculta, dic tu.* GR. *Dabisne locum dicendi alieno, priusquam tuo?* TR. *Quam difficile potest coërceri! Ecce adest vidulus illius lenonis quem ejecisti jampridem, sicut exorsus eram dicere.* GR. *Non habeo.* TR. *Negas id quod cerno oculis?* GR. *Sed utinam non videas. Sive habeam, sive non habeam, quid curas tu, quid negotii agam?* TR. *Refert* curare, *si quod habes, habeas jure an injuria.*

1518.—13 S. Lips. *tuus est.*—14 S. Lips. *negociist.*—15 Ven. 1518. omittit *ego.* Carpentar. *istos talos.* S. Lips. *substringi;* Ven. 1. Both. *subfringi.*—16 S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *nunc litigatis.* C. 2. *litigatis nunc nunc.*—17 C. *egopinor.* Douz. *qui reum facesso.*—18 *Si pudicus* C. *hinc discedas* B. 1. S. Lips. et nonnulli codd. Lambini.—19 *Ut istic* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *alicon prius* Carpentar.—20 Schneider. *en, ut.* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *nequiter comprimitur;* C. 2. *nequiter;* C. *compremi.*—21 Lamb. *dudum e fano Veneris Lenonem, &c.* 'In codd. Pll. lacuna est, quæ sic a m. sec. suppletur, quomodo expressit Lambinus: *illum quem tu e fano Venerio Dudum lenonem, &c.*' Schneider.—22 Carpentar. *extrudisti.* B. 1. S. Lips. *vidulum illum.* Schneider. *vid. ecc. habet.*—24 Ven. 1. *quod tu.*—25 C. *it refert;* C. 2. S. Lips. Ven. 1. *id refert;* Ven. 1518. *nihil id refert.* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *jure*

NOTÆ

noscere suum servum.

17 *Rem facesso*] Litem moveo. Accusator priore loco dicere debet.

18 *Sis pudicus*] Si non deposuisti pudorem et verecundiam. Non hic de pudicitia.

Hinc facessas] Id est, recede hinc. Ludit in verbo 'facesso.'

GR. Ni istum cepi, nulla causa est, quin me condones cruci:
Si in mari reti apprehendi, qui tuum potius est, quam meum?
TR. Verba dat: hoc modo res gesta est, ut ego dico. GR. quid tu ais? [est.
TR. Quoad primarius vir dicat; comprime hunc sis, si tuus
GR. Quid? tu idem mihi vis fieri, quod herus consuevit tibi? 30
Si ille te comprimere solitus, hic noster nos non solet.
DÆ. Verbo illo modo ille vicit: quid nunc tu vis? dic mihi. [vidulo,
TR. Equidem neque ego partem posco mihi istinc de istoc
Neque meum hodie esse unquam dixi: sed istic inest cistellula
Hujus mulieris, quam dudum dixi fuisse liberam. 35
DÆ. Nempe tu hanc dicis, quam esse aiebas dudum popularem meam?
TR. Admodum: et ea, quæ olim parva gestavit, crepundia
Istic in ista cistula insunt, quæ istic inest in vidulo.
Hoc neque isti usus est, et illi miseræ suppetias feret,

GR. *Nisi piscatus sum istum vidulum, nihil est quominus me devoveas cruci: si cepi in mari vidulum retibus, quare est potius tuus quam meus?* TR. *Fallit: id est actum sicut ego loquor.* GR. *Quid dicis tu?* TR. *Si hic ad te pertinet, comprime eum, si libet, judex jubeat.* GR. *Quid? tu cupis agi mecum sicut herus consuevit agere tecum? Si ille consuevit te comprimere, hic noster non solet nos* comprimere. DÆ. *Ille te superavit jam illo dicto. Quid cupis tu nunc? Cedo mihi.* TR. *Profecto neque ego postulo fieri particeps istius viduli, neque unquam dixi eum ad me pertinere: at est in hoc* vidulo *cistella hujus mulieris, quam monui jampridem esse liberam.* DÆ. *Nimirum loqueris de hac quam affirmabas jampridem esse meam civem?* TR. *Maxime: et illa crepundia quæ attulit quondam, quando erat infans, sunt in illa cistula, quæ est in vidulo. Hic non habet opus his; et si restituat, erit adjumento illi infelici ad quærendos*

an injuria.—27 *Si in mare* S. Lips. *rete* S. Lips. Both. *retia prehendi* C. et C. 2. *deprehendi* Lamb. 1577.—29 *Quod* S. Lips. Pll. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *nunc scis* S. Lips. *num sis* Ven. 1. *tunst* Schneider.—30 Ven. 1518. *mihi idem.*—33 Pll. *ego neque.* Mox, *de isto* Schneider.—34 Lips. *hodie ipse unquam.* Mox, *istinc est* S. Lips. *isti inest* C. et C. 2. *cistula* Ven. 1518.—35 Ven. 1518. *dudum fuisse quam dixi.*—36 Pll. *esse alebas.*—37 S. Lips. *gestabat.*—38 Pronomen *ista* deest in Ven. 1518.—39 Pro *feret*, Lamb. habet *ferret.*—

NOTÆ

29 *Primarius*] 'Primarius vir' dicitur Trachalio a Trachalione, non auctoritate, aut dignitate; qua fronte enim dixisset coram Dæmonete? sed dicendi ordine, utpote accusator.

Si id dederit, qui suos parentes quærat. DÆ. faciam ut det: tace. 40
GR. Nihil, hercle, ego sum isti daturus. TR. nihil peto, nisi cistulam, [tua?
Et crepundia. GR. quid si ea sunt aurea? TR. quid istic
Aurum auro expendetur; argentum argento exæquabitur.
GR. Fac sis aurum ut videam; post ego faciam, videas cistulam. 44
DÆ. Cave malo, ac tace tu! tu perge, ut occepisti dicere.
TR. Unum te obsecro, ut te hujus commiserescat mulieris,
Siquidem hic lenonis ejus est vidulus, quem suspicor.
Hic nisi de opinione, certum nihil dico tibi.
GR. Viden' scelestus ut aucupatur! TR. sine me, ut occepi, loqui.
Si scelesti illius est hic, quojus dico, vidulus, 50
Hæ poterunt novisse: ostendere his jube. GR. ain' ostendere?
DÆ. Haud iniquom dicit, Gripe, ut ostendatur vidulus.
GR. Immo hercle insignite inique. DÆ. qui dum? GR. quia si ostendero,
Continuo hunc novisse dicent scilicet. TR. scelerum caput,

suos parentes. DÆ. *Curabo ut restituat; sile.* GR. *Per Herculem nihil sum isti daturus.* TR. *Nihil postulo, nisi cistulam et crepundia.* GR. *Quid si ea sunt aurea?* TR. *Quid id tua* refert? *Ponderabitur aurum pro auro, dabitur argentum pro argento, æqualis ponderis.* GR. *Da copiam, si placet, videndi auri; postea dabo copiam videndæ cistulæ.* DÆ. *Cave ab infortunio, ac sile: tu prosequere loqui, ut exorsus es.* TR. *Te rogo unum, ut miserearis hujus mulieris, si hic vidulus est hujus lenonis, sicut existimo. Nihil affirmo hic pro certo; sed tantum sicut opinor.* GR. *Animadvertisne ut captat animum hominis ille nequam!* TR. *Patere me verba facere, ut institui. Si hic vidulus pertinet ad hunc nefarium, quem nominavi, hæ poterunt cognoscere: manda ut his præbeatur.* GR. *Dicisne ut præbeatur?* DÆ. *Non rogat rem injustam, Gripe, ut præbeatur vidulus.* GR. *Immo, per Herculem,* dicit *rem manifeste injustam.* DÆ. *Quare?* GR. *Quia nimirum, si præbuero, uno tempore affirmabunt hunc novisse.* TR. *Quia es*

40 *Si id dederis* edd. vett. *quis vos* Ven. 1. *suos qui* Ven. 1518.—41 Cam. Lamb. *ego hercle.*—42 S. Lips. Ven. 1. *si ea;* Ven. 1518. *si autem ea.*—43 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *exæquabimus.*—44 *Facias aurum* S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *Facis aurum* Pll.—45 S. B. 1. *tum perge;* Ven. 1. Ven. 1518. delent *tu.*—46 *Unum ted* Schneider. et edd. vett.—47 Schneider. *ejus est lenonis v. quod.*—48 Pronomen *tibi* deest in S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—49 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. pro *ut,* habent *is.* Mox, *occepisti* S. Lips.—51 *Hæc* Pll. Ven. 1. Both. *Nec* S. Lips. *hic jube* S. Lips. Pll. Ven. 1. *iis*

Ut tute es, item omnis censes esse? perjurii caput! 55
GR. Omnia istæc ego facile patior, dum hic hinc a me sentiat.
TR. Atqui nunc abs te stat: verum hinc ibit testimonium.
DÆ. Gripe, advorte animum: tu paucis expedi, quid postulas?
TR. Dixi equidem: sed si parum intellexti, dicam denuo:
Hasce ambas, ut dudum dixi, ita esse oportet liberas. 60
Hæc Athenis parva fuit virgo surrepta. GR. dic mihi,
Quid ista ad vidulum pertinent, servæ sint istæ, an liberæ?
TR. Omnia iterum vis memorari, scelus, ut defiat dies.
DÆ. Abstine maledictis, et mihi, quod rogavi, dilue.
TR. Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo,
Ubi sunt signa, qui parentes noscere hæc possit suos, 66
Quibuscum parva Athenis periit, sicuti dixi prius.
GR. Juppiter te-Dique perdant! quid ais, vir venefice?

scelestissimus, similiter arbitraris quosvis esse scelestissimos? *homo perjurissime!* GR. *Ego perfero facile universa hæc, dummodo hic dicat sententiam pro me.* TR. *Nunc stat a tuis partibus. Sed testes prodibunt ex hoc* vidulo. DÆ. *Gripe, ausculta! aperi,* tu Trachalio, *paucis, quid roges.* TR. *Aperui equidem: sed aperiam rursus, si non bene audivisti: oportet hasce duas* mulieres *esse liberas, sicut dixi jampridem. Hæc parva virgo fuit furto ablata Athenis.* GR. *Loquere; quid ista spectant ad vidulum, istæ sintne servæ an liberæ?* TR. *Cupis me repetere omnia, sceleste, ut dies deficiat.* DÆ. *Tempera a conviciis, et mihi enoda id quod postulavi.* TR. *Oportet cistulam ex pilis caudæ equinæ esse in hoc vidulo; in qua sunt indicia, cum quibus perdita est Athenis, quibus possit hæc intelligere qui sint sui parentes, sicut dixi antea.* GR. *Jupiter et Dii te perdant! Quid dicis,*

jube Carpentar. *an ostendere* S. Lips.—55 *Ut tu es* Ven. 1. *Ut tu te es* Ven. 1518. *censes omneis* Ven. 1518. *perjuri* Pll. S. Lips.—56 Ven. 1518. *ergo facile.* Mox, Carrio delet *τὸ hinc*, pro quo S. Ven. 1. et Ven. 1518. habent *huic.* —57 *Atque* S. Lips. Ven. 1. *hinc cibit* Parei 3. et Schneider. *hinc tibi* Ven. 1. Ven. 1518.—59 S. Lips. *intellexi.*—61 Schneider. *virgo fuit;* S. Lips. *subrupta;* Ven. 1. *surrupta.*—62 *Quid ita* C. *ista* deest in Ven. 1518. *pertinet* C. S. Lips. Ven. 1518. *pertineant* Schneider. *sunt istæ* S. Lips. *libera* Ven. 1518. —64 *Apstine* C.—65 Meurs. *canderam in isto;* Pll. S. Lips. B. 1. Ven. 1. *gaudeam in isto.*—67 *Quibu'cum* Schneider. *periit Athenis* S. Lips. *sicut dixi* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—68 *Dique omnes* Ven. 1518. *quis ais* S. Lips. *quid ais, trivenefice* Diss. *vir* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—

NOTÆ

56 *A me sentiat*] Sententiam pro me ferat.

57 *Abs te*] Id est, contra te.

Hinc] Ex vidulo.

65 *Caudeam*] Festus, 'Caudea cistella e junco a similitudine caudæ equinæ facta.'

Quid? istæ mutæ sunt, quæ pro se fabulari non queant?
TR. Eo tacent, quia tacita bona 'st mulier semper, quam loquens. 70
GR. Tum pol tu pro oratione nec vir nec mulier mihi es.
TR. Qui dum? GR. quia enim neque loquens es, neque tacens unquam bonus. [hac
Quæso, en unquam hodie licebit mihi loqui? DÆ. si præter
Verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
TR. Ut id occepi dicere, senex, eam, te quæso, cistulam 75
Ut jubeas hunc reddere illis: ob eam, si quid postulat
Sibi mercedis, dabitur: aliud quicquid ibi est, habeat sibi.
GR. Nunc demum istuc dicis, quoniam jus meum esse intellegis: [peto.
Dudum dimidiam petebas partem. TR. immo etiam nunc
GR. Vidi petere milvum, etiam cum nihil auferret tamen. 80
DÆ. Non ego te comprimere possum sine malo? GR. si istic tacet, [loqui.
Ego tacebo: si iste loquitur, sine mea pro re me parte

venefice? Quid? Illæ mulieres sunt mutæ, quæ nequeunt loqui pro se? TR. *Silent, quia mulier tanto est melior quæ silet, quam quæ loquitur.* GR. *Per Pollucem, reor te neque virum esse, neque mulierem, si ratio habeatur orationis.* TR. *Quare?* GR. *Quia sive taceas, sive loquaris, nunquam es probus. Obsecro, nunquamne mihi dabitur locus loquendi?* DÆ. *Si feceris unum verbum hodie, ego tibi frangam cervices.* TR. *Te obsecro, senex, ut obsecravi, impera hunc restituere illis eam cistellam. Si postulat sibi tribui quamdam mercedem ob eam cistellam, ei tribuetur. Retineat vero cetera omnia quæcumque sunt in pera.* GR. *Nunc demum concedis id, quia vides esse jus meum: mox postulabas dimidiam partem.* TR. *Immo postulo etiamnum.* GR. *Conspicatus sum milvum involare* in prædam, *tametsi aliquando caperet nihil.* DÆ. *Ego non possum coërcere tuam linguam citra penas?* GR. *Si iste sileat, ego silebo: si iste loquitur, patere me dicere pro mea*

60 Pro *fabulari*, Ven. 1518. habet *fari*.—70 Bentl. ad Terent. Phorm. II. 3. 21. *tacitast melior mulier*.—71 *Tu pol tu* S. C. 2. *Tu pol proportione* Pll. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *pro portione* al. *ne vir* B. 1. *mihi* omittunt Ven. 1. et Carpentar.—74 *Unum verbum* edd. vett. et Schneider. [Lacuna] *verbum* Pll. *Unum* deest in S. Lips. Ven. 1. *Tu verbum* Ven. 1518. *diminuam* S. Lips. —75 *Ita ut occepi* edd. vett. *eam senex* Ven. 1518.—76 C. et C. 2. *postulas*.— 77 C. *quitquit*.—80 *V. p. milium* S. a m. pr. *V. p. miluom* Ven. 1518. Both. *milvium* Cam. Lamb. *auferet* S. Lips.—81 Lips. *taceat*.—82 S. Lips. *si istic*. Cod. Leid. ap. Gronov. *me pro re*. S. Lips. Leidd. Pll. *mea parte*, Ven. 1518.

NOTÆ

70 *Bona 'st*] Supp. magis. Tacitus, tustis,' id est, magis claris.
' Agrippa claris majoribus quam ve-

DÆ. Cedo modo mihi istum vidulum, Gripe. GR. concredam tibi; [GR. tene.
At si istorum nihil sit, ut mihi reddas. DÆ. reddetur.
DÆ. Audi nunc jam, Palæstra atque Ampelisca, hoc quod loquor. 85
Estne hic vidulus, ubi cistellam tuam inesse aiebas? PA. is est. [illicó
GR. Perii, hercle, ego miser! ut, priusquam plane aspexit,
Eum esse dixit! PA. faciam ego hanc rem planam tibi:
Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo.
Ibi, ego dicam, quicquid inerit nominatim; tu mihi 90
Nullus ostenderis: si falsa dicam, frustra dixero;
Vos tamen istæc, quicquid illic inerit, vobis habebitis.
Sed si erunt vera, tum obsecro te, ut mea mihi reddantur.
DÆ. placet.
Jus merum oras, meo quidem animo. TR. ac meo, hercle.
GR. Quid si ista aut superstitiosa, aut ariola est, atque omnia 95
Quicquid insit, vera dicet? anne habebit ariola?

re. DÆ. *Da mihi modo istum vidulum, Gripe.* GR. *Tibi dabo: sed ea lege, ut mihi reddas, si sit nihil eorum.* DÆ. *Restituetur.* GR. *Accipe.* DÆ. *Ausculta nunc jam Palæstra atque Ampelisca, hoc quod dico. Estne hic vidulus in quo dicebas esse tuam cistellam?* PA. *Ea est.* GR. *Ego perii, per Herculem, infelix! ut antequam videat plane vidulum, illico affirmet eum esse!* PA. *Ego reddam hoc ex prærupto planum: oportet esse cistellam junceam in isto vidulo. Ego appellabo suo nomine, quicquid erit in hac cistella; nihil mihi ostendas. Si nominavero perperam, nominavero incassum; et ad vos pertinebit quicquid erit in hac cistella. Sed si erunt vera, tum quæso, ut mihi restituantur ea, quæ ad me pertinebunt.* DÆ. *Libet! Rogas id quod est æquum meo quidem judicio.* TR. *Et meo, per Herculem.* GR. *Quid si ista est aut venefica, aut vates, et appellaverit vere omnia quæ sunt in hac cistella? habebitne divina?*

mea pro parte.—83 Schneider. *vidulum istum.* C. 2. S. Lips. *concedam.*—84 *Ac si* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *sit nihil* Ven. 1518.—85 *Audin' jam* Carpentar. *Palæstram atque Ampeliscam* Carpentar.—86 C. *alebas.*—87 Pronomen *ego* delet Carpentar. *ut* deest in Ven. 1518.—88 C. *dixi.* B. 1. *rem nam tibi;* Pll. *rem* [lacuna] *nam tibi;* Gulielm. *ex proclivi planam.*—89 *Cistulam* Ven. 1518. *istancine esse* S. *istanccine esse* Lips. *isticine esse* Ven. 1. *isticcine esse* Ven. 1518. *gaudeam* Pll. S. Lips. Ven. 1.—90 *Ubi* Ven. 1. Ven. 1518. *singulatim* Valla.—91 *Nullum* S. Lips. Pll. Ven. 1.—92 *Vos t. istit* Ven. 1518.—93 *Sed si vera erunt* Schneider. *placit* C.—94 *Jus meum* C. *oras merum* Ven. 1518. *at meo* Schneider. *hercle injuriam meram* edd. vett.—96 *Quicquid infit* Carpentar.

NOTÆ

88 *Rem planam* [*rem ex proclivi planam*] 'Proclive' hic opponitur 'plano,' quasi significet viam scrobibus inæqualem.

DÆ. Non feret, nisi vera dicet: nequicquam ariolabitur.
Solve vidulum ergo, ut, quicquid sit verum, quam primum sciam. [DÆ. hæccine est?
GR. Hoc habet! solutum est: ah! perii! video cistellam.
PA. Istæc est: o mei parentes! hic vos conclusos gero!
Huc opesque spesque vostrum cognoscendum condidi. 101
GR. Tunc tibi, hercle, Deos iratos esse oportet, quisquis es,
Quæ parentes in tam angustum tuos locum compegeris.
DÆ. Gripe, accede huc: tua res agitur: tu puella, istinc procul
Dicito, quid insit, et qua facie, memorato omnia. 105
Si hercle tantillum peccassis, quod posterius postules
Te ad verum convorti; nugas, mulier, magnas egeris.
GR. Jus bonum oras. TR. edepol haud orat te: nam tu injurius. [ac tace.
DÆ. Loquere nunc jam, puella. Gripe, animum advorte,
PA. Sunt crepundia. DÆ. ecca video. GR. perii in primo prælio! 110
Mane, ne ostenderis. DÆ. qua facie sunt? responde ex ordine.

DÆ. *Non habebit, nisi dixerit vera: incassum divinabit. Aperi igitur vidulum, ut quamprimum noscam, quid sit verum.* GR. *Capta est! est apertus* vidulus: *Ah interii! video cistellam.* DÆ. *Hæcne est?* PA. *Est istæc. O mei parentes, vos porto conclusos in hac cistella. Inclusi in hac cistella auxilia, et spes vestrum cognoscendorum.* GR. *Per Herculem oportet Deos tibi esse infensos, quisquis es, quæ concluseris tuos parentes in tam angusto spatio.* DÆ. *Accede huc, Gripe! Agitur de tuis rebus. Tu puella, dic procul quid sit in hac cistella, et memora qua forma sint universa. Per Herculem, si peccaveris, vel minimum, mulier, si conieris postea temet revocare ad verum, effutieris mera nugamenta.* GR. *Exoras quod par est.* TR. *Per ædem Pollucis, non te exorat: nam tu afficis injuria.* DÆ. *Loquere nunc, puella; Gripe, ausculta et sile.* PA. *Adsunt crepundia.* DÆ. *Ecce conspicor.* GR. *Cecidi in primo congressu. Mane ne ostendas.* DÆ. *Qua forma sunt? responde ex ordine.* PA. *Primum est parvus ensis aureus,*

Pro *anne*, S. Lips. Pll. Ven. 1. habent *in me*. Valla *abit*, pro *habebit*. Lips. Ven. 1518. *hariola*.—97 *Non refert* B. 1. S. Lips. *Non fert* C.—98 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *quam p. faciam*.—99 *Bene hoc* Ven. 1518. *habere bene* Carpentar. *solutus est* Lips. *aperi* S. Lips. Ven. 1. *ah peri* Ven. 1518.—100 S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *o mi parentes*.—101 S. Lips. et codd. Lambini, *credidi*, pro *condidi*.—102 *Tum* S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *hercle* deest in B. 1, S. Lips.—103 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *tam in*; particula *in* non legitur in B. 1.—106 S. Lips. Ven. 1. *tantulum p. quot*. Ven. 1. *posteris*; S. Lips. *posceris*; Ven. 1518. *postea*.—107 Ven. 1. Ven. 1518. *convorti*.—108 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *te orat*; Schneider. *ted orat*.—109 Ven. 1. *advortite*.

PA. Ensiculu'st aureolus primum literatus. DÆ. dice dum:
In eo ensiculo literarum quid est? PA. mei nomen patris.
Post altrinsecus est securicula ancipes, item aurea 114
Literata: ibi matris nomen in securicula 'st. DÆ. mane:
Dic, in ensiculo quid nomen est paternum? PA. Dæmones. [edepol, meæ?
DÆ. Di immortales! ubi loci sunt spes meæ? GR. immo
DÆ. Perge, te obsecro, continuo. GR. placide! aut ite in malam crucem.
DÆ. Loquere matris nomen hic in securicula quid siet.
PA. Dædalis. DÆ. Di me servatum cupiunt. GR. at me perditum. 120
DÆ. Filiam meam esse hanc oportet, Gripe. GR. sit per me quidem.
Qui te Di omnes perdant, qui me hodie oculis vidisti tuis;
Meque adeo scelestum, qui non circumspexi centies
Prius, me ne quis inspectaret, quam rete extraxi ex aqua.
PA. Post est sicilicula argenteola, et duæ connexæ maniculæ, et 125

inscriptus literis. DÆ. *Dic vero literas quæ sunt inscriptæ in hoc parvo ense.* PA. *Nomen mei patris. Ex altera parte cistellæ est parva securis, acuta utrimque, item aurea, literis inscripta, in qua nomen matris est inscriptum.* DÆ. *Mane! Dic, quod est nomen patris in parvo ense?* PA. *Dæmones.* DÆ. *Dii immortales! ubi sunt constitutæ meæ spes?* GR. *Immo per eadem Pollucis, meæ?* DÆ. *Perge continuo, te obsecro.* GR. *Leniter! aut properate in malam crucem.* DÆ. *Dic, quod sit nomen matris hic in parva securi.* PA. *Dædalis.* DÆ. *Dii volunt me servari.* GR. *Sed me perdi.* DÆ. *Gripe, oportet hanc esse meam filiam.* GR. *Sit tua filia, per me* licet. *Omnes Dii te perdant, qui me vidisti hodie tuis oculis, et me infelicem, qui non circumspexi centies, ne quis me inspectaret, priusquam extraherem rete ex aqua.* PA. *Postea est parva sica*

—110 S. Lips. Pll. Ven. 1. *peri.*—111 Ven. 1518. *responde ordine.*—112 *Ensiculus est* S. Lips. Lamb. *primum aureolus* Lamb.—113 S. Lips. *literatum.* Mox, *quid sit* Schneider.—114 Prisciani codd. octo lib. VI. p. 286. *itidem aurea;* una editio *idem aurea.*—116 C. *quit nomen;* S. Lips. Ven. 1. *quod nomen.*—118 *Pergite* Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *Perge tu* S. Lips. *placide at tu in,* &c. S. Lips.—119 *Eloquere* Ven. 1518. *in securicula qui* S. a m. pr. *quod siet* Lamb. *quit siet* C.—122 *Quin te* Ven. 1. Ven. 1518. Lamb.—123 Pll. *centiens.*—124 *Prius ne quis* Ven. 1518. *quam recte* Lips. *quam retem* Ven. 1518. *quam re te* Lamb. 1577.—125 *Post sicilicula* Schneider. *Post est situla* S. Lips. codd. Lambini, Lamb. *Post est sicula* Ven. 1. Ven. 1518. *argentea* Schneider.

NOTÆ

114 *Ancipes*] Utrimque secans. 125 *Sicilicula*] A 'sica,' 'sicila,

Sucula. GR. quin tu i dierecta, cum sucula et cum porculis!
PA. Et bulla aurea est, pater quam dedit mihi natali die.
DÆ. Ea est profecto! contineri, quin complectar, non queo.
Filia mea, salve: ego is sum, qui te produxi, pater: 129
Ego sum Dæmones, et mater tua, ecca hic intus, Dædalis.
PA. Salve, mi pater insperate! DÆ. salve! ut te amplector libens!
TR. Volupe 'st, cum istuc ex pietate vostra vobis contigit.
DÆ. Capedum: hunc, si potes, fer intro vidulum; age Trachalio.
TR. Ecce Gripi scelera! cum istæc res male evenit tibi,
Gripe, gratulor. DÆ. age, eamus, mea gnata, ad matrem tuam, 135
Quæ ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere;
Quæ te magis tractavit, magisque signa pernovit tua.
TR. Eamus intro omnes, quando operam promiscuam damus.

argentea, et duæ maniculæ connexæ, et parva sus. GR. *Quin abis tu scelesta cum sue et cum parvis porcis.* PA. *Est et bulla aurea, quam pater mihi dedit in die natali.* DÆ. *Est ea profecto! non possum me continere, quin complectar. Salva sis, mea filia! Ego sum is pater qui te genui: ego sum Dæmones, et ecce hic intus tua mater Dædalis.* PA. *Salvus sis, mi pater, insperate!* DÆ. *Salva sis; quam te amplector lætus!* TR. *Est jucundum, quandoquidem vobis id evenit propter vestram pietatem.* DÆ. *Accipe igitur! infer in ædes hunc vidulum, si vales; age Trachalio.* TR. *Hæc sunt scelera Gripi! quandoquidem hæc res tibi accidit male, Gripe, gaudeo.* DÆ. *Age, mea filia, pergamus ad tuam matrem, quæ poterit agnoscere id diligentius ex te indiciis, quæ te magis informavit, et magis novit signa* quibus te agnoscat. TR. *Introëamus omnes, quandoquidem con-*

—126 Editio Parisiensis Prisciani an. 1517. habet, *Quin tu directa cum sucula et porculis.* 'Codicum in hoc loco magna est varietas. Lips. 1. 2. et Luth. *Sucula quin tu die recta, &c.* Erl. 2. et Heidelb. *Quin tu die recta;* Erl. 1. *Sucula quinta die recta;* Dresd. 1. *Sucula protulit quinta porrecta;* Lips. 3. *Sutula quinto die et recta curricula cum porculis;* Dresd. 2. *Sucula quinto die recta, &c.* Ven. 1. *quinto die recta.*' Ita notat Krehl. ad Prisc. lib. III. pag. 130.—127 *Et abula aurea* C. Verbum *est* delet Schneider.—128 *Ea profecto est* Ven. 1518.—129 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *salve mea.*—130 Voc. *ecca* deest in S. et Lips.—131 S. Lips. *lubens.*—132 Carpentar. *contingit.*—138 *Introëamus* Schneider. *operam omnes promiscam* Schneider. *promiscam* etiam C.

NOTÆ

idem ac falx: 'sicilire prata,' *faucher les prés.* 'Sicelices,' et 'sicilices;' cultra tonsoria, *rasoirs.*

138 *Promiscuam*] Alii *promiscum.* 'Promiscus,' 'promiscue.'

PA. Sequere me, Ampelisca. AM. cum te Dii amant, voluptati est mihi.
GR. Sumne ego scelestus, qui illunc hodie excepi vidulum! 140
Aut cum excepi, qui non alicubi in solo abstrusi loco!
Credebam edepol turbulentam prædam eventuram mihi,
Quia illa mihi tam turbulenta tempestate evenerat.
Credo edepol ego illic inesse auri et argenti largiter.
Quid melius est, quam ut hinc intro abeam, et me suspendam clanculum? 145
Saltem tantisper, dum abscedat hæc a me ægrimonia.

ferimus communem operam. PA. *Ampelisca, sequere me.* AM. *Mihi jucundum est quando Dii te amant.* GR. *Sumne ego infelix qui piscatus sum hodie illum vidulum? aut qui non abscondi alicubi in loco deserto, quando piscatus sum? Per ædem Pollucis arbitrabar mihi eventuram prædam, de qua mihi erat futura contentio, quia illa mihi contigerat tempestate desæviente. Credo, per ædem Pollucis, inesse in hac pera magnam copiam auri et argenti. Præstat ut ingrediar in ædes, et me suspendam occulte; saltem, dum hæc ægritudo animi paululum absistat a me.*

—140 Pll. *qui illuc.*—144 C. *argenti et auri largiter.*

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

DÆMONES.

PRO Di immortales, quis me est fortunatior,
Qui ex improviso filiam inveni meam?
Satiu' si quoi homini Dei esse benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis!
Ego hodie, qui neque speravi, neque credidi, 5
Is improviso filiam inveni tamen:
Et eam de genere summo adolescenti dabo

DÆ. *O Dii immortales! quis est felicior me, qui reperi meam filiam minime data opera? Nonne hinc perspectum est, Deos impertire quoquomodo piis beneficia, quibus eos volunt afficere? Ego inveni hodie inconsulto meam filiam præter spem et expectationem, et eam matrimonio jungam juveni Atheniensi ingenuo, nato nobili*

3 Pll. *homini delesse.* B. 1. S. Lips. *volo;* Ven. 1. *volant.*—4 *Aliquo istuc* B. 1. S. Lips. *optigit* Ven. 1.—5 *Ego quod hodie* Ven. 1518. *qui* deest in B. 1.

Ingenuo, Atheniensi, et cognato meo.
Ego eum adeo arcessi huc ad me quamprimum volo,
Jussique exire huc ejus servom, ut ad forum 10
Iret: nondum egressum esse eum, id miror tamen.
Accedam opinor ad fores: quid conspicor?
Uxor complexa collo retinet filiam:
Nimis pæne inepta atque odiosa ejus amatio est.

loco, et meo consanguineo. Optarem ut vocaretur huc ad me extemplo; et mandavi ejus servum prodire huc, ut pergeret ad forum. Tamen miror id, eum nondum prodiisse. Accedam oportet *ad fores, ut opinor. Quid video? Uxor tenet filiam complexa collo. Significatio hujus amicitiæ est prope insulsa et molesta.*

S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—6 S. Lips. *invenit*—9 *Eum ego* B. 1.—10 S. Lips. Ven. 1. *servum ejus.*—11 S. Lips. *admiror tamen.*—12 C. *at foris, quit.*—14 Voc. *pæne* deest in C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. *est amatio* Ven. 1518.

NOTÆ

8 *Ingenuo, Atheniensi*] Pleusidippo.
14 *Odiosa*] Alii, *otiosa*. Quasi dicat nimium temporis ponere in amplexanda filia, et interim omittere quæ ad sacrificium sunt necessaria.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

DÆMONES, TRACHALIO.

DÆ. ALIQUANDO osculando melius est, uxor, pausam fieri.
Atque adorna, ut rem divinam faciam, cum intro advenero,
Laribus familiaribus: cum auxerunt nostram familiam.
Sunt domi agni et porci sacres: sed quid istum remoramini,
Mulieres, Trachalionem? atque optime, eccum, exit foras.
TR. Ubi ubi erit, tamen jam investigabo, et mecum ad te adducam simul 6

DÆ. *Præstat, uxor, intermittere tandem oscula: et compara* omnia, *ut, quando ingressus fuero, sacrificem laribus familiaribus, quoniam auxerunt nostram familiam. Sunt domi agni et porci idonei ad sacrificandum. Sed, quid retardatis, o mulieres, Trachalionem? sed ecce egreditur foras tempestive.* TR. *Ubicumque versabitur, tamen quæram jam et adducam mecum Pleusidippum.* DÆ. *Memora*

2 Lamb. *adornare.*—4 S. Camer. *porcisacres.*—6 Particula *jam* deest in S.

NOTÆ

1 *Aliquando*] Tandem.
Osculando] Osculandi.
4 *Porci sacres*] Porci sacres appellantur destinati sacris. Tibullus

Pleusidippum. DÆ. eloquere, ut hæc res obtigit de filia:
Eum rogato, ut relinquat alias res, et huc veniat. TR. licet.
DÆ. Dicito, daturum meam illi filiam uxorem. TR. licet.
DÆ. Et patrem ejus me novisse, et mihi esse cognatum.
TR. licet. 10
DÆ. Sed propera. TR. licet. DÆ. jam hic fac sit, cœna
ut curetur. TR. licet.
DÆ. Omnian' licet? TR. licet; sed scin' quid est quod
te volo? [licet.
Quod promisisti, ut memineris, hodie ut liber sim. DÆ.
TR. Fac, ut exores Pleusidippum, ut me emittat manu.
DÆ. licet.
TR. Et tua filia facito oret: facile exorabit. DÆ. licet. 15
TR. Atque ut mihi Ampelisca nubat, ubi ego sim liber.
DÆ. licet. [DÆ. licet.
TR. Atque ut gratum mihi beneficium factis experiar.
TR. Omnian' licet? DÆ. licet: tibi rursum refero gratiam.
Sed propera ire in urbem actutum, et recipe te huc rursum.
TR. licet.
Jam hic ero: tu interibi adorna ceterum, quod opus est.
DÆ. licet. 20

illi quemadmodum hæc res accidit de filia: roga eum ut, omissis omnibus rebus, veniat huc. TR. *Fiet.* DÆ. *Dic me illi daturum meam filiam uxorem.* TR. *Dicam.* DÆ. *Et me novisse ejus patrem, et meum esse cognatum.* TR. *Dicam.* DÆ. *Sed accelera.* TR. *Accelerabo.* DÆ. *Da operam jam ut instruatur cœna hic.* TR. *Faciam.* DÆ. *Licetne* facere *omnia?* TR. *Licet. Sed capisne quid te velim? ut recorderis eorum quæ pollicitus es, ut sim hodie liber.* DÆ. *Eris.* TR. *Da operam ut impetres a Pleusidippo, ut me manu mittat.* DÆ. *Manu mittet.* TR. *Et da operam, ut tua filia roget: impetrabit facile.* DÆ. *Efficiam.* TR. *Atque ut afficiar revera beneficio mihi jucundo.* DÆ. *Afficieris.* TR. *Licetne* facere *omnia?* DÆ. *Licet: denuo tibi refero gratiam. Sed accelera in urbem, et revertere huc denuo.* TR. *Revertar: ero jam hic. Tu interim appara cetera quæ sunt necessaria.* DÆ. *Apparabo.* TR. *Hercules miserum*

Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—8 *Eum* deest in Ven. 1518. *rogita* Schneider. *ut linquat* Mediol.—9 Lips. Ven. 1. *daturam.* Mox, *me illi* Schneider.—11 S. Lips. Ven. 1. *fac sis.*—12 *Omnia* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Omnia hic* Carpentar. *i licet* Ven. 1.—14 *Fac ut tu* Ven. 1518. *manu* deest in B. 1. S. Lips. Pll.—15 *Et tua filia fato* S.—16 *Atque ut mi* S. Lips. Ven. 1. *Atque ut Ampelisca mi* Ven. 1518.—17 Hunc versum hoc loco omittunt S. et Lips. *mihi gratum* Ven. 1518.—18 *Omnia* Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *ilicet* Ven.

NOTÆ

'mysticos' vocat. Porci immolabantur Laribus. Horatius, 'immolet æquis Hic porcum Laribus.'

TR. Hercules istum infelicet cum sua licentia!
Ita meas replevit aures, quicquid memorabam, licet.

efficiat hunc cum suo licet! adeo oneravit meas aures, quicquid dicerem, suo *licet.*

1518.—19 S. *et recipere te.*—20 S. Lips. *tu interim ibi.*—21 Ven. 1. Ven. 1518. *infelicitet.*—22 *Ita meas complevit* S. Lips. B. 1.

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

GRIPUS, DÆMONES.

GR. QUAM mox licet te compellare, Dæmones?
DÆ. Quid est negotii, Gripe? GR. de illo vidulo
Si sapias, sapias: habeas quod Di danunt boni.
DÆ. Æquom videtur tibi, ut ego, alienum quod est,
Meum esse dicam? GR. quodne ego inveni in mari? 5
DÆ. Tanto melius illi obtigit, qui perdidit:
Tuum esse nihilo magis oportet vidulum.
GR. Isto tu pauper es, cum nimis sancte pius.
DÆ. O Gripe, Gripe, in ætate hominum plurimæ
Fiunt transennæ, ubi decipiuntur dolis. 10
Atque edepol in eas plerumque esca imponitur:

GR. *Quando licebit te alloqui, o Dæmones?* DÆ. *Quid est rei, Gripe?* GR. *Consule tibi de illo vidulo, si sapis. Serva quod Dii tibi benigne dederint.* DÆ. *Tibine videtur æquum ut ego affirmem ad me pertinere, id quod ad alium pertinet?* GR. *Estne id quod ego nactus sum in mari?* DÆ. *Qui amisit vidulum fuit tanto felicior: non debet idcirco hunc vidulum esse magis tuum.* GR. *Tu es pauper idcirco, quia es nimis religiosus.* DÆ. *O Gripe, Gripe, tenduntur complures laquei hominibus, dum vivunt, in quos incurrunt: atque per ædem Pollucis imponitur esca*

1 *Tuam mox* S. Lips. B. 1.—2 Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *negoti.*—3 Alterum *sapias* deest in B. 1. S. Lips. *Si sapias capias* Pist. *boni danunt* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *dant boni* Schneider.—6 *Tanto illi melius* Schneider. *optigit* C.—8 Schneider. *es pauper, q. n. s. pius.*—9 *O* deest in B. 1. S.

NOTÆ

8 *Isto tu pauper*] Persius: 'Varo, regustatum digito terebrare salinum Contentus perages, si vivere cum Jove tendis.' Si vir bonus esse volueris, vitam inopem duces. 'Digito terebrare salinum,' est extremo digito illato in salinum acuere famem condimentorum loco omnium.

10 *Transennæ*] Laqueus quo inserunt caput aves quibus tenduntur.

Quam si quis avidus poscit escam avariter,
Decipitur in transenna avaritia sua.
Ille qui consulte, docte, atque astute cavet,
Diutine uti bene licet partum bene : 15
Mihi istæc videtur præda prædatum irier,
Ut cum majore dote abeat, quam advenerit.
Egone ut quod ad me allatum esse alienum sciam,
Celem ? minume istuc faciet noster Dæmones.
Semper cavere hoc sapientes æquissumum est, 20
Ne conscii sint ipsi maleficiis suis.
Ego mihi cum lusi, nihil moror ullum lucrum.
GR. Spectavi ego pridem comicos ad istum modum
Sapienter dicta dicere, atque iis plaudier,
Cum illos sapientis mores monstrabant poplo : 25
Sed cum inde suam quisque ibant diversi domum,
Nullus erat illo pacto, ut illi jusserant.
DÆ. Abi intro, ne molestus; linguæ tempera.

iis, quam si quis cupidius occupet, irretitur sua avaritia, tanquam suo laqueo. Ille qui sibi consulit prudenter, sapienter, et caute, utitur diu iis quæ recte comparavit : mihi videtur hæc præda sic futura ipsa, ut auferatur, cum majore accessione, quam erepta fuerit. Egone committam ut celem quod norim ad me allatum esse alienum? Noster herus Dæmones non faciet illud. Est par sapientes curare semper illud, ne ipsi sint rei suis malefactis. Quando ego ludo ad meam oblectationem, nullum curo quæstum. GR. *Equidem observavi jamdudum comicos referre effata sapientia, atque iis tribui applausum, quando ostendebant bonos mores populo : verum quando quisque revertebatur in suas ædes, nullus erat talis qualem prædicaverant eum esse oportere.* DÆ. *Ingredere, ne sis molestus; coërce linguam. Ego nihil tibi sum*

Lips.—10 Pll. et Ven. 1518. *trasenna.*—11 S. Lips. *in eis.*—12 Thomson. et Schneider. *pascit.* S. *poscit eam.* B. 1. S. Lips. *avarus.*—13 Ven. 1518. *trasenna.*—15 *Diutine ubi* Lips. *D. ei uti* Camer. Lamb. *bene* prius deest in S. Lips. Ven. 1. *parum bene* S. Lips.—17 C. *docte abeat.*—18 S. Lips. Ven. 1518. *ablatum.*—19 Ven. 1518. et Acidal. *voster Dæmones.* Bentl. ad Hor. II. Sat. 6. 48. probat *noster.* Post hunc versum S. Lips. B. 1. addunt, *hoc licet : Atque ut gratum mihi beneficium factis experiar.* Cf. superioris scenæ vs. 17.—20 B. 1. S. Lips. Ven. 1. *sapientissimum est;* Ven. 1518. *dictum sapientissimum est.*—21 Gulielm. *maleficii suis;* Ven. 1518. *maleficii sui.*—22 Ven. 1518. *lusi nil;* Schneider. *Nihil ego mihi cum lusi.*—23 Pro *pridem,* S. et Lips. habent *quidem.*—25 *Tamen illos* S. Lips. *Quom illos* Ven. 1518. *monstrabat* S. Lips. *populo* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *potio* Pll.—28 Schneider.

NOTÆ

12 *Poscit*] Alii, *pascit :* antique pro edit.

Avariter] Avide.

15 *Uti partum*] Uti parto.

22 *Cum lusi*] Ego cum me oblectem honeste, non curo lucrum.

Ego daturus tibi nihil sum ; ne tu frustra sis.
GR. At ego Deos quæso, ut quicquid in illo vidulo 'st, 30
Si aurum, si argentum est, omne id ut fiat cinis.
DÆ. Illuc est, quod nos nequam servis utimur.
Nam illic cum servo si quo congressus foret,
Et ipsum sese et illum furti astringeret:
Dum prædam habere se censeret, interim 35
Præda ipsus esset: præda prædam duceret.
Nunc hinc introibo, et sacrificabo : postibi
Jubebo nobis cœnam continuo coqui.

daturus ; ne fallaris. GR. *Sed ego obsecro Deos, ut quicquid est in illo vidulo, sive est aurum, sive argentum, ut id omne redigatur in cinerem.* DÆ. *Idcirco nos habemus improbos servos. Nam ille, si esset certamen cum quodam servo, sese ipse redderet affinem furti, et servum, quando putaret se habere prædam ; interim ipse esset præda prædæ. Nunc ingrediar et sacrificabo: postea mandabo continuo coqui cœnam.*

molestu's.—29 *Ego tibi daturus nil sum* Schneider. *frustrassis* S. Lips.—30 C. *quitquit.*—31 C. *omne it ut.*—32 Idem codex, *nos nequaquam.*—34 Pll. S. Lips. Ven. 1. *forti ;* Valla *sorti.*—35 S. Lips. *haberet.*—37 S. a m. pr. *post id ;* et a m. sec. *post ibi.*—38 *Videbo* Ven. 1. Ven. 1518. et S. a m. pr.

NOTÆ

31 *Cinis*] Ovidius, 'Deus quisquam opes.'
Tam male quæsitas pulvere mutet 32 *Illuc est*] Idcirco.

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

PLEUSIDIPPUS, TRACHALIO.

PL. ITERUM mihi istæc omnia itera, mi anime, mi Trachalio,
Mi liberte, mi patrone, immo potius, mi pater. [perit.
Repperit patrem Palæstra suum atque matrem? TR. rep-
PL. Et popularis est? TR. opinor. PL. et nuptura est mihi? TR. suspicor.

PL. *Mi anime, mi Trachalio, mi liberte, mi patrone, immo potius, mi pater, repete mihi iterum omnia illa. Palæstra nacta est suum patrem atque matrem?* TR. *Nacta est.* PL. *Et est popularis?* TR. *Arbitror.* PL. *Et nubet mihi?* TR.

1 *Iterum me* Ven. 1518. *Itera dum mihi* al. ap. Pareum.—2 Schneider. *potius immo.*—4 B. S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *et mihi nuptura est.*—

PL. Censen' hodie despondebit eam mihi? quæso. TR. censeo. 5
PL. Quid? patri etiam gratulabor, cum illam invenit? TR. censeo. [TR. quod rogas,
PL. Quid, matri ejus? TR. censeo. PL. quid ergo censes? Censeo. PL. dic ergo quanti censes? TR. egone? censeo.
PL. At sume quidem, ne censionem semper facias, TR. censeo.
PL. Quid si curram? TR. censeo. PL. an sic potius placide? TR. censeo. 10
PL. Etiamne eam adveniens salutem? TR. censeo. PL. etiamne ejus patrem? [quid postea?
TR. Censeo. PL. post ejus matrem? TR. censeo. PL. Etiamne adveniens complectar ejus patrem? TR. non censeo. [illam? TR. non censeo.
PL. Quid, matrem? TR. non censeo. PL. quid eampse
PL. Perii! delectum dimisit: nunc non censet, cum volo. 15
TR. Sanus non es: sequere. PL. duc me, mi patrone, quo libet.

Suspicor. PL. *Putasne, obsecro, Dæmonem mihi eam hodie desponsurum?* TR. *Puto.* PL. *Quid? gratulabor etiam patri, quia illam nactus est?* TR. *Puto.* PL. *Quid? ejus matri?* TR. *Puto.* PL. *Quid igitur putas?* TR. *Puto, id quod rogas.* PL. *Dic igitur quanti putas?* TR. *Egone? censeo.* PL. *Sed accipe quidem, ne semper exerceas potestatem censoriam.* TR. *Censeo.* PL. *Quid si curram?* TR. *Censeo.* PL. *Aut sic potius ambulem placide,* ut ambulo? TR. *Censeo.* PL. *Salutabone etiam eam in suo adventu?* TR. *Censeo.* PL. *Salutabo quoque ejus patrem?* TR. *Censeo.* PL. *Postea ejus matrem?* TR. *Censeo.* PL. *Quid deinde? complectarne quoque ejus patrem quando advenero?* TR. *Non censeo.* PL. *Quid, matrem?* TR. *Non censeo.* PL. *Complectarne Palæstram?* TR. *Non censeo.* PL. *Interii! omisit delectum: non censum facit, quando volo.* TR. *Non es sanus: sequere.* PL. *Duc me, mi patrone, quo placet.*

6 Hunc versum omittunt S. et Lips.—7 C. *quit ergo.*—9 *Assume* S. Lips. B. 1. *Adsume* Ven. 1. Ven. 1518. *At summa* Pont.—11 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *etiam ejus.*—14 B. 1. S. Lips. *quid eam ipsam palæstram.*—15 *Peri* Ven. 1. Ven. 1518. *dilectum* Pll. S.—16 S. Lips. Ven. 1518. *quo lubet.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

LABRAX.

QUIS me est mortalium miserior, qui vivat alter hodie,

LA. *Quis est me infelicior in vita? Pleusidippus me condemnavit apud recupe-*

Quem ad recuperatores modo damnavit Pleusidippus!
Abjudicata a me modo est Palæstra; perditus sum!
Nam lenones ex gaudio credo esse procreatos,
Ita omnes mortales, si quid est mali lenoni, gaudent. 5
Nunc alteram illam, quæ mea est, visam huc in Veneris fanum,
Saltem ut eam abducam, de bonis quod restat reliquiarum.

ratores. Palæstra mihi erepta est modo judicio. Sum perditus! Nam puto omnes lenones esse procreatos ex lætitia, adeo omnes homines lætantur, si accidit aliquod malum lenoni. Nunc ibo huc, et videbo illam alteram, quæ est mea, in fano Veneris; ut saltem abducam Ampeliscam, quæ mihi restat una ex omnibus bonis.

1 Schneider. *mortalis.*—2 *Quem modo damnavit ad recuperatores* Ven. 1518. —3 *Adjudicata* B. 1.—5 S. Lips. B. 1. *male lenoni.*—6 B. 1. et S. a m. pr. *visam hic.*—7 C. *reliquarum;* S. 1. a m. pr. *aliquarum.*

NOTÆ

2 *Recuperatores*] Judices erant tres, qui dabantur a prætore, et disceptabant causas privatas.

3 *Abjudicata*] Id est, Palæstra: sententia recuperatorum a me abducta est, et Pleusidippo adjudicata.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

GRIPUS, LABRAX.

GR. NUNQUAM edepol hodie ad vesperam Gripum inspicietis vivum,
Nisi vidulus mihi redditur. LA. perii, cum mentionem
Fieri audio usquam viduli, quasi palo pectus tundat.
GR. Illic scelestus liber est: ego qui in mari prehendi
Rete atque excepi vidulum, dare ei negatis quicquam. 5

GR. *Per ædem Pollucis non videbitis hodie vivere Gripum ad vesperam, nisi mihi restituatur vidulus.* LA. *Interii, quando accipio fieri mentionem viduli; sum quasi aliquis impellat pectus palo.* GR. *Ille nefarius est liber; et recusatis dare quicquam mihi, qui piscatus sum, atque comprehendi vidulum retibus.* LA. *Pro Dii*

1 S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *vesperum.* Ven. 1518. *vivom.*—3 Donz. et Bipont. *tundar;* Schneider. *tundor.*—4 *Istic* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—5 S. Lips. *ei dare;* Ven. 1. *ei daret;* Ven. 1518. *tradere.*—

LA. Pro Di immortales! suo mihi hic sermone arrexit aures. [quaque,
GR. Cubitum, hercle, longis literis signabo jam usque
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum ut veniat: non feretis istum, ut postulatis.
LA. Meum, hercle, illic homo vidulum scit, qui habet, ut ego opinor. 10
Adeundus mihi illic est homo: Di, quæso, subvenite.
GR. Quid me intro revocas? hoc volo hic ante ostium extergere.
Nam hoc quidem pol e robigine, non e ferro factum est;
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuius fit:
Nam quidem hoc vere natum est verum: ita in manibus consenescit. 15
LA. Adolescens, salve! GR. Di te ament cum irraso capite. LA. quid fit?

immortales! hic reddidit meas aures attentas suo sermone. GR. *Per Herculem denuntiabo jam usquequaque omnibus literis cubitalibus, si quis amiserit vidulum cum auro multo atque argento, ut veniat ad Gripum: non accipietis ut rogatis.* LA. *Per Herculem ille homo scit quis habet vidulum, ut ego existimo. Oportet ut conveniam illum hominem. Obsecro, adeste, Dii!* GR. *Quare me revocas in ædes? Volo converrere has sordes ante ostium; nam per Pollucem, hoc veru non est e ferro, sed e rubigine; et quanto magis extergeo, tanto magis fit tenue, atque rubiginosum: etenim hoc veru est natum verno tempore: adeo marcescit in meis manibus.* LA. *Salvus sis, adolescens!* GR. *Dii te ament cum tuo capite irraso.* LA.

6 Pronomen *mihi* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1.—7 Voc. *jam* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *usque in urbe* Ven. 1518.—9 S. a m. sec. Lips. B. 1. *is ut veniat.*—10 Ven. 1518. *quis habet.*—11 Schneider. *mi illic.*—12 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *hostium.*—13 Ven. 1. *pol est rubigine;* Schneider. *pol e robigine est, et non.* Ven. 1518. *fabre factum est.*—14 *Ita quanti* Pll. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *extergero* S. Lips. *tenuis* S. Lips.—15 *Numquid natum est hoc vere verum* Schneider. *hoc venatus verum* Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *hoc venustust verum* S. Lips.—16 Ven. 1518. *quid sit;* C.

NOTÆ

7 *Cubitum*] Si quid amissum fuerat, aut voce præconis proclamabatur, aut inscribebatur longioribus literis in locis quo vulgo convenirent cœtus urbis, ut sunt templa, forum, macellum. Cubitum longæ literæ, grandiores, capitales, quadratæ.

15 *Vere natum est verum*] Dabat scilicet in splendorem veru. Dicit quo plus detergit rubiginis, hoc magis e vestigio renasci, ut verno tempore res omnes sobolescunt.

Consenescit] Deteritur, et rubiginem contrahit.

16 *Cum irraso capite*] Qui evaserant ex naufragio capillos deponebant in signum liberationis a tanto periculo.

GR. Verum extergetur. LA. ut vales? GR. quid tu? num medicus, quæso, es? [tum tu
LA. Immo edepol una litera plus sum, quam medicus. GR. Mendicus es? LA. tetigisti acu. GR. videtur digna forma: Sed quid tibi est? LA. hac proxima nocte in mari elavi. 20 Confracta est navis: perdidi, quicquid erat, miser ibi omne. [gento multo.
GR. Quid perdidisti? LA. vidulum cum auro atque ar-
GR. Ecquid meministi in vidulo, qui perit, quid infuerit ibi? [fabulemur.
LA. Quid refert, qui periit? GR. tamen si non hoc, aliud Quid si ego sciam qui invenerit? volo ex te scire signa. 25
LA. Nummi octingenti aurei in marsupio infuerunt: Præterea centum denaria Philippea in pasceolo seorsus.
GR. Magna hercle præda 'st! largiter mercedis indipiscar: Di homines respiciunt: bene ego hinc prædatus ibo.

Quid rerum geritur? GR. *Extergitur veru.* LA. *Quomodo vales?* GR. *Quid petis? Num es medicus, obsecro?* LA. *Immo per ædem Pollucis plus sum quam medicus, una litera.* GR. *Igitur tu es mendicus?* LA. *Recte divinasti.* GR. *Tua forma videtur digna. Sed quid tibi est?* LA. *Perdidi omnia in mari hac nocte ultima. Navis est confracta: perdidi infelix omnia, quæ erant mea.* GR. *Quid perdidisti?* LA. *Vidulum cum multo auro atque argento.* GR. *Quid meministi quod fuerat in illo vidulo, qui est perditus?* LA. *Quid interest, quando quidem perditus est?* GR. *Tamen si nihil dicimus de hoc, loquamur de aliis. Si ego norim, quis invenerit? Volo scire ex te indicia.* LA. *Fuerant in marsupio octoginti nummi aurei: præterea seorsum centum denaria Philippea in sacculo.* GR. *Est ingens per Herculem præda! Consequar largam mercedem. Dii respiciunt homines. Ego ibo*

quit fit.—17 *Ferrum extergetur* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *aut vales* Pll.—18 Pro *tum tu*, S. et Lips. habent *numquid tu;* Lamb. *num tu.*—20 Ven. 1. *hoc proxuma.* Mox, B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. *in mare et alii;* Camer. *in mare mihi et alii.*—21 *Contra fracta est* S. Lips. Ven. 1. *quitquit* C.—23 *Eo quid* S. Lips. Ven. 1. *quid perit* S. Lips. *quod perit* Ven. 1. *perit* deest in Ven. 1518. et Lamb. 1577. Mox, *et quid* Ven. 1. *ibi infuerit* Schneider. *ibi* deest in Ven. 1518.—24 Lamb. 1577. *quid periit;* S. Ven. 1. *qui perit.* Ven. 1518. Lamb. *nihil tamen.*—26 *Octingenti in marsupio nummi aurei* Schneider. *auri* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *primum infuerunt* Ven. 1518.—27 Pll. *centum mna philippea;* Ven. 1518. et Bipont. *centum mnæ philippicæ;* et sic Anselmus ex codd. *pasteolo* B. 1. S. Lips.—28 S. Lips. *adipiscar.*—

NOTÆ

27 *Centum denaria Philippea*] Alii, *centum mna Philippea*, pro minæ Philippicæ.

Pasceolo] Nonius, 'Pasceolus ex aluta sacculus.' Est autem 'aluta' molle et tenue corium, ex quo fiunt chirothecæ; loculi, folluli.

29 *Di homines respiciunt*] Alludit ad Fortunam respicientem felicem et propitiam. *Ζεὺς ἐπόψιος, Jupiter inspector.*

Profecto hujus est vidulus: perge alia tu expedire. 30
LA. Talentum argenti commodum magnum inerat in crumina,
Præterea sinus, epichysis, cantharus, gaulus, cyathusque.
GR. Papæ! divitias tu quidem habuisti luculentas.
LA. Miserum istuc verbum et pessumum est, Habuisse, et nihil habere.
GR. Quid dare velis, qui istæc tibi investiget indicetque? 35
Eloquere propere celeriter. LA. nummos trecentos. GR. tricas. [GR. cassam glandem.
LA. Quadringentos. GR. tramas putridas. LA. quingentos.
LA. Sexcentos. GR. curculiunculos minutos fabulare.
LA. Dabo septingentos. GR. os calet tibi! nunc id frigidefactas?

hinc bene onustus præda. Profecto vidulus ad hunc pertinet. Prosequere commemorare alia. LA. *Inerat in crumena magnum talentum argenti commodum, præterea urna, aqualis, cantharus, cymbium, cyathus.* GR. *Papæ! Tu habuisti quidem divitias luculentas.* LA. *Illud verbum habuisse, et habere nihil, est miserum et pessimum.* GR. *Dic cito, quid velis dare, cui investiget ista et tibi indicet?* LA. *Trecentos nummos.* GR. *Res nullius pretii.* LA. *Quadringentos.* GR. *Polliceris tramas putridas.* LA. *Quingentos.* GR. *Loqueris cassam glandem.* LA. *Sexcentos.* GR. *Dicis vermiculos parvos.* LA. *Dabo septingentos.* GR. *Os tibi calet! nunc frigefacis buccellam in ore?* LA. *Mille nummos.* GR.

29 *Dii me* Cam. Lamb. *Dii omnes homines* Ven. 1518. *ergo hinc* C.—30 *Profecto est hujus* Schneider.—31 S. a m. pr. *erat in.* Ven. 1. Cam. Lamb. *crumena.*—32 S. Lips. B. 1. *caulus.* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *cyathus*, omisso τῷ que.—33 *Paræ* Ven. 1. Pll.—36 Ven. 1. *trichas.*—37 *Quadrigentos* Schneider. *putidas* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *putridas* Valla.—38 S. Lips. *gurguliunculos;* nonnulli codd. Prisciani lib. III. p. 131. ed. Krehl. habent *gorguliunculos.*—39 B. 1. *os calet tibi linguam frigide factas;* Alciat. *nunc git frigefactus;* Pll. *nun git;* Ven. 1. Ven. 1518. *num git.* S. et Lips. habent etiam

NOTÆ

Apuleius, 'In tutelam jam receptus es Fortunæ, sed Videntis.' Virgilius, 'Libertas, quæ sera tamen respexit inertem.'

31 *Commodum*] Commodæ monetæ, id est, integro margine. Commodum talentum, commodæ minæ, a quibus nihil exsectum detritumque est.

32 *Sinus*] Vas sinuosum, ventriosum et oris angusti. Virgilius, 'Sinum lactis, et hæc tibi liba, Priape, quotannis Expectare sat est.'

Epichysis] Vas vinarium, e quo in cyathos vinum effunditur.

Gaulus] Vasculum in formam cymbii, seu crateris.

34 *Habuisse*] Seneca, 'Habere eripitur; habuisse nunquam.'

37 *Tramas*] Id est, fila putrida.

39 *Nunc id* [*num git*] Frutex quem Latini nigellam vocant, gustu similis piperi. Ausonius, 'Est inter fruges morsu piper æquiparans git.' Prover-

LA. Mille dabo nummos. GR. somnias. LA. nihil addo:
abi! GR. igitur audi: 40
Si, hercle, abiero hinc, hic non ero. LA. vin' centum et
mille? GR. dormis. [addas;
LA. Eloquere quantum postules. GR. quo nihil invitus
Talentum magnum: non potest triobolum hinc abesse.
Proin tu vel aias, vel neges. LA. quid istic necessum est,
video:
Dabitur talentum. GR. accede dum huc: Venus hæc volo
arroget te. 45
LA. Quod tibi libet, id mihi impera. GR. tange aram
hanc Veneris. LA. tango. [GR. quod jubebo.
GR. Per Venerem hanc jurandum est tibi. LA. quid jurem?
LA. Præi verbis quid vis: id quod domi est, nunquam ulli
supplicabo. [argentum daturum,
GR. Tene aram hanc. LA. teneo. GR. dejura, te mihi
Eodem die, viduli ubi sis potitus. LA. fiat. 50
GR. LA. Venus Cyrenensis, testem te testor mihi,

Somnias. LA. *Nihil adjicio: abi!* GR. *Audi igitur! Si per Herculem hinc demigravero, non ero hic.* LA. *Visne centum et mille?* GR. *Dormis.* LA. *Dic quantum roges.* GR. *Ut nihil addas invitus; magnum talentum: non potest detrahi hinc triobolum. Itaque tu vel die, vel nega.* LA. *Video quid oporteat agere hic: dabitur talentum.* GR. *Accede dum huc: volo ut hæc Venus te roget mecum.* LA. *Manda mihi id quod volueris.* GR. *Tange hanc aram Veneris.* LA. *Tango.* GR. *Oportet te jurare per hanc Venerem.* LA. *Quid jurem?* GR. *Id quod mandabo.* LA. *Dictita mihi: nunquam petam a vicinis id quod habeo domi.* GR. *Tange hanc aram.* LA. *Tango.* GR. *Jura te mihi daturum pecuniam pactam, eo die, quo habebis vidulum.* LA. *Esto.* GR. LA. *Venus Cyrenensis, te testor mihi tes-*

frigide factas.—42 *Eloquere hercle* Cam. Lamb.—43 S. a m. pr. et Cam. *triobolum.*—44 *Proin tu aias* Ven. 1. *vel alas* S. a m. pr. *vel animas* Carpentar. *istuc est* Ven. 1518. *Quin istuc necessum esse video* al. ap. Pareum.—45 Pll. *atroget.*—46 *Quod t. lubet* Ven. 1518. *it mihi* C. *imperat* Pll. *haram* C.—47 Ven. 1518. *jurem tibi.* Mox, S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *quod jubeo.*—48 *Pro verbis* B. 1. S. Lips. *quidem his id quod* S. Lips. *it quod d. est num quis vili* C. *vili* etiam C. 2.—49 *Tenaram* Ven. 1. *te mi argentum* Schneider.—50 *Eodem illo die* edd. vett. et Schneider. *Eodem ipso die* Ven. 1518—51 *Cy-*

NOTÆ

bialis forma in eos, qui trepide et summis tantum labris loquuntur.

45 *Arroget te*] Id est, volo id a te petat Venus ipsa.

46 *Tange aram*] Cicero, 'Is si aram tenens juraret, crederet nemo.' Juvenalis: 'Falsus erit testis, vendet perjuria summa Exigua, Cereris tangens aramque pedemque.' Aras tangebant et precaturi.

48 *Id quod domi*] Id habent in promtu, domesticum, familiare, ut sint perjuri.

Si vidulum illum, quem ego in navi perdidi,
Cum auro atque argento salvom investigavero,
Isque in potestatem meam pervenerit.
GR. Tum ego huic Gripo dico, inquito, et me tangito. 55
LA. Tum ego huic Gripo dico, Venus, ut tu audias.
GR. LA. Talentum argenti magnum continuo dabo.
GR. Si fraudassis, dicito, uti te in quæstu tuo
Venus eradicet caput atque ætatem tuam.
Tecum hoc habeto tamen, ubi juraveris. 60
LA. Et illum ego advorsum si quid peccasso, Venus,
Veneror te, ut omnes miseri lenones sient.
GR. Tamen fiet, etsi tu fidem servaveris.
Tu hic opperire, jam ego faxo exibit senex:
Eum tu continuo vidulum reposcito. 65
LA. Si maxume mihi illum reddiderit vidulum,
Non illi ego hodie debeo triobolum.
Meus arbitratus est, lingua quod juret mea.
Sed conticescam: eccum exit, et ducit senem.

tem, si invenero meam peram salvam, quam ego perdidi in navi cum auro et argento, et ea venerit in meam potestatem. GR. *Tum, ego dico huic Gripo, dic, et me tange.* LA. *Tum ego dico huic Gripo, Venus, ut tu audias.* GR. LA. *Dabo continuo magnum talentum argenti.* GR. *Si fraudaveris, dicito, ut Venus te eradicet in tuo quæstu, caput et tuam vitam: tamen habe hoc tecum, quando juraveris.* LA. *Et ego te rogo, ut si quid peccavero adversus illum, ut omnes lenones sint infelices.* GR. *Tamen lenones erunt miseri, etsi tu fidem servaveris. Tu opperire hic; jam ego curabo, ut senex egrediatur: tu repete continuo vidulum.* LA. *Etsi mihi restituerit hodie vidulum, ego non illi dabo tres obolos. Est situm in meo arbitrio, quod mea lingua juraverit. Sed tacebo: ecce exit Gripus, et adducit senem.*

renensis testor te mihi B. 1. *testem* omittunt etiam S. Lips. Ven. 1. *testor te* etiam S. Lips.—52 Ven. 1518. *ego quem.*—55 Voc. *dico* deest in C. 'Ceterum, post hunc versum nonnulli inculcant hunc: *Talentum argenti magnum continuo dabo.* Sed nihil tale extat in Pll.' *Pareus.*—56 *Tum me* S. Lips. *me audias* Ven. 1518. *exudias* Cam. Lamb.—58 *Quod si* Ven. 1518. *die ut* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—60 Cam. *habeto, tamen.*—61 C. *Illa egat versum;* C. 2. S. Lips. Ven. 1. *illa negat versum;* Ven. 1518. *illa negat versum.*—62 B. 1. S. Lips. Ven. 1. *homines sint.*—63 S. Lips. *servaris.*—64 *Tibi* S.—66 Schneider. *mi illum;* Ven. 1518. *illum mihi.* S. Lips. *redierit.*—67 S. Lips. Ven. 1. *ego illi.*—68 Pll. *arbitratus tungua;* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *arbitratus lingua.* S. Lamb. *quid juret.*

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

GRIPUS, DÆMONES, LABRAX.

GR. SEQUERE hac: ubi istic leno est? heus tu, hem tibi, hic habet vidulum.
DÆ. Habeo, et fateor esse apud me: et, si tuus est, habeas tibi.
Omnia, ut quicquid infuere, ita salva sistentur tibi.
Tene, si tuus est. LA. o Di immortales! meus est: salve, vidule.
DÆ. Tuusne est? LA. rogitas? siquidem hercle Jovis fuit, meus est tamen. 5
DÆ. Omnia insunt salva: una istinc cistella excepta est modo
Cum crepundiis, quibuscum hodie filiam inveni meam.
LA. Quam? DÆ. tua quæ fuit Palæstra; ea filia inventa est mea.
LA. Bene mehercle factum est: cum istæc res tibi ex sententia
Pulchre evenit, gaudeo. DÆ. istuc facile non credo tibi. 10
LA. Immo, hercle, ut scias gaudere me, mihi triobolum
Ob eam ne duis: condono te. DÆ. benigne edepol facis.
LA. Immo tu quidem hercle vero. GR. heus tu! jamne habes vidulum?

GR. *Sequere hac. Ubi est ille leno? Heus tu, hem tibi: hic habet vidulum.* DÆ. *Habeo, et fateor* eum *esse apud me: et, si ad te pertinet, serva. Quemadmodum quidlibet fuit in eo, ita tibi restituetur salvum. Accipe, si est tuus.* LA. *O Dii immortales! est meus: salve, vidule.* DÆ. *Estne tuus?* LA. *Rogas? Si per Herculem, fuit Jovis, tamen est meus.* DÆ. *Universa sunt integra in eo: una arcula tantum fuit depromta cum crepundiis, quorum opera detexi hodie meam filiam.* LA. *Quam?* DÆ. *Palæstram, quæ fuit tua, inveni meam esse filiam.* LA. *Gaudeo per Herculem; lætor quia id tibi evenit pulchre et ex sententia.* DÆ. *Non credo facile te lætari.* LA. *Immo, per Herculem, ut intelligas me gaudere, ne dederis mihi ob eam peram tres obolos: eam tibi do.* DÆ. *Per ædem Pollucis facis urbane.* LA. *Immo tu per Herculem.* GR. *Heus tu! habesne jam*

1 Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *leno, et heus tu.* C. *em tibi.*—3 *Omnia ut quidem* S. Lips. B. 1. *Omnia, ut quidque* Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *Omnia ut quæque* Cam. Lamb. *sistetur* Carpentar.—5 Pro *fuit*, Schneider. habet *fuverit.* Mox, *meus tamen* S. Lips. Ven. 1. *tamen* deest in Ven. 1518.—8 Ven. 1518. delet *tua.*—9 Cam. Lamb. *est factum .... tibi res.*—10 Schneider. *non facile.* —11 Lamb. 1577. *tu hercle .... tribulum.*—13 *Immo quidem*, omisso *tu*, Lamb. 1577. *jam habeas* B. 1. Pll. Lips. Ven. 1. *jam habes* S. Ven. 1518.—16 Ven.

LA. Habeo. GR. propera. LA. quid properabo? GR. reddere argentum mihi.
LA. Neque edepol tibi do, neque quicquam debeo. GR. quæhæc factio est? 15
Non debes? LA. non hercle vero. GR. non tu juratus mihi es? [mihi:
LA. Juratus sum: et nunc jurabo, si quid voluptati est
Jusjurandum rei servandæ, non perdendæ, conditum est.
GR. Cedo sis mihi talentum magnum argenti, perjurissume.
DÆ. Gripe! quod tu istum talentum poscis? GR. juratu'st mihi 20
Dare. LA. libet jurare: tun' meo pontifex perjurio es?
DÆ. Qua pro re argentum promisit hic tibi? GR. si vidulum
Istum redegissem in potestatem ejus, juratus dare
Mihi talentum magnum argenti. LA. cedo quicum habeam judicem;

vidulum? LA. *Habeo.* GR. *Accelera.* LA. *Quid accelerabo?* GR. *Mihi reddere pecuniam.* LA. *Neque, per ædem Pollucis, tibi do, neque debeo quicquam.* GR. *Quæ est hæc ratio agendi? Non debes?* LA. *Non debeo per Herculem.* GR. *Non tu mihi jurasti?* LA. *Juravi; et jurabo nunc, si lubeat: jusjurandum fuit inventum ad rem tuendam, non perdendam.* GR. *Da mihi, si vis, magnum talentum argenti, perjurissime.* DÆ. *Gripe! quod talentum tu poscis?* GR. *Juravit se mihi daturum.* LA. *Placet jurare. Esne tu pontifex, ut judices de meo perjurio?* DÆ. *Pro qua re tibi promisit pecuniam?* GR. *Juravit se mihi daturum magnum talentum argenti, si ei restituissem suum vidulum.* LA. *Eligamus judi-*

1518. *num tu juratus.*—18 S. Lips. Ven. 1. Valla *rei reservandæ;* Ven. 1518. *servandæ rei.*—19 *Crede* S. *periturissime* Pll. S. Ven. 1.—20 Carpentar. *quid tu.* Ven. 1518. *possis.* Mox, *mihi* deest in eadem ed.—21 B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *tu ne.* B. 1. S. Lips. Ven. 1. delent *meo.*—23 S. Lips. *mihi*

NOTÆ

18 *Jusjurandum conditum est*] Inventum est. Pacuvius: 'Jusjurandum est mantile, quo quotidianæ noxæ extergentur.' Laberius: 'Quid est jusjurandum? Emplastrum æris alieni.'

21 *Pontifex*] Qui consulto per Deos arasque Deorum perjurabant, pontificibus pœnas dabant; qui per genium principis, principi; qui alia ratione, censoribus.

24 *Cedo quicum*] Quis id, quod dare juratus sum, auferet a me judicio, si probaverim te stipulatum esse dolo malo, et per hoc stipulationem non valere; meque viginti quinque annis minorem esse, et ob id Lætoriæ legis beneficio uti posse? Minores viginti quinque annis sine auctore, nequeunt obligari, atque adeo Lætoriæ legis beneficio in integrum restituuntur. 'Stipulari,' 'instipulari,' 'restipulari,' idem est quod promittere et repromittere. Dolus malus est

Ni dolo malo instipulatus sis, nive etiam dum siem 25
Quinque et viginti natus annos. GR. habe cum hoc. LA. alio 'st opus. [navero.
DÆ. Jam ab isto auferre haud sinam, nisi istum condem-
Promisisti huic argentum? LA. fateor. DÆ. quod servo meo
Promisisti, meum esse oportet: ne tu, leno, postules
Te hic fide lenonia uti: non potes. GR. jam te ratus 30
Nactum hominem, quem defraudares: dandum huc argentum est probum:
Id ego continuo huic dabo, adeo me ut hic emittat manu.
DÆ. Quando ergo erga te benignus fui, atque opera mea
Hæc tibi sunt servata. GR. immo hercle mea, ne tu dicas tua.
DÆ. Si sapies, tacebis: tum te mihi benigne itidem addecet 35
Benemerenti bene referre gratiam. LA. nempe pro meo

cem ad disceptandam hanc controversiam; et primo, probabo te stipulatum esse dolo malo, deinde me minorem esse quinque et viginti annis. GR. *Habe judicem cum Dæmone, ut coram eo cum Dæmone de sponsione certes.* LA. *Est opus alio.* DÆ. *Non sinam te auferre vidulum, nisi condemnavero istum. Huicne pollicitus es pecuniam?* LA. *Fateor.* DÆ. *Quod pollicitus es meo servo, oportet ad me pertinere: ne putes, o leno, tibi utendum esse hic fide lenonia: non potes.* GR. *Arbitraris jam te incidisse in hominem quem defraudes. Oportet dare huic argentum probum: id ego dabo continuo huic, adeo ut hic me manumittat.* DÆ. *Quoniam te affeci hoc beneficio, et hæc sunt servata mea opera.* GR. *Immo per Herculem mea, ne tu dicas tua.* DÆ. *Tacebis, Gripe, si sapias! Tum te, o Labrax, addecet etiam mihi referre gratiam de te benemerito.* LA. *Nempe quando dicis tibi esse*

dare.—25 *In dolo* S. Lips. Ven. 1. *neve etiam* S. Lips. *ni etiam* Bentl. ad Terent. Eun. III. 5. 22. *dum haud siem* Bentl. l. c.—26 Schneider. *annos natus.* Lamb. *alio opu'st.*—27 *Jam te* Lamb. *aut sim* S. Lips. Ven. 1. Pll. *haud sciam* Ven. 1518. *si istunc* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *si istuc* Carpentar.—28 *Promisistin'* Schneider. *meo* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. Pll.—29 *Promissum est* Ven. 1518. *ne ut* Ven. 1518.—30 *Tu* Carpentar. interpunctione post *uti* sublata. *potes: servanda est fides* Ven. 1518. *lanteratus* Lips. *jam te ratus* al. *jam te iratus* Carpentar.—31 *Nanctum* Pll. *Nactus* S. *defraudandum dares* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *huic* S. C. 2. Lips.—32 S. Lips. *hic mittat.*—33 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *tibi benignus.*—34 Ven. 1518. *ne dicas tua,* omisso pronomine *tu.*—35 S. Lips. *tum mihi,* omisso *te.* Pll. *mihi benione.* C. *itidem addam.*—36 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *bene ferre.* Mox, pro *meo,* Schnei-

NOTÆ

machinatio quædam alterius decipiendi causa, quando aliud agitur, aliud simulatur.

Jure oras. DÆ. mirum, quin tuum jus meo periculo abs te expetam.
GR. Salvos sum: leno labascit: libertas portenditur.
DÆ. Vidulum istic ille invenit; illud mancipium meum est:
Ego tibi hunc porro servavi cum magna pecunia. 40
LA. Gratiam habeo, et de talento nulla causa est, quin feras,
Quod isti sum juratus. GR. heus tu! mihi dato ergo, si sapis. [tibi mu * *
DÆ. Tacen' an non? GR. tu meam rem simulas agere;
Non hercle istoc me intervortes, si aliam prædam perdidi.
DÆ. Vapulabis, verbum si addes istuc unum. GR. vel hercle enica, 45
Non tacebo unquam alio pacto, nisi talento comprimor.
LA. Tibi operam hic quidem dat; taceto. DÆ. concede hoc tu, leno. LA. licet.
GR. Palam age, nolo murmur ullum neque susurrum fieri.
DÆ. Dic mihi, quanti illam emisti tuam alteram mulierculam
Ampeliscam? LA. mille nummos denumeravi. DÆ. vin' tibi 50
Conditionem luculentam ferre me? LA. sane volo.

a me referendam gratiam, loqueris pro meo jure. DÆ. *Mirum quin expetam tuum jus meis damnis.* GR. *Sum salvus: leno vacillat: ostenditur libertas.* DÆ. *Ille ipse invenit vidulum: illud mancipium est meum. Ego tibi hunc servavi cum magna pecunia.* LA. *Habeo gratiam, et de talento est nulla causa, quin accipias id quod isti sum pollicitus.* GR. *Heus tu! Da mihi igitur, si sapis.* DÆ. *Silebisne?* GR. *Tu simulas curare meam rem; tibi mu . . . per Herculem non me circumvenies, si perdidi aliam prædam.* DÆ. *Dabis pœnas, si addideris adhuc unum verbum.* GR. *Per Herculem, vel eneca; non silebo unquam alio pacto, nisi coërceor talento.* LA. *Hic quidem tibi studet; tace.* DÆ. *Da hoc, leno.* LA. *Licet.* GR. *Age coram, nolo edi murmur ullum, neque vel minimum flatum.* DÆ. *Dic mihi quanti emisti tuam illam alteram mulierculam Ampeliscam?* LA. *Numeravi mille nummos.* DÆ. *Visne me tibi offerre luculentam conditionem?* LA.

der. et edd. vett. habent *tuo*.—37 S. Lips. *jus me*. Ven. 1518. S. *periclo*.—38 *Salvus* S. Lips. Ven. 1. *protenditur* S. Lips. Ven. 1518.—39 Donz. *Vidulum istunc*.—42 *Quidem isti* Ven. 1. *heu tu* S. *ergo dato* Ven. 1518.—43 S. Lips. Ven. 1518. *tua meam*; Ven. 1. *tu meam*; Carpentar. *tum meam*. Ed. Paris. *tuam agis*; Lamb. *nunc commodus*. Pll. *tibi mu* [lacuna]; Cam. *tibi nunc* *; B. 1. *tibi non*, sine aliquo lacunæ signo.—44 Valla, *si credita*; Saracen. *si aliam credam*. Ven. 1518. *prædero*.—45 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *si verbum*. Ven. 1. *adde*.—46 S. a m. pr. *inquam*.—47 Pll. B. 1. S. Lips. Ven. 1518. *tacebo*. S. *concedo*. S. Lips. Lamb. *huc tu*.—48 B. 1. S. Lips. *nolo ego murmitellum illum*; Pll. *murmur illum*; Ven. 1518. Lamb. *murmurillum*. Car-

DÆ. Dividuom talentum faciam. LA. bene facias. DÆ. pro illa altera,
Liberta ut sit, dimidium tibi sume, dimidium huic cedo.
LA. Maxume. DÆ. pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,
Quem propter tu vidulum, et ego natam inveni. LA. bene facis: 55
Gratiam habeo magnam. GR. quam mox mihi argentum ergo redditur? [me mavolo.
DÆ. Res soluta est, Gripe: ego habeo. GR. hercle, at ego
DÆ. Nihil hercle hic tibi est, ne tu speres: jurisjurandi volo
Gratiam facias. GR. perii hercle! nisi me suspendo, occidi.
Nunquam hercle iterum defraudabis me quidem post hunc diem. 60
DÆ. Hic hodie cœnato, leno. LA. fiat: conditio placet.
DÆ. Sequimini intro. Spectatores, vos quoque ad cœnam vocem,
Ni daturus nihil sim, neque sit quicquam pollucti domi,

Volo sane. DÆ. *Dividam talentum.* LA. *Facias recte.* DÆ. *Ut sit pro illa altera liberta, tibi accipe dimidium, da huic dimidium.* LA. *Optime.* DÆ. *Ego manumittam Gripum pro illo dimidio, cujus opera tu invenisti vidulum, et ego natam.* LA. *Recte facis: habeo magnam gratiam.* GR. *Igitur mihi reddatur statim pecunia?* DÆ. *Gripe, res est soluta: ego habeo.* GR. *Per Herculem, sed ego malim habere.* DÆ. *Per Herculem nihil habes hic, ne tu speres. Volo condones jurjurandum.* GR. *Perii per Herculem: occidi, nisi me suspendo. Per Herculem nunquam me defraudabis iterum post hunc diem.* DÆ. *Leno, cœnato hodie hic.* LA. *Fiat! conditio placet.* DÆ. *Sequimini intro! Spectatores, vos vocarem quoque ad cœnam, si esset quod apponerem, et si esset aliquid delicati domi, et*

pentar. *neque futurum.* Ven. 1518. *fieri mihi.*—50 C. *mille nummum.*—52 *Dividuum* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *bene facis* S. Lips. *illa* deest in Ven. 1518. —53 *Libera* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *summe* Ven. 1518. *huc cedo* C.—54 *Gripum ego* Mediol. et Schneider. *ego altero gripum* Ven. 1518. *ego griffum* S. a m. pr.—56 Voc. *magnam* deest in Ven. 1518. *mox mi* Schneider.—57 Schneider. *tu hercle.*—58 S. Lips. *tibi hic est.* Mox, Ven. 1518. Carpentar. *jurjurandi.*—59 *Grat* [lacuna] *fatiam* C. *peri* Carpentar. *perii ergo nisi* B. 1.—62 S. Lips. Ven. 1. *vos quiqui.*—63 *Nam* S. Lips. *nil sim* Schneider.

NOTÆ

52 *Dividuom faciam*] Id est, dividam.

58 *Jurisjurandi volo Gratiam facias*] Volo te liberare lenonem præstiti jurisjurandi; id est, vulgo dispensare. Pecuniæ gratiam facere, remittere, votorum gratiam facere alicui: *Dispenser quelqu'un de ses vœux.*

63 *Pollucti*] Si nobis esset cœna tam laute apparata, quam esse solet eorum qui votivum epulum faciunt, vos invitarem.

Neve adeo vocatos credam vos esse ad cœnam foras.
Verum si voletis plausum Fabulæ huic clarum dare, 65
Comissatum omnes venitote ad me ad annos sedecim.
Vos hic hodie cœnatote ambo. LA. fiat. DÆ. plausum date.

nisi crederem vos esse vocatos ad cœnam foras. Sed si volueritis dare huic Fabulæ altum plausum, venite ad me omnes comissatum in annos sexdecim. Vos cœnate ambo hic hodie. LA. *Fiat.* DÆ. *Date plausum.*

---

sum S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *neque est* S. Lips. *quique* Carpentar. *polluti* S. Lips.—64 *Nive* Schneider. et Douz. *nos esse* S. a m. pr.—65 Ven. 1. *clarum date.*—66 *Commessatum* S. Lips. *Comessatum* Ven. 1. Ven. 1518. *sexdecim* S. Lips. *Planti Rudens explicat feliciter* S.

M. ACCII PLAUTI

STICHUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

PANEGYRIS, } *Mulieres.*
PINACIUM, }
ANTIPHO, *Senex.*
GELASIMUS, *Parasitus.*
CROCOTIUM, *Ancilla.*
DINACIUM, *Puer.*
EPIGNOMUS.
STICHUS, *Servus.*
PAMPHILIPPUS, *Adolescens.*
SAGARINUS, *Servus.*
STEPHANIUM, *Ancilla.*

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

*S*enex castigat filias, quod hæ viros
*T*am perseverent peregrinantis pauperes
*I*ta sustinere fratres, neque relinquere.

Senex increpat filias, quod non desistant a tuendis partibus suorum maritorum pauperum et peregrinantium, neque repudiare velint. Immo pater sic *demulcetur*

NOTÆ

1 *Senex*] Antipho pater Pinacii et Panegyris.

Filias] Panegyris et Pinacium.

Viros] Pamphilippum et Epignomum maritos Pinacii et Panegyris.

Contraque verbis delenitur commodis,
Habere ut sineret, quos semel nactæ forent. 5
Viri reveniunt opibus aucti trans mare:
Suam quisque retinet; ac Sticho ludus datur.

sermone blando filiarum suarum, *ut patiatur* eas *servare* viros *quibus semel matrimonio junctæ sunt. Mariti revertuntur* a regionibus, quæ sunt *ultra mare, divitiis onusti. Uterque suam conjugem denuo accipit; et ludendi copia Sticho conceditur.*

1 Pll. *quod eæ.*—5 B. 1. *quod semel.* C. *quos semel inacta.*

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

ARGUMENTUM hujus Fabulæ est et leve et futile. Etsi in hac bonæ et præclaræ sententiæ insertæ sunt: et exemplum proponitur egregium fidei conjugalis. Duo adolescentes fratres habebant duas sorores conjuges. Dum vivunt in luxu et deliciis, rem familiarem perdunt. Hanc recuperare student mercaturis faciendis: quod autem longo tempore abessent, vult pater filias, uxores illorum, aliis collocare; sed illæ constanter refragantur. Redeunt illi re bene et feliciter gesta, et aucti opibus: itaque facile reconciliantur socero. Parasitus autem, quo socio et adjutore rem amiserant, ab illis repellitur, et ludibrio habetur. Sticho etiam servo potestas fit convivii agitandi cum altero servo Sagarino.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PANEGYRIS, PINACIUM.

PA. CREDO ego miseram fuisse Penelopam,
Soror, suo ex animo; quæ tam diu vidua

PA. *Ego arbitror Penelopen doluisse serio, soror; quæ fuit privata tam longo*

NOTÆ

1 *Miseram fuisse ex animo*] Homerus, πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν.

2 *Tam diu*] Viginti annis.

Vidua] 'Vidua' dicitur, et ea cujus mortuus est vir, et ea a qua diu vir abest. Seneca de uxore Agamemnonis post decennium, (idem quod de uxore Ulyssis Plautus,) 'Decem per annos vidua respiciam virum?' Immo virgo quæ nunquam habuit maritum dicitur et 'vidua.' Idem Seneca, 'An te morantur virgines viduæ domi?' Unde verbo, 'vidua' est ab antiquo 'iduo,' divido: unde 'Idus' dictæ sunt, quod in duas partes ferme æquales dividant. Quæ igitur mulier sejuncta est a viro dicta est 'vidua.'

Viro suo caruit: nam nos ejus animum
De nostris factis noscimus, quarum viri hinc absunt,
Quorumque nos negotiis absentum, ut est æquum, 5
Solicitæ noctes et dies, soror, sumus semper.
PI. Nostrum officium nos facere æquom est: neque
Id magis facimus, quam nos monet pietas.
Sed hic, mea soror, assis dum: multa volo tecum
Loqui de re viri. PA. salvene, amabo? 10
PI. Spero quidem, et volo: sed hoc, soror, crucior,
Patrem tuum meumque adeo, unice qui unus
Civibus ex omnibus probus perhibetur,
Eum nunc improbi viri officio uti;
Viris qui tantas absentibus nostris 15
Facit injurias immerito,
Nosque ab his abducere volt.
Hæ res vitæ me, soror, saturant:
Hæ mihi dividiæ et senio sunt.
PA. Neu lacruma, soror; neu tuo id animo 20
Fac, quod tibi tuus pater facere minatur.
Spes est eum melius facturum.

tempore suo marito tanquam *vidua. Nam nos intelligimus quæ fuerit ejus mens ex nostra sorte;* videlicet *nostri mariti absunt hinc, et nos tenemur sempiterna solicitudine diu noctuque, soror, ut est par, de eorum negotiis,* intereadum *absunt.* PI. *Oportet nos obire nostras partes: neque facimus plusquam pietas nos hortatur. Sed veni huc, mea soror; mens est disserere tecum de negotiis mei mariti pluribus verbis.* PA. *Se habentne bene, obsecro?* PI. *Est spes quidem, et opto: sed idcirco doleo, soror, quod tuus pater et meus, qui prædicatur esse unus omnium civium longe æquissimus, fungatur nunc officio viri nequam, et afficiat immerito tanta contumelia nostros maritos absentes, et conetur nos avocare ab his. Id, soror, me reddit defessam vita: id me conficit marrore et tædio.* PA. *Ne luge, soror; neque tibi infige* vulnus, *quod tuus pater minatur infligere. Spero eum acturum mitius.*

2 Alii *vidua* expungunt.—4 Meurs. *de nostris fatis noscimus;* al. *facil noscimus.*—6 C. *noctes sed dies.*—9 C. *adsidum.* Pro *multa,* quod servant B. 1. C. et C. 2. al. ap. Pareum habent *mutua.*—10 Edd. quædam vett. *salvæne.*—14 Lamb. *viri officio fungi,* contra codd.—15 Pronomen *nostris* deest in B. 1.—17 C. et Parei 3. *ab is abducere.*—18 B. 1. *soror me.*—19 *Hæ mi* B. 1. C. et C. 2.—20 Edd. quædam vett. *neve tuo.*—21 Al. ap. Pareum, *minatur factu-*

NOTÆ

4 *De nostris factis*] Id est, per nos ipsas.

18 *Vitæ me saturant*] *Je suis lassée de vivre.*

19 *Senio*] Id est, tædio et odio.

Novi ego illum : istæc joculo dicit :
Neque ille sibi mereat Persarum
Montes, qui esse aurei perhibentur, 25
Uti istuc faciat, quod tu metuis.
Tamen si faciat, minume irasci
Decet : neque id immerito eveniet.
Nam viri nostri domo ut abierunt,
Hic tertius annus. PI. ita ut memoras. 30
PA. Cum ipsi interea vivant, valeant ;
Ubi sint, quid agant, ecquid agant,
Neque participant nos, neque redeunt.
PI. An id doles, soror, quia illi suum officium
Non colunt, cum tuum facis ? PA. ita pol. 35
PI. Tace sis ! cave sis audiam ego istuc ;
Cave posthac ex te. PA. nam qui jam ?
PI. Quia pol meo animo omnes sapientes
Suum officium æquom est colere, et facere.
Quamobrem ego te hoc, soror, tametsi es major, 40
Moneo, ut tuum memineris officium.
Et, si illi improbi sint, atque aliter
Nos faciant, quam æquum est ; tamen pol
Ne quid magis simus omnibus obnoxiæ opibus,

Ego illum nosco : dicit hæc jocando, nec si pollicearis montes Persarum, qui dicuntur esse aurei, moliatur id quod tu pertimescis. Tamen si agat, non oportet ægre ferre : neque id accidet immerito. Nam sunt tres anni, ex quo nostri mariti migraverunt domo. PI. *Sic res est ut dicis.* PA. *Cum ipsi interim, neque ad nos scribunt sintne adhuc in vivis, sintne sani, quibus in locis versentur, quid faciant, quid non faciant ; neque revertuntur.* PI. *An idcirco fers ægre, soror, quia illi non fungantur suo officio, quando fungeris tuo ?* PA. *Ita per Pollucem.* PI. *Tace, si vis ! cave, cave si vis, ne ego audiam id deinceps a te.* PA. *Quare ?* PI. *Quia per Pollucem, ut ego arbitror, decet omnes qui sapiunt obire et exequi suum munus. Quocirca ego te monitam volo hujus rei, soror, quamvis es major natu, ut recorderis tuarum partium. Etsi illi sint iniqui, et agant nobiscum aliter quam decet ; tamen per Pollucem oportet nos recordari nostri officii omnibus viribus, ne magis*

rum.—23 B. 1. *joculo istæc.* Al. ap. Pareum, *joco.*—26 *Ut istuc* B. 1.—27 Edd. quædam vett. *quid jam.*—42 *Et si improbi sint illi, atque aliter in nos faciant secus* al. ap. Pareum.—44 C. 2. *omnibus obnixæ opibus ;* al. *magis simus*

NOTÆ

44 *Ne quid*] Ne aliqua ex parte magis obsequamur patri, summopere decet meminisse officium nostrum erga viros.

Nostrum officium meminisse decet. 45
PA. Placet: taceo. PI. at memineris facito.
PA. Nolo ego, soror, me credi esse immemorem viri,
Neque ille eos honores, mihi quos habuit, perdidit:
Nam mihi pol grata acceptaque hujus est benignitas:
Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet: 50
Neque est, cur nunc studeam has nuptias mutarier.
Verum postremo in patris potestate est situm:
Faciendum id nobis quod parentes imperant.
PI. Scio, atque in cogitando mœrore augeor.
Nam propemodum jam ostendit suam sententiam. 55
PA. Igitur quæramus, nobis quid facto usus sit.

simus obsequentes nostro patri. PA. *Bene mones: sileo.* PI. *At da operam ut recorderis.* PA. *Ego nolo haberi immemor mariti, o soror, neque ille amisit eos honores, quos mihi exhibuit. Nam per Pollucem ejus lenitas mihi est dulcis et jucunda: neque me pudet hujus sortis nunc, neque est cur velim nunc mutari has nuptias. Sed demum est positum in arbitrio patris: est agendum id quod parentes nobis præcipiunt.* PI. *Intelligo, atque excrucior mœrore dum reputo. Nam detexit jam ferme suam mentem.* PA. *Itaque excogitemus, quid nobis agendum sit.*

obnoxiæ opibus omnibus.—50 *Et me quidem hoc* C.—51 Pll. *quor non studeam.*—54 Edd. vett. *incogitando.* Pro *augeor,* quod servant B. 1. C. et C. 2. *angeor* legitur in cod. Schobing. *angor* in al. vett.

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

ANTIPHO, PANEGYRIS, PINACIUM.

AN. QUI manet ut moneatur semper servos homo officium suum, [probus est.
Nec voluntate id facere meminit, servos is habitu haud
Vos meministis quotcalendis petere demensum cibum,

AN. *Non est bonum habere illum servum, qui expectat semper donec moneatur sui muneris, nec recordatur implere id ultro. Vos recordamini primo quoque die mensis*

3 Pll. *quod Calendis;* Gronov. Delph. Bipont. al. *quotcalendis.* Mox edd.

NOTÆ

1 *Qui manet ut moneatur*] Qui expectat ut moneatur. Decem prioribus versibus alloquitur Antipho servos, ut omnia domi munda sint.

2 *Habitu haud probus*] *Il n'y a pas de plaisir d'avoir un tel valet.*

3 *Quotcalendis*] Ut quotannis, quotmensibus, quotdiebus: pro, singulis

Qui minus meministis, quod opus sit facto, facere in ædibus?
Jam quidem in suo quidque loco nisi erit mihi situm suppellectilis, 5
Cum ego revortar, vos monumentis commonefaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hic videntur, sed sues.
Facite, sultis, nitidæ ut ædes meæ sint, cum redeam domum. [mum.
Jam ego domi adero: ad meam majorem filiam inviso do-
Si quis me quæret, inde vocatote aliqui: aut jam egomet hic ero. 10
Pi. Quid agimus, soror, si offirmabit pater advorsum nos? Pa. Pati
Nos oportet, quod ille faciat, cujus potestas plus potest.
An. Si manere hic sese malint potius, quam alio nubere,
Non faciant: quid mihi opu'st decurso ætatis spatio cum eis

exigere mensuram frumenti; quare non recordamini etiam agere domi id, quod est opus facto? Nisi omnis supellex erit jam posita in suo loco, quando ego redibo, vos admonebo memoria bubula. Arbitror non homines manere hic mecum, sed sues. Agite, si vultis, ut mea domus sit munda, quando repetam ædes. Ego jam ero domi: eo domum ad invisendam *meam filiam majorem. Si quis me petet, vocate inde aliqui: aut egomet ero hic jam.* Pi. *Quid faciemus, soror, si pater nos urgebit pertinaciter?* Pa. *Oportet nos ferre illa quæ adhibet adversum nos ille cujus potestas plus valet.* An. *Si optent magis stare in his nuptiis, quam inire alias; stent. Quid est necesse exacta ætate pugnare cum iis, quandoquidem non video*

quædam vett. *dimensum.*—5 B. 1. *quoque loco ... sita.*—8 *Facite* [lacuna] *nitidæ* C. *Faciete sulcis nitidæ* C. 2.—9 Acidal. *filiam inviso: domum Si quis, &c.*

NOTÆ

annis, mensibus, diebus: pro, unoquoque anno, mense, die.

Demensum] Tertullianus, 'Cibaria.' Martialis, 'Diaria.' Donatus: 'Servi quaternos modios accipiebant frumenti in mensem, et id demensum dicebatur: utrum a mense, an a metiendo, incertum est.' Juvenalis: 'Servorum ventres modio castigat iniquo Ipse quoque esuriens.' Seneca, 'Servus est: quinque modios accipit.' Horatius, 'cui satis una Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.' Cibaria autem alia erant 'rustica,' alia 'urbana.' Cyprianus: 'Mensuras divisio: hæc erat quæ in alimenta presbyterorum dabatur, seu demensum presbyterorum.'

6 *Monumentis bubulis*] Id est, loris e corio bubulo factis ad admonendos officii sui servos immemores.

11 *Offirmabit*] Offirmato animo urgebit, pertinaci.

14 *Non faciant*] Id est, non discedent a maritis. In quo sibi ipse re-

Gerere bellum? cum nihil, quamobrem faciam, meruisse arbitrer? 15
Minume! nolo turbas: sed hoc mihi optumum factu arbitror,
Principium ego quo pacto cum illis occipiam, id ratiocinor:
Utrum ego perplexim lacessam oratione ad hunc modum,
Quasi nunquam quicquam in eas simulem; quasi nihil inaudiverim,
Eas in se meruisse culpam: an potius tentem leniter, 20
An minaciter? scio lites fore: ego meas novi optume.
Pi. Exorando, haud advorsando sumendam operam censeo.
Gratiam a patre si petimus, spero ab eo impetrassere:
Advorsari sine dedecore et scelere summo haud possumus.
Neque ego sum factura; neque tu ut facias, consilium dabo:
Verum ut exoremus: novi ego nostros: exorabili'st. 26
An. Sic faciam: assimulabo, quasi aliquam culpam in sese admiserint.

quid commeruerint, quamobrem id agam? Nequaquam! Odi contentiones. Sed reor mihi esse id faciendum; primum sic meditabor mecum ipse, *quomodo incipiam agere cum illis! Utrum ego illas aggrediar sermone perplexo sic, quasi nihil culpem in eis; quasi non audiverim eas esse affines culpæ: an potius adoriar benigne, an adhibitis minis? Scio futuras esse contentiones; ego novi penitus indolem mearum.* Pi. *Existimo agendum esse cum patre exorando, non obluctando. Si rogamus beneficium a patre, spes est fore ut impetremus ab eo: non possumus obniti sine summa contumelia et crimine. Neque ego committam; neque auctor ero, ut tu committas: sed ut exoremus. Ego novi nostrum sanguinem; facile exorari potest.* An. *Sic agam! Simulabo quasi perpetrarint aliquod peccatum. Perterrefaciam*

—14 *Non faciam* C. et C. 2. *Non* deest in Parei 3.—15 B. 1. C. et C. 2. *arbitror*; et sic edd. vett.—16 *Minime volo turbas* Douz. *volo* etiam B. 1.—17 C. 2. *raciocinor*; al. ap. Pareum *ratiociner*.—18 *Verum ego* B. 1.—19 Pll. *nihil inde audiverim*.—20 Acidal. *ac potius*.—22 Pll. *haut adversando*; al. ap. Pareum *aut adversando*; alii omittunt *haud*.—23 Al. ap. Pareum *impetrascere*.—24 *Adversariis inde decore* C. et C. 2.—26 C. *exorabile est*; C. 2. *exorabi-*

NOTÆ

ponit Antipho, quasi secum dixerit: Enitar auctoritate patria, ut filias meas abducam a maritis. Sed, 'si manere hic,' &c.

18 *Perplexim*] Alibi 'verbum perplexabile.' 'Contortiplicata oratio.' Phædrus, 'Verbosæ strophæ.' Martialis, 'Nihil stropharum est.'

19 *In eas simulem*] Tmesis, eas insimulem. Donatus, 'Insimulatio est, et falsi et veri criminis incusatio.' Cicero, 'Nihil eorum, quæ Galli insimulabant, negarunt.'

21 *An minaciter*] Adhibitis minis.

22 *Exorando*] Ovidius, 'blanditiisque magis quam viribus uti Convenit.'

23 *Impetrassere*] Impetraturas.

26 *Nostros*] Nostri generis homines.

Perplexabiliter earum hodie perpavefaciam pectora :
Post id agam igitur : deinde, ut animus meus erit, faciam palam.
Multa, scio, facienda verba : ibo intro : sed aperta est foris.
Pi. Certo enim mihi paternæ vocis sonitus aures accidit. 31
Pa. Is est ecastor : ferre advorsum hominem occupemus osculum. [cedite.
Pi. Salve, mi pater. An. et vos : ambæ illico, agite, abs-
Pi. Osculum. An. sat est osculi mihi vostri. Pi. qui, amabo, pater ?
An. Quia ita meæ animæ salsura evenit. Pi. asside hic, pater. 35
An. Non sedeo istic : vos sedete : ego sedero in subsellio.
Pi. Mane pulvinum. An. bene procuras mihi : satis sic fultum est mihi.
Pi. Sine, pater. An. quid opus est ? Pi. opus est. An. morem tibi geram : atque hoc satis est. [filiæ.
Pi. Nunquam enim nimis curare possunt suum parentem
Quem æquius est nos potiorem habere, quam te ? postidea, pater, 40

hodie verbis perplexis earum mentem. Postea agam serio, et patefaciam, quæ sit mea mens : scio esse multa dicenda. Ingrediar : sed limen est apertum. Pi. *Nam sonitus vocis patriæ mihi venit certo ad aures.* Pa. *Est ille, per ædem Castoris : occurramus homini ad ei ferendum osculum.* Pi. *Salvus sis, mi pater !* An. *Et vos ! salvæ sitis. Agite ambæ, abscedite illico.* Pi. *Osculum.* An. *Vos satis osculatæ estis.* Pi. *Quare, obsecro, pater ?* An. *Quia sic sal aspersum est meæ animæ.* Pi. *Sede hic, pater.* An. *Non sedeo istic ! vos sedete : ego sedebo in subsellio.* Pi. *Expecta pulvinum.* An. *Mihi impendis amicam operam : subsellium sufficit.* Pi. *Patere, pater.* An. *Quid est necesse ?* Pi. *Est necesse.* An. *Tibi obsequar, et hoc sufficit.* Pi. *Nunquam enim filiæ possunt impendere satis cururum parenti. Quis debet nobis esse carior, quam tu ? postea, pater,* qui ca-

lest.—27 C. *adsemulabo.*—29 *Prius id agam* Acidal. et Parei 3. contra codd. *faciam pacem* B. 1.—32 Douz. *homini.*—33 C. *ascidete ;* C. 2. *abscedite.*—34 C. *vostri osculi.*—38 Idem codex, *hoc est satis.*—40 *Quæ* C. *Cum* C. 2.

NOTÆ

32 *Occupemus osculum*] *Sautons lui au col.*

35 *Quia meæ animæ salsura evenit*] Metaphora a sale ducta, ostendit esse satis osculorum. Quasi dicat : Oscula sunt sali similia ; si plus vel minus aspergas salis cibo, non est bonus ; si satis, bonus est. Sic in osculis : si minus impertias, videtur amicitia frigidior ; si plus, eris molestus.

37 *Mane pulvinum*] Expecta dum supponatur pulvinum.

Fultum] Subsellium.

Viros nostros, quibus tu voluisti esse nos matresfamilias?
AN. Bonas ut æquom est facere, facitis, cum tamen absentes viros [pater,
Perinde habetis, quasi præsentes sint. PI. pudicitia est,
Eos magnificare, qui nos socias sumserunt sibi.
AN. Numquis hic est alienus nostris dictis auceps auribus? 45
PA. Nullus, præter nosque teque. AN. vostrum animum adhiberi volo. [rum,
Nam ego ad vos nunc imperitus rerum, et morum mulie-
Discipulus venio ad magistras: quibus matronas moribus,
Quæ optumæ sunt, esse oportet? sed utraque ut dicat mihi.
PA. Quid istuc est, quod huc exquæsitum mulierum mores venis? 50
AN. Pol ego uxorem quæro, postquam vostra mater mortua est.
PA. Facile invenies et pejorem et pejus moratam, pater,
Quam illa fuit: meliorem neque tu reperies, neque sol videt. [edepol, pater,
AN. At ego ex te exquiro, atque ex istac tua sorore. PI.
Scio, ut oportet esse, si sint ita, ut ego æquum censeo. 55
AN. Volo scire ergo, ut æquum censes. PI. ut per urbem cum ambulent,

riores esse debent, *quam nostri mariti, quibus tu voluisti nos esse matrimonio conjunctas?* AN. *Agitis, ut est par, bonas* uxores, *quæ habetis sic viros qui absunt, quasi adessent.* PI. *Est castarum, pater, magni pendere eos, qui nos sibi copularunt matrimonio.* AN. *Estne aliquis hic qui aucupetur auribus nostra verba?* PA. *Est nullus, præter nos et te.* AN. *Cupio vos adhibere mentem; nam ego accedo nunc ad vos, tanquam discipulus indoctus in rebus et institutis muliebribus ad magistras. Sed ut utraque mihi dicat, quibus moribus deceat esse matronas, quæ sunt optimæ.* PA. *Quare venis huc ad inquirendos mores mulierum?* AN. *Per Pollucem ego quæro uxorem, postquam vestra mater est functa fato.* PA. *Reperies facile, pater, et deteriorem, et deteriorum morum, quam illa fuit: sed meliorem neque tu invenies, neque sol aspicit.* AN. *Sed ego peto a te, et ab hac tua sorore.* PI. *Per ædem Pollucis, pater, non ignoro, quales eas deceat esse, si sint tales, quales existimo par esse.* AN. *Volo igitur scire, quid putes esse par.* PI. *Ut quando*

Quin al.—43 Verbum *sint* deest in edd. quibusdam vett.—44 *Et nos* Pll.—46 C. et C. 2. *nosque te qui.* Mox, al. ap. Parenum, *vos tum a. advortere volo.*—50 Al. *exquisitum.*—53 C. et C. 2. *neque videt sol.*—56 C. *ut æqum.*—

NOTÆ

44 *Magnificare*] Pro, magni facere.

Omnibus os obturent, ne quis merito maledicat sibi.
AN. Dic vicissim nunc jam tu. PI. quid vis tibi dicam, pater?
AN. Ubi facillime spectatur mulier, quæ ingenio est bono?
PA. Cui malefaciundi est potestas, quæ, ne faciat, id temperat. 60
AN. Haud male istuc: age tu altera; utra sit conditio pensior, [est,
Virginemne an viduam habere? PI. quanta mea sapientia
E malis multis malum quod minumum est, id minumum est malum.
Qui potest mulieres vitare, vitet; ut quotidie
Pridie caveat, ne faciat quod pigeat postridie. 65
AN. Quæ tibi mulier videtur multo sapientissuma?
PA. Quæ tamen, cum res secundæ sunt, se poterit noscere:
Et illa quæ æquo animo patietur sibi esse pejus, quam fuit.
AN. Edepol vos lepide tentavi, vostrumque ingenium ingenii.

incedant per urbem, obstruant os omnibus, ne ullus maledicat sibi merito. AN. *Loquere tu nunc vicissim.* PI. *Quid cupis, tibi dicam, pater?* AN. *Quomodo agnoscitur sine ullo negotio mulier, quæ est præstanti animo?* PA. *Quæ potest male agere, et quæ continet sese ne id committat.* AN. *Non ita male. Age tu, altera, utra conditio sit anteponenda; utrum præstet ducere virginem an viduam?* PI. *Quantum ego existimo, malum quod est minimum e pluribus malis, id est minimum malum. Qui potest fugere mulieres, fugiat; ut videat quotidie, ne agat pridie, id cujus pigeat postridie.* AN. *Quæ mulier tibi videtur longe optima?* PA. *Quæ potest se noscere, quando res fluunt ex voto: et illa quæ feret æquo animo sibi esse pejus quam fuit.* AN. *Per ædem Pollucis exploravi festive, quæ sit vestra mens*

57 Prior Pl. *opturent.*—60 *Cum* Acidal. *Quoi* C. et C. 2.—61 *Hau male* C.—62 Pll. *quantum eas sapientia.*—63 Herald. *id minime est malum;* C. C. 2. et Parei 3. *minimum 'st.*—64 Pll. *vitiis ut;* Parei 3. *vitet is, ut.* C. *cottidie;* C. 2. *cotidie.*—67 *Quæ tum* al. ap. Pareum. *secundæ sient* B. 1.—69 Pll. *ingeni;*

NOTÆ

61 *Pensior*] Melior, quæ pensi magis sit habenda.

63 *E malis multis malum quod minumum est, id minumum est malum*] *Un petit mal est un petit mal.* Utitur Plautus ejusmodi locutionibus frequenter, sive serio, sive joco. Inest in illis nonnunquam acumen: ut, 'simia est semper simia.'

65 *Caveat*] 'Cavere,' est sibi prospicere quocumque modo. 'Vitare,' est declinare corpore et effugere noxam. Seneca, 'Nocituram potentiam vitat, hoc primum cavens ne vitare videatur.'

68 *Pejus, quam fuit*] Cicero, 'Tum ubi non sis, qui fueris, non est cur vivere velis.'

69 *Ingenium ingenii*] Olim *ingenium*, pro natura cujuslibet rei sumebatur; ut ingenium vestrum est affectum: *la disposition de votre esprit.*

Sed hoc est, quod ad vos venio, quodque esse ambas conventas volo. 70
Mihi auctores ita sunt amici, ut vos hinc abducam domum.
PA. At enim nos, quarum res agitur, aliter auctores sumus.
Nam aut olim, nisi tibi placebant, non datas oportuit:
Aut nunc non æquom est abduci, pater, illisce absentibus.
AN. Vosne ego patiar cum mendicis nuptas, me vivo, viris? 75
PI. Placet ille meus mihi mendicus: suus rex reginæ placet.
Idem animus est in paupertate, qui olim in divitiis fuit.
AN. Vosne latrones et mendicos homines magnipenditis?
PA. Non me tu argento dedisti, opinor, nuptum, sed viro.
AN. Quid? illos expectatis, qui abhinc jam abierunt triennium? 80
Quin vos capitis conditionem ex pessuma primariam?
PA. Stultitia est, pater, venatum ducere invitas canes.
Hostis est uxor, invita quæ ad virum nuptum datur.
AN. Certumne est neutram vostrarum persequi imperium patris?
PI. Persequimur: nam quo dedisti nuptum, abire nolumus. 85

penitissime. Sed idcirco venio ad vos, et volo vos convenire ambas. Mei amici mihi suadent, ut vos abducam hinc in meam domum. PA. *Sed nos, quarum interest, suademus aliud. Nam aut non debebas olim nos dare, si tibi non placebant; aut non est par nos abduci, illis absentibus, pater.* AN. *Feramne ego, me vivo, vos conjunctas cum viris mendicis?* PI. *Ille meus mendicus mihi gratus est. Suus rex est gratus reginæ. Est idem animus in inopia, qui fuit olim in opibus.* AN. *Facilisne tanti vos fures et egestate perditos?* PA. *Tu non me copulasti argento, sed viro.* AN. *Quid? expectatis illos, qui profecti sunt hinc jam a tribus annis? Quin eligitis vos optimam conditionem ex pessima?* PA. *Est stultum, pater, trahere ad venationem canes invitas. Uxor, quæ traditur viro invita, est hostis.* AN. *Estne deliberatum neutram vestrum obsequi mandatis paternis?* PI. *Obsequimur: nam nolumus discedere ab iis quos dedisti maritos.* AN. *Valete bene.*

al. ap. Pareum *ingenium duum.*—71 Alii, *adducam hinc domum*, contra codd.—79 *Non tu me* Parei 3. contra codd.—80 Parei 3. *jam, quom abierunt, triennium 'st.*—82 *Stultiast* Parei 3. *invitos canes* edd. quædam vett.—83 Al. ap.

NOTÆ

81 *Conditionem*] Conditio dicitur, quando de nuptiis et matrimoniis agitur. In divortiis erat formula solennis, 'conditione tua non utor.'

82 *Venatum*] Proverbium, 'invitis canibus venari,' significatur, quæ invito genio fiunt non bene succedere.

AN. Bene valete: ibo, atque amicis vestra consilia eloquar.
PA. Probiores credo arbitrabunt, si probis narraveris.
AN. Curate igitur familiarem rem, ut potestis, optume.
PA. Nunc placet, cum recte monstras: nunc tibi auscultabimus.
Nunc, soror, abeamus intro. PI. immo intervisam prius domum. 90
Si a viro tibi forte veniet nuntius, facito ut sciam.
PA. Neque ego te celabo, neque tu me celassis, quod scies.
Eho, Crocotium, i, parasitum Gelasimum huc arcessito:
Tecum adduce: nam illum ecastor mittere ad portum volo,
Si quæ forte ex Asia navis heri aut hodie venerit. 95
Nam dies totos apud portum servos unus assidet:
Sed tamen volo intervisi: propera: ac actutum redi.

Proficiscar, et aperiam amicis vestram mentem. PA. *Existimabunt nos esse probas, credo, si aperueris probis.* AN. *Ergo curam gerite rei familiaris, optime, ut valetis.* PA. *Bene est, quando doces probe: nunc tibi aures commodabimus. Ingrediamur nunc, o soror.* PI. *Immo videro prius quid agatur domi. Si forte ad te venerit nuntius a viro, cura ut sciam.* PA. *Neque ego te celabo,* quod sciam; *neque tu me celaveris quod accipias. Eho, Crocotium, i arcesse huc parasitum Gelasimum: adduc tecum. Nam per edem Castoris volo illum mittere ad portum,* ut videat *utrum aliqua navis venerit hodie aut heri ex Asia. Nam unus servus assidet quotidie ad portum. Attamen volo intervideri. Accelera, ac revertere statim.*

Pareum, *ad virum ducitur.*—85 B. 1. *abire volumus.*—89 *Nunc places* edd. quædam vett. contra codd.—90 *Nunc soror nos* Parei 3. *habeamus intro* C. *prius* deest in B. 1.—93 Parei 3. *arcersito;* omnes vero codd. *arcessito.*—97 Particula *ac* deest in B. 1. C. et C. 2. Alii legunt *atque actutum redi.*

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

GELASIMUS, CROCOTIUM.

GE. FAMEM fuisse suspicor matrem mihi:
Nam postquam natus sum, satur nunquam fui.
Quam ego matri meæ retuli invitissumus,

GE. *Suspicio est famem esse meam matrem: nam ex quo editus sum in lucem, nunquam fui satur. Mater me nunquam affecit tanto beneficio, quanto eam affeci*

Eam mihi nunquam retulit mater gratiam.
Nam illa me in alvo menses gestavit decem, 5
At ego illam in alvo gesto plus annos decem.
Atque illa puerum me gestavit parvolum,
Quo minus laboris illam cepisse existimo:
At ego non pàuxillulam in utero gesto famem,
Verum hercle multo maxumam et gravissumam. 10
Uteri dolores mihi oboriuntur cotidie;
Sed matrem parere nequeo; nescio quomodo.
Audivi sæpe hoc volgo dicier,
Solere elephantum gravidam perpetuos decem
Esse annos: ejus ex semine hæc certo est fames: 15
Nam jam complures annos utero hæret meo.
Nunc si ridiculum hominem quæret quispiam,
Venalis ego sum cum ornamentis omnibus.
Inanimentis explementum quærito.
Gelasimo nomen mihi indidit parvo pater; 20
Quia inde jam a pauxillo puero ridiculus fui.

invitissimus. Nam illa me portavit in utero decem mensibus, sed ego illam porto in abdomine plus decem annis. Atque illa me bajulavit parvulum puerulum, quo puto illam sensisse minus molestiæ: sed ego non fero parvulam famem in ventre, sed per Herculem maximam et gravissimam. Dolores ventris mihi eveniunt quotidie. Sed non possum edere in lucem matrem; nescio quo pacto. Accepi frequenter hoc prædicari vulgo, Elephantem consuevisse esse prægnantem decem annis continuis. Hæc fames est sine dubio ex ejus genere; nam hæret in meo ventre a compluribus annis. Si quis quærit parasitum, ego sum venalis, cum universo commeatu. Cupio explere inanitatem. Pater me vocavit Gelasimum, quando eram parvulus; quia jam inde a prima pueritia fui ridiculus. Inveni hoc nomen

3 *Sed quam* Pll. *refero meæ matri* C. C. 2. *matri meæ refero* B. 1.—4 *Quam neque retulit ego refero meæ matri fami* B. 1. *Neque retulit quam ego meæ matri Fami* C. C. 2. Ven. 1.—5 *Na illa me in alvo* C. *Nam illam me in alvo* C. 2. *Nam me illa in alvo* al. ap. Pareum.—8 Edd. quædam vett. *illam cepse.*—9 B. 1. *gestor.*—11 *Ut aridi dolores* B. 1. *Ut teri didolores* Pll. *cottidie* C.—13 *Aut di visæ phehoc volgo* C.—16 *Namiam conplures* C.—19 B. 1. *exsupplementum;*

NOTÆ

8 *Cepisse*] Alii, *cepse.*

14 *Elephantum*] Plinius VIII. 10. 'Decem annos gestare in utero vulgus existimat; Aristoteles biennio, nec amplius quam singulos gignere: vivere ducenis annis, et quosdam trecenis. Juventa eorum a sexagesimo incipit.'

18 *Cum ornamentis*] Cultus vestitusque corporis est item supellex. Olim vendere servum cum ornamentis, id est, cum vestibus.

21 *A pauxillo puero*] A pueris; a pueritia, a prima pueritia.

Propter paupertatem adeo hoc nomen repperi;
Eo, quia paupertas fecit, ridiculus forem:
Nam illa omnes artes perdocet, ubi quem attigit.
Per annonam caram dixit me natum pater: 25
Propterea, credo, nunc esurio acrius.
Sed generi nostro hæc reddita est benignitas,
Nulli negare soleo, si quis esum me vocat.
Oratio una interiit hominum pessume,
Atque optuma, hercle, meo animo, et scitissuma, 30
Qua ante utebantur, Veni illo ad cœnam! Sic face!
Promitte vero! Ne gravare! Est commodum?
Volo, inquam, fieri! Non amittam, quin eas!
Nunc repererunt ei verbo vicarium,

propter inopiam: quia paupertas effecit, ut essem ridiculus. Condocet omnes artes, quando tenet aliquem. Pater mihi dixit me fuisse natum, quando annona erat cara: idcirco ego existimo me esurire nunc magis. Ea humanitas est ingenita nostræ familiæ, ut si quis me invitat ad cœnam, soleam negare nulli. Per Herculem hic sermo, quo utebantur antea, qui erat optimus meo animo, atque elegantissimus, periit pessime; Veni illuc ad cœnam! inquiebant: *Sic age! Pollicere enimvero! Ne sit grave! Est commodum? Oro, inquam, venias! Non dimittam, nisi venias! Invenerunt nunc vicariam orationem, quam adhibeant hujus vice, orationem*

C. *exiplementum;* C. 2. *exisupplement.*—21. 22 Hi versus transpositi sunt in B. 1. et Pll. *jam a pausi illo* Pll.—26 Parei 3. *nunc ego esurio.*—28 Pll. *esum me vocat;* al. ap. Pareum, *me esum vocat.*—29 C. et C. 2. *interit.*—32 *Volo* i.

NOTÆ

23 *Paupertas fecit*] Alludit eo loci Juvenalis: 'Nil habet infelix paupertas durius in se, Quam quod ridiculos homines facit.'

24 *Illa omnes artes perdocet*] Persius: 'Quis expedivit psittaco suum χαῖρε, Picasque docuit nostra verba conari? Magister artis ingenique largitor Venter, negatas artifex sequi voces.' Manilius: 'Et labor ingenium miseris dedit: et sua quemque Advigilare sibi jussit fortuna premendo.' Seneca: 'Quos nova artificia fames docuit.' Apuleius: 'Quemcumque cum aliqua laude miramur, eum paupertas ab incunabulis nutricata est: paupertas, inquam, prisca apud sæcula omnium civitatum conditrix, omnium artium repertrix.' D. Hieronymus: 'Literæ marsupium non sequuntur; laboris comites sunt et 'sudoris.' Theocritus: ἁ πενία μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει· *Paupertas sola excitat artes.*

Perdocet] Cicero, 'Quem Minerva omnes artes perdocuit.'

28 *Esum me vocat*] Nonnulli expuncto *esum*, hunc versum scribunt. Sane apud antiquos 'vocare' sine addito, idem erat ac 'vocare ad cœnam,' 'vocare esum.' Servi quorum opera utebantur ad invitandos convivas dicebantur 'vocatores.' Nonius, *Revocare*, est per vices mutuo vocare.' Lucæ XIV. 12. ἀντικαλέσωσι, *revocent;* id est, ad cœnam.

Nihili quidem, hercle, verbum ac vilissumum, 35
Vocem te ad cœnam, nisi egomet cœnem foris.
Ei, hercle, ego verbo lumbos defractos velim,
Ni vere perierit, si cœnassit domi.
Hæc verba subigunt me, mores ut barbaros
Discam, atque ut faciam præconis compendium; 40
Itaque auctionem prædicem, ipse ut veneam.
CR. Hic ille est Parasitus, quem arcessitum missa sum.
Quæ loquitur, auscultabo, priusquam colloquar.
GE. Sed curiosi sunt hic quam plures mali,
Alienas res qui curant studio maxumo, 45
Quibus ipsis nulla est res, quam procurent, sua:
Ei quando quem auctionem facturum sciunt,
Adeunt, perquirunt, quid siet causæ illico:
Alienum æs cogat, an pararit prandium:
Uxorin' sit reddenda dos divortio. 50
Eos omnes (tametsi hercle haud indignos judico,
Qui, ut multum miseri sint, laborent) nihil moror:
Dicam auctionis causam, ut animo gaudeant,
(Nam curiosus nemo est, quin sit malevolus,)

profecto despicatissimam ac vilissimam; Te invitarem ad cœnam, nisi egomet cœnarem foris. Per Herculem optarem ut confringerentur lumbi huic orationi, nisi vere perierit, si cœnet domi. Hæc oratio me cogit discere mores barbarorum, et ut obeam partes præconis. Itaque indicabo auctionem, ut ipse veneam. CR. *Hic est ille Parasitus, quem sum missa vocatum. Audiam quid dicat, priusquam alloquar.* GE. *Sed sane hic sunt complures curiosi nequam, qui soliciti sunt de rebus alienis studio maximo; qui nullam habent rem propriam, cujus gerant curam: ii, quando audiunt aliquem facturum auctionem, conveniunt, percontantur illico, quare fiat id: an ut solvat æs alienum, an quia comparavit prandium: an sit reddenda dos uxori* facto *divortio. Minime curo omnes illos, quamvis per Herculem non judico indignos, qui angantur curis, ut sint calamitosi: afferam rationem quare fiat auctio, ut oblectentur animo. Nam est nullus curiosus, qui non sit* idem

fieri Pll.—35 *Nihili quidem* Parei 2. contra codd. *aculissumum* C. et C. 2. *ac civilissimum* B. 1.—38 *Ni vere perierit* Pll. *Nive repleverit* B. 1. *domo* B. 1. et margo ed. Gronov. ex codd.—39 C. et Exc. Pll. *mors ut.*—40 C. et C. 2. *præcones;* B. 1. *precones.*—41 *Atque auctionem* edd. quædam vett. *Itaque aution* Pll. *ipse ut me veni item* C. unde aliquis *venitem;* vel, *ut me venditem.*—44 B. 1. *hic qui jam.*—48 Pll. *quicquid siet.*—49 Pro *prandium,* al. ap. Pareum *prædium;* Lips. *pararit prælium.*—51 C. et C. 2. *judicio.*—52 *Qui multum* Pll.—53 C. *ut amno gaudeant.*—54 Pll. *qui non sit.* C. *malibolus.*—

NOTÆ

41 *Auctionem prædicem*] Proclamem.

Ipse ut veneam] Alii, *venitem;* alii, *venditem;* id est, ut me vendam.

Ipse egomet quamobrem auctionem prædicem : 55
Damna evenerunt maxuma misero mihi,
Ita me mancupia miserum affecerunt male,
Potationes plurimæ demortuæ :
Quot adeo cœnæ, quas deflevi, mortuæ !
Quot potiones mulsi ! quot autem prandia ! 60
Quæ inter continuum perdidi triennium !
Præ mœrore adeo miser atque ægritudine
Consenui : pæne sum fame emortuus.
Cr. Ridiculus æque nullus est, quando esurit.
Gr. Nunc auctionem facere decretum est mihi : 65
Foras necessum est, quicquid habeo, vendere.
Adeste sultis, præda erit præsentium.
Logos ridiculos vendo : agite ! licemini.
Qui cœna poscit ? ecqui poscit prandio ?
Hercules te amabit prandio ? cœna tibi ? 70

malevolus; quamobrem egomet ipse indicabo quare auctionem indicem : maxima detrimenta mihi acciderunt infortunato, sic multa mancipia me reddiderunt miserum; multæ compotationes sunt *ereptæ : quot cœnæ ereptæ, quas deploravi ! quot potationes mulsi ! quot prandia ! quæ amisi intra triennium. Factus sum macilentus præ mœrore atque ægritudine : sum propemodum mortuus esurie.* Cr. *Est nullus perinde festivus, quando esurit.* Gr. *Nunc est mihi deliberatum facere auctionem. Oportet vendere quicquid habeo foris. Adeste si libet, præsentes habebunt prædam. Vendam sermones ad movendum risum : adeste ! licitemini. Quis me vult emere pretio cœnæ ? Ecquis vult me emere pretio prandii ? Hercules tibine concedet ut me ad prandium invites ? Tune me vocabis ad cœnam ? Ehem*

56 *Dampna* C. 2.—57 Edd. quædam vett. *effecerunt*.—60 *Quod p. m. quod* C. —63 Parei 3. *fame ipsa*.—64 Pist. *quam dum esurit ;* B. 1. *qñ esurit*.—67 *At stultus præda* B. 1. *Ad se se ultis preda* Pll.—68 *Locos* C. et C. 2. *age licemini* Pll.—70 *Hercles te amo tibi p. c. tibi* al. ap. Pareum ; *prandium cœnam*

NOTÆ

61 *Inter triennium*] Alii, *intra triennium*.

63 *Consenui*] Senium est vita molestiis referta.

67 *Præda erit præsentium*] Nemo quicquam auferet de hac auctione, nisi qui affuerit. Apposite id dicit parasitus : quia vendit sermones ridiculos, qui non nisi a præsentibus audiri possunt.

68 *Licemini*] Imperativus modus : 'liceri' et 'licitari,' in voce passiva significationem habent activam.

69 *Qui cœna poscit*] Quis vult me emere una cœna mihi data? Quis me venit emtum, pro una cœna ?

70 *Hercules te amabit prandio*] Amare est interdum amice rogare. Sic dicimus 'te amabo,' pro te rogo. Igitur 'te Hercules amabit,' nihil aliud significat, quam Hercules te hac gratia afficiet, ut me invites ad cœnam. Hoc autem loco parasitus nominat Herculem, quia decimis eduliorum

Ehem annuistin'? nemo meliores dabit.
Nullis meliores esse parasitos sinam;
Vel unctiones Græcas, sudatorias,
Vel alias malacas crapularias,
Cavillationes, assentatiunculas, 75
Ac perjuratiunculas parasiticas,
Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam,
Parasitum inanem, quo recondas reliquias.
Hæc venisse jam opus est, quantum potest,
Uti decumam partem Herculi polluceam. 80
CR. Ecastor auctionem haud magni pretii!
Adhæsit homini ad infimum ventrem fames.
Adibo hominem. GE. quis hæc est, quæ advorsum it mihi?
Epignomi ancilla hæc quidem est Crocotium.
CR. Gelasime, salve. GE. non est id nomen mihi. 85
CR. Certo mecastor id fuit nomen tibi.

pollicerisne? Nullus parasitus suppeditabit meliores sermones ridiculos. *Non feram dari a quoquam parasiticos sermones meliores, vel unctiones Græcas sudatorias, vel alias molles* unctiones, *ad efflandam crapulam; jocos, blanditias, ac perjuratiunculas parasiticas, strigilem rubiginosam, rubram ampullam, inanem parasitum, quo reponas reliquias* ciborum. *Oportet hæc vendi quamprimum poterunt, ut efferam Herculi decimam partem.* CR. *Per ædem Castoris facit auctionem non magni pretii! Fames tenet hominem in imis visceribus. Conveniam hominem.* GE. *Quæ est illa, quæ mihi venit obviam? Hæc est quidem Crocotium, ancilla Epignomi.* CR. *Salvus sis, Gelasime.* GE. *Non habeo id nominis.* CR. *Per*

tibi al. ibid.—71 Al. ap. Pareum, *annuisne.*—72 *Nulli m. e. parasito* al. ap. Pareum; Gulielm. *parasitis.*—74 *Vel alias magis* Parei 3. et Bipont. *malacas ampullarias* B. 1. et Coler.—77 *Robigonosam* C.—80 *Ut decumam* Pll.—81 Parei 3. *auctionem facit haut m. preti.*—83 *Adibo ad hominem* C. et Parei 3.—

NOTÆ

ara Herculis onerabatur; quæ cedebant in cibum infimæ plebis, atque adeo parasitorum.

74 *Vel alias malacas*] 'Malacus, malaca, malacum,' est vox Græca, quæ mollem significat et delicatum.

Crapularias] Unctiones erant, quæ discutiebant ebrietatem.

77 *Strigilem*] Strigilibus defricabantur veteres in balneis, ad detergendas sordes quæ tenacius cuti adhærescerent.

Ampullam rubidam] Festus, 'Scorteæ ampullæ vetustate rugosæ et coloris ejusdem rubidæ dici solent.'

80 *Herculi polluceam*] 'Pollucere' est sumtum e sacrificiis quæ fiebant Herculi, ex decimis ciborum verbum. Quemadmodum autem qui Herculi sacrificabat decimis oblatis, optima quæque ejus aræ imponebat; nata est inde illa forma loquendi; 'epulari pollucibiliter,' id est, laute, splendide. Et 'pollectum' appellata est illa cœna.

GE. Fuit disertim: verum id usu perdidi:
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.
CR. Heu ecastor, risi te hodie multum. GE. quando, aut quo in loco?
CR. Hic cum auctionem prædicabas. GE. pessuma, 90
Ehon' audivisti? CR. te quidem dignissimam.
GE. Quo nunc is? CR. ad te. GE. quid venis? CR. Panegyris
Rogare jussit te opere maxumo,
Mecum simitu ut ires ad sese domum.
GE. Ego illo mehercle vero eo, quantum potest. 95
Jamne exta cocta sunt? quot agnis fecerat?
CR. Illa quidem nullum sacrificavit. GE. quomodo?
Quid igitur me volt? CR. tritici modios decem

ædem Castoris habuisti id nominis. GE. *Fuit plane: verum id perdidi usu: nunc appellor Miccotrogus ex vero nomine.* CR. *Heu per ædem Castoris, te irrisi hodie plurimum.* GE. *Quando, aut ubi?* CR. *Hic quando indicabas auctionem.* GE. *Pessima, eho* mene *audiisti?* CR. Auctionem *quidem te dignissimam.* GE. *Quo vadis nunc?* CR. *Ad te.* GE. *Quare venis?* CR. *Panegyris mandavit te orare magnopere, ut venires mecum domum ad sese.* GE. *Ego per Herculem eo illuc contento cursu. Exta suntne jam cocta? Quot sacrificavit agnos?* CR. *Illa quidem nullum sacrificavit.* GE. *Quomodo? Quid me vult igitur?* CR.

86 *Certo ecastor* B. 1.—87 *Fuit desertum* B. 1. C. 2. *Fuit disertum* C. *verum in usu perdidi* Grut.—88 *Micotrogus* C. 2.—89 *Eu* C. *Ey* C. 2.—92 *Rogare jussit te multum* Parei 3. *te ut opere* B. 1. C. et C. 2. unde Grut. *te met opere.*—95 *Ego illo mehercule* edd. vett.—96 Pll. *quod taçnis;* unde Pareus, *quot ac-*

NOTÆ

87 *Disertim*] Plane, plano sermone. Diserta est enim inprimis oratio quæ plana et non confragosa, liquida et pellucida, et non obscura.

88 *Miccotrogus*] A *μικκὸς* et *μικρὸς*, et *τρώγω*, *comedo;* quasi dicas 'paucirodus.'

Ex vero] Horatius, 'Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret.' Ovidius, 'Flebilis indignos, Elegeia, solve capillos. Ah nimis ex vero nunc tibi nomen erit!' Ex facili, ex tuo.

96 *Exta cocta*] De reliquiis extorum quæ supererant ex sacrificiis quæ fecissent domum portabant, et ex iis cœnabant. Horatius, 'Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces Pasco libatis dapibus.' Minutius Felix, 'Præceptos cibos et delibatos altaribus potus abhorretis.' De Christianis loquitur, qui recusabant comedere de carnibus victimarum Diis oblatarum. Ad has dapes nulli admittebantur, nisi sacerdotes, aut qui a sacris non essent prohibiti apud ethnicos.

Agnis fecerat] Id est, sacrificaverat agnos.

Rogare, opinor, te volt. GE. mene, ut ab se petam?
CR. Immo, hercle, ut abs te mutuum nobis dares. 100
GE. Negato esse quod dem, nec mu, nec mutuum,
Neque aliud quicquam, nisi hoc, quod habeo, pallium;
Linguam quoque etiam venditariam.
CR. Hau, nulla tibi lingua est, quæ quidem dicat, Dabo?
GE. Veterem reliqui: eccam illam, quæ dicat, Cedo. 105
CR. Malum tibi Di dent! GE. hæc eadem dicit tibi.
CR. Quid nunc? iturus, an non? GE. abi sane domum.
Jam illo venturum dicito, propera, atque abi.
Demiror quid illæc me ad se arcessi jusserit,
Quæ nunquam jussit me ad se arcessi ante hunc diem, 110
Postquam vir abiit ejus: miror, quid siet,
Nisi ut periculum fiat; visam, quid velit.
Sed eccum Dinacium ejus puerum: hoc vide!
Satin' ut facete, atque ex pictura astitit?
Næ iste edepol vinum poculo pauxillulo 115

Consilium est, ut opinor, a te petere decem modios tritici. GE. *Cupitne ut ab se postulem?* CR. *Immo, per Herculem, ut nobis des mutuum abs te.* GE. *Dic illi nihil esse quod dem, nec mu, nec mutuum, neque aliud quicquam, nisi hoc pallium quod fero; mihi esse etiam linguam venalem.* CR. *Hau, tibi non est lingua, quæ quidem dicat, Dabo?* GE. *Deposui veterem: adest illa, quæ dicit, Da.* CR. *Dii tibi dent malum!* GE. *Hæc eadem tibi dicit.* CR. *Quid nunc? venies, necne?* GE. *Perge sane domum. Dic jam me venturum illuc; accelera, atque abi. Demiror quare illa me jusserit vocari ad se, quæ nunquam me mandavit vocari ad se ante hunc diem, ex quo ejus vir abiit. Miror quid sit, nisi ut fiat periculum meæ voluntatis. Visam quod velit. Sed ecce Dinacium ejus puerum. Vide etiam atque etiam. Satisne astitit lepide, atque graphice? Per ædem Pollu-*

nis.—99 Pll. et Parei 3. *ut ab sese petam.*—100 *Immo ut*, omisso *hercle*, B. 1. —101 Pll. B. 1. et Douz. *nec mihi nec.*—102 C. *quisquam.*—103 *Linguam quoque mihi etiam esse* Parei 3. *Præterquam linguam unam etiam* al. *vendiditariam* C.—104 *Au nulla* Pll.—110 Edd. quædam vett. *ad hunc diem.*—112 *Nisi ut periculum* C. C. 2. et Parei 3.—113 *Sed eccum pracium* C.—114 Parei 3.

NOTÆ

101 *Nec mu, nec mutuum*] *Mu* est syllaba prima vocis hujus *mutuum*: quasi dicat, nullam partem mutui se esse daturum.

103 *Linguam venditariam*] A 'vendito,' quod est, vendere cupio. Lingua venditoria, quæ vendere cupiat. Cicero, 'Atque ei sese, cui totus venierat, etiam vobis inspectantibus venditaret,' id est, vendere vellet.

112 *Nisi ut periculum fiat*] *Nisi* pro 'sed.' Cicero, 'De re nihil possum judicare, nisi illud certe mihi persuadeo, te talem virum nihil temere fecisse.'

114 *Ex pictura*] Id est, graphice, euscheme.

Sæpe exanclavit submerum scitissume.

eis ille hausit scite vinum non admodum dilutum poculo minutulo.

pictura hic adstitit.—116 *Sæpe exantlavit* edd. quædam vett. *Sæpe exanclavit* B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *submetrum* Ven. 1.

NOTÆ

116 *Exanclavit*] Alii, *exantlavit*. *Submerum*] Non admodum aqua dilutum.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

DINACIUM, GELASIMUS.

Di. Mercurius, Jovis qui nuntius perhibetur, nunquam æque patri [nuntiabo.
Suo nuntium lepidum attulit, quam ego nunc meæ heræ
Itaque onustum pectus porto lætitia lubentiaque:
Neque lubet, nisi gloriose, quicquam proloqui: profecto
Amœnitates omnium venerum atque venustatum affero, 5
Ripisque superat mihi atque abundat pectus lætitia meum.
Propterea, Dinacium, pedes hortare: honesta dicta factis:
Nunc tibi potestas adipiscendi est gloriam, laudem, decus:
Heræque egenti subveni: benefacta majorum tuorum exauge.

Di. *Mercurius, qui dicitur nuntius Jovis, nunquam nuntiavit quicquam tam jucundum suo patri, quam ego nuntiabo nunc meæ heræ. Itaque gero animum refertum gaudio et jucunditate. Neque volo dicere quicquam nisi superbe. Sane affero suavitates omnium venerum atque leporum, et cumulat meum cor et mihi redundat lætitia. Itaque, Dinacium, hortare pedes, ut facta respondeant dictis: nunc potes quærere gloriam, prædicationem, honorem: succurre heræ inopi; cumula præ-*

1 C. *num quid æque;* Parei 3. *num quidquam æque.*—3 Pll. *libentiaque.*—4 *Neque libet* C. et C. 2. *prolo coqui* C.—6 *Ripasque superat* al. ap. Pareum; *Nimisque superat* Acidal.—7 *Propera* Acidal. *pinacium* C.—9 *Eræque genti* Pll. *Benefacta majorum tuorum ex heræ egenti subveni* al. ap. Pareum. *malo-*

NOTÆ

6 *Ripisque*] Metaphora ducta a fluviis, qui aqua redundant, plenoque alveo exundant.

7 *Honesta dicta factis*] 'Honestare dicta factis,' valet verba ad rem conferre; inhonesta enim oratio est, cui fidem re non facias.

Quæ misera expectatione est Epignomi adventus viri. 10
Proinde, ut decet, amat virum suum cupide: nunc expedi,
Dinacium. [ris;
Age, ut placet: curre, ut lubet; cave quenquam floccifece-
Cubitis depulsa de via; tranquillam concinna viam.
Si rex obstabit viam, regem ipsum prius pervortito.
GE. Quidnam dicam, Dinacium 15
Lascivibundum tam lubenter currere?
Arundinem fert, sportulamque, et hamulum piscarium.
DI. Sed tandem, opinor, æquius est heram mihi esse supplicem, [gas,
Atque oratores mittere ad me, donaque ex auro, et quadri-
Qui vehar: nam pedibus ire non queo: ergo jam revortar.
Ad me iri et supplicari egomet mihi censeo æquom. 21
An vero nugas censeas; nihil esse quod ego nunc scio?
Tantum a portu apporto bonum, tam gaudium affero grande,
Vix ipsa domina hoc, nisi sciat, exoptare a Dis audeat.
Nunc ultro hoc deportem? haud placet: neque id vero
officium arbitror. 25
Hic hoc videtur mihi magis meo convenire huic nuntio;

clare facta tuorum majorum. Quæ est fessa in expectando viro suo Epignomo. Amat ardenter suum maritum, ut par est. Nunc propera, Dinacium. Age ut placet, curre ut lubet; vide ne flocci feceris quenquam; dejice cubito de via; redde viam facilem. Si rex occurrat, everte regem ipsum. GE. *Quare Dinacium exultabundus currit tam alacriter? Tenet arundinem, spertam, et hamum piscatorium.* DI. *Sed denique, arbitror, est satius heram mihi supplicare, atque ad me mittere legatos et dona ex auro, et currus quibus vehar: nam non possum ire pedibus. Ergo redibo jam. Equidem existimo par esse, ut ad me veniant, et ad me accedant supplices. An vero existimas esse nugas, nihil esse quod nunc scio? Apporto tantum bonum a portu, tam grande gaudium affero, ut vix domina ipsa audeat id expectare a Diis, nisi sciat. Nunc hoc deferam ultro? Non libet: neque arbitror id muneris esse. Mihi videtur convenientius, huic nuntio quem affero, ut*

rum C. *exauge* deest in B. 1. C. et C. 2.—10 C. *adventum;* C. 2. *adventu;* al. ap. Parenum *adventi.*—11 C. *expidi.* Pll. *pinacium.*—12 Pll. *currere.*—14 Particula *prius* deest in edd. quibusdam vett.—20 *Qui vear* C.—21 C. *censeo æcum.*—22 B. 1. *mihi esse.*—23 *Tantum a hortu* C. *Tantum portu* C. 2. B. 1. *grande adfero gaudium* edd. vett.—24 C. *ne si sciat.* Mox, edd. vett. *a Dis ausit ipsis.*—25 B. 1. *neque vero.* Edd. vett. *id viri officium esse arbitror.*—

NOTÆ

10 *Adventus*] Alii, *adventi;* ut 'senatus, senati;' 'victus, victi.'

24 *Exoptare a Dis*] Id est, res tanta est, tamque jucunda cujus ad heram defero nuntium, ut vix a Diis eam expectet. De re quæ superat spem.

Advorsum ut veniat, obsecret, se ut nuntio hoc impertiam.
Secundas fortunas decent superbiæ.
Sed tandem cum recogito, qui potuit scire hæc scire me?
Non enim possum, quin revortar, quin loquar, quin edissertem, 30
Heramque ex mœrore eximam, benefacta majorum meum
Exaugeam, atque illam augeam ex insperato opportuno modo.
Contundam facta Talthybii, contemnamque omnis nuntios:
Simulque ad cursuram meditabor me ad ludos Olympiæ.
Sed spatium hoc occidit: breve 'st curriculo: quam me pœnitet! 35
Quid hoc? occlusam januam video: ibo, et pultabo fores.
Aperite, atque approperate, fores facite ut pateant: removete moram.
Nimis hæc res sine cura geritur: vide, quamdudum hic asto et pulto!

veniat obviam, ut roget ut eam faciam participem hujus nuntii; impotentia decet fortunas secundas. Sed tandem quando reputo, quomodo potuit animadvertere me hæc scire? Non enim possum, quin repetam, quin narrem, quin de hoc disserum, vindicemne heram a tristitia, et cumulem præclare facta meorum majorum, atque illam exornem ex improviso tempestive. Superabo celeritatem Talthybii, vincamque omnes nuntios, et una me exercebo ad cursum ad ludos Olympicos. Sed hoc spatium est jam confectum: est curriculum breve: quam me pœnitet hujus brevitatis! *Quid hoc est? Video ostium occlusum. Accedam et feriam. Patefacite atque accelerate, facite ut fores pateant, removete moram. Id agitur nimis negligenter; vide, quamdudum hic asto et pulto! Dormitisne? Periculum faciam*

26 *Sic hoc* Acidal. *Hoc mihi* B. 1.—28 C. *super viæ*; C. 2. *superbire.*—29 *Sed tandem* repetitur in B. 1.—30 Hic versus deest in C. 2. *qui me diserte* C.—31 *Eramque . . . malorum* Pll.—32 Gulielm. *ex insperato a portu bono.*—33 *Talthybi* Pll. *Thalthibo* B. 1. *conteramque* Palm.—34 Pll. *olimpiæ.*—35 *Sed spacium hoc* (*occidi!*) *breve* Acidal.—38 Pll. *asto es pulto.*—39 *Sum non* C. 2.

NOTÆ

27 *Advorsum ut veniat*] Verba sunt pueri magnifice sese et immoderate efferentis propter jucunditatem nuntii quem ad Panegyrim defert; quasi velit sibi servulus dominam obviam venire.

33 *Contundam facta Talthybii*] Talthybius et Eurybates, nuntii in exercitu Græcorum celeberrimi, in obsidione Trojana, ab Homero celebrati. 'Contundere facta Talthybii,' est imminuere famam eorum. 'Contemnere autem omnes nuntios,' est contemnendos præ se reddere.

34 *Cursuram*] Pro 'cursu.' 'Usuram' pro 'usu.' *Ad cursuram meditabor me*, id est, me exercebo.

35 *Sed spatium*] Loquitur de scena, quæ est angustius spatium ad sese exercendum ad cursuram.

Somnon' operam datis? experiar, fores, an cubiti, an pedes plus valeant.
Nimis vellem hæ fores herum fugissent, ea causa ut haberent malum. 40
Defessus sum pultando.
Hoc postremum est vobis.
GE. Ibo, atque hunc compellabo.
Salvus sis! DI. et tu salve.
GE. Jam tu piscator factus? 45
DI. Quampridem non edisti?
GE. Unde is? quid fers? quid festinas?
DI. Tua quod nihil refert, ne
Cures. GE. quid istic inest?
DI. Quas tu vides colubras? 50
GE. Quid tam iracundus? DI. si in te
Pudor assit, non me appelles.
GE. Possum scire ex te verum?
DI. Potes: hodie non cœnabis.

utrum *fores, an cubiti, an pedes, plus valeant. Utinam hæ fores fuissent fugitivæ, ut darent pœnas. Sum defessus pulsando: non amplius pulsabo.* GE. *Adibo, atque hunc alloquar. Salve!* DI. *Et tu sis salvus.* GE. *Jam tu evasisti piscator?* DI. *A quo tempore non manducasti?* GE. *Unde venis? Quid fers? Quid festinas?* DI. *Ne cures id quod nihil tua interest.* GE. *Quid est hic?* DI. *Quos serpentes vides?* GE. *Quare es tam ferox?* DI. *Nisi pudorem ejurasti, ne me appelles.* GE. *Possumne discere a te verum?* DI. *Potes: non manducabis hodie.*

plussu leant C.—40 Al. *hæc fores.* Mox, Pll. *ut haberent manum.*—41 Hi versiculi sic prorsus concipiuntur in C. at in C. 2. confusi sunt, ut omnes ceteri numeri sine ulla carminis lege scripti sunt.—42 *Hoc est postremum* edd. vett.—43 Pll. *compello.*—46 C. et C. 2. *non dedisti.*—47 C. *quid fes.*—49 Pll. *quid istine est.*—50 *Qua tui des colubras* C. 2. *Qua tu re id excolubras* al. ap. Pareum.—54 *Potest* C. et C. 2.

NOTÆ

39 *Somnon' operam datis*] Alloquitur fores. In Curculione, 'dormiunt pessuli.' Propertius: 'Ille meos nunquam patitur requiescere postes, Arguta referens carmina blanditia.' Hic janua loquitur.

40 *Nimis vellem*] Precatur foribus ab hero ut fugiant, ut postea receptæ pœnas dent, quas solent fugitivi servi.

45 *Jam tu piscator factus*] Videlicet arundinem, hamum, et sportulam ferebat Dinacium.

50 *Quas tu vides colubras*] Insanum dicit esse parasitum puer, et a furiis agitari. Itaque per contumeliam ab eo quærit, quas colubras videat. Arbitrabantur enim veteres, eos, qui a furiis agitabantur, non solum tædas ardentes, sed etiam colubras videre.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

PANEGYRIS, GELASIMUS, DINACIUM.

PA. QUISNAM, obsecro, has frangit fores? ubi est?
Tun' hæc facis? tun' mihi huc hostis venis?
GE. Salve, tuo arcessitu venio huc. PA. ean' gratia fores effringis? [visebam:
GE. Tuos inclama, tui delinquunt: ego, quid me velles,
Nam equidem harum miserebat. DI. ergo auxilium propere latum est. 5
PA. Quisnam hic loquitur tam prope nos? DI. Dinacium. PA. ubi is est?
DI. Respice me, et relinque egentem parasitum, Panegyris.
PA. Dinacium! DI. istuc indidere nomen majores mihi.
PA. Quid agis? DI. quid agam, rogitas? PA. quidni rogitem? DI. quid mecum est tibi?
PA. Mein' fastidis, propudiose? eloquere propere, Dinacium. 10
DI. Jube me omittere igitur hos, qui retinent. PA. qui retinent? DI. rogas?
Omnia membra lassitudo mihi tenet. PA. linguam quidem

PA. *Quis, amabo, comminuit nostram januam? Ubi est? Facisne id, Gelasime? Venisne huc,* sicut *meus hostis?* GE. *Salva sis, venio huc ut rogasti.* PA. *Idcircone comminuis januam?* GE. *Increpa tuos ministros, tui peccant: veniebam visum quid me velles: nam miserebat hujus ostii.* DI. *Idcirco auxilium fuit latum celeriter.* PA. *Quis loquitur hic tam prope?* DI. *Dinacium.* PA. *Ubi est?* DI. *Respice me, Panegyris, et relinque illum infelicem parasitum!* PA. *Dinacium!* DI. *Majores mihi tribuere id nominis.* PA. *Quid vis?* DI. *Postulas, quid velim?* PA. *Quare non postularem?* DI. *Quid* negotii *est tibi mecum?* PA. *Mene aspernaris, impudens? Dic cito, Dinacium!* DI. *Manda ergo illos a me dimitti, qui me prohibent.* PA. *Qui prohibent?* DI. *Petis? Defatigatio*

2 *Tunc hæc* C.—4 *Tuo sinclamatui* B. 1.—5 *Nam me quidem* Ritters. et edd. quædam vett. aliter vero codd. *latum'st eis* Parei 3.—7 Pro *Panegyris*, Pll. habent *pinaciris*, et *panegiris*.—8 B. 1. *indiderunt nomen*.—10 *Mihi in fastidis* Pll. *Men' fastidis* al. ap. Pareum; *Men' rogas? propudiose* alii contra om-

NOTÆ

10 *Mein' fastidis, propudiose*] Fastidire alicujus, est faciem suam ab aliquo, velut ignoto, vel indigno avertere.

Sat scio tibi non tenere. Di. ita celeri curriculo fui
Propere a portu, tui honoris causa. Pa. ecquid apportas boni?
Di. Nimio impertior multo tanta plus, quam speras. Pa. salva sum. 15
Di. At ego perii, quoi medullam lassitudo perbibit.
Ge. Quid ego, quoi misero medullam ventris percepit fames.
Pa. Ecquem convenisti? Di. multos. Pa. at virum ec- [quem? Di. plurimos:
Verum ex multis nequiorem nullum, quam hic est. Ge. quomodo?
Jamdudum ego istum patior dicere injuste mihi. 20
Præter hac si me irritassis! Di. edepol, esuries male.
Ge. Animum inducam, ut istuc verum te elocutum esse arbitrer.
Di. Munditias volo fieri: efferte huc scopas, simulque [arundinem,
Ut operam omnem aranearum perdam et texturam improbem,
Dejiciamque earum omnis telas. Ge. miseræ algebunt postea. 25

occupat omnes artus. Pa. *Video satis non tenere tuam linguam.* Di. *Adeo advolavi velociter e portu, tua gratia.* Pa. *Quid mihi nuntias boni?* Di. *Nuntio jucundiora quam speras.* Pa. *Sum salva.* Di. *Sed ego interii; defatigatio descendit in medullas.* Ge. *Quid dicam, cui esuries vastavit medullas ventris?* Pa. *Quem adivisti?* Di. *Plures.* Pa. *Sed quem virum?* Di. *Plurimos, sed nullum nequiorem quam est hic.* Ge. *Quare? Jampridem ego patior hunc mihi dicere injuste. Si me irritaveris præterea!* Di. *Per ædem Pollucis male esuries.* Ge. *Dabo operam ut existimem te esse locutum illud vere.* Di. *Volo omnia fieri, munda. Efferte huc scopas, et una arundinem, et evertam omnia opera aranearum et texturam improbem, et discutiam omnes earum telas.* Ge. *Postea algebunt mise-*

nes codd.—13 Edd. quædam vett. *fui curriculo.*—15 *Nimio imparti* B. 1. C. et C. 2. *N. impartior* edd. vett. *multo tanta plusque* C. et C. 2. *N. impertior mulo: tanto plusque* al. ap. Pareum; *tanto plus* al. ibid.—16 *At ego peri* C. *lassitudo perbitat* al. ap. Pareum.—17 Edd. quædam vett. *percipit;* al. *peredit;* al. *perrepit.*—18 C. C. 2. et B. 1. *ad virum.* Mox, *quam plurimos* Pareï 3. et al. vett.—23 *Mundicias v. f. hec ferte* Pll.—24 C. et C. 2. *araneorum;* et sic edidit Pareus. *inprobem* C. *improbam* C. 2. et Bipont.—25 *Delciamque*

NOTÆ

13 *Ita celeri curriculo fui*] Id est veni.

15 *Nimio impertior*] *Multo-tanto-plus.* Alii uno verbo efferunt, *nimio-multo-tanto-plus:* quod fit ex *plus* per certos gradus auctum, quorum primum est *tanto-plus;* secundum *multo-tanto-plus;* tertium *nimio-multo-tanto-plus.*

17 *Percepit fames*] 'Percipere' est

Di. Quid? illas itidem esse censes, quasi te cum veste unica? [converre. Ge. fecero.
Cape illas scopas. Ge. capiam. Di. hoc egomet, tu hoc
Di. Ecquis huc effert nasiternam cum aqua? Ge. sine suffragio [ocyus
Populi tamen ædilitatem hic quidem gerit. Di. age, tu
Pinge humum, consperge ante ædis. Ge. faciam. Di. factum oportuit. 30
Ego hinc araneas de foribus dejiciam, et de pariete.
Ge. Edepol rem negotiosam! Pa. quid sit, nihil etiam scio;
Nisi forte hospites venturi sunt. Di. lectos sternite.
Ge. Principium placet de lectis. Di. alii ligna cædite,
Alii pisces depurgate, quos piscator attulit, 35
Pernam et glandium dejicite. Ge. hic, hercle, homo nimium sapit.
Pa. Non ecastor, ut ego opinor, satis heræ morem geris.
Di. Immo res omnis relictas habeo, præ quod tu velis.
Pa. Tum tu igitur, qua causa missus es ad portum, mihi expedi.
Di. Dicam: postquam me misisti ad portum cum luci simul, 40

ræ. Di. *Quid? Putasne illas esse, sicut tu es, cum una veste? Accipe illas scopas.* Ge. *Accipiam.* Di. *Tu converre hoc, ego converram illud.* Ge. *Fecero.* Di. *Quis affert urnam aqua plenam?* Ge. *Hic quidem gerit ædilitatem, sed sine suffragio populi.* Di. *Age tu signa celeriter pavimentum aqua, effunde ante ædes.* Ge. *Effundam.* Di. *Oportet fecisse. Ego præcipitabo hinc araneas e foribus, et de pariete.* Ge. *Per ædem Pollucis rem arduam!* Pa. *Nescio adhuc, quid sit, nisi forsitan hospites sunt venturi.* Di. *Alii sternite lectos!* Ge. *Initium placet de lectis.* Di. *Alii scindite ligna! Alii exenterate pisces, quos piscator attulit! Deponite pernam, et glandium.* Ge. *Per Herculem hic homo est nimis sapiens.* Pa. *Per Castorem, ut ego arbitror, non obtemperas satis heræ.* Di. *Immo relinquo omnia, ut paream iis, quæ tu optas.* Pa. *Dic mihi id ob quod te misi ad portum.* Di. *Aperiam. Postquam me misisti ad portum,*

Parei 3. *Dehiciamque* C. *Dehinciamque* C. 2. *misera falgebunt* C. *misera fulgebant* C. 2.—28 Pll. *effert nasciternam.*—30 *Tinge humum* Lips.—31 Unus Pll. *araneos.*—35 *Ali pisces* C. *quod piscator attulit* idem codex; *quos piscatu*

NOTÆ

penitus capere, et totum persuadere. Alii, *peredit fames, perbibit fames.*

28 *Nasiternam*] 'Nasiterna' genus vasis aquarii, ansati et patentis, ita dicta quod tres nasos, hoc est, ansas haberet, seu potius angulos. Juvenalis: 'Siccabis calicem nasorum quatuor.'

Sine suffragio] Usurpatur, ubi quis in alieno negotio imperiosior est.

Commodum radiosus ecce sol superabat ex mari,
Dum percontor portitores, ecquæ navis venerit
Ex Asia : negant venisse : conspicatus sum interim
Cercurum, quo ego me majorem non vidisse censeo :
In portum vento secundo, velo passo pervenit : 45
Alius alium percontamur, Cuja est navis ? quid vehit ?
Interim Epignomum conspicio, tuum virum, et servom Stichum. [rum, et vitam meam.
PA. Hem ! quid ? Epignomum elocutus ? GE. tuum vi-
DI. Venit, inquam. PA. tun' eum ipsum vidísti ? DI. ita ego, libens.
Argenti aurique advexit multum. PA. nimis factum bene. 50
GE. Hercle vero capiam scopas, atque hoc converram libens. [trem vestiam ?
DI. Lanam purpuramque multam. GE. hem ! qui ven-
DI. Lectos eburatos, auratos. GE. accubabo regie.
DI. Tum Babylonica peristromata, consutaque tapetia :
Advexit nimium bonæ rei. GE. hercle, rem gestam bene ! 55

statim atque diluxit, sol luculentus emergebat e mari ; quando peto a nautis num aliqua navis appulerit ex Asia, aiunt non venisse : interea conspicor cercurum, quo non puto me vidisse majorem, venientem in portum ventis secundis, velis passis. Interrogamus alius alium, Cujus sit navis ? Quid portet ? Interea conspicor Epignomum tuum virum, et Stichum servum. PA. *Hem ! quid? Dicis Epignomum?* GE. *Tuum virum, et meam vitam.* DI. *Venit, inquam.* PA. *Eumne vidisti ipsum?* DI. *Ita ego vidi libens : multum attulit argenti et auri.* PA. *Optime factum !* GE. *Per Herculem ego capiam lubenter scopas et converram hoc.* DI. *Attulit lanam, et multam purpuram.* GE. *Hem ! ecce quo induam ventrem.* DI. *Attulit lectos eburneos et aureos.* GE. *Decumbam ut reges.* DI. *Attulit peristromata Babylonica, et tapetes consutos, et multa alia optima.* GE. *Per Herculem, rem*

rettuli Lips. *quos piscatu retulit* al. ap. Pareum.—36 Pll. *deicite.*—41 C. et C. 2. *esse sol.*—42 C. C. 2. et Parei 3. *perconctor.*—45 Pro *pervenit*, quod exhibent Pll. *pervehi* legitur in edd. vett.—47 B. 1. *et servum est hic hum.*—48 *Em* C. *Ehem* Parei 3. *Hem* C. 2.—52 C. *em ;* Parei 3. *ehem.*—53 B. 1. *accubabor egle ;* C. et C. 2. *accubabo regle.*—54 *Tam babilonica* Pll. *peristroma*

NOTÆ

41 *Superabat ex mari*] Id est, surgebat.

45 *Velo passo*] Nonius, 'Laxo et rugoso.' Alii, 'explicato et extento.' Melius Nonius : nimirum, vela contrahunt nautæ, quando portum ingrediuntur.

48 *Vitam meam*] Vernaculo parasitico, 'vita mea,' id est, ille apud quem cœno gratis et asymbolus.

53 *Eburatos*] Apuleius, 'Ebore nitentes lecti.' Varro, 'Cum in eburato lecto ac purpurei operis toro cubare videas ægrotum.'

DI. Post, ut occepi narrare, fidicinas, tibicinas,
Sambucinas advexit secum forma eximia. GE. eugepæ!
Quando adbibero, alludiabo: tum sum ridiculissumus.
DI. Postea unguenta multigenerum multa. GE. non vendo logos.
Jam non facio auctionem: mihi obtigit hæreditas. 60
Malevoli perquisitores auctionum perierint.
Hercules, decumam esse adauctam, tibi quam vovi, gratulor. [miser!
DI. Post autem advexit secum parasitos. GE. hei, perii
DI. Ridiculosissumos. GE. reverram, hercle, hoc, quod converri modo.
PA. Vidistin' virum sororis Pamphilippum? DI. non. PA. adest? 65
DI. Immo aiebant eum venisse simul: sed ego huc citus
Præcucurri, ut nuntiarem nuntium exoptabilem.
GE. Venales logi sunt illi, quos negabam vendere;
Illico et meo malo est, quod malevolentes gaudeant.
Hercules sane, qui Deus sis, discessisses non male. 70
PA. I, i intro, Dinacium: jube famulos rem divinam mihi apparent.

gestam feliciter! DI. *Præterea attulit secum, ut cœpi narrare, fidicinas, tibicinas, sambucinas, eleganti forma.* GE. *Eugepæ! Quando potabo, circumludam: sum jam facetissimus.* DI. *Deinde plurima unguenta diversa.* GE. *Non vendam jocos. Non indico auctionem. Hæreditas mihi evenit. Indagatores malevoli auctionum dispereant! Hercules, gratulor decimam, quam tibi vovi, tibi cessisse.* DI. *Tum adduxit secum Parasitos.* GE. *Hei, perii miser!* DI. *Facetissimos.* GE. *Per Herculem reverram hoc, quod modo converri.* PA. *Conspexistine maritum sororis Pamphilippum?* DI. *Non.* PA. *Adest?* DI. *Immo dicebant eum venisse una* cum Epignomo: *sed ego præcucurri huc velociter, ut afferrem nuntium exoptatissimum.* GE. *Illi joci sunt venales, quos nolebam vendere; et est jam quod malevoli gaudeant meo malo. Sane, Hercules, tu qui es Deus, recte fecisses, si discessisses.* PA. *Ingredere, ingredere, Dinacium: manda famulis ut comparent*

---

ton silla C. *sella* C. 2. *peristromata, solla, et tapetia* Parei 3.—57 *Sambucas* C. et C. 2. *euge* B. 1.—58 Pll. *ridiculosissumus.*—59 *Post hæc* B. 1. C. 2. *Post unus* C.—60 Pll. et Parei 3. *quando mihi optigit.*—61 *Malivoli* C. et C. 2.—62 *Hercoleles* C. *Hercoledes* C. 2.—63 Pll. *ei perii;* Parei 3. *heu perii.*—64 *Ridiculissumos* edd. quædam vett.—66 *Immo alebat* Pll.—67 B. 1. et Pll. *optabilem.*—68 *Venales joci* B. 1. *Venales loci* C. *Venales luci* C. 2—69 *Ilicet meo malo* Acidal. *audeant* Pll.—70 *Deos sis* C. et C. 2.—71 *I intro* edd. quæ-

NOTÆ

57 *Sambucinas*] Id est, sambucistrias, a sambuca, instrumento musico.

58 *Alludiabo*] Adludam, et adblandiar mulieribus.

Bene vale. GE. vin' administrem? PA. sat servorum habeo domi.
GE. Enimvero, Gelasime, opinor provenisti futile,
Si neque ille adest, neque hic, qui venit, quicquam subvenit.
Ibo intro ad libros, et discam de dictis melioribus : 75
Nam ni illos homines expello, ego occidi planissume.

rem divinam. Bene vale. GE. *Visne ut serviam?* PA. *Habeo domi satis multos famulos.* GE. *Gelasime, huc accessisti incassum, ut arbitror, si neque ille adest, neque hic qui venit auxilio est ullo pacto. Ingrediar ad libros et discam de melioribus jocis: nam nisi superavero illos parasitos* qui adveniunt, *perii plane.*

dam vett. *Danacium lube famulos* C.—73 Pll. *futile.*—75 Edd. quædam vett. *ad liberos*, contra codd.

NOTÆ

72 *Administrem*] Sacris privatis sui erant, minister, aruspex, fidicina, popa.

73 *Provenisti futile*] *Futile*, id est, futiliter. 'Futile vas,' lato ore, angusto fundo, quo utebantur in sacris Vestæ, quod stare non poterat, ut aqua statim effunderetur: quod ideo excogitatum est, quod piaculum sit in sacris Vestæ aquam in terra ponere. 'Futilis homo,' est qui servare secretum non potest.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

EPIGNOMUS, STICHUS.

EP. CUM bene re gesta salvos convortor domum,
Neptuno grates habeo et tempestatibus:
Simul Mercurio, qui me in mercimoniis
Juvit, lucrisque quadruplicavit rem meam.
Olim quos abiens affeci ægrimonia, 5
Eos nunc lætantes faciam adventu meo.
Nam jam Antiphonem conveni affinem meum,
Cumque eo reveni ex inimicitia in gratiam.
Videte, quæso, quid potest pecunia!

EP. *Reversus in patriam incolumis, rebus feliciter gestis, gratias ago Neptuno et tempestatibus: Mercurio etiam, qui mihi favit in commercio, et fecit locupletiorem quarto tanto. Oblectabor modo meo reditu eos, quos affeceram dolore meo discessu. Nam adivi jam ad Antiphonem meum affinem, rediique cum eo in gratiam ex odio. Videte, obsecro, quantum valeat pecunia! Quoniam* Antipho *cernit me*

Quoniam re bene gesta redisse me videt, 10
Magnasque apportavisse divitias domum,
Sine advocatis ibidem in cercuro, in stega,
In amicitiam atque in gratiam convortimus.
Et hic hodie apud me cœnat, et frater meus :
Nam heri ambo in uno portu fuimus : sed mea 15
Hodie soluta est navis aliquanto prius.
Age, abduc has intro, quas mecum abduxi, Stiche.
ST. Here, sive ego taceam, seu loquar, scio scire te,
Quam multas tecum miserias multaverim.
Nunc hunc diem unum ex illis multis miseriis 20
Volo me Eleutheriam capere advenientem domum.
EP. Et jus et æquom postulas : sumas, Stiche,
In hunc diem : te nihil moror, abi quo lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. ST. papæ!
Ducam hodie amicam. EP. vel decem, dum de tuo, 25
Ubi cœnas hodie, si hanc rationem instituis ?
ST. Amicam ego habeo Stephanium hinc ex proxumo,
Tui fratris ancillam : eo condixi in symbolam

reversum esse rebus prospere gestis, attulisse magnas opes, redimus in amicitiam atque in gratiam, sine arbitris, in ipso navigio, in ipsa stega. Et hic cœnat hodie apud me, et meus frater : nam fuimus heri ambo in uno portu. Sed mea navis est soluta hodie aliquanto antea. Age abduc in ædes has tibicinas, Stiche, quas advexi mecum. ST. *Here, sive ego sileam, sive verba faciam, non ignoro te recordari quot calamitates pertulerim tecum. Nunc precor ut mihi reverso liceat libertate frui, hoc die uno, pro illis malis.* EP. *Rogas quod justum est et meritum : accipe, Stiche, in hunc diem ; non te retineo ; vade quo volueris. Tibi dono cadum veteris vini quo bibas.* ST. *Papæ ! Ducam hodie amicam.* EP. Duc *vel decem, modo* ducas *de tua re. Ubi cœnas hodie, si hanc rationem instituis?* ST. *Ego habeo Stephanium amicam, in vicinia, ancillam tui fratris : eo invitavi ad cœ-*

5 B. 1. *ad fecta ægrimonia.*—10 C. et C. 2. *re bene.*—13 C. 2. *adque in graciam.*—14 *Et sic* Parei 3. *Et sih* Pll. *apus me* C.—17 *Age adduc* edd. vett. *adduxi* B. 1.—18 Schopp. et Pll. *si ego taceam, seu.*—19 *Quas multas* B. 1. *tecum ærumnulas multaverim* al. ex Festo ; *mulcaverim* Pll. *multa verim* al.—20 *Nunc nunc diem* C. *Nunc in hunc diem* al.—22 *Et jus et æcum* C.—26 Particula *si* deest in B. 1. Pro *instituis*, uterque Pll. habet *instit ;* B. 1. *insto.*—28 B. 1. *ancilla meo conducam symbolo ;* Parei

NOTÆ

19 *Miserias multaverim*] Veteres 'multare,' pro numerare dicebant.

26 *Rationem instituis* [ST. *Si hanc rationem instituis, Amicam, &c.*] Si id concedis, id est, das Eleutheriam, seu libertatem in hunc diem, cadumque veteris vini.

28 *Eo condixi in symbolam*] Condicit qui prior et ultro seu invocatus denuntiat se apud alterum cœnaturum ; quod

Ad cœnam, ad ejus conservom Sagarinum Syrum.
Eadem est amica ambobus, rivales sumus. 30
Ep. Age, abduc eas intro : hunc tibi dedo diem.
St. Meam culpam habeto, nisi probe excruciavero.
Jam, hercle, ego per hortum amicam transibo meam,
Mihi hanc occupatum noctem : eadem symbolam
Dabo, et jubebo ad Sagarinum cœnam coqui. 35
Aut egomet ibo atque opsonabo opsonium.
Atque id ne vos miremini, homines servolos
Potare, amare, atque ad cœnam condicere.
Licet hoc Athenis nobis : sed cum cogito,
Potius quam in dividiam veniam, est etiam hic ostium 40
Aliud posticum nostrarum harunce ædium.
(Posticam partem magis utuntur ædium)
Ea ibo opsonatum, eadem referam opsonium
Per hortum : utroque commeatus continet.

nam, in qua quisque suam pendet symbolam, apud ejus conservum Sagarinum Syrum. Est eadem amica amborum ; sumus rivales. Ep. *Age abduc tibicinas in ædes! tibi dono hunc diem.* St. *Mihi verte vitio, nisi confecero recte. Per Herculem ibo ad meam amicam, per hortum, ad laborandum tota hac nocte ; tum dabo symbolam, et mandabo coqui cœnam apud Sagarinum. Aut egomet ibo, et parabo edulia. Et ne vos miremini homines servulos potare, amare, et invitare ad cœnam. Hoc nobis licet Athenis : sed quando reputo, quo minus molestiæ sit, est hic etiam aliud ostium in posteriori parte ædium, quo ad id uti magis convenit, eo ibo ad paranda opsonia ; eo referam opsonia per hortum. Est commeatus communis utrique ædi.*

3. *ei condixi ;* Pll. *eo condici in simbolam.*—32 B. 1. *nisi perexcruciavero ;* C. *nisi p excruciavero ;* C. 2. *nisi per excruciavero.*—33 Pll. *per ortum ;* Acidal. *per hortum ad amicam transibo.*—34 *In hanc* B. 1. *Mi hanc* C. 2.—35 C. *et ludebo.* C. et C. 2. *Sangarinum.*—38 *Putare* Pll.—39 *Licent hæc* Parei 3. *Licet hæc* C. et C. 2.—40 Pll. *quam individiam inveniam.*—42 'Hic versus in utroque quidem visitur cod. sed videtur glossargi alicujus commentum.' *Pa-*

NOTÆ

non nisi familiarissimi factitant. Promittit ad cœnam invitatus. *In symbolam* est quando singuli viritim pensitant partem sumtus in cœna faciendi : *Lorsque chacun paie son écot.*

32 *Excruciavero*] Quia dixit Epignomus, 'dedo tibi hunc diem,' quia in eos qui in potestate nostra sunt licet quidvis impune audere ; sic, quia 'dedit' hunc diem Sticho Epignomus, Stichus statuit hunc vexare, immo excruciare. In eum ferme sensum dicit Horatius, 'diem mero frangere.' Et mox Plautus, 'lacerare.'

37 *Homines servolos Potare*] Athenis, licebat servis condicere ad cœnam, et agitare convivia ; non Romæ.

40 *In dividiam*] Damnum, molestiam, invidiam.

Ite hac secundum vos me: ego hunc lacero diem. 45

Ite vos hac post me; ego contero hunc diem.

reus. Deest in ed. Bipont.—44 *Per hurtum utroque comeatus* C.—45 *Ita hac* Pll. *vos ne ego hinc* B. 1.

NOTÆ

45 *Lacero diem*] Id est, in varias partes distraho, ut unam uni rei, alii tribuam.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

GELASIMUS, EPIGNOMUS.

GE. LIBROS inspexi: tam confido, quam potest,
Me meum obtenturum regem ridiculis meis.
Nunc intervisi, jamne a portu advenerit,
Ut eum advenientem meis dictis deliniam.
EP. Hic quidem Gelasimus est parasitus, qui venit. 5
GE. Auspicio hodie optumo exivi foras;
Mustela murem abstulit præter pedes:
Cum strena obscævavit, spectatum hoc mihi est.
Nam ut illa vitam repperit hodie sibi,
Item me spero facturum: augurium hæc facit. 10

GE. *Consului codices. Tanta est spes, quanta esse potest, me recuperaturum meum nutritium, meis jocis. Nunc videro, utrum reversus sit a portu, ut eum demulceam meis verbis, quando veniet.* EP. *Ecce Gelasimus parasitus, qui venit.* GE. *Exivi hodie foras faustissimo auspicio. Mustela abstulit murem ante pedes: eum alacriter devoravit, hoc conspicatus sum. Sicut mustela invenit hodie victum, spero me inventurum etiam. Hæc præbet auspicium. Adest Epignomus, qui*

1 C. C. 2. et Bipont. *poti 'st.*—3 *Nunc interviso* Bipont.—6 *Auspitio* C. *hodie hercule* Parei 3. contra codd.—7 Parei 3. et al. vett. *mihi abstulit.*—8 *Quom strena* Pll. *Eum strenua obscenavit* nonnulli ap. Parenm; *Eum strenue obsonarit* al. ibid. *Eam strenam obscævavit* al. *Cum strena obsonavit status*

NOTÆ

2 *Regem*] Epignomum, qui me alit. Parasitica adulatio.

7 *Mustela*] Mustela et felis antiquis occursu suo fecerunt auspicium: quod Græci vocabant ἔνοδιον σύμβολον, *signum in via ostensum.*

8 *Cum strena obscævavit*] Alii, *Eum strenua obcænavit*, id est, comedit, voravit.

Epignomus hic quidem est, qui astat: ibo atque alloquar.
Epignome, ut ego te nunc conspicio libens!
Ut præ lætitia lacrumæ præsiliunt mihi!
Valuistin' usque? Ep. sustentatum 'st sedulo.
Ge. Bene atque amice dicis. Di dent quæ velis. 15
Propino tibi salutem plenis faucibus.
Cœnabis apud me, quoniam salvos advenis.
Ep. Vocata est opera nunc quidem: tam gratia est.
Ge. Promitte. Ep. certum est. Ge. sic fac, inquam.
Ep. certa res 'st.
Ge. Lubente me, hercle, facies. Ep. idem ego istuc scio. 20
Quando usus veniet, fiet. Ge. nunc ergo usus est.
Ep. Non edepol possum. Ge. quid gravare? censeo
Eas: nescio quid vero habeo in mundo. Ep. i modo,
Alium convivam quærito tibi in hunc diem.
Ge. Quin tu promittis? Ep. non graver, si possiem. 25
Ge. Unum quidem hercle certum promitto tibi:
Libens accipiam, certo si promiseris.

astat; accedam atque conferam orationem. Epignome, quam ego te video libenter! Ut lacrymæ mihi erumpunt præ gaudio! Valuistine usque? Ep. *Nos curavimus valetudinem diligenter.* Ge. *Loqueris recte atque amice. Dii concedant quæ volueris! Tibi libo salutem pleno gutture. Cœnabis apud me, quoniam reverteris salvus.* Ep. *Sum quidem invitatus: nec minus habeo gratiam.* Ge. *Pollicere.* Ep. *Est deliberatum.* Ge. *Fac quod rogo, inquam.* Ep. *Est res rata.* Ge. *Per Herculem, pergratum mihi feceris.* Ep. *Non ignoro. Ibo, quando opus erit.* Ge. *Atqui est nunc opus.* Ep. *Per ædem Pollucis, nequeo.* Ge. *Quid fers moleste? Existimo tibi esse veniendum! est mihi nescio quid paratum.* Ep. *I modo; invita alium convivam, qui cœnet tecum hodie.* Ge. *Pollicere sane?* Ep. *Lubenter fecerim, si possim.* Ge. *Ego vero per Herculem tibi polliceor unum certum* diem: *accipiam libenter, si pollicitus fueris certo.* Ep. *Vale*

hic mihi est B. 1. *hic mihi est* etiam C. et C. 2.—10 Pll. *hac facit;* al. ap. Pareum *hoc facit.*—13 C. et C. 2. *præsillunt.*—14 Pll. *est seduo.*—17 C. et C. 2. *Cenem illi aput te qm.*—18 Pll. *num quidem tam gratiam est;* B. 1. *non quidem grave est;* al. ap. Pareum, *nunquid emta est! ni grave est, promitte;* al. ibid. *numquid hoc tibi tam grave est.*—20 *Jubente* C.—22 B. 1. *censes;* Pll. *cen-*

NOTÆ

14 *Sustentatum*] 'Sustentare se,' est portare se, et bene valere. Juvenalis, 'Et pedibus me porto meis:' *Je me porte bien.*

18 *Vocata est opera*] Id est, alio vocatus sum ad cœnam.

Tam gratia est] *Tam*, id est, tamen. Quasi dicat, Nihilominus gratum mihi facis.

Ep. Valeas. Ge. Certumne est? Ep. certum, cœnabo domi.
Ge. Quandoquidem operam tuam non vis promittere,
Vin' ad te ad cœnam veniam? Ep. si possim, velim: 30
Verum hic apud me cœnant alieni novem.
Ge. Haud postulo equidem me in lecto accumbere;
Scis tu me esse imi subsellii virum.
Ep. At ii oratores sunt populi summi viri,
Ambracia veniunt huc legati publice. 35
Ge. Ergo oratores populi, summates viri,
Summi accumbent, ego infimatis infimus.
Ep. Haud æquom est te inter oratores accipi.
Ge. Equidem hercle orator sum, sed procedit parum.
Ep. Cras de reliquiis nos volo: multum vale. 40
Ge. Perii hercle vero plane, nihil obnoxie.
Uno Gelasimo minus est, quam dudum fuit.

Ge. *Estne apud te deliberatum?* Ep. *Certum! Cœnabo domi.* Ge. *Quia non vis id polliceri, visne veniam ad te ad cœnam?* Ep. *Velim, si possim: verum novem alieni cœnant apud me.* Ge. *Equidem haud rogo locum habere in lecto, ad mensam; tu scis me esse hominem imi subsellii.* Ep. *Sed ii legati sunt summi viri apud suos, veniunt huc auctoritate publica ex Ambracia.* Ge. *Ergo viri summates accumbent summi, ego infimus sedebo in infimis.* Ep. *Non decet te numerari inter legatos.* Ge. *Per Herculem sum orator, sed prodest parum.* Ep. *Volo nos* epulari *cras de reliquiis. Vale plurimum.* Ge. *Interii per Herculem funditus, nec provocationi locus est. Numerus hominum est minor uno Gelasimo, quam*

seas; Doug. *censeas: Nescio, &c.*—23 *Eas* deest in B. 1.—28 *Certum est* Pll. *Certumn' est* Parei 3.—29 Voc. *operam* deest in C. et C. 2.—30 Edd. quædam vett. *si possit.*—32 Edd. vett. *equidem summo in lecto.*—33 B. 1. *unius subsellii;* Pll. *imi subselli.*—35 *Ambraccia* Pll. *pullice* C. *publicitus* Charis. *poplicitus* al. ap. Pareum.—40 *Cras dereliquis* Pll.—41 *Peri* C. et C. 2. *Peri*

NOTÆ

31 *Novem*] Convivarum numerus apud antiquos erat aut trium, aut novem. Illo Gratias, hoc Musas constitisse arbitrabantur.

32 *Me in lecto*] Accumbebant reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta ac jacente; capite leviter erecto, dorso a pulvillis modice suffulto. Primus decumbebat ad caput lecti. Pedes porrigebantur pone dorsum secundi, et sic deinceps. 'Summus' dicebatur, qui erat ad caput lecti; 'imus,' qui ad pedes; 'medius,' qui inter istos.

33 *Imi subsellii*] Varro: 'Ut subsipere, quod non plane sapit; sic quod non plane erat sella, subsellium dictum.' Hinc ergo *imi subsellii virum* dixit Plautus.

35 *Ambracia*] Urbs est Epiri.

37 *Infimatis*] Id est, infimi ordinis.

Certum est mustelæ posthac nunquam credere:
Nam incertiorem nullam novi bestiam,
Quæ ne et ipsa decies in die mutat locum. 45
Eam auspicavi ego in re capitali mea.
Certum est amicos convocare, ut consulam
Qua lege nunc me esurire oporteat.

fuit antea. Deliberatum est nullam fidem habere postea auspiciis mustelæ: nam nullam novi bestiam minus certam; quæ et ipsa mutat locum decies in die. Sumsi auspicium ab ea in meam perniciem. Est constitutum convocare nunc necessarios meos, ut deliberem qua lege famem perferam.

vero hercle nihil obnixe B. 1. *Nunc ego hercle perii plane non obnaxie* Gellius VII. 17.—45 *Qua enit ipsa* Pll. *Quo nec ipsa* B. 1. *Quin ipsa*, vel *Quin et ipsa* al. ap. Pareum. *deciens* C. et C. 2. Post hunc versum codex C. exhibet vs. 42. *Uno Gelasimo, &c.*—48 *Qua lege me nunc* al. ap. Pareum.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

ANTIPHO, PAMPHILIPPUS, EPIGNOMUS.

AN. ITA me Di bene ament, measque mihi bene servassint filias,
Ut mihi volupe 'st, Pamphilippe, quia vos in patriam [domum
Redisse video, bene gesta re, ambos, te et fratrem tuum.
PA. Satis abs te accipiam, nisi videam mihi te amicum esse, Antipho.
Nunc quia te amicum mihi experior esse, creditur tibi. 5
AN. Vocem ego te ad me ad cœnam, frater tuus nisi dixisset mihi,
Te apud se cœnaturum esse hodie, cum me ad se ad cœ- [nam vocat.
Et magis par fuerat me dare vobis cœnam advenientibus,

AN. *Juro per Deos, et salutem filiarum, Pamphilippe, me incredibili gaudio affici, quando aspicio vos reversos, te et tuum fratrem, in vestras ædes, rebus prospere gestis.* PA. *Nisi scirem te esse meum amicum, a te peterem fideijussores; sed quia intelligo te esse meum amicum, Antipho, tibi fidem habeo.* AN. *Ego te invitarem ad cœnam, nisi tuus frater mihi dixisset te esse cœnaturum hodie apud se, quando me vocavit ad eandem cœnam. Et fuerat æquius, me vos invitare re-*

1 C. *serva sint.*—4 *Vades abs te* Pont,—9 *Quam me ad illut* C. *ad illud* C. 2.

NOTÆ

4 *Satis abs te accipiam*] Id est, vades a te accipiam.

Quam me ad illum promittere, nisi nollem ei advorsarier.
Nunc me gratiam abs te inire verbis nihil desidero : 10
Cras apud me eritis, et tu et ille, cum vostris uxoribus.
PA. Et apud me perendie : nam ille heri me jam vocaverat
In hunc diem : sed satin' ego tecum pacificatus sum, Antipho ? [que addecet.
AN. Quando ita rem gessistis, uti vos vellem, amicos at-
Pax commerciumque est vobis mecum : nam hoc tu facito cogites, 15
Ut cuique homini res parata est, firmi amici sunt : si res lassa labat,
Itidem amici collabascunt : res amicos invenit.
EP. Jam redeo : nimia est voluptas, si diu abfueris a domo,
Domum si redieris, si tibi nulla est ægritudo animo obviam.
Nam ita me absente familiarem rem uxor curavit meam, 20
Omnium me exilem atque inanem fecit ægritudinum.
Sed eccum fratrem Pamphilippum, incedit cum socero suo.
PA. Quid agitur, Epignome ? EP. quid tu ? quamdudum in portum venis [tibi ?
Huc ? PA. longissume. EP. postilla jam iste est tranquillus

versos, quam me invitari ab eo, nisi noluissem ei obluctari. Nunc non cupio inire gratiam a te verbis tantum. Etenim cœnabitis cras apud me, et tu, et ille, cum vestris uxoribus. PA. *Et apud me post crastinum. Nam ille me invitaverat jam heri in hunc diem. Sed sumne ego satis consiliatus tecum, Antipho ?* AN. *Quoniam sic gessistis rem sicut vos optabam, atque ut oportebat amicos, pax et commercium sancita sunt inter nos : recordare enim necessarios esse constantes, si divitiæ sunt constantes ; si vacillant concussæ, sic amici vacillant. Divitiæ amicos parant.* EP. *Jam revertor. Est incredibilis jucunditas, si postquam abfueris diu, reversus domum, nullas ærumnas domi nactus fueris ; sic mea uxor curavit meas res familiares, me absente, ut me præstiterit immunem ab omni animi molestia. Sed adest frater Pamphilippus, qui accedit cum suo socero.* PA. *Quid agis, Epignome ?* EP. *Quid tu ? A quo tempore reversus es in portum ?* PA. *A longo tempore.* EP. *Estne iste jam tibi placatus ?* AN. *Magis quam mare, quo*

—12 *Eat apud* C. C. 2. B. 1. *here* edd. vett.—14 Edd. vett. *amicosque addecet.* —15 *Pax commercique* Pll. *Commercium paxque* B. 1.—16 C. 2. *res lassæ labant.*—18 C. *nimiast voluptest.* C. et C. 2. *diu afueris ;* et sic Parei 3.— 19 Edd. vett. *si ibi.*—20 C. et C. 2. *me absentem.*—21 *Omnium me exulem* Lamb.—22 C. *quom socero suo ;* C. 2. *cum socere suo.*—25 C. 2. *qua ambo ;* τὸ

NOTÆ

16 *Ut cuique homini res*] Seneca : 'Quod tu beneficio tuo non potes scire, paupertatis scies. Illa veros certosque amicos retinebit. Discedet, quisquis non te, sed aliud sequatur. Non est autem vel hoc uno amanda paupertas, quod a quibus ameris, ostendit.'

AN. Magis quam mare, quo ambo estis vecti. EP. facis,
ut alias res soles. 25
Hodiene exoneramus navem, frater? PA. clementer volo,
Nosmet potius oneremus vicissatim voluptatibus.
Quam mox cocta est cœna? impransus ego sum. EP. abi
intro ad me, et lava. [domum.
PA. Deos salutatum atque uxorem modo intro devortor
EP. Apud nos eccilla festinat cum sorore uxor tua. 30
PA. Optumum est: jam istoc moræ minus erit. EP. jam
ego apud te ero. [unum volo.
AN. Priusquam abis, præsente te huic apologum agere
EP. Maxume. AN. fuit olim, quasi ego sum, senex: ei
filiæ [fratribus,
Duæ erant, quasi nunc meæ sunt: eæ erant duobus nuptæ
Quasi nunc meæ sunt vobis. PA. miror, quo evasuru'st
apologus. 35
AN. Erat minori illi adolescenti fidicina et tibicina;
Peregre advexerat quasi nunc tu: sed ille erat cœlebs
senex,
Quasi ego nunc sum. PA. perge porro: præsens hic quidem est apologus.
AN. Deinde senex ille illi dixit, quojus erat tibicina,
Quasi ego nunc tibi dico. PA. ausculto, atque animum
advorto sedulo. 40

estis ambo vecti. EP. *Agis benigne ut soles cetera. Exoneramusne hodie navem, frater?* PA. *Placide, si placet. Oneremus nosmet potius vicissim lætitia. Cœna estne jamjam cocta? Ego sum incœnatus.* EP. *Ingredere ad me, et lava.* PA. *Pergo jam domum ad Deos salutandos, et uxorem.* EP. *Adest tua uxor; accelerat ad nos, cum sorore.* PA. *Commode, idcirco erit minus moræ.* EP. *Ego ero jam apud te.* AN. *Antequam abeas, volo huic offerre unum apologum, te audente.* EP. *Maxime.* AN. *Fuit quondam senex, qualis ego sum: habebat duas filias, quales sunt nunc meæ; eæ erant conjunctæ matrimonio fratribus, quales sunt nunc meæ filiæ vobis.* PA. *Nescio quo tandem recidat hic apologus.* AN. *Minor ille adolescens habebat fidicinam et tibicinam; advexerat a longe, quasi nunc tu: sed ille senex erat orbus conjuge, qualis ego sum nunc.* PA. *Perge modo. Hic apologus est sub manu.* AN. *Deinde ille senex dixit illi, cujus erat tibicina, sicut ego tibi dico nunc.* PA. *Ausculto, atque animadverto diligenter.* AN. *Ego tibi dedi*

quo deest in C.—27 *Nos met p. o. nosmet* Pll.—28 C. et C. 2. *cocta es.*—30 *Aput nos ex illa* C. *Apud nos hæc illa* C. 2. B. 1. *Apud nos hic eccilla* Parei 3.—31 C. *aput te.*—32 Pll. *præsentet.* Mox, *me agere* Parei 3. contra codd.—36 *Ære minori* Pll.—37 *Quam peregre* Parei 3. *celepsen* C. *celeps senex* C. 2.

AN. Ego tibi meam filiam, bene quicum cubitares, dedi:
Nunc mihi reddi ego æquom esse abs te, quicum cubitem, censeo.
PA. Quis istuc dicit? an ille, quasi tu? AN. quasi ego [nunc dico tibi.
Immo duas dabo, inquit ille adolescens, una si parum est:
Et si duarum pœnitebit, inquit, addentur duæ. 45
PA. Quis istuc, quæso? an ille, quasi ego? AN. is ipse, quasi tu; tum senex
Ille, quasi ego, si vis, inquit, quatuor sane dato:
Dum equidem, hercle, quod edant addas: meum ne contruncent cibum.
PA. Videlicet parcum illum fuisse senem, qui dixerit:
Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum poposcerit. 50
AN. Videlicet fuisse illum nequam adolescentem, qui illico,
Ubi ille poscit, denegavit se dare granum tritici.
Hercle, quia æquom postulabat ille senex, quandoquidem
Filiæ illæ dederat dotem, accipere pro tibicina.
PA. Hercle, ille quidem certo adolescens docte vorsutus fuit, 55
Qui seni illi concubinam dare dotatam noluit.
AN. Senex quidem voluit, si posset indipisci de cibo:

meam filiam, cum qua cubares; nunc ego existimo esse æquum abs te mihi restitui, cum qua cubem. PA. *Quis dicit id? An ille qui dicebat modo, quasi tu?* AN. *Quasi ego nunc dico tibi. Immo dabo duas, inquit ille adolescens, si una non est satis: et si non sunt satis duæ, inquit, addentur duæ.* PA. *Quid illud est, obsecro? An ille, quasi ego?* AN. *Is ipse, quasi tu. Tum ille senex, quasi ego: si vis, inquit, dato sane quatuor; dum, per Herculem, addas quod vescantur, ne imminuant meos cibos.* PA. *Licet intelligere illum senem fuisse parcum, qui dixerit hæc: quoniam ille poposcerit cibum ab eo, qui illi pollicetur* tibicinas. AN. *Licet videre illum adolescentem fuisse improbum, qui negavit se daturum granum tritici, statim atque ille senex poposcit. Per Herculem ille senex merito rogabat* dotem *pro tibicina, utpote qui dederat dotem filiæ.* PA. *Per Herculem ille adolescens sapiebat, qui recusabat dare concubinam dotatam illi seni.* AN. *Senex quidem co-*

—42 C. *æcum esse.*—43. 44 Verba, *quasi tu?* AN. *quasi ego nunc dico tibi. Immo duas dabo, inquit ille,* desunt in C.—46 C. C. 2. B. 1. *quasi tu senex,* omissa particula *tam.*—48 *Dum equem* C. *quod edint* edd. vett.—49 Edd. vett. *fuisse illum parcum.* Mox, *qui id dixerit* Parei 3. *qui hoc dixit* al. ap. Pareum; *qui dixit* al. ibid.—50 *Qm̃ ille* Pll. *Quid autem an ille illi* al. ap. Pareum. *qui cum e. poposcerit* edd. vett.—51 *Videtur* B. 1. *Videlicet non fuisse* Pll. *nequam adulescentiam* C. et C. 2.—53 *Hercle quin* edd. quædam vett. *equm* C.—

Quia nequit, qua lege licuit, velle dixit fieri.
Fiat! ille inquit adolescens: facis benigne! inquit senex.
Habeon' rem factam? inquit: faciam ita, inquit, ut fieri voles. 60
Sed ego ibo intro, et gratulabor vostrum adventum filiis:
Postea ibo lavatum in pilum: ibi fovebo senectutem meam.
Post ubi lavero, otiosus vos opperiar accubans.
PA. Graphicum mortalem Antiphonem! ut apologum fecit, quam fabre!
Ut jam nunc scelestus esse ducit pro adolescentulo! 65
Dabitur homini amica, noctu quæ in lecto accendet senem:
Namque, edepol, aliud quidem illi quid amica opus sit, nescio.
Sed quid agit parasitus noster Gelasimus? etiam valet?
EP. Vidi edepol hominem haud perdudum. PA. quid agit? EP. quod famelicus.
PA. Quin vocasti hominem ad cœnam? EP. ne quid adveniens perderem. 70
Atque eccum tibi lupum in sermone; præsens esuriens adest.

natus est obtinere concubinam cum cibo, si posset: sed quia non potuit, dixit se velle accipere qua lege placeret filio. Ille adolescens ait, fiat! facis humaniter! senex ait. Res estne facta? ait. Sic faciam, ut voles fieri, ait: sed ego ingrediar, et gratulabor de vestro reditu apud filias. Postea ibo lavatum, ad pilum: recreabo ibi meam senectutem. Postquam lavero, vos expectabo accubans molliter. PA. *Lepidum hominem Antiphonem! ut fecit apologum scitum! Ut nequam sese jam obtrudit pro juvene! Dabitur amica homini, qua concalescat senex in lecto: nam per ædem Pollucis, nescio, quid opus sit illi amica. Sed quid agit noster parasitus Gelasimus? Etiam valet?* EP. *Per ædem Pollucis mox conspicatus sum hominem.* PA. *Quid facit?* EP. *Quod fame perditus.* PA. *Quare non invitasti hominem ad cœnam?* EP. *Ne perderem aliquid meo adventu. Sed ecce*

55 Edd. vett. *certe*.—58 *Quia nequid* C. 2.—60 *Habeon' rem pactam* edd. vett. —62 Palm. *ibo lavatum a pila;* Bipont. et al. ap. Pareum, *ibo l. in pyelum*.— 63 C. et C. 2. *accumbans*.—65 *Ut et jam* Parei 3. *It jam* C. *Id jam* C. 2. B. 1. *se esse* Parei 3. *sese ducit* Douz.—66 Pist. *occentet senem;* C. *acentet senem;* B. 1. *accedit senem*.—67 C. *opos sit;* C. 2. *quid amica possit nescio*.— 69 Verba, *haud perdudum*, desunt in C, 2. *haud perdudum*. PA. *quid agit?* EP. *quod famelicus*. PA. *Quin v. hominem*, desunt in C.—70 C. *perdedere*.—

NOTÆ

62 *Ibo lavatum in pilum*] Id est, in balneas sub insigni pili.

66 *Accendet senem*] Id est, concalefaciet senem, fovebit.

PA. Ludificemur hominem. EP. capti consilii memorem mones.

lupus in fabula, adest præsens esuriens. PA. *Illudamus homini.* EP. *Admones memorem capti consilii.*

72 Idem codex, *consili.*

NOTÆ

71 *Lupum in sermone*] 'Sermo' accipitur pro familiari colloquio. Terentius, 'Lupus in fabula.' Eadem est parœmia.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

GELASIMUS, PAMPHILIPPUS, EPIGNOMUS.

GE. SED ita quod occepi narrare vobis; cum hic non affui,
Cum amicis deliberavi jam, et cum cognatis meis:
Ita mihi auctores fuere, ut egomet me hodie jugularem fame.
Sed videone ego Pamphilippum cum fratre Epignomo? [atque is est.
Aggrediar hominem: sperate Pamphilippe, o spes mea! 5
O mea vita! o mea voluptas! salve: salvom gaudeo,
Peregre te in patriam redisse salvom. PA. salve, Gelasime!
GE. Valuistin' bene? PA. sustentavi sedulo. GE. edepol, gaudeo.
Edepol næ egomet mihi modium nunc mille esse argenti [velim.
EP. Quid eo tibi opus est? GE. hunc ad cœnam hercle ut vocem, te non vocem. 10
EP. Advorsum te fabulare illud quidem. GE. ambos ut vocem.

GE. *Sed ita ut exorsus sum vobis exponere; quia non affui hic, deliberavi modo cum amicis, et cum meis cognatis: eorum sententia fuit, ut memet jugularem hodie esurie. Sed videone Pamphilippum cum fratre Epignomo? ipse est. Adoriar hominem. Desideratissime Pamphilippe! O mea spes! o mea lux! o mea jucunditas! salvus sis! Lætor te reversum esse incolumem peregre in patriam.* PA. *Salvus sis, Gelasime!* GE. *Rectene valuisti?* PA. *Sustentavi* vitam *diligenter.* GE. *Lætor. Per ædem Pollucis, optarem ut mihi essent mille modii argenti.* EP. *Quid opus est tibi?* GE. *Per Herculem ut invitem hunc ad cœnam, te non invitem.* EP. *Dicis id quidem contra te.* GE. *Ut invitem utrumque.* EP. *Per*

1 Edd. vett. *cum hinc modo abfui;* Pll. *cum hic non adfui.*—3 C. 2. *me h. ungularem;* al. ap. Pareum, *me h. jugulem.*—5 B. 1. *hospes mea.*—7 *Peregre in* B. 1. τὸ *te* extat in Pll. *salvom* deest in B. 1.—9 *Edepol ne* C. et C. 2. *mihi*

EP. Edepol te vocem libenter, si superfiat locus.
GE. Quin tu: stans obstrusero aliquid strenue. EP. immo unum hoc potest. [ætati tuæ!
GE. Quid? EP. ubi convivæ abierint, tum venias. GE. væ
EP. Una lautum, non ad cœnam dico. GE. Di te perduint! 15
Quid ais, Pamphilippe? PA. ad cœnam, hercle, alio promisi foras. [lum, tibi lasso libet
GE. Quid, foras? PA. foras hercle vero. GE. qui, ma-
Foris cœnare? PA. utrum tu censes? GE. jube domi cœnam coqui,
Atque ad illum renuntiari. PA. solus cœnabo domi?
GE. Non enim solus: me vocato. PA. at ille ne succenseat, 20
Mea qui causa sumtum fecit. GE. facile excusari potest;
Mihi modo ausculta: jube domi cœnam coqui. EP. non me quidem [abis?
Faciet auctore, hodie ut illum decipiat. GE. non tu hinc
Nisi me non perspicere censes quid agas, cave sis tu tibi.
Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quasi esuriens lupus. 25

edem Pollucis te invitavero libenter, si superit locus. GE. *Quin tu* invitas, *stans intercipiam aliquid alacriter.* EP. *Immo potest fieri hoc unum.* GE. *Quid?* EP. *Quando convivæ discesserint, tum venias.* GE. *Væ tibi!* EP. *Lautum nobiscum, non dico ad cœnam.* GE. *Dii te perdant! Quid ais, Pamphilippe?* PA. *Per Herculem pollicitus eum ire alio cœnatum.* GE. *Quid, foras?* PA. *Foras, per Herculem.* GE. *Quomodo, malum! tibi licet cœnare foris defesso?* PA. *Quid suades?* GE. *Manda coqui cœnam domi, et renuntiari illi* qui te invitavit. PA. *Cœnarem solus domi?* GE. *Non solus. Invita me.* PA. *Sed* vereor *ne ille moleste ferat, qui meu causa fecit sumtum.* GE. *Potest facile excusari: audi me modo, manda coqui cœnam domi.* EP. *Non committet profecto me suasore, ut decipiat hodie illum.* GE. *Non tu fugis hinc? Nisi putas me non videre quid molituris, cave tu tibi, si vis: nam ille homo flagrat desiderio tuæ hæreditatis, quasi*

mediam C. 2. *mihi medediam* C.—13 *Quin stas* ul. ap. Pareum.—14 C. et C. 2. *convivæ abirent.*—15 *Di te perdant* Pll.—16 *Quid agis* edd. vett. *promisi* C.—18 Pll. *juben domi.*—19 *Adque ad illum* C. 2.—20 Pll. *succenseat.*—22 C.

NOTÆ

13 *Quin tu: stans obstrusero*] Alii *stas*, pro *stans;* ut 'prægnas,' pro 'prægnans;' 'mussas,' pro 'mussans:' id est, si non est locus ubi sedeam, stans cœnabo. 'Obstrudere' hoc loco est avide vesci. Alibi, 'tuburcinari,' 'corvitare.'

22 *Non me Faciet auctore*] Frater meus Pamphilippus.

23 *Illum decipiat*] A quo videlicet

Non tu scis, quam efflictentur homines noctu hic in via?
PA. Tanto plures, qui defendant, ire advorsum jussero.
EP. Non it, non it: quia tanto opere suades ne ebitat.
GE. jube
Domi mihi, tibi, tuæque uxori celeriter cœnam coqui.
Si, hercle, faxis, non opinor dices, deceptum fore. 30
PA. Per hanc tibi cœnam incœnato, Gelasime, esse hodie licet. [proxumo.
GE. Ibisne ad cœnam foras? PA. apud fratrem cœno, in
GE. Certumne est? PA. certum. GE. edepol te hodie lapide percussum velim. [publicum.
PA. Non metuo: per hortum transibo, non prodibo in
EP. Quid agis, Gelasime? GE. oratores tu accipis: habeas tibi. 35
EP. Tua, pol, refert enim. GE. siquidem mea refert, opera utere,
Posce. EP. edepol tibi, opinor, etiam uni locum conspicor, [pidi!
Ubi accubes. PA. sane faciundum censeo. GE. o lux op-
EP. Si arte poteris accubare. GE. vel inter cuneos ferreos.

tupus famelicus. Tu nescis quantum homines vexentur noctu hoc in itinere? PA. *Mandabo tanto plures ire obviam ad eum tuendum.* EP. *Non ibit, non ibit, quia hortaris tantopere ne eat.* GE. *Manda coqui domi cœnam mihi, et tibi, tuæque uxori velociter. Per Herculem, si feceris, non dices, ut arbitror, delusum fore.* PA. *Gelasime, tibi licet esse hodie impranso, per hanc cœnam.* GE. *Cœnabisne hodie foris?* PA. *Cœno apud fratrem, in vicinia.* GE. *Estne verum?* PA. Est *verum.* GE. *Per ædem Pollucis te velim vexatum hodie lapide.* PA. *Non timeo. Transibo per hortum, non egrediar in publicum.* EP. *Quid facis, Gelasime?* GE. *Tu invitas oratores! habeas oratores!* EP. *Per Pollucem enim tua interest.* GE. *Si mea refert, utere mea opera. Invita me.* EP. *Per ædem Pollucis, video adhuc unum locum, in quo accubes.* PA. *Existimo sane esse faciendum.* GE. O *lux urbis!* EP. *Si potueris accubare arcte.* GE. *Vel inter cuneos* fissiles *fer-*

---

num me quidem.—25 C. et C. 2. *tum heredem.*—26 Edd. vett. *afflictentur.*—28 *Non it quia tanto* B. 1. *ne bitat* al. ap. Pareum.—33 *Certumn' est* C. et C. 2. *Certum est* al. ap. Pareum. *cestum* C. 2. *hodie e lapide* B. 1. *lampade* edd.

NOTÆ

est invitatus ad cœnam.

31 *Per hanc tibi cœnam*] Si tibi alia nulla cœna parata est, incœnatus dormies.

39 *Inter cuneos*] Id est, vel in arctissimo loco stabo; qualis est inter cuneos, quibus discluditur fissile lignum.

Tantillum loci ubi catellus cubet, id mihi sat est loci. 40
Ep. Exorabo aliquo modo: veni. Ge. huccine? Ep. immo in carcerem; [eamus, tu.
Nam hic quidem meliorem Genium tuum non facies:
Pa. Deos salutabo modo, postea ad te continuo transeo.
Ge. Quid igitur? Ep. dixi equidem, in carcerem ires. Ge. quin jusseris,
Eo quoque ibo. Ep. Di immortales! hic quidem in summam crucem 45
Cœna aut prandio perduci potest. Ge. ita ingenium meum est;
Quicumvis depugno multo facilius, quam cum Fame.
Pa. Non ergo is tu? apud me satis spectata est mihi jam tua felicitas:
Dum parasitus mihi atque fratri fuisti, rem confregimus.
Nunc ego nolo e Gelasimo mihi te Catagelasimum. 50
Ge. Jamne abisti? Gelasime, vide, quid es capturus consilii. [vis!
Egone? tune? mihine? tibine? vides, ut annona est gra-
Vides, benignitates hominum ut periere et prothymiæ:

reos. Ille locus, in quo catulus decubet, mihi sufficiat. Ep. *Exorabo quodammodo. Veni.* Ge. *Huccine?* Ep. *Immo in carcerem: jam non oblectabis hic tuum Genium. Pergamus, tu, frater.* Pa. *Adorabo Deos, postea transibo statim ad te.* Ge. *Quid ergo?* Ep. *Equidem dixi ut ires in carcerem.* Ge. *Quin tu imperaveris, eo etiam pergam.* Ep. *Dii immortales! hic potest perduci in summam crucem cœna pacta, aut prandio.* Ge. *Ejusmodi est mea mens; decerto longe facilius cum quovis adversario, quam cum Fame.* Pa. *Tu non is ergo? Tua fortuna mihi est jam satis perspecta: dum fuisti meus parasitus et fratris, fecimus naufragium rei familiaris. Nunc ego nolo te mihi de derisore fieri ridiculum.* Ge. *Abiune jam? Gelasime, vide, quid consilii es capturus. Egone? tune? mihine? tibine? Intelligis quemadmodum annona est cara. Ut periere liberalitates*

vett.—34 C. *puplicum.*—37 *Posse* Pll.—40 C. et C. 2. *sater est loci;* Parei 3. *sat erit loci.*—41 Pll. *hucine.*—42 Edd. vett. *tuum haut,* propter versum.—44 *Quid agis* B. 1. *Quid agitur* edd. vett. *quin si jusseris* Parei 3. contra codd.—45 B. 1. *summam in crucem;* Pll. *vi summa in crucem.*—48 *Non ego isti apud te* Pll. *apute* C.—50 Pll. *nollo.*—51 Edd. vett. *abiisti.*—53 Pll. *pro-*

NOTÆ

50 *Catagelasimum*] 'Gelasimus' est, qui risum aliis movet. Non irridetur 'Catagelasimus,' qui ipse ridiculus est. Est ratio nominis parasitici.

53 *Prothymiæ*] Græcum est; animorum alacritates, festivæ et promtæ voluptates.

Vides, ridiculos nihili fieri, atque ipsos parasitarier.
Nunquam, edepol, me vivom quisquam in crastinum prospiciet diem; 55
Nam mihi jam intus potione vincea onerabo gulam.
Neque ego hoc committam, ut homines mortuum me dicant fame.

hominum et alacritas in benefaciendo! *Animadvertis parasitos nihili fieri, et ipsos sibi esse parasitos. Per ædem Pollucis nemo me conspiciet vivum in diem crastinum. Indam jam gutturi pocula vincea, et dabo operam ne dicant me extinctum fame.*

thimiæ.—55 C. *in c. inspiciet;* et sic Parei 3.—56 *Nam intus mihi jam p. juncea* B. 1. *juncea* etiam Pll. *gilam* C. 2.

NOTÆ

56 *Potione vincea*] 'Potionem vinceam' appellat suspendium, allusione quadam facta ad vinum, tanquam sit a 'vinciendo' collo.

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA

STICHUS.

More hoc fit, atque stulte, mea sententia:
Si quem hominem expectant, eum solent provisere:
Qui hercle illa causa nihil ocyus venit.
Idem ego nunc facio, qui proviso Sagarinum,
Qui nihil ocyus venit tamen hac gratia. 5
Jam hercle ego decumbam solus, si ille huc non venit.
Cadum modo hinc a me huc cum vino transferam:
Postea accumbam: quasi senex tabescit dies.

St. *Id fit insipienter et insulse, meo judicio, ut si opperiantur quempiam, soleant eum habere semper in animo; nam per Herculem nihilo venit celerius idcirco. Ego sic ago, qui Sagarinum expecto, qui non venit diligentius idcirco. Per Herculem ego decumbam solus, si ille non venit. Huc transferam modo hinc cadum vini: deinde accumbam* mensæ. *Dies languet, ut senex.*

1 C. *atque st utte;* C. 2. *atque est vitæ;* unde Parens conj. *atque astute.*—3 Pll. *nihilotius venit;* edd. vett. *nihilo citius venit.*—5 *Qui nihilo citius* Cam. *veniet tamen* B. 1.—8 Pll. *qua senex;* edd. vett. *quia sensim extabescit dies.*

NOTÆ

6 *Decumbam*] Accumbam, aut discumbam: nam 'decumbere' ferme ægrotorum est.

8 *Senex tabescit dies*] Id est, languet et ferme extinguitur. Metaphora ab animalibus ducta.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

SAGARINUS, STICHUS.

SA. SALVETE, Athenæ, quæ nutrices Græciæ!
Terra herilis patria! te video libens.
Sed amica mea et conserva quid agat Stephanium,
Cura est, ut valeat: nam Sticho mandaveram,
Salutem ut nuntiaret; atque ei ut diceret, 5
Me hodie venturum, ut cœnam coqueret temperi.
Sed Stichus est hic quidem. ST. fecisti, here, facetias,
Cum hoc donavisti dono tuum servum Stichum.
Pro Di immortales, quot ego voluptates fero!
Quot risiones! quot jocos! quot savia! 10
Saltationes, blanditias, prothymias!
SA. Stiche! ST. hem! SA. quid fit? ST. euge, Sagarine lepidissume!
Fero convivam Dionysum mihique et tibi.
Namque edepol cœna dicta est, locus liber datus est
Mihi et tibi apud vos: nam apud nos est convivium. 15
Ibi voster cœnat cum uxore adeo et Antipho.
Ibidem herus est noster: hoc mihi dono datum 'st.

SA. *Salvete Athenæ, nutrices Græciæ! terra patria mei heri! Te conspicio libenter. Sed solicitus sum quid agat Stephanium, mea amica et conserva; quomodo valeat. Nam rogaveram Stichum, ut deferret ad eam salutem, et ut ei nuntiaret me venturum hodie, et ut coqueret cœnam tempestive. Sed adest Stichus.* ST. *Pergratum mihi fecisti, o Epignome, here, quando donavisti* hunc eadem *Sticho tuo servo. Pro Dii immortales! quot ego apporto gaudia! quot risus! quot jocos! quot oscula! saltationes! blanditias! alacritates!* SA. *Stiche!* ST. *Hem!* SA. *Quid agitur?* ST. *Euge! Sagarine suavissime! apporto Dionysum convivam et mihi et tibi. Namque per ædem Pollucis cœna est indicata, locus est assignatus liber nobis apud vos: nam est convivium apud nos. Ibi vester* dominus *cœnat cum uxore et Antiphone. Noster herus est ibidem: hoc mihi*

2 *Ut terra* Douz. contra codd.—6 Edd. vett. *tempori.*—10 *Quo risionis* C. *Quot risionis* Parei 3. *quot locos* C. *quot suavia* C. 2.—13 Edd. quædam vett. *mihi et tibi*, contra codd.—16 *Tibi noster* B. 1.—17 *Ibidem eru'st* C. et C. 2.

NOTÆ

1 *Athenæ, nutrices Græciæ*] Cicero: 'Athenienses, unde humanitas, doctrina, religio, fruges, jura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur.'

13 *Convivam Dionysum*] Bacchum.

SA. Quis somniavit aurum? ST. quid id ad te attinet?
Proin' tu lavare propera. SA. lautus sum. ST. optume:
Sequere ergo hac me intro. SA. ego vero sequor. 20
ST. Volo eluamus hodie: peregrina omnia
Relinque: Athenas nunc colamus: sequere me.
SA. Sequor, et domum redeundi principium placet.
Bona scæva strenaque obviam occessit mihi.

datum est dono. SA. *Quis furatus est aurum?* ST. *Quid id ad te spectat? Itaque accelera lavare.* SA. *Sum lautus.* ST. *Optime. Itaque sequere me in has ædes.* SA. *Sequor.* ST. *Volo dilapidemus hodie* quicquid est nobis. *Omittamus cuncta externa: sumus Athenis: sequere me.* SA. *Sequor: initium reditus nostri in ædes faustum est. Bonum auspicium, et bona strena ostenditur mihi.*

Itidem herus es noster al. ap. Pareum.—18 *Quis id donavit autem* edd. quædam vett. *Quis summanavit* al. ap. Pareum; *Quis obsonavit aurum* al. ibid.—23 Acidal. *redeunti.*—24 *Bona scena* B. 1. *Bona sceva* C. 2. *Bona eœna* al. ap. Pareum. *accessit mihi stephanium* B. 1. *obulam* Pll. *hoc bolo* edd. vett.

NOTÆ

18 *Quis somniavit aurum*] Id est, quis furatus est aurum? 'Somniator' idem, qui dormitator. 'Dormitator' autem significat nocturnum furem.

24 *Bona scæva strenaque*] Id est, bonum et faustum auspicium.

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

STEPHANIUM.

MIRUM videri nemini vostrum volo, spectatores,
Quid ego hinc, quæ illic habito, exeam: faciam vos certiores.
Domo dudum huc arcessita sum quoniam nuntiatum est,
Istarum venturos viros: ibi festinamus omnes,

STE. *Nemini vestrum videatur mirum, spectatores, quare ego, quæ maneo illic, egrediar hinc: vobis rem aperiam. Sum vocata modo huc, quia relatum est maritos*

3 C. *arcesita;* al. ap. Pareum, *sum huc arcessita.* Mox, C. *nunciatumst;* Grut. *quoniam jam nunciatum est.*

NOTÆ

1 *Spectatores*] Raro a dramaticis dirigitur ad spectatores oratio, nisi in prologis.

2 *Hinc*] Ex ædibus Epignomi heri.

Lectis sternendis studuimus, munditiisque apparandis. 5
Inter illud tamen negotium meis curavi amicis,
Sticho et conservo Sagarino meo, cœna cocta ut esset.
Stichus opsonatus est: ceterum ego curando id allegavi.
Nunc ibo hinc, et amicos meos curabo hic advenientes.

affuturos. Tum universæ incubuimus cubilibus componendis, mundandisque omnibus. Tamen interim operam dedi, ut coqueretur cœna meis amicis, Sticho et Sagarino meo conservo. Stichus paravit edulia: ego vero misi alium, qui eorum curam gereret. Nunc proficiscar hinc, et excipiam hic meos amicos, quando venient.

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

SAGARINUS, STICHUS.

SA. AGITE, ite foras: ferte pompam: cado te præficio, Stiche.
Omnibus modis temperare certum 'st nostrum hodie convivium.
Ita me Di ament, lepide accipiemur, cum hoc recipiamur in loco.
Quisquis prætereat, comissatum volo vocari. ST. convenit;
Dum quidem, hercle, quisque veniat cum vino suo: nam hinc quidem 5
Hodie polluctura, præter nos, jactura dabitur nemini.
Nosmet inter nos ministremus, monotrophe: hoc convivium est

SA. *Agite, exite; ducite pompam: te præpono cado, Stiche. Constitutum est instruere hodie nostrum convivium omni ratione. Ita me Dii ament, invitabimur elegantor et polite, quoniam invitamur in hoc loco. Quisquis hac transeat, invitandus est ad epulas.* ST. *Consentio; modo, per Herculem, quisque afferat vinum. Nam quisque offeret decimam de suo sine nostro* vino; *nemo fraudabitur. Oportet ut nobis ministremus ipsi soli sine ministro, o Sagarine. Est convivium satis*

2 C. *temptare;* C. 2. *tempere;* al. ap. Pareum *tentare;* al. ibid. *enterare.*— 3 Pll. *accipiamur.* Mox, *q̃m hoc* B. 1.—4 C. et C. 2. *conmessatum.*—5 C. *ercle.* Bipont. *nam hac quidem.*—6 Pll. *pollectura.* Mox, *jactura* deest in edd.

NOTÆ

4 *Comissatum*] Deducit Lambinus a κωμάζειν, quod non tantum *comedo*, sed *salto*, *lascivio*, *jocor*, &c. significat.

5 *Cum vino suo*] Est id affine proverbio, 'Quisque adsit cum suo cibo.'

6 *Polluctura*] 'Polluctura' vocat partem Herculeam, quæ erat decima eduliorum omnium.

7 *Monotrophe*] 'Monotrophus' est qui vivit sine contubernali et conviva.

Pro opibus nostris satis commodule, nucibus, fabulis, ficulis,
Olea in tryblio, lupilli comminuto crustulo.
Sat est: servo homini modeste melius facere sumtum, quam ampliter. 10
Suum quemque decet: quibus divitiæ domi sunt, scaphio et cantharis,
Batiolis bibunt: at nos nostro Samiolo poterio [mœnia.
Tamen vivimus: nos tamen efficimus pro opibus nostra
SA. Amicæ uter utrubi accumbamus? ST. abi tu sane superior:
Atque adeo ut tu scire possis, factum ego tecum divido. 15
Vide, utram tibi libet etiamnum capere, cape provinciam.
SA. Quid istuc est provinciæ? ST. utrum Fontinali an Libero
Imperium te inhibere mavis? SA. nimio liquido Libero.
Sed amica mea et tua dum comit, damque se exornat, nos volo

lautum pro nostris divitiis, nucibus, minutis fabis, parvis ficubus, olea in patella, parvis lupinis incrustatis. Satis est. Præstat servum facere sumtum modestum, quam opiparum. Cuique est sua regula vitæ. Ii qui divitiis abundant, potant scaphio et cantharo, et batiolis: sed nos potamus nostro poculo fictili: attamen nos pro virili curamus nostra munia. SA. *Non curamus ad quod latus amicæ accumbamus?* ST. *Sede sane superior, Sagarine: et ut tu intelligas, ego partior tecum negotium. Vide; suscipe provinciam quam volueris.* SA. *Quæ est illa provincia?* ST. *Utrum mavis præesse fonti, an cado?* SA. *Præstat præesse cado. Sed interea dum mea amica et tua se depectit, et sese exornat, volo nos colludere inter*

quibusdam vett.—7 Al. ap. Pareum, *monostrophe*, contra codd.—9 *Oleæ interrupto lupillo* B. 1. *Olea interrupto lupillo* al. ap. Pareum; *Oleæ interipleo* C. et C. 2. *lupillo* etiam Pll.—11 C. C. 2. B. 1. *caphio*, pro *scaphio*.—12 *Bathiochis* B. 1. *Batiochis* C. et C. 2. *Batiocis* Turn. *ad nos* Pll.—13 Alterum *tamen* deest in B. 1.—14 *Amica* C.—15 Edd. vett. *scite possis*. Pll. *facto*. C. *tecum hoc*.—16 C. *etiam nunc*; C. 2. *etian nunc*.—17 Pll. *utrum fontale*.—

NOTÆ

8 *Fabulis*] Id est, parvis fabis.

9 *Olea in tryblio*] Id est, in catino aut patella. 'Tryblion' Græcum.

Lupilli] Id est, lupini parvi.

12 *Batiolis*] 'Batiola' est pocuti genus.

Samiolo] Id est, exiguo vase Samio.

17 *Fontinali*] 'Fontinalis' Deus fontium. Unde 'fontinalia sacra.' Quasi dicat, Utrum aquæ an vino præesse mavis?

19 *Dum comit*] Id est, comitur Stephanium.

Tamen ludere inter nos: strategum te facio huic convivio.
ST. Nimium lepide in mentem venit: potius in subsellio 21
Cynice accipiemur, quam in lectis. SA. immo enim hic
magis est dulcius.
Sed interim, stratege noster, cur hic cessat cantharus?
Vide, quot cyathos bibimus. ST. tot, quot digiti sunt tibi
in manu.
Cantio est Græca: ἢ πέντε πίν', ἢ τρὶς πίν', ἢ μὴ τέτταρα. 25
SA. Tibi propino decuma fonte: tibi tute inde, si sapis.
Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene nostram etiam
Stephanium. [convivi sat est,
ST. Bibe, si bibis. SA. non mora erit apud me. ST. edepol
Modo nostra huc amica accedat: id abest, aliud nihil abest.
SA. Lepide hoc actum est: tibi propino cantharum: vi-
num tu habes. 30

nos. Te saluto regem hujus convivii. ST. *Hoc tibi venit in mentem commode. Epulabimur potius cynice in subsellio, quam in lectis.* SA. *Immo est mollius in lectis. Sed interea, noster imperator, cur cantharus hic cunctatur? Vide quot siccavimus scyphos.* ST. *Tot quot habes digitos in manu. Est cantilena Græca, vel quinos bibe cyathos, vel ternos, sed ne quatuor.* SA. *Tibi propino decima parte aquæ: tibi misce si sapis. Bene vobis* sit, *bene nobis, bene tibi, bene etiam nostræ Stephanio.* ST. *Pota, si libet.* SA. *Non cunctor.* ST. *Per ædem Pollucis, est convivium satis* lautum, *nostra amica veniat jam huc: id nobis deest; nihil aliud nobis deest.* SA. *Hoc scitum est. Tibi propino cantharum: habesne satis*

19 B. 1. *dum canat;* Pll. *dum cenat;* al. ap. Parenum, *dum comat.*—20 Pll. *huc convivio.*—21 Pll. *in mente.* B. 1. et Pll. *potius quam in.*—22 Pll. *accipimur quam in lecticis.*—24 *Vide quod* C.—25 B. 1. C. et C. 2. *cepente pine et trispine;* B. 1. *emet ei tara;* C. et C. 2. *emet ettara;* Bipont. ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα· Turn. ἢ τρία πίν', κ. τ. λ.—26 *Tibi propinoj eccum! a fonte tibi* Acidal. *Tibi propino decum ama fonte* C. *Tibi p. decem: affunde tu tibi inde* Bipont. et al. ap. Parenum.—28 *Bibes si* C. C. 2. *Bibe sis* B. 1. *convivii*

NOTÆ

20 *Strategum*] Qui has leges bibendi ferebat, 'magister' vulgo dictus. Athenæus vocat οἰνόπτας et ὀφθαλμόν.

21 *In subsellio*] Asconius Pedianus: 'Subsellia sunt tribunorum, triumvirorum, quæstorum, et hujusmodi minora exercentium; qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, sed in subselliis subsidebant.'

26 *Decuma fonte*] Et 'decumana fonte.' Turnebus intelligit de vino decima parte aquæ diluto. Lipsius intelligit de decem cyathis. Stichus mentionem fecerat de quinque cyathis, Sagarinus bis quinos esse siccandos dicit.

27 *Bene vos, bene nos*] Apprecationes invitantium sese, et compotantium.

Nimis vellem aliquid pulpamenti. ST. si horum quæ assunt pœnitet, [pedia.
Nihil est: tene aquam. SA. melius dicis: nihil moror cu-
Bibe, tibicen: age, si quid agis: bibendum, hercle, hoc est, ne nega. [bibis?
Quid hic fastidis? quod faciundum vides esse tibi, quin
Age, si quid agis: accipe, inquam: non hoc impendet publicum. 35
Haud tuum istuc est te vereri: eripe ex ore tibias.
ST. Ubi illic biberit, vel servato meum modum, vel tu dato.
Nolo ego nos pro summo bibere; nulli relerimus postea:
Namque edepol, quamvis desubito vel cadus vorti potest.
SA. Quid igitur? quanquam gravatus fuisti, non nocuit tamen. 40
Age, tibicen, quando bibisti, refer ad labias tibias.
Suffla celeriter tibi buccas, quasi proserpens bestia.
Agedum, Stiche; uter demutassit, poculo mulctabitur.

vini? Utinam esset aliquid edulii delicatioris. ST. *Si ea quæ assunt non sufficiunt, nihil sufficiat. Accipe aquam.* SA. *Melius loqueris: non curo cupedia. Bibe, tibicen: age quod agis. Per Herculem est hoc bibendum; ne recusa. Quid aversaris facere id quod est tibi faciendum? Quin bibis! age quod agis: accipe, inquam. Hoc* poculum *non pensabit vectigal. Non est quod id formides. Deme tibias ex ore.* ST. *Quando ille tibicen biberit, vel prosequere ad mensuram quam præscripsi, vel incipe aliam præscribere convivis. Ego nolo nos bibere plenis scyphis. Postea nulli depromemus. Nam per ædem Pollucis, vel cadus potest siccari subito.* SA. *Quid ergo? quanquam magnum poculum siccasti, tamen non nocuit. Age, tibicen, quoniam bibisti; refer tibias ad os; infla velociter buccam, quasi serpens. Age dum, Stiche: qui turbaverit ordinem, punietur scypho*

sat edd. vett.—29 C. *aliut nihil.*—31 C. et C. 2. *pulpulmenti.*—32 Al. ap. Pareum, *merum jus dicis.* Pll. *cuppedia.*—33 Al. ap. Pareum, *hercle, non est.*—34 *Quid hic fastidis* edd. vett.—35 Acidal. *non impedit hoc publicum;* C. *hoc inpendet;* C. 2. *hoc inpendit;* al. ap. Pareum, *non impedit hoc publicum.*—36 *Aut tuum* Pll.—37 C. et C. 2. *vel tu dabo.*—38 *Nollo* Pll. *nos* deest in B. 1. *sumo* C. *nulli rei erimus* Parei 3. *nulli rel. erimus* Pll.—39 C. et C. 2. *quam: vide!*—40 *Quid agitur* Pll. *nun nocuit* C. et C. 2.—41 Pll. *ad labeas;* B. 1.

NOTÆ

31 *Pulpamenti*] 'Pulpamentum' est opsonium ex parte carnosiore animalis. Donatus: 'Lepus ex parte sui posteriore pulpamentum præbet.'

32 *Cupedia*] Festus: '*Cupes* et *cupedia* antiqui lautiores cibos nominabant.'

38 *Pro summo bibere*] Id est, hoc summum sit, et ultimum quod bibemus. Est edictum a magistro convivii latum, quod, cum facit, tenet in manu, et ostendit compotoribus mensuram.

41 *Ad labias*] Pro, labia.

43 *Uter demutassit*] Uter nostrum ab hac lege discesserit, pro mulcta

ST. Bonum jus dicis: impetrare oportet, quia æquom postulas.
Age, ergo observa: si peccassis, multam hic retinebo illico.
SA. Optumum atque æquissumum oras. ST. hem tibi hoc primum omnium. 46
Hæc facetia 'st, amare inter se rivales duos;
Uno cantharo potare, et unum scortum ducere. [mus:
Hoc memorabil' est: ego tu sum, tu es ego: uni animi su-
Unam amicam amamus ambo: mecum ubi est, tecum est tamen; 50
Tecum ubi autem est, mecum ibi autem est: neuter utri invidet. [volo.
SA. Ohe, jam satis! nolo obcædes: catuli ut ludunt, nunc
Vin' amicam huc evocemus? ea saltabit. ST. censeo.
SA. Mea suavis, amabilis, amœna Stephanium, ad amores tuos
Foras egredere; satis mihi pulchra es. ST. at enim pulcherruma. 55
SA. Fac nos hilaros hilariores opera atque adventu tuo.

uno. ST. *Sancis bonam legem. Decet tibi morem geri, quia postulas rem justam. Age, igitur obsequere: si violaveris, retinebo* poculum *in mulctam.* SA. *Rogas rem bonam atque justam.* ST. *Hem tibi* propino *primum omnium. Est id perlepidum duos rivales sese mutuo amare; bibere uno poculo, ducere unam amicam. Hoc est memoria dignum: ego sum tu, tu es ego: sumus unanimes, ambo amamus unam amicam; quando est mecum, tamen est tecum; et ubi est tecum, est et mecum: neuter invidet alteri.* SA. *Ohe! jam satis est. Nolo ludos operosos; volo ludere ut catuli ludunt: visne evocemus huc amicam? Ea saltabit.* ST. *Volo.* SA. *Mea suavis, amabilis, amœna Stephanium, egredere foras ad tuos amores; es mihi satis scitè.* ST. *Est mihi scitissima.* SA. *Redde nos ex hilaribus hilariores,*

ad labia.—42 *Sufla* C. *proferrens bestia* C. et C. 2.—43 B. 1. *uter demultassis procul multabitur;* Cruq. al. ap. Pareum, *demutassit poculo;* C. *proculo mutabitur.*—44 C. *qui æcum;* C. 2. *quia equum;* Schop. *qui æquum postulat.*—45 C. 2. *multa hic.*—48 Particula *et* deest in C. et C. 2.—51 *Tecum autem ubi est ibi est neuter* B. 1. *Tecum autem mihi est, mecum autem tibi est* Douz. *neuter alteri invidet* al. ap. Pareum.—52 C. *nollo obtædes catuli ut ludum;* C. 2. *nollo opcedes catuli in ludum.*

NOTÆ

poculum ei auferetur, et, poculo in orbem circumducto, omittetur.

52 *Nolo obcædes*] Id est, nolo hic quicquam tragicum et cruentum, quodque cædes imitetur.

Peregre advenientes te expetimus, Stephaniscidium, mel meum;
Si amabilitas tibi nostra placet, si tibi ambo accepti sumus.

tua opera atque tuo adventu. Exoptamus te reversi peregre, mea parva Stephanium, meum mel; nisi noster amor tibi sordet, si tibi summus jucundi ambo.

ACTUS QUINTI SCENA QUINTA.

STEPHANIUM, SAGARINUS, STICHUS.

STE. MOREM vobis geram, meæ deliciæ: nam ita me Venus amœna amet,
Ut ego hic jamdudum exissem simitu vobiscum foras,
Nisi me vobis exornare: nam ita est ingenium muliebre,
Bene cum lauta est, tersa, ornata, ficta est; infecta est tamen:
Nimioque sibi mulier meretrix repperit odium ocyus 5
Sua immunditia, quam in perpetuom ut placeat munditia sua. [oratio,
SA. Nimium lepide fabulata est. ST. Veneris mera est
Sagarine. SA. quid est? ST. totus doleo. SA. totus? tanto miserior.
STE. Utrubi accumbo? SA. utrubi tu vis? STE. cum ambobus volo: nam ambos amo.

STE. *Vobis obsequar, mei amores. Nam ita me suavis amet Venus, ut ego venissem huc jampridem, nisi me exornassem vestri gratia. Nam mulieres sunt ejusmodi, ut cum una est bene lauta, tersa, ornata, et picta, tamen est lideformis. Meretrix displicet facilius suis sordibus, quam placet sua munditia.* SA. *Locuta est nimis venuste.* ST. *Est oratio germana Veneris, Sagarine.* SA. *Quid est?* ST. *Totus doleo.* SA. *Totus? tanto pejus.* STE. *Ubi accumbam?* SA. *Ubi vales?* STE. *Volo cum ambobus: nam amo ambos.* ST. *Perit res familiaris: actum est;*

1 Hæc scena a duabus seqq. in C. 2. expresse discriminatur; at in C. et B. 1. uno continuo nexu omnia scribuntur ad finem Fabulæ, ita ut una dantaxat scena videri possit. Ita quoque in ed. Bipont. *vobis ceram* C.—2 *Ut ego hinc* B. 1. *sumitu exissem* Pll.—3 B. 1. *exornarem.* Mox, C. et Exc. Pll. *muliebrem.*—4 Edd. quædam vett. *infecta 'st*; C. C. 2. et Exc. Pll. *infecta 'st.* —5 Pll. *otius.*—8 *Sangariane* C. *potus doleo* C. *potus deleo* C. 2.—9 *Utrum*

NOTÆ

4 *Infecta*] Id est, non ficta. Unde Lamb. legit *inficta*, id est, imperfecta.

9 *Utrubi*] In quacumque volueris parte.

ST. Vapulat peculium: actum est, fugit hoc libertas caput. 10
STE. Date mihi locum ubi accumbam, amabo, siquidem placeo: tum mihi
Cupio cum utroque mihi esse bene. ST. dispereo! SA. quid ais? ST. quid, ego?
SA. Ita me Di ament, nunquam enim fiet hodie, hæc quin saltet tamen.
Age mulsa mea! suavitudo! salta: saltabo ego simul.
ST. Nunquam edepol me istoc vinces, quin ego ibi pruriam.
STE. Siquidem mihi saltandum est, tum vos date, bibat, tibicini. 16
ST. Et quidem nobis. SA. tene, tibicen, primum; postidea loci
Si hoc eduxeris, proinde ut consuetus antehac, celeriter
Lepidam et suavem cantationem aliquam occipito cinædicam,
Ubi perpruriscamus usque ex unguiculis: inde huc aquam.

libertas longe abest a me. STE. *Date mihi locum in quo decumbam, obsecro, si vobis grata sum: nam cupio deliciari cum utroque.* ST. *Dispereo!* SA. *Quid ais?* ST. *Quid, ego?* SA. *Ita me Dii ament, non eveniet ut hæc non saltet hodie. Age mea mulsa! suavitas! salta: ego saltabo tecum.* ST. *Per ædem Polucis nunquam assequeris, quin ego pruriam.* STE. *Si mihi est saltandum, fundite tibicini, ut bibat.* ST. *Et quidem nobis* fundite. SA. *Accipe, tibicen, primo loco; et postquam siccaveris hoc poculum, ut solitus es antea, incipe celeriter aliquam jucundam et suavem cantilenam, protervam, qua excites nobis pruritum ab imis unguibus. Asperge huc aquam.*

utrubi accumbo C. *Utrum tibi accubo* C. 2. *utrum ubi tu vis* Pll.—10 Pll. *capud.* —11 C. *tum mihi.*—12 Parei 2. *esse mihi bene;* Pll. *ei mihi bene.*—13 B. 1. *hoc qui non saltem;* Pll. *hæc qui non saltent.*—15 C. *ibi pluriam.*—17 B. 1. *post id ea loci.*—18 *Si hoc eduxerit* B. 1. et Pll.—19 Edd. quædam vett. *cantionem.* Mox, B. 1. C. et C. 2. *occipio;* edd. vett. *occupato.*

NOTÆ

10 *Vapulat peculium*] Id est, minuitur et dissipatur in his deliciis.

Fugit hoc libertas caput] Id est, nunquam manumittemur, quamdiu in hoc genere vitæ degemus.

19 *Cantationem cinædicam*] Alii *cantionem.* 'Cantio cinædica,' est proterva et ad concitandam libidinem composita verbis modisque cantio. Qui fuerint Cynici philosophi, et unde dicti, nemo nescit.

20 *Perpruriscamus usque ex unguiculis*] Id est, incendamur libidine. Non Cynici servi, sed ipsius canis impudentia digna oratio.

ACTUS QUINTI SCENA SEXTA.

EIDEM.

SA. TENE tu hoc, educe: dudum haud placuit potio:
Nunc minus gravate jam accipit; tene tu: interim
Meus oculus, da mihi suavium, dum illic bibit.
Prostibili est autem stantem stanti savium
Dare amicum amicæ: euge, euge! sic furi datur! 5
Quid igitur? quanquam gravatus, non nocuit tamen.
Age, jam infla buccas. ST. nunc jam aliquid suaviter!
Redde cantionem veteri pro vino novam.

SA. *Accipe tu, sicca hoc* poculum: *mox bibere recusasti: potat nunc minus ægre; accipe tu. Interea, mea Stephanium, da mihi osculum, intereadum ille bibit. Est meretricis stantem amicum osculari. Euge! Sic datur furtim! quid ergo? Quanquam bibisti ægre, tamen non nocuit. Age, infla nunc tibias.* ST. *Nunc aliquid suaviter! funde cantilenam novam pro veteri vino.*

1 *Tene tu! hoc educe* edd. vett.—3 Edd. vett. *da mihi savium.*—4 *Prostibuli* Turn. *Prostibile* Bipont. *Prostibilest* Parei 3. *Prostipil* C. 2. *Prostibiles tandem 'st* Pll. *Prostibiles tandem stantem stantes ante* B. 1. *stantis aut* C.—6 *Quid dicitur tanquam* B. 1. *Qui dicitur quanquam* Pll. *nũ nocuit* C. 'Hic versus otiose hic repetitus videtur ex v. 4. 40.' *Pareus.*—7 C. *bucas.*—8 *Redde cantione* B. 1. *pro vi novam* B. 1. et Pll.

NOTÆ

1 *Haud placuit potio*] Versu 34. scenæ IV. tibicen recusavit bibere: id illi exprobrat hoc loco Sagarinus.

4 *Prostibili*] 'Stabulum' ferme appellebatur statio in qua commorarentur, aut sese prostituerent meretrices, quarum, quæ adeo pudorem omnem ejurassent, ut sese publicæ libidini offerrent, stabant vulgo ante ostium stabulorum. Unde 'prostibula' sunt appellatæ.

5 *Sic furi datur*] Osculum, quasi ab invita Stephanio, inter saltandum, extortum notat Sagarinus.

ACTUS QUINTI SCENA SEPTIMA.

EIDEM.

SA. QUI Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere possiet?

SA. *Quis est saltator Ionicus aut cinædicus, qui sic saltet? Si me superaveris*

NOTÆ

1 *Qui Ionicus*] Erat modus Ionicus ad emolliendos animos, incitandosque ad libidinem factus.

Si istoc me vorsu viceris, alio me provocato:
Fac tu hoc modo. ST. at tu hoc modo. SA. babæ! ST. tatæ! SA. papæ! ST. pax!
SA. Nunc pariter ambo: omnes voco cinædos; contra
Satis esse nobis non magis potis est, quam fungo imber. 5
Intro hinc abeamus: nunc jam saltatum satis pro vino 'st.
Vos spectatores plaudite, atque ite ad vos comissatum.

hac conversione in orbem, provoca me alia: salta hoc modo. ST. *At tu hoc modo.* SA. *Babæ!* ST. *Tatæ!* SA. *Papæ!* ST. *Pax!* SA. *Nunc saltemus ambo pari saltu. Provoco omnes cinædos. Non nobis magis pares erunt, quam ullus imber est par fungo. Ingrediamur. Est jam satis saltatum pro vini* copia. *Vos spectatores plaudite; et ite ad vos comessatum.*

1 C. *cænedicus;* C. 2. *cenydicus.*—3 C. *tate;* C. 2. *tata.*—4 C. *cinædus;* C. 2. *cydedus.*—5 *Statis esse* Pll. *fungus imber* Parei 3.—7 C. *ad nos omnis satum;* C. 2. *adque i ad nos commissatum.*

NOTÆ

2 *Vorsu*] 'Vorsus,' seu 'versus,' est orbis saltatorius. Cicero, 'Cum illum suum saltatorium versaret orbem.'

5 *Fungo imber*] Nunquam fungus satis habere potest imbris, utpote qui ex imbre enascatur, ex imbre nutriatur, ex imbre constet. Ejusmodi est comparatio: quemadmodum est nullus imber qui sit par fungo; sic nullus cinædus esse potest par Sagarino. Satis animadvertit lector, quid mea comparatione desideretur.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

APR 1 - '58 H

MAY 7 '60 H

DUE OCT '66 H

APR 28 '66 H

CANCELLED